This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

II. DEEL.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK;

DOOR

JACOBUS KOK.

TWEEDE DEEL. Vol 2

AE — AL.

TWEEDE DRUK.

MET KAARTEN, PLAATEN en POURTRAITTEN.

TE AMSTERDAM, BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCLXXXV.

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

A E.

ÆBINGA, een Adelijk Stamhuis, onder het Dorp *Hyum*, in de Grietenij *Leeuwaarderadeel*; een ander, van dien zelfden naam, legt bij het Dorp *Blye*, onder *Ferwerderadeel*, beide in het kwartier *Oostergo*, in de Provintie *Friesland*. — De Edelen van *Æbinga State*, zijn, in de vroegere Geſchiedenisſen van *Friesland*, zeer bekend, wegens de geweldige Partijſchappen, tegen de Edelen van EMINGA en HUJEMA.

De laatſte van het Geſlacht van ÆBINGA, waar van wij gewag gemaakt vinden, was TZEMK VAN ÆBINGA, Huisvrouw van TJALLING VAN CAMSTRA, die overleed 1614, volgens aanwijzing van haar Graffchrift, in de Kerk van *Sexbirum*.

Zie GABBEMA, HALMA, WINSEMIUS en BACHIENE.

ÆBINGA, eene verſtrooide Buurt, in de Grietenije van *Stellingwerf Oosteinde*, bij Appelſche, Oostwaarts.

Geograp. Woordenboek, 119. BACHIENE bl. 1379.

ÆDGERUS, (*Cornelius*) of *Edgerus van Engenhuis*, werd geboren te *Leeuwaarden*. Men zegt dat hij onbedreeven was in vreemde Taalen, maar, door aanhoudenden ijver, en oplettende verkeering met voornaame Wiskonſtenaars, een zeer ervaaren Landmeeter werd. Hij was van zeer veel dienst bij Koningen en Vorſten. Nadat hij, met den aanvang der Nederlandſche Beroerten, naar *Keulen* was vertrokken, vervaardigde hij aldaar eene zeer naauwkeurige Kaart van 't Keulsch gebied, die, in het Jaar 1583, in het licht gegeeven werd.

Zie S. PETRI, *Deſcript. Friſ.*

ÆDO, (*Jongama*); zie JONGAMA (ÆDO.)

ÆGIDIUS, of *Ægidii*, (*Guilielmus*) ook *Willem*, geboren te *Wisſekerk*, in *Zeeland*, was een vermaard Wiskonſtenaar, hebbende geſchreeven een Boek, genaamt: *de Cœlestium Motuum indagatione, ſine Calculo* 1494, *in 4to.* Deze is de zelfde, door C. GESNERUS, in zijne *Bibliotheca*, p. 299. zeer te onrechte genaamd GUILELMUS ÆGEDIUS DE VUISLELRECH. Bij H. CORDANUS, in zijne Verhandeling *de Sublimitate*, p. 579 en 580. word melding gemaakt van eenen GUILELMUS ZEELANDUS, als van een Wiskonſtenaar, die een konſtſtuk, de *Waereld in het klein* verbeeldende, gemaakt had; het welk, door JANNELLUS TURRIANUS *van Cremona*, eenigen tijd daar na, herſteld werd, die 'er ook een na maakte, ten dienſte van Keizer KAREL DEN V. Men kan met geene zekerheid zeggen, of deze de zelfde *Zeelander* zij, dan of 'er een *Deen* door verſtaan worde; de naam, de gelijkheid van Leeftijd en Konſtoefening, doet vermoeden, dat het de *Zeeuwſche* GUILIELMUS ÆGIDIUS geweest zij.

Zie F. SWEERTIJ *Oudh. van Zeeland*; LA RUE, *Geletterd Zeland*, bl. 474.

ÆGIDIUS *van Delft*, word geteld onder de Geleerde Mannen van die Stad, in wiens gezelſchap ERASMUS groot vermaak vond. Hij was, zijnen leeftijd in aanmerkinge neemende, geen onervaaren Digter, noch onbekwaam Godgeleerde.

BLEISWIJK, *Beſchrijv. van Delft; Oudh. van Delfland.*

ÆGISTUS, onder de Roomschgezinden genaamd *de Heilige*; zie EGISTUS.

ÆGUM, een der agt Frieſche dorpen van de Grietenij *Idaarderadeel*, onder het kwartier van *Oostergoo*; dit was voorheen de Vischrijkſte Oord in *Friesland*, door middel van een Meir, naderhand droog gemaakt.

ÆGUM, legt een kwartier uur gaans van *Idaard*. In 't *Woordenboek van Friesland*, word deszelfs ligging bepaald, op vier en een half uur van *Leeuwaarden*, ten zuiden; drie kwartier van *Crouw*, en een half uur van *Warrega*, bijna in 't midden tuſschen de twee laatstgemelde Plaatzen.

Zie

Zie HALMA, VAN DER HOUVE, WINSEMIUS, BACHIENE, *Geographiesch Woordenboek.*

AEKMARIJP; zie AAKMARIJP.

AELMOESSENIER. In de vroegſte tijden der Republiek, waren 'er *Aelmoesſeniers*, die, in deeze hoedanigheid, het Gebed deeden voor de Vergadering der Heeren Staaten, in het begin en op het einde van elke zitting. Doch het misbruik, om het onderwerp der beraadſlagingen in de Gebeden te moeten voordragen, onder voorwendzel, van den Hemel de verlichting voor de Leden der Vergadering af te bidden, en dus de zaaken aan den *Aelmoesſenier* bekend te moeten maaken, was oorzaak dat dit Ampt vernietigd, en het formulier van een Gebed is opgeſteld, 't welk ſteeds wordt voorgeleezen.

AELST, (*Evert en Willem van*) twee vermaarde Delffche Schilders; zie AALST.

AELSUM, weleer een Klooster, ten Noordwesten van *Akrum*, onder de Grietenij *Utingeradeel*, in *Friesland*, door de Grauwe Bagijnen bewoond, in het begin der XVII Eeuwe nog zichtbaar, op die plaats, alwaar de Rivier de *Boorn* in de *Weeringa-Stroom* valt.

ÆMILIUS, (*Anthonius*) vóorheen Hoogleeraar in de Geſchiedkunde te *Utrecht*, was gebooren te *Aken*, den 20ſten December 1589. Tot Jaaren gekomen, veranderde hij zijnen Naam MILES in ÆMILIUS. Zijn Vader geneerde zig met den Koophandel, dien hij eerst dreef te *Antwerpen*, en daarna te *Rome*. Maar den Hervormden Godsdienst willende aanneemen, vertrok hij van daar, eerst naar *Aken*, en verder naar *Dordrecht*. Na dat ÆMILIUS, te *Aken* onder *Johannes Cuneus*, te *Dordrecht* onder *Adr. Marcellus* en *Gerardus Vosſius*, en te *Leiden* onder *D. Baudius* geſtudeerd had, bracht hij vier Jaaren buiten 's Lands door. Op het 26ſte Jaar zijns Ouderdoms werd hij, in de plaats van *Vosſius*, Rector te *Dordrecht*, drie of vier Jaaren daar na te *Utrecht*, en daar na Hoogleeraar op de Academie. Eindelijk beriepen die

van *Leiden* hem, om zijnen Leermeester *Vosſius* optevolgen; doch de Magiſtraat en de Senaat van *Utrecht*, zijne wedde verhoogende, hielden hem aldaar. In 1651 gaf hij in 't licht, eenige Latijnſche Redenvoeringen in Vaerzen. Hij ſtierf den 10 November 1660.

ÆMILIUS, (*Theodorus*) een deftig, geleerd en godvruchtig Man, die, nadat hij eenigen ſmaak in den verbeterden Godsdienst had gekregen, voornam, zijn Prieſterſchap te *Oudewater* te laten vaaren, en geene Misſen meer te doen. Dus vond hij nodig, om de vervolgingen te ontwijken, dikmaals van woonplaats te veranderen; onthoudende hij zig nu te *Parijs*, dan te *Leuven*, dan weder te *Keulen*, en ook veel te *Utrecht*. Deeze is het, van wien verhaald word, dat hij, in JACOB HERMANS, naderhand vermaard geworden onder den naam van JACOBUS ARMINIUS, eenige groote bekwaamheden ontdekkende, hem ten Vader verſtrekte, ter Schoole bezorgde, en in de eerſte gronden der Taalen en Godgeleerdheid deed onderwijzen.

Zie BRANDT, *Hist. der Reform.* I. Deel, bl. 301.

ÆMINGA, een oud Adelijk Huis, in de Grietenije *Wonſeradeel*; zie EMINGA.

ÆNGWERDEN, een Frieſche Grietenije; zie AANGWIRDEN.

ÆNJUM, meede een Friesch Dorp; zie AANGIUM.

ÆNJUM, een Klooster van dien naam; zie AANJUM.

AERTSWEERDE; dus is de regte Nederduitſche vertaaling van den naam eener Plaatze, geleegen in de groote Zuidhollandſche Waard, in de twaalfde Eeuw reeds bekend, bij den naam van *Villa Herewardus*. In eenen Latijnſchen Brief van het Jaar 1272, word deeze Plaats vermeld, onder den naam van *Hanoſavard*. Verſcheidentlijk wordt dezelve geſpeld, gelijk men zien kan bij *Oudenhoven*; die, nogthans, deerlijk mistast, daar hij dit met *Hardinxveld* verwart; zie zijne *Beſchrijv. van Zuid-Holland*, bl. 146, 614 en 615. In 't verdrag van Vrede, tuſſchen Hertog *Hen-*

Hendrik den Eerſten van Braband en *Dirk den Zevenden*, Graaf van *Holland*, te vinden in de Handveſten van *Dordrecht*, door den Heer en Mr. *P. H. van der Wall* in 't licht gegeeven, I. Stuk, bl. 15. wordt het genaamd *Harmsweerde*.

Zie *aldaar en in de Aant.* bl. 15 en 16.

ÆSGO, was de naam, dien men, in *Friesland*, gaf aan een Perzoon, die, nevens den Graaf, de gewichtigſte handelingen waarnam, en als deszelfs Adjunct of mederechter moet worden aangemerkt. Hij werd door het volk gekoozen, en door den Koning in zijn ampt beëdigd en bevestigd. Volgens de *Frieſche Landrechten*, moesten zij oordeelen in Civile en Geldzaken.

Zie SCHOTANUS, *Friesch Landrecht*, p. 57. F. SJOERDS, *O. en N. Friesland*, I. Deel, bl. 437.

ÆSGO, zou, volgens *Winſemius* en anderen, geweest zijn, de Zoon van FRISO, naar wiens naam, volgens de oude beuzelachtige verhaalen, die Landſtreek *Friesland* zoude genaamd zijn. Zie *Winſemius*.

ÆSGO, gebooren te *Winſum*, werd, 1384, de XIX Abt van *Lidlum*, en ſtierf 1386.

AESGO DE II werd, in 1470, de XXVI Abt te *Lidlum*, in welken post hij van 't Geſlacht van *Roordema* veel leeds moest verdraagen, die hem zelfs gevangen namen; doch door WIBO GROVESTINS verlost zijnde, ſtierf hij in rust, 1480.

AFFERDEN. . . . . zie OFFERDEN.

AFGEVAARDIGDEN; zie AMBASSADEURS, enz.

AFGODEN. Alhoewel, door het geopenbaarde Euangelium, alle Afgoden en derzelver ſchandelijke dienst, aan alle plaatzen, waar 't zelve zijn heerlijk licht verſpreid heeft, uitgeroeid en vernietigd zijn, zal het, echter, niet geheel ondienſtig wezen, eene ſchets te geeven van de aloude Afgoden, welke onze voorzaaten,

nog in 't Heidendom zijnde, vóór en bij de komst van WILLEBRORD, hier te Lande, eerden en aanbaden; op dat hier door de kracht van 't waare geloof en de daar op gebouwde gronden van 't waare Christendom, van des te meer aanbelang mogen geſchat worden.

JULIUS CÆSAR zegt, in zijne aantekeningen, dat de Duitſchers, (waar onder de eerſte bewooners deezer Landen insgelijks moeten worden verſtaan) noch Priesters, noch Offeranden gebruikten; noch eenige Goden eerden, dan die der menſchen zinnen onderworpen waren, van welke zij daaglijks hulpe ontvingen; gelijk de Zon, de Maan en 't Vuur: want andere waren hun onbekend. Doch dat deeze bij de oude Duitſchers geëerd werden, was, volgens TACITUS, niet hun eigen doen, maar een gebruik, van buiten aangenomen. Waarbij in aanmerking moet genomen worden, de verandering van naamen en opſchriften, die nu en dan op deeze en geene Goden werden toegepast. Ten voorbeelde hier van kunnen dienen TUISTON of TUISCON, welke niet anders beteekent dan de Zon, en MANUUS de Maan. En hoe toch zouden zij kennis hebben gekreegen aan de Afgoden der Romeinen, voor dat deeze dezelve hier te lande gebracht, en onder hun verkeerd hadden? JULIUS CÆSAR begaat evenwel eenen misſlag, in zijn zeggen: „ dat zij daarom geene „ andere Goden eerden, als de Zon, de Maan, en 't Vuur, en „ dat zij noch Priesters, noch Offeranden hadden; want, dit „ niet gevonden is, bij eenig volk die Afgoden eerden". Nauwkeuriger is dan TACITUS, die zegt, dat zij Priesters en Heidenſchen Priesterlijken dienst en Kerkgewoonten hadden. Dan ook hij, zo min als CÆSAR, kon alle de gewoonten en gebruiken der wijd uitgebreide Germanen kennen, wier taal hij niet verſtond, en wier land hij nooit gezien had Dit ſchijnt echter zeker, dat deeze Volkeren, ten tijde van TACITUS, die 150 Jaaren na J. CÆSAR leefde, meerder kennis van de Afgoden der Romeinen hadden: want, zegt hij, van alle de Goden eerden zij allermeest *Mercurius:* en dat *Mercurius* hier te Lande is geëerd geweest, bij de komst van WILLEBRORD, bevestigt MELIS STOKE, in zijne *Rijm-Chronijk.*

Doch om hier geen gewag te maaken van die zeer uitgebreide oude Natien, bepaalen wij ons tot de eerſte bewooners van 't Noorder en Noordooster gedeelte van Germanien, daar de Romei-

meinen niet waren doorgedrongen, maar die ſtout genoeg geweest zijn, die Waereldd wingende Volkeren in Italien aantevallen. Deeze waren het, die den naam van *Cimbren*, *Kelten* en ook *Gallen* droegen; welke eerſte, gelijk bekend is, zig ook in Zeeland, Braband en Vlaanderen onthouden hebben. Onder deeze moeten wij naſpooren den ouden Heidenſchen Godsdienst der Duitſche Volkeren, als van eene Natie, die ook onder de oude Saxen in Nederland gewoond heeft. Hier vinden wij, dat zo wel in onze *Nederlandſche* als in de *Engelſche* taal, de zeven dagen der Weeke de oude benaamingen nog behouden hebben, die zij, in de oude Saxiſche taal, voor meer dan 1000 jaaren, droegen. Maar hier is de vraag, de betekenis van deeze naamen te weeten. JULIUS CÆSAR, gelijk wij gezien hebben, bekent, dat de oude *Duitſchers* de Zon, de Maan, enz. voor Goden hielden; en TACITUS, dat zij den God *Tuiſto* eerden. Zijn nu Zondag, Maandag en Dingsdag, zo als in 't algemeen word aangenomen, aan deeze drie Goden gewijd, zo moeten de overige dagen insgelijks aan Goden toegeëigend zijn geweest. Wij behoeven niet veele moeite te doen om te vinden, dat de Dingsdag was toegeëigend aan Mars, Woensdag aan Mercurius, Donderdag aan Jupiter, Vrijdag aan Venus, en de Saturdag aan Saturnus, in navolging van de Romeinen.

Doch laaten wij die Afgoden ieder op zig zelve beſchouwen. Op den Zondag, bij de Christenen, den eerſten dag der weeke, eerden zij de Zon, en noemden die, volgens de oude taal, *Sunnandeag*. De Romeinen bewaarden het beeld van dezelve in Tempels, waarin zij dezelve eerden en offeranden toebragten, als geloovende, dat de Zon in 't uitſpanzel met deeze in den Tempel overeenkwam. De tweede was de Maan, naar welke zij den dag *Maandag* noemden; de derde van TUISCO, zijnde de oudſte Afgod, welken de bewooners van geheel Germanie hadden; de dag werd, naar hem, in de oude Saxiſche taal, genaamd *Tijwesdeag*; zij hielden hem voor den ſtamvader van alle *Duitſchers*. Op hem volgde *Wodon* of *Wodan*, die veele overeenkomst had met den Romeinſchen Mars: 'er zijn 'er, die zeggen, dat hij ook *Herman*, dat is *Man* of *God* van den krijg genaamd werd; en dat de taalbuiging overeenkomt met *Hermes* en *Mercurius*. In eene andere Landſtreek, en wel in Weſtfalen, werd hij *Irman-*

zuil, *Hermanzuil* genoemd; en deeze was het, wiens beeltenis door WILLEBRORD verbroken werd. Maar bij de *Batavieren* werd hij geëerd en gediend, onder den eerſten naam van *Wodan*, waar van de naam van *Wodensdeag* of *Wodnesdaag* afkomſtig is. Daarna volgt *Thor* of *Thurne*, die, buiten de *Saxen*, ook bij meer afgelegene Volken geëerd werd. Zij ontleenden zijnen oorſprong, als beſtaande uit Vuur, van de Zon: waar om de dag, naar hem, den naam droeg van *Tſuinersdach*. De Afgodinne FRIGIA was de zesde, die ook door anderen voor eene mannelijke Godheid werd gehouden; de naam van den dag, aan haar of hem toegewijd, was *Frigedeag*. De laatſte was de Afgod SEATOR, en de laatſte dag der weeke *Seatersdeag* genaamd. Behalven deeze, die zij van de Romeinen hadden leeren kennen, hadden zij nog verſcheidene andere Afgoden, doch met dit onderſcheid, dat zij de hunne binnen geene muuren of Tempels beſloten, maar dezelve dienden in duistere en daar toe geheiligde Bosſchen. De Offeranden aan hun geſchiedden door hunne Priesters, *Druïden* of *Barden* genaamd; en hoe verſchrikkelijk deeze Afgoden zomtijds waren, zal men zien op 't Art. STAVO, den *Frieſchen Afgod*, aan wien zij zelfs hunne geliefdſte panden, de vruchten van hunne kuiſche Huwelijksbedden, ten beste gaven, en voor hem ſlagtten. Tegen deeze gruwelijke afgoderij, als ook tegen het Vogelgeſchrei, het brieſchen der paarden, 't raad vragen aan eene *Velleda*, en in haare plaats aan zogenaamde *Wittewijven*, heeft zig WILLEBRORD, met meer dan mannenmoed, verzet; vernielende de Beelden, de Bosſchen en Altaaren, waar in en op welke de Afgoderij gepleegd werd. Op eene andere plaats zullen wij gelegenheid hebben, de reden na te ſpooren, waar door deeze Landen en derzelver bewooners, tot bijna 700 jaaren na CHRISTUS geboorte, in de duisternis van 't Heidendom zijn gebleven: zie, onder andere, de Art. BATAVIEREN, NEHALENNIA, VELLEDA, WITTEWIJVEN, WODAN, en op dat van de GEHEILIGDE BOSSCHEN.

Zie de meeste Schrijvers, die van de *Oudheden van Nederland* gewag maaken, en bijzonder R. VERSTEGE, *Nederl. Antiquiteiten.*

AFLAATEN. In 't voorgaande Art. hebben wij gezegd, hoe de ver-

vermaarde WILLEBRORD, met het grootſte gevaar des Levens, met zijne medegenooten, zig beijverde, om onze Voorouders van den Afgodendienst der Heidenen vrij te maaken; om deeze loffelijke pooging verdient zijne nagedachten in waarde gehouden te worden. Maar in 't vervolg, 't zij dat hij, uit menſchelijke zwakheid, zig verbeeldde, het noodzaaklijk te zijn, zig zelven aan 't Pauslijk gezag te onderwerpen, of dat zulks geſchiedde om hier door meerder grootheid en gezag te bejaagen, zag men hem het eene kwaad uitroeijen, en het andere, door de invoering der Roomſche Kerkgebruiken, in de plaats brengen. Onder eene menigte ſchandelijke en onbeſtaanbaare misbruiken, die men daar van zoude konnen optellen, komen hier in aanmerking de zogenaamde *Aflaaten*, die, van tijd tot tijd, een Goudmijn voor de Roomſche Geestelijkheid geworden waren. Om dezelve onuitputbaarder te maaken, was dit reeds in de dertiende Eeuw een aanzienlijke Koophandel geworden, waar door zo wel de grootſte als de kleinſte misdaaden konden worden afgekocht, en waar voor 't verblinde Menschdom, zig verbeeldende dat het Opperhoofd der Kerke magt had de zonden te vergeeven, hunne beste ſchatten aan zijne Marktmeesters of Commisſionarisſen gewillig overgaven. Om hier in te zekerder te gaan; had men, te *Rome*, alle zonden op prijs geſteld, waar naar de Biechtvaders genoodzaakt waren zig te regelen. Zie hier 'er een ſchetze van. Een Jood, dien het geoorlooſd was, een Sijnagoge in zijn eigen Huis te hebben, wierd daar voor geſchat op dertig Tournoiſen, zeven Ducaten en zes Karlijnen. Een Vergiftigſter of Bezweerſter, na dat zij haare bijgeloovigheid had afgezwooren, voor ieder keer dat zij dit kwaad bedreven had, betaalde zes Tournoiſen en elf Ducaten. De abſolutie van Ketters, wel verſtaande die zig weder tot de Roomſche Kerke begeeven hadden, was geſteld op zesëndertig Tournoiſen, drie Ducaten en zes Karlijnen. De abſolutie van allerhande Onkuisheid, door een Klerk bedreven, ook met een der Nonnen binnen of buiten de muuren van een Klooster, of met Bloedverwanten, of met Getrouwde, of met eene Geestelijke Dogter, was mede zesëndertig Tournoiſen en drie Ducaten. De Onkuisheid tegen de Natuur, negentig Tournoiſen, twaalf Ducaten en zes Karlijnen. Het houden van een Hoere, negënentwintig Tournoiſen, vijf Ducaten en zes Karlijnen. De ont-

ſlag van den Eed om een zaak uit te voeren, koste voor een Perſoon, en in eene verbintenis, zeven Tournoiſen, elf Ducaten en drie Karlijnen. Vader-, Moeder-, Broeder, Zuster- en Vrouwen-Moord, vier Tournoiſen, een Ducaat en agt Karlijnen. Op deezen voet werd Jonkheere HENDRIK VAN MONTFOORT, omtrent het Jaar 1448, een zoort van Vader-Moord vergeeven; deeze had zijnen Vader in hegtenis gehouden tot der dood toe; en dit kwaad werd hem, door Biſchop RUDOLF VAN DIEPHOLT, voor een Geldboete kwijtgeſcholden. Kort daarna, omtrent het Jubeljaar 1450, zond Paus *Nicolaas de Vijfde* den Kardinaal CUSA, een Duitſcher, vermaard, zo door zijne Taalkunde als Geleerdheid, ten deele om de *Aflaaten* te prediken, en ten deele om de gebreken der Geestelijken te verbeteren. Men ontving hem hier te Lande als een Gezant van 't Hof van *Rome*. Van zijne verrichtingen, zal op het *Art.* CUSA, breedvoerig geſproken worden; hier plaatzen wij alleen zijne gedachten over de *Aflaaten*. Zomtijds deed hij zig hooren, dat zij de Menſchen niet beter maar erger maakten: want men woog de zonden niet zwaar genoeg, die zo ligt vergeeven werden; dat de regte boete de *Aflaaten* wel konde derven; dat het Jubeljaar de Beurze en de Zielen beſchadigde; dat de rechte Aflaatbrieven in de H. Schrift te vinden waren. Dan, hoe hij 'er zig dus onder vertrouwde Vrienden over uitliet, hij verkocht, echter, dezelve in 't openbaar. Het was niet alleen de Kardinaal CUSA, die hier door groot Geld bij een verzamelde, maar zelfs voornaame Steden, onder anderen *Amſteldam*, dreeven met de dezelven een ruimſchootſchen Koophandel, en maakten zelfs aan die van *Haarlem* bekend, dat zij te *Amſteldam* te koop waren, van de zelfde kracht en magt als binnen *Rome*, die voor het gemelde Jubel geveild werden. Onder 't Art. LUTHER zullen wij gelegenheid hebben, om een verhaal te doen, hoedanig hij zig tegen dezelve verzet hebbe. Hier moeten wij nog bijvoegen, het geen de Roomſche Schrijvers 'er van zeggen.

'Er zijn onder hen Mannen van naam, die verhaalen, dat de *Aflaaten* door Paus *Bonifacius den Agtſten* eerst zouden zijn ingeſteld; andere daarentegen beweeren, dat het waar is, dat hij allereerst het Jubeljaar heeft ingeſteld en gevierd, met bevél dat men zodanig Jubelfeest in het toekoomende om het *honderdſte*

Jaar

Jaar zoude houden; maar dat de *Aflaaten* ouder zijn dan *Bonifacius*. Dit bewijzen zij uit de Verhandelingen van *Urbaan den Tweeden*, en van *Pascal den Tweeden*. De eerſte, die bijna twee honderd Jaaren voor *Bonifacius* de Pausſelijke waardigheid bekleedde, heeft, in de vergadering van *Clermont*, Ao. 1096, volle Aflaat verleend aan alle die geenen, die zig op den rol der Kruisvaarders deeden opſchrijven en tegen den Turk zouden optrekken. In de *Lateraanſche* Kerkvergadering, Ao. 1106, heeft de gemelde *Pascal*, aan alle de geenen, die tot de Sijnode gekoomen waren, veertig dagen *Aflaats* gegeeven. In eene andere Kerkvergadering aldaar, onder *Innocentius den Derden*, in 't Jaar 1216, zijn bekwaame middelen beraamd tegen de misbruiken, die van langzamer hand in het ſtuk der *Aflaaten* waren ingekroopen. Waar uit dan klaar word aangetoond, dat *Bonifacius de Agtſte* hier van als de Uitvinder niet kan worden aangemerkt. Men zou 'er, echter, nog konnen bijvoegen, dat zij, die op de *Aflaaten* geſmaald hebben, in 't Jaar 1170 al beruchtet begonnen te worden. Hoe de Katholijken, (zegt onze Roomsgezinde Autheur) een begin van de *Aflaaten* in de H Schriftuur en in de eerſte Kerk vinden, zal ik hier niet aanraken; alleen zal ik aanmerken, dat de ſchrikkelijke misbruiken, die op het ſtuk der *Aflaaten* zijn ingeſloopen, en de onhebbelijke Leeringen van eenige Godgeleerden, de kracht en uitwerking van dezelve veel grooter maaken dan ze indedaad is.

Om nu alleen van de misbruiken te ſpreeken; voor eerst is het zeker, dat de Predikers, die door den Paus gemagtigd waren de *Aflaaten* te verkoopen en aftekondigen, en de penningen, die daar voor beſteed werden, in te zamelen, zomwijlen zulke uitſpoorigheden begingen, dat 'er de Menſchen van opgetogen ſtonden. Veele voorbeelden wil ik niet ophaalen; ſommige van onze Historieſchrijvers hebben dit ten overvloede gedaan; ik zal 'er ſlegts eenige melden, die mij van zelfs in de hand vallen.

De Duitſche Vorſten, te *Neurenberg* vergaderd, deeden, door hunne Gezanten, klagten daar over aan Paus *Adriaan den Zesden:* zij zeiden, dat daar door al het Geld en alle de Godsvrucht uit Duitschland weg geraakt is; dat de Menſchen, door het verkondigen van die *Aflaaten*, aangemoedigd zijn om allerhande Schelmſtukken, zonder knaging des gemoeds, te konnen bedrij-

drijven: want, met een zekeren penning op te brengen, waren zij vrij, en zo zuiver als te vooren. En laat ons dit hier bij voegen, waartoe dit de Menſchen brengen moest, daar *Leo de Tiende* naderhand goedvond, onder voorgeven van den *Turk* te beoorlogen, doch meest om de ledige ſchatkist te vullen, en voornamelijk om den bouw van de St. Pieters Kerk te voltooijen, de verkrijging der Aflaats-brieven te doen afkondigen, en daar bij beloofde, niet alleen vergeevinge van alle zonden, maar dat verder gaat, zelfs 't *Eeuwige Leven*, mids de bepaalde prijs daar bij op ieder zonde betaald werd. Ja, hij deed verzekeren, dat ſtraks na de Overgave van het geld, de arme zielen uit het Vagevuur naar den Hemel zouden overgaan.

Al dat geld, zeggen de opgemelde Vorsten, kreegen de Neven van de Pauzen in handen, die 't wel haast verteerden en doorbragten. De zielen der overleedenen wierden te koop geſteld, dewijl men dezelve, voor eene daar opgeſtelde ſomme, losſen kon. Dus werden de *Duitſchers* arm, en de Aflaatkramers leefden weelig en lekker. P. LANGIUS vaart even geweldig uit, in zijne *Chronica Eccleſiae Cytiſenſis*; ſchoon 't ook waar is, dat deeze Schrijver, door zekeren LUPUS, niet vrij van *Lutheranerij* gehouden word; doch zijn oordeel is veel te voorbaarig, alzo hij alle zijne ſchriften, waar in hij zig tegen die misbruiken verzet, aan 't oordeel der Kerke onderwerpt. *Lupus* zelf zegt, dat deeze uitſpoorigheid haar begin ſchijnt genomen te hebben van *Clemens den V*; en volgens WESSELUS, hebben de Hoogleeraars van *Parijs* de roekeloosheid beteugeld van die lieden, welke aan de Kruisvaders de magt gaven, om drie of vier zielen, die zij begeerden, uit het Vagevuur te losſen. En op eene andere plaats, ('t zijn nog de woorden van LUPUS) ſpreekt dezelfde *J. Weſſelus* op de volgende wijze: De Aardsbisſchop van *Florence*, ANTONINUS, die groote voorſtander der Aflaaten, belijdt openlijk, dat de affchriften der Bullen van *Clemens den V* zo groot eene uitſpoorigheid behelzen, dat hij niet geloven kan, dat dezelve ooit bezegeld zijn geweest: Welke brieven, nochtans, te *Vienne*, te *Limoiges*, en te *Poitiers*, met de zegels daar aan, in de Privilegie-kist bewaard worden. (Dan van CLEMENS, nader op 't einde van dit Art.) Laat ons eerst iets zeggen van de mildheid, of liever inhaligheid van *Bonifacius den IX*, die, zo men *Bernardinus*

nus Corius gelooven mag, buiten de maat ging, dewijl hij aan het Hertogdom *Milaan* een Aflaatsbrief zoude hebben toegeſtaan, van die kracht, dat een ieder, als hij ſlegts de vereischte penningen opgebracht had, van alle zonden zoude ontſlagen zijn, al hadde hij zelfs niet gebiecht, noch berouw daar van getoond. Niet min was de Geestelijkheid van *Luik* geſtoord op de Aflaaten, door *Pascal den II* verleend, waar bij mede vergeeving, zonder berouw of biecht, belooft werd; ja zelfs vrijheid om in 't toekomende nog andere te begaan. Maar laaten wij de reden plaats geeven: eene beſchuldiging is terſtond geene waarheid, en een beſchuldiger mag op zijn bloot zeggen niet geloofd worden. Ik zoude liever, zegt onze Autheur, met *Chr. Lupus* houden, te weeten, dat de gemelde beſchuldiging hier op ziet: Dat *Pascal de II*, den Graaf van Vlaanderen ROBERTUS en deszelfs Krijgsvolk, door het belooven en aanbieden van groote Aflaaten, aangezet heeft, om de burgers van *Luik* en van *Kamerijk*, die den Paus in alles niet te wille waren, door de wapenen te temmen. Dit ſtreed wel tegen de regels van Christelijke Liefde, tegen den Geest van 't Euangelium, en tegen de plichten van een Kerkoverſte; maar het was nog geene vergiffenis zonder berouw, noch vrijheid geeven om allerlei zonden te bedrijven. Dan om weder te keeren tot *Bonifacius*; *Th. de Niem*, die eenigen tijd Beampteſchrijver der Pauzen geweest is, kan geene woorden genoeg vinden, om de geldzucht en *Simonie* van dien Paus naar behooren te beſchrijven. Onder anderen verhaalt hij, hoe deeze *Bonifacius*, niet vergenoegd met al het geld, op het Jubeljaar, dat in zijnen tijd gevierd was, bijna uit geheel *Europa* te *Rome* gebracht, een ander middel bedacht, om nog meer bij een te ſchraapen: namelijk, om aan hun, die geene gelegenheid gehad hadden om te *Rome* te komen, Aflaatsbrieven te doen aanbieden voor zo veel geld, als zij anders zouden verreisd hebben. Hier mede achtten zig de onnozele menſchen gelukkig; als kunnende dus den Aflaat winnen, zonder de moeite van de reis te hebben uitgeſtaan; waar door, volgens 's mans zeggen, wel minder menſchen, maar meerder geld te *Rome* kwam, zo dat 'er meer dan 100,000 Gl. uit één Provintie werden zamengevoerd. En wat behoeft men zig te verwonderen, over de mildheid der Menſchen, als men in aanmerking neemt, dat de Gaarders, als hun de handen wel geſtopt wer-

werden, de menſchen vertelden, dat zij alle magt om te binden en te ontbinden hadden, die volgens hun zeggen) CHRISTUS aan PETRUS gegeeven had. Deeze Gaarders, door alle die ingezamelde ſchatten rijk geworden zijnde, keerden als Vorſten naar *Rome*, daar eenigen, zo als zij best konden, den Paus rekening deeden; andere, die ontrouw bevonden werden, zette men op 's Pauſen bevel gevangen; ſtervende eenigen een kwaaden dood, anderen zig zelve te kort doende, wordende ook ſommigen door 't Volk als Bedriegers in ſtukken gehouwen. 't Is bekend, wat al Konſtgreepen, om geld te krijgen, zijn in 't werk geſteld; wij achten het onnoodig, ze alle op te noemen. Het was niet alleen LUTHER, die 'er zig tegen verzette; maar een zeer verſtandig Schrijver en Lid van de Roomſche Kerk (ARN. FERRON) zegt: dat de onbeſchaamtheid der Aflaat-Preekers zo hoog geſteegen was, dat zij openlijk zeiden, dat het onmooglijk was, zonder die *Aflaaten*, de Hemelſche Erfenis te bekoomen. Hoe ſlegt zij het maakten, blijkt ten overvloede uit de beſluiten van eenige Concilien en Decreeten der Pauzen; als uit dat van *Lateraan*, onder *Innocentius den Derden*; dat van *Lyon*, onder *Innocentius den Vierden*; te *Vienne*, onder *Clemens den Vijfden*; welk laatſte van alle de Roomschgezinden verdient geleezen te worden; dit en de woorden van den Propheet *Jezaia* zullen hun ten klaarſten overtuigen, dat zij hun geld geven voor dat geene, 't welk geen brood is.

Zie BRANDT, *Hist. der Reformatie*, I. Deel, bl. 38. enz. DAPPER, *Beſchrijving van Amſteldam*, bl. 139. MAINBOURG, *Histoire du Lutheranisme*, p. 24. MIERIS, *Hist. der Graven*, I. Deel, fol. 97, II. Deel, fol. 52. KOK, *Amſterd. Eer en Opkomst, door de Hervorm.*, III. Boek, bl. 5. H. V. RHYN, *Aant. op de Oudh. van Groningen*, bl. 149 enz. *Taxa Cancelaria*, in 8vo.

AFSTAND, *der Utrechtſche Biſchoppen* van al hun regt op *Holland*. Dit opſchrift doet ons duidelijk zien, dat de zaak wel waardig is, in 't kort verhaald te worden.

Na het ombrengen van Hertog *Godevaart van Lotharingen*, bekend bij den naam van *Goverd met de Bult*, werd het gebied over *Holland* en over de Abtdij van *Egmond*, door Biſchop WIL-

WILLEM, aan wien het reeds te vooren, in het Jaar 1065, door Keizer HENDRIK onwettig geſchonken was, aangenoomen. Het bleef, echter, niet lang in zijne magt, alzo hij, WILLEM van Gelre, den gezegden *Godevaart*, binnen den tijd van twee maanden, naar de eeuwigheid volgde. *Robbert de Fries* kreeg dus gelegenheid, om zijnen behuwd zoon, Graaf DIRK DEN V, in het bezit van die goederen te herſtellen, die hem van zijnen Vader FLORIS DEN I, waren nagelaten. — Graaf DIRK, geſterkt met de magt van ROBBERT, en van alle de gevlugte *Hollandſche* Edelen, die hem waren toegedaan, verzamelde met hun een ſchoone bende *Vlaamſche* Boogſchutters, en kwam daarmede in *Holland*, 't welk toen zonder Opperhoofd, en vol verdeeldheid was. —— KOENRAAD zat op den Biſchoppelijken zetel; doch had nog geen tijd gehad, zig daarop te vestigen. DIRK, wetende dat al zijn hoop beſtond in de vaardigheid, rukte, met al zijne magt, voor het ſterke Slot *Yſelmonde*, gebouwd door Biſchop WILLEM, en waarvan de herkrijging en behoudenis van *Holland* afging. —— Aldaar ontmoette hij de magt van den Biſchop, die het Slot met mannenmoed verdedigde, doch, echter, geſlagen werd. Van de vlugtenden, die op de hielen gevolgd werden, ontkwamen 'er veelen. GERLACH, Graaf *van Zutphen*, helper van den Biſchop, ſneuvelde met veele Edelen; doch de Biſchop begaf zig met de rest zijns Legers binnen het Slot.

Dit Slot lag tegen over den *Yſel*, en beſchermde den mond dier Rivier. Het was wel voorzien van Volk en Oorlogsbehoeften. En, echter, belette dit den Graaf niet, om, in vervolg zijner overwinninge, het zelve aantetasten; hij beſtormde het zo geweldig, dat de Biſchop wel haast begreep, dat hoe hij langer beſtormd werd, hoe minder hoop van verdrag 'er voor hem overbleef. Dus vond hij geraaden, Graaf DIRK te laaten verzoeken, met hem in onderhandeling te treeden. Doch deeze, geen gevaar voorziende, vond zulks niet raadzaam; hij maakte Rekening, binnen weinige dagen meester van het Slot te zullen zijn. Dus ſloeg hij den Biſchop alle onderhandelinge plat af, ten ware deeze, alle recht, welk de *Utrechtſche* Kerk, zo van ouds, als uit de gewaande gifte des Keizer, op *Holland* meende te hebben, met geſtaafde Eeden, voor eeuwig afſtond; en dat hij, Graaf DIRK, door den Biſchop herſteld werd in alle de Staaten,

wel

wel eer, door zijnen Vader FLORIS bezeeten. De Bisschop, hoe hard dit ook ware, moest daarin bewilligen. Ook vorderde DIRK, dat het Slot ten gronde toe geslegt moest worden.

De Graaf daar na met zegepraal in *Holland* komende, werd van ieder minzaam ontvangen; hij noemde zig, van dien tijd, dat aanmerklijk is, GRAAF VAN HOLLAND: wij zeggen *aanmerklijk*, om dat zijne voorzaaten den naam of tijtel van *Graaven van Friesland* gevoerd hebben; en ook, om dat men mag besluiten, dat deze plegtige Afstand van den Bisschop daar toe geleegenheid gegeeven heeft, naardien de Heerlijkheid *Merwede*, en de aangeleegene Heerlijkheden, en ook de Groote *Zuid-Hollandsche Waard*, eigenlijk, ten dien tijde, HOLLAND genaamd werden: een naam, die zig naderhand, in ruimer betekenis, over het geheele landschap dezer Provintie heeft uitgebreid.

ALKEMADE, *Munt der Graaven van Holland*, fol. 21, 22.

AFSTAND der Landen, door Vrouwe *Jacoba van Beijeren*, aan Hertog FILIPS van *Bourgondien:* een zeer gewigtig stuk in onze *Vaderlandsche Geschiedenissen;* doch ook een stuk van het grootste nadeel. Want daar door werden de Landen, en bijzonder *Holland*, het eerst ontheven van de magt der gemijterde Kerkvoogden: doch, door dezen gedwongen afstand, vervreemd van het Huis en Geslacht der *Hollandsche Graaven*, en overgebracht onder het heerschzuchtig Juk van *Bourgondien*, waaruit het naderhand overging in het Huis van *Oostenrijk*, waardoor den Landen zo veel onheils is toegebragt.

JACOBA, na het doorstaan van ontelbaare wederwaardigheden, moest ook nog ondergaan, dat zij, in het Jaar 1428, binnen *Gouda* zijnde, en geen kans ziende, het aanstaande beleg te verduuren, genoodzaakt werd, met haaren Oom den Hertog in onderhandeling te treeden; waar toe FILIPS, die niets anders bedoelde, dan de Regeering van *Holland* meester te worden, spoedig gereed was. —— Doch hoe zeer hij hier na verlangde, wist hij, door overmagt, zijne Nichte te noodzaaken, 't geen haar het zwaarste drukte, voor de vierdemaal, buiten toestemming des Hertogs, in geen Huwelijk te mogen treeden. Voor het overige kon zij niet meer dan den naam van *Gravinne* behouden, en slechts een gering deel in de begeeving der Ampten;

ten; blijvende den Hertog *Ruwaard* en naasten Erfgenaam der Landen. Op den 3den van Hooijmaand in 1428, werd dit verdrag getekend. Het eerſte en zwaarſte point van deeze overeenkomst werd verbroken, door haar huwelijk met *Frank van Borsſelen*; waar op *Filips* niet zuimde, daar mede zijn voordeel te doen. Hij nam *Borsſelen* gevangen, en dreigde haar, hem te zullen doen dooden. Zij, die alles ter Liefde van hem over had, maakte hier op met den Hertog een nieuw verbond, waar bij zij *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, in 't geheel en voor altoos, aan hem afſtond: Waar door de gemelde landen, uit het huis van *Beijeren*, welk dezelve nu tachtig jaaren bezeeten had, overgingen in dat van *Bourgondien*. Zie verder de Art. JACOBA, FILIPS VAN BOURGONDIEN.

Chronijke der Graaven, enz.

AFSTAND van *Karel den Vden*, aan zijnen Zoon *Filips*; zie OVERDRAGT DER NEDERLANDEN.

AFZWEERING *van den Koning van Spanjen*. STRADA, in zijn verhaal van 's Lands geſchiedenisſen, tot dit gewigtig tijdſtip genaderd zijnde, zegt: „ Nu moet ik een Schelmſtuk verhaalen, welks vertelling ik tot nog toe als met een affchrikkend gemoed overgeſlagen heb;" waarop dan zijn verhaal aldus volgt: „ In het begin des voorgaanden Jaars (1580) had de Vorst van *Oranje*, verbaasd door den voortgang der tegenwoordige zaaken, en bekommerd voor de toekomende, in eene lange reden, met de Staaten te *Antwerpen* van den Staat des Lands geſproken en gehandeld." „ Aangezien aan de zijde des Konings, de magt en 't gezag daaglijks toenam, dat zij, door de tollen van zo veel dag aan dag afvallende Steeden verminderd werden, verzwakt in krachten, om de nieuwe nederlage voortekoomen, of men moeste wederom met den Koning verzoenen, en de Heerſchappij der Spanjaarden verdraagen, of indien de voorwaarden, die zij voorſtellen voor vrije Volkeren, niet te lijden waren, gelijk in de Vredehandeling te *Keulen* (welke toen nog traaglijk werd voortgezet, dog met dien tijd een einde nam) te zien is, dat men te zijner tijd den band met zodanigen Heer moest afſnijden, die eene gehoorzaamheid van 't Volk afeischte, als van de zijnen, en met Oorlog behandelde als Vreemden. En dat men het Spaansch ge-

bied afgezwooren hebbende, een Vorst behoorde aanteneemen, door wiens tegenwoordigheid der Landen moed en magt mogt aangeſprooken en verdedigd worden; en dat men niet lang behoefde te twijffelen, wie voor anderen mogt worden voorgeſteld, aangezien na gemeene ſtemmen met *Alençon*, Broeder des Franſchen Konings, gehandeld is, indien de Staaten gedwongen wierden om van Vorst te verwisſelen, dat hij dien voor anderen zoude goed achten, en dat dit in de bijeenkomſte der Keulſche Heeren, door brieven van de Staaten, voor den dag gebragt, bevestigt is. Hoewel indien daar al ſchoon geen gemeene onderhandeling en beloften tusſchen beiden kwam, dat 'er nochthans veele dingen waren die als ſtemden, om hem voor anderen te houden. Dat daar toe nodigden de nabuurige krachten van Frankrijk, en des Konings, zonder twijffel na die zijde zullende toegetrokken worden, indien niet uit liefde tot zijn Broeder, altoos uit haat tegen de Spanjaarts, en zorge des Rijks, het welke daar aan geleegen is, dat *Alençon* elders worde opgehouden. Dat daar toe nodigde den bijſtand der Koninginne van Engeland, dewelke het zij, zij als Huisvrouw van *Alençon* zal meenen, dat het haar in Nederland geldt, 't zij ſij op den Koning van Spanje verbeten, de beroerten in *Ierland* onlangs door aanhitzing der Spanjaarden verwekt, met wederom beroerten in Nederland zal aanrechten, zal zoeken te wreken; dat daar toe nodigende de hoop, om de Walſche Landen weer in te krijgen, aangezien zij zelfs *Alençon*, nu van te vooren uit haar vrije wil tot een Voorſtander der vrijheid verkooren hebben; zullende voor zo veel verſtoorder Vijand vreezen, indien zij hem nu verachten. Ten laatſten, dat daar toe nodigden de imborst van den Jongeling, gelijk levendig tot Heerſchen gebooren, alſo ook niet ſtraf en hartnekkig, maar geneigd tot goeden raad, en bekwaam om te gebieden, en een gebieder te leiden." „ Te weten, dit laatſte, (dus gaat hij voort) was na de wensch van *Oranje*, zullende heel en al heerſchen, door de ijdele naam van anderen, daar hij ondertusſchen overſloeg dat hij had het Prinsdom van *Oranje* in Frankrijk, uit Frankrijk een Vrouw, en daar door oude verbintenisſe, dewelke hem, gantsch op zijn profijt ziende, te harder aanporden, om een Vorst uit Frankrijk te ontbieden. Deeze groote zaak door alle de Landſchappen behandeld wordende, kon den

Ko-

Koning (dus vervolgde hij) niet langer verdraagen de wederſpannigheid van een Onderzaat, verbonden door zo veele verdienſten, door zijnen Vader den Keizer, en door hem zelven beweezen, heeft hem ten laatſten in Lentemaand, door een Placaat tot *Utrecht* van den Vorst van *Parma* afgeleezen, en van daar, door Nederland afgekondigt, als een Verrader, en algemeene Vijand des Lands uitgebannen, en ſtelde tot vereering voor de Doodſlagers, of haar Erfgenamen, vijfëntwintig duizend Goudguldens." (Welke ſchenddaad des Konings, door deezen Jeſuit, met eene toeſtemmende goedkeuring, zonder eenige de minſte aanmerkinge van verontwaardiging, als ter betooninge van zijnen opzettelijken haat en partijdigheid, verhaald word.) Dan hier van zullen wij nader handelen, als wij van den Prinſe zelfs ſpreeken. En na verder het vertrek van den Aartshertog *Matthias* verhaald te hebben, zegt hij: „ is goedgevonden 't geen in de bijeenkomst te *Antwerpen* beſlooten was, buiten onder het Volk te brengen en te gebieden. En in den *Haag*, de *Hofplaats* van *Holland*, is 't verbod afgekondigd, in welke, om veele oorzaake daar bijeën geraapt, *Filips de Koning van Spanjen*, uit den naam der Vereenigde Landſchappen, uitgeroepen werd van de *Heerſchappij* vervallen te zijn; wordende terſtond de Beeldtenisſen des Konings overal weggenoomen; de Waapenen van boven neer geworpen; de Namen uitgeſchrapt; de *Zegelringen* gebroken; en verboden hier namaals iets met den naam des *Konings* te Zegelen. En verder werd aan de Opzienders der Munt belast, dat geen Goud, Zilver en Koper met de *Koninklijke Waapenen* of *Naamen* zouden geſlagen worden. Van de *Stadhouders* der Plaatzen, *Overheden* en *Krijgsoverſtens*, is afgevorderd de Afzweering des *Konings*, en hun een nieuwe *Eed* belast, in den Naam der *Staaten*, ſchoon *Holland* en *Zeeland* werd toegelaaten, dat zij zouden zweeren in den Naam van *Oranje* en hunne *Landſchappen*. En ten laatſten is aan iedet bevoolen, zo wel die Rechts- als Burgerampten hadden van den *Koning*, dat zij de Brieven daar van ter vernietiging zouden ten voorſchijn brengen, en andere van de *Staaten* eisſchen." De meeſte (zegt hij) ſchrikten voor de uitkomst van dat Toneel, en niet weinigen weigerden den openbaaren *Eed*, en trokken daarom na de zijde van den *Koning* en het Leger van *Parma*.

Dit verhaal van STRADA, dacht ons nodig, hier vooraf te laaten gaan, en dan de oorzaak van het gedrag van *'s Lands Staaten* nader uit hunne Afkondiging zelve te doen blijken, hoe wel het ook billijk zal zijn, een verhaal van anders denkende Schrijvers te doen volgen.

Reeds zedert eenige jaaren herwaards, was 'er in *Holland* geraadpleegd, en ook in *Zeeland*, over het verlaaten van 's Konings naam; doch eenige, zo *Hollandſche* als *Zeeuwſche* Steden, hier toe niet konnende beſluiten, was 'er, van 's Prinſen zijde, weinig op aangedrongen, dewijl *Amſteldam* en *Haarlem*, als Steden van groot aanbelang, zig tot deezen gewigtigen ſtap niet wilden doen overhaalen. Maar zo ras dit geſchied, en de Regeering van die beide ſteden verandert was, werd het point op nieuw ter vergadering in overweeging genomen. In Januarij van 't jaar 1580, ſloeg men ter Dagvaart voor, om zijnen naam niet meer te gebruiken, maar voortaan regt te doen, van wegen zijne Doorluchtigheid en de Staaren, uit naam van de Hooge Overigheid en Graaflijkheid van *Holland*; waar toe, op den achtentwintigſten van Maart, eenparig beſloten werd. Doch alzo men hoopte, dat de nader vereenigde gewesten, of de vergadering der Algemeene Staaten, tot dergelijk een beſluit koomen zouden, ſtelde men de uitvoering nog eenigen tijd uit.

Ook werd 'er, in Maij des jaars 1581, ter algemeene Staatsvergaderinge, overwoogen, of men den Koning van *Spanje* niet voor vijand behoorde te verklaaren. Doch *Braband* en *Holland* zelf oordeelden toen, dat men, vóór de komst van ANJOU, zo verre niet behoorde te gaan. Nogthans verliepen 'er maar weinige dagen, of *Holland* beſloot, op de Vergadering der algemeene Staaten te *Amſteldam*, nevens de andere Gewesten, het afzweeren te helpen bevorderen. Hier toe werd, op de algemeene vergadering der Staaten der Vereenigde Nederlanden, in den *Hage*, beſlooten, en 't Plakaat op den 26ſten van Julij gedagteekend. De Gemagtigden, tot dit gewigtig beſluit, beſtonden uit die van *Braband*, *Gelderland*, met *Zutphen*, *Vlaanderen*, *Holland*, *Zeeland*, *Utrecht*, *Friesland*, *Overijsſel* en *Mechelen*; hoewel de afkondiging van 't Placaat niet alomme geſchied is; ook maakten ſommigen zwaarigheid in 't doen van den nieuwen Eed. Maar dewijl 'er, in dit en dergelijke gevallen, niets beter ſpreken

ken kan, dan de woorden van de Staaten zelve, doen wij het hier volgen:

PLACCAAT van de Staaten Generaal, waar bij de Koning van Spanje verklaard werd, vervallen te zyn van 't recht dat hij op de Nederlanden hadde, enz. enz. enz.

„ De Staaten Generaal der geunieerde Nederlanden, allen den gheene die deſe tegenwoordige ſullen ſien ofte hooren leſen, ſaluijt. Alſoo een iegelijk kennelijk is, dat een Prince van den Lande van Gode geſteld is hooft over zijne onderſaten, om dezelve te bewaaren ende te beſchermen van alle ongelijk, overlast ende geweld, gelijk een Herder tot bewaarenisſe van zijne Schapen. En dat de Onderſaten, niet en zijn geſchapen tot behoef van den Prince, om hem in alles, wat hij beveeld, weder het Goddelijk of Ongoddelijk recht is, onderdanigh te weſen, en als ſlaven te dienen: maar den Prince om der onderdaanen wille, ſonder dewelke hij geen Prince is, om dezelve, met recht en redenen te regeeren, voorteſtaan en lief te hebben, als een vader ſijne kinderen, ende een Herder ſijne ſchapen, die ſijn lijf ende leven ſet om dezelve te bewaaren. Ende ſo wanneer hij zulks niet en doet, maar in ſtede van ſijne Onderdaanen te beſchermen, deſelve zoekt te verdrukken, t'overlasten, hunne oude vrijheid, privilegien, ende oude herkomen te benemen, ende heur te gebieden, en te gebruiken als ſlaven, moet gehouden worden, niet als een Prince, maar als een Tijran ende voor ſulkxs na recht en redene mag ten minſte van zijne Onderſaten, met beſondere deliberatie van de Staten van de Lande voor geen Prince meer bekend, maar verlaten, ende een andere in ſijn ſteden, tot beſchermenisſe van hen lieden, voor Overhooft, ſonder misbruike gekoſen worden: Te meer zo wanneer de onderſaten, met ootmoedige vertooningen niet en hebben heuren voorſchreven Prince konnen vermurwen, noch van zijn Tijrannig opzet keeren, en alzo geen ander middel en hebben, om heur eigene, heur huijsvrouwen, kinderen, ende nakomelingen aangeboorne vrijheid (daar zij na de wet der Natuur goed en bloed ſchuldig voor zijn optezetten) te bewaaren en te beſchermen, gelijk tot

diverſche reijze, uit gelijke oorzaaken, in verſcheiden landen, en op diverſche tijden geſchied is, ende Exempelen genoeg bekend zijn: 't welk principaalijk in deſe voorſchrevene Landen behoort plaats te hebben en ſtand te grijpen, als die van alle tijden zijn geregeerd geweest, en ook hebben moeten geregeerd worden, navolgende den Eed, bij heure Prince, bij hunne aankomste gedaan na uitwijſen heurer Privilegien, Costumen, ende oude herkomen; hebbende ook meest alle de voorſchr. Landen haren Prince ontfangen op Conditien, Contracten, en Accoorden, dewelke brekende, ook naar recht den Prince van de Heerſchappij van de Lande is vervallen. Nu is 't alſo, dat den Koning van Spanje, naar 't overlijden, van hooger Memorie Keijzer Karel den Vijſden, van wien hij alle deſe Nederlanden ontfangen hadde, vergetende de dienſten, die ſo zijn Heer Vader, als hij, van deſe Landen ende Onderſaten derſelve hadden ontfangen, door de welke beſonder de Koning van Spanje, zo loffelijke Victorie tegens zijne Vijanden verkregen hadde, dat zijn arm ende macht, alle de Waereld door, vermaard en ontzien wierd: vergetende ook de vermaaninge die de voorſchrevene Keizerlijke Majeſteit, hem t'andere tijden ter Contrarie hadde gedaan, heeft dien van den Rade van Spanje, nevens hem weſende; (die naadien ſij in deze Landen vermochten geen bevel te hebben van te Gouverneeren, of de Principale Staaten te bedienen, gelijk zij in de Koninkrijken Napels, Sicilien, tot Milanen, in de Indien, en andere Plaatzen onder des Konings geweld wezende, deden) kennende het meestendeel van hen den rijkdom en macht derzelve, hadden eenen nijd tegens de voorſchreve Landen en Vrijheid (van dien in hun harte) gehoor en geloof gegeven, welken raad van Spanje, of t'eenige van de principale van dien, den voorſchreven Koning tot diverſche reizen, voor ogen gehouden hebben, dat voor zijn reputatie en Majeſteit beter was, de voorſz. Landen van nieuw te Conqueſteeren, om daar over vrijelijk en abſolutelijk te mogen beveelen ('t welk tijranniſeeren is na zijn believen) dan onder alſulke Conditien ende reſtrictien (als hij hadde in 't overneemen van de heerſchappij van dezelve Landen moeten Zweeren) die te regeeren. Welke volgende den Koning ſedert alle middelen gezocht heeft, deze voorſz. Landen te brengen, uit heure oude Vrijheid in een ſlavernij, onder 't Gouvene-

V. Segen over bladz. 99.

Overwinning van Gelon. Bladz. 99.

VI.

Aagtdokles verbrand zyn eigen vloot. Bladz. 117.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX
TILDEN FOUNDATIONS

nement van de Spanjaarden: hebbende eerst, onder 't dekſel van de Religie, willende in de principaalſte en magtigſte Steden ſtellen nieuwe Biſchoppen, dezelve begiftende en doteerende met toevoering en incorporatie van de rijkſte Abdijen, ende hen bijzettende negen Kanonikken, die zouden weſen van hare Rade, waar af de drie ſouden bijzonderen last hebben over de Inquiſitie: door dewelke incorporatie deſelve Biſchoppen (die zoude mogen geweest hebben, zo wel vreemdelingen als ingeboorene) zouden hebben gehad, d'Eerſte plaatze en ſtem in de vergaderinge van de Staaten van de voorz. Landen, ende geweest zijn Creaturen, ſtaande tot zijne beveelen ende devotie. Ende door de voorſ. toegevoegde Kanonniken de Spaanſche Inquiſitie ingebracht, dewelke in deeze landen, zo ſchrikkelijk ende Odieus, als de uiterſte ſlavernij, zelve geweest is, zo een ijgelijk is kennelijk; zo dat de Keizerlijke Majeſteit dezelve t'anderen tijden, de Landen, voorgeſlagen hebbende, door de Remonſtrantie, die men aan zijne Majeſteit, daar tegen gedaan heeft (toonende de affectie, die hij ſijne Onderſaten was toedragende) die heeft laten varen: Maar nietegenſtaande diverſche Remonſtrantien, zo bij particuliere Steden ende Provintien, als ook van eenige Principale Heeren van den Lande, namentlijk de Heeren *Montigny*, en den *Graven van Egmond*, (tot dien einden bij Conſente van de *Hertoginne van Parma*, toen ter tijd Regente over deze Landen, bij advijſe van den Rade van State en Generaliteit na Spanje, tot diſtincte reiſen gezonden) mondeling gedaan, ende, dat ook dezelve Koning van Spanje, dezelve mondeling goede hope gegeeven had, van, navolgende hen verzoek, daar inne te voorzien, heeft ter Contrarie korts daar na bij Brieven ſcherpelijk bevoolen de voorz. Biſchoppen, op zijn indignatie, terſtont te ontfangen, ende te ſtellen in de poſſeſſie van haare Bisdommen, ende geincorporeerde Abdijen de Inquiſitie te werk te ſtellen daar zij te vooren was, ende Ordonnantie van het Concilie van Trente (die in vele pointen Contrarieerden de Privilegien van den Landen) te achtervolgen. 't Welke gekomen zijnde ter ooren van de gemeinte, heeft met reden oorzaake gegeeven van een grote beroerte onder haar, ende een vermindering van de goede Affectie, die zij, als goede Onderdaanen, den Koning van Spanje ende zijne voorſaten altijd hadden toegedragen, bijzonder aanmerkende,

dat hij niet alleen en zocht te Tijranniſeeren, over hunne Perſoonen en goed, maar ook over hunne Concientien, waar van zij verſtonden aan niemand dan aan Gode alleen gehouden te weſen rekening te geven ofte verantwoorden: Waar door, en uit medelijden van de voorſz. gemeente, de Principaalſte van den Adel van den Lande hebben in den Jare 1566 zekere Remonſtrantie overgegeeven, verzoekende dat, om de gemeinte te ſtillen, en alle oproer te verhoeden, zijne Majeſteit zoude de voorſz. pointen, ende bijzonder nopens de rigoreuſe pointen van onderzoekinge en ſtraffe, om de Religie, willen verzoeten, daar mede toonende de liefde en affectie, die hij tot zijne Onderzaten, als een goedertierene Prince was toegedaan. Ende om het zelve al naarder en met meer Autoriteit, den voorſz. Koning te kennen te geeven, ende te vertoonen, hoe nodelijk het was voor 's Lands welvaaren, ende om 't zelve te houden in ruste, zulke nieuwigheden aftedoen, ende het rigeur van de Contraventie van den Plakaate op 't ſtuk van de Religie gemaakt te verzoeten, ter begeerten van de voorſz. Gouvernante, Rade van State, en van de Staten Generaal, van alle de Landen, als Gezanten naar Spanje zijn geſchikt geweest de *Markgrave van Bergen*, en de voorſz. *Heer de Montignij*, in ſtede van welke gehoor te geeven, ende te voorzien op de Inconvenienten, die men voorgehouden hadde, (die mids het uitſtel van daar inne in tijds te remedieeren, ſo de nood vereijste, alrede onder de gemeente meest in alle Landen begonnen waren hen te openbaaren) heeft door opruijng van de Spaanſche Raad, de Perſoonen, die de voorſz. Remonſtrantie gedaan hadden, doen verklaaren voor Rebel, en ſchuldig aan 't *Crimen Læſæ Majeſtatis*, ende alzo ſtrafbaar in Lijf en Goed. Hebbende daar en boven de voorſz. Heeren Gezanten namaals (meenende deze voorſz. Landen, door 't geweld van den *Hertog van Alba* geheel gebracht te hebben, onder zijn ſubjectie ende Tijrannie) tegens alle gemeene rechten, ook onder de wreedſte en tijrannigſte Princen, altijd onverbreekelijk onderhouden, doen vangen, dooden en hunne goederen Confisqueeren. En alzo was 't dat meest de beroerten in deze Landen, door toedoen van de voorſz. Regente en haare adherenten, in 't voorſz. Jaar 1566 opgeſtaan was, was geſlist, ende vele, die de vrijheid des Lands voorſtonden, verjaagt, en d'andere verdrukt, ende onder 't oog

ge-

gebracht, ſo dat de Koning geen oorzaake ter waereld meer hadde (zo openlijk de opgehoudene en geintercipieerde Brieven van den Ambasſadeur van Spanje *Alana*, in Frankrijk wezende, aan de Hertoginne van *Parma*, doen ter tijd geſchreven, dat uitwijzen) om te niete te mogen doen, alle des Lands privilegien, dat haarent wille bij Spanjaarden tijrannig te mogen gouverneeren, als de Indien, en nieuwe geconqueſteerde Landen, heeft door ingeven van den Raad, van dezelve Spanjaarden (toonende de kleine affectie, die hij ſijne goede Onderſaten, was toedragende, contrarie van 't gene hij hun, als hun Prince, als Beſchermer en goed Herder ſchuldig was te doen) na deze Landen, om dezelve te overvallen, geſchikt met grote Heirkracht den *Hertog van Alba*, vermaard van ſtrafheid en crudeliteijt, een van de principaale Vijanden van dezelve Landen, vergezelſchapt om als Raden, nevens hem te wezen perzoonen, van gelijker natuure ende humeuren. Ende al was 't ſo, dat hij hier in de Landen gekomen was, zonder ſlag of ſtoot, en met alle reverentie ende eere, is ontfangen van de arme Ingezetenen, die niet en verwachten, dan alle goedertierenheid ende Clementie, gelijk den Koning, hen dikwils met zijne Brieven geveinsdelijk hadde toegezeid: ja dat hij zelve van meening was te komen in Perzoon, om in alles tot genoegen van een ijgelijk order te ſtellen: hebbende ook ten tijde van 't vertrek van den *Hertog van Alba* na deeze Landen een vloot ſchepen in Spanje, om hem over te voeren, ende een in *Zeeland*, om hem te gemoete te komen, tot grote en Excesſive kosten van den Lande, doen toeroepen, om zijne voorſz. Onderzaten te abuſeeren, en te beter in 't net te brengen; heeft niet te min de voorſz. *Hertog van Alba*, terſtond na zijne komſte, weſende een Vreemdeling, en niet van den bloede des Konings, verklaart gehad, Commisſie van den Koning te hebben, als Opperſte Kapitein, en kort daarna van Gouverneur Generaal van den Lande, tegen de Privilegien en oude herkomen, Openbaarende genoeg zijn voornemen, heeft terſtond de Principaalſte Steden en Sloten, met Volk bezet, Kasteelen, ſterktens in de principaalſte ende machtigſte Steden, om die te houden in Subjectie opgerecht: de principaalſte Heeren, onder dekzel van hunnen raad van doen te hebben, ende te wille emploijeeren, in den dienst van den Lande, uit last van den Koning vriendelijk ontboden,

die hem gehoor gegeven hebben, doen vangen, tegens de Privilegien van Braband, daar zij gevangen waren gevoerd, voor hem zelve (niet weſende heure Competente Rechter) doen berichten: ten laatſten, ſonder hem volkomelijk te hooren, ter dood veroordeeld, ende openbaarlijk en ſchandelijk doen dooden: de andere, beter kennisſe van de geveinstheid der Spanjaarden hebbende, hen uit den Landen houdende, verklaart verbeurt te hebben Lijf ende Goed, voor zulks hun goed aanvaard, ende Geconfisceert, omdat de voorſz. arme Ingezetenen, hun niet en zouden, 't ware met heure ſterkten, ofte Princen, die hunne Vrijheid, zouden mogen voorſtaan, konnen ofte mogen, tegens 't Spaansch geweld behelpen: Behalven noch ontallijk andere Edelen, ende treffelijke Borgers, die hij, zo om den hals gebracht en verjaagt heeft, om hunne Goederen te Confisqueeren. De Reste van de goede Ingezetene (boven den Overlast, die ſij in haar Vrouwen, Kinderen, ende goede Leden, door gemeene Spaanſche Zoldaten, ten haare huijzen in Guarniſoen leggende) travalieerende, met zo veele diverſche Schattingen, ſo mids huer bedwingende te gelde, tot de bouwing van de nieuwe Kasteelen, ende Fortificatien van de Steden, tot haarer eigene onderdrukkinge, als met opbrenginge van de 100ſte, 20ſte en 10de penning, tot betaaling van de Krijgslieden, bij hem mede gebracht, als die hij hier te Lande lichten, om te imploijeeren tegens de Ingezetenen, en die geenen, die 's Lands Vrijheid met prijkel van haar lijfaventuur, op dat de voorz. Landzaten verarmt zijnde, geen middel ter waereld en zoude overblijven, om zijn voorneemen te beletten, en de Inſtructie, hem in Spanje gegeeven, van het Land te tracteeren, als van nieuws geconquesteert, te beter te volbrengen. Ten welken einde, hij ook begonnen heeft, in de principaalſte plaatzen, d'ordre van de Justitie, naar de maniere van Spanje (direckt tegen de Privilegien van den Landen,) te veranderen, nieuwe Raden te ſtellen, en ten laatſte zijnde buiten alle vrezen, zo hem dachte, eenen tiende Penning fortzelijk te willen oprechten, op de Koopmanſchappen en handwerken, tot de gantſche bederſenis van den Lande, geheel op de Koopmanſchappen en handwerken ſtaande, niet tegenſtaande menigvuldige Remonſtrantien, bij elk Land, in 't Particulier, en ook bij alle gader in 't generaal hem ter Contrarie gedaan: 't welke hij ook met

ge-

geweld zoude volbracht hebben, ten waare, dat door toedoen van mijn Heere de Prince van *Oranje* en andere Edelen, en goede Ingeboorene, bij den voorz. Hertog uit de Landen gebannen, Zijn Vorst. G. volgende, en meest in haaren dienst wezende, en andere Ingezetenen wel Geaffectioneerde, tot de Vrijheid van 't Vaderland Holland en Zeeland, kort daar na meest van hem afgevallen, en hun begeven, onder de beſcherming van de gem. Heere Prince, tegens welke twee voorz. Landen, den voorz. Hertogen van *Alba*, geduurende zijn Gouvernement, en daarna den Groot Commandeur (die na hem, niet om te verbeteren, maar om dezelve voet van Tiraunij bij bedekter middelen te vervolgen, de voorz. Koning van Spanje hier te Lande gezonden) hebben d'andere Landen, die zij met hun Guarniſoenen en opgerechte Kasteelen hielden onder Spaanſche Subjectie, bedwongen, om hunne perzoonen, en al hun macht te gebruiken, om die te helpen ten onder te brengen, dies niet meer dezelve Landen, die ſij, tot hunnen adſiſtentie, als te vooren Imploijeerende, verſchoonende, dan of het hunne vijanden geweest waaren, latende de Spanjaarden, onder dekzel van gemuitineert te zijn, ten aanzien van de Groot Commandeur geweldiglijk in de Stad *Antwerpen* komen, daar zes weken lang, tot laste van de Borgeren, naa hun discretie keeren, en daarenboven tot betaaling van hunne geiſte Soldij, de Borgeren dwingende, binnen korten tijd (om van 't geweld van dezelve Spanjaarden, ontſlagen te wezen) 40,000 Guldens op te brengen; hebbende daarnaar de voorſz. Spaanſche Soldaaten, meerder ſtoutigheid gebruikende, hen vervorderd de Stad van *Bruſſel*, in te neemen, voornemens zijnde, ten dien einde, de wapenen op te neemen, en in plaatze van de voorige Reſidentie van de Prince van den Landen, daar wezende, tot een Roofnest te houden, het welke haar niet gelukkende, hebbende de Stad *Aalst*, overweldigd, daarna de Stad van *Maastricht*, ende voorſz. Stad *Antwerpen* geweldig overvallen, geſaccageert, gepaalleert, gemoord, gebrand, en zo getracteert, dat de tijrannigſte en Cruelſte vijanden, van den Landen, niet meer, of erger en zouden konnen doen, tot onuitſpreekelijke ſchade, niet alleen van de arme Ingezetenen, maar ook meest van alle de natien van de Waereld, die aldaar hadden hun Koopmanſchappen, en geld. — En niet tegenſtaande dat de voorſz. Spanjaarden,

bij

bij den Raad van Staate (bij welke doen ter tijd vermids den dood van den Groot Commandeur 't Gouvernement van 't Land was, volgens last en Commisfie van den Koning van Spanje aanvaart) ten bijzijn van *Hironimo de Rhoda*, om heur overlast fortse ende geweld, 't welk zij deeden, verklaard en aangekondigd voor vijanden van den Landen, heeft dezelve *Rhoda*, uit zijn Authoriteit, (of zo te Presumeeren is, uit krachten van zekere geheime instructie, die hij van Spanje hebben mochte) aangenomen, Hooft te wezen, van de Voorf. Spanjaarden, en hunne Adherenten: en zonder aanzien van de voorz. Raad van Staten, te gebruiken den naam en Authoriteit van den Koning, te Conterfeiten zijne Zegelen, hem openbaar te dragen, als Gouverneur en Luitenant van den Koning; waardoor de Staten zijn genoodzaakt geweest, ten selven tijd met mijnen voorz. Heere Prince, ende de Staten van Holland en Zeeland, te Accordeeren, welk Accoord, bij den voorz. Raad van Staten, als Wettige Gouverneurs van den Lande, is geapprobeerd en goedgevonden geweest, om gelijkerhand, en eendrachtig, de Spanjaarden, als gemeene Lands vijanden te mogen aanvechten, en uit het Land te verdrijven, niet latende nochthans, als goede onderzaten binnen middeler tijden, bij diverse Ootmoedige Remonstrantien, den Koning aantehouden, biddende, dat zijne Majesteit dog wilde regard neemen, op de troubelen ende Inconvenienten, die alrede in den Lande geschied waaren, en apparent nog stonden te geschieden, de Spanjaarden, dog eindelijk uit den Landen te willen doen vertrekken, en te straffen die geene welke oorzaake geweest waren van 't saccageeren en bederven van zijne voornaamste Steden, en andere onuitsprekelijke Overlasten, die zijne arme Onderzaten geleden hadden, tot vertroosting van den geene die 't overkomen was, en tot Exempel van anderen. Maar de Koning, al was 't dat hij met woorden hem geliet, of tegen zijn dank en wille hetzelve geschied was, en dat hij van meening was te straffen, de Hoofden daaraf, en voortaan op de ruste van den Landen, met alle goedertierenheid (als een Prince toebehoord) te zullen order stellen, heeft nochthans niet alleen geen Justitie of straffe over dezelve, doen doen, maar ter Contrarie genoeg, met de daad, doen blijken, dat met zijn Consent, en voorgaande raad van Spanje, alles geschied was, is bij opgehoudene brieven,

korts

korts daarna, bevonden, dat aan *Rhoda* en andere Kapiteijnen (oorzaak van 't voorz. kwaad) bij den Koning zelve geſchreven word, dat hij niet alleen hunne faiten goed vond, maar hun daar over prees, en beloofde te vergelden, bijzonder den voorz. *Rhoda*, als hem gedaan hebbende een zonderlinge dienst, gelijk hem ook tot zijnder wederkomſte in Spanje en alle andere (zijnen Dienaars van de voorz. Tijrannije in deze Landen geweest hebbende) met der daad heeft bewezen. Heeft ook ten zelve tijden (meenende dies te meer de oogen van zijnen onderzaten te verblinden) den Koning in deeze landen gezonden, voor Gouverneur, zijnen Bastaard Broeder *Don Jan van Oostenrijk*, als wezende van zijnen bloede, die welke onder het Dekzel van goet te vinden ende te approbeeren, 't accoord gemaakt tot *Gend*; het toezeggen van de Staaten voor te ſtaan, de Spanjaarden te doen vertrekken, en de Autheurs van de gewelden en disorders, in deeze voorz. Landen geſchied te doen ſtraffen, en de Order op de gemeijne ruste van den Landen, ende heure oude vrijheid, te ſtellen, ſochte de Staten, ende Landſchappen den eenen voor den ander na, te onder te brengen, zo korts, daarna, door de gehengenisſe Gods (vijand van alle Tierannije) ontdekt is, door opgehouden ende geintercipieerde brieven, daar bij bleek, dat hij van den Koning last hadde, om hem te reguleeren, naar de Inſtructie ende het beſcheijt, dat hem *Rhoda* zoude geven, tot meerder geveinstheid verbiedende, dat zij elkander niet zouden zien of ſpreken, ende dat hij hem tegens de Principaale zoude minnelijk gedragen, ende die zoeken te winnen, tot ter tijd, dat hij door hunne middelen ende aſſiſtentie Holland en Zeeland in zijn geweld mogt krijgen, om dan voorts met de andere te doen naar zijnen zin. Gelijk ook *Don Jan*, niettegenſtaande hij de Pacificatie van *Gend*, en zeker Accoort, tuſschen hem en de Staaten van alle de Landen, doe gemaakt, hadde ſolemneel in Preſentie van alle de Staaten belooft en bezwooren, t'onderhouden; Contrarie van dien, alle middelen zocht, om de Duitſche Soldaten, die toen ter tijd, alle de principaalſte ſterktens en ſteden in bewaaring hadden, door middel van hunne Colonellen, die hij hadde tot zijnen wille, en devotie, met grote beloften te winnen, en daar door, die ſterktens en ſteden, in zijne magt te krijgen, gelijk hij dan ook het meeste deel, alrede

ge-

gewonnen hadde, en de plaatze hield voor hem toegedaan, om door dien middel, die geene, die hem zouden wille zoek maken, om den Prinſe van Oranje en die van Holland en Zeeland, den Oorlog aan te doen, daadelijk daar toe te dwingen, en dus een ſtraffer en cruelder Inlandſchen Oorlog, te verwekken, dan ooit te vooren geweest hadde: 't welke (gelijk dat gene dat geveinsdelijk ende tegens den meening uitwendig gehandeld word, niet lange kan bedekt blijven,) uitbrekende, eer hij volkomen zijne intentie geëxecuteerd hadde, heeft hem belet, dit niet na zijn voorneemen te konnen volbrengen, maar nochthans eenen nieuwen Oorlog in plaats van Vrede (daar hij bij zijne komſte breed van opgaf) verwekt en noch dùurende is. Alle het welke ons meer dan genoeg wettige oorzaake gegeven heeft, om den Koning van Spanje te verlaten, ende een ander machtig en goedertieren Prince, om de voorz. Landen te helpen, en te beſchermen, en voor te ſtaan te verzoeken, te meer dat in alzulke disordre, en overlast, de Landen meer dan 20 Jaaren van heuren Koning zijn verlaten geweest, en getracteert, niet als Onderdaanen, maar als vijanden, zij zoekende hun eigen Heer, door kracht van wapenen ten onder te brengen. Hebbende ook na de aflijvigheid van *Don Jan*, door de Baron *de Selles*, onder dekzel van eenige bekwame middelen van accoorden, genoeg verklaard, de Pacificatie van *Gend*, die *Don Jan*, uit zijnen naam bezwooren had, niet te willen advoueren, en alzo daaglijks zwaarder Conditien voorgeſlagen. Des niettegenſtaande hebben wij niet nagelaten, bij geſchriften en ootmoedige Remonſtrantien, met intercesſie van de Principaalſte Princen van 't Christenrijk, zonder ophouden te verzoeken, met den voorz. Koning te reconcileeren, en te accordeeren, hebbende ook laasmaal langen tijd onze gezanten gehad te *Keulen*, hoopende aldaar door tusſchenſpraak van de Keizerlijke Majeſteid, en de Keurvorſten, die daarmede gemoeit waaren, te verkrijgen eene verzekerden paijs, met eenige gracelijke Vrijheid, bijzonder van de Religie (de Conſchientie en Gode principaalijk rakende: maar hebben bevonden, dat wij, met dezelve Remonſtrantien en handelingen, niets van den Koning, konde verwerven; maar dat dezelve handelingen en de Communicatien alleenlijk voorgeſlagen wierden, en dienden om den Lande onderling in twist te brengen, en eene ſcheiding

tus-

tusschen dezelve te bewerken, om daar gemakkelijker, den een voor den ander ten onder te brengen, en het eerste voorneemen tegen dezelven, met rigeur te werk te stellen, dat naderhand openbaar gebleken is, bij zeker Plakaat van Proscriptien, bij den Koning uitgegeven, bij den welken wij, en alle de Officieren en Ingezetenen, van de voorz. Landen, en haare partij volgende (om ons tot meerder desperatie te brengen, alomme odieus te maken, de trafique en handelingen te beletten) verklaart worden voor Rebelle, en over sulx verbeurd te hebben lijf en goed; zettende daar en boven, op 't Lijf van de voorz. Heere Prince groote somme van Penningen: zo dat gantselijk van alle middelen van reconsilatie wanhopende, en ook van alle andere remedie en secours verlaten wesende, hebben, volgens de Wet der Natuur, tot bescherming en bewaaring van onze en de Onderdaanen, Rechten, Privilegien, oude Herkomsten, en Vaderlandsche Vrijheden; van het Leven ende Eer van onze Vrouwen en Kinderen en nakomelingen, op dat zij niet zouden vallen in de Slavernije der Spanjaarden, verlatende met rechten den Koning van Spanjen, andere middelen bedwongen geweest voor te wenden, die wij tot ons meeste verzekeringe en bewaaringe, van onze Regten en Vrijheden en Privilegien voorz. hebben te raden gevonden.

„ *Doen te weten:* dat wij, 't geen voorsz. aangemerkt, ende door den uitersten nood, als te vooren gedrongen zijnde, bij gemeen accoord, deliberatien ende overdragen, den Koning van Spanjen verklaard hebben, ende verklaaren bij deezen *Ipso Jure*, vervallen van zijne Heerschappije, Gerechtigheden ende Ervenisse van de voorsz. Landen, en voortaan van geene meeninge te zijn, denzelven te kennen, in eenige zaaken, den Prince, zijne Hoogheid, Jurisdictie ende Domeinen, van deze voorsz. Landen rakende, sijnen naam als Overheer meer te gebruiken, of hij iemant toetelaten gebruikt te worden: Verklaarende ook, diensvolgens alle Officiers, Justiciers, smalle Heeren, Vasalen, ende andere Ingezetenen van den Lande, van wat Conditie en Kwaliteit die zijn, voortaan ontslagen van den Eed, die zij den Koning van Spanjen, als Heere van deze voorsz. Landen geweest hebbende, eenigzins mogen hebben gedaan, ofte in hem gehoudén wesende. En aangemerkt uit oorzaaken voorsz. den meestendeel van de Geunieerde Landen, bij gemeen accoord, en consent van hen

re Leden, hebben hun begeven gehad, onder de Heerſchappij, ende Gouvernement van den Doorluchtigen Prince den Hertog van *Anjou*, op zeekere Conditien ende Poincten, met zijne Hoogheid aangegaan en geſloten: dat ook zijne Doorluchtigheid, den Aartshertog *Matthias*, het Gouvernement Generaal van den Landen, in onzen handen heeft gereſigneert, en bij ons is geaccepteert geweest, Ordonneeren en Beveelen allen Juſticiers, Officiers en anderen, die 't zelve eenigzints aangaan en raaken mach, dat zij vooraan den Naam, Tijtel, groote en kleine Zegelen, Contra Zegelen en Cachetten van den Koning van Spanjen verlaten, en niet meer gebruiken: en dat in plaatze van dien, zo lange de Hoogheid van den voorſz. Hertog van *Anjou*, om noodelijke affaire, het welvaaren van deeze voorſz. Landen rakende, nogh van hier abſent is (voor ſoo veele den Lande met den Hoogheid van den voorſz. Hertoge van *Anjou* gecontracteert hebbende aangaat,) ende anderzints, d'andere bij maniere van voorraad ende Proviſie ſullen aanneemen, ende gebruiken den Tijtel en Naam van 't Hoofd ende Land Raad, en middertijd dat het zelve Hooſd ende Raden volkomen en dadelijk genoemd, beſchreven, en in de oeffening van hunnen ſtaat, getreden zullen zijn, onze voorſz. namen. Wel verſtaande, dat men in Holland en Zeeland, zal, als hier voormaals, gebruiken den naam van den Hoog geboorenen Vorst, den Prince van Oranje, en de Staten van de zelve Landen, tot der tijd, dat de voorſz. Land Raad, daadelijk zal zijn ingeſteld, en zullen hun als dan regulceren, agtervolgens de Conſenten, bij hun lieden op den Landraad, ende Contracten „ met zijne Hoogheid aantegaan". En in plaatze van des voorſz. Konings Zegelen, men voorts gebruiken zal, onzen grooten Zegel en Cachetten, in zaken rakende de gemeene Regeeringen, daar toe den Landraad, volgens haare Inſtructie zal geauthoriſeerd weezen; maar in zaken rakende de Politie, Adminiſtatie van Justitie: en de andere Particuliere, in elk Land in 't bijzonder, zal gebruikt worden, bij de Provinciaale ende andere Raden, den Namen, Tijtelen en Zegelen van de Landen reſpectivelijk, daar 't zelve te doen vald, zonder anders: alles op pene van Nulliteit, van Brieven, beſcheiden Depechſes, die Contrarie van 't geene voorſz. is, gedaan of gezegeld zullen wezen ende tot beter en zekerder volkoming, en efectuatie van

't

't voorſz. Hebben wij geordonneert en bevolen, ordonneeren, beveelen mits dezen; dat alle des Konings Zegelen, in deze voorſz. Landen weſende, terſtond na de Publicatie, gebracht zullen moeten worden, in handen van de Staten, van de reſpective Landen, of den genen die daar toe bij de Staaten zullen wezen gecommitteert en geauthoriſeert, op peenen van arbitrale Correctie. Ordonneeren en bevelen daar en boven dat voortaan, in geenerhande manieren, in de voorſz. Landen, zal geſlagen worden den Naam, Tijtel of Wapenen, van den voorſz. Koning van Spanje, maar al zulk ſlag en forme als zal worden geordonneert, tot eene nieuwe Goudene en Zilvere Penning met zijn gedeelte. Ordonneeren en beveelen insgelijks den Preſident, en andere Heeren van den Secreten Raade, midsgaders alle andere Canceliers, Preſidenten en Heeren, van den Raden Provintiaal en alle die Preſidenten of eerſte Rekenmeeſters, en die van alle de Rekenkameren, in de voorſz. Landen wezende, en alle andere Officiers en Juſticiers, dat zij (als heur voortaan ontſlagen houdende van den Eed, die zij den Koning van Spanjen, bij den aanvang hunner Commisſie gedaan hebben) ſchuldig en gehouden zullen wezen in handen van de Staaten, waar onder zij behooren, of hunne Speciale Gecommitteerd te doen eenen nieuwen Eed, waar mede zij ons zweeren, getrouwigheid tegens den Koning van Spanjen, en alle zijne Aanhangers, naavolgende het Formulier, daar op bij de Generaale Staaten geraamd. En zal men de voorſz. Raden, Juſticiers en Officiers, gezeten onder de Landen, (met de Hoogh. van den Hertog van *Anjou*, gecontracteert hebbende van onzent wege) geven acten van Continuatie van hunne Officien, en dat bij maniere van Proviſie, tot de aankomſte van Zijne voorſz. Hoogh., in plaatze van nieuwe Commisſien, inhoudende Casſatie van hunne Actens. En de voorſz. Raden Juſticiers enz. enz., in die Landen, met de voorſz. Hoogheid niet gecontracteert hebbende, nieuwe Commisſien onder onzen Naam en Zegelen, ten waren nochthans dat d'Impetranten van heure voorſz. eerſte Commisſie wederſproken, en achterhaald wierden, van Contraventie der Privilegien enz. Ontbiedende voorts den Preſident, en den Luiden van den Secreten Raade, Cancelier van de Hertogdomme van Braband, ende Cancelier van de Furſtendomme Gelre en Graaſſchap Zutphen; Preſident en Lui-

den van den Rade in Vlaanderen, in Holland, Rentmeeſteren enz. van beoosten en bewester Schelde in Zeeland. Preſident en Raden in Friesland, den Schout van Mechelen, Preſident en Raden van Utrecht, enz. enz. dat zij deze onze Ordonnantie Condigen en doen Uitroepen, door haar heele Jurisdictie, daar men gewoon is dergelijke afkondiging te doen, op dat niemant de Cauſe van Ignorantie Pretendeeren magh; ende dezelve doen onderhouden en achtervolgen, onverbreekelijk en zonder infractie, en daar toe rigoreuſelijk bedwingende, die Overtreders in manieren, zonder verdrag of disſimulatie. Want wij tot welvaaren van den Landen, alzo hebben bevonden te behooren. Ende van des te doene, en wat daar aan kleeft, geven wij U, en elk die 't aangaan magh, volkomene macht, authoriſatie en zonderling bevel. Des te Oorconde, hebben wij onzen Zegel daar aan doen hangen; gegeven in onze Vergadering in 's Gravenhage, XXVI. Junij 1581."

Op de plijke ſtont geſchreven. Ter Ordonnantie van de voornoemde Staten, ende Getekend

J. van ASSELIERS.

AGENTEN; deezen naam draagen zekere Bedienden van den Staat. De *Agent* van Hunne Hoog Moog. heeft meest betrekking tot de Ministers der Buitenlandſche Mogendheden. Hij is de geleider der nieuwe Ambasſadeurs; wanneer deeze eenige voorſlagen gedaan hebben, wordt hun het antwoord daarop door den *Agent* ter hand geſteld. Een buitengewoon Gezant, in 's Hage gekoomen zijnde, wordt door den *Agent*, uit naam van Hunne Hoog Moogende, verwelkomd. Een der Reſidenten, (die mede door den *Agent* verwellekomt worden) openbaar gehoor verzoekende, wordt door hem in zijne Koets afgehaald, en in de Vergadering ingeleid. De buitenlandſche *Agenten* bekleden genoegzaam, ſchoon verſchillende in naam, den post der Reſidenten, en hunne Daggelden worden ook, even als die der Reſidenten, bij den ſtaat van Oorlog bepaald. De *Agenten* der Buitenlandſche Mogendheden konnen, aan den Preſident van H. H. M. (na overlevering van hunne Schriftelijke Lastbrieven,) ſchriftelijke

ke voorſtellen inleveren, doch geene onderhandeling met de Afgevaardigden van den Staat houden.

AGGE, was de Zoon van *Pieter van Wijkel*, een voornaam Heer in *Friesland*. Onder alle de oordeelen, welke dat Landſchap, in 't Jaar 1421, drukten, was niet van de minſte, de twisten tuſſchen de *Schieringers* en *Vetkoopers*; de eerstgenoemden waren, in alle gevallen, de onverzettelijkſten en hevigſten. Eenige van hen, waaronder WIJBE MINNEMA en BEINTE ROMMERTS, begaven zig onverhoeds naar 't Dorp *Wijkel* in *Gaasterland*, alwaar zij den Heer PIETER VAN WIJKEL, Pastoor aldaar, met geweld uit de Pastorij rukten, en veele doodelijke wonden gaven. Dus zieltogende, voerden zij hem naar *Sondel*, voor het Slot (*Stins*) van zijnen Zoon AGGE, aan wien zij zijnen gevangenen Vader toonden, en eischten 't Huis van hem op; dreigende, bij weigering, zijnen Vader op 't oogenblik te zullen vermoorden.

AGGE, deeze vertooning ziende, hadt bijna beſlooten, zijnen Vijanden het Slot interuimen, om het leeven van zijnen Vader te behouden; doch de oude Man riep hem, met al zijne magt toe, zulks niet te doen, dewijl hij tog ſterven moest. De Vijanden, dit hoorende, gaven hem terſtond den doodſteek, in 't aanzien van AGGE, en vervolgden voorts hunnen weg. Om de bedenking voor te komen, welke zoude konnen ontſtaan, op 't zeggen, dat Heer PIETER Pastoor was, en een Zoon AGGE had, dient men te weeten, dat hij een Adelijk Perſoon was, die veele jaaren gezach in 's Lands dienst gehad had, en meenigmaal, als *Gemagtigde*, verbonden met de *Groningers* geſloten had; en dat hij, waarſchijnlijk, den Geestelijken Staat eerst omhelsd heeft, na dat hem deeze Zoon gebooren was; van hoedanigen aart ons meer voorbeelden zullen voorkoomen.

AGGE, om den dood zijns Vaders te ſtraffen, trok, na zijn ſlot wel bezet te hebben, buiten Lands, en bragt, in 't volgende Jaar, terwijl het water de meeste Velden in *Friesland* overſtroomde, eenige benden vreemde knegten daar binnen, waarmede hij op WIJBE MINNEMA aanviel, hem het Leeven benam, en zijn Volk verjaagde. Hierop belegerden HILLE BONNEMA, EDO KEMPIS JONGAMA van *Boosum*, en andere Heeren, de Schieringers toegedaan,

het Huis van AGGE te *Sondel*. Doch deeze onverzaagde Edelman deed zulk een geweldigen uitval op zijne vijanden, dat hij een groot deel floeg, en de overigen verſtrooide. JONGAMA zelf ſneuvelde bij deeze gelegenheid, en werd in 't Klooster *Tabor* begraaven.

Doch hier mede was de haat niet verzoend: want, in het Jaar 1442, werdt het Huis van gemelden AGGE, door ROMMERT GABINGA en andere, belegerd, hij zelf, na een lang gevecht, overwonnen, zodanig gewond, dat zij hem voor dood lieten leggen. Naa den aftogt des Vijands, vonden AGGE's Vrienden hem, zwemmende in zijn bloed; zij namen hem op, hoewel half dood, en brachten hem, door uitzuiging zijner wonden, zo verre, dat hij biechte, 't Sacrament ontving, en hope van beterſchap en leeven gaf. ROMMERT GABBINGA en zijn Zoon SIJTZE, verneemende dat hun doodvijand nog niet geſtorven was, huurden eenen boswicht, die hem op zijn bedde vermoordde; bij het gemeene Volk veroorzaakte deeze euveldaad zeer veel nadeel voor de *Schieringers*.

Zie F. SJOERDS, *Frieſche Jaarboeken*, V. Deel, bl. 69, 70, 71. SCHOTANUS, *Frieſche Historien*, bl. 297, 308, 309.

AGGE *Donia*; zie DONIA (*Agge*.)

AGGE, *Abt* te *Hemelum*, en tevens, in 't Jaar 1480, Abt van het Klooster te *Staveren*, had een zwaar verſchil met IGE en zijne broeders DOUWE en HARTMAN. De grond van deezen twist was, dat IGE, als voorſtander van de *Schieringers*, het Convent van *Hemelum* veele Landen en Renten had ontweldigd, en dezelve veele Jaaren onder zig gehouden. De Abt AGGE, wetende, met waereldlijke magt niet tegen hun beſtand te zijn, nam de toevlucht tot de Geeſtelijken. IGE en de zijnen, weinig acht op den ban geevende, bedienden zig van het zwaard. Aan het Klooster ſtond een ſterk Huis, of *Spijker*, welk de Monniken, met behulp van eenige *Schieringers*, tegen GALAMA en zijnen aanhang hadden doen opbouwen. IGE, echter, verbitterd om den *Ban*, verzocht van JAN VAN EGMOND, Stadhouder in *Holland*, eenig Volk, dat hem terſtond werd toegeſtaan; vergezeld van JUW JONGE.

GEMA, en andere *Vetkopers*, (die met de *Kabeljaauwſchen* in Holland één lijn trokken) ſloeg hij terſtond het beleg om dit Huis, of *Spijker*. De Abt, in 't naauw zijnde, zocht hulp bij PIETER HARINXMA, die, zo ſpoedig mooglijk, eenige *Schieringers* bij een bracht, en naar *Hemelum* deed trekken; hier koomende, verſtonden zij, dat zij vrugtelooze moeite deeden: vol van toorn moeſten zij te rug trekken. Zo dra IGE de *Spijker* hadt bemagtigd, deed hij dien aanſtonds tot den grond toe ſlegten. AGGE, dus harde partijen te beſtrijden hebbende, en wel de zulke, die zig aan zijn Banvonnis niet bekreunden, nam, tot verdediging van zijne zaak, eenige Gelderſche Krijgsknegten aan. Doch deeze waren nauwlijks tot hem overgekoomen, of de partijſchap werd nog grooter; de *Vetkopers* wilden van geen verdrag hooren, of de Abt moest eerst zijne hulpbenden doen vertrekken.

GABBEMA, in zijn verhaal van *Leeuwaarden*, ſpreekt met kleinen lof van deezen Abt AGGE; hij beſchrijft hem, onder anderen, als *fier en opgeblazen. trots op de magt zijns Kloosters, waanende*, (zegt hij) *dat ijder verpligt was op den wenk zijner oogen te gehoorzaamen.* Doch bij WINSEMIUS vindt men hem zo haatelijk niet afgeſchilderd. Hij doet wel zien, dat de Abt zig buiten noodzaaklijkheid, in den twist der Landzaaten gemengd had; dog ook dat GALAMA een wrevel en twistziek man was, die zig nergens aan ſtoorde; dat AGGE in den haat der Moniken gevallen, en door hen, met de overgave van de *Spijker*, verraaden was, doordien hij, als Abt, al te ſtreng was in het berispen en ſtraffen van hun kwaad en ergerlijk leeven.

Zie GABBEMA, SCHOTTANUS *en* WINSEMIUS.

AGGEMA, wel eer een Adelijke *State*, in de Grietenij van *Wonferadeel*, een half uur van *Pinjum*, ten Zuid-Oosten, niet verre van 't Dorp *Witmaarſum*, of *Witmarſum*.

Zie Georg. *Woordenboek van Friesland*, bl. 119. BACHIENE, bl. 1334.

AGGEMA, (*Alef*: en niet *Agannia*, zo als deeze naam verkeerdelijk in de Sententien van ALVA geſpeld wordt, was oorſpronk-

lijk uit een Friesch Adelijk Geslacht, dat, in vervolg van tijd, verbonden is geweest met de aanzienlijke huizen van *Aylva*, *Burmania*, *Goslinga*, *Harinxma*, *Starkenborg* en anderen, doch waar van, in deeze Eeuw, het mannelijk oir uitgestorven is. ALEF hield zig aan de zijde der verbondene Edelen, en tekende met hun. Na het verdrag, met de Landvoogdesse, den 23sten van Oogtsmaand geslooten, werd hij aldaar, den 10den September 1568, door ALVA gebannen, met verbeurdverklaaring zijner goederen.

Zie *Sententien van Alva*, bl. 72. 127. enz. WINSEMIUS *en* SCHOTTANUS.

AGGER, voorheen eene voorname Heerlijkheid in Zeeland, op 't Eiland *Zuidbeveland*, Bewesterschelde, welke, in 't Jaar 1532, nevens veele andere Landen en Dorpen, door 't Zeewater overstroomd en verzwolgen werd. De Heer *Jan van Reigersberg*, in wiens tijd zig dit toedroeg, spreekt van eene zeer schadelijke inbreuk in *Zuidbeveland*, in 1530, en nog schadelijker in 1532, op welken tijd aldaar, volgens een oud Zeeuwsch gedicht, 17 Dorpen drijvende bleeven. Doch hij voegt 'er bij, dat *Cruningen*, 't Wad *Inkelen-oord* en *Agger*, weder bedijkt zijn. Naderhand heeft dit zelfde onheil *Agger* op nieuw getroffen. Volgens *Smallegange*, zijn de groote en kleine *Agger*, in *Zuidbeveland*, beoosten *Terfike*, geleegen tusschen de *Zuidkreek* en *Cromvliet*, waaromtrent de scharen *Woondsrecht*, zedert 1552, overstroomd zijn; en in 't Register op zijn Werk, heeft hij AGGER, *groot* en *klein*, eene Heerlijkheid in 't verdronkene *Zuidbeveland*. 'Er zijn 'er die meenen, dat hier bij *Smallegange* een drukfout plaats heeft, en dat in de plaats van 1552, moest geleezen worden, zo als bij *Reigersberg*, 1532. Doch deeze dienden te hebben aangemerkt, dat de laatste zijn Kronijk met Privilegie van Keizer *Karel den V* heeft uitgegeeven in 1551, en met zijn schrijven is geëindigt in 1550; zo dat hij van 't ongeval van 1552 geene melding heeft konnen maken. GABBEMA, in zijne Watervloeden op dat jaar, den *Pontiaansvloed* beschrijvende, stemt hier mede over een; zonder, echter, te bepaalen, wat schade *Zeeland* daar door leed. In de beschrijving van den Tegenwoordigen staat van Zeeland, vind men den Grooten

en

en Kleinen *Agger* beſchreeven, als twee Polders van of buiten 't Eiland *Zuid-Beveland.* 't Wapen van *Agger*, is een *zwarte kelij* op een *gouden veld.*

Zie HALMA, en de daar bij aangehaalde Schrijvers, en ook ST. VAN ZEEL, bl. 108. 308. BACHIENE, *Geographie*, a 91.

AGGEUS van *Harinxma*; zie HARINXMA. (*Aggeus*)

AGILEUS, (*Hendrik*) een zeer ſterke aanhanger van *Leicester*; waar door hij dan ook, ſchoon van geboorte een *Boſchenaar*, na de verandering der Regeering te *Utrecht*, in 1586, aldaar tot Raad en Procureur Generaal, werd aangeſteld. Het is bekend, welke oneenigheden alomme de *Leicesterſche* Factie veroorzaakt hadde, bijzonder te *Utrecht*, alwaar de Edelen, bij aanhoudenheid, zig beklaagden over de verandering in de regeering gemaakt; deeze klagten hielden nog aan, zelfs na 't vertrek en den dood van *Leicester.* De Graaf van NIEUWENAAR gaf 'er den Algemeene Staaten kennis van, en de Leden der Stichtſche Regeering aan AGILEUS last, eenige dier Edelen te dagvaarden; doch eer zij verſcheenen, vond hij raadzaamst, de wijk naar *Engeland* te neemen.

AGNES, (St.) wel eer een Convent van Adelijke Juffers, binnen *Groningen.*

Zie BOR, Boek XXI en XXIV.

AGNIETENDAAL, eertijds een Nonnen-klooster in *Braband*, nabij het dorp *Dommelen.* In eenige Kaarten vindt men 't aangeweezen, als of het nog in ſtand was; doch zedert den *Munſterſchen Vrede* 1648, is het aangeſlagen en op order van de Hooge Overigheid verkogt; de bewoonſters moesten haar verblijf elders zoeken. Nogthans hebben eenige zig daar onthouden tot het jaar 1715, wanneer zij genoodzaakt werden, zig bij haare Zusters, in het Stedeke *Weert*, te begeeven.

BACHIENE, *Geogr.* bl. 601.

AGNIETEN (St). *Klooster*, ook wel *Berg-Klooster* genaamd, om reden dat het wel eer op eenen *Berg*, anderhalf uur gaans van

Zwolle, gelegen was. Het werd bewoond van Reguliere Kanunniken, naar den Regel van ST. AUGUSTIJN. Zeer berugt is het geworden, door de inwooning van THOMAS à KEMPIS, die aldaar geſchreeven heeft het alombekende Boeksken *van de Navolging Christi*, 't welk bijna in alle taalén en in ieders handen is, en van alle gezintheden met vrugt kan geleezen worden. Daarenboven heeft hij een Chronijk van dit Klooster geſchreeven en in 't licht gebragt. Het Klooster is tot den grond toe verwoest; doch de heuvel of plaats, daar het geſtaan heeft, word door de Roomschgezinden nog ijverig bezogt. Verſcheidene andere Kloosters zijn 'er geweest, die deezen naam voerden, zo als uit de lijst daar van blijken zal. *Ibid.* bl. 69.

ACHTHOVEN, *Aghtienhoven*, enz. zie AGTHOVEN, enz.

AGRICOLA, (*Rudolphus*) leefde in de XV Eeuw, en was een man, die benevens WESSELUS GANSFORTIUS, onder alle de Geleerden van dien tijd, geen weerga had. Het dorp *Baflo*, in de *Croninger Ommelanden*, had de eer van zijne geboorteplaats te zijn, in 't jaar 1442. Van zijne eerſte jeugd af aan toonde hij grooten lust voor de Boeken; en ook al vroeg openbaarde zig bij hem een ſchrander vernuft en vast geheugen. Op de ſchoolen ſtreefde hij zijne makkers voor bij; niet alleen die gelijk met hem in jaaren waren, maar zelfs de oudere: zo dat zijne meesters hem altoos tot een voorbeeld van naarſtigheid aanpreezen, en hem als een goeden voorganger ſtelden. Dus vorderde hij in weinig tijd zo verre, dat hij bekwaam gekeurd werd, om de Academie te betreeden, waar toe *Leuven* gekooren werd, daar hij zig ook ſpoedig met roem deed kennen. Al den tijd, welke hem van het beöeffenen van *Aristoteles* overſchoot, beſteedde hij aan *Cicero* en *Quintiliaan:* want toen begon men reeds eenen wanſmaak voor het Monnikke-Latijn op te vatten; hij zelve was niet een van de minſten, die 'er zijn afkeer voor betoonde. Ook muntte hij uit in Filoſophiſche zintwistingen; de tegenwerpingen onderzocht hij nauwkeurig, ſtelde dezelve in orde voor, en drong zijne bewijzen met kracht aan. In zijne jeugd maakte hij, door vlijtig leezen, zulke ſchrandere aanmerkingen op *Cicero* en *Quintiliaan*, dat zelfs zijne Meesters 'er zig over verwonderden. Dus beklom hij,

hij, met roem, den trap van *Meester in de vrije Konſten.* Bij zijne geleerdheid ſprak hij lieflijk *Fransch*, en had eene zonderlinge genegenheid voor de Zangkunst. Niet minder fraai ſchreef en ſchilderde hij. Om aan zijnen leerlust te voldoen, deedt hij eene reize naar *Frankrijk*, van daar naar *Italie*, om zig verder in de Welſprekenheid en Wijsbegeerte te oeffenen. Doch ſchoon hij zig aldaar gedroeg, niet als Onderwijzer, maar als Leerling, werden echter zommigen naaijverig op hem, en zelfs nijdig; zij konden niet verdraagen, dat de Lof der *Italianen* door een *Duitſcher* zoude verdonkerd worden. Evenwel genoot hij, te *Ferrare*, de gunst van den Hertog HERCULES D'ESTE. Hij deed openbaare Redevoeringen: iets, het welk ERASMUS nooit had durven waagen, hoe zeer daartoe aangezocht. Offchoon AGRICOLA voortreffelijke Eerampten, aan Vorſtelijke Hoven en in vrije Republieken, werden aangeboden, begeerde hij, echter, dezelve niet, op dat hij zijne ſtudien te beter mogte voltrekken; hierom vertoefde hij niet lang op eene plaats, maar trok dan hier, dan daar, altoos eenige boeken met zig voerende, en andere van zijne vrienden leenende. Eindelijk zette hij zig neder in de *Paltz*, onthieldt zig te *Worms*, doch meest te *Heijdelberg*, daar hij, op begeerte van den Keurvorst FILIPS, geſchreeven heeft, *Epitome de quatuor Monarchiis.* De ſtudeerende Jeugd van dien tijd, zig bezig houdende met ijdel zintwisten, werd door hem vergast op heerlijke en bondige Redevoeringen. Dezulken, die met hun zintwisten niet wel voort konden, genooten zijne ondersteuning; doende hij, bij zodanige gelegenheden, eenige verhandelingen uit de ſchriften van *Aristoteles de Animalibus* verdeedigen; 't welk te aangenamer was, om dat, in dien tijd, die Boeken nog niet in 't Latijn vertaald, althans niet algemeen waren, en zeer weinigen de Griekſche taal verſtonden. Ten laatſten wendde hij zijnen vlijt tot de kennisſe der H. Schrift; en vermids hij zag dat de *Hebreeuwſche* taal daartoe zeer nodig was, zette hij zig, om die magtig te worden; door gebrek aan noodige hulpmiddelen in dien tijd, moest hem dit zeer moeilijk vallen. Na lang zoeken om onderrichting, vondt en verkreeg hij die van een geleerden Jood. Spoedig maakte hij zo groote vorderingen, dat hij, binnen weinige maanden, reeds eenige Pſalmen in 't Latijn overbragt. Van dien tijd af aan werd hij genoegzaam geheel omgekeerd: hij

dacht op niets, dan op den Gekruisten JEZUS; zijne tong ſprak en zijne hand ſchreef van niets, dan van den VERLOSSER; en buiten dien begeerde hij, met PAULUS, niets te weten, dan CHRISTUS, die hem ook in 't kort tot zig nam. Want, van eene koorts aangetast, overleed hij den 28ſten October, 1485, (en dus lang vóór de Reformatie, waar van hij reeds een goeden ſmaak had) in den ouderdom van 42 Jaaren en twee maanden. In zijne jeugd was hij zinrijk en boertig; zijn kleeding was gemeen; zijne zeden waren wel niet boersch, doch ook niet Hofflijk; zo dat hij, bij anderen ter maaltijd zittende, in gedachten geraakt, wel eens met de ellebogen op de tafel ging leggen. Schoon niet afkeerig van de Vrouwen, heeft hij zich, echter, nooit in den Echt begeeven. Ook zocht hij met zijne ſchriften geenen roem te behaalen; hebbende weinig geſchreeven, en nog minder in druk gegeeven. Men vindt van hem eenige *Brieven*, *Gedichten*, *Oratien*, en eenige ſtukken van Vertaalingen uit het Grieksch in 't Latijn. Zijne ſchriften zijn bij een verzameld door *Alardus van Amſteldam*, in twee ſtukken, die eerst te *Keulen* gedrukt, en daarna te *Groningen* herdrukt zijn. ERASMUS getuigt van hem, dat men aan deeze zijde der *Alpiſche* Gebergten, in geleerdheid, nooit vermaarder man gevonden had; zijnde zeer ervaaren in 't *Grieksch* en *Latijn*; ongemeen kundig in de Poëzij, als een tweede VIRGILIUS, in ongebonde Stijl de tweede POLITIANUS; een zeer welſprekend *Redenaar*; een groot en ſcherpzinnig Filoſoof; een goed *Muzikant*, en treffelijk *Schrijver*. Onder een zijner afbeeldingen ſtaat: *Rudolphus Agricola*, *Baſio Omlandus*, *in Academia Heidelbergenſi Profeſſor*. En onder eene andere in plaats van *Baſio Omlandus*, zo als onder die van *Quenſtadius*: *Baſſei Omlandus*. HERMOLAUS BARBARUS, geleerd Patriarch te *Venetien*, ſchreef op hem een Graffchrift of *Epitaphium*, 't welk de vermaarde VIGLIUS ZUICHEMIUS, door *Heidelberg* reizende, ter liefde van deezen zijnen Landgenoot, op zijn Grafzark deed uithouwen:

Epitaphium. Hermolai. Barbari Veneti. Patriarchæ.
Aquilegienſis. In. Obitium Rudolphi Agricolæ.
Friſii.
Invida clauſerunt hoc marmore fata Rudolphum

Agri-

Agricolam, Phrisii spemque decusque soli.
Scilicet hoc vivo meruit Germania laudis.
Quidquid habet Latium, Græcia quidquid habet.

Tollenti Anathema.

RODOLPHI. AGRICOLÆ. FRISII. MEMORIÆ.
POSUIT. VIGLIUS ZUICHEMUS.
OBIIT. ANNO MCCCCLXXXV. DIE XXVIII
OCTOBRIS. VIXIT.
ANNOS XLII. MENSES. II.

Relinquenti Benedictio.

Men moet het als iet zeer zonderlings aanmerken, dat *Baillet*, *Rolandus* en *Mareſius* deezen AGRICOLA zeer hoog roemen, daar zij doorgaans de *Duitſchers* (waar onder de *Friezen* toen mede gerekend werden) in kleine waarde houden. Doch men moet hier ook bijvoegen, dat de Lof van ERASMUS, hier boven vermeld, in den druk van *Aldus Manutius* niet gevonden wordt, als zijnde, op bevel van het Concilie van *Trenten*, daar uit geligt; zeker om geene andere redenen, dan om dat hij de dwaalingen van het Pausdom had ontdekt. *L. Cuiciardijn*, ſchoon mede tot de *Roomſche* Kerk behoorende, noemt hem en zijnen vriend WESSELUS GANSFORTIUS, de *twee ſtarren van Groningen, die Nederland en Duitschland verlicht hebben.*

Zie HALMA, en de daarbij aangewezene Schrijvers, als SCHOTANUS, BENTHEM, *Hollandſche School- en Kerkſtaat.*

AGRICOLA, (*Julius*) een der vermaardſte *Romeinen*, wiens Leven, door den niet min vermaarden TACITUS, beſchreeven is. Zijn vader was JULIUS GRÆCINUS, een man van Raadsheerlijk gezag, en zijne moeder JULIA PROCILLA, beroemd om haare ongemeene kuischheid. AGRICOLA werd, om zijne groote verdienſten, tot de voornaamſte Staatsampten gebruikt, en bijzonder in den krijg. TACITUS tekent, op 't 79 Jaar onzer tijdrekening aan, dat hij, met het puik der *Bataviſche* keurbenden, eerst *Mona* en daarna *Brittanie* overmeesterde; en dat de gemelde *Batavieren*, onder zijne aanvoering, in het volgende Jaar, de *Briiten*, die met veel hevigheid op 't Leger van AGRICOLA waren aangevallen, een volkomene nederlaag toegebragt hadden.

Bij

Bij den aanval had de Veldheer drie Benden *Batavieren*, en twee der Jongere afgezonden, om hun het hoofd te bieden, en den ſlag aan te vangen; naar 't gebruik dier tijden, waren deeze in de konst des Oorlogs zonderling geoeffend; de Vijanden daarentegen, zo door onwetenheid als ſlegte wapenen, voerende kleine ſchilden en groote zwaarden zonder punt, waren onbekwaam om tegen hun in een gedrongen gevecht te ſtrijden. De *Batavieren* vongen dan, met hunnen gewonen ijver, den ſtrijd aan, ſtieten, met Leeuwenmoed, met hunne ſchildpennen, de *Britten* in 't aangezicht; vóór 't naderen van den nacht, welke hunne overwinning bepaalde, waren reeds van de *Britten* 10,000 verſlaagen, daar 'er, van de *Romeinen*, en derzelver medehelpers, ſlechts 340 gebleeven waren. Hier voor werd AGRICOLA, te *Rome*, een overheerlijke Zegepraal en Triumphſtatie toebereid, die hij uit zedigheid weigerde, en des nachts binnen kwam. Doch hoe bemind en geacht hij ook ware bij GALBA en VESPASIANUS, en welke waardigheden hij ook bekleedde, kon hij, echter, den haat van DOMITIAAN niet ontgaan, die zo verre ging, dat men zegt, dat die de oorzaak van zijnen dood was.

Zie TACITUS, *Leven van Agricola. Zeden der Germannen.* CAP. XVII. XVIII. XXX. XXXVI. XXXVII. *Vaderl. Historie*, I. Deel, bl. 183. 185.

AGRIPPINA, de Gemalin van GERMANIKUS, was eene Vrouw van ongemeenen moed en dapperheid, die zelve meer dan eens het ampt van Veldheer heeft waargenomen. Het is bekend, dat men, onder de oude gebouwen hier te Land, een heeft gehad, naar haar genoemd, *Prætorium Agrippinæ*, of het *Hof van Agrippina*. Nogthans zijn 'er, die dit gebouw aan AGRIPPINA, de Gemalin van KLAUDIUS, toeſchrijven; en wederom anderen die zeggen, dat de Vrouw van NERO, welke dien zelfden naam voerde, het zou geſticht hebben. Niet min verſchillende zijn de gedachten, over de plaats, daar dit gebouw geſtaan heeft. De meesten houden daar voor *Roomburg*, bij *Leiden*; doch andere hebben daar voor genomen, en niet zonder redenen, *het Huis te Britten*. Zie BRITTEN (*Huis te*) en ROOMBURG.

Zie PARS, *Katwijkſche Oudheden*, en de daar bij aangehaalde Schrijvers, die over deeze zaken geſchreven hebben, en bij-

bijzonder SCHRIVERIUS, JUNIUS en anderen, *Vaderlandſche Hiſtorie*, I. Deel, bl. 69.

AHA of *Aa*; wat dit woord, in de oude Duitſche taal, betekende, en welke Rivieren zo genoemd werden; zie AA, I. Deel.

AHREMBERG of *Aremberg*, zie LIGNE (*Johannes de*) *Graaf van Aremberg*.

AHUIS, (*Hendrik*) was eerst Vikaris van de Kathedrale Kerke te *Munſter*; naderhand begaf hij zig, in 't jaar 1400, onder 't beſtier van eenen *Æmilius*, den tweeden Regent van 't *Fraterhuis*, te *Deventer*. Doch in 't volgende jaar werd hij, door denzelven, weder naar *Munster* gezonden, alwaar hij, op zijn eigen Landgoed, een *Broeder-Konvent* ſtichtte, onder den naam van de *Springbron*. Hij voorzag het met groote inkomſten, en beſtierde het in Perſoon, tot het jaar 1439, wanneer hij, in den ouderdom van 70 Jaaren, overleed. Te vooren, op den 5 Jan. 1434, had hij het genoegen gehad, dat zijne ſtichting, door Paus MARTIJN DEN V, was goedgekeurd, terwijl hij, reeds Ao. 1401, den 15 October, van EUGENIUS DEN IV, verlof bekomen had om 'er eene Kerk te bouwen, die, 1439, tot eene Kollegiale Kerk verheven werd, en nog tegenwoordig, door de Broeders van 't Convent, bezeten word.

Zie *Oudh. van Deventer*, I. Deel, bl. 242.

AILARDUS, (*Focco*) voorheen Abt der Kloosters van den H. *Petrus* en *Paulus*, onder 't Bisdom van *Munſter*, werd, in 't jaar 1408, op de algemeene klagten, wegens het ſlecht gedrag der Nonnen van de zwarte order van St. *Benedictus*, onder *Groningen* behoorende, volgens openbaare Bulle van Paus GREGORIUS, aangeſteld tot bezigtiger van alle de Benediktijner Kloosters in *Friesland*. De woorden, daar in vermeld, zijn onder anderen deeze: „ Ons is ter ooren gekoomen, dat 'er in de oor„ den van *Friesland* 22 Kloosters van S:. *Benedictus* order ſtaan, „ die ten deele onder 't Bisdom van *Bremen*, en ten deele on„ der dat van *Utrecht* behooren: in welke Kloosters, als zij eerst

„ ge-

„ geſticht waren, en ook langen tijd daarna, alleenlijk Nonnen „ van de gemelde order plagten te woonen; maar door verloop „ van tijden is 't gebeurd dat 'er ook mansperzoonen, van de„ zelfde order, bij de Nonnen van gemelde Kloosters, op wat „ wijze dat het zij, in groot getal gewoond hebben, en nog „ woonen; zo dat elf van die Kloosters geregeerd worden door „ Abten, twee door Priors en negen door Paters. In welke „ Kloosters alle Godsdienſtigheid, mitsgaders de onderhouding „ van den regel, en de vreeze Gods, ſchier gantsch en al te niet „ gegaan is; de onkuiſchheid en bedorvenheid des Vleeſches tus„ ſchen gemelde Mansperzoonen en Nonnen, buiten veele ande„ re ongeregeldheden en fouten, die 't ſchande zoude zijn te „ noemen, overal de overhand genoomen hebben, en van dag „ tot dag nog meer aangroeijen.

„ Want het is zo gelegen dat de Monniken, de Lekebroeders, „ en de gemelde Nonnen, in de voornoemde Kloosters, bij el„ kander woonen. Ja, dat in ſommige van die, welke hunne „ Prelaaten verlooren hebben, in plaatze van die, dikwijls men„ ſchen van waereldlijken ſtaat en waereldlijk leeven worden aan„ genoomen, ſchoon in de waereld een onkuiſch leeven geleid „ hebbende. De zodanige, die in de regels van gemelde order „ gantsch onkundig zijn, ontzien zig niet, zonder pauslijk ge„ zag, in de regeering daar van in te dringen, zig zelven ver„ volgens met groote roekloosheid den naam van Prelaat aante„ matigen: En daar zij uit den waereldſchen ſtaat genomen zijn, „ zo is 't, dat zij hunne bijzitten, die zij in de waereld plagten te „ houden, en ook de kinderen, daar bij geteeld, ook in de „ Kloosters brengen, en daar openlijk opvoeden en onderhou„ den. Bij alle die gruwelen ontzien zij zig niet, de Miſſe te „ doen en andere Kerkdienſten te verrigten.

„ Wat aangaat de Nonnen, die gaan zo dikmaal 't haar be„ haagt buiten het Klooſter, om waereldſche Gastmalen bij te „ woonen, en haare vrienden te bezoeken, enz.

„ Maar vooral, het geen te verfoeijen is, gaan zij in den oogs„ tijd met de Lekebroederen uit haare Kloosters, om het Koorn „ en Hooij te verzamelen; wanneer zij, zo lang als de oogst „ duurt, veele dagen op de velden en in de Beemden, onnut, „ op eene oneerbaare wijze doorbrengen.

„ Waar

„ Waar bij komt, dat veele van de Nonnen, met haare Pre-
„ laaten, en met Monniken Converſeeren, Hoereeren, en in de
„ gemelde Kloosters, verſcheide kinderen baaren, die zij bij de
„ Prelaaten, Monniken, Lekebroeders, op een hoerachtige en
„ heiligſchendende wijze gewonnen hebben, welke naderhand tot
„ Monniken en Nonnen van deeze Kloosters worden aangeno-
„ men; ja, dat nog ſchandelijker is, ſommige van die Nonnen,
„ alle moederlijke liefde vergetende, ſtaapelen het eene kwaad
„ op het andere, en brengen ſomwijlen haare vrugt om 't leeven,
„ of dooden de kinderen, zo ras zij gebooren zijn, als hebben-
„ de alle vreeze Gods ter zijde geſteld, zodanig, dat zulke Non-
„ nen, indien zij waereldlijke Perzoonen waren, door den
„ waereldlijken Rechter, om haare misdaaden, tot eene wrede
„ en verdiende doodſtraf zouden verweezen worden.

„ Daarenboven, ſchier alle Nonnen, (als of ieder van haar de
„ Dieustmaagd, of Huisvrouw der gemelde Mansperzoonen was)
„ maaken hunne bedden, waſchen hunne hoofden en kleederen,
„ kooken lekkere ſpijze voor hun, en brengen den meesten tijd
„ dag en nagt in ſlemperijen en dronkenſchappen over, waar
„ door de onkuiſchheid en vuile begeerte des vleeſches des te
„ vieriger wordt.

„ Onder dezelve Perzoonen gaan, buiten dit, meer andere
„ zwaare en ongeoorloofde misdrijven om." Dit alles wordt toe-
geſchreven aan nalaatigheid der Biſchoppen in 't bezoeken van
hunne Kloosters; waar bij wij hier aanmerken, dat, om 't ge-
tal van 22 wel te verſtaan, men die van Oost-Friesland, en die
van Noord-Holland, en ook die van de *Ciſtercie-Kloosters*, me-
de tellen moet, dewijl die van de *Benediktijner* Orde, in *Fries-
land*, op verre na dit getal niet konden haalen.

„ Hier om is 't (leest men in gemelde Bulle verder) dewijl ons
„ daar aan gelegen is, door de groote zucht, die wij voor ieders
„ zaligheid hebben, deeze ziekte, zo veel als de Allerhoogſte
„ verleenen zal, door bekwaame middelen willende geneezen,
„ en daar bij begeerende, dat opgemelde Kloosters, door 't uit-
„ roeijen van dergelijke doornen en diſtelen, voortaan heilzame-
„ lijk en gelukkiglijk beſtierd worden, dat wij op uwe behendig-
„ heid en vromigheid ten vollen in den Heere betrouwende, u
„ door den inhoud deezes, voor den tijd van vijf achter een vol-

„ gen-

„ gende Jaaren, tot Bezigtiger over de gemelde Kloosters aan-
„ ſtellen, en als zodanig bemagtigen; behoudens in alles ons
„ rechtgebied, en dat van onze nazaten de Pauzen van Romen,
„ met volle magt, om dezelve Kloosters, zo in de Hoofden als
„ Leeden, zo wel 't geestelijk als waereldlijk te bezigtigen, en
„ al wat gij vinden zult dat hervormd moet worden, te hervor-
„ men, en dat verbeterd moet worden, te verbeteren, enz. enz.
„ enz". ——

Zie *Oudheden en Geſtichten van Groningen, in de Aant.* bl. 175 — 181.

AILVA, of *Aijlva*, ook *Alua* genaamd, is een oud Adelijk Stamhuis, (Stins of Slot) in de *Frieſche* Grietenij *Ferwerderadeel*, onder 't Kwartier *Oostergoo*. De *Gelderſchen*, in hunne oorlogen tegen die Provintie, hebben dit huis afgebrand, ſchoon andere dit verbranden toeſchrijven aan den bewooner zelven van 't Adelijk Slot of Heerenhuis.

AILVA, een ander Slot in de Grietenij *Oost-Dongeradeel*, onder 't Kwartier *Oostergoo*.

Zie HALMA, op *Ailva*, WINSEMIUS, GABBEMA, *Verh. van Leeuwarden*, bl. 196. BACHIENE a 1288 — 1290. 1334. FERWERDA en TE WATER.

AILVA, (*Douwe van*) of *Aylva*, Grietman van *Westdongeradeel*, een man van groot gezag, vond zig, nevens andere Grietmannen, en bijzonder *Ernst van Ailva*, den Vader van deezen *Douwe*, om den haat van 't gemeen te ontgaan, voor een korten tijd genoodzaakt, het ſnoer der regeering los te laten: de reden daar van, zegt men, hier in beſtaan te hebben: De Algemeene Staaten hadden, zedert het jaar 1625, reeds gepoogd, de gemeene middelen in *Friesland*, bijna op den zelfden voet als in *Holland*, te doen invorderen, ten welken einde eene bezending derwaards gedaan werd. *Westergoo* en een gedeelte van *Oostergoo* ſtemden daar in; doch 't ſcheen onmooglijk, de Steden te beweegen: hierom werd beſlooten, de uitſpraak, voorheen hier op gedaan, bij voorraad te volgen. Om dit beſluit ten uitvoer te brengen, werd Graaf ERNST KASIMIR, als Stadhonder van dat gewest, ge-

gemagtigd, de gemelde middelen, bij panding, met magt van Krijgsvolk, te vorderen en te doen betaalen. Terwijl, in April des jaars 1626, de Landdag gehouden werd, kwam het graauw te *Leeuwaarden* op de been, en viel den Grietman DOUWE met zo een hevige drift te lijve, dat hij zig nauwelijks in een huis verbergde, waarop de woede aanviel, en het zeker zou geplonderd hebben, zo het niet, door twee Vaandels Burger Schutters, ware beſchermd geworden. De Landdag ſcheidde met verwarring. Graaf ERNST had wel orders bekomen, om de oproerige hoofden aantetasten en te doen ſtraffen; doch hij, als een voorzichtig opperhoofd, zocht eerst, met alle behendigheid, meerder magt, dan de gewoone bezetting, binnen *Friesland's* Hoofdſtad te brengen. De Burgerij, hier van de lucht hebbende, verſcheen in de wapenen, en belette dit. Vervolgens dwongen zij den Stadhouder, de bezetting te doen ontwapenen, en beletten voorts het graauw de plondering van de naast bijgelegene Adelijke Huizen; hoewel het, op andere plaatzen en Dorpen, alwaar dit vuur ſpoedig overſloeg, voor de Ontvangers, zo wel niet afliep. 'Er was geen bedaaren aan de onzinnige gemeente, of men moest eene nieuwe ſchikking in de regeering maaken, die, in 't begin des Jaars 1627, werd vast geſteld; dog die, echter, niet lang ſtand hield. Bij deeze verandering vonden ERNST en DOUWE VAN AILVA, zig veiligheidshalve genoopt, voor een wijl tijds, 't bewind te ſtaaken, dat zij en anderen, echter, naderhand, even gelijk zij het te vooren gehad hadden, hernamen. Het misnoegen op de Regeering hield aan, en ſcheen, in 't jaar 1635, van meerder gevolg te zullen zijn, doch werd andermaal, door de Regeerings verandering, geſtild, gelijk wij zien zullen op 't *Art.* ROORDA. (*Abraham*)

Zie AITZEMA, *Zaaken van Staat en Oorlog*, I en II Deel; VAN DEN SANDE, *Nederl. Historien*, IX en XIII Boek.

AILVA. (*Ernst Sicco van*) Geduurende een geruimen tijd, had men, in *Friesland* en elders, verſcheidene onderlinge verſchillen gehad; met het jaar 1663 ontſtond in die Provintie, een nieuwe onlust, namelijk over het recht om op den Landdag te verſchijnen, waar over de Gedeputeerde Staaten zig het oordeel aanmatigden; doch, naar 't oordeel van ſommigen, gingen zy te par-

tijdig te werk, als ſluitende eenigen daar van uit, die men zeide, daar toe gerechtigd te zijn. De Gedeputeerde Staaten, die anders verſtonden, weerden uit hunne vergaderingen de afgegen, die door *Oostergoo* en *Westergoo* gemagtigd waren om daar in te verſchijnen, en bedienden zig daar toe van de bezetting van *Leeuwaarden*. Onder die oneenigheden verſcheenen de afgedenen der Algemeene Staaten te *Leeuwarden*, om te bepeuren, of zij de Staaten van *Friesland*, door tuſſchenkomst van 't houderſchap, en Kapitein en Admiraal-Generaalſchap, tot heid konden beweegen. Deeze, hier van kennis gekreegen hebbende, deeden 'er hunne Hoog Mog. verſlag van, die wel hadden gewenscht, dat men 't geſchil aan hunne beſlisſing had overgelaaten. Hier toe waaren de zwakſten, (die men de *Hollandsgezinden* noemde) wel geneigd; onder deeze bevonden zig ERNST SICCO VAN AILVA, Grietman van *Westdongeradeel*, KAREL [illegible]DA en andere. Doch de partijen namen zeer kwalijk, dat de afgevaardigden der algemeene Staaten zig met hunne huiſlijke zaaken bemoeiden: dus verbleef de zaak aan die van *Friesland*, zonder dat men weet hoe die naderhand bijgelegd is; alleen is 't bekend, dat de ſterkſte partij, die zig Prinsgezinden noemde, boven dreef, en de andere buiten 't bewind hield. AITZEMA, V en VI Deel.

AILVA, (*Hans Willem, Baron van*) Luitenant-Generaal der Vereenigde Nederlanden, Luitenant Admiraal van Friesland, Gouverneur van *Coëverden*, en de onderhoorige Forten, Colonel en Drosſaard van Lieroort, was een dapper Held, die veel dienst aan den Staat deed, door zijn voorzichtig gedrag, kloek beleid, enz. en ook veel nadeel aan den Koning van *Frankrijk*, in den oorlog van 1672 tot 1678, als ook van 1689 tot 1697: waar door zijn naam, voor eeuwig, in 's Lands Jaarboeken, met lof zal gemeld worden. Hij was bij alle veldſlagen en belegeringen, geduurende zijnen krijgsdienst, tegenwoordig geweest; gevende alomme bewijzen van zijne krijgskunde en dapperheid, en wel bijzonder in den ſlag van *Fleury* en elders. De Staat zou meerder dienst van hem genooten hebben, ware hij niet, door een onverwagten val, uit de waereld gerukt.

Hij voerde naamelijk het gebied in *Braband* over de Krijgsmagt van den Staat, welke, in 't jaar 1691, ter hulpe van Spanje

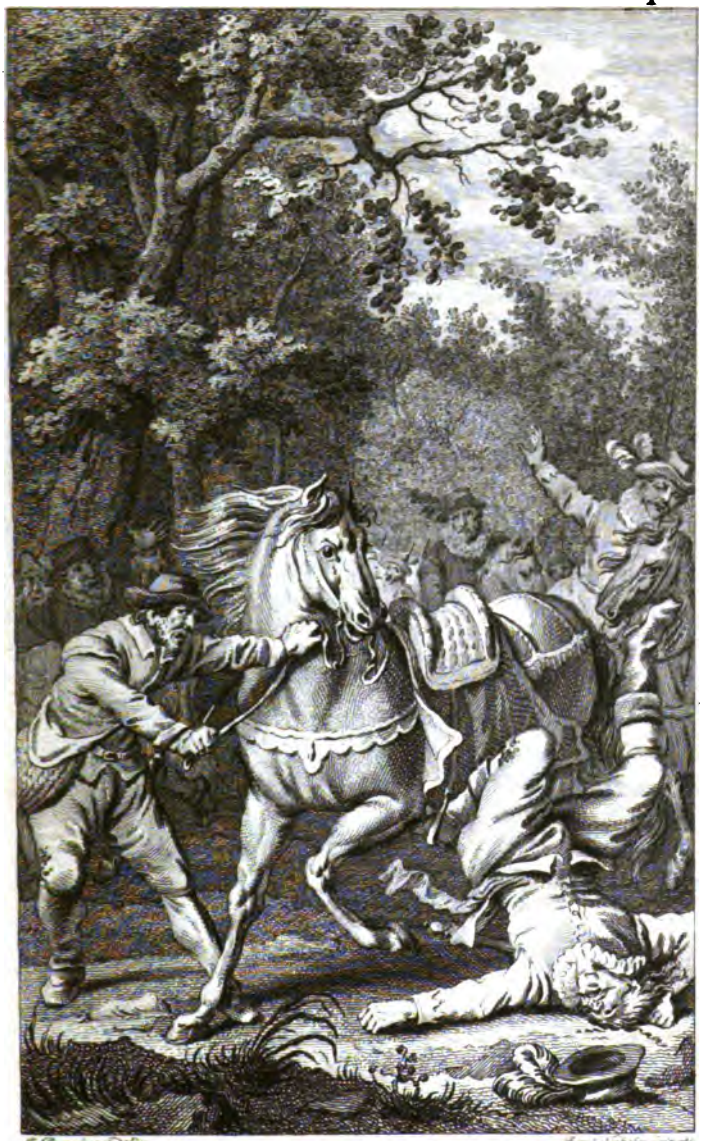

DOOD VAN H.W.BARON VAN AIJLVA.

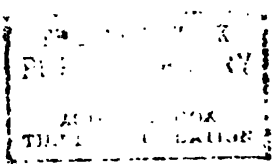

je geſchikt was. Te *Leuven* zijn Kwartier houdende, reed hij naar buiten ter Jagt; ongelukkig ſteigerde zyn Paard, en wierp hem ter aarde; waar door hij een buil in zijn hoofd kreeg, welke, in den beginne, van weinig belang werd geacht. Doch kort daar op vertoonde zig de zwarigheid: want het hoofd van binnen gekneusd zijnde, veroorzaakte dit de koorts, met zodanige toevallen, dat hij, binnen weinige dagen, overleed; in 't algemeen van ieder, doch van 't Krijgsvolk in 't bijzonder betreurd, als zijnde een van de beste Legerhoofden van dien tijd.

Wat zijn Perſoon aangaat, hij was een groot Veldheer; geſtreng en krijgshaftig van gelaat: zo dat hij onzachlijk was voor zijne vijanden, en zelfs voor die geenen, welke hem niet van nabij kenden. Bloodaarts vreesden hem. En, echter, moet men hem den lof geeven, dat hij, bij deeze uiterlijke vertooning van ſtrafheid, zeer minzaam, heusch en zagtzinnig was; edelmoedig van gedrag; vrij van alle baatzucht en eigen belang; en te recht voor den behouder van *Friesland*, en, voor zo verre de nood vorderde, van 't gantſche Vaderland te achten, zo als de Gedenkſchriften van dien tijd melden. Dit uitmuntend Legerhoofd werd, op die ongelukkige wijze, uit de waereld gerukt. Het Lijk, te *Bruſſel* gebalzemd, en voorts naar *Friesland* gevoerd, werd te *Holwert*, in 't Koor der Kerke, in 't Pronkgraf zijner Voorvaderen, begraven, waar van de Wapenſchilden, Standaarts, Vaanen en andere veldheerlijke Gedenktekenen zijnen roem vereeuwen. De Heer HALMA heeft den roem zijner deugden, door dit onderſtaande Grafſchrift, mede vereeuwigd.

Een ſprong van 't ſchigtig paard ſtorte AILVA laas! in 't graf,
Dat dapper Heirhoofd in 't gebied der Zeven Staaten;
Onſterfelijk in Eer door zijnen Veldheers ſtaf.
Want ſchoon hij 't Krijgsbewind op aarde heeft verlaaten,
Zijn deugd ſtaat, als de Zon, alle eeuwen door ten prijk
Op duurzaam perkament met goud in 's Lands Kronijk.

Zie HALMA, op AILVA; VALKENIER. *Verw. Europa*, p. 547. 598. 793. SYLVIUS, *vervolg op Aitzema*, III Deel, 31 bl. fol. 51. (waar in men 's mans afbeelding vindt) MONTANUS *Lev. van Willem Hendrik*, bl. 357. *Romeinſche Adelaar*, II Deel, bl. 107.

AILVA, (*Hobbe, Baron van*) Opperſtalmeester van zijne Hoogheid den Heere Prinſe WILLEM KAREL HENDRIK FRISO, en Drosſaard van 't Graafſchap *Buuren*, was een van 's Prinſen gemagtigden, ter vereffeninge van eenige zweevende geſchillen, zedert 1722, over de Nalaatenſchap van Koning WILLEM DEN DERDEN ontſtaan, met zijne *Pruisſiſche Majesteit*; welke vereffening getekend werd den 14den van Maij, des jaars 1732, door 's Konings gevolmachtigden te *Berlijn*, en den 16den van Junij van het zelfde Jaar door gemelden Prins zelven, op 't Lusthuis te *Dieren*.

Vaderl. Hiſt. XIX Deel, bl. 94. enz. alwaar men het gemelde verdrag vinden kan. Zie bij ons, *Art.* WILLEM KAREL HENDRIK FRISO.

AILVA, (*Pieter van*) Zoon van PIETER VAN AILVA van *Hallum*; deeze had ter vrouwe RIGT ÆBINGA, welke overleed zonder Kinderen. Uit deszelfs Stamlijst blijkt de oudheid en Edelheid van zijn Geſlacht, en tevens deszelfs luister, zo door uitmuntende Staatsmannen, als Krijgshelden, van de vroegſte tijden af. Want ſchoon men, op die lijst, allereerst gemeld vind DOUWE en EPO, is het, echter, bekend, dat eenigen uit dit huis, reeds in de XI en XII Eeuw, in *Duitschland*, *Engeland*, *Schotland* en *Braband*, door hunne Krijgsverrigtingen, zig onſterflijk gemaakt hebben. Van zekeren EPO, als Kleinzoon van gemelden EPO, vindt men, op 't jaar 1456, melding gemaakt, in 't *Charterboek van Friesland*, I Deel, bl. 592; en bij *Winſemius* en *Schotanus*, op 't jaar 1500, wordt gemeld van eenen SJOERT VAN AILVA, als hoofd der Edelen, die zig tegen de *Saxiſche* partij verbonden had. Doch deeze kwam ongelukkig, met zijn huisgezin, om 't leven, in den watervloed, op den 26 September van 't jaar 1509, volgens gemelden *Schotanus*, bl. 532. Verder vind men genoemd eenen JOHAN AILVA, die lid was van de Staatsvergadering 1567; HESSEL VAN AILVA, verheven tot den rang van Baron des H. R. Rijks, en Kommandeur der Staatſche troepen in *Oost-Friesland*, en aldaar, in eenen opſtand, den 21 April 1660, doorſchoten; deszelfs Zoon, HANS WILLEM, *Baron van Ailva*, en bij onze tijden, HOBBE JESAIAS VAN AILVA, Luitenant Generaal en Gouverneur van *Maastricht*, wiens verdediging en

andere Krijgsdaden, binnen die Vesting hem zo gezien maakten, dat de Koning van *Frankrijk* hem twee metaalen Veldſtukken deedt vereeren, met het opſchrift: DONUM VIRTUTIS AILVÆ; „ Eeregift voor AILVA's dapperheid". Op last der Staaten van *Friesland*, zijn deeze Veldſtukken, met welke, bij 's Mans leeven, het Gouvernement te *Maastricht* praalde, zedert voor de Hoofdwacht te *Leeuwaarden* geplaatst. Deeze Held overleed den 15den December 1772. Op den 3den Maij 1776 ſtierf HANS WILLEM, *Baron van Ailva*, *Heer van Hornhuizen*, *Kloosterhuizen* en *Kammingahuis*, Luitenant Generaal in dienst van den Staat, met den roem van een oud ervaren Krijgsman. PIETER, tot wien wij te rug keeren, onderging, nevens andere Edelen, het banvonnis van *Alba*; niet alleen om dat hij tot de verbondene Edelen behoorde, maar om dat hij een aanhangeling van den Vader des Vaderlands was: en hier in, als eene daad van eere volhardende, werden naderhand zijne goederen verbeurd verklaard. De dood, die hem te vroeg verraste, maakte een einde van zijne loffelijke poogingen voor de vrijheid.

WINSEMIUS, *Chronijk*, bl. 554. *Sententien van Alba*, bladz. 192. ——

AILVA, (*Watze van*) Broeder van den zo even genoemden PIETER, en van JELLE VAN AILVA, gehuwd aan GEMMA VAN BURMANIA; hij behoorde mede tot de verbondene Edelen, en werd daarom eerst te Antwerpen gedagvaard, doch niet verſchijnende, op den 23ſten December 1596 gebannen.

AILVA, (*Wijbrand van*) Zoon van RINCK, geteeld bij HIL of HIJLK ROORDA, was getrouwd met AUK GALAMA, onder Huwelijks voorwaarden, getekend op den 19den van Maart 1564. Hij verwekte bij dezelve een Zoon, THEUNIS VAN AILVA, die, voor dat hij, door zekeren KUIK, doorſtoken werd, zig had in den egt begeeven met eene Dogter van den vermaarden BARTEL, of BARTHOLD ENTENS VAN MENTHEDA, en DORA VAN MARTENA. Na het gemelde ongeval, hertrouwde zijne Weduwe aan SJUK VAN BURMANIA, Grietman van *Wimbritzeradeel*. De Zuster van deezen WIJBRAND was gehuwd aan JAN BONGA, en daar door te ſterker verbonden aan de partij der Edelen. Na den overgang

van *Sneek* aan de zijde van *Oranje*, betoonde hij zig openlijk daar voor, bekleedde aldaar den aanzienlijken post van *Olderman*, en kreeg dus vergelding van geleeden Ballingſchap en ſchade, door het vonnis van *Alba*.

De vermaarde GELLIUS SNECANUS zegt van hem, in een zijner vaerzen:

Hic pietatis amans Wibrandus ab Alua, qui tum
Exilio & vinclis triſtia quæque tulit.
Sed ne cede malis, in Christo fortior ito:
Hunc ſi reſpicias mitius iſta feres.

Na dat de berugte LEICESTER, door zijne doorſleepene geveinsdheid, veelen hadt weeten te verleiden en aftetrekken van de verſchuldigde gehoorzaamheid aan de wettige hooge Overigheid, ja het gedrag der Staaten verdacht maakte, wierpen veelen, en wel in het bijzonder de Geestelijken, hun oog op Koningin ELIZABETH, om aan haar, (die men als de eenigſte beſchermſter aanzag) de oppermoogenheid aantebieden. *Utrecht* was hier in voorgegaan, en de beruchte *Prouninck* bevlijtigde zig, om meer andere Landſchappen te doen volgen. *Groningen* en *Friesland* helden mede reeds tot deeze gedachten; ten minſten de Predikanten, in de laatstgenoemde Provintie, gaven hier zo veel gehoor aan, dat zij, na 't houden van twee bijeenkomſten, tegen de vermaaning van Graave WILLEM LODEWIJK, die hun op 't ernſtigſte ried, zig met geene Staatszaaken, als zijnde buiten hun beſtek, intelaaten, echter, op kosten der Kerke, eenen Leeraar naar *Engeland* zonden. Dewijl dit den weg baande, voor hun, die naar verandering haakten, was het oorzaak dat een groot getal andere Ingezetenen van dat gewest, en inzonderheid uit *Oostergoo*, te *Leeuwaarden*, van tijd tot tijd, bijeenkomſten hielden, en zeer onbedacht, zonder voorgaande zamenroeping van den Adel en de Eigenerfden, of volmagtigden ten Landsdage, twee gezanten verkooren, waar van deeze WIJBRAND AILVA de eene, en DOMINICUS RICHÆUS VAN POSTELLA de andere was, om, in naame der gemeene Volmagten van *Oostergoo*, en de Volmagten en Bondgenooten van *Westergoo*, de *Zevenwouden* en de *Steden*, aan gemelde Koninginne de *Hooge Overheid*

van

van Friesland aantebieden. De Hoofdaanleiders van dit onbezonnen en onbeſtaanbaar ontwerp waren HESSEL AISTMA en zyn Broeder en Zwager.

AILVA. (*Tjeert van*) Na dat de *Franſchen*, met het eindigen van den Veldtogt, in het jaar 1744, onder den Marſchalk DE MAILLEBOIS, een Leger aan den Beneden-Rhijn gezonden hadden, en het zelve eene groote oplettenheid, zo wel aan de Bondgenooten der Koninginne van Hongarijen veroorzaakt had, als bijzonder aan de Staaten der Nederlanden, zonden dezelve, behalven de verdere nodige maatregelen, den Graaf van WASSENAAR TWIKKEL aan den Keurvorst van *Keulen*, en den Baron van AILVA naar eenige andere *Duitſche* Hoven, met oogmerk om dezelve te bewegen, hunne gemaakte verbonden met het Huis *van Oostenrijk* te houden. En men moet tot hunnen lof zeggen, dat zij beiden zig van de aanbevolene Commisſie, ten genoegen van hunne Hooge Zenders, gedragen hebben. TJEERT VAN AILVA, omtrent het jaar 1760 overleeden, was getrouwd met eene dogter van den Baron *Thoe Swartzenberg en Hohenlansberg*, Gouverneur van *Namen*; bij welke hij geene kinderen heeft verwekt. Van het geſlagt der AILVA's zijnen nog eenigen in leeven, onder andere de twee beroemde Vaderlandſche Regenten SICCO DOUWE VAN AILVA en ERNST FRANS VAN AILVA, de eerſte Grietman van *Westdongeradeel*, de andere van *Baarderadeel*.

Vaderl. Hist. XIX Deel, bl. 489, 490.

AIRE of *Arien*, een ſtedeke in de Provintie van *Artois*, met den tijtel van *Burg-graaffchap*, behoorende aan den Prinſe van *Robecq*, afkomſtig uit den huize van *Montmorencij*, gelegen aan de Rivier de *Lije*, welke de ſtad, 3 uuren van *St. Omer*, in tweeën verdeelt. Nadat *Aire*, in 't jaar 1676, aan de *Franſchen* was overgegaan, werd het door hun zeer verſterkt, en bleef in hunne magt tot in 't jaar 1710, wanneer Prins *Eugenius* en *Marlborough*, als Bevelhebbers van 't Leger der Bondgenooten. zig daar van meester maakten. In het Jaar 1713, bij het ſluiten van den *Utrechtſchen Vrede*, is het weder aan Frankrijk afgeſtaan. Dit ſtedeke, ſchoon van weinig belang, heeft, ech-

ter, meermaalen, dan de Vaderlandſche Historie-ſchrijver aanteken, het lot des Oorlogs ondergaan: want in 't jaar 1641, werd het, door den *Franſchen* Maarſchalk de *Mailleraije*, den *Spaanſchen* ontweldigd, hoewel het, in dat zelfde jaar, aan hun moest te rug gegeeven worden.

Tegenw. Staat der Oosterf. Pruisſiſche en Franſche Nederl. bl. 48. *Vaderl. Hist.* XIV Deel, bl. 397. XVII. Deel, bl. 388. SCHEUR, *Nederl. Gebeurtenisſen*, I Deel, bl. 405 en 406. F. HALMA, *Leven van* J. W. FRISO.

AITONA, (*Markgraaf van*) voerde, na den Markgraaf van *St. Croix*, het bevel over het *Spaanſche* Leger, terwijl Prins *Fredrik Hendrik*, in 't jaar 1633, den *Spanjaarden*, *Rijnberk*, als de eenigſte en laatſte ſtad, die zij aan den *Rhijn* nog bezet hielden, ontnam. Doch geduurende het beleg, was *Aitona* met zijn Leger naar den Maaskant getrokken, als of hij voorneemens was, *Venlo* of *Roermond* aantetasten, of over de Maas wilde trekken, om *Rijnberk* te ontzetten. *Fredrik Hendrik* deed alle poogingen om dit te voorkomen. Maar eer de afgezondene benden hem genaderd waren, had hij zig in *Stevenswaard*, een klein Eiland in de Maas, geworpen, alwaar de Graaf *van den Berg* een Slot had, waar omtrent altoos de onzijdigheid was in acht genomen. AITONA maakte 'er zig niet alleen meester van, maar deed het ook geregeld verſterken, dewijl het hem den overtogt over de *Maaze* verzekerde. *Oranje* brak op van *Rijnberk*, en ſloeg zig te *Boxtel* neder. AITONA volgde hem op de hielen, en zogt hem, meer door heen en weder te trekken te vermoeijen, dan een ſlag te wagen; waar toe de Staatſchen echter zig zeer begeerig toonden. Het jaargetij verloopen zijnde, ſloeg de Prins zig bij *Maastricht*, en AITONA bij *Hannuije* neder, in zulk eene legging, dat hij gantsch *Spaansch Brabant* dekte. Na den dood van de *Infante* IZABELLA KLARA EUGENIA, was *Aitona* een der geenen, die door PHILIPS DEN IV, als Regenten tot het beſtier der Nederlanden benoemd waren. 't Liep aan tot de maand Junij van het volgende jaar, eer de beide Legers weder te velde kwamen. ORANJE, onkundig van des vijands oogmerken, deed het Leger der Staaten omtrent *Nijmegen* bij een trekken. AITONA vertoonde den ſchijn, als of hij tot de belege-

ring

ring van *Maſtricht* geneegen was. Hij maakte zig meester van het Slot *Argenteau*, boven, en van een ander Slot beneeden die ſtad, en deed verder de toegangen rondsom dezelve bezetten; verder toonde hij, niet door geweld, maar door uithongering, zig daar van meester te willen maaken. Doch het beleg van *Breda*, 't welk ORANJE voorgaf te willen onderneemen deed den Markgraaf terſtond het beleg opbreeken; hij legerde zig eerst te *Turnhout*, en naderhand te *Diest*. *Schenkeſchans*, in het jaar 1635, door de *Spanjaarden*, bij verraſſing ingenomen zijnde, voerde hij, onder den Kardinaal *Infant van Spanje*, het bevel, tot dat hij, aan eene ziekte, ter dier plaatze overleed; de *Hertog van Lerma* volgde hem op in het bewind.

Leven van FREDRIK HENDRIK, II Deel,

AITZEMA, (*Foppius van*) Ridder, eerſte Reſident van den Staat der Vereenigde Nederlanden te *Hamburg*, Oom van den hier na te noemenen LIEUWE VAN AITZEMA. Van *Hamburg* werd hij, Ao. 1620, gezonden aan den Hertog van *Fridland*, en Grave van *Tilly*, om een verdrag van wederzijdſche onzijdigheid met die beiden te ſluiten; doch zijne onderhandeling liep vrugtloos af. In dat zelfde jaar ontſtonden eenige twisten tuſſchen de Deenen en de ſtad *Hamburg*, over eenen nieuwen tol, welken de Koning te *Glukſtad* vorderde; de laatstgenoemde verzocht om de bemiddeling der Algemeene Staaten: deeze, belang hebbende in een vrijen vaart op de Elve, zonden AITZEMA naar *Denemarken*, om den Koning te beweegen den opgelegden tol weder afteſchaffen; maar dit was vruchteloos: dewijl de twisten, tuſſchen den Koning en gemelde Stad, reeds tot daadelijkheden waren gekoomen. In 1636 werd hij aan den Keizer te *Weenen* gezonden, om van hem te verzoeken eene ſtipte onzijdigheid in den Duitſchen Oorlog, die de Staat, van zijnen kant, aanbood. Ook was hij, door de Koninginne van *Boheemen*, gelast, om haare zaaken aan het Hof van den Keizer te behartigen, gelijk hij ook, in 't geheim, van den Prins *Fredrik Hendrik* bevelen had ontvangen, om te onderſtaan, of zijne Keizerlijke Majeſteit dien Prins met het Graafſchap *Meurs* zoude willen beleenen, en voorts verlof geeven, om zijne goe-

deren, onder 't Rijk gelegen, aan zijne vrouwelijke en mannelijke Erfgenamen, bij uiterſten wil, te mogen nalaaten. AITZEMA ſcheen in den beginne te zullen ſlagen: de onzijdigheid werd hem genoegzaam beloofd: ook ſprak men van *Meurs*, ten gunste van den Prins, tot een Vorſtendom te zullen verheffen. Doch de *Spaanſchen* en *Franſchen* ſtaken een ſpaak in 't wiel: zo dat AITZEMA niets verrigtte. Daar zijn 'er die zeggen, dat zijne reize nog een verder oogmerk hadt, dan om het Hof van *Weenen* te polzen. Geduurende zijn verblijf aldaar, werd hij, uit aanmerking van de diensten, door zijne voorzaten aan 't Rijk beweezen, van den Keizer tot Vrijheer van 't Rijk gekozen. Deeze zijne reize, en de daar op volgende ontvangene gunstbetooning, gaven aan *Frankrijk* groote ergernis: te meer, daar de Staaten, bij het laatstgeſlooten verbond, beloofd hadden te zullen breeken. De Staaten bedienden zig van deezen argwaan, om AITZEMA, in het volgende jaar 1637, te rug te ontbieden, onder voorwendzel, dat hij zig van de beſchuldiging, ten zijnen laste, zoude verantwoorden. Doch het waare oogmerk was, om van de geſteldheid van het Hof onderricht te zijn: en, om de zaak meerder ſchijn te geeven, benoemde men Commisſarisſen om hem te ondervragen. Het verſlag daar van behelsde, dat aan Commisſarisſen gebleeken was, hoe de geruchten, ten zijnen nadeele verſpreid, waren voortgekomen van eenen MENZELUS, Keizerlijken Commisſaris te *Hamburg*; waarop bij de Staaten verſtaan werd, de verdediging van AITZEMA aanteneemen, met begeerte dat hij in zijne posten getrouw zoude volharden. Even te vooren was, bij de Staaten, beſloten, eene bezending te doen aan de vergadering van den *Neder-Saxiſchen Kreits*, en met een goedgevonden, den Heer AITZEMA daar toe aftezenden, om, ware 't mooglijk, de Leden van die vergadering tot eensgezindheid te beweegen. Door AITZEMA (zegt men) onderhielden de Staaten een heimelijk verſtand met de Keizerlijken, om daar door tot eene afzonderlijke onderhandeling met *Spanje* te koomen; zommigen zelfs wilden hem geduurig aan dit Hof houden. Ook werd hij, in den zelfden zomer, met een geheime boodſchap, aan den Zweedſchen Kancelier, die zig te *Maagdenburg* bevond, gezonden. Hoe veel belangs men dus in zijnen dienst ſcheen te ſtellen, was hij,

echter, bij veelen gehaat. De Prins van *Oranje*, die hem beſchouwde als oorzaak, dat zijne geheime zaaken ruchtbaar geworden, en daar door verijdeld waren, trachte al het kwaad daar van hem te wijten. De *Franſchen*, die alle de gangen der *Zweeden* naſpoorden, beſchuldigden hem, dat hij den Keizer en *Spanje* meerder dienst deedt, dan den Staat. AITZEMA had, nevens anderen, en daar onder twee Heeren uit de Regeering van *Holland*, het Eiland *Ameland* van den Keizer ter leen ontvangen; dit werd met den naam van *Omkooping* beſtempeld; en de gemelde Heeren geraakten daar door in grooten haat van 't gemeen. AITZEMA kreeg hier van, door brieven, te *Hamburg* kennis: Hij ſchreef daarop, den 26ſten Maart, aan de Staaten, dat hij *Hamburg*, bij zijne komst, vervuld had gevonden met zeer kwaade betigtingen tegen zijn Perzoon; dat hij zig, den 19den Maart 1637, op weg had begeeven, om aan H. H. M. M. van zijne verrigtingen mondeling verſlag te doen; dat hij te *Oldenburg* zijnde, als door een Mirakel, was onderricht, dat zijn Logement was gereed gemaakt op de Voorpoort in den *Haag*; dat men zeide, dat hij in twintig of dertig pointen den dood verdiend had; dat zijne zagtſte ſtraffe zoude zijn, in vier kwartieren gelegd te worden: verzoekende verders vrijgeleide, en, wegens zijne onpaſſelijkheid, eenig uitſtel. De zaak van *Ameland*, die zo veel gerucht maakte, werd onderzocht, en daarin niets gevonden, dat met de eerlijkheid van een getrouw onderdaan ſtreed; en ook niets diergelijks ten aanzien van de Heeren BEAUMONT en van WAVEREN, die, te gelijk met hem, beticht waren; deeze werden dus mede vrijgeſproken. De Staaten beſloten, den 15den April, Commisſarisſen naar *Hamburg* te zenden, met last om aan AITZEMA eenen Brief van H. H. M. M. over te leeveren, behelzende eene vermaaning en nodiging om in den *Haag* te koomen, en na de leezing hem te verzekeren van de achting, die H. H. M. M. voor hem hadden; en dat zij Commisſarisſen gekoomen waren tot zijne gerustſtelling, met verzoek, dat hij ten ſpoedigſten met hen naar *Holland* wilde vertrekken; doch indien dit niet gelukte, dat zij als dan aan de regeering van *Hamburg* zig zouden vervoegen, en verzoeken, dat AITZEMA gevat, en nevens zijne papieren, aan hen zoude worden overgeleverd; en indien de Perzoon mogt wor-

worden geweigerd, dan te zien meester te worden van de papieren. AITZEMA, van deeze bezending te vooren verwittigd, nam de vlugt naar *Praag*, daar hem zijn groote ijver voor de Neutraliteit verweeten werd: men zeide dat hij zijn loon kreeg. Dus kon hij bijna nergens veilig zijn: in Frankrijk, Spanje, Zweeden en Engeland, was men op hem vergramd. De Koning van Denemarken, hield hem voor den drijver van 't afſchaffen van den *Glukſtadſchen Tol*; om 't welk te bewerken, hij door de Staaten gelast geweest was. Die Vorst gaf hem, in een brief aan de Staaten, den ſtekenden tijtel van *Baron van Ameland*. Zijne landgenooten de Friezen, waren het ſterkſte op hem gebeeten: ſchrijvende de Staaten van die Provintie aan H. H. M. M. dat men hun de pointen van zijne beſchuldiging zoude toezenden: zij zouden intusſchen op zijne goederen procedeeren, bij aldien zijn Perzoon afweezig bleef. Men zond hun de ſtukken: doch zij riepen telkens om andere, en om dat 'er niets met zekerheid in de bezwaaren gevonden werd, deeden zij ook niets. AITZEMA, dus zwervende, vlugtte van *Praag* naar *Weenen*, alwaar hij kort daarna overleed, en in de Kerk der Predikheeren, dewijl hij, zo men zeide, den Roomſchen Godsdienst had aangenoomen, begraven werd.

Vaderl. Hiſt. XI Deel, bladz. 121. 129. 240 en 241. AITZEMA, *Zaaken van Staat en Oorlog*, II Deel, fol. PUFENDORF.

AITZEMA. (*Heſel van*) In den benarden ſtaat des Lands, geduurende den jaare 1584, waar in men genoegzaam gantſchelijk beſloten had, de oppermogenheid aan den Koning van *Frankrijk* optedraagen, bevond hij zig, tot het doen van dien verwitzienden ſtap, onder de Nederlandſche Gezanten, ten dien einde benoemd, wegens de Provintie Friesland, alwaar hij den rang van Preſident van 't Hof bekleedde. Wij zullen elders gelegenheid hebben, deeze gewigtige gebeurtenis, over welker te nietloopen men in dien tijd wel rouwig was, maar naderhand ſtoffe had de Voorzienigheid te danken, in alle haare omſtandigheden te verhaalen. Deeze handel dan, door de weigering des Konings, te niet geloopen zijnde, vonden de Staaten goed, op nieuws, over het zelfde point, met de Koninginne van Engeland in onderhande-

deling te treeden; ten welken einde, na genomen beſluit, in 't volgend Jaar, onze AITZEMA, onder anderen, naar *Engeland* werd afgezonden. Die Vorſtin, mede haare reden hebbende, om het aanvaarden der opperheerſchappij van de hand te wijzen, zo wel als de altoosduurende beſcherming, werden echter met deeze bezending, eenige voorwaarden tot ſtand gebracht, wegens 't verleenen van bijſtand, welken de Engelſchen zig duur genoeg wisten te doen betaalen. AITZEMA was, nevens NOORDWYK, VALKE en BUIS, te Londen gebleeven, en wisten de Koningin, na het overgaan van *Antwerpen*, tot de vermeerdering van onderſtand te beweegen. AITZEMA, nevens eenige anderen, de partij van *Leicester* te zeer toegedaan, werden uit den Raad van Staaten geweerd. Op 't Art. WYBRAND VAN AILVA hebben wij gezien, hoe de misnoegde Friezen beſtaan hadden, op eigen gezag, de Opperheerſchappij andermaal aan Koningin ELIZABETH aantebieden; hier dient nog bijgevoegd te worden, dat HESSEL AITZEMA, nevens zijnen Broeder en behuwd-Broeder, (als menſchen, die meer haakten naar eene Koninglijke dan *Vrije Staats-Regeering*, om, door dien weg, 't beleid der Frieſche Landzaaken wederom als voorheen geſteld te zien) als de voornaamſte aanleiders en hoofden daar van beſchouwd moeten worden. Deeze zaak, hoe gunſtig bij de Koninginne aangemerkt, had voor hun een gantſch anderen keer, ten aanzien van der Staaten zijde. Want vooreerst erkenden de Staaten van Friesland hen niet als gemagtigde Afgezanten, en weigerden daarom den brief, door de Koninginne dezelve mede gegeeven, op den vollen Landdag te doen leezen; doch na dat *Leicester* weder te rug gekomen was, meenden AITZEMA en de zijnen, zeker ſpel te hebben; en om hun doel te treffen, hadden zij *Dudlij*, de reize naar *Friesland* in perſoon, ten ſterkſte aangeraaden. Deeze dan, om hun aan de hand te gaan, had, met voorbijgaan van den Stadhouder en Gemagtigden der Staaten, aan de Grietenijen en Steden, uit *Medenblik*, geſchreeven, dat zij eenen dagvaart beſchrijven zouden, waarop hij wilde verſchijnen. Doch, eer deeze Brief van uitwerking kon zijn, hadden de Gemagtigden der Staaten van *Friesland* den Preſident AITZEMA eerst in zijn huis in bewaaring geſteld en naderhand van zijn ampt ontzet; en zonden verder eenen Brief aan *Leicester*, waar bij

bij hem vertoond werd, hoe 't alleen aan hun ſtond, eenen Landdag te beſchrijven, dien zij thans voor ondienſtig oordeelden; verzoekende dus aan hem, die reize te ſtaaken, dewijl daar uit niet dan onrust te voorzien was. Deeze handelwijze gaf een verderen krak aan 't daalend gezag van *Leicester*. Nogthans ſchijnt AITZEMA naderhand wederom in 't bewind herſteld te zijn: want TE WATER meld ons, volgens bericht van den Heer *U. Burmania*, dat hij, op een reize, tot de Staatsvergadering te *Breda*, overleeden en aldaar begraven is.

Vaderl. Hiſt. VIII Deel, bl. 56. 95. 97—203. 242. 249. WINSEMIUS *Chronijk*, bl. 650—743 en 744. BOR, X Deel, 2de Boek, bl. 491. REYD, bl. 182. 183. 186. 240. GABBEMA, *Verhaal van Leeuwarden*, 583—587.

AITZEMA, (*Lieuwe van*) mede een *Friesch* Edelman, geboóren te *Dokkum*, in het Jaar 1600, uit het Huwelijk van *Meinardus Aitzema*, Burgemeester aldaar, en teffens Secretaris van de Admiraliteit, en *Catharina Epo van Jukema* tot *Sexbierum*, wiens Vader Burgemeester te *Franeker* was. Nauwelijks 16 jaaren oud, werden van deezen *Lieuwe* gedrukt de *Poëmata Juvenilia*, in 4to. *Valerius* maakt hier wel gewag van, doch zegt niet dat het zijn eigen werk was. Tot meerder Jaaren gekomen zijnde, werd hij Raad van de Hanſeſteden, en Reſident van dezelve in *'s Hage*; zijn Oom, FOPPIUS VAN AITZEMA, boven gemeld, hadt hem deeze waardigheid bezorgd. Ook heeft hij tweemaalen, ten behoeve van de Hanſeſteden, eene reize naar *Engeland* gedaan. Grooter en beroemder naam heeft hij verworven, door zijn Boek, genaamd *Saaken van Staat en Oorlog*, beginnende met den Jaare 1621, en eindigende met 1668. De eerſte uitgave van dit werk is gedrukt in 14 of 15 ſtukken, en, met den *Vredehandel* en *Herſtelde Leeuw*, tot 16 deelen in 4to uitgedijd. PARS, in zijnen Naamrol der *Bataviſche Schrijvers*, zegt dat deeze druk van de Liefhebbers meer begeerd wordt dan die in *folio*; om reden dat, in dien *tweeden druk*, veele aanmerkelijke zaaken zijn uitgelaten, of veranderd, vermids hij goedvond, zig naar den tijd te ſchikken. Doch dit beſtaat meer in de verbeelding dan wel in wezenlijkheid. Door eene

eene naauwkeurige vergelijking heb ik bevonden, dat de voornaamſte verandering beſtaat, in de beruchte zaak der Utrechtſche Predikanten, die, in 't jaar 1660, door order van de Staaten dier Provintie en de Regeering dier Stad, dezelve moesten ruimen, namelijk ABRAHAM VAN DER VELDE en JOHANNES TELLING; (waar van de eerſte, kort daarna, te *Middelburg*, en de andere te *Kampen* in Overijſſel beroepen werd, alwaar zij beiden hun Leeven en dienst geëindigd hebben). Van deeze twee ſpreekt AITZEMA zeer voordeelig in den Eerſten druk, en niet zeer gunstig van de Utrechtſche Regenten; maar in den tweeden druk is hij merkelijk van taal veranderd, en heeft de partij van de laatſte gekoozen. Nog dient hier bij geweeten te worden, dat van den eerſten druk jaarlijks één ſtuk uitkwam: zo dat de Schrijver, of geen genoegzaamen tijd, of te weinig opletenheid, in 't nazien der proefbladen, gehad heeft; waar door het werk in 4to met veele gebreken ten voorſchijn gekoomen is, terwijl de tweede druk in Folio, met veel nauwkeurigheid uitgevoerd, dus meer in achting is. Daarenboven heeft men in de laatſte uitgave, tot groot gemak van den Leezer, den korten inhoud der verhandelde zaaken, meest al op den kant bijgezet, met een volledig Register, 't welk met den *Vredehandel* en *Herſtelde Leeuw*, het *zevende deel in Folio* uitmaakt. In 't Jaar 1693, maakte men, in de Rotterdamſche Boekzaal, bekend, dat een Hollander en beminnaar der Nederlandſche geſchiedenisſen voorneemens was, het groote werk van AITZEMA dermaate te bekorten, dat het maar één ſtuk in Folio zoude uitleveren. „ Na het einde van 't beſtand (zegt die Schrijver) „ neemt de beroemde AITZEMA, opgevuld met ſtapels van ge„ denkſchriften en oorſpronkelijke bewijzen, *een arbeid op den* „ *Hals, die niemant als zulk een Atlas der Hiſtorieſchrijvers* „ *past.* Doch dewijl (gaat hij voort) zo groot een werk, „ door de meenigte van ingelaste ſtukken (die wij voor de ziel „ van 't werk houden) tot overgroot beſlag is uitgedegen, vee„ len onzer Batavieren te hoog in Prijs, of te laſtig in 't door„ bladeren valt, heeft het mij goedgedacht, en de moeite waar„ dig, ten dienſte mijner Landgenooten, een kort en bondig „ begrip, van alle de zaaken van Staat en Oorlog in en om„ trent de Vereenigde Nederlanden, met het uitgaan des gemel-

„ den

„ den beſtands tot op *** op temaaken," enz. enz. Dan het is alleen bij dit bericht gebleeven, daar wij echter niet gelooven, dat onze Landgenooten veel bij te kort gekoomen zijn.

AITZEMA hadt, uit hoofde van zijne ampten, toegang bij de voornaamſten van onze Staatsbeſtierders van dien tijd, en kon dus zaaken ontwaar worden, daar andere onbewust van bleeven. Hier kwam bij, dat hij, door zijnen vlijt en vlugheid, zig meester van veele geheime ſchriften wist te maaken, van Acten, Reſolutien, Beraatſlaagingen, zo van de Staaten Generaal, als van de Staaten van Holland en Westfriesland, en andere Provintien. Zommigen denken, dat hij zelfs niet ontzien heeft, zig van onbehoorlijke middelen te bedienen, om dezelve magtig te worden; ja, dat verder gaat, hij is openbaar beſchuldigd, van 'er meer dan eens kwaad gebruik van gemaakt te hebben. Want, toen, in 't Jaar 1670, eenige perſoonen, in den *Haag*, over verboden verſtandhouding geſtraft werden, waaronder de voornaamſte was ABRAHAM KEIZER, voorheen in dienst van AITZEMA, (die reeds den 23ſten Februarij des voorigen jaars overleed,) welke KEIZER, volgens zijne Sententie, beleeden had: „ Dat AITZEMA daaglijks berigt plagt te krijgen, „ van 't geene ter Algemeene Staatsvergadering voorviel, al „ werd het zelfs niet in de Registers gebragt, uit den mond „ van BOOTSMA, die wegens Friesland, of uit die van de Heeren „ van Overijsſel, namelijk PALLAND, die ter Generaliteit was „ afgevaardigd, en dat hij, KEIZER, en andere Klerken, hem „ bezorgden alle Brieven en ſtukken, die zij konden magtig „ worden", voegde hij 'er nog verder bij, dat AITZEMA ge„ woon was, briefwisſeling en verſtand te houden, met buiten„ landſche Hoven, zelfs met *Engeland* en den *Biſchop van* „ *Munſter*, ten tijde van den jongſten Oorlog, en ook zelfs „ met KROMWEL, met de Gezanten van *Spanje*, *Zweeden* en „ *Brandenburg:* hebbende hij zelfs zeker geheim beſluit, we„ gens de verzamelplaats van 's Lands Vlooten, naar *Engeland* „ willen overzenden, 't welk hij, KEIZER, zoude belet heb„ ben: en verder, dat AITZEMA, voor gemelde Briefwisſeling, „ geduurende den Oorlog, 10 of 11000 guldens in 't Jaar, „ van 't Hof van *Engeland*, zoude getrokken hebben."

Doch hier bij dient men aan te merken, dat dit eene beken-

te-

tenis is van een *ſchelm*, die voor zijne ſchelmſtukken geſtraft is; dat hij dit zeide na den dood van AITZEMA, en dat hij zelf met den *Franſchen* Ambasſadeur POMPONE en anderen verſtand hield. Hoe 't zij, men heeft AITZEMA een werk zien ten uitvoer brengen, dat men niet alleen als een Historie, maar ook als een Staatkundig Verhaalboek moet aanmerken. Behalven die onmisbaare verzameling van Staatzaaken, vervat zijn *Strijdende Leeuw* al het voorgevallene in de Jaaren 1621, 1622, 23, 24 en 25, in de Nederlanden. Zijn *Vredehandel* behelst een *Verhaal van den Munſterſchen Vrede*, 1648, en de *Herſtelde Leeuw*, het voorgevallene in de Jaaren 1650 en 1651.

Eenige, meer heethoofdige dan wel oordeelkundige beoordeelaars, beſchuldigen hem geweest te zijn een Man geheel zonder Godsdienst: om reden dat hij niet ſpaarzaam geweest is, in de Leeraars der vastgeſtelde Kerke, nu en dan, hevig door te ſtrijken. 't Is waar, dat openbaare ſpotters met den Godsdienst zig nooit meer verlustigen, dan met de Leeraars beſpottelijk te zien maaken; en 't is teſſens waar, dat AITZEMA, doorgaans, in zijne ſchriften weinig achting betoonde voor Mannen, die tot de Geestelijke order behoorden. Dan, 't zal nimmer waarheid worden, dat eenig Historieſchrijver, de gebreken van eenigen uit die orde voorſtellende, daarom een Ongodist, of een Man zonder Godsdienst zijn zal. Dat, echter, AITZEMA, aan zijne Pen wat al te vrijen loop gegeeven heeft, kan niemand ontkennen; en hij zelve ſchijnt 'er, op zijn doodbedde, berouw van gehad te hebben. Zie hier een geloofwaardig getuige van zijn Karakter, op 't einde zijns leevens, in de woorden van den *Haagſchen* Predikant s. SIMONIDES, aan den Heer *Karel Roorda*. „ Het is „ zeker (zegt hij) dat groote mannen, die zig door hunne ſchrif„ ten vermaard maaken, aan veele oordeelen onderworpen zijn, „ en hunne gebreeken 't luitst uitgeſchreeuwd worden: even ge„ lijk de Eclipſen der Hemelſche Lichamen van ieder worden „ waargenomen; en de misſlagen eener Klok in de hoogte gehan„ gen, van ieder gehoord worden. Even zo min is het te ver„ wonderen, dat zodanige trekken, die eenige van mijne Orde, „ in 't werk van den Heer Reſident, in geen al te gunſtig licht „ plaatzen, niet weinig aanſtoot gegeven hebben, en oorzaak „ zijn, dat na zijnen dood niet al te gunſtig van hem door veele

„ gedacht word. Dan mij, na door eene Ziekte te zijn aange-
„ tast, ontbooden hebbende, na dat wij weinige weeken te
„ vooren kennis hadden gemaakt, zo onderhield ik hem, met
„ kracht van reeden naar tijdsomſtandigheid. Hij betoonde mij,
„ een verbrijzeld gemoed, met verzaaking van al 't Aardſche, ja
„ zelfs van zijne ſchriften, die hij voorheen, zo u bekend is,
„ zijne Kinderen pleeg te noemen, noemende die nu (*Opera*
„ *Putida & foetida*,) ſtinkende ſchriften, zig beklaagende den
„ tijd, daar aan ten kosten gelegt. Ik melde dit niet om dezel-
„ ve in verdenking te brengen, maar om aan te toonen, hèt be-
„ rouw dat hij had, over het geene 'er hem in mishaagde."

Niemand, echter, de Zaaken en Geſchriften van ons Vaderland maar eenigzins kundig, kan ontkennen, of AITZEMA heeft door dezelve aan zijne Landgenooten, zo in 't Historieele als Staatkundige, den grootſten dienst gedaan: want, wat heeft hij ons niet in ſtaat geſteld om over veele zaaken te oordeelen! wat heeft hij niet al tot onze kennisſe gebracht, daar wij, buiten zijnen arbeid, onkundig van zouden gebleeven zijn!

Dus dan gelaakt en gepreezen, nuttig en nadeelig geweest zijnde, betaalde hij den tol der natuur, in *'s Hage*, de gewoone plaats van zijn verblijf, den 23ſten Februarij 1669, in den ouderdom van 69 jaaren, hebbende bijna 40 Jaaren zijn Reſidentplaats bekleed. Zijn afbeelding gaat in Prent uit, en in *'s Hage* ziet men nog zijn Grafzerk, met een fraaij Graffchrift pronken. Zij, die hem waren toegedaan, zeggen, dat hij was, opregt, minzaam, gedienſtig en mildadig, van een ſchrandere Staatkunde; en geleerd in verſcheidene taalen en Wetenſchappen. Het is bekend, dat het Werk, handelende over de *Sijbillen*, van eenen ander, ſchoon denzelfden naam vóerende, geſchreeven is.

Zie BAILE, Art. AITZEMA. PARS, bl. 113-118. 417. *Vaderlandſche Hiſtorie*, XIII Deel, bl. 357. *Hollandſche Mercurius*, 1670. bl. 41-43. *Brief van Simonides aan Roorda*.

AITSMA, (*Rink* of *Rienk*) Burgemeester der ſtad *Leeuwaarden*, en wegens *Friesland* gecommitteerde ter vergadering van Haare Hoog Mogende, was een der Rechteren van OLDENBARNEVELD, HOOGERBEETS en DE GROOT.

Zie BRANDT, *Hiſt. der Rechtspleeging*, 4to, bl. 167.

AKEN.

AKEN, (*Cornelis van*) was Predikant te *Delft*, en werd, Ao. 1679, te *Amſteldam* beroepen; dat, echter, geen voortgang had. Hij gaat in Prent uit, in zwarte konst, door *J. van Schaek*, en nog eens, insgelijks in zwarte konst, doch grooter, door *J. Verkolje*.

Zie CROESE, *Naamregister der Predikanten.*

AKENDAM, een bijzonder gerecht in de gemeene *Ambachtsheerlijkheid* van *Schooten*, onder het Baljuwſchap van *Brederode*, thans naar derzelver gelegenheid en verdeelinge, onderſcheiden in *Noord-* en *Zuid-Akendam*; hebbende te zaamen één Regtbank, beſtaande uit den Schout, die aldaar teffens Secretaris en Bode is, met 3 Schepenen, twee uit *Noord-* en één uit *Zuid-Akendam*. De Ambachten van *Schooten*, *Akendam* en *Schotervlieland*, welke de Armen der drie gehugten gemeen onderhouden, hebben te zamen twee Arm-meesters, die door Schout en Schepenen van ieder gehugt bij beurten worden aangeſteld. Deeze twee *Akendammen* leggen ruim een half uur gaans van elkander, benevens de *Ambachten* van *Hogerwoerd*, *Schooterbosch*, *Zaanen*, *Schooten* en *Schooter Vlieland*.

Zuid-Akendam, mede tusſchen het *Spaarne* en den *Delft* gelegen, ſtrekt zig genoegzaam tot aan de Stads Cingel van *Haarlem* ten Zuiden, en de *Ambachtsheerlijkheid* van *Hoogerwoerd* ten Noorden. In deezen Gerechtsban, ziet men, bijna 200 roeden buiten *Haarlem*, de nog weinige overblijfzels van 't huis te *Kleef*, ter rechter zijde van eenen weg, de *Kleverlaan* genaamd, die aan dit huis behoort. Zie verder de beſchrijving hier van, onder 't Art. KLEEF. (*Huis te*)

Noord-Akendam legt tusſchen *Schooten* en *Velzen*, ten Noorden; ten Oosten paalt het aan 't *Spaarenland* of *Spaarendam*, loopende langs den *Slaaperdijk*, van omtrent *Spaarendam* tot aan de *Zandpoort*, door het zelve heen.

Tegenwoordige Staat, VIII Deel, bl. 292 en 293.

AKELAKEN, (*Mr. Barthold van*) een geboorene *Dortenaar*, Raadsheer van Graaf *Lodewijk van Egmond*, maakte zig zeer vermaard, door zijne groote kennis in de Geſlachtrekenkunde, en bijzonder die der Nederlanders. Door hem is geſchreeven

eene Verhandeling over het *recht der Graaven van Egmond op Gelderland*; die, echter, voor zo verre mij bekend is, nooit gedrukt is. Hij ſtierf, volgens *van Baalen*, Ao. 1646.

Zie *Beſchrijv. van Dordrecht.*

AKER, (*Lambert Klaasz*) geboóren te *Hoorn*, 1616, en overleeden 1690. Geduurende den tijd van 40 jaaren, was hij geweest Leeraar der *Oude Vrieſche Mennoniten*, eerst te *Hoorn*, en laatst te *Harlingen*. Zijne afbeelding is te vinden in H. SCHIJNN, *Hiſt. der Mennoniten*, 2de deel, bl. 432. door *P. Tanje*; zijnde, echter, een Copij van 't Origineel, 't welk, zonder naam van den meester, veel grooter in prent uitgaat.

AKERSDIJK, of *Vrouwenregt*, een *Ambacht* in *Delfsland*, behoorende, ten aanzien van 't hooge rechtsgebied, onder de *Heerlijkheid* of Abtdij van *Rhijnsburg*, paalt, ten Noorden, aan *Vrijenban*; ten Oosten aan *Berkel* en *Rodenrijs*; ten Zuipen aan *Schieveen*; en ten Westen aan *Ketel* en *Vrijenban*. De oorſprong van den naam AKERSDIJK is onbekend; die van *Vrouwenregt* word afgeleid uit den eigendom, die 'er de Abtdisſe van *Rhijnsburg* van toekwam, waar van nog heden twee welgeboorene Mannen, uit *Akersdijk*, in den Hoogen Vierſchaar van *Rhijnsburg* te recht zitten. Het heeft in 't burgerlijke een Schout, die te gelijk Secretaris is. De grootte van dit Ambacht word geſteld op 377 Morgen en 89 Roeden Lands; en bij de laatſte opneeming, was het getal der huizen 113; waarom de kleine gemeente van geen Kerk voorzien is.

Zie *Tegenw. Staat*, VI. Deel, bl. 600. BACHIENE, bl. 606.

AKERSTÉE, een *Havezate* in *Overijsſel*, nabij het Dorp *Batten*, een half uur van *Deventer*, Oostwaards van de Kerk aan de zogenaamde *Schijbeek*. BACHIENE, bl. 77.

AKERSLOOT, van ouds, zo men wil, het voornaamſte of Hoofddorp van *Kennemerland*, een groot uur gaans ten zuiden van *Alkmaar* gelegen, digt aan het *Lange Meer*, langs welk het zig ter wederzijden uitſtrekt; zijnde de *Woude* een Buurt en Polder, beoosten gemelde Meer gelegen. Ook behoort de droog-

drooggemaakte *Boekelmeer*, mede bij *Alkmaar*, voor een gedeelte tot de Banne dezes Dorps. en 't ander gedeelte tot die van *Heiloo*. Bij de laatſte opneeming der Huizen, in 1749, was 't getal aldaar 185, en 2 Moolens, en de begrooting der Landerijen 1332 Morgen en 691 Roeden. De Kerk van dit Dorp is een fraaij gebouw, met een ſtevigen ſpitſen tooren voorzien. Ook hebben de Roomschgezinden aldaar een Statie. Van ouds was hier een aanzienlijke handel in zout en kaas, die thans genoegzaam vervallen is. De Ingezetenen geneeren zig dus tegenwoordig meest met den Landbouw en 't aankweeken van Aardvrugten; brengende den grond hier veele goede Aſperſies voort. Oudtijds behoorde dit Dorp aan 't geſlacht van *Akerſloot*, waar van SOETEBOOM, op Ao. 1565, gewag maakt. Voorheen ſtondt hier een Adelijk ſlot, dat geheel verdweenen is. Dit geſlacht uitgeſtorven zijnde, is *Akerſloot* aan de Graaflijkheid vervallen, van welke het door de Regenten gekogt is, die het naderhand weder aan de ſtad *Alkmaar* hebben overgedragen. Volgens de Keuren van *Kennemerland*, hebben de Burgemeesters aldaar regt om een Schout aanteſtellen. Het getal der Schepenen was 'er, reeds voor 1399, agt in getal. Daar zijn 'er, die dit Dorp noemen *Akkerſloot*, de benaming afleidende van *Akker*; waarſchijnlijker is *Akerſloot* afgeleid van *Akers*, of *Ekels*, die hieromtrent in groote menigte aan de Eikeboomen plagten te groeijen. Bij 't droogmaken van de *Schermer Meer*, heeft men bevonden dat 'er veele van deeze boomen hebben geſtaan; ſchoon de wapens van Steden of Dorpen tot geen vast bewijs van den naamsoorſpronk ſtrekken, zoude men 't gezegde uit het wapen, dat uit drie *Ekels* beſtaat, konnen goedmaken. Graaf *Floris de derde*, in 't jaar 1180, met een groot deel Volks in *West-Friesland* gevallen zijnde, en de Dorpen *Winkel* en *Nieuwdorp* verbrand hebbende, vielen, twee jaaren daarna, de *Westfriezen* in *Kennemerland*, en wel in *Akerſloot*; doch werden, door de *Kennemers*, zo wel ontvangen, dat zij met groot verlies te rug wijken moesten. Dat die van *Akerſloot*, meest altoos getrouw en van veel belang voor de *Hollandſche* Graaven moeten geweest zijn, zou men mogen beſluiten, uit de kwijtſchelding van het gewoone Jaarlijkſe *Schotgeld*, door *Floris den V*, voor den Jaaren 1277, 1278 en 1279 toegeſtaan, op dat zij nog dapperder

tegen de *Westfriezen* zouden ſtrijden. De Roomſchen, die, gelijk wij gezegd hebben, aldaar nog een Statie hebben, waren 'er, naar de grootte des Dorps, vóór de Reformatie, uit hoofde van de Parochie, zeer menigvuldig, en bijzonder bij de feestviering van *de Vinding van het H. Kruis.* Na de Hervorming was het eerst vereenigd met *Uitgeest* en *Limmen*; doch werd van 't eerſte geſcheiden Ao. 1584, en van 't laatſte 1598. De eerſte Predikant der Hervormden, dien wij gemeld vinden, was SIMON PAULUS, die aldaar in 1583 beroepen werd van *Schermerhorn.*

ZOETEBOOM, *Zaanl. Arcadia*, 4de Boek, bl. 400. LAMS, *Keuren en Handv. van Kennemerl.* bl. 27. MELIS STOKE in *Floris den derden*, 491. *Oudh. van Kennemerland*, 447. *Staat der Nederl.* VIII Deel, bl. 219. M. VERIS, *Alphabet*, 187. 271. SMIDS, *Schatkamer der N. Oudh.*

AKRUM; zie ACKRUM.

AKKERWOLDE; zie *Ackerwolde*, of *Ackerwoude.*

AKOIJ, een Dorp onder *Leerdam*; zie ACKOIJ.

ALAARD, *Adelaard*, doch meest bekend bij den naam van ALAARDUS VAN AMSTELDAM, naar de plaats zijner geboorte. Hij was, in zijnen leeftijd, een zeer ervaaren man, en groot vriend van den reeds gemelden AGRICOLA, wiens ſchriften wij gezegd hebben, door hem verzameld en uitgegeeven te zijn. Anderen zeggen, dat hij zelfs eenige ſtukken uit de Griekſche in de Latijnſche taal heeft overgebragt; doch andere beweeren, dat hij de Griekſche taal niet magtig was. Men hield hem voor geen ongelukkig Digter, brengende daar toe bij zijn Lofdigt op KAREL DEN V. Ook begaf hij zig tot de beoeffening der *H. Schrift*, en was dus Digter, Filoſooph en Theologant of Priester. Behalven *Agricola* hield hij ook gemeenzaamen ommegang met *R. Tapper*, *J. Latomus*, *Coclinus*, *Nannius*, *Erasmus* en andere. De laatstgenoemde getuigde van hem, (doelende op zijne doofheid) dat het geen aan zijn gehoor ontbrak, door zijne tong vergoed werd; om welk gebrek, waar mede hij van der jeugd af aan behebd was, hem zijne makkers de *doove Ellert* noemden. Volgens

gens *Boxhorn* ſtierf hij 1543 of 1544, te *Leuven*. Voor zijn overlijden, maakte hij dit volgende Graffchrift op zig zelven.

Tota tegit tellus, qui Tellus Tota vocatur:

Zinſpeelende dus op zijnen naam *Alard*, of *Al-aerd*, *Al-aerde*, zeggende dus:

Al de aarde dekt hem, die Alaard was geheeten.

Welke regel, op zijn Grafzerk, in de Franciskaner Kerk, te *Leuven*, geſteld werd. Vóór zijn overlijden, gedacht hij aan zijne geboorteſtad, en maakte zijne Boeken aan 't Weeshuis aldaar. Bij *Guiciardijn* vind men de meeste zijner ſchriften opgeteld.

Zijn Afbeeldzel, dat zeer zeldzaam is, plaatst men onder de Nederlandſche Digters.

Zie HALMA, BOXHORN *Toneel*, BENTHEM, COMMELIJN, GUICIARDIJN, en WAGENAAR.

ALARDUS, *Alaardus*, zesde Abt van *Egmond*; zie ATHALARDUS.

ALANUS, gezegd *de la Roche van Rupe*, een Dominikaner Monnik, die in de XV Eeuw leefde. Zommigen houden hem voor een Duitſcher, anderen voor een Nederlander. Na veel verricht te hebben, tot inſtandhouding van den Roomſchen Godsdienst, ſtierf hij te *Zwolle*, den 14 Aug. 1474.

Zie VAL. *Biblioth. Belg.*

ALAANEN, of *Alaanen*; deeze waren de voornaamſte der *Scijthiſche* Volkeren, welke, volgens het getuigen van *A. Marcelinus*, de omliggende volken overwonnen, en den naam van *Alaanen* noodzaakten aanteneemen; hunne woonplaats was in Tartarijen, omtrent de Rivier de *Don* en 't *Meotisch Meer*. Na dat in 't Jaar 395. een der *Wandaalen*, *Stiliko* genaamd, het gezag van *Honorius*, door deszelfs broeder *Arcadius*, in handen geſteld was, was deeze, tot in den aanvang der vijfde Eeuwe, de Geeszel der *Gothen*, *Wandalen* en andere Volkeren; dan na dien tijd van ge-

drag veranderd zijnde, zette hij, door heimelijke afgezanten, de *Alanen*, *Sueven*, *Wandalen*, en andere Scijthiſche Volken op, om in Gallien te vallen, en de verheffing van hem, of zijnen Zoon noodzaaklijk te maaken; op het einde van het jaar 406 gingen deeze woeste Volken op weg, en trokken over den Rhijn in Gallien, overwonnen ſpoedig de Franken, toen met de Romeinen in verbond ſtaande. *Stiliko* had vooraf zorge weten te draagen, dat de Romeinſche bezettelingen, die in de Galliſche en Germaniſche bevestigde ſterkten lagen, hunnen loop niet konden ſtuiten, dewijl hij dezelve daar uit geligt, en tegen de Westgotten had doen optrekken Dus liepen zij dan, zonder veel verhindering, gantſch Gallien af, verdelgende zelfs veele Steden op de kusten van het tegenwoordige Vlaanderen. Ons ontbreken zekere berichten van hun verwoesten en plonderen hier te lande, ſchoon men uit geloofwaardige Schrijvers van dien tijd beſluiten mag, dat de *Wandaalen (Zwindels)* ook hier te Lande, met branden en plonderen, veele elenden hebben veroorzaakt, en dat de Landen, tusſchen de *Alphiſche* en *Pijreneeſche gebergten*, den *Oceaan* en den *Rhijn* gelegen, een prooij geworden waren van de *Quaden*, *Wandaulen*, *Sarmaten*, *Alanen*, *Gedipers*, *Herulers*, *Saxers*, *Burgondiers* en *Pannoniers*. Andere melden, in 't bijzonder, dat het gedeelte van Gallien, dat voorheen door de Saxers overvallen was, nu door de *Alanen* en *Wandaalen* verwoest werd. Welk lot mooglijk op een gedeelte der Landen aan den Rhijn gelegen, en thans tot *Gelderland* of *Holland* behoorende, gepast moet worden.

ALAND (N.) of *Alaud*, bekleedde, volgens de lijst der *Baljuwen van Zuid-Holland*, te vinden bij *Oudenhoven*, in zijne beſchrijving van *Zuid-Holland*, en van *Balen*, *Beſchrijving van Dordrecht*, dit Ampt in 't jaar 1304, of weinig te vooren: het gedrag dat de Heer *Wolfaard van Borsſelen* voerde met Graaf *Jan den Tweeden*, oorzaak zijnde van zijn ongelukkig einde, gevolgd op de binnenlandſche beroerten, was teffens oorzaak van het ſlegt gedrag en omkomen van deezen *Aland*. Na dat Graaf *Jan*, onder beſtier van *Borsſelen*, Ao. 1298, na een eenjarig beleg, het ſlot *Ijsſelſtein* in zijne magt gekreegen had, werden de gevangenen, uit zestien man beſtaande, naar *Dordrecht* gevoerd,

voerd, om aldaar, volgens 't Lot, den dood of het Leeven te trekken, dewijl volgens verdrag bij de overgaave gemaakt, bepaald was, dat de helft daar van hunne mannelijke verdediging met den hals zoude moeten boeten. *Dordrecht* geraakte in oproer, dewijl aldaar veele gevangenen bewaard werden, waar van eenige ſchuldig en andere onſchuldig waren. *Aland*, die *Borſſelen* was toegedaan, reisde in zijn ampt als *Baljuw van Zuid-Holland* naar *Dordrecht*, verzoekende aldaar van de Magiſtraat om de gevangenen te mogen te recht ſtellen, op dat de ſchuldige geſtraft, en de onſchuldige vrij gelaaten werden. Hoe aanzienlijk dit ampt ook was (als zijnde de Baljuw van Zuid-Holland de eerſte Officier van Holland, hebbende onder alle de overige der Provintie den eerſten rang en plaats; wordende den Perzoon, die 't zelve bekleedt, door die van *Dordrecht*, genomineerd, mits aan de vereischten voldoende, als moetende van egten bedde zijn, een Poorter en Inwooner dier ſtad:) de Magiſtraat zeide nogthans dat niemant, dan zij eenig recht had om hunne gevangenen te recht te ſtellen; dat zij evenwel hem toeſtonden, benevens de andere Rechters te zitten en te ſtemmen, doch dat zij dit alleen toeſtonden voor deeze keer, zonder dat die gunst, in 't vervolg tot een recht zoude getrokken worden: waar op *Aland* hun plegtig beloofde, dat hij, volgens zijnen Eed, altoos de voorrechten der Stad *Dordrecht* zoude helpen handhaven, en dat zij hier door in 't minst niet verkort zouden worden. Intusſchen, dat men met de zaak der gevangenen bezig was, komt *Wolfaart* met Graaf *Jan* in de Stad, trad terſtond ter vergadering, vorderde de naamen der beſchuldigden in geſchrift, en alle de gevangenen in 's Graven hand, om daar mede naar goeddunken te handelen; de Rechters zeiden hier op, dat niemand een recht over dezelve had, dan zij, en dat de Baljuw zelf zoude moeten getuigen, dat hem geen plaats gegund was, dan op voorwaarde, dat hunne voorrechten geen inbreuk zouden lijden. Maar *Aland*, die zig diep in de gunste van *Borſſelen* zocht te dringen, ontkende van eenige voorwaarden te weten; de Rechters, *Aland* zijn loogentaal in 't aangezicht verwijtende, beriepen zig op hunne voorregten van *Willem den tweeden*, en van Graaf *Floris*, en dat zij die tot het uiterſte zouden verdedigen en handhaven. *Borſſelen*, van toorn blakende, gaf voor, dat

de oude voorregten op 's Graven wil kragteloos en nietig waren. Die van *Dordrecht* echter hun recht vasthoudende, vertrok *Borsselen* nevens Graaf *Jan* naar *Delft*, bevelende den Baljuw eenigen der Stads Overigheid voor 's Graven vierschaar te daagen. De standvastigste voorstanders, dus dag gesteld zijnde, trokken met *Aland* naar *Delft*. Aldaar werd heftig gedongen, zo voor de Hoogheid van den Graaf, als voor de vrijheid en het recht van die van *Dordrecht*. De laatste niet bukkende, werd door *Borsselen* en *Aland* beslooten, de afgezondenen, tot een schrik voor de andere, in verzekering te neemen; doch twee van hun, met naame *Hendrik* en *Paulus*, wisten te ontkoomen en namen den weg naar *Dordrecht*. Welke vlugt voor *Borsselen* als een bewijs van schuldbekentenis gesteld werd, die de overige tragte te overreeden om zig naar 's Graven wil te schikken. Dan deeze beriepen zig als voorheen, op hunne Graaflijke Voorrechten, en op de voorwaarden door *Aland* zelven beëedigd. *Aland*, met woorden de waarheid niet konnende verkrachten, zeide, dat hij bereid was dit in een Kampvecht te beslisen. De Regters van *Delft* de zaak tot het uiterste gekoomen ziende, kwamen met een mannelijke redenvoering tusschen beiden, waar in zij de wettigheid der Voorrechten staafden, het hatelijk gedrag van *Aland*, en de drift van *Borsselen* naar vereisch van zaaken met egte kleuren afschilderden. *Borsselen*, vrezende zijn gezag hier door benadeeld te zullen worden, gebood den *Delfschen* Rechter te zwijgen, en bande die van *Dordrecht* uit hunne Stad, op bevel van den Graaf (zo als hij zeide); dan ook deeze wisten zijne lagen te ontkoomen.

Hierna volgde het beleg van *Dordrecht*, waarvan wij, van die Stad sprekende, omstandiger verhaal zullen doen; hier dient echter gezegd, dat *Witte van Haamstede*, (hoewel tegen zijnen zin,) nevens *Klaas Kaas* en *Aland*, de Stad op bevel van den Graaf, en *Borsselen*, rondsom bezet hebben; nemende de eerste zijne plaats te *Putten*, de tweede te *Alblasserdam*, en de derde te *Slijdrecht*; deeze, *Borsselen* in zijne verraderij het meest zoekende te behaagen, versterkte zijnen post geweldig; en op eenen donkeren nacht een aanslag voorhebbende, ging hij met zijn Volk in Vaartuigen, en was reeds onder den Wal genaderd, wanneer hij ontdekt en genoodzaakt werd de vlugt te neemen.

Wei-

Weinig had het gefaald, of zij zouden hem zelven op 't Slot van *Slijdrecht* overrompeld hebben; dan hij ontging toen nog den dood voor een korten tijd. *Borsſelen*, hoe te onvreden hier over, moest *Dordrecht*, om geen meerder ſchande te behaalen, verlaaten; (zie zijn verder wedervaaren, als ook zijn deerlijk omkomen, op 't Art. BORSSELEN). *Aland* ſchijnt hier van onkundig geweest te zijn: want deeze begaf zig op 't Huis te *Kraatjeſtein*; *Haamſtede* en *Putten* deed men het gantſche beleg opbreeken. Die van *Dordrecht*, reeds den dood van *Borsſelen* kundig, volgden vol moed *Aland*, welke zig eindelijk, op de genade en ongenade des Volks, moest overgeeven, en naauwlijks met vier Edellieden binnen de Poorten van *Dordrecht* gekomen was, of wierd van 't Graauw, nevens de vier bijhebbende Edellieden, en den Schout van *Dordrecht* deerlijk vermoord; hij onderging dus het loon zijner verraderij, bijna op dezelfde wijze als *Borsſelen*. Bij VAN DE WALL, in deszelfs Handvesten van *Dordrecht*, I. Stuk, bl. 109. vindt men den Brief, waar bij *Jan van Henegouwen*, Graaf van Holland, de Dordrechtenaars den begaanen moord vergeeft, gedagteekend 12 September 1300, zijnde van den volgenden inhoud: „ WY *Jan* Graue van Henegouwen, „ van Holland. van Zeland ende Heere van Vriesland, maken „ cont, allen luden, dat Wij onzen lieuen ende getrouwen Sche„ penen, met, ende al ghemeenlike, den luden van onzer porte „ van Dordrecht, omme menighen tróuwen dienst die ſi onſen „ vorders en ons dicke gedaan hebben ende ons noch doen ſul„ len, quite gheſcouden hebben ende verdragen van alder mis„ daet dí ſi tieghens ons mesdeden ende mesdaen hebben, en „ dat ſi Aloude die haer baeliu was ſine, ende ſine helpere in „ hare porte vorſeijt bederueden. Om dat wi willen dat ſi hier „ off vri ende quite bliuen, alſe uan den misdaet tieghens de „ heerlichede van ons ende van onſen nacomelingen ſoe hebbe „ wij hem deze lettere ghegheuen, bezegelt met onſe Zeghele „ uithanghende. Ghegheuen in 't Jaar ons Heer MCCC. ende „ des maendaeghs na onſer Vrouwendach ter latere in de porte „ voerſeijt."

Zie M. VOSSIUS, *Nederlandſche Jaarboeken*, bl. 233 en 241. OUDENHOVEN, *Beſchrijv. van Zuid-Holland*, pag. 109 en 437.

ALAR.

ALARDIJN, (*Casparus*) geboóren te *Bremen*, door zijne Ouders van der Jeugd af aan tot den Predikdienst geſchikt zijnde, ſtudeerde eerst in de Stad zijner geboorte, en naderhand in de Nederlanden; met den ouderdom van 23 Jaaren werd hij beroepen te *Sluis* in Vlaanderen. De moeite, welke de beruchte *Koelman*, in die gemeente verwekt had, en de last van den dienst, voor zulke tedere ſchouderen te zwaar zijnde, deeden hem eenigen tijd aarzelen, om de gedaane beroeping te aanvaarden; dan die aangenomen hebbende, deed hij veel tot rust van die gemeente, en tevens veel tot nadeel van zijne gezondheid. Gelukkig voor hem, dat hij van daar naar *Wezel* beroepen wierd, om in de Nederduitſche Taal te prediken. In 't Jaar 1688 werd hij beroepen te *Arnhem*, alwaar hij 1692 overleed; zijn karakter wordt beſchreven als vriendelijk, zagtmoedig, en zijn verſtand zeer geoeffend; in 't doen zijner Leerredenen treffende en deftig. Hij liet drie Zoonen na, waarvan 'er een te *Haarlem* Predikant geweest is, als ook eenige gedrukte Leerredenen over de *Pſalmen*.

ALBA, (*Ferdinand Alvarez de Toledo*, Hertog van) de Eerſte van dien naam, werd in 't Jaar 1508, tot een ſtraf van 't Menschdom geboóren, *van Garſias*, Hertog van *Alba*, en *Beatrix van Pimentel*, Dogter van den Grave van *Benevente*. Zijn Vader *Garſias* verloor als Admiraal van de Spaanſche Vloot, twee Jaaren na de geboorte van deeze zijnen Zoon, het leeven, in den Afrikaanſchen Oorlog. Na den dood van zijnen Vader werd *Ferdinand* door zijnen Grootvader opgevoed, die ook niets aan hem ſpaarde. Weinig leide hij hem echter tot de ſtudien op, vrezende dat te veel vermoeijing van Letteren zijnen geest zoude ſtomp, en hem aan de Grandes van Spanje gelijk maken, die wel op hunne geleerdheid roemen, doch in ledigheid gaan kwijnen; hij voedde daar en tegen zijne neiging voor de Wapenen. Hij nog maar een Kind zijnde, vermaakte zig in de verhaalen der bloedigſte Oorlogen, zonder dat hem de gevaaren verſchrikten; en om dit vuur te meer te doen ontvonken, nam zijn Grootvader hem met zig in het Leger, waarover hij, als Veldheer tegen de Franſchen, en tegen de Onderdaanen van den Koning van Navarre, gebood; hij deed hem in 't midden des Legers in den Wapenhandel onderwijzen. Zestien Jaaren oud zijn-

LUNGO PUSENS PER CAPITULO
FERDINANDO ALVARES
A TOLEDO ALBÆ DUC
PHILIPPI II HISPAPUD
BELGAS PRÆFECQUOD
EXTINCTA SEDIT RE
BELLIS PULSIS RELIG
PROCURIUS TIT CUL
TA PROVINC PACEM
FIRMAR REGIS OPTIMI
MINISTRO FIDELISS
POSITUM.
ΑΛΕΧΙΚΑΚΟΣ ΗΩΣ
DEO
PATRUM
NOSTRO.
PIETAS

J. Punt fecit.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX
TILDEN FOUNDATIONS

zijnde, deed hij zijnen eerſten Veldtocht, onder den *Conneſtabel* van Caſtilie, tegen de Franſchen; hij was dus tegenwoordig bij het beleg van *Fontarabie*. Men zegt, dat hij, hoe jong ook, veel toebracht tot de verovering dier Stad, en daarom tot Gouverneur van dezelve werd aangeſteld. Ao. 1527, verloor hij zijnen Opvoeder; in 't volgende jaar begaf hij zig in Huwelijk met *Maria Henriquez*, Dogter van Don *Diego*, Grave van *Alba d'Alisto*, en van deszelfs eerſte Gemalinne *Catharina van Toledo*. Deeze eenigen tijd verlatende, volgde hij Keizer *Karel den Vijfden* in 't jaar 1531 naar Hongarijen, alwaar die Vorst zig verzette tegen de voortgangen, die *Soliman* maakte. In Hongarijen gekoomen zijnde, verbond hij zig aan den Graaf *Nadasti*, van wien hij leerde al wat die groote Oorlogsman bekend was. *Soliman* van daar verdreven zijnde, keerde *Alba* met den Keizer weder naar Spanjen, bevlijtigende zig, geduurende zijn verblijf aldaar, in de opvoeding van zijnen Zoon *Fredrik de Toledo*, tot dat hij hem met zig nam, om deel te hebben aan de overwinning van *Tunis*, waarbij hij den Keizer verzelde, en zeer veel toebracht aan de Lauweren, die *Karel* aldaar behaalde. Weinig tijds daarna ondernam *Karel* het beleg van *Marſeille*, tegen den raad des Hertogs, welke *Lion*, rijker en welbewoonder, doch zwakker Stad, vooraf wilde in bezit neemen; zijnde zijne gedachten, dat men daar door *François den Eerſten* op willekeurige voorwaarden tot Vrede zoude konnen noodzaaken; doch ter dier tijd was zijn raad nog van dat belang niet, als naderhand. Hij moest dus gehoorzamen; trok met de Ruiterbende over de *Alpen*, en wierd ſpoedig door het gros van 't Leger gevolgd. Voor *Marſeille* gekoomen, onderzocht hij de ſterkte der Plaats, en men verhaalt, dat hij de onmooglijkheid der verovering terſtond zoude voorzegd hebben; ook deed hij nieuwe doch vrugteloze pogingen, om den Keizer het beleg afteraaden. Men kan 'er van zeggen, dat het beleg aangevangen, en met verlies van veel volk door ziekten, opgebroken werd; dat de Keizer daar door genoodzaakt werd, in wanorder naar *Italien*, en van daar naar *Spanjen* te keeren, na dat hij zijnen Vijand, die hem niet ſchroomde, te *Aiges-Mortes* gezien had. *Alba* bleef ſteeds bij hem. De Keizer beſloten hebbende naar Duitſchland te gaan, alwaar de Hervorming van *Luther* het zeer beroerde, zo dat men voor bur-

burgerlijke en bloedige Oorlogen beducht wierd, liet *Alba* in *Spanjen*, zo om dat hij vreesde voor eenige beweegingen van *Frankrijk*, als omdat hij nodig oordeelde, een Man als *Alba* bij zijnen Zoon *Filips* te ſtellen, aan wien *Karel*, bij zijn vertrek, bevel gaf, den raad van *Alba* zo hoog te achten, als zijn eigen bevel. De eerste onlusten in Duitschland ſpoedig geſtild zijnde, gaven aan Keizer *Karel* gelegenheid om den vermaarden toeleg op *Algiers* te onderneemen. De Hertog had niet alleen last om hem te verzellen, maar ook om alles tot dien tocht te doen vervaardigen. Onder *Karel den Vijfden* zullen wij gelegenheid hebben te zien, hoe ongelukkig deeze onderneeming ten einde liep, ſchoon van den kant des Hertogs niets verzuimd was. *François de Eerſte*, die ſtekende doorn voor den Grooten *Karel*, verklaarde hem, in 't Jaar 1542, den Oorlog. *Alba* werd daarop aangeſteld tot Veldheer over de Benden, die tegen de Franſchen geſchikt waren; hij hield *Catalonien* buiten overlast, bewaarde *Perpignan*, en verijdelde met weinig Volk, alle de aanſlagen van Frankrijk. Na die verrigting weder aan 't Hof gekoomen, trouwde hij zijnen Zoon *Fredrik de Toledo* uit aan de Dogter van den Hertog van *Cordua*. De Franſchen, hoe zeer het hoofd voor *Perpignan* geſtoten hebbende, behielden echter nog hunnen moed, en de Duitſche Vorsten ſcheenen tot een opſtand gereed. *Karel* beſloot andermaal naar Duitschland te gaan, latende de Regeering van Spanje aan *Filips*, en 't Opperbevel over de Krijgsmagt aan den Hertog van *Alba*; hij gaf hem de eerste plaats in alle de Raadsvergaderingen, en verpligtte *Filips* zijnen raad te volgen in alles. *Duitschland* meer en meer beroerd wordende, gebood hij *Alba* in *Vlaanderen* te koomen, daar hij hem Grootmeester van zijn Huis, en Veldoverſte van zijne Legers maakte. Hadden de Duitſche Vorsten, bij den aanvang van den Oorlog in *Duitschland*, zo veele misſlagen niet begaan, die zig *Alba* alle ten nutte maakte, zij zouden door hunne overmagt over den Keizer gezegevierd hebben, daar hij zig nu voor 't eindigen van den Veldtocht, ſterker dan zijne Vijanden, en zo veel ſterker, als hij in den aanvang zwakker geweest was, bevond. De Hertog van *Wirtenberg* alleen had geweigerd zig te onderwerpen; *Alba* kreeg bevel hem daar toe te noodzaaken: hij ſtelde met een ſterke Bende uitgeleezen Volk guntsch *Wirtenberg*

berg in vuur en vlam, en trok 'er een zeer grooten buit uit, waarmede hij het Leger Klederen en Geld verſchafte, en niet alleen het achterſtallige, maar zelfs eenige Maanden Soldij in voorraad betaalde. De Hertog van *Wirtenberg* hier door verſlaagen, bood de onderwerping aan; *Karel* wees die af; *Alba*, meende men, moest hem die gunst doen genieten. De Keizer was voorneemens, het gemelde Hertogdom hem aantebieden, en deed het ook werkelijk; maar *Alba* wees die gunst van de hand, zeggende dat de Vorst eenen der Prinſen van 't Huis van *Oostenrijk* daar mede beleenen zoude; doch *Karel* hier toe ongenegen, bleef het, onder eenige voorwaarden, in de magt van den eersten Eigenaar. Gelijk deze onderwerping, was de Keizer ook aan *Alba* de zege bij den Veldſlag voor *Mulberg* behaald verſchuldigd. Voorzichtig had hij tot hier toe het gevegt gemijd; doch nu beſloot hij, dat men de *Elve* moest overtrekken, aan welker overzijde zig de Hertog van *Saxen* verſchanst had; hij was bijna de eerste om te Water te gaan, en 't Krijgsvolk aan te moedigen: Kortom, de Hertog van *Saxen* werd geſlaagen en gevangen, en *Karel* in ſtaat geſteld zijne Vijanden de Wet voorteſchrijven.

De Vrede in *Duitschland* gemaakt zijnde, beſloot de Keizer, zijnen Zoon *Filips* uit Spanje te doen koomen, en de Hertog werd met de zaaken des Rijks belast. *Filips* weder naar Spanje keerende, kreeg *Alba* last om hem te vergezellen; in *Spanje* gekomen zijnde, week hij op zijne Goederen, als niet wel overeen kunnende koomen met den aart van een Prins, die zo verwaand was als *Filips*, en hij zelf te trots om hem te vleijen. Spoedig werd hij van daar geroepen om zig met een aanzienlijke magt bij den Keizer te voegen, die zijne hulpe tegen *Maurits van Saxen* benodigd was. De Vorst zijne aankomst hoorende, zeide tegen de Groten en Krijgsoverſten, die hem verzelden, hartelijk zuchtende: „ Gij lieden zijt de getrouwe „ medgezellen geweest van mi ne vlugt voor *Maurits*, maar „ indien *Alba* daar geweest was, hij zoude het geweest zijn „ van mijne overwinninge." Na zijne komst de Vreede te *Paſſau* geſloten zijnde, keerde *Karel* al zijne magt tegen *Frankrijk*, en ondanks de raadgevinge des Hertogs, ondernam hij het beleg van *Metz;* maar na eene menigte vruchtelooze poogingen, waar in *Alba* alles deed, wat van een Man van moed

en

en kunde in den Oorlog verwagt en gevorderd kan worden, moest het beleg, met ſchande, opgebroken worden. Na den Winter te *Bruſſel* met den Keizer doorgebracht te hebben, keerde hij weder naar *Spanje*, om *Filips* naar *Engeland* te geleiden, tot voltrekking van zijn Huwelijk met *Maria*. Vervolgens het gebied in 't *Milaneeſche* en *Napels* voerende, muntte hij daar in verſcheidene gelegenheden uit. 'Er waren ten dien tijde aan 't Hof van *Filips* twee Partijen. De Hertog van *Alba* was aan 't hooſd van een van die; *Rodigez Mendez de Sylva*, Prins van *Eboli*, was het hoofd van de andere; de laatſte was buigzaam, behendig, indringende, vleijende en welſprekende: hij had, indien de Hiſtorieſchrijvers de waarheid zeggen, de gunst van den Koning *Filips* gewonnen, alleen door de liefde, die deeze Vorst voor deszels Gemalin had, en wier aanſtotelijke zaamenleeving hij zorgvuldig onderhield. De wijze van ommegang met den Hertog was in tegendeel vrij ſtandvastig, zonder vleijerije; zijn ſtraffe en fiere aart was in geenen deele naar den ſmaak zijner vijanden, en mishaagde dikwils zelfs aan *Filips*. Den Hertog dus een gevreesd mededinger voor *Eboli* ſchijnende, bewerkte deeze, dat hij van de hand gezonden wierd. De Franſchen maakten groote voortgangen in 't *Milaneesch*. *Eboli*, om zijne heerschzucht te vleijen, bewerkte dat het beleid van dien krijg hem werd opgedraagen: en dat hij Onderkoning van *Napels*, Gouverneur van 't *Milaneesch*, en Veldoverſte der Krijgsbenden in *Italien* werd, met onbepaalder magt, dan iemand voorheen. Hij vond de zaaken aldaar zeer reddeloos; het geld, dat hem beloofd was, bleef door de kuiperije van den Prins van *Eboli* agter: de Duitſchers geraakten aan het muiten, dus hij in dien Veldtocht weinig verrichtte. In zijne Algemeene Levensbeſchrijving vind men zijne verdere bedrijven in die gewesten omſtandig verhaald. Onderzoeken wij nog een weinig nader zijn gedrag in zaaken, waar in hij meester was, en die ons Land betreffen.

Bekend is 't uit de Geſchiedenisſen van Nederland, hoe in den Jaare 1539 de *Gentenaars* zig tegen de Gouvernante, Vrouw *Maria van Ooſtenrijk* en haaren raad, met hevigheid verzetteden, en aan 't muiten ſloegen; zo dat de Keizer zig genoodzaakt vond, met groot gevaar, uit *Spanje*, door *Frankrijk*, naar Nederland te komen; dien Vorst aan *Alba* vraagende, welke ſtraffe de

de *Gentenaars* hier over naar zijne gedachten verdiend hadden, gaf, naar zijne gewoone geaartheid, ten antwoord: dat het oproerig volk, en de geboortestad van den Vorst, verdiend had, tot den grond toe uitgeroeid te worden. *Karel de V*, verre van zo wreedaardig, en daar bij, even als alle andere menschen, een natuurlijke zucht hebbende, voor de plaats waar in hij ter wereld gekomen was, vertoornde zig over dat antwoord, gebood hem op een toren te klimmen, om van daar de Stad te overzien, en vraagde hem daarna, hoe veel Spaansche vellen 'er van noden zouden zijn, om zulk een grooten handschoen (zinspeelende op 't Fransche woord *Gand*) te maaken, en betoonde verder zijnen toorn tegen hem. Dan na den dood van *Karel den V*, die de Nederlanders altoos bemind had, boven andere zijner onderzaaten, en ook van hun, als een Vader, weder bemind werd, gebruikte ALBA al zijn gezag van wreedheid, bij Koning *Filips den tweeden*, en spoorde hem door zijne raadgeeving tot alle strengheid aan. Het eerste bewijs daar van werd gezien in den Jaare 1565. De Gereformeerden in *Frankrijk* op dien tijd zeer toeneemende, begon *Filips* te dugten, dat in *Nederland* mede zoude uitbarsten, dat geene, het welk nog door strenge Plakaaten, en wreede straffen in toom gehouden werd; want volgens COORNHERT, in zijne *wortel der Nederlandsche Beroerten*, zouden 'er, tot het jaar 1566, reeds over de 60000 menschen, om 't Geloof omgebragt zijn, volgens de Extracten uit eenige Provintien. Waar tegen dan wierd goedgevonden, op raad van ALBA, een onderling verbond, tusschen *Spanje* en *Frankrijk* te maaken, (dat zij 't heilig verbond noemden) om den Roomschen Godsdienst vast te stellen, en alle andere Godsdiensten uitteroeijen.

Ter sluiting van dit zogenaamd *heilig verbond*, trok de Gemalin van *Filips*, *Elizabeth de Valois*, naar Frankrijk, onder voorgeeven, dat die reize alleen geschiedde om haare Moeder en Broeder te bezoeken. *Karel de tweede* en *Catharina de Medicis*, waren mede, ten dien einde, uit *Parijs* naar *Bajonne* vertrokken. Voor 't uitwendige vertoonde het zig, dat deeze aanzienlijke persoonaadjen tot geen ander einde aldaar waren zaamgekomen, dan om zig te verlustigen. De looze *Catharina* wist hier onder bijzonder te veinzen; de meeste nachten ging zij, uit

het Hof van den Bisschop, door een beflotene Galderij, in 't naafte huis, waarin zig haare dogter en de Hertog van ALBA bevonden; de laatfte geleidde de Koninginne *Elizabeth*, en had volkoomene magt van *Filips*, om met *Karel* en deszelfs Moeder te handelen: de gevolgen van deezen handel, hoe bedekt ook gehouden, heeft daarna niet alleen *Frankrijk*, maar ook *Nederland*, door het moorden en branden van duizenden onfchuldige flagtoffers, maar al te deerlijk ondervonden. ORANJE, welke zig, op dien tijd, als Gijzelaar voor den vrede, in *Frankrijk* bevond, wist het geheim van den Koning zelven aftepersfen, en beklaagde zig zeer over die voorgenoomene Wreedheden; gelijk men leest in zijne Apologie, bladz. 48. in 12vo.

De vermeetene wreedheid van ALBA ging als bij trappen voort; zelfs bleef de Zoon des Konings daar niet voor beveiligd. Hij bevlijtigde zig, nevens *Don Jan van Ooftenrijk*, om FILIPS tegen KAREL, Erfprins van *Spanje*, op te ruijen, als of deeze voor hadde, zonder voorweeten des Konings, naar Nederland te trekken; welke aanblaazinge, bij den argdenkenden FILIPS, van die uitwerking was, dat het KAREL eerst de gevangenis, en naderhand den dood veroorzaakte. Zie hier een verhaal van zijne ontmoeting met gemelden Prins KAREL. ALBA, het werk der *Nederlanden* zodanig beftookt hebbende, dat hij derwaards vertrekken zoude, en nu daar toe gereed ftond, kwam hij om den Prins de hand te kusfen. *Karel* greep hem met een toornig wezen aan, zeggende, dat niemand naar *Nederland* zoude gaan, dan hij. Den Hertog daarop geantwoord hebbende, dat hij alleen van zijnen Vader vooruitgezonden werd, om de beroerten in *Nederland* te ftillen, als zullende het daar voor hem anders niet veilig zijn, werd hij in gramfchap ontftoken, trok den Ponjaart uit, zeggende: *ik zal u eerst hier doorfteken.* De Hertog had den fteek nauwlijks ontweeken, of hij zag den raazenden Jongeling weder op zig afkoomen, om hem een tweeden toe te brengen. Doch ALBA omvatte hem, biddende, dat hij tog geen geweld wilde gebruiken tegen zijnen ouden en getrouwen Dienaar, en hield aldus de kracht van den vuurigen Jongeling tegen, tot zo lange, dat door het ontftane gerugt eenige oppasfers toefchooten, die Prins KAREL in een ander vertrek bragten. Had deeze fteek niet mislukt, ALBA zou, kort daarna, zo veel bloed in *Nederland* niet hebben doen ftroomen. *Ne-*

Nederland, onder deeze bedrijven, meer en meer beroerd wordende, verzocht de Gouvernante, Hertoginne van PARMA; door verſcheide Brieven, aan den Koning, om in Perſoon herwaards te koomen, en door zijn gezag de beroerten, die zij niet langer meester was, te ſtillen; dat het Volk zijne komst voor eene weldaad zoude rekenen, in tegenoverſtelling van die van zijnen bloedgierigen Dienaar. Veelen van de voornaamſten in *Spanje* raadden hem de reize aan. Paus PIUS echter, zocht hem, met ſchriftelijke en mondelijke berichten, door zijnen afgezant, daar toe te vermaanen; raadende hem, zig zelven gewapend in *Nederland* te vertoonen, in de vaste onderſtellinge, dat hij, door zijne tegenwoordigheid, de beroerten en geheime oogmerken onder den voet zoude werpen. Maar bijaldien hij, in zo hevig een kwaad, uitſtel nam, of iemant van zijne Dienaars zond, dat hij dan zeer bevreesd was, dat *Nederland* van Godsdienst, en de Koning van *Nederland* zoude ontbloot worden. Men weet, hoe lange de Koning het Volk in onzekerheid hield, over zijne aanſtaande reize; maakende dezelve alomme bekend, ſchoon hij, wat toeſtel 'er ook in ſchijn gemaakt werd, zulks nooit voorneemens was. En wie zoude ooit konnen gelooven, dat de Koning, zo regeerkundig als hij was, zoude willen verlaaten het hoofd en de ſterkte zijner Staaten; te meer, daar in dien tijd de geruchten zig openbaarden van de oproeren onder de Mooren, in 't Koninkrijk *Granada*, en hij veel onrust opkropte wegens zijnen Zoon, dien hij geenzins met zig durfde neemen, uit vreeze dat hij voor de zaak der verbondene Edelen, die men geloofde dat hij heimelijk gunstig was, (gelijk hij ook betoonde, door zijne gemeenſchap met de Nederlandſche Gezanten, den Markgrave VAN BERGEN, en den Veldheer VAN MONTIGNIJ) tot eenen voorſpraak zou dienen. Hem in *Spanje* te laaten, om daar opſtand te verwekken, was van geen minder gevaarlijk uitzicht. Doch FILIPS verborg deeze zwarigheden inwendig, en kweekte de hoop op zijn vertrek daaglijks aan, om alzo 't Volk van *Nederland*, zo veel hem mooglijk was, in toom te houden, en den Keizer MAXIMILIAAN (aan wiens uitſpraak de *Nederlanders* zeiden, alles te willen verblijven,) voor zijnen goeden wil te bedanken; en

van de toerusting eenes Legers aftetrekken, om geene hulpe aan de Geuzen te bieden.

Een voorgewende derdendaagſche koorts, waar aan hij lang zukkelde, hielp tevens om de gewaande reis te doen vertragen, ſchoon het maaken van toerustingen zijnen gang ging. Den Koning geneezen zijnde, gaf voor, het vertrek te zullen verhaasten, dewijl het bedrog al te kennelijk werd. Door brieven van gemelde Gouvernante had hij bericht ontvangen, van den afval van eenige Steden, en dat gantsch *Nederland* gevaar liep, bijaldien hij niet ten ſpoedigſte beſloot over te koomen. De gramſchap en de ſpijt ſcheen alles tot verhaasting der reize toe te brengen: dus nu ieder, ja zelfs de *Nederlandſche* Gezanten, begonnen te denken, dat het ernst was. Echter was alles bedrog: want 't geen FILIPS nu ſcheen te doen aarzelen, was, dat MARGRETA teffens gemeld had, dat de verbondene Edelen beſlooten hadden, bijaldien de Koning gewapend in *Nederland* wilde komen, zo de roep ging, zij als dan hunnen eerbied zouden ter zijde ſtellen, en hem het inkomen in de Provintien, door kracht van wapenen, beletten. Schoon de Koning uitwendig hier mede lachte, kwelde het, echter, zijnen hoogmoed op 't gevoeligst.

De omſtandigheden, eindelijk, een beſluit van zijnent wegen vorderende, belaſtte hij, in de laatſte raadsvergadering, hierover in *Madrid* gehouden, dat men nauwkeurig zoude overweegen, wat in deezen geraden was; of het beter ware, gewapend dan ongewapend naar *Nederland* te gaan. Uit zijne Raadsheeren, als de voornaamſten des Rijks, waren hier toe bijeengeroepen, de Hertog VAN ALBA, de reeds gemelde Prins VAN EBOLI, de Kardinaal DIEGO SPINOSA, een man van geringe afkomſte, opgeklommen tot de waardigheid van Preſident van *Caſtilie*, en Opper-Inquiſiteur, waar door hij zo veel gezag aan 't Hof had, dat het volk hem den *Monarch van Spanje* noemde; verder GOMEZ FIGUEROA, Hertog *van Feria*; JEAN MANRIQUE DE LARA en ANTONIO DE TOLEDO, Prior van *Leon*; alle mannen van een vlug verſtand. De Hertog van FERIA was vriendelijk en zagtzinnig; MANRIQUE diepzinnig; TOLEDO ijverig voor de Religie; ALBA en EBOLI hebben wij reeds doen ken-

kennen, als den eerſten ſterk voor den oorlog, en den anderen voor den vrede. Buiten deeze verſcheenen 'er nog BERNARDO FRESNEDA, des Konings Biechtvader; ANTONIO PERES, Secretaris, en eenige andere, die allen wel den Koning getrouw waren, doch ieder de zaak naar hunne bevatting uitleiden. De Koning voegde zig bij hunne raadsvergadering: I. Om ALB. en EBOLI, die geſtadig over hoop lagen, door zijn bijzijn, te temmen; II. Om, zo een van hun zijnen Zoon KAREL wilde voorſlaan tot het doen der reize, deezen terſtond den mond te ſnoeren; te meer, dewijl den Koning bekend was, dat MANRIQUE 'er voor was, dat FILIPS het voorbeeld van Keizer TIBERIUS zoude volgen, en de buitenlandſche Oorlogen, door zijnen Zoon, doen eindigen. RUIJ GOMEZ, of EBOLI, dien wel de zin zijns meesters bekend was, vond, echter, niet goed, dat de *Nederlanden*, op eenige wijze, door Soldaaten gekweld zouden worden; zeggende „ dat het ontijdig was, een ſtil en gehoorzaam „ Volk met wapenen te overvallen, en met eenen de nabuuri„ ge Ketters, geneegen tot de hulpe van hunne medemakkers, „ gaande te maaken. Dat men inzonderheid behoorde te ver„ mijden, den brand van een Inlandſchen oorlog, in zulk eene „ plaats, alwaar omtrent zijn, die geene, die hun voeden, „ en verre van die, om ze te beſlisſen. Want dat 'er bij het „ burgerlijk verlies van Steden, Menſchen, Goederen, den Prin„ ſe onmomen word, 't geene de overwonnenen verliezen; dat „ al het geene de Nederlanders, tot dien dag, misdaan hadden, „ nu reeds door de Vrouwe Gouvernante verbeterd was; en bij „ aldien 'er nog wat overig was, om te winnen, dat zulks be„ kwaamer en gevoeglijker ware voor des Konings goedertieren„ heid, en den aart der Nederlanders. Waar van Keizer KAREL „ DE V met waarheid gezegd hadde, dat 'er geen Volk was, „ als zij maar vaderlijk gehandeld werden, dat den naam van „ dienstbaarheid meerder vloekte en gewilliger onderging. Daar „ na op de Legerkosten komende, op 't gevaar, op 't kwaad „ nadenken van andere Prinſen, beſloot hij, dat 'er, in *Neder„ land*, niets zo verward ſcheen te zijn, noch eenige knoop zo „ verward gelegd, die niet zonder 't Zwaard, in ſtilte zoude „ konnen worden losgemaakt. En dat al het geene van buiten „ was, door den Koning van verre konde geſtild worden, blij-

„ vende zijn gezach in 't geheel, de tegenwoordigheid uitſtel-
„ lende, die beter tot het uitterſte geſpaard diende." Deeze raad van EBOLI was de raad van hem, die het grootſte gezag aan 't Hof had; wien de rust en vrede ter harten ging, en die niet anders bezorgde, dan dat de zaaken niet door oorlog in verdere verwarringe werden gebragt. Van 't zelfde gevoelen waren 's Konings Biechtvader FRESNEDA, ANTONIO PEREZ, die een afhangeling van EBOLI was, en de Hertog van FERIA, die, door eene redenvoering, de ondienstigheid van den oorlog mede aantoonde; zeggende:

„ Om eene ziekte te geneezen, (Loffelijke Majeſt.) behoeft men niet te twijfelen, dat 'er vooral zorge moet worden gedragen, om dezelve wel te kennen. Om dan acht te geeven op de ongelegenheid, waar mede *Nederland* tegenwoordig belemmert is, zo dient men vooraf daar van te kennen de waare oorzaak; en die moet zonder twijffel geweeten worden aan den ſchrik, waar in die landen gebracht zijn, door de invoering der Inquiſitie en bloedige Plakaaten tegen de Ketters. De Nederlanders hebben die gevreesd, en vreezen die nu nog meerder dan ooit, dat zij door zodanige wegen zullen gedwongen worden in hunne Conſcientien, en dat zij zullen te lijden hebben alle andere zwarigheid, en groote elende; die vreeze heeft hun doen vallen in deeze verbolgenheid, die wij ontwaar worden. Het is dan een dolligheid uit vreeze, daar *Nederland* mede geplaagt is, en die van eenige onrustige geesten gevoed word, om ſtoffe voor hunne nieuwe opinien te vinden. De voorſtellinge van deeze ſtookt het vuur der beroerten aan, als dat meest behoorde gebluscht te worden. Indien de bloote naam van Inquiſitie (als men 't zeggen mag) nog niets te werk geſteld, maar alleen in ſchaduw *Nederland* zo beroerd heeft, wat zal 'er dan van worden, als men hun met vreemd Krijgsvolk op den hals valt? Wat angst, wat ſchrik zullen zij niet krijgen? Het minſte, dat zij vreezen zullen, zal, zonder twijffel, de Inquiſitie zijn! Zij zullen gelooven, dat men in *Nederland* de Regeering van *Spanje* zal willen invoeren, hunne voorregten en privilegien vernietigen, hunne begaane misdaaden ten zwaarſten ſtraffen, hunne vrijheden, door krijgsknechten, met voeten doen treden, en geheel onder de op te rechtene kasteelen begraven. Maar

ge-

genomen dat 'er verſtaan werd, een Leger herwaarts te zenden, wie verzekert U M. den veiligen weg? wie verzekert U M. het inkoomen? De ſchrik des volks verandert veeltijds in wanhoop, en als dan gebeurt, het geen vast gebeuren zal, dat uwe Nederlanders, door de wanhoop, zo verre zullen gedreeven worden, dat de Adel, niet meer ſchuilende onder verbintenisſen en verzoeken, en het gemeene Volk zig niet meerder beweegende tot ligte beroerte, maar door 't gantſche Land de *Vaan van algemeenen afval* oprechtende, een eenpaarigen tegenſtand zullen doen, om den Koning of zijne Dienaars, door wapenen, 'er buiten te houden. En al eens geſteld, dat *Nederland* van zig zelven niet bekwaam of ſterk genoeg was, zodanigen tegenſtand te doen, zullen hunne Nabuuren, als benijdende de grootheid van Uwe Majeſteit, wel in gebreke blijven, hun de behulpzaame hand te bieden? Wie onzer weet niet, wat ſchrik de *Spaanſche* Wapenen, in *Nederland* overgebracht, zullen maken in *Duitschland*, *Frankrijk* en *Engeland*? Maar genomen, dat zij 'er inkoomen, dat het van dien kant niet kan belet worden, zijn wij daarom te meer verzekerd, dat 'er daar na geen beroerte in 't land ontſtaan zal? Zonder twijffel zoude men tot veele ſtraffen moeten koomen; in verſcheidene opzichten met geweld het geweld verſterken: En wat is het gevolg hier van, dan de wanhoop ten hoogſten top te voeren; de ſtraf, hoe regtmaatig ook voor eenige, zal den naam dragen van *Tiranni*; de Kasteelen, Gevangenisſen en Garnizoenen dien van Werktuigen der Inquiſitie: en dan losbarsten tot oproer en wapenen. Zie daar dan den brand des Oorlogs! En wie voorzegt ons, dat het dan tegen een vertoornd volk, dat voor zijne vrijheid ſtrijd, zo gemakkelijk zal zijn het uittehouden, of ze te doen eindigen, als het nu nog is dit niet te beginnen? Voor hun zal de natuur ſtrijden, met de ſterke gelegenheid van de Zee, en de Rivieren. Zij zelve door waanhoop aangedreeven, zullen met hartnekkigheid vegten, ter beſcherming van zig zelven, hunne Huisvrouwen, Kinderen, en Vrijheid! hun zal groote magt bijgebracht worden, door den rijkdom van hun eigen land, en nog meer door hunne nabuuren. Daarentegen wat zwaare oorlogskosten zal U M. niet te draagen hebben! Al wat tot hulpe toegezonden word, zal, van wegen den affland, zeer langzaam overkoomen,

men, en dus kostbaar vallen. Men zal den weg een ander moeten afbeedelen, of afkoopen; en hoe veelen zullen dan nog verloopen, eer dat zij in *Nederland* zijn? De uitslag des oorlogs is onzeker, en het fortuin, dat zig, in andere gevallen, met een deel te vreden houd, begeert hier het geheel. Indien Uwe Majesteit al de overwinning behaalt, zo zal dezelve gehaald zijn met het bloed van Uw volk tegen dat van uwe Onderdaanen. Maar zo neen (dat God verhoede!) dan zal, met de Menschen, het Land verlooren gaan, en met het Land de Godsdienst; en dan, helaas! zal men zien, hoe veel voeglijker zagte dan scherpe middelen geweest zouden zijn. Ik raade Uwe Majesteit dan het eerste. Elke Provintie, elk Koningrijk heeft zijne bijzondere gesteldheid: en wie kan dat beter dan Uwe Majesteit weeten, voor wiens Scepter de waerelden schijnen gemaakt te zijn, en onder wiens heerschappij zo veele Volkeren van onderscheidene geaartheid bukken. *Spanje* moet dus geregeerd worden; de *Indiën* wederom anders; anders ook de Landen in *Italie*; en zo ook *Nederland:* even als alle de andere van Uw wijduitgebreid gebied. Maar ééne zaak is 'er, waar in zij allen moeten één zijn, namenlijk de Godsdienst; dan hier in moet de ijver voorzichtig bestierd worden, om in plaatze van eenigheid, geene scheuring te veroorzaaken, en daar door geheel en al te verliezen de gehoorzaamheid, die men aan de Kerk en aan Uwe Majesteit schuldig is. Wat heeft DON PEDRO DE TOLEDO niet al beproefd, om ten tijde van Uw Majesteits Vader, als Onderkoning van *Napels*, de Inquisitie in dat Rijk intevoeren? De Hoofdstad stond 'er tegen op, en zoude van 't gantsche Rijk spoedig gevolgd zijn, hadde hij de oorzaak des opstands niet uit den weg genomen. Laat dan de *Nederlanders* behouden de regeering van *Nederland;* laat al wat achterdenken kan veroorzaaken, worden weggenomen; zo van Inquisitie, vreemde krijgknegten, als andere gevreesde middelen; de schrik voor deeze geweeken zijnde, zal hun doen bedaaren, en de beroerten weg neemen. Daar is geen twijffel aan; de ketterij zal in stilte worden te onder gebracht, en gemakkelijker dan met wapenen. Voorbeelden hier van heeft men in *Duitschland* en *Frankrijk*, daar men dezelve tegen de harde vervolging ziet aangroeijen. En daar in *Nederland* zeker zo veel misdaan is, dat de misdaden

niet

niet geheel ongeſtraft kunnen blijven, laaten eenige, van hunne misdaaden overtuigd, ſtrekken tot een voorbeeld van andere; doch men ſtraffe nooit allen om de misdaad van veelen; en laat dit met matigheid geſchieden, ten aanzien van de perzoonen, de plaatzen en tijden, daar zulks de minſte verbittering kan veroorzaaken. Betoon, magtig Vorst en Koning, den rang, die U van uwe Onderdaanen onderſcheid, in 't oeffenen van *Bermhartigheid*; want alle uwe andere deugden zijn gemeen, zelfs aan de allergemeenſten."

Hier tegen bracht de Hertog van ALBA, volgens zijne gewoone geaartheid, deeze volgende Rede in, roepende om wraak en wapenen, en dat noch de Religie, noch 't gezag van den Koning, door andere middelen konde herſteld worden. Zie hier zijn Redevoering.

„ Om te beginnen (hoogmagtige Koning) daar de *Hertog* VAN FERIA 't gelaaten heeft, zo zegge ik, voor zo veel mij aangaat, met geen minder waare dan vrije woorden, dat het thans aan Uwe Majesteit niet meer ſtaat om *Bermhartigheid* te gebruiken. Die deugd, U Maj. alleen toegeëigend, kwalijk beſteed, komt beestachtig te verbasteren, in een ſnoode Slavernij; en zo veel zij, op de eene zijde, het Rijk behoudt, zo veel brengt zij, aan de andere zijde, verbastering en verwoesting toe. Hoe lang zoudt Gij nog wel verdraagen, dat de Nederlanders U Wetten voorſchreeven, in plaats van die van U te ontvangen? Wat is 'er nu meer overig, als dat zij, die geſtadig in den mond hebben, *niet minder vrij te zyn als onderworpen*, U ontrokken hebben alle gehoorzaamheid, en ook aan de H. Kerk? Wat heeft men met goeddoen dus verre uitgeregt, dan dat aan den Koning de gehoorzaamheid, en aan de Wederſpannigen de vreeze benomen is? Eerst hebben zij verzocht, van de *Spaanſche* Krijgsknegten ontſlagen te zijn, en daar na 't zelve gedwongen; voorgeevende dat dit vereischte, om 't Volk in rust te houden. Zijn zij, hier in voldaan, daarna in rust gebleeven? Neen! Daarna begeerden zij zo veel te heviger en onbeſchaamder het vertrek van den Kardinaal DE GRANVELLE, van de zijde der Gouvernante, en van het roer der zaaken, waar aan hij door Uwe Maj. geſteld was, en het recht hield. Zij hebben daarmede niet afgehouden, voor dat zij, door laſtige verzoeken, ſaamrovende ſchriften, en alle zoort

van ſpotternije, hunnen zin kreegen. Zijn, door de ſchipbreuke van deezen eénen Man, de winden geſtild? In het minſte niet. Maar gelijk de moedwil ligtelijk groeit wan eer zij begint, zo is zulks een trap geweest, dat de Luiden, gerust in onze goedheid, tegen het verhoogen van de Prelaten, tegen 't vernieuwen van 's Keizers Plakkaten, tegen de geboden van 't Concilie van *Trenten*, tegen de Pausſelijke Inquiſiteurs, met Pasquillen en Schotſchriften opgeſtaan, verzochten met gewapende Bede, verſchrikkende met dreigementen de Gouvernante, met onbeſchaamde afzendinge van hunne Gezanten naar *Spanje*. Hierin was de bermhartigheid des Konings zo veel doende, dat hij, als een goedertieren Vader, deed matigen het geene beſlooten was; en aan de Gouvernante toeliet, meer dan behoorde) onbehoorlijke zaken, die zij begeerden. Maar wat is van alle die toegevenheid gekoomen? Anders niet, dan dat zij hunnen zin krijgende, vergaten dat zij Onderdaanen waren, affchuddende allen eerbied, en den afval van de eene Provintie hegtende aan dien van de andere. In maniere dat 'er niets meer overig is, dan dat men een tweede *Zwitſerſche Republiek* in NEDERLAND ziet oprechten, tegen Uwe Maj.; zo als de eerſte tegen Uw Majesteits Voorouders opgeworpen is: Of dat in plaatſe van eene tijranniſche heerſchappij der gemeente, ORANJE, EGMOND en andere ſmeders van die onbehoorlijke nieuwigheden, verdrukkende ten laatſten de vrijheid des volks, onder ſchijn van die voorteſtaan, de Provintien onder zig verdeelen zullen. Dus ſtaan tegenwoordig de zaaken in *Nederland*. En zal men dan nog ſpreeken van genade? Staat het wel aan U, om te laaten verlooren gaan voor de Kerk, het goed van zo veele Godvruchtigen, en zo veele rijke Landen van Uw Kroon? De Ketterij ſteekt aldaar met duizend ſchrikkelijke Godloosheden het hoofd op, en wordt Uw hoog gezag niet mede van alle kanten beſprongen, met verbonden, verzoeken, en duizend andere dingen van trouwloosheid? Daar is dan tot heden toe genoeg misdaan, onder 't gebruik van zagte middelen. En om de waarheid te zeggen, waar toe heeft dit oeffenen van geduld, en door de vingeren zien, anders gediend, dan om de beroerten te meer te doen aanwaſſen, en de voornaamſten des te ſtouter te maaken? Of 't GODE behaagde, dat U Maj. zelfs naar *Nederland* konde trekken, dat zoude zonder twijffel een

groot

groot middel zijn, en daar van hebben wij een voorbeeld in Uw Maj. Vader, tegen de *Gentenaars*. Maar die Vorst, in Nederland gebooren, ja in de Stad *Gend* zelve, ſtrafte niet dan die Stad alleen, hebbende al 't Land van rondsomme in volkomene gehoorzaamheid gelaaten; en echter wilde hij van daar niet vertrekken, voor en aleer hij te *Gend* een ſterk Kasteel had doen opwerpen, en van alles wel doen voorzien. Zij berden ook wel uit in klagten; zij beriepen zig, naar gewoonte, als op Beſchermgoden, op hunne Privilegien, noemende het Kasteel een *haatelijk Juk*. Doch te vergeefsch, dewijl het nodig was dat de *Gentenaars* hunnen oproerigen hals boogen onder zo een rechtvaardige Sterkte. Indien dan zijn Keizerlijke Majesteit meende, dat zijne tegenwoordigheid alleen niet genoeg was in die gelegenheid, hoe veel te minder moet zulks geoordeeld worden, van U Maj. die in plaats van eene Stad, nu een geheel Land in beroerte ziet. Waar bij komt, dat het van binnen met Ketterijen beſmet is, en van buiten alom gedreigd word. En ſchoon het nu ſchijnt, dat de wederſpannigen zig wat ſtil houden, zo verbergen zij niet minder het Oproer in hunnen boezem, dat zig haast weder openbaaren zal, als de vreeze voor wraak geweeken is. Nu genomen dat U Maj. de gelegenheid zo wel diende, om zelfs heene te trekken, zo moest het geſchieden om te gebieden; dat is gewapend, en na Uw vertrek daar Krijgsknegten laaten, tot behoud van Uw gezag, ſterke Kasteelen ſtigten zo als U Maj. Vader gedaan heeft. En buiten *Gend*, rechtigt U daar toe *Napels*. GODT gave, herzegge ik, dat gij zelve in Perſoon, met middelen, die Uwe hooge wijsheid zoude weeten te gebruiken, konde in die ongeregeldheden voorzien, die *Nederland* thans zeer kwellen. Maar daar andere groote noodzaaklijkheden U thans beletten in Perſoon te gaan, zo zoude mijn raad zijn, dat U Maj. zonder langer uitſtel, een Leger naar de Provintien zond, met zodanig Hoofd, als U Maj. daar toe bekwaamst zal oordeelen, om het zelve te geleiden. U Maj. hier toe beſluitende, wil ik noch aan den weg, noch aan de inkomst twijffelen. Van den Hertog van *Savoijen*, zo na U Maj. beſtaande, en die zo veel belang in U Maj. heeft, kan U Maj. zig veel belooven. Zo zal dan in 't uitgaan van *Italie*, het Leger door *Savoijen* trekken, even als door Uw eigen Land. En indien

het

het gelegener was door *Zwitzerland*, zo zullen zeer ligt de Catholijke Kantons, Uwe Bondgenoten, U dat gerief doen. Van daar komt men in *Bourgondien*; *Lotharingen* kan, noch zal U eenig belet doen. Dus zal het Leger komen op de Grenzen van *Luxemburg*, dat de deur van *Nederland* is. Van dien kant alleen, zoude iemant misschien durven denken, dezelve te sluiten voor uwe Wapenen; maar wie zoude het beginnen? Misschien de *Nederlander:* als of het even ligt was, een Leger op de been te brengen, als zamenrottingen te maaken; en als of het slegte Volk zo bekwaam en gereed was, om in eenen slag tegen geoeffend en welgewapend Krijgsvolk te vechten, als het geweest was tegen H. Beelden en Altaaren, die zij zo godloos geschonden hebben. Mogelijk zal men zeggen: nabuurige Vorsten zullen het doen. Brandt niet geheel *Frankrijk* in burgerlijken Oorlog? In *Engeland* zit een Vrouw aan 't roer; en wat staat 'er te duchten van *Duitschland*, verdeeld onder zo veele Prinsen, die onder elkander verdeeld en oneenig zijn, behalven dat Uwe zaak ook de haare zijn zal! De ongehoorzaamheid van 't Volk slaat gelijk op alle Prinsen. Wanneer is 'er ooit in Uw Rijk grooter magt en meerder rust geweest! De strijd bij het invoeren Uwer Wapenen is, of men die meerder zal eeren, dan vreezen; en ingekomen zijnde, zal naar mate van de misdaaden, de straf moeten zijn; indien daarna de dolligheid, die men zegt oorspronkelijk te zijn uit schrik, maar die inderdaad uit trouwloosheid voorkomt, kan overslaan tot wederspannigheid, om welke voortekomen men alles goeds van uwe Waapenen verwagten kan, tegen de hunne, daar aan uwe zijde het recht en de magt is gesteld, tegen een in haast opgeraapten hoop, bestaande uit het schuim van Volk, wederspannig tegen GOD en hunnen HEER! Toevoer en hulpe zal ook van dien zelven kant niet ontbreeken, als dezelve zoude benodigd zijn. Doch dit zal, naar mijn oordeel, niet eens nodig wezen, noch om de Wapenen te roeren, veel minder om 'er hulpe toe te behoeven. Met den geenen, die nu in *Nederland* zoude gaan, zal men de wederstrevigen eerder verplet zien, als gebooren worden; ja zelfs het zaad daar van zal uitgeroeid zijn en blijven, door middel van welbezette Kasteelen. En wat schooner gelegenheid dan deeze, zoud gij ooit konnen krijgen, om een Leger in Nederland te brengen, en die Provintien tot een Wa-

Wapenplaats van Uwe andere Landen te maken, en door zijne gelegenheid, dat, om zo te ſpreken, het ingewand van Europa is, de waare Kerk zo veel te meer te doen eeren met de hoogheid van Uwen Naam? Verſcheiden zijn zeker de Regeeringen, maar zij konnen niet verſchillend zijn in de Onderdanigheid, die zij haaren Opperheer ſchuldig zijn. Met die wet worden de Onderdanen gebooren; en zo zij die breeken, doen zij zelve geweld, zonder geweld te lijden: en zo gaat het thans in *Nederland*, alwaar alle Goddelijke en Menſchelijke Wetten ten eenemaal met voeten worden getreeden; zo dat U Maj. geen geweld gebruikt, dan om 't geweld in toom te houden, en geene ſcherpe, dan na dat zachte middelen alvoorens vergeefsch beproefd zijn."

Dus voer de Hertog uit, met een vergramd gemoed, tegen *Nederland*; welks bitterſte gevolgen deszelfs Bewoonders niet dan te treffend geſmaakt hebben. Zijn dreigend oordeel, komende van een ervaaren Krijgsman, woog ſpoedig boven dat van andere, die den Oorlog weinig hadden gezien. Hij werd daarenboven onderſteund door den Kardinaal SPINOSA, die mede in een hévig geſprek klaagde, dat de Vierſchaar van de *H. Inquiſitie* in NEDERLAND geſchonden was; waarin andere hem bijvielen. Maar de Hertog VAN FERIA, die ALBA nader in den bloede, dan in de vriendſchap beſtond, en zagtzinniger van aart was, ſprak hun tegen, nam het woord weder op, en zeide: „ Het is waar, dat, gelijk te vooren door mij gezegd is, *Nederland* een goed Geneesmiddel vordert; maar ik zegge als nog, dat men het zelve eerder diende te zoeken in het wel te behandelen, dan met de Wapenen. Het is eerlijker en roemwaardiger voor een Vorst, dat hij de ontſtaane geſchillen, zonder moeijelijkheid, zelve ſlegt, en geen partij trekt; want het heeft niets om 't lijf, dat 'er voorgewend word, hoe uwe Maj. Vader de Stad *Gend* met de Wapenen heeft aangetast. De tegenſtreving van éene Stad was toen ligt te breken, dewijl geheel *Nederland* in gehoorzaamheid was. Maar nu waggelen bijna alle Provintien, en zullen dus eene gemeene zaak maaken, en in 't algemeen gevaar te zamen ſpannen. Daar zijn tegenwoordig veele zaaken, die nu beletten zullen, welke toen medewerkten.

„ *Duitſchland* ſtond onder 't rijk des Keizers; men was in ver-

verbond met *Engeland*; en de *Franſchen* zelfs nodigden zijne Majeſteit tot den doortocht. Nu zijn de eerſte noch door recht van heerſchappij, noch door kragt van verbonden, aan ons verpligt, maar in tegendeel, uit kracht van verſchil in den Godsdienst, bereid en aangeſpoord door haat, ons allen tegenſtand te doen.

„ Dus zou mij 't raadzaamst dunken, dat men de wraak en de wapenen over 't hoofd ziende, eenige naar *Nederland* zond, om de gelegenheid der Provintien op te neemen, en daar van verſlag te doen; laatende intusſchen aan den tijd over, om de gemoederen in rust te brengen. 't Is ons belang niet, hun te leeren het oeffenen der wapenen, en die zij voorheen zo dikmaals voor ons aangegespt hebben, nu tegen ons te gebruiken."

De redenen, voor of tegen het gebruik der wapenen, van wederzijden ingebragt zijnde, wagtte ieder van hen het beſluit des Konings. Doch deeze achterhoudende van aart, hield zijne gedachten verborgen; en gaf een wenk aan deszelfs Biechtvader om zijne gedachten te uitten.

Deeze ſprak: „ Ik achte dat alle de raadſlagen, het ampt van een Christen in 't oog houdende, hun voornaame oogmerk moeten hebben op de geboden Gods, met onderwerpinge aan zijnen wil, alzo wij moeten gelooven, dat alle de Raadſlagen, die zonder dat fondament gehouden worden, en dat doel misſen, nimmer een goed einde bereiken. Ook dient men hier wel acht te geven, dat men zig zelven niet bedriege, en de zaaken verkeerd uitlegge, of daar aan, tegen de waarheid, een valſchen draai geeve, maakende van God, een weezen vol van Bermhartigheid, een God van wraake; want de opperſte voorzienigheid vernietigt den raad van dezulken menigmaal, als hij hun ſtraffen wil. Men moet (ging DE FRESNEDA voort) ook aan de eene zijde onderſcheiden, dat aan den Prins het Recht of de Justitie ſtaat, welke hij verpligt is aan zijne onderdaanen te bewijzen; en, aan de andere zijde, wat hij heeft te doen aan zig zelven, om de driften van zijn gemoed te betoomen. De verſtandigſten houden met reden ſtaande, dat een Vorst het voorſchrift, waarnaar hij wil regeeren, behoort afteleiden uit het voorbeeld van den Opperſten Regeerder, en uit de wet der Natuur, veel krachtiger dan alle andere, welke ons leert, *een ander niet te doen, dat wij niet zouden willen dat aan ons geſchiede.*

„ Een

„ Een Vorst dient dan wel te letten, hoe God regeert, hem zo veel mooglijk te volgen, en wel op die wijze, dat hij handele, zo hij wenschte van God gehandeld te worden; op dat hij zal geoordeeld worden, zo hij andere geoordeeld heeft: die daar allernaast bijkomt, is zonder twijffel de beste Regeerder! Ik wil, echter, de zaaken van Staat zo niet vermengen, dat ik dezelve met die van de Godheid één ſtelle te zijn, om geen achterdenken te geeven, als of ik deeze verdorvene Eeuw wilde doen ſtemmen met den ouden tijd der onnozelheid: maar gelijk eene goede Regeering niet ſtrijdt tegen de Goddelijke wetten, dus moeten wij het eene met het andere zodanig vermengen, dat de Koning zijnen Throon en den Scepter vast houde, zonder noch geloof, noch geweeten te bevlekken. Men kan niet ontkennen, dat die van *Nederland* zeer zwaar misdaan hebben; maar noch bij Goddelijke, noch Menſchelijke wetten, moet volſtrekt op de misdaad de ſtraf volgen. Want zo dat doorging, dan zoude medelijden, bermhartigheid en vergevinge, zo onafſcheidbaar bij de Eeuwige Godheid, en zo noodzaaklijk voor een Koning, gantsch ijdel zijn. Dus moet men zo haastig niet tot de ſtraffen loopen; maar men dient wel te overleggen, of men met minder kosten, minder gevaar, door minzaamheid, de rust en volks zekerheid benevens die van den Staat kan verkrijgen: want hier door dat einde konnende bekomen, zal voorzeker de aangenaamſte vrede zijn. 't Zal ook misſchien niet ondienſtig zijn, wel te overleggen de oorzaaken, die wel ligtelijk de Dienaars van Uwe Majeſteit gegeeven hebben tot de misdaaden: niet dat ik verſtaa, dat men hun daarom laat verzekeren; maar om de ſtraffen, als minder rechtvaardig, te verminderen; hoewel een onderdaan verbonden is te dragen zijne Overheid, hem van God geſchonken, zelfs in hunne grootſte misſlagen, en hoe ſlegt zij ook zoude mogen zijn. Boven dit al, ſtaat ons acht te geeven, wie het zijn, die misdaan hebben, en als dan zullen wij bevinden, dat 'er tweederhande zoort van menſchen zijn; te weeten, eenige weinige Edelen, en veele van 't gemeene volk. Indien het *Valencien* niet ware, die ſpoedig haare ſtraf gehad heeft, wij weeten niet dat 'er eenige ſtad buiten deeze is. Letten wij op den voortgang, men zal ligt een kwaade genegenheid, maar geen bedrijven van groot gewicht, bevinden. Want, zonder het zamen-

menloopen en de ongeregeldheid van 't ſlegte zoort des Volks, die de Altaaren en Beelden braken, en onbezonnen 't land doorliepen, weeten wij niet dat 'er iets hevigs beſtaan is: die misſlagen, alle zaaken zonder fondament, zijn ſpoedig door Uwe M. Zuster, en hulpe der getrouwe onderdaanen, verbeeterd en geſtraft; zo dat nu genoegzaam alles in vrede en gehoorzaamheid gebracht is. Dus gij geene wapenen, geene wraake benodigd zijt, en niet anders te verrigten hebt, dan door goedertierenheid de zaaken te houden in dien ſtand, waar in zij nu zijn, en door minzaamheid en goed beſtier van de *Vrouwe Gouvernante*, te herſtellen, het geen 'er nog aan mag haperen. Een goed Koning moet nimmer zijne Onderdaanen tergen, maar door een aanloklijk voorbeeld, als zijne vrienden, op 't ſterkſte aan hem verbinden, en zijne vijanden, (daar nooit een magtig Opperhoofd gebrek aan heeft,) tot zig trekken. Een Veldoverſte, met een Leger, dat niet gering zijn kan, daar heen te zenden, kan niet geſchieden, dan met groote kosten en moeite, en met den naam der *Spanjaarden* haatelijk te maaken; en door die nieuwigheden, die daar door te lande zullen veroorzaakt worden, zal de goeden en kwaaden, de vreedzaamen, zo wel als de onrustigen, eene vreeze worden aangejaagd, dat de ingevoerde wapenen wel tot een ander einde zullen geſchikt zijn, en door die vreeze allen aangeſpoort, die men behoorde in rust te laaten. Zo ik mij niet bedriege, is *Nederland* opgepropt met volk, verre verwijderd van de ſlaafachtige denkbeelden der *Spanjaarden*; met een volk, jalours, ſterk ſtaande op hunne verkregene en dubbel verdiende voorrechten en vrijheden, en op die hun van Natuure toekomen en eigen zijn; met een volk, waar van men met zachtheid alles, en met ſtrafheid niets kan verkrijgen. Op dit hun eigenaartig karakter, vordert de zaak, dat uwe Majeſteit en zijne doorzichtige raadslieden voornamelijk acht geeven. Daarenboven, hoe zullen wij gelooven, dat *Duitschland*, *Frankrijk* en *Engeland*, opgehoopt met Ketters, en gezwoorene vijanden van *Spanje*, verneemende dat zodanig een Leger afkomt, ten nadeele van hunne nabuuren, zullen ſtilſtaan, en niet denken, dat de nabuurige oorlog een algemeene brand is, dien elk verpligt zal zijn te helpen blusſchen. En moeten wij tevens niet verzekerd zijn, dat de Edelen en gemeenen, die misdaan hebben, en, miſ-

ſchien,

ſchien, als berouw hebbende, ſtil zijn, al wat hun mogelijk is zullen bijeenbrengen, om het naderend Leger tegen te ſtaan, en 't Inkomen beletten; en dus, door rechtmatige vreeze voor ſtraffe, de nog in rust zijnde Provintien tot oproer aanſtoken? Dus zal het, naar mijne gedachten, zo gemakkelijk niet zijn, hun te overvallen, als anderen wel voorgeeven: hoe gevaarlijk zal het zijn, de zaaken tot dien ſtand te brengen, als men der Steden voorrechten, zo men nu voorneemens is, vernietigt, en zig genoodzaakt vindt, *die* niet alleen te bevestigen, maar nog andere daar bij te voegen. Maar eens geſteld (dat echter ondoenlijk is) de tocht des Legers geſchiedde met weinige kosten, en 't zelve trok zonder tegenſtand de Landen in, wat zal 't dan nog zijn? Alle de ſteden, ſterkten en plaatzen zijn gehoorzaam; de Adel, de Geestelijkheid, het volk zijn getrouw; waar zal de ſtraf beginnen? De Edelen en Onedelen, ja allen die misdaan hebben, zullen die naar hunne Rechters en Beulen wachten? Neen, zij zullen vertrekken naar hunne nabuurige Broeders, en mede-Ketters. Dus, zo men den rechtvaardigen niet doet betaalen voor den Zondaar, dat men van Uwe Maj. niet wachten mag, zullen alle de kosten en moeite te vergeesfsch zijn. Zonder noodzaaklijkheid zal men maken van vrienden, neutraalen, van neutraalen, vijanden, van vijanden, hardnekkige oproermakers. U. M. heeft niet van noden, zijne onderdaanen te verſchrikken, maar wel te verzekeren, dat zij tot voorſtand van hunne voorrechten, huizen, vrouwen en kinderen, hun leeven niet in de waagſchaal behoeven te ſtellen, zo als zij, als hun 't Leger nadert, zonder twijffel doen zullen. De oude ellende van *Spanje*, en mooglijk ook van *Frankrijk*, geeft ons dergelijke voorbeelden genoeg, wat één eenig Edelman, geſtoord en vlugtende zijnde, doch binnens lands verſtand houdende, een gevaarlijk inſtrument zij, om 't Vaderland in oproer te brengen; want het is een bekende zaak, dat die geene, die zig niet verzekerd houdt onder zijne eigene, zig zoekt te verzekeren onder vreemden. Dus, naar mijn oordeel, behoort U Maj. niet tot de wapenen te loopen, terwijl gij, buiten dien, uwe macht en hoogheid laat in dien ſtaat, waar in zij is, dezelve kunt handhaven, zonder oorzaak te geeven dat veelen het land verlaaten, en tot andere overgaan. Maak hun, en vooral de oproerigen, door uwe goedheid

beſchaamd; trek de gemoederen, door middel van Goedertierenheid, zo tot U, dat zij uwe macht wel eerbiedigen, maar nimmer vreezen.

„ Behoeft een Perzoon, geſchikt tot den Geestelijken ſtaat, aan een Vorst als uwe Majeſteit, te erinneren, dat het Zwaard, eens uitgetogen, niet zo gemakkelijk weder op te ſteken is. Dus dan ſmeeke ik U, om uwe Eere, en volks voordeel en behoud, nog eenige middelen van goedheid te werk te ſtellen; en die vruchteloos zijnde, zal het als dan nog tijd zijn, eenen anderen weg te kiezen: te meer, daar de zaaken 'er verre van afzijn, om wanhoopende te zijn, maar dan gevaar zullen loopen, zo ſpoedig gij U van uwe magt zoekt te bedienen. Ik voor mij geloove vast, dat zo Uwe Maj. geen hout onder dit vuur ſtookt, dat het, even als alle ligte ſtoffen, wel eene ſterke flikkering geeven, van zelve uitdooven zal. Ook weet ik, dat alle deeze redenen te vergeefsch zijn, voor 't oordeel, voor de wijsheid en goede genegenheid van Uwe Maj.; dus ben ik ook verzekerd, dat Uwe Maj. al dat geene, dat gezegd is, zodanig zal doen uitvoeren, als 't beste zal dienſtig zijn, voor den dienst van God, en het welvaaren uwer Kroone."

Niet weinig ſtond *Filips* verzet over de redeneeringen, waar mede de laatſte hem zeer getroffen had, aangezien men zegt, dat hij groote achting voor FRESNEDA had. Maar het aanzienlijke gezag en de ervaarendheid van ALBA deeden hem, tusſchen den raad des Hertogs en dien van zijnen Biechtvader, beide zo zeer verſchillende, bijna beſluiteloos zijn; waar bij nog kwam, de neiging van zijn eigen hart, welke meer voor den vrede, dan voor den oorlog was. Maar, even als in alle Raadsvergaderingen, hoe groot die ook weezen mogen, gemeenlijk gevolgd wordt dat geen, het welk door de meesten geſtemd is, en dus de meeste ſtemmen voor den vrede waren, zo ſcheen het gevoelen van den Biechtvader, zo ſterk aangedrongen, doorgang te zullen krijgen. Doch de invloed van den Hertog, nevens dat van den Kardinaal SPINOSA, vermogt zo veel, dat zij het beſluit deeden ſtaken: zo dat, op dien tijd, niets vastgeſteld werd, dewijl, intusſchen, de Raadsheeren elkander ieder hun gevoelen zochten ſmaakelijk te maaken, en te doen omhelzen. De drift, waar mede ALBA zo ſterk ten oorlog raadde, ontſtond eensdeels

om

om dat hij, als Veldoverſte, zijn gezag, grootheid en voordeel beter konde doen gelden en ſtaande houden, dan als Hoveling; waar toe hij genoegzaam verzekerd was, wel in ſtaat te zullen zijn, als het bevel aan hem werd opgedragen: anderdeels, door den ouden haat, dien hij den Nederlanders, en bijzonder den Adel, toedroeg.

De Kardinaal SPINOSA, die, zo als wij gezegd hebben, een man van geringe afkomst was, en meer gewoon de beſchuldigingen tegen de Ketters te hooren, en hen te helpen doemen, dan zaaken van Staat te behandelen, viel dus ligt den Hertog toe; de andere, die den vrede aanraadden, hadden mede hunne bijzondere inzichten. Men geloofde in 't algemeen, dat de Biechtvader het met een goed geweeten deed. Den Prinſe VAN EBOLI was het te doen, om den Koning, bij wien hij alles vermocht, in *Spanje* te houden; en als zijn partij met het Leger werd afgezonden, had hij wel het voordeel, dat hij van 't Hof verwijderd was, maar ook al den last op zijnen hals. ALBA, daarentegen, wist zeker, dat, zo de Koning vertrok, hij als meester van de wapenen, ook meester in *Spanje* zoude zijn; en zo hij zelf het bevel mogt erlangen, wilde hij EBOLI gaarne al de grootheid aan het Hof laaten. Dus begeerde hij dan liefst, door het veld en de wapenen, van zijn partij geſcheiden te zijn. De Hertog VAN FERIA betoonde zig tegen de wapenen, uit wangunst, als wel merkende, dat het bevel niet aan hem, maar aan ALBA zoude worden opgedraagen. Doch de doortrapte ALBA wist alle de geenen, die het hem misgunden, met loosheid, het net over het hoofd te haalen. Zig dekkende met de onnozelheid van SPINOSA, veinsde hij zig ziek, en gaf voor, naar rust te neigen, en dat de oorlog niet voegde met zijne jaaren; zeggende zelfs, dat hij 't laatſte deel van zijn leeven Gode wilde opofferen. Des hij ieder in den waan bracht, dat al ging de oorlog voort, hij te rug zoude blijven; zelfs ſtrooide hij uit, dat die tocht niemand beter zoude voegen, dan den Hertog VAN FERIA, die, min doorſlepen dan ALBA, niet afkeerig ſcheen van 't Opperbevelhebberſchap, en dus mede in den oorlog ſtemde. Dus veranderde de onberadene Raad, tot het aanneemen der wapenen tegen deeze Gewesten, tot ſmarte van Nederland, en nadeel van *Spanje*.

Zij dan genoegzaam allen één lijn trekkende, bepaalde de Ko-

ning wel haast zijn beſluit, zeggende: Dat hij lang had voorgenomen, in Perzoon naar *Nederland* te trekken, en tegenwoordig, hoe veel daar tegen was ingebragt, nog niet veranderd was; maar dat hij niet zoude gaan, voor en aleer 'er voorafging een Oppęrhoofd met een Leger, niet om de gehoorzaamheid en rust van 't volk te ſtooren, maar om dezelve, vóór zijne komst, in zekerheid te brengen. Doch dewijl de keuze van eenen Kapitein aan hem ſtond, en de Hertog van ALBA de vermaardſte Krijgsman was van gantsch *Spanje*, ſtelde hem zijn Maj. hun voor. De Hertog VAN FERIA, nog onder de misleiding van ALBA zijnde, en meenende dat hij dit zoude afwijzen, prees ten hoogſten die keuze; doch deeze den post daarop aanneemende, deed aan FERIA zien, hoe listig hij hem bedrogen had.

Met de gedaane keuze, die zo zeer ten bederve van Land en Volk geſtrekt heeft, verviel met een de reize des Konings, waar mede *Nederland* zo lange tuſſchen hoop en vreeze geſlingerd was. De gewaande vloot, die, ten dien einde, te *Biscaijen*, met zo veele kosten bijeen gebragt was, werd geſcheiden. Wel haast was ALBA gereed, nam met zig zijne beide Zoonen, DON FREDRIK, die zig, door zijn moorden en branden, waar in hij zijnen Vader niets toegaf, in *Nederland* zo berucht gemaakt heeft, en wiens naam alleen *Haarlem* en *Naarden*, op de bloote herdenking, nog doet beven, en DON FERDINAND DE TOLEDO. Hij ging te *Barcelona* te ſcheep; van daar voorſpoedig te *Genua* gekomen zijnde, om verſterking van volk te ontvangen, trok hij door *Savoijen*, *Bourgondien*, *Lotharingen*, en voorts op *Luxemburg*.

De Hertogin VAN PARMA, binnen *Bruſſel* verſtaan hebbende, dat ALBA, in *Italie*, veel volk, geſchut, enz. terwijl hij zelve te *Milaan* aan de Koortſe lag, deed bij een brengen, gaf, bij herhaalde Brieven, den Koning op 't ernſtigſte te kennen, dat zulks anders nergens toe konde ſtrekken, dan om de bedaarde gemoederen weder in onrust te brengen; verders meldde zij aan FILIPS, dat het Land in vollen vrede was, de Godsdienst en gehoorzaamheid herſteld; dat 'er noch magt, noch krijgsvolk ontbrak, om den Staat, zo 't behoorde, in order te houden, en in de grootſte onderdanigheid te brengen, die men begeeren kon, door eene enkele komst van den Koning; en dat 'er, van de aan-

aankomst van een gevreesd Leger, niets te wachten was, dan zwaare en ontzachelijke kosten voor den Koning, en drukkende armoede voor 't Land; dat, op het eerſte gerucht der wervinge, veele huisgezinnen, aanzienlijke Koop- en Ambachtslieden, vertrokken waren, en nog daaglijks vertrokken, en verder doen zouden, zo ſpoedig zij ontwaar werden, dat het Leger afkwam; dat de vaart, onder de wapenen, zoude ſtilſtaan, en de Ingezetenen, echter, ſchattingen moeten opbrengen, tot onderhoud der Soldaaten, enz. Eenen brief, vervuld met deeze en andere klagten en ernſtige ſmeekingen, deed de Gouvernante, op eene buitengewoone wijze, naar *Spanje* brengen, door GASPAR DE ROBLES, *Heer van Billy*, *Gouverneur van Philippeville*, opdat, door het gezag en aanzien van dien Bode, haar verzoek te meer ingang zoude vinden. Doch vergeefsch waren deeze heilzaame pogingen van MARGRETA: want zij deeden den Koning niets van zijn beſluit veranderen; en men heeft meer dan eens in het karakter van FILIPS aangemerkt, dat hij altoos jaloers en agterdenkende ſcheen op zijne Veldoverſten en Gouverneurs, als zij eenige vorderingen voor hem maakten; waar door hij hun dan, door gebrek aan geld en manſchap, in verlegenheid liet: zodat hier door wel zijne zaaken te rug gingen, doch zij ook van de overwinning zig niet beroemen konden. Men behoeft niet te twijffelen, of FILIPS kon met geene goede oogen zien, dat zijne Zuster zig in haare brieven beroemde, den vrede herſteld te hebben, en dat zij magt genoeg bezat, dien te behouden; als vreezende, dat haar gezag hier door te hoog in top zoude klimmen. Hij antwoordde dus aan ROBLES, dat het Leger met geen ander oogmerk naar *Nederland* gezonden was, dan om den vrede te bevestigen. En dit was ook het bericht, dat de Gouvernante, uit naam des Konings, door den Prins van EBOLI kreeg. Ook had MARGRETA niet nagelaaten, aan den Hertog te ſchrijven, of hij het, dewijl hij nog in *Italie* was, niet meer geraden zoude oordeelen, om een gedeelte van zulk een magtig Leger afteedanken, dan de bevredigde Provintien, met ontijdige magt en kosten, te tergen; want zodanige remedie, als hij voor had, werd ſlimmer geacht dan de ziekte zelve. Doch ALBA, te zeer dorſtende naar 't bloed der *Nederlanders*, ontſchuldigde zig met den last des Konings. In plaatze van zijne magt te verminderen, vermeerderde hij de-

zelve zo veel mooglijk was. Uit *Savoijen* was hij door *Bourgondien* gereisd, en had zig aldaar verſterkt met vier honderd paarden. Van daar in *Lotharingen*, en 't land van *Luxemburg* gekomen, voegde de Graaf VAN LODRON zig bij hem, met 3000 *Hoogduitſche* Voetknegten, en 300 Ruiters, welke hij in 's Konings dienst hield; dit deeden ook de Graven VAN SCHOUWENBURG en OVERSTEIN, met hunne *Duitſche* Regimenten en Paarden: hem werden daarenboven aangeboden, 12000 *Duitſche* Ruiters, waar van hij eenigen tot zig nam. Te *Luxemburg* gekomen, zond de Gouvernante aan hem, de Heeren VAN NOIRKARMES en BARLAIMONT, om zijne last- en bevelbrieven in te zien; waar aan hij, in eenige deelen, voldeed, en MAGRETA zig mede moest vergenoegen.

Met deezen ſtroom van vreemde krijgsknegten, kwam de Hertog in *Brabant*, en werd, op den 28ſten van de maand Augustus des jaars 1567, door die van *Brusſel*, met groote Triumph en eerbewijzing, ingehaald; weinig dagten zij, wat monſter van wreedheid zij dus eere beweezen. Men zegt dat hij, door eenige *Nederlandſche* Heeren en Edelen, te *Luxemburg*, verwelkomd wordende, tot antwoord gaf: *Welkom of niet, ik ben 'er al;* en om die zelfde reden zeide hij van EGMOND, wanneer deeze aan kwam rijden: *Zie daar dien Grooten Ketter!* die dit, echter, uit eene Hollandſche eenvoudigheid, voor boert aannam. Binnen *Brusſel* zijnde, begaf hij zig terſtond naar de Gouvernante; en na haar de handen gekust te hebben, nam hij zijn verblijf in 't huis van den Graaf VAN KUILENBURG, laatende het Hof voor de Gouvernante. Den volgenden dag zond hij haar, ter leezinge, de Brieven des Konings, en verklaarde daar op gedeeltelijk zijnen last, die veel uitgebreider was, dan die van de Gouvernante: want hem was de magt gegeeven, alle de Gouverneurs van de Provintien en Steden af en aanteſtellen. Hij was Kapitein Generaal van alle de Vestresſen en Sterkten, en van al het Krijgsvolk, magt hebbende die te ommantelen, te verſterken, Kasteelen te doen bouwen, Krijgsvolk aanteneemen en afledanken, naar goedvinden. Hij had volkomen magt over den Raad van Staate en dien der Finantien. In zo verre als hij goed vond, dat zijne magt bekend zoude zijn, deed hij dezelve in openbaaren druk uitgaan. De Gouvernante hem vraagende, of dezelve nog uitgebrei-

breider was, bekwaam tot antwoord, *ja*; doch dat hij als nog niet oorbaar vond, zulks te openbaaren. MARGRETA, die hem gantsch geen goed hart toedroeg, en, bij zijne eerſte komst, zulks niet onduister had te kennen gegeeven, kreeg nog te meer afkeer van den trotſchen ALBA, terwijl zij duidelijk zag, dat het bewind, welk men haar gelaaten had, meest beſtond in ſchijn, en hij volkomen Meester was. ALBA had het bevel over de Ruiterije gegeeven aan zijnen Bastaard Zoon, DON FERNANDO; CHIAPIN VITELLI was Veldmarſchalk; GABRIEL SERBELONNI Grootmeester van de Artillerij; en onder zijne andere volgers, als ROMERO, MONDRAGON, SANCHIO D'AVILLA en VERDUGO, waren de voornaamſte ampten bij het Krijgsvolk verdeeld. Door deeze deed hij het volk rondsom binnen de voornaamſte Steden leggen, en wel in zo engen omtrek, dat hij dezelve binnen drie dagen bij een brengen konde. Te *Brusſel* lagen de Regimenten van *Lombardijen*; binnen *Gend* de *Spanjaarden*; en te *Antwerpen* de *Duitſchen* onder LODRON; de *Waalen*, waarop hij geen vertrouwen ſtelde, had hij afgedankt. De eerſte betooning van zijn gedrag, hoe hij voorneemens was te handelen, gaf hij aan die van *Gend*; eiſchende van de Magiſtraat de ſleutelen der Stadspoorten, om die in handen der *Spanjaarden* te geven. De *Gentenaars* deeden hier over hun beklag aan den Graaf VAN EGMOND, als Gouverneur van *Vlaanderen*, begeerende van hem, dat hij, van hunnen 't wegen, aan den Hertog zoude verzoeken, hunne vrijheid te mogen behouden; de Graaf deedt dit bij Requeste, en mondeling, aan den Hertog. Maar wat was het antwoord? *Hij wilde doen, wat hem tot dienst van den Koning best geraaden dacht, en van niemant gemeestert noch berispt zijn.*

De Hertog, in wiens magt het was, over alle bedreevene zaaken onderzoek te doen, die te ſtraffen of vrij te ſpreeken, had bij zig zelven voorgenomen, de ſtraffe te beginnen aan eenigen der voornaamſte *Nederlandſche* Heeren; deeze van kant zijnde, had het gemeene volk geen toevlugt meer. Om hen te gemakkelijker in 't net te lokken, gedroeg hij zig zeer geneegen tot hun; waar door hij eerst EGMOND, en daarna HOORN, en anderen tot zig trok. De eerste, waar van hij zig deed verzekeren, was JOHAN KASEMBROOT, Heer van *Backerzeele*, dien men hield voor den geheimen Raad van EGMOND. Op denzelf-

den dag, zijnde den 9 Sept. beval hij, aan LODRON, om ANTONI VAN STRALEN, Burgemeester van *Antwerpen*, gevangen te neemen, en naar *Brusſel* te zenden. Geduurende deeze verrigting, had hij de voornaamſte Heeren des Lands, als EGMOND, HOORN, MANSVELT, AARSCHOT, ARENBERGH en BARLAIMONT, in 't Hof van *Kuilenburgh* bij een vergaderd, nevens zijnen Zoon FERDINAND, en de Markgraven VITELLI, SERBELLONI en IBERA. ALBA, om zeker te zijn van de gevangenneeming van VAN STRALEN en KASEMBROOT, verlengde de Raadsvergadering, onder voorwendzel van over de bouwing van 't Kasteel te *Antwerpen* te willen ſpreeken; doch hij had de hegtenis der gemelde Heeren niet verſtaan, of deed den Raad ſcheiden. De andere vertrokken zijnde, werd EGMOND ter zijde geroepen, even als of men hem iets geheims wilde mededeelen. Hij dan, in een ander vertrek gekoomen, vond aldaar DON FREDRIK DE TOLEDO, die hem, uit 's Konings naam, aanzeide, dat hij zijn geweer moest afleggen, en zig gevangen geeven. Weinig baatte wederſtand, zo van hem, als van den Graave VAN HOORN, aan wien dit in een ander vertrek gebeurde, naardien zij terſtond van eene menigte *Spaanſche* Kapiteinen omringd werden. Even min hielp het, dat zij zig beriepen op hunne voorrechten als Ridders van 't Gulde Vlies, als dat zij aanboden, zig te zullen verdedigen. d'AVILA had, intuſſchen, de wooning des Hertogs rondsom met gewapende mannen bezet, tot ſchrik der gemeente, die hier niets van wist, noch begreep wat zulks te beduiden had. Groot was de verſlagenheid, toen zij hier van onderrigt werd: men zeide, dat met deeze Edelen het gantſche Vaderland gevangen was, en roemde de voorzichtigheid van Prins WILLEM DEN EERSTEN, die zig bijtijds te zoek gemaakt had. De Hertog, op dat de Gouvernante niet te veel vertoornd zou worden, zond haar, op het ſcheiden van den Raad, de Graven VAN MANSFELD en BARLAIMONT, om van 't gebeurde kennis te geeven, en hem tevens te ontſchuldigen, dat zulks, op bevel des Konings, tot na de uitvoering, was verborgen gehouden, om haar voor den haat des volks, dat zij moest regeeren, te bevrijden. Op 't Art. MARGRETA VAN PARMA zullen wij zien, hoe zij, uit onvergenoegdheid hier over, bij den Koning om haar ontſlag aanhield. WILLEM DEN EERSTEN hem ontſnapt zijnde,

de, ſtorte ALBA zijnen wraak op deszelfs Zoon PHILIP WILLEM uit, doende hem, op eenen dertienjaarigen ouderdom, tegen alle rechten van de Academie van *Leuven*, van daar naar *Spanje* wegvoeren, daar hij, geduurende 23 Jaaren, gevangen gehouden werd. Ligt begrijpt men, welk een ſchrik dit in de gemoederen veroorzaakte; en men vindt hier op aangetekend, dat meer dan 20,000 menſchen vlugtende het land verlieten. Den 30ſten December des gemelden Jaars 1567, nam de Hertoginne VAN PARMA de reize en uittocht uit *Bruſſel* aan, wordende zelfs door ALBA, die niemant liever dan haar zag vertrekken, tot op zekere hoogte, met alle ſtatie uitgeleid; waarop hij het bewind als Gouverneur Generaal aanvaardde. Terſtond werd de *Raad der beroerten*, door de Nederlanders de *Bloedraad* genaamd, aangeſteld: welke bedrijven en perſoonen deezen Rechtbank uitmaakten, zal, bij andere gelegenheden, nader door ons beſchreeven worden. Alleen moeten wij aanmerken, dat in dien Raad de zodanigen veroordeeld werden, als ſchuldig aan het *Crimen læſæ Majeſtatis, tam Divinæ, quam humanæ*, of, de misdaad van gekwetſte zo Godlyke als menſchlijke Majeſteit, „ die de inleveraars en toeſtemmers waren van „ Requesten, tegen de nieuwe Biſchoppen en de Inquiſitie; „ zij die de Predikanten hadden toegelaaten, onverſchillig door „ wat dwang of tijds gelegenheid, of die zulks niet met alle „ magt geweerd hadden; zij die de Kerkplondering begaan en „ niet belet hadden; 't zij door oogluiking, vreeze of verbaaſt„ heid; die zig durſden vermeten te zeggen, dat deeze Recht„ bank en Rechters zig moesten ſchikken naar de Handvesten „ en Privilegien des Lands." Hoe groot het aantal geworden zij van hun, die dus gedaagd en geſtraft werden, zo met den dood als verbeurd verklaaring hunner goederen, kan men opmaaken uit de geſlagene vonnisſen des Hertogs en zijner Raaden, bij een verzameld door den Heere J. MARCUS. Zie hier, wat de vermaarde Drosſaart HOOFT van deezen berugten Rechtbank zegt: „Wien, in alle gewesten, waggelde het hooft niet op den „ halze, daar men dus eenen voet van recht en rechtsvorderin„ ge volgde? Daar de zaaken van 't uitterſte belang, zonder „ aanſchouw van plaats, of hoven, daar zij onder gevallen wa„ ren, zonder uitvlugt, tot hooger beroep van vierſchaar, of

geweest was, had het, door geld- en bloedgierigheid, zo grof gemaakt, dat (volgens *Strada*) ALBA hem, om de meenigte zijner misdaaden, tot blijdschap des Volks, te *Brussel* deed opknoopen. Aan den galg hangende, werd dit volgende voor zijnen borst vast gemaakt: „ Dit is de Justitie, die zijne Excellentie wil, en ge„ bied gedaan te worden, over deezen menschе, om de navol„ gende oorzaake: dat hij geld ontvangen en gratie gegeeven heeft „ aan de Rebellen, en aan andere grove zaaken schuldig zijnde: „ Om dat hij de onnozele geweld, en Executie gedaan heeft „ over zijnen Knegt, ende Dienaar, hebbende den rechter daar „ van verkeerd bericht gegeeven, en om dat hij onder dekzel „ van Justitie, heeft bedreeven onmatig geweld." Dit vonnis en de uitvoering daar van word voor de eenigste daad van rechtvaardigheid gehouden, die ALBA in Nederland heeft bedreven. De *Friesche* Doctor GEMMA, zo men wil, had dit reeds aan SPEL voorzegd.

De Staaten der Nederlanden vonden goed, om aan den Tiran, en den Paus, den schijn te vertoonen dat zij hem genegen waren, of wel om zijne strafheid een weinig tot bedaaren te brengen, hem aan te bieden 20,000 Ducaaten, voor den dienst, zo zij zeiden, welken hij aan 't Land had beweezen. Eerst weigerde hij dezelve, doch naderhand nam hij ze aan. Thans dacht hij veilig te zijn, door het ombrengen van zo veele Edelen en anderen, wier getal niet zonder schrik genoemd kan worden, door het verdrijven van ORANJE, en van duizenden met hem. Dus was nu zijne beezigheid, eenen Regeeringsform intevoeren, naar den smaak des Konings, dat is, volstrekt willekeurig, en zig van de bezitting der nog overgeblevenen, door het eisschen van den tienden penning, meester te maaken. Doch wel voorziende, door aanhoudende strafheid, zijnen wil niet te konnen krijgen, ging hij over tot veinzerij, en maakte een begin daar van met de *afkondiging van een algemeen Pardon:* een middel van bedrog, waar mede de heerzuchtige FILIPS en de wreede ALBA zogten, dit Nederland aan Kluisters te leggen. Men zag, op den 17den Julij des Jaars 1570, te *Brussel* voor 't Stadhuis, op de groote markt, opgericht een pragtig toneel, met eenige trappen opgaande, geheel met rood laken bekleed; aan het bovenste der trappen was een Koninglijke Stoel geplaatst, bedekt met goud laken; op

deezen

deezen, als verbeeldende de plaats des Konings, ging de dwingland zitten, zig dus eenen rang aanmatigende, welken nooit Gouverneur noch Gouvernante genooten had. Een weinig lager dan dit monster in wreedheid, zaten, ter wederzijden van hem, twee der ſchoonſte vrouwen van *Antwerpen*, om aan te duiden dat de ſtrafheid nu verdweenen was, en liefde met genade plaats bij hem zouden vinden. Op de andere trappen zag men een menigte van Heeren. Aan zijne zijde ſtonden de Hellebardiers; de markt was rondom met Soldaaten bezet. De inhoud van 't Pardon, dat onder deeze vertooning werd afgekondigd, beſtond hoofdzaaklijk in deeze Pointen: „ Overmids dat veele zig mis„ gaan hadden, door ſlegtheid, vervoerd door invoering van „ nieuwigheid, en uitſpoorigheid der jeugd, dan nu bereid zijn„ de zig te beteren: Zo is 't dat de Koning, verſtaan hebbende „ de groote genade, die de Paus PIUS DE V gebruikt, door den „ ſchoot van gratien van de Moeder, de H. Roomſche Kerke, te „ openen, ook bewogen, door de genade en gratie, die hij „ daaglijks van God onzen Heere ontving, wiens goedertieren„ heid alle Prinſen behoorden na te volgen, zo wilde hij, vol„ gens de zagtheid van zijnen aart en genegenheid zulks doen, „ en betoonen: Teffens acht neemende op de goede dienſten, „ die de Subjecten en hunne voorzaten hem beweezen hadden. „ Zo heeft hij dan, uit groote liefde, met advijs van den Her„ toge van ALBA, voorgenomen, alles te vergeeven, en zijne „ onderzaten eer met zagtheid dan ſtrafheid te handelen, om „ geen verder oorzaak te zijn, van 't vlugten der Inwoonders."

Voorwaar, het was meer dan tijd voor FILIPS, wilde hij het land behouden, om met de daad te betoonen, dat hij met zagtheid had willen regeeren; doch niet in valſchen ſchijn.

Verbeelden wij ons dien dwingland, zittende op een verheven Zetel, gevest op de lijken der vermoorde Edelen; van boven omgeeven met de ijsſelijkſte moord- en pijnigtuigen; houdende in de eene hand zijne ijzeren roede, en eenige van 's lands geſcheurde voorrechtsbrieven, en in de andere eene ijzeren keten, waar aan de XVII Provintien, nevens een aantal weerlooze knielende Maagden, voor zijnen Zetel geſleept, om genade en recht ſmeekten. Hij, door den Duivel, met aanbieding van de Keizerlijke Kroon, tot hoogmoed aangeſpoord; verder, door den listigen

GRAN-

GRANVELLE, tot wraak opgehitst, die geholpen door VARGAS, en andere leden van den Bloedraad, hun best doen, om de gevangene Edelen, de BATENBURGEN, EGMOND, HOORN, KASEMBROOT, voor hem ſtaande, naar den Hals te dingen. Beſchouwt men *Bruſſel* en andere plaatzen, de Kerkers zijn opgepropt met onſchuldige gevangenen; de openbaare moordſchavotten beſproeid met ſtroomen van om wraak roepend bloed; de Achtbaare gehoorzaalen der Rechters veranderd in naare en doemenswaardige pijnkamers; de galgen overlaaden met onſchuldigen; de moordraderen alomme bezet; de boomen tot galgen bereid; ja zelfs den gezegenden Nederlandſchen grond als overdekt met de aſſche der beenderen van verbrande Patriotten. Terwijl tot overmaat van ſmarte de getrouwſte Lands Vaderen, als ballingen moesten zwerven, om buitenlandſche hulpe te zoeken, ter afkeering van de verdere ijſſelijkheden; andere, wilden zij niet voor den gevloekten Bloedraad gedaagd worden, moesten als ſpraakloos, met den vinger op den mond, zitten, en aanzien dat het recht der burgeren, de voorrechten hunner Steden door dwingende kasteelen gekneld, ja zelfs Gods Heilig Woord verſcheurd en met voeten getreeden werd, niet ſlegts als niets waardig, maar als oorzaaken van de beroerten; den Bijbel, dat onſchatbaare geſchenk des Hemels, beſchouwen als erglijk, aangezien veele Leeken daar uit geleerd hadden, de onbeſtaanbaarheid der Geeſtelijkheid, en al wat aan *Romes* Kerkleer verknocht was, aantetoonen. De Handvesten en Privilegien, om dat zij als zo veele banden waren, waar door de heerschzuchtige FILIPS en de tiranniſche uitvoerder zijner beveelen eenigermaate verhinderd werden, waren als zo veele redenen, om eerst duizenden het land te doen ruimen, en nu weder zo te handelen, dat het verder van bewoonners mogt ontbloot worden. Volgens deeze ſchets, vind men, bij de verzamelaars der Nederlandſche Hiſtorieprenten, een fraaij Tafreel, door *van der Venne* vervaardigd, onder de benaming van de *Ellendige Staat der Nederlanden onder de Tiranni van Alba.* — Het Pardon werd dan alleen verleend aan de zodanigen, die binnen den tijd van twee maanden, na de afkondiging, berouw toonden; doende beloſte van afzweering, herroeping, en weering van alle zogenaamde Ketterijen en dwaalingen; zig onderwerpende tot het doen en ontfangen van

al-

alzulke Penitentien, als hun zouden worden opgelegd, door die geenen, die van den Paus daar toe zouden worden aangeſteld; met uitſluiting van de Leeraars en Predikanten der Onroomſchen, en die de Leeraars hadden ingevoerd en geherbergd, of hunne Predikatien bijgewoond; zij, die zig als Conſiſtorianten, of Diaconen hadden laaten gebruiken; ook alle Brandſtichters, Beeldſtormers, verbreekers van Kloosters, Kerken, Beelden, Altaaren, of gewijde plaatzen: verder alle die geene, die reeds gebannen waren, daar onder mede gerekend alle de Inleveraars en Tekenaars van 't Requeſt, met allen, die in den laatſten opſtand de wapenen hadden aangenomen; alle Wethouders, Magiſtraaten, Raaden, Gouverneurs, enz. enz. die te ſlap in 't ſtraffen der moedwilligen geweest waren; en eindelijk zij allen, die in eenige deelen de Ketters hadden aangehangen, ten ware zij zig nog in perzoon wilden ter purge ſtellen, of binnen de zes maanden, vergiffenis verzoeken. Dit durfde niemand onderneemen; en dus was het gantſche Pardon alleen een voorgewend middel, tot geen het minſte wezenlijk nut; waarom veelen in dien tijd, het woord *Pardonam* veranderen in *Pandoram*, als een voorbereidzel tot alle Ellenden. Met dit alles is het zeker, dat ſommigen uit de gemeenen het gewaagd hebben om te rug te keeren, die men ook de voordeelen van dat zogenaamd *Pardon* deed genieten, alzo ALBA hun zijner graunſchap onwaardig keurde, of 'er de meervermogenden door dacht te verſchalken.

In deeze geſteldheid van zaaken werd ALBA, die niet gebooren ſcheen, dan om ſchrik en vreeze aan te jaagen, van dag tot dag meer gehaat: te meer nu hij een volſlagen eisch deed van den *Tienden*, *Twintigſten* en *Honderſten* Penning: de Tiende voor altijd, van alle Koopmanſchappen, zo menigmaal als die verkogt werden; de Twintigſte voor altijd, van alle onroerende Goederen, zo dikmaals die in handen van eenen anderen bezitter overgingen; de Honderſte eens, van de waarde van alle Goederen in de Nederlanden. 's Lands ingezetenen boden den Hertog te vergeefs, tot afkoop van den *Tienden Penning*, twaalf millioenen; heimelijk beloofde hij aan de Staaten van *Henegouwen* en *Artois*, verſchoond te zullen worden, mids zij daar in ſlegts bewilligden, om de andere Provintien dus over te haalen. *Holland* volgde in de toeſtemming, ſchoon *Amſteldam* 'er zig lang tegen verzette.

te. Die van *Utrecht* bleeven volſtandiger dan alle de andere bij de weigering. ALBA dreigde *Amſteldam* met twee Kasteelen; in *Utrecht* zond hij twee Regimenten Soldaaten, die de Ingezeetenen weeklijks 2400 Guldens afdwongen, en veel moedwil bedreeven. De andere Landſchappen volgden het voorbeeld van *Utrecht*, zelfs met herroeping van 't geene zij aan den Hertog reeds hadden toegezegd; alzo de belofte was geſchied, onder voorwaarde, *indien alle de Landſchappen bewilligden*; het geen thans, wegens *Utrechts* weigering, ontbrak. ALBA verleende hierom over hun het doemvonnis, en verklaarde, dat zij vervallen waren van alle hunne voorregten en vrijheden; dat hunne Stad, boven dien, verwoest en tot een Dorp zoude gemaakt worden. Doch hoe ſterker hij drong, hoe meerder hij te rug ging: want Bakkers en Brouwers weigerden hunne bezigheden te verrichten, als de *Tiende Penning* moest betaald worden. ALBA, die zig zo gemakkelijk niet liet verzetten, deed, om den ſchrik 'er onder te brengen, te *Bruſſel* eenigen van de voornaamſte Burgers bij nacht vatten, met bevel om hen, den volgenden dag, in de deuren van hunne huizen te doen ophangen. Doch dit tijdſtip baarde den wonderlijkſten ommekeer van zaaken: *den Briel* werd, op den eerſten April 1572, ingenomen; en deeze beroemde dag word te recht opgemerkt, en met gouden letteren in 's Lands Jaarboeken aangetekend, dewijl daar op de grondſlag van Neerlands Vrijheid gelegd is. Op dit inneemen van *den Briel*, volgde de Afval van verſcheidene zo groote als kleine Steeden; de zaaken van ORANJE kreegen een gantsch andere gedaante. Graaf LODEWIJK VAN NASSAU nam, op den 24ſten der volgende maand Maij, *Bergen in Henegouwen* in; dit trof ALBA geweldig; en hoe zeer het verlies van *den Briel* hem ſmerte, ging hem, echter, 't inneemen van *Bergen* nog meer ter harte. Om deeze wonde te geneezen, verzamelde hij veel Volks, en deed een opontbod van *Leenmannen*. Hij zond zijnen Zoon, Don FREDRIK, met bijna 4000 zo *Spanjaarden* als *Waalen*, en 400 Paarden van de benden van Ordonnantie, onder het beleid van NOIRKARMES, vooraf naar *Bergen*, om den toevoer te beletten; deeze legerden zig, in 't laatst van Junij, voor *Bergen*, en maakten eene ſchans bij 't Klooster *Bethlehem*; hij zelve, met een aantal van wel 28000 Mannen, de Stad genaderd zijnde, begroef

zig

zig ongemeen ſterk voor dezelve. ORANJE nam intuſſchen *Roermond*, *Leuven*, *Nivelle*, *Dendermonde*, *Mechelen* en andere Plaatzen in. Doch alle deeze voordeelen werden verijdeld, door de tijding van den *Parijſchen Moord*, aldaar gepleegd op den 24 Auguſtus. Die groote Vorſt hier uit ontwaar wordende, dat men hem, met de hoop, die hij op *Frankrijk* ſtelde, misleid had, trok regelrecht op ALBA aan, om zijn geluk in een openbaaren Veldſlag te beproeven. Doch ALBA, ſchoon meer dan eens zo ſterk, weigerde hier toe te koomen; het gevolg hier van was, dat aan hem de Stad bij verdrag werd te rug gegeeven; waar op hij weder naar *Bruſſel* keerde, en, in de Maand October, *Mechelen* herwon en ſchandelijk plonderde. In de volgende Maand moest *Zutphen* 't lot des Oorlogs lijden, op eene zeer geweldige wijze. Na deeze begaane moorderijen, vertrok Don FREDRIK naar *Naarden*, alwaar hij, in de Maand December, tegen Eed en belofte, alles liet ter neder ſlaan, wat hem te vooren kwam; maakende de gantſche Stad, ontbloot van bewoonderen, tot een puinhoop. Toen moest *Haarlem* bukken; en na het bedrijven van alle deeze onmenſchelijke wreedheden, tragte ALBA nog, door Brieven en aanbieding van genade, alle de *Hollandſche* Steden weder onder zijn geweld te krijgen. Te veel hadden zij, tot haare ſmarte, ondervonden, hoe ontrouw hij aan zijn Woord en Eed was, en 't nakoomen van zijne beloften niets achtte; van hier ook dat zijn beleg voor *Alkmaar* mannelijk doorgeſtaan, en zijn Zoon met ſchande werd afgewezen. Terwijl deeze geesſel van *Nederland* zig te *Amſteldam* bevond (als de eenigſte Stad in Holland, die hem nog aankleefde), deed hij alle poogingen tot het uitrusten van een Vloot onder *Bosſu*, om daar mede gantsch *Noord-Holland* te overmeesteren; (zie 't Art. BOSSU) dit liep zeer rampſpoedig af, en was van dat gevolg, dat hij *Amſteldam*, met agterlating van veele ongelukkige Schuldeisſchers, ter ſluik ontvluchte: latende *Nederland*, dat hij, bij zijne komst, bijna in rust gevonden had, in een vollen Oorlog, die voor hem hoe langs hoe meer nadeelig begon te loopen: waarom hij ook den Koning om zijn ontſlag verzocht; verzwijgende, echter, de ſchande, die hem te wagten ſtond, en alleen voorwendende zijnen toeneemenden ouderdom, welke hem, volgens zijn voorgeeven, buiten ſtaat ſtelde, het bewind langer te dragen. Op dit,

en het aanhoudende verzoek der Staaten van *Utrecht*, ben
de klagten van andere, verkreeg hij het zelve kort daarna
LOUIS DE REQUESENS werd, in *Spanje*, in zijne plaats aan
Vóór zijn vertrek zond hij derwaards veele kisten, op
met Geld en Goed der Nederlanders; laatende, schoon h
toe aanzienlijke sommen uit *Spanje* ontvangen had, het
volk, nevens zijne eigen schulden, onbetaald. Zijn uittoch
schiedde uit *Brussel*, op den 2den December 1573, wo
hij vergezeld van zijnen Zoon Don FREDRIK, zijnen be
VARGAS, en den Secretaris D'ARMENTEROS, en anderen
zoort. Op zijne terugreize, zegt men, bezogt hij, op
zen van *Duitschland*, den Graaf VAN KONINGSTEIN,
hij zijne nagtrust nam, en aan dien Graaf, zijnde een
van de Moeder van Prins WILLEM DEN EERSTEN, met
haalde, dat hij, geduurende zijn zevenjaarig bestier, al
Beuls handen, 18000 Ketters en Rebellen had doen om
buiten die geenen, die hun leeven in den Oorlog ge
den, en de Burgers, die bij 't inneemen van Steden
moord. Nogthans durfde de Bloedhond VARGAS zig nader
nog vermeeten te zeggen, dat *Nederland*, door malle Bermh
tigheid, verlooren ging. In 't begin van den Oorlog in *Ned
land*, was ALBA zo bloeddorstig, dat hij in 't gevecht nie
wilde verschoond hebben, maar alles liet vermoorden,
of verdrinken, tot dat hij, door de wet van wedervergeld
eindelijk leerde beter naar krijgsgebruik te handelen.

Zeer vriendlijk werd hij, bij zijne komst, in *Spanje* on
gen door Koning FILIPS, die hem, over zijne gruwzame
wijze, in 't minste niet bestrafte; ten bewijze dat alles met
nings bewilliging geschied was. Maar niet lang daarna
FILIPS zich zeer vertoornd, over 't bedrijf en bedrog
FREDERIK (gepleegd met toestemming des Hertogs) an
Staatjuffer der Koninginne, welke hij, onder belofte
Huwelijk, tot zijne begeerte verleid hebbende, liet
zelve met een ander in het Huwelijk trad. ALBA w
van 't Hof naar *Uzeda* gebannen, daar hij bleef, tot d
van den Oorlog in *Portugal*, om welken te voeren
nodig had. Want zig niet willende vergenoegen met d
der aangestelde Rechters, die beslisfen moesten, wie

Hannibal trekt over de Alpen. Bladz. 152.

VIII.

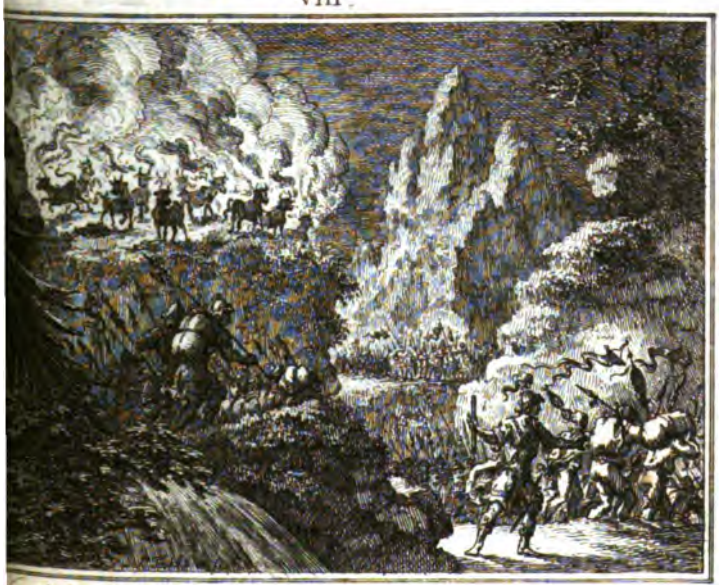

Hannibal verschalkt de Romeinen, door een krygslist. Bladz. 165.

lijden des Konings de naaste tot de Kroon van *Portugal* zoude zijn, bereide hij zig om dat rijk te Water en te Land aantetasten, verkoos tot hoofd des Legers den Hertog van ALBA, en ontbood hem ten dien einde van *Uzeda* te rug. De Hertog deed hierop weeten, zeer verwonderd te zijn, dat zijne Majesteit, om een Koninkrijk te veroveren, een gevangen Man benodigd was. Doch FILIPS kennende zijne bekwaamheid en moed, stoorde zig niet aan dit bits verwijt. ALBA begaf zig, op last des Konings, van *Uzeda* naar *Badajas*, een klein Dorp, tien mijlen van *Madrid*, alzo hij geen verlof verkreeg, aan 't Hof te mogen koomen; zelfs niet toen de Koning zijnen Zoon JACOB deed huldigen. FILIPS nam zelfs geenen raad met hem over den krijg, dan langen tijd daarna. Dus trok ALBA blindeling naar 't Leger, dat hij veel geringer vond dan hij gedacht had, zo door de straffen als door 't bedrog der Kapiteinen; hij verzocht derhalven aan FILIPS, om hem de oude Soldaten uit *Nederland* te zenden: schoon hem dit verzoek werd toegestaan, kwamen zij, echter, te laat. De Koning, twijffelende aan de uitspraak der gemelde Rechters ten zijnen voordeele, had zig mede bij het Leger gevoegd, en omsingelde, met ALBA, dien hij nu minzaam ontmoette, genoegzaam geheel *Portugal*, eer de uitspraak kon gedaan worden. Weinig baatte het den *Portugeesen*, zig tegen de magt van *Spanje* te verzetten: noch hunne versterking, noch hunne krijgsknegten, veel min 't prediken der Monniken, die zig mede wapenden tegen de gehaate regeering der *Spanjaarden*, konde verhinderen, dat FILIPS de eene, en ALBA de andere Stad voor en na innamen. Na de overmeestering van 't geheele rijk, werd FILIPS DE II, in de maand November 1582, gekroond, en zijn Zoon tot Erfgenaam verklaard. Weinige dagen daarna, op den 12den December, overleed ALBA te *Lisbon*, de Hoofdstad van 't nieuw veroverde Rijk, aan een heete koorts, in den ouderdom van 77, of, zo anderen zeggen, van 74 jaaren; welk laatste waarschijnlijkst is. Zijne tijdgenooten beschrijven hem, als lang van postuur, van aangezicht vrij wel gemaakt, schoon niet bevallig; mager; holoogig en straf van gelaat. Zie hier hoe de Dichter J. NOMSZ, in den *eersten Zang* van zijnen *Willem den Eersten*, hem geschilderd heeft, daar hij hem beschouwt, als bevel van den Koning ontvangende om naar *Nederland* te trekken.

Titannige Alba voelt, hoe doof tot vreugd en wroeging,
Voor 't eerst in 't ijzeren hart een trek van vergenoeging,
Daar 't ſtuursch van 't mager en loodverwig aangezigt
Een poos, voor 't uiten van een booze grimlach, zwicht,
En 't neevlig oog, voor 't licht in 't voorhoofd diep verſcholen,
Scheen, voor één oogenblik, ontvonkt door Helſche kolen,
Hij grijpt den grijzen baart, ten gordel uitgebreid,
Daar 't haïr der bovenlip zig ſchier tot de oogen ſpreid,
En zweert, met naar geloei, een' ſtier in gramſchap eigen,
Dat Phlips zijn muitend volk niet vruchteloos zal dreigen,
Ja noemt zijn Konings last ten uitterſte aangenaam.
Zijn handen, uitgeteerd, vouwt hij met drift te ſaam',
En ſmeekt, om in zijn wraak op de eedlen niet te miſſen,
Te veinzen, op dat nooit zijne offers 't vonnis giſſen.
Hij buigt zig, en vertrekt, en ſtraks ten togt gereed,
Schiet hij een Harnas aan, in 's afgronds vuur geſmeed,
En door een dolle moord aan Alvaas huis geſchonken,
Om, als een heiligdom, daar gruwzaam meê te pronken.
Hij zet den ſtalen helm, elk buiten hem te zwaar,
Slechts met één hand, vol drift op 't ijzeren ſtoppelhaïr,
En gord het zwaard op zij, dat eertijds 't bloed deed ſtromen
Des Afrikaans, ten gunst van 't kettermakend Romen:
Dat zwaard, een gift van hem, die, daar hij moord en doemt,
Zich Stedehouder van een God van liefde noemt!

Door langduurige ervarenheid was hij een groot krijgsman, doch meer loos, dan dapper of voorzichtig; zonder wederga wreed en bloedgierig; onverbiddelijk van gemoed; doortrapt in hoofſche ſtreeken en listen; eergierig en loos van aart; een gezworen vijand der Onroomſchen, en van allen die hem tegenſtonden; bemind, echter, van de Soldaaten, die hem hunnen goeden Vader noemden. Hoe groote genegenheid hem de Paus voormaals betoonde, konde deeze hem, echter, van zijnen zielenangst, op het ſterfbedde, niet ontheffen. Zeker *Portugeesch* Schrijver verhaalt, dat hij zijn einde ziende naderen, zijn geweten hem vreezelijk begon te kwellen, over zijne handelwijze, gehouden in het onderdrukte *Nederland*, dat hem nu met zwaaren angst voor oogen ſpeelde; Abſolutie, noch de vertroostingen zijns

Biecht-

Biechtvaders, konden hem bevredigen. FILIPS daar van verwittigd, deed hem ten ſpoedigſten weeten, „dat hij zig niet moest „ bekommeren, over het geene hij, door de Juſtitie en 't Zwaard, „ verrigt had: vermits hij dat alles op zijne Ziele nam; maar „ het onmatig woeden met het Zwaard des Oorlogs, moest hij „ zelve verantwoorden." De eenigſte daad, daar men blijkbaare bewijzen van heeft, dat FILIPS, in zijn beſtier over de *Nederlanden*, zig aan geërgerd heeft, is de oprechting van 't *Metaalen Beeld*, ter vereeuwiginge van zijnen naam te *Antwerpen*, dewijl daar door de hoogmoed des Konings te veel beledigd was. Het voetſtuk van dit Beeld ruste op drie trappen van blaauwen ſteen; onder zijne voeten lag een Lichaam met twee hoofden, en vier armen; hebbende, in de eene hand, een toorts, in de andere een bijl, in de derde een knods, en in de vierde eenen gebroken vuisthamer, met een grijns of momaangezicht onder de zijde; om den hals eene tas, waaruit verſcheiden ſoorten van Slangen kroopen. In het Pedeſtal of Voetſtuk ſtond eene Inſcriptie, welke, naar de vertaaling van den grooten Drosſaart HOOFT, dit uitmaakt: „ *Aan Ferdinand Alvarez van To-* „ *ledo, Hartoghe van Alba, Overſte in Nederlandt, voor* „ *Filips den tweeden Koning van Spanje, om dat hij, na het* „ *ſtilſen der muiterije, verdrijven der wederſpannigen, ver-* „ *zorgen van den Godsdienst, bouwen van 't Gerecht, de* „ *Vreede van't geweste gevredigd heeft, is dit opgerecht: aan* „ *den getrouwſten Bewindsman des allerbesten Konings.*"

Ter rechter zijde zag men den dageraad (in 't Spaansch *Alba*) opgaan, verdrijvende Vledermuizen, Uilen en viervoetig Nachtgedierte; ook een Herder, die zijne Schaapen in het Veld dreef, met een Grieksch bijſchrift, betekenende, *de kwaad verdrijvende Dageraad.* Ter ſlinkerhand ſtond een Altaar, met eene van daar opgaande Vlamme: wederzijds vertoonden zig Zegetekens en Krijgswerktuigen. Op het voorſte vierkant van het Altaar, las men in het Latijn deeze Nederduitſche betekenis: *den God onzer Vaderen*, en daar onder *Godvruchtigheid.* Beneden de voeten van ALBA ſtond de naam van den Meester van dit werkſtuk; *Jaques Jungeling.* Het was vervaardigd van eenige ſtukken metaalen Geſchut, Graave LODEWIJK VAN NASSAU, in den ſlag van *Jemminge*, in *Oostvriesland*, ontnomen. Het Beeld

was veel grooter dan ALBA zelve, ſchoon het anders zijne geſtalte zeer wel vertoonde. Het tweehoofdig lichaam onder zijne voeten, betekende den Adel en het Volk van *Nederland*, met uitſluiting der Geestelijkheid: want deeze twee had hij in zijne verbeelding al te ondergebracht, en daarop ſnoefde hij. De Hertog VAN AARSCHOT had het geluk bij hem bemind te zijn, zo dat zijne ſpotternijen hem niet onaangenaam waren, hoewel van dien aart, dat hij ze van anderen niet zoude gedoogd hebben. Deeze, het Beeld met opmerking beſchouwende, wierd gevraagd van ALBA, welke zijne gedachten waren? Hij antwoordde, dat de troniën onder zijne voeten zulk een grimmig gelaat toonden, dat zij wraak dreigden, zo zij hem konden ontworſtelen. Men hield dit als eene voorzegging, welke ook naderhand haare vervulling gehad heeft. Dit Pronkbeeld ſtond niet lang: de *Antwerpenaars* ademtocht bekoomen hebbende, vernielden het, in 1577, met het Kasteel, ſchoon het reeds door REQUESENS weggenomen, en in een hoek geſteld was. Na het vermorzeld te hebben, deeden zij van de brokken weder Geſchut gieten, zonder te weeten, dat REQUESENS het, op 's Konings bevel, dien het zeer in de oogen ſtak, had doen wegneemen. De Heer HOOFT zegt, in zijne *Nederlandſche Historien*, bij de Afbeelding van dit Praalbeeld, dat ARIAS MONTANUS zijnen Geest aan 't verzieren der Blazoenen te werk geſteld heeft, en, zo men acht, bij 't dubbelhoofdig lijf dat der twee Staaten getoond, en van Adel en Gemeente, ofte Steden verſtaan, hoewel anderen het op Prins WILLEM DEN EERSTEN, en Graaf LODEWIJK, of op EGMOND en HOOGN geduid hebben. 't Was, leest men een weinig verder, een grouwel in 't oog der Landzaaten; 't werd benijd bij de *Spanjaards*; gelasterd van de Uitheemſchen: waarom de Nederlanders naderhand wel wenschten, dat het Beeld, tot ſchande der *Spaanſche* Regeering, hadde blijven ſtaan. De Prentverbeelding, die men bij HOOFT ziet, is eene onmiddelijke en echte afbeelding van het origineele. Nogthans dient hier te worden aangemerkt, dat men, bij de naauwkeurige BOR en HOOFT, in hunne Beſchrijvinge, ten aanzien van 't gedrochtelijke leggend Beeld, met twee hoofden en vier armen, zig ſchijnt te hebben vergist: want beiden getuigen, dat het in de eene hand eenen toorts, en in de andere een vuisthamer had; (BOR

zegt,

zegt, naar waarheid, eenen *gebrooken Hamer*) doch liever een *geknakte ſteel*, dewijl het afgebrooken deel niet in de lucht hangen konde, zo als men 't kwalijk, in den ouden druk van BOR, ziet afgebeeld; dus vindt men 't ook bij HALMA, ſchoon wij in zijne aanmerking, die wij hier volgen, deeze berisping op BOR vinden. In de derde hand, vervolgen de Schrijvers, een *Knods;* in de vierde een *Bijl.* Doch waar vindt men, in de derde hand van ons Beeld, een Knods? Integendeel wordt, onder de ſlinkerhand van ALBA, als een vierkant langwerpige Brievekooker, (of wat men 'er beter van maaken kan,) gezien, die den Hertog als toegereikt of aangeboden wordt: veelligt verbeeldt het 's Lands Voorregts-Brieven, welke den Landzaaten, bij den Geweldenaar, (zo als wij gezien hebben) weinig te ſtade kwamen. Hoe nu deeze beroemde Schrijvers, in de verklaaringe van 't geene in de eene hand is gevat, dus hebben konnen mis zien en feilen, ſchijnt bijna onbegrijpelijk: gelijk dan ook de Knods met Punten bezet, als een *Morgenſtar*, (in het Krijgsgeweer bekend), onder de Slangentas, op den zelfden grond met het Momaangezicht legt, verre van daar dat het Monſterbeeld haar in de eene hand zoude hebben: waarſchijnlijk ter beduidenisſe, dat ALBA de dapperheid en kloekmoedigheid der *Nederlanden*, door zijne Krijgsmagt, zo verre had gedempt en te ondergebracht, dat hij die, nevens hun gezag en vrijheid, met al wat hun heilig was, onder zijne voeten vertrad. Aan de ooren van 't leggende Beeld hangen Bedelaars-Nappen, ter beſchimpinge der Nederlandſche Edelen, die het beruchte Smeekſchrift aan de Gouvernante hadden overgegeven.

ALBA had, omtrent dien zelfden tijd, als hij het Beeld deed oprechten, een Medailje laaten ſlaan, op welker eene zijde ſtond zijne afbeeldinge, met dit omſchrift: FERDINANDUS TOLETANUS ALBÆ DUX, BELGAE PRAEFECTUS; en aan de andere zijde een Leeuw, en twee Kraanen, die eenen toorts onderſteunden, met de woorden, DEO & REGI; om te toonen, dat hij, door zijne kloekmoedigheid, zorge en wakkerheid, den Roomſchen Godsdienst beſchermd, en het gezag des Konings herſteld had; dempende den opſtand der Nederlanders. Onder den voet ſtond *Vitæ Uſus, gebruik des Levens.* Zommigen hebben hem de weldaad aan *Friesland* toegekend, van het doen leggen der

Zeedijken, waar door die Provintie aan mindere overſtroomingen werd bloot geſteld, dan in de vroegſte tijden. Hij dwong (zeg men) alle de Ingezetenen aan dezelve te werken, of geld te geeven. De Edelen wilden 'er niet aan, voorgeevende altoos van diergelijke lasten vrij te zijn. ALBA zou hierop gezegd hebben: *Gaat, haalt uwe Vrijbrieven; legt die op ſtrand, als de zee op zijn hevigſte zijn zal: en indien deeze de golven kunnen keeren, zult gij vrijdom genieten, en anders, neffens anderen, moeten arbeiden, of betaalen.* 't Kan waar zijn, dat ALBA deeze taal gevoerd heeft, toen CASPAR ROBLES, als Stedehouder van *Friesland*, zijn verſchil daar over met de *Frieſche* Edelen, voor hem als algemeenen Stedehouder bracht. Doch de Eer van 't maken der gemelde dijken behoort aan ROBLES, en niet aan ALBA, zo als wij op 't Art. ROBLES zien zullen.

Wij vinden, onder de menigvuldige afbeeldzels van ALBA, een, en wel het laatſte, door de kunstige hand van den beroemden J. HOUBRAKEN, om in de *Vaderl. Hiſtorie* en in dit ons *Vaderlandsch Woordenboek* te konnen geplaatst worden.

Zie STRADA *Nederl. Oorlogen*, I. Deel. THUANUS *Hiſt. Lib.* pag. 57—65. GROTIUS *Nederl. Jaarboeken*; AUBERIJ *Gedenkſchriften*. BAUDART *Nasſauwſche Oorlogen*. *'t Leven van* ALBA, I. en II. Deel. HALMA *op 't Art. Ferdinando, &c.* ULLOA *Leven van Karel den Vijfden.* HOOFT, BOR, REID *en andere; Amſterdams Eer en Opkomst*, en ook het zeldzaam ſtukje, getijteld: ALBA *Geeſſel der Nederlanden.*

ALBADA, (*Aggeus*) een vermaard Rechtsgeleerde te *Doornik*, was een der Nederlandſche Gezanten, op den vrugteloozen Vredehandel te *Keulen*, in 't jaar 1579. Zie VREDEHANDEL.

ALBADA, een adelijk geſlacht in *Friesland*, waar van de eerſte bekend is, onder den naam *Sicco Albada*, reeds in het Jaar 1407. Door Huwelijk heeft zich dit geſlacht vermaagſchapt aan verſcheidene andere Edele familiën, als aan dat van *Bonninga*, *Siaerda*, *Jongema*, *Regnalda*, *Roorda*, *Oekema*, *Decama*, *Poppinga*, *Heslinga*, *Galama*, *Harinxma*, *Donia*, *Hanckema*, *Mockema*, en *Douma*.

AL-

ALBADA van *Poppingawier*. Dit geſlacht is eigenlijk oorſprongelijk uit dat van GALAMA van *Koudum*; door aangeërfde goederen, nam 't eerst den naam van HESLINGA aan, en naderhand dien van ALBADA; zijnde door Huwelijken daar aan vermaagſchapt, gelijk het ook groote goederen daar door bekoomen heeft. De eerſte, dien men vermeld vindt, was GALE HESLINGA VAN GALAMA, die, in 't jaar 1380, te *Poppingawier* leefde, en huwde aan *Jeldu Binnarda*; deszelfs nazaten hebben dit geſlacht niet alleen voortgeplant, maar het ook met andere verbonden: als met die van *Hottinga* en *Harinxma*, *Sytſema*, *Roorda*, *Jaaria*, *Wijbranda*, *Wytſma*, *van Eſſen*, *Donia*, *Glins*, *Hobbema*, *Hottema*, *Eelcama*, *Baſum*, *Soetelande*, *Bunninghauſen*, *Beisſel*, *Greismar* en *Camminga*.

ALBADA, een vervallen Slot, of Adelijk Huis, onder het kwartier *Westergoo*, in de Frieſche Grietenij *Wimbritſeradeel*, bij 't Dorp *Goinga*.

ALBERT, of *Aelbert*, *Albertus*, Hertog van *Saxen*, was eerst in dienst van den Roomſch' Keizer FREDRIK DEN DERDEN, en zijnen Zoon MAXIMILIAAN DEN EERSTEN, in hunne Oorlogen tegen de *Vlamingen*, en werd naderhand aangeſteld tot *Gouverneur* of *Stadhouder* over *Holland*. Geduurende de binnenlandſche Beroerten, bekend onder den naam vau *Kaas- en Brood-Spel*, kwam Hertog ALBERT, met een deel plonderend Krijgsvolk, derwaarts, onder voorgeven van de kwaadwilligen te zullen ſtraffen: ſchoon naderhand bleek, dat het meest was om zijne beurs te maaken; doende zijne Soldaaten nog erger handelen dan de Boeren voorheen gedaan hadden. Hij liet hun *Noordwijk*, *Zandvoort*, *Velzen* en andere Dorpen plonderen; en, onder dat roven, plonderen, vrouweſchenden en andere ſchandelijke bedrijven meer, voerde hen de Hertog tot voor de Poorten van *Haarlem*. Dit begon, in het Jaar 1492, na dat het *Kaas- en Broods-Volk* eens geſlagen was, te verflauwen; (zie KAAS- EN BROOD-SPEL.) De Hertog, met eere binnen *Haarlem* ontvangen, na dat de Oproerigen gevlugt waren, deed de misdaad van eenigen door veelen betaalen: eene ſomme van 34000, of zo anderen zeggen, 27000 Gouden Andries-Guldens, was de onverzettelijke

eisch, welke in dien geldeloozen tijd moest opgebragt worden; ieder werd hoofd voor hoofd geſchat, en ter voldoeninge, moesten veele onſchuldigen hun zilverwerk op 't Stadhuis brengen: want deeze waren het, die betaalen moesten, dewijl, volgens een ſtreng bevel van de Magiſtraat, geene der ſchuldigen in de Stad mochten geherbergd worden: hunne misdaad beſtond hier in, dat ſommige onrustigen de poorten opgebrooken, en den oproerigen hoop binnen gelaaten hadden. Hier door zakte de moed der overigen zo verre, dat zij om genade baden. ALBERT verleende hun dezelve, maar wel deegelijk ten koste van hunne beurs: hij deed het platte land van *West-Friesland* opbrengen 6000, de Stad *Alkmaar* 2600, *Hoorn* 1000, *Edam* 800, *Monnikendam* 400, *Medenblik* 300, *Texel* 100, *Wieringen* 300 *Gouden Andries Guldens;* waar van ieder ſtuk, in dien tijd, deed 18 ſtuivers, en in 1586, onder LEICESTER, 49 ſtuiv., rijzende in 1597 tot 53 ſtuiv., 1603 tot 55, 1606 tot 56, 1608 tot 58, en 1610 tot 59 ſtuivers. Na het jaar *1619* werden de Gouden Andries Guldens, van 74 ſtukken in een mark, in de muntzettinge niet meer gevonden.

Nog moesten, uit *Kennemerland*, voor den Hertog, binnen *Haarlem*, verſchijnen, 100 der voornaamſte opgezetenen: uit *Alkmaar* 25; van *Texel* 20; uit *Medenblik* 5; en uit *West-Friesland* 150. Zij alle moesten te zamen, blootshoofds en barrevoets, met een ſtokje in de hand, en op hunne knieën, om vergeeving ſmeeken, welke zij voor hun geld gekocht hadden; met uitſluiting van 100 perſoonen uit *West-Friesland*, 50 uit *Kennemerland*, en 15 burgers uit *Alkmaar;* houdende deeze Woekeraar aan zig, om op zijnen tijd, met hun naar welgevallen te handelen. Onder deeze waren nog niet begreepen, die bevonden zouden worden aan het openſlaan der Poorten, en de berovinge der Huizen ſchuldig geweest te zijn. Eene genadebewijzing, waarlijk, zo ſtraf, als immer een wraakziek Vorst konde neemen: vooreerst ten aanzien van de wreede geldafperzinge en ſmaadelijke ſmeekinge om vergiffenis, zelfs door de onſchuldigen; en vervolgens wel inzonderheid, om dat niemand van deeze zogenaamde genade, hoe duur ook betaald, konde verzekerd zijn, vermids ieder onkundig was, wie onder het bepaalde getal begreepen was; want Hertog ALBERT had dit voor zig

ig behouden, ſchoon het ligt te vermoeden was, dat zijne keu-
e zig zoude bepaalen tot hun, die het meest gegoed waren.
Enkhuizen, welk zig buiten dit oproer had gehouden, was dus
ook de eenigſte Stad, daar aan hij zig niet verrijken kon, ge-
ijk op de Art. MAXIMILIAAN, *Roomſch Keizer en Graaf van*
Holland; HOEKSCHEN EN KABELJAUWSCHEN; en inzonderheid
AAS- EN BROODSPEL, hier van omſtandig zal geſproken worden.

Hertog ALBERT, *Holland* dus, onder ſchijn van rechtsoeffenin-
ge, geplonderd hebbende, hield geſtadig aan met den Keizer te
erzoeken, dat de regeering van *Friesland* hem mogt worden
nbevolen; hij hoopte, op deeze verſche weide en vetten
rond, voorſpoedig te grazen, en zig vet te mesten. De *Frie-*
zen, die den naam hadden van oproerig te zijn, om dat zij zig
an hunne vrijheden niet wilden laaten berooven, hadden lang
ij MAXIMILIAAN in een haatelijk licht geſtaan, en waren, in zijne
edachten, reeds lang gevonnist, om door hem, of door eenen
reemde, onderworpen te worden; dus werden dan de verzoe-
ken van ALBERT gemakkelijk toegeſtemd. Hij dus verheven, en
door den Keizer tot Landvoogd over dat gewest aangeſteld,
zond eenige gemagtigden naar *Friesland*, onder ſchijn van de
ingezeetenen in hunne voorregten voorteſtaan en te beſchermen:
doch hij zoude hier mede weinig hebben uitgevoerd, indien hem
in *Friesland* de Landverderflijke factie der *Schieringers* en *Vet-*
kopers, even als het *Kaas- en Brood-Spel* in *Holland*, de poor-
ten niet geopend hadde. Te *Franeker* hield men een Land-
dag, en op denzelven liet hij, door zijne gemagtigden, gunſti-
ge voorſlagen doen, om de gemelde partijſchappen, die het land
zo lang gedrukt hadden, weg te neemen. De *Friezen*, die
hem, uit zijne bedrijven in *Holland*, hadden leeren kennen,
gaven ten antwoord, dat zij van hunne Vaderlijke voorrechten
geen afſtand wilden doen, noch in den vorm van Regeering, die
bij hun, lang vóór de tijden van KAREL DEN GROOTEN, plaats
had gehad, verandering wilden gedoogen; en dus konden zij
geene vreemde heerſchappij dulden. Zij vertrouwden ook dat
Keizer MAXIMILIAAN van hun niets anders zoude begeeren, dan
het geene hij van vrije volken wachten kon. ALBERT, niet ge-
woon tegenſtand te vinden, deed, in toorn, groote bedreigingen.
Eenigen van hun, ſterker vervoerd door drift tot eigenbaat, dan

ge-

gedreven door liefde voor de belangen van hun Vaderland, verwekten eene ſcheuring, die hij zig ten nutte maakte. De verwarde handel tusſchen hem en de *Friezen* was van een zeer grooten naaſleep; de Leezer kan deeze geſchillen, in de Chronijken van WINSEMIUS en SCHOTANUS, omſtandig beſchreeven vinden. Wij tekenen hier alleen aan, dat de *Schieringers* en *Vetkoopers*, in den uitterſten nood gebracht, aan de listige voorſlagen van ALBERT gehoor gaven, en hem tot beſchermer aannamen. Dit zoude zo ſpoedig niet gelukt zijn, indien de *Groningers* niet in *Friesland* al te deerlijk hadden huis gehouden. Doch twee van de voornaamſte hoofden der *Schieringers*, GOSLING JONGAMA en HERO HOTTINGA, porden ALBERT aan, om zijn volk in *Friesland* te zenden. ALBERT, den krijg gewoon, en weetende dat geweld door geweld niet kon worden gekeerd, paarde dit met list, door een uiterlijk bevel, om ſlegts eenige Ballingen in hun bezit te herſtellen, en, zonder andere *Friezen* te moeijen, tegen de *Groningers* op te trekken, ten einde deeze te beteugelen. Zij werden hier door in ſlaap gewiegd; ſchoon andere wel zagen waarop dit was toegelegd; doch deeze niets te zeggen hebbende, werden zij overſtemd. Haat en nijd vertrouwden op eigen magt; een onderling gemaakt verbond, gepaard met drift en onverſtand, dreef altoos boven; maar als 't op verdedigen aankwam, had de haat de overhand. De *Schieringers* hadden den doortogt aan eenige afgedankte benden geweigerd, die onder de hand ſoldij van den *Sax* trokken, en, onder ſchijn van TJARCHO WALTA, een *Vetkooper*, op bevel van den Gelder-man, in zijn Vaderland te willen brengen, in 't hart van *Friesland* gedrongen waren.

Deeze hadden aan de *Schieringers* wel verzekering gedaan, dat het op hun niet gemunt was, en dat het herſtellen van WALTA ſlegts diende om de *Groningers*, hunne gemeene vijanden, tot reden te brengen. Maar de eene en de andere partij, van dien heimelijken toeleg kundig, antwoordden, dat zij van 't verbond niet mogten afſtappen, en dat het houden van hun woord hun meer ter harte ging, dan 't kastijden van de *Groningers*; dus maanden zij die van *Leeuwaarden* en *Groningen* aan, tot het onderhouden van 't verbond, en toonden, hoe nodig het ware, de vreemden buiten 't Land te houden. Deeze beſchouwden de zaa-

zaaken met andere oogen, en meenden dat het hun niet gelden zoude, maar dat het alleen te doen was, om WALTA te herſtellen: zo dat de *Schieringers* zig aan de plonderzugt der vreemde benden bloot ſtelden. Aldus woedde de haat! Liever zagen zij hunne eigene nabuuren uitkleden, dan die hunne vrijheid verdedigen! Ja, EMMIUS getuigt, op 't jaar 1498, dat de *Groningers* hier toe onder de hand geld gaven, met oogmerk om de *Friezen*, dus verdrukt, hun te voet te doen vallen. Naderhand, echter, is al dat roven, plonderen, moorden en branden, op hunne eigen hoofden te huis gekomen: want, die van *Westergo* namen, op aanſpooring van JONGAMA en HOTTINGA, toevlugt tot ALBERT, wien zij de heerſchappij opdroegen. Hij, die niets dan dit gezocht had, lachte in zijnen vuist, en bewilligde niet, dan na ſterk daar om gebeden te zijn, ten einde dus alles te kunnen bedingen. MAXIMILIAAN (eerst Graaf van *Holland* en *Zeeland*, enz. door Huwelijk met MARIA, Dogter van KAREL, *Hertog van Bourgondien*, en naa haaren dood als Voogd over hunnen onmondigen Zoon FILIPS) vond zig nu in ſtaat, om hem, in 't jaar 1498, in 't bezit te doen ſtellen. Nauwelijks was hij aangenomen, of hij zond Heer WILLEBRORD VAN SCHOMBURG, Ridder, zijnen Raad en Requestmeester; Heer WILLEM VAN HARTIJS, Ridder, en anderen, met een goed aantal Soldaaten, naar *Sneek*, daar SCHOMBURG aan 't kwartier van *Westergoo* voordroeg, aan den Hertog ALBERT VAN SAXEN deeze volgende Artikelen intewilligen: I. Dat hij zou mogen bouwen Blokhuizen, Kasteelen en Sterkten, naar zijn welgevallen. II. Dat de *Friezem* hem, van alle Renten en Rechtgelden, den Honderdſten Penning zouden geeven. III. Van elk ton bier *een ſtuiver*. IV. Van alle Hoornbeesten, boven de 2 jaaren, *eene ouden Vlaamſchen ſtuiver*. V. Van halve Leidſche Lakens, of van andere van gelijken prijs, *twee ſtuivers*. VI. Van alle vreemde Bieren, 2 *ſtuiv.* per vat; van Graanen, Zuijvel, Wijnen, enz. den 28ſten *Penning*. Eene groote opſchudding veroorzaakte deeze belasting onder 's Lands Staaten; doch de moedwil der Soldaaten noodzaakte hun, alle die vorderingen in te willigen. Daarentegen gaf ALBERT hun eene tegenverzekering, met belofte om het Land en de daar in zijnde Geestelijke en Waereldlijke Perſoonen te zullen beſchermen, tegen allen overlast, zo van buiten als van bin-

binnen; de Inwoonders der Provintie niet te laten daagen tot h doen van eenige dienſten, ten ware zij zulks vrijwillig aannam de Juſtitie behoorlijk te handhaven, den welvaart des Lands beijveren; omtrent de ſluizen, wateren, dammen en dijken g ne belastingen meer in te brengen; alle hunne Privilegien waarde te laaten. In den Revenzaalbrief van de Steden der W terlanden, waar onder behoorden *Sneek*, *Franeker*, *Bolswaar* *Workum* en *Slooten* beloofden zij daarentegen, hem en zij Erven erflijk voor hunnen HEER aanteneemen: maar indien h mogt gebeuren, dat zij hem, of zijne Erven, niet langer bege den, dan zouden zij alle de penningen, door hem of zijne komelingen verſchooten, zo tot onderhoud der benodigde So daaten, als ter verbetering en herſtelling der kadijken en kaste len, enz. ten vollen moeten voldoen, voor dat zij hem, of d zijnen konden bedanken. En op dat hij en zijne Erven te bet den Prinſelijken ſtaat zouden konnen voeren, beloofden zij hem I. Dat hij jaarlijks zoude trekken van ieder huis drie zwaare ſtu vers, die de 20 een gulden maaken. II. Van ieder Koe, Paa en Os, boven de twee jaaren, jaarlijks *één Vlaamſchen ſtuiver*, de 30 vernieuwd tot een goudgulden. III. Van alle pachten d Ingezetenen jaarlijks den *Honderdſten Penning*. IV. Van iede ton bier, in 't land gedronken, 4 *zwaare Stuivers*, te weeten, drie voor Hertog ALBERT en den vierden voor de Stad, daar 't gebruikt werd: behoudens dat de Prelaaten, Geestelijken, Heerſchappen en Edelen, van den Excijs des Biers, dat binnen hunne huizen gedronken werd, zouden vrij zijn; van alle Wijnen de 20ſte maat tot Excijs. V. Van een ſtuk Leidsch Wollen Laken, of een ander berer, *twee zwaare ſtuivers*, en van de mindere *één ſtuiver*. Toen ALBERT het dus met *Westergoo* eens was, moest *Oostergoo* vallen; zelfs *Groningen* bleef niet vrij. Dapper verweerden zig die van de *Zevenwolden*; maar *Leeuwaarden*, in den uitterſten nood zijnde, moest het opgeeven, en wel haast volgden de andere Steden. Zommige beminnaars der oude Munſpecien bezitten nog geldſtukken, welke Hertog ALBERT VAN SAXEN te *Sneek* heeft doen ſlaan; hebbende op de eene zijde zijn Wapen, met deeze woorden: *Albertus Dux Saxoniæ*, *Gubernator Phriſiæ*; op de andere, *Nummus Regis Romanorum*.

In 't jaar 1499, trok Hertog ALBERT naar *Meisſen*, laatende zij-

zijnen Zoon HENDRIK in *Friesland*, die zig, door kwaade Raadgevers, liet misleiden, om nieuwe Schattingen te eisschen. Op den 26ſten September waren de *Friezen* gewoon, een Jaarlijkſchen Vierdag te houden, ter gedachtenisſe dat zij voorheen, op dien dag, bij *Staveren*, WILLEM DEN II, nevens eenige der zijnen, verſlaagen hadden. (Zie WILLEM DEN TWEEDEN, Graaf van *Holland*.) Hertog ALBERT had hun die vrolijkheid op hooge ſtraffe verbooden; de *Frieſche Hiſtorieſchrijvers* noemen dit verbod een Tirannisſchen handel, ſtrekkende ter invoering van de uiterſte Slavernij, tegen zijnen gedaanen Eed en belofte. Deeze en meer andere, ook meer dan Barbaarſche bedrijven der *Saxers*, veroorzaakten eenen nieuwen opſtand onder de *Friezen*, die zo verre ging, dat zij zelfs Hertog HENDRIK binnen *Franeker* belegerden. De naam van *Vrije Friezen* was hun te dierbaar, dan dat zij het juk wilden draagen. Zij namen, uit de Kerken en Kloosters van het geheele Landſchap, de Klokken en andere dingen, en zonden die naar *Groningen* ten onderpand, voor de vier begeerde ſtukken Geſchuts. ALBERT kwam weder in *Friesland*, en ontzette zijnen Zoon. Deeze twisten duurden, onder hem en zijne Zoonen HENDRIK en GEORG, tot dat de Heerlijkheid *Friesland* aan Keizer KAREL DEN VIJFDEN kwam, die aldaar eene vaste Regeering oprichtte.

Hertog ALBERT was geen regeerende Hertog van *Saxen*, maar des regeerenden Hertogs jongſte Zoon, die voor zijn Vaderlijk Erfdeel *Meisſen* had bekomen. Keizer MAXIMILIAAN, als Voogd over zijnen Zoon FILIPS, had hem, (gelijk gezegd is) dewijl hij genoeg in *Oostenrijk* te doen had, tot Stadhouder over *Holland* aangeſteld, en daarna tot Gouverneur van *Friesland*. Hij was loos en voorzichtig, ongemeen geldgierig, betrachtende boven alles, Geld te ſchraapen. *Holland* had hij tot op het gebeente uitgezogen, doch tevens een einde gemaakt aan den verderſlijken *Hoekſchen en Kabeljauwſchen tweeſpalt*, als mede aan 't *Kaas- en Brood-Spel*. Maar dit geſchiedde niet door een gematigd en verſtandig beſtier, maar door beroving van de bezittingen der Inwoonders, door het plonderen en vermoorden van de twistende partijen, zonder aanzien van ſchuldigen of onſchuldigen, met ſtraffen en pijnigingen, welke nooit te vooren in *Friesland* bekend waren. Hij deed, (bij voorbeeld) EVERT DRAGER, een Bur-

Burger van *Sneek*, en MENNO BONGER, om geringe misdrijven, gevangen zetten, en op de vreezelijkſte en affchuwelijkſte wijze, naar de manier der *Turken*, aan een paal levendig ſpitzen, en dus ellendig hun leeven eindigen. Onder de belegering van *Franeker*, in 't Jaar 1503, liet hij alle de *Friezen*, die in zijne handen vielen, een touw door den keel ſteeken, en daar aan ophangen, of ſloeg hun ijzeren haaken in den hals, die aan de galgen waren vastgemaakt. (Die meer daar van begeert, leeze GABBEMA, *Verhaal van Leeuwaarden.*) Intuſſchen verdween zijn afgeperſte geld, in den op nieuw verwekten Oorlog met de *Friezen*, die, volgens de berichten van ſommigen, hem het leven kostte. De *Groningers* hadden aan de *Friezen* Geſchut geleend; hierom was hij zo verbitterd, dat hij hunne Stad belegerde; doch door die van binnen zo gewond werd, dat hij 't leger deed opbreeken, en kort daarna ſtierf. Zo verhaalt het de *Oude Hollandſche Kronijk*; maar SCHOTANUS maakt van geen wonden gewag; hij zegt alleen, dat hij, na dat het verdrag door Bemiddelaars getroffen was, het beleg opbrak, kort daarna ziek werd, naar den *Dam*, en verder naar *Embden* werd gevoerd, en aldaar overleed. *Friesland* had hij aan zijnen Zoon HENDRIK afgeſtaan, en zijne andere Landen aan de overige Zoonen. De oudſte, GEORG, die den *Friezen*, (na dat hij, volgens den wil van HENDRIK, *Friesland* beheerde) veel ſpel maakte, en hen beoorloogde, putte daar door zijne ſchatten zodanig uit, dat hij *Meisſen* moest verpanden, zonder iets tot zijn voordeel te konnen verrigten. Dus moede of onmachtig geworden zijnde, en het niet langer wetende uittehouden, droeg hij *Friesland* aan Hertog FILIPS *van Bourgondien* op; bij welke gelegenheid hij zig met een diepe zucht ontvallen liet: *Es mag mir Friesland ein rechtes frestland ſein, weil es mir meines mittel fast aufgefreſſen hat.* d. i. *Friesland mag mij een recht vreetland zijn, vermids het mij bijna mijne middelen heeft doen verteeren.* Na den dood van den Aartshertog SIGISMUND *van Ooſtenrijk*, die geene Kinderen naliet, was hij, op de volgende wijze, aan 't bewind over dit gewest gekoomen. In 't Jaar 1496 of 1497, vervielen de Landen des Aartshertogs aan zijnen Neef MAXIMILIAAN, Roomsch Keizer, die, om in 't bezit te geraaken, derwaards moest koomen. Zijn Zoon FILIPS, Hertog enz. Graaf van

van *Holland*, nu Heer van *Friesland*, was wel gehuldigd in de Landen van zijnen Grootvader, dewijl zijne Moeder, Vrouwe MARIA, Erfdogter van KAREL DEN STOUTEN, overleden was; doch, in zijne Jonkheid, moest hij onder Voogdij van zijn gemelden Vader MAXIMILIAAN geſteld worden. Deeze in 't Rijk de handen vol hebbende, en *Nederland* met binnenlandſche beroerten geplaagd zijnde, moest de Keizer wel beſluiten, het *Keizerrijk* zelf te beſtieren, en in *Nederland* een Stedehouder in zijne plaats ſtellen. De keuze viel op deezen Hertog ALBERT *van Saxen*; hij werd tot algemeenen Landvoogd, Stadhouder, enz. over de Landen en Heerlijkheden van zijnen onmondigen Zoon FILIPS geſteld. Nadat deeze, veele Jaaren, het ampt van Gouverneur Generaal bekleed, veele groote zaaken verrigt, en dus, voor zijne Jaarwedde en verſchooten penningen, eene groote Somme van FILIPS te eisſchen had, dien het aan geld ontbrak, om hem te voldoen, werden hem, tot onderpand, eenige Sterkten en Kasteelen, als 't Slot te *Vilvoorden* in *Braband*, het klein Kasteel te *Sluis* in *Vlaanderen*, het Slot te *Woerden*, het Slot te *Loeveſtein*, het Slot te *Medenblik*, het Blokhuis te *Haarlem*, en ook het Blokhuis te *Zierikzee* in *Zeeland*, ingeruimd. Naderhand werd bewerkt, dat hij alle die vastigheden wederom afſtaan, en tot vergoeding daar van zou bekoomen en behouden geheel *Friesland*, tot aan de *Lauwers*, om daar aan zijne ſchade te verhaalen. Dit Landſchap werd dus ten prooi gegeeven, tot voldoening der *Graaflijke Schulden*. Op deeze wijze is hij, ſchoon tot weinig voordeel voor hem en zijne Kinderen, Eigenaar van *Friesland* geworden. Men zegt dat Hertog ALBERT, op zekeren tijd, met eenige Vorsten en Heeren aan Tafel zittende, wanneer ieder de gelegenheid van zijne Steden en Heerſchappijen prees, met aanwijzing van de bijzonderheden daar in te vinden, zoude hebben geantwoord: Ik heb een Stad, daar drie verwonderenswaardige dingen in te vinden zijn: te weeten in *Leipzig*, alwaar men driederlei ſoort van Monniken heeft; de eerſte hebben veel Koorn, en geene Akkers; de tweede veel Geld, en geene Inkomſten; de derde veele Kinderen, en geene echte Vrouwen. De eerſte waaren de *Franciscaanen*, de tweede de *Dominicaanen*, en de derde de *Carmeliten*. Dus ſprak men in *Saxen* van

de Geestelijkheid, reeds lang vóór den aanvang der Reformatie van LUTHER.

Zie GOUDH. *Chronijk*, p. 550, 551. MONTANUS, *Bijv. op Guiciardijn*, p. 190. ORTENS, *Nederl. Geſchiedenisſen*, p. 189, 195. BOXHORN, *Toneel van Holland*, p. 1, 24, 114. VELIUS, *Kronijk van Hoorn*, p. 85. HEEMSKERK, *Bataviſche Arkadia*, p. 270. BRANDT, *Historie van Enkhuizen*, p. 38. WINSEMIUS, *Chronijk*, p. 345, 354. SCHRIVERIUS, *Graven van Holland*, p. 118, 120. SCHOTANUS, p. 338, 435, 470. GABBEMA, *Verh. van Leeuwaarden*, p. 129—244. N. DE CLERK, *Tooneel der Hertogen en Graven*, p. 97. VLIEGER, RULE, B, MEISSEN, *Chronijk. Kerklijke Oudheden van Friesland*, III. Deel, p. 456—482. F. SJOERDS; LAMS, *Handveſten van Kennemerland.*

ALBERT, *Aelbert*, *Albertus*, enz. of hoe zijn naam anders mag worden uitgeſprooken, was Hertog van *Beijeren*, Broeder van WILLEM DEN VIJFDEN, Graave van *Holland* en *Zeeland*, enz. Na dat WILLEM krankzinnig was geworden, en terwijl hij bijna 20, of zo als andere willen, 30 Jaaren, opgeſloten werd gehouden, tot zijnen dood toe, beſtierde ALBERT deeze Landen (door aandrijving der *Hoekſchen*, en met tegenzin der *Kabeljaauwſchen*) als Voogd, Ruwaard of Stadhouder van *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*. De eerſte verbittering, die tegen hem ontſtond, had zijnen oorſprong uit de afzetting van JAN VAN BLOEMENSTEIN, die, als hoofd der *Kabeljaauwſchen*, Baljuw van *Kennemerland* was, en om dat in zijne plaats werd geſteld REINOUT VAN BREDERODE, een der voornaamſte *Hoekſchen*. Die van de *Kabeljaauwſche* partij werden hier over zo verbitterd, dat zij *'s Gravenhage* plonderden, en verſcheiden Kasteelen in brand ſtaken. Doch Hertog ALBERT bezette deeze woedende hoop binnen *Delft*, nam die Stad, in 't jaar 1358 en 59, ſtormenderhand in, en bragt hen dus tot ontzag. Zo ras hij als Ruwaard was aangenomen, deed EDUARD VAN GELDER op hem eenen gantsch onbillijken eisch: zo dat ALBERT, om hem voortekomen, in 1362, in zijn land trok. Spoedig werd hierop de

de Vrede getroffen, en tot bevestiging van dien, ALBERTS oudſte Dogter, ſchoon nog zeer jong, aan den Zoon van EDUARD ter Vrouwe toegezegd. Anderen ſtellen deeze gebeurtenis zes jaaren later. In 1366 toog Hertog ALBERT naar *Parijs*, om den Koning van *Frankrijk* te bezoeken; geduurende die reize, ontſtond de argwaan tegen de *Adingens*, waar van wij 't gevolg, in den dood van Heer JAN VAN ADINGEN, reeds hier vooren, op 't Art. ADINGEN (*Jan van*) gezien hebben. Staande den twist tuſſchen de *Adingens* en den Hertog, werd hij, door gezanten van den Koning van *Engeland*, aangezocht, om met hem tegen *Frankrijk* in verbond te treeden; maar de Hertog wist zig buiten geſchil te houden, en zogt liever wat anders, om zig werk te verſchaffen; 't welk hij binnen 's lands geloofde aan te treffen. Onder het doorſnuffelen van 's Lands papieren, vond hij eenen *Schuldbrief*, waar bij bleek, dat JOHAN VAN DIEST, Biſchop van *Utrecht*, bekende, aan Graave WILLEM DEN GOEDEN, het Kasteel van *Vreedenburg*, of *Vreeland*, voor 32200 ponden verpand te hebben; zo verhaalt het VOSSIUS, ſchoon anderen maar van 32000 gewag maaken. ALBERT, ſtraks het Slot hebbende doen opeiſchen van den tegenwoordigen Biſchop, JOHAN VAN VERNENBURG, gaf deeze daar op ten antwoord, dat de gezegde ſchuld al voorlang door JAN VAN ARKEL was afgedaan, met betaalinge daar van aan MARGRETA, Dogter van gemelden Graave WILLEM DEN GOEDEN, Broeder van den Eiſcher, met de Intresten van dien, ter ſomma van 70,000 ponden. ALBERT, hier mede niet voldaan, deed hem zeggen, dat zo dit waar was, de Schuldbrief in handen van die van het *Sticht*, en niet in die der *Hollanders* zijn moest. Lang bleef dit geſchil ſleepende, geduurende hetwelke VERNENBURG ſtierf. In 't begin van 't beſtier des Bisdoms, door ARNOUT VAN HOORN, zwegen de *Hollanders* ſtil; maar toen deeze ondernam, Sluizen aan *de Vaart*, of *Vreeswijk* te leggen, en die van *Dordrecht*, eif inzonderheid de Heer van *Vianen*, hier over aan ALBERT klagtig vielen, vernieuwde hij zeer onverwacht zijnen eisch. Die van 't *Sticht*, om alle moeilijkheden voortekomen, deeden hem berichten, dat zij eenige perſoonen met het geld zouden afzenden, zo als geſchiedde. (De onbeſchaamde onbillijkheid van Hertog ALBERT, bij en na het ontfangen der gezegde penningen, en de gevolgen

van dien, eener bijzondere opmerking waardig zijnde, worden omſtandig verhaald, op 't Art. ARNOUDT DE TWEEDE, Bisſchop van *Utrecht.*) Na deeze netelige omſtandigheden, tuſſchen de *Hollanders* en *Stichtenaars*, veroorzaakt door de geldzucht van den Hertog, en den daar op gevolgden vrede, overleed WILLEM *de Onzinnige.* ALBERT, die dus lang de landen, als Ruwaard, beſtierd had, werd, in 't Jaar 1389 of 1390, als Graaf gehuldigd, door de Edelen en Steden. Want het is zeker, dat Hertog WILLEM *de Onzinnige*, in 1389, te *Quesnoy* in *Henegouwen* overleeden is; ſchoon de oude Kronijkſchrijvers hier omtrent veel verſchillen; ſchrijvende den eenen 1377, den anderen 1379. *Doch* dewijl 'er nog brieven voor handen zijn, door ALBERT, als Ruwaard, in 't Jaar 1388 geteekend, en geene van dien tijd *als* Graaf te vinden, moet men beſluiten, dat WILLEM DE V langer geleefd heeft: of men moest ſtellen, dat de Landzaten, na den dood van WILLEM, elf of twaalf jaaren gewagt hebben, met hem als Graaf te huldigen: waar voor geen de minſte reden kan worden bijgebragt. Dit zij genoeg om het verſchil der oude Schrijvers, met latere, die in de vijftiende eeuw geleefd hebben, weg te neemen, en zijnen dood te ſtellen op 't Jaar 1388. VELDENAAR (bl. 94.) ſtelt den vijfden dag van April van dat jaar; bij MATTH. in *'t IV'de deel der Analecta*, p. 574. ſtaat de 9de; en in de *Goudſche Chronijk* (bl. 112.) de 15de April. Wie hier nu, ten aanzien van den dag, gelijk hebbe, blijft mij onzeker; waarſchijnlijk is het, dat men, naar den ſtijl van 't Hof, (volgens welken het jaar met Paaſchen zijn aanvang neemt) 1388 voor 1389 neemen moet: want men vind een Brief van ALBERT, gegeeven den 30ſten Januari, en eenen anderen den 20ſten Augustus, (beide naar den ſtijl van 't Hof, dien hij altoos volgde) van 't Jaar 1388, waar in hij zig Ruwaard noemt. Zie SCHAEVELIUS, *Beſchr. van Haarlem*, bl. 14 en 239. Paaſchen nu viel, in 't Jaar 1389, op den 18den April, tot welken dag toe men 1388 ſchreef, zo als VELDENAAR en de *Goudſche Chronijk* zullen gedaan hebben. 't Veiligſte en zekerſte is, dezulken, die niet lang na ALBERT geleefd hebben, te volgen, waarin ook groote Mannen, als VOSSIUS, BRANDT en WAGENAAR ons zijn voorgegaan. Want anders moet men in dezelfde ongelijkheid vallen, als de Heer REIGERSBERG, die den dood van WILLEM, in zijn *Chronijk*

van

van Zeeland, p. 134 en 135, ſtelt op den 15den April 1375, en de huldiging van ALBERT op 't Jaar 1390, zonder eenige pogingen van ALBERT aantetonen, die hij zeker, in dien tusſchentijd van 14 of 15 jaaren, zoude hebben te werk geſteld, om als Graaf te worden gerekend.

In den jaare 1388 dan gehuldigd zijnde, had hij, naar uiterlijken ſchijn, het land in rust konnen regeeren; indien hij niet, na den dood zijner Gemalin MARGRETA, zig tot een ontuchtig leeven overgegeeven had, met de dogter van Heere JAN VAN POELGEEST, waar van wij de gevolgen, op 't Art. ADELHEID VAN POELGEEST, gezien hebben, en op 't Art. WILLEM DE VI, Graave van *Oostervand*, verder zien zullen. Hier voegen wij 'er nog bij, om 's Graaven toorn en wraakzugt, over 't ombrengen van zijne Bijzit of Hoere te doen kennen, dat WILLEM VAN OOSTERVANT, 's Graaven Zoon, vrugteloos bij zijnen Vader hebbende aangehouden om genade voor die gevlugt waren, het hem niet genoeg was, dat zij gebannen, hunne goederen verbeurd verklaard, hunne Huizen, Kasteelen en Sloten vernield waren; maar tot overmaat van betooning zijner gramſchap, in 't jaar 1394, een Plakaat uitgaf, waarbij „alle onderzaten van *Holland* en *Zee-*
„ *land* vrijheid kregen, om die geene, die iemand binnen den
„ lande vermoord hadden, te mogen doodſlaan, waar men hun
„ mogt vinden, zonder tegen den Graave, of iemant anders, tot
„ eenige betering gehouden te zijn." Deeze onbezonnene vrijgeeving ſtrekte nergens anders toe, dan om den begaanen moord van ADELHEID of ALYT VAN POELGEEST, op alle de *Hoekschgezinden*, ſchuldig of onſchuldig, zonder verantwoording, te doen wreken; waar van ook veelen hunner de gevolgen ſmaakten. Hoe verre deeze drift zig over de perzoonen, en over hunne goederen uitſtrekte, zal men zien op de Art. HODENPYL, DUIVENVOORDEN, ZANDHORST, HEEMSTEDE, WARMOND en PADDENPOEL, die allen bemagtigd en vernield werden.

In 't jaar 1396, of daar omtrent, als ALBERT bijna zijnen wraaklust gekoeld had, ondernam hij, den dood van WILLEM DEN VIERDEN op de *Friezen* te wreeken; of liever, hij zocht hun tot meerder onderwerping te brengen, dan zij hem begeerden te bewijzen. De *Friezen* hadden, na het ombrengen van Graave WILLEM DEN IV, in 't jaar 1345, zonder door de *Hol-*

landſche Graaven ontrust te zijn, hunne zo geliefde vrijheid ge nooten, onder hunne eigen regeeringe. WILLEM DE V had geduurende zijn eigen beſtier, genoeg te doen gehad in *Holland* ALBERT, als Ruwaard, ſcheen, behalven zijne Oorlogen met di van 't *Sticht*, meer naar den Vrede, dan naar den Oorlog te nei gen, en had ook werk genoeg met de *Hoekſche* en *Kabeljaauw ſche* twisten. Naar alle vermoeden zou hij op *Friesland* nie zijn aangevallen, indien zij zelve 'er geen grond toe geleid had den; de twisten tusſchen de *Schieringers* en *Vetkopers* gaven daar aanleiding toe. UBBO EMMIUS verhaalt, dat zekere OKKO TEN BROEK, of BROEKMEER, in 't jaar 1381, in een twist tegen andere Edelen te kort geſchoten zijnde, om ALBERT te bewegen, dat hij hem uit *Holland* hulp toezond, zijne goederen, die aan de overzijde van de *Eems*, in *Friesland* en *Groningerland*, gelegen waren, opdroeg, en weder van hem te leen ontving, en dat Graaf ALBERT, door hem omſtandig onderrigt zijnde van de zaaken in *Friesland*, van dien tijd af aan beſlooten had, in dat gewest zijne magt te vestigen; doch dat het aanliep tot in 't jaar 1395, eer hij met ernst zig hier toe gereed maakte, en zig van het voorwendzel bediende, om den dood van zijnen Oom WILLEM DEN IV te wreeken.

ALBERT deed den eerſten togt, met een aanzienlijke magt, in eigen Perzoon; maar, door 't verloopen van 't jaargetijde, verrichtte hij weinig. In *Engeland* en *Frankrijk*, verzamelde hij eene groote magt, over welke zijn Zoon, Graaf WILLEM VAN OOSTERVANT, mede het bevel voerde. JOH. VAN LEIDEN, in zijn *Chronijk*, zegt, echter, dat WILLEM, die, wegens den meergemelden moord van ALEID VAN POELGEEST, in zijns Vaders ongenade was gevallen, zig in *Frankrijk* onthield, en aldaar beſpot wordende, om dat hij den dood van gemelden WILLEM, zijnen Oudoom, zo lang ongewroken liet, zijnen Vader had aangeboden, dien togt tegen de *Friezen* bij te woonen, en dien hoon te wreeken, in de hoop van zijns Vaders gunst daar door te zullen verwinnen. VOSSIUS, daarentegen, zegt, dat op deezen tijd de Kristenen zig gereed maakten, tot eenen oorlog tegen den *Turk*, en dat de aanleider daar van was FILIPS VAN BOURGONDIEN, die, wegens de onzinnigheid van KAREL van *Frankrijk*, de Voogdije over hem bezat; als mede, dat WILLEM, begeerig zijnde, deel-

ge-

genoot van dien togt te zijn, dit voorneemen aan gemelden FILIPS, zijnen Schoonvader, bekend maakte, doch van hem ſchamper zoude zijn toegebeeten, dat hij liever den dood van zijnen Oudoom zoude wreken; dat hij, in grammen moede, over dit bits verwijt, uit *Frankrijk* naar den *Haag* getrokken, zijnen Vader het zelve had bekend gemaakt, en bij hem aanhield, den voorgenomenen oorlog tegen de *Turken* te mogen bijwoonen: (hier bij moet men aanmerken, dat vossius zegt, dat de verzoening tusſchen Vader en Zoon reeds voorheen getroffen was); doch dat ALBERT zig niet alleen onverſchillig, maar zelfs afkeerig van dien zogenaamden Heiligen Oorlog betoond had, en 'er niet veel goeds van voorſpelde: met verder betoog, dat niet de *Turken*, maar de *Friezen* hem beledigd hadden, wier wapenen hij vreesde: „ Onze wapenen (zoude hij gezegd hebben) zijn „ regtvaardig tegen een volk, dat langen tijd wederſpannig ge„ weest, en nu door verbintenisſen nog trotſcher is, (ſchoon „ ook door oneenigheden gemakkelijker te overwinnen.) Schiet „ dan met mij de wapenen aan: laaten wij hun land verwoes„ ten, hunne ſteden ſtormenderhand inneemen: dewijl zij, na „ den dood van uwen Oudoom, nog halſtarriger geworden zijn, „ ons gebied verſmaad hebbende, en hun land bezittende, als of „ het hun van rechtswegen toekwam. Hertog WILLEM van *Gelderland* achte het, echter, niet zo gemakkelijk dit te doen, als te zeggen; den Graave van LANKASTER, die in *Engeland* mede tot den optogt tegen de *Friezen* genodigd was, voerde hij te gemoete, „ dat aan deeze onderneeming zeer veel arbeid „ vast was. Dat *Friesland* was een land vol poelen, en door „ de menigte van water, dat daar door liep, van elkander werd „ geſneden, en onbruikbaar was voor een legermagt; dat veele „ der *Hollandſche* Graven daarop hunne magt verſpild, en tot „ hunne ſchade, dikmaals tot hunnen eigen ondergang, hun „ recht hadden gezocht te ſtaven. Dat het Volk moedig was, „ en niemand dan zig zelf beminde; dat de gelegenheid van „ het land hunnen moed deed zwellen; dat het bezwaarlijk „ was 'er aan te koomen, doordien het, van alle kanten, met „ de Zee, moerasſen, meiren en rivieren omzet lag; dat zijn „ Schoonvader ALBERT hem daar toe mede had aangezocht, maar „ dat hij niet gaan zoude: waarom hij hem dan ook aanried,

„ zijnen Neef, den Graaf VAN DERBY, niet derwaarts te zen-
„ den."

OOSTERVANT bewilligde, echter, in 't voorſtel van zijnen Vader, en maakte zig tot de reis gereed. De toevoer uit *Holland* en *Zeeland*, naar *Friesland*, werd verboden; Krijgsvolk aangeworven, penningen verzameld, en alles aangebragt, wat tot eenen oorlog vereischt werd, die met het uitterſte geweld zou gevoerd worden, aangezien eene ontelbaare menigte van ijver brandde, om den dood van WILLEM DEN IV te wreken. WILLEM VAN KRONENBURG en DANIEL VAN MERWEDE trokken van ſtad tot ſtad, om het volk ten oorlog aanteſpooren, en te *Enkhuizen*, als de algemeene beſtemde zamelplaats, te verſchijnen, alwaar men zeide dat 400 ſchepen gereed lagen. Aldaar vertoonden zig de *Engelſchen* het eerst, kort daarna de *Henegouwers*, de *Hollanders* en *Zeeuwen*, en ten laatſte de *Franſchen*. De Graaf VAN SOLMS was over de *Duitſche* benden, die zig aldaar bevonden, geſteld; het getal der *Hollanders* beliep ruim 30,000 koppen; maakende de gantſche Heirſchaar, bij de monſtering, bijna vijfenvijftig duizend gewapende mannen uit. Eer men tegen de *Friezen* optoog, zoude, volgens de verhaalen van dien tijd, een twist, tuſſchen de *Engelſchen* en *Hollanders*, bijna oorzaak van de vernielinge der Bondgenooten geweest zijn, zo niet WILLEM VAN OOSTERVANT zig als middelaar en ſcheidsman tuſſchen beiden geſteld had. De *Friezen*, tegen welke deeze groote magt bijeen gebragt was, zaten mede niet ſtil, maar weerden zig dapper, om alles bij een te brengen, wat tot beſcherming van hunne vrijheid konde dienen. Zij hielden raad, hoe den krijg te voeren. Eenigen hielden het voor best, geenen openbaaren veldſlag te waagen; anderen, dat men niets te doen had, dan ſlag te leveren. Een der *Frieſche* Edelen, JUWO JUWINGA genaamd, (de Franſche Historieſchrijver FROISSART noemt hem JEUVO JUINGO van *Bolswaard*) een man, in de zaaken des Oorlogs van dien tijd tot den hoogſten trap volleerd, was van oordeel, dat zij de *Hollanders* zonder verhindering zouden doen landen, en tegen de wel verſterkte ſteden en kasteelen laaten optrekken, zig verlaatende op de goede geſteldheid des lands, waarin, naar zijne denkwijze, ALBERT en de zijnen zig zelven zouden dood loopen. Hoe verſtandig, hoe wel overleid zijn raad ook zijn mogt, de min-

minſten vonden daar in behaagen: dus moest het beſluit tot een mannelijken tegenſtand genomen en te werk geſteld worden.

In allerijl werden 30000 Man bijeen geraapt, en in gelijke hoopen verdeeld zijnde, door gemelden JUWO JUWINGA, (die, om te toonen, dat zijn raad uit geene laffe vreeze was voortgekomen, het Harnas had aangetrokken,) gelegerd agter een Dijk, in de *Kuinder*, als de plaats daar men de Landing verwagtte. Dit Volk ontbrak het meer aan Wapenen, dan aan moed; weinigen waren van een Harnas voorzien, en de meesten gekleed in Lederen Kolders, of Rokken van grof Laken. ALBERT, van deezen ſlegten toeſtand verwittigd, deed vol moeds zijne magt te Scheep gaan, (dewijl het verbond, door de *Friezen*, met FREDRIK VAN BLANKENHEIM, Biſchop van *Utrecht*, gemaakt, hem belette hun te Land te naderen) op Zondag den 22 Augustus. De geheele Vloot, beſtaande in 25 Schepen van *Zierikzee*, 150 van *Haarlem*, 45 van *Rotterdam*, 25 van *Schiedam*, 40 van *Gouda*, 25 van *Dordrecht*, 26 van *Alkmaar*, 25 van *Hoorn*, 10 van *Akerſloot*, 50 van *Amſteldam*, behalven de groote Schepen; 26 van *Enkhuizen* en 22 van *Naarden*; makende te zamen een aantal van 469 Schepen, ſtak van *Enkhuizen* over na de *Kuinder*, en landde aldaar, twee dagen laater, in 't gezicht der *Friezen*, die hen, uit hun Leger, 6000 Mannen tegenzonden; doch, na een hevig gevecht, en groot verlies aan wederzijden, werden de *Friezen* genoodzaakt te rug te wijken. Daags daar aan volgde een hevig gevecht, waarin de *Hollanders* de overwinning behaalden, en de *Friezen* op de vlugt dreeven, ſchoon men wil dat 'er niet meer dan 50 van hun gevangen werden, alzo zij liever zig lieten doodſlaan, dan, door gevangenis, hunne vrijheid ontneemen. Dit ging zo verre, dat geen Stad haare Burgers, of geen Vader zijnen Zoon wilde losſen, die zig had laaten gevangen neemen; zeggende, dat een gevangene den naam van *vrije Fries* onwaardig was. Na deeze behaalde overwinning, duurde het woeden den tijd van vijf achter een volgende weeken. Geduurende dien tijd onthield zig ALBERT in het *St. Odulfs Klooster* te *Stavoren*. Om den naderenden Winter, beſloot hij naar *Enkhuizen* te rug te keeren, en het Leger aldaar te doen ſcheiden, zo als geſchiedde, na de betaaling der hulpbenden, die nog voor den Winter na huis keerden.

ALBERT had zig, vóór zijn vertrek, door de *Friezen* en *Groningers*, naamelijk die geene, die tot de partij der *Vetkopers* behoorden, tot *Heer* doen aanneemen; zelfs had hij eenige ſchikkingen gemaakt omtrent 's Lands Regeering. Ook had hij het Lijk van Graaf WILLEM uit het *Oude-Klooster*, bij *Bolswaard*, doen ligten en met zig gevoerd. En hier mede meende hij den dood van zijnen Oom gewroken, en *Friesland* aan zijn gebied onderworpen te hebben.

Hoewel het eerſte rijklijk geſchied was, had hij ten aanzien van 't laatſte zig grof verrekend. Want naauwlijks was 'er een Jaar verloopen, of hij vond zig genoopt, zig op nieuw tegen hen te wapenen, alzo de bezetting, die hij binnen *Stavoren* gelaten had, door de Burgerij overvallen en verdreven werd; dit geſchiedde ook op andere plaatſen. De *Schieringers*, in *Groningerland*, ſtaken mede het hoofd op, overvielen de *Hollandſche Bezettelingen* op het Steenhuis *Aitzum*, namen dezelve gevangen, en wierpen hun naderhand in het *Damſter Diep*, alwaar zij allen verdronken.

Om aan deezen nieuwen opſtand paalen te ſtellen, verzamelde Hertog ALBERT een ander Leger te *Enkhuizen*, 't welk, onder bevel van den Graave VAN OOSTERVANT, naar *Friesland* overſtak, verzeld van JAN VAN ARKEL, JAN VAN BREDERODE, ARNOLD en EGMOND VAN IJSSELSTEIN en veele andere *Hollandſche Edelen*, die, het oproer geſtild hebbende, in het Jaar 1399, naar *Holland* te rug keerden. In 't volgende Jaar begonnen de *Friezen*, binnen *Stavoren*, op nieuw zig te doen zien. ARNOLD, Heer van *Egmond* en *Ijſſelſtein*, en Jonkheer WALRAVEN VAN BREDERODE, werden door ALBERT derwaards gezonden, om deeze nieuwe beroerten in den aanvang te ſmooren. Zij waren naauwelijks met hunne bijhebbende magt geland, of de *Friezen* braken het beleg voor *Stavoren* op, en verſchansten zig in 't zogenaamde *Frieſche* Doolhof *Molkveren*. BREDERODE, aan het hoofd der bezetting van *Stavoren*, overviel hun bij nacht; hij werd gekwetst en gevangen; doch zig de achteloosheid zijner wagteren ten nutte makende, ontvlugte hij weder.

Eenigen tijd daarna werd 'er een beſtand, voor een bepaalden tijd, tuſſchen ALBERT en de *Friezen* en *Groningers* getroffen, waar mede de vijandlijkheden een einde namen. Onzeker is het,

of

of de *Friezen*, geduurende dat beſtand, hem voor Heer erkend hebben, maar zeker dat *Stavoren* de eenigſte plaats was, waar in hij bezetting had: en ook dat zijne omſtandigheden hem niet toelieten, hun verder te dwingen. Geduurende deezen oorlog waren 's lands geldmiddelen uitgeput, hij zelf genoodzaakt veele van zijne heerlijke goederen te verpanden, en zig zwaar in ſchulden te ſteken. Verſcheiden aanzienlijke perſoonen hadden, om hem te onderſteunen, hunne gereedſte middelen tot geld gemaakt. De Steden hadden haare vermogens voor hem verſpild, alzo hij mild was in 't ſchenken van wijd uitgeſtrekte *Voorrechten*. Eindelijk geraakte ieder buiten ſtaat om meer geld op te ſchieten. Hier kwam bij, dat de *Friezen* een verbond met de *Engelſchen*, onder Koning HENDRIK DEN VIERDEN, gemaakt hadden, terwijl ALBERT teffens verhinderd werd, door den krijg tegen den Heer VAN ARKEL, die hem, geduurende zijnen overigen leeftijd, bezig hield. Zie ARKEL (*Jan van*)

Hier van mogt hij het einde niet beleeven: want, na dat het Land eerst een tijd van zesenveertig jaaren door hem als *Ruwaard*, en naderhand als *Graaf* geregeerd was, overleed hij, in *'s Gravenhage*, op den 12den December in het jaar 1404, oud zijnde bijna 67 jaaren.

Bij zijne eerſte Vrouw, MARGARET, Dogter van Hertog LODEWIJK VAN BRIEG, in *Silezien*, had hij verwekt drie Zoonen: WILLEM VAN OOSTERVAND, die hem in de regeering volgde; ALBERT, aan wien hij eenige zijner Duitſche Staaten naliet; en JAN, verkoren Biſchop van *Luik*; en vier Dogters: KATHARINA, die met twee Hertogen van *Gelderland* was gehuwd geweest, ſchoon het met den eerſten, EDUARD, bij den ondertrouw gebleven was, door den verraderlijken moord van de *Gulikers*; (zie EDUARD) en daar na met WILLEM, Hertog van *Gelder*, waar van wij hier voor aangemerkt hebben, dat hij hem den bijſtand tegen de *Friezen* weigerde, en ook anderen afraadde; (zie WILLEM, Hertog van *Gelderland*;) MARGREET, die met JAN, Hertog van *Bourgondien*, is gehuwd geweest; en *twee* JOHANNA's, waar van de eene ook IDA bijgenaamd werd. De eerſte werd de Gemalin van WENCELAUS, Koning van *Boheemen*, en Roomſch' Keizer: de tweede, of IDA, trouwde met Hertog ALBERT VAN OOSTENRIJK, en werd Moeder van dien Hertog ALBERT, die naderhand Roomſch

Kei-

Keizer werd. Bij zijne tweede Vrouwe MARGRETA, de oudſte Dogter van ADOLPH, Grave van *Kleef*, die hij op een tamelijken ouderdom trouwde, verwekte hij geene kinderen. Men wil, dat hij haar, in 't jaar 1394, een treffelijk huis ſtigtte, buiten *Haarlem*, en naar haaren naam noemde het *Huis te Kleef*, alwaar zij zig, na zijn afſterven, onthield. Hij liet, behalven deeze, verſcheiden natuurlijke Kinderen na: onder anderen, WILLEM DEN EERSTEN, Heer van *Schagen*; en Jonkheer ADRIAAN, welken HALMA onder de *Baljuwen van Zuid-Holland* ſtelt, doch die op de lijst daar van, bij OUDENHOVEN, niet te vinden is.

Wat zijn karakter aangaat, ſommige roemen zijne Godsvrugt, beſcheidenheid en rechtvaardigheid, zeer hoog; doch als men zijn gedrag onpartijdig nagaat, loopt, ten aanzien van het eerſte, zijne Levenswijze met ALEID VAN POELGEEST zeer in 't oog; en niet minder de onrechtvaardige wraakoeffening over haaren dood. Zijne kloekmoedigheid kan ook de rechte proef in geenen deele doorſtaan; meer dan één bewijs van laf hartigheid zoude daar tegen kunnen worden aangevoerd. Want zijne heldhaftige bedrijven beſtonden voornamelijk in de belegering van *Delft*, en van eenige *Sloten*. Wat den oorlog tegen die van het *Sticht* betreft, hij was blijde dat die zo ſpoedig eindigde, aangezien hij denzelven onrechtvaardig had aangevangen. Den *Frieſchen* oorlog zoude hij buiten zijnen Zoon niet hebben begonnen; en die met ARKEL viel bijkans geheel ten zijnen nadeele uit. Den loop der rechtspleeging tegen de moorders van ALEID ſtremde hij, door zijnen wraaklust onbezonnen den teugel te vieren. Hij gedoogde dat OTTO VAN ARKEL hem gewapend om vergiffenis vraagde. De Steden waren meester over hem, alzo dezelve zig zijne verlegenheid, door opſchot van penningen, altoos wisten tot nut te maaken. En, voorwaar, zijne laf hartigheid wordt aangemerkt, als de voornaamſte oorzaak van den reddeloozen ſtaat zijns boedels bij zijn afſterven; zo dat zijne weduwe zig genoodzaakt vond, denzelven met den voet te ſchoppen. Zie MARGRETA VAN KLEEF.

Zie HALMA, *en daar bij* VOSSIUS, *Nederlandſche Jaarboeken*, XII, XIII en XIV. Boek. GOUDHOEVEN, *Kronijk*, p. 396, 398, 400, 401 en 417. SCHOTANUS, *Kronijk van Friesland*, p. 195 en 218. REIGERSBERG, *Kronijk van Zeeland*, bl. 131, 134 en 135. VELDENAAR, *Fasc. Temp.*,

Temp., p. 304 en 305. PONTANUS, *Gelderſche Geſchiedenisſen*, II. Deel, p. 146. BRANDT, *Historie van Enkhuizen*, p. 13. WINSEMIUS, p. 200 — 218. U. EMMIUS, XVII. Boek, en *andere reeds gemeld*, als: *de Kronijk van* JAN VAN LEIJDEN, FROISSARD, *en verder* WAGENAAR, III. Deel. SMIT, *Schatkamer*, *op 't Art.* KLEEF, enz.

ALBERT, Graaf van *Naſſau*, Zoon van GEORG en van ANNA AMELIA VAN SAARBRUK, in 't jaar 1596, geboren te *Dillenburg*, werd, in den Jaare 1626, in dienst der Republijk zijnde, door een musketkogel gedood.

ALBERT, Zoon van FILIPS, Graave van WEILBURG, en van ANNA, Dogter van Graave ALBERT VAN MANSVELD, Zuster van Prins WILLEM DEN EERSTEN, vereenigde de Heerlijkheid van *Saarbruk* met die van *Weilburg*, en overleed in 1616, nalatende een gróot aantal Kinderen.

Zie HOFMAN, *Lexicon Univerſale.*

ALBERTUS, *de Zevende* van dien naam, onder de *Aartshertogen van Oostenrijk*, in de Nederlandſche Geſchiedenisſen bekend bij den naam van ALBERTUS VAN OOSTENRIJK, was een Zusters Zoon van Keizer MAXIMILIAAN DEN TWEEDEN, en werd, te *Nieuſtad* in *Oostenrijk*, op den dertienden November des Jaars 1559, geboren. Zijne opvoeding genoot hij onder het beſtier van den vermaarden BUSBEK. In 1570 werd hij naar *Spanje* gezonden, alwaar hij, om zijn gedrag, bij den Koning zeer geliefd was. Tot den Geeſtelijken ſtaat opgevoed zijnde, ſchonk de *Paus* hem, in 1577, een der vakante *Kardinaals Hoeden*. In 1584 werd hij *Onderkoning* van *Portugal*, welken post hij bekleedde tot in het Jaar 1595, zijnde het Jaar te vooren aangeſteld tot *Aartsbisſchop van Toledo*. Geduurende zijne Landvoogdije in *Portugal*, had hij zo veel genoegen gegeeven, dat Koning FILIPS hem bekwaam keurde tot het beſtier der *Nederlanden*, werwaarts hij vertrok met 3000 *Spanjaarden*, die meest al onder de oude Regimenten geſtoken werden, en voorzien waren van eene groote menigte ongemunt Zilver. Op dèn elfden der volgende Maand

Maand deed hij zijne Intrede te *Brusſel*, daar hem de Staaten, na 't vertoonen zijner lastbrieven, als Landvoogd aannamen. De Nederlanders vonden zig zeer misleid; zij meenden de *Spanjaarden* hier door kwijt te zullen raaken: want, ſchoon FUENTES en HARRA te rug ontboden werden, zagen zij eerlang, dat het opperbeleid des Oorlogs aan Don FRANCISCO DE MENDOZA, *Admirant van Arragon*, en verſcheiden andere *Spanjaarden* van naam werd opgedraagen. ALBERTUS had zig, door zijne komst, bij de *Hollanders* en *Zeeuwen* getragt bemind te maken, en; op dat men iet goeds van hem verwachten zoude, met zig gebracht een groot aantal Nederlandſche Schippers en Schepen, wier ontſlag hij bewerkt had; gelijk ook FILIPS WILLEM, oudſten Zoon van wijlen Prinſe WILLEM DEN EERSTEN, die, geduurende den tijd van 28 Jaaren, in *Spanje* gevangen was geweest. Niet zonder reden was men bedugt, dat dit ontſlag zoude ſtrekken, 't zij ter bevordering van den Vrede, of ter verwekkinge van Tweedragt onder de vereenigde Staaten. In *Spanje* ſteunde men op zijne trouwe, om reden dat hij een voorſtander van den *Roomſchen* Godsdienst was; de Staaten hadden reden hem hier om te ſchuwen: want deze, hem ſchriftelijk geluk gewenscht hebbende over zijn ontſlag, verklaarden hem te gelijk, dat de tegenwoordige Oorlog zijne komst op hunne Grenzen, zonder vrijgeleide, niet gedoogde; welk zij hem, bij betere gelegenheid, gaarne zouden doen geworden, alzo zij zig verzekerd hielden, dat hij, die zo veele Jaaren de *Spaanſche* wreedheid beproefd had, niets tegen de Vrijheid van den *Staat* zoude onderneemen. FILIPS WILLEM, gelyk wy ter zijner plaatze zien zullen, hield zig genoegzaam buiten eenige bedrijven, dewijl hij zag dat bij geene der beide partijen een vast vertrouwen in hem geſteld werd.

De Kardinaal Aartshertog ALBERTUS vond zig geſterkt met een Leger van vijftien duizend Man, waar mede hij meende iets te konnen verrichten. Eerst wendde hij dan het oog naar *Frankrijk*, werwaards de Vereenigde Staaten, in het voorleeden Jaar, twee Regimenten Voetvolk, onder JUSTINUS VAN NASSAU, gezonden hadden. ALBERTUS belegerde *Calais* en *Ardes*, en overmeeſterde dezelve; doch gebrek aan toevoer deed hem naar *Vlaanderen* te rug keeren. Van de *Spaanſche* zijde zocht men hem te be-

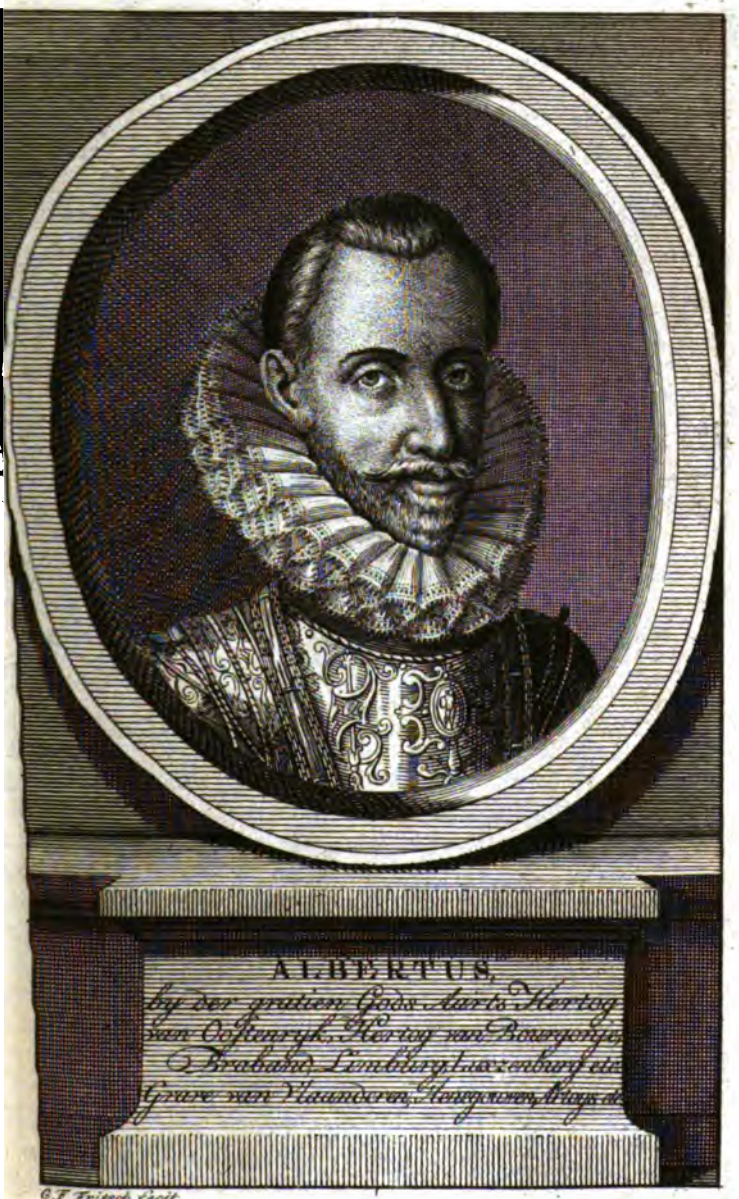
ALBERTUS,
by der gratien Gods Aarts Hertog
van Oostenryk, Hertog van Bourgonje,
Braband, Limburg, Luxzenburg etc.
Grave van Vlaanderen, Henegouwen, Artoys etc.
C. F. Fritsch fecit.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX
TILDEN FOUNDATION

beweegen tot het beleg van *Ooſtende*; doch MAURITS daar de lugt van krijgende, deed die Stad van alles zo wel voorzien, dat ALBERTUS beſloot, dit tot nader gelegenheid uitteſtellen. In de plaats van *Ooſtende*, onderſtond hij derhalven *Hulst* te bemagtigen, waar van hij wist dat gedeeltelijk de veiligheid van *Braband* en *Vlaanderen* afhing; dit gelukte hem. MAURITS had, na de inneeming van *Hulst*, in 1591, de Graften aldaar wijder doen maaken, en van eenige Werken voorzien; de *Zeeuwen* hadden op zig genomen, die plaats verder te verſterken; doch hun werd nagegeeven, dat zij meer voor 't Land dan voor de Stad gezorgd hadden; en 't bleek ook dat aan dezelve weinig verbetering geſchied was. ALBERTUS bediende zig van eenen in den Krijg geoorloofden list: den Heere VAN RHONE gelast hebbende, over de *Schelde* in *Braband* te rukken, even als of het op *Breda* of *Bergen op den Zoom* gemunt was, lokte hij MAURITS met de meeste magt derwaarts. GEORGE, Graaf van *Solms*, was met eene ſterke bezetting daar binnen gelaaten. ALBERT zond CLAUDE DE BARLOTTE, met eenige Manſchap, tegen de Stad; het gelukte hem bij nacht over de Vaart te raaken, dewijl van de Staatſche zijde zeer ſlegt wacht gehouden werd; waar op de Aartshertog de Stad naderde. Graaf MAURITS toog mede derwaards, en ſtelde order binnen de Stad; doch was niet in ſtaat de bemachtigde Plaatſen te herwinnen. Hij hield ſtand te *Kruiningen*, van waar hij veel Volks naar *Hulst* zond. ALBERT voerde het grof Geſchut voor de Stad; de overwinning ging niet zeer gemakkelijk, alzo de tegenſtand hevig was. Den zestienden Augustus waren de Belegeraars zo verre doorgedrongen, dat zij de Stad opeischten, waar op een mannelijk antwoord gegeeven werd. In plaats van te ſtormen, ondernamen de *Spanjaarden* de Stad te ondermijnen; welke onderneeming eene laffe vreeze bij de Belegerden veroorzaakte. De Graaf VAN SOLMS werd aangeſproken om de Stad overtegeeven, die 'er 't oor naar leende, doch tegengehouden werd door eenen MATTHIJS HELD. Nogthans moest de Stad bukken, na dat de Aartshertog 'er 60 Bevelhebbers en 5000 Gemeenen voor verlooren had. Zeer gewigtig was het verlies dezer Stad, alzo men daar door de Brandſchattingen over een gedeelte van *Vlaanderen* kwijt raakte. De *Zeeuwen* toonden zig ongenoegd op den Graave VAN SOLMS, dien zij meenden zig laf

te

te hebben gedraagen. Kort daarna ontnamen zij hem het bevel over hunne Regimenten, en verklaarden zijnen dienst niet meer te begeeren; doch na dat hij zig voor de Vereenigde Staaten verantwoord had, gaven deeze hem het bevel weder te rug, zonder dat zig de *Zeeuwen* daar tegen verzetteden. De beloofde onderstand uit *Spanje*, die te rug bleef, en de muiterij der *Hoogduitschen*, noodzaakten den Aartshertog, voor het loopende jaar 1596, den Veldtocht te staken; hij begaf zig naar *Brussel*, daar hij met toejuiching ontvangen werd. Het goed vooruitzicht, echter, van zijn bestier verdween kort daarna, en dit jaar liep ten einde, met het maaken van toebereidzelen tot den aanstaanden veldtocht aan wederzijden, die voor de Staaten beter scheen te zullen uitvallen, dan de voorgaande. De Aartshertog ontving als nog geen onderstand uit *Spanje*, en klaagde in een Brief (die gelukkig onderschept werd) dat zijne magt in 't beleg van *Hulst* grootelijks gesmolten was. De Staaten daarentegen hadden groote hoop op den bijstand, dien zij uit *Frankrijk* verwachtten. Nauwlijks had het jaar 1597 een aanvang genomen, of Prins MAURITS ligte 5000 knegten, en 800 paarden uit de bezettingen, en ondernam daar mede het vijandelijke leger, dat onder den Grave van VERAX, bij *Turnhout*, lag, en 4000 knegten en 500 paarden sterk was, aantetasten; het geen hem zo wel gelukte, dat 'er meer dan 2000 begraven, en 500 gevangen werden; onder de dooden bevond zig ook VERAX; van de zijde der Staaten zeide men dat niet meer dan 10 man in 't gevegt gesneuveld waren. De overgang van 't Kasteel van *Turnhout* volgde daags daar aan; wordende het lijk van VERAX, door MAURITS, aan den Aartshertog gezonden. ALBERTUS, verslagen over deeze nederlaag, en 't verlopen van het beste deel zijner krijgsknegten, ontving eenige vertroosting, door het verrasfen van *Amiens*, door FERNANDES PORTOCARRERO. Midlerwijl was de Aartshertog ijverig bezig om zijne magt meer en meer te versterken; met geen minder ijver werd aan der Staaten zijde hier aan gearbeid. Met dit alles scheen het geluk hunner wapenen zig tot de overwinning bij *Turnhout*, in 't voorjaar, te bepaalen; de onderneemingen, om *Schenkenschans*, *Steenwijk* en *Nijmegen* te verrasfen, liepen tot niet, en hunne Ruiterij, in *Gelderland* en *Braband* op voordeel uitgezonden, werd, aan verscheiden oorden, geslagen. Doch tegen

het

het najaar verkeerde de kans: de Aartshertog tragtte *Amiens*, dat door den Koning van *Frankrijk* weder belegerd was, te ontzetten, en had, ten dien einde, zijn Leger naar *Braband* gevoerd, en voor de onzen open veld gelaten: dus men niet zuimde, hier van gebruik te maaken. Prins MAURITS nam *Allem* en *Rhijnberk* in, overmeesterde daar naa *Meurs*, en deed *Grol* voor zijne magt bukken. Hij toog verders van daar naar *Brevoort*, dat hij ſtormenderhand veroverde. *Endſchede* werd zo ſpoedig overgegeeven als 't opgeëischt was; waarop *Ootmarſum* en *Oldenzeel* volgden. Dit verricht hebbende, ſloeg MAURITS het beleg voor *Lingen*, dat zig mede aan hem moest overgeeven. Aldus triumpheerde der Staaten Veldheer, terwijl de *Spanjaarden* in de Nederlanden niets van aanbelang verrichtten; zij ondernamen wel eenige bedekte aanſlagen, maar werden, door de waakzaamheid der Staaten, alom verijdeld, waartoe de muiterij van het *Spaanſche* Krijgsvolk mede niet weinig toebracht: want hier door werd de ſtaat der *Spaanſche* Nederlanden ten uiterſten verward, terwijl de Steden, hoe zeer hun toegedaan, ſchroomden bezetting in te neemen; ja, ALBERTUS zelf moest zien dat hem, te *Venlo*, de intocht met de zijnen geweigerd werd. Deeze tegenſpoed der wapenen noodzaakte de *Spanjaarden*, liever list dan geweld te gebruiken. Alle voorſlagen van vrede van de hand geweezen zijnde, had men eene nieuwe vinding bedacht, om de Nederlanden het net over 't hoofd te haalen; men kreeg hier berigt, dat FILIPS zijne oudſte Dogter IZABELLA KLARA EUGENIA verloofd had aan den Aartshertog ALBERTUS, die den geeſtelijken ſtaat zoude afleggen, en *Bourgondien* met de *Nederlanden* tot eene huwelijksgift ontvangen. Hier door dacht men den haat tegen de Heerſchappij van *Spanje* afteweeren; doch de ſchrandere Nederlandſche Staatsmannen waren zo ligt niet te verſchalken; zij begreepen ſpoedig de veinzerij, die hier onder verborgen was, en zig naderhand openbaarde. Zij beſlooten daarom, den oorlog aan te houden, en zonden, ter aanmaaning van dien, met den aanvang van 't jaar 1589, hunne gezanten naar *Frankrijk* en *Engeland*. 't Eenigſte voordeel, dat *Spanje* hier mede behaalde, was, de vrede met *Frankrijk*, welke te *Vervins* gesloten werd; de Staaten, daarentegen, ſlooten een nieuw verbond met *Engeland*. Kort na het ſluiten van den vrede tusſchen *Spanje* en

Frankrijk, ontving men, hier te lande, de Brieven van de *Overdracht der Nederlanden aan de Infante;* waar uit men de oo merken van FILIPS klaar beſpeurde: want in dezelve was uitdrukkelijk bepaald, dat deeze landen weder aan de Kroon moesten vervallen, indien de gehuwden geene Kinderen verwekten, of 'er mannelijke of vrouwelijke nazaten ontbraken. ALBERTUS, de langst levende zijnde, zou Landvoogd blijven; en de landen mogten, buiten bewilliging van *Spanje*, nimmer verdeeld noch vervreemd worden. Indien eene Vrouw aan 't bezit van dezelve kwam, zou men haar aan eenen der Koningen van *Spanje*, of zijne Erfgenaamen, ten Huwelijk beſteden. Ook zouden de Nederlandſche Vorsten hunne Kinderen niet mogen uithuwelijken, dan met bewilliging des Konings. Zo ijverig was men om aan een valsch oogmerk een goeden ſchijn te geeven: te ſchandelijker, voorwaar, daar men wist dat zij de verſoeienswaardigſte middelen te baat genomen hadden, om dit Huwelijk onvrugtbaar te doen zijn. — Schrandere Staatkundigen van dien tijd verzuimden niet hier op aantemerken, dat de Koning, onder dien dekmantel, niet kon nalaaten, zijne magt te buiten te gaan; dat Keizer KAREL DE V dit niet gedaan had aan zijnen naasten mannelijken Erfgenaam, dan in de volle vergadering, met toeſtemming der Staaten; maar dat FILIPS dit deed, bij eenen enkelen brief aan zijne Dogter, zonder bewilliging of toeſtemming der Staaten. IZABELLA zond, intusſchen, haare volmagt aan haaren aanſtaanden Gemaal, om de Heerſchappij in haaren naam te aanvaarden. ALBERTUS vond het niet geraaden, zulks aan eene volle vergadering, maar alleen aan eenige Afgezondenen der Staaten kenbaar te maaken; en om dat hij voor den opſtand van eenige misnoegden vreesde, had hij *Brusſel* overlaaden met Krijgsvolk. In eene aanſpraak, die RICHARDOT, in zijnen naam, deed, werden alle de onheilen, den Staat overgekomen, toegeſchreeven aan de afwezenheid van den Vorst.

De gemagtigden der Staaten, voor wien de Raadsheer MAAS het woord voerde, deeden hem hulde, onder beding, dat aan de Staaten, binnen den tijd van drie Maanden, bewijs zoude worden gegeeven van de voltrekking zijns Huwelijks; dat hij zelf, vóór de Maand Maij van het volgende Jaar, uit *Spanje* zou te rug koomen; dat geduurende zijn afzijn, de *Stadhouder* en

en *Krijgsoverſten* niets nieuws zouden mogen onderneemen, en dat, intusſchen, het bewind der Regeeringe, aan eenen *Landvoogd*, hem in den bloede beſtaande, zou in handen geſteld worden: doch dat men het doen der Eeden, in alle gewesten, eerst zoude vorderen, na de terugkomst van hem en zijne Gemalin. Nog in 't zelfde Jaar gaf de Aartshertog, door Brieven, kennis aan de Staaten van *Holland*, *Zeeland* en andere Bondgenooten, van zijn Huwelijk, en het daar uit volgend recht op de *Nederlanden*; hun te gelijk verzekering doende van zijne geneigtheid tot Vrede, en van den last, dien hij, tot de handeling daar over, had afgevaardigd; welke, nogthans, om wettige redenen, van de hand werden geweezen. Inmiddels had de Aartshertog zijnen Oom, den Kardinaal ANDREAS, uit den *Elzas* ontboden, en aan hem, geduurende zijn afwezen, de Regeering der *Nederlanden* opgedraagen; waarop hij zelf naar *Spanje* reisde. In Augustus van 't volgende Jaar keerde hij met zijne Gemalinne te rug, en vond het Land in ſlegter ſtaat, dan hij het gelaaten had. De Kardinaal ANDREAS was in twist met ARRAGON; de Soldaaten riepen om geld; de *Spaanſche Nederlanden* waren verarmd, 's Konings middelen uitgeput, en de Aartshertog, verre van in ſtaat te zijn deeze ongemakken te konnen herſtellen, bragt nieuwe ſtof tot ongenoegen mede. Men vorderde van de Staaten zwaare beden, en de huldiging werd, van tijd tot tijd, uitgeſteld, alzo *Braband* het weigerde, en ſterk aandrong op 't verzenden van het vreemde Krijgsvolk, het vernietigen der Kasteelen, en andere zaaken, te vooren beloofd. Maar IZABELLA, ſchoon aan ALBERTUS, zo als wij gezien hebben, volmagt gezonden hebbende, verklaarde nu, dat zulks buiten haare kennis geſchied was, en toonde zig zeer onvergenoegd over dat gedrag. Eindelijk geſchiedde de Inhuldiging; de Echtgenooten werden voor *Hertogen*, *Graaven* en *Eigenaars* der bijzondere Gewesten aangenomen, op het laatst van 't Jaar 1599. In 't begin van 1600, deeden de Staaten, hunne Krijgsmagt bijeen gebracht hebbende, door den Graaf VAN SOLMS dezelve geleiden. Na dat hij eenige *Spaanſche* Steden, die door den Vijand verlaaten waren, bezet had, trok hij voort tot *St. Andries-Schans*, vermeesterde dezelve met een derde deel des Legers, en ſloeg voorts den weg in naar *Nieuwpoort*, alwaar hij, door Prins MAU-

RITS, met de twee overige deelen gevolgd werd; wordende voorts, in allerijl, alles gereed gemaakt, om die Stad aantetasten. De Aartshertog, door een gantsch Leger, met een uitmuntend Veldheer aan 't hoofd, al te onzagt gewekt, verzamelde, in het beste en rijkſte deel zijner gewesten, zijne Legermagt; hier met bedreigingen, daar met ſmeekingen de onwillige Krijgsknegten tot hunnen pligt aanzettende. Men verzekert dat hij, door IZABELLA, onderſteund werd, met bijvoeging, dat zij, wijzende op haare Oorçieraaden, zoude gezegd hebben, *dat zij liever al haare Vorſtelijke pracht wilde misſen, dan dulden dat de Soldaat, die zijnen plicht betrachtte, onbetaald zou blijven.* Het Volk hier door aangemoedigd, trok, vol vuur, met den Aartshertog aan het hoofd, ten getale van 10,000 Knegten, en 1600 Paarden, naar *Nieuwpoort*, met zulk een zonderlingen ſpoed, dat 'er eene groote verbaasdheid door verwekt werd in 't Leger van MAURITS; waar door de zaak der Staaten in grooter gevaar raakte, dan zij in langen tijd geweest was. Doch onze Held, onderſteund door 's Hemels bijſtand, deed wonderen in den daarop volgenden Slag. De altoos moedige MAURITS had zijn Leger in die orde geſchaard, dat al wat bij hem was, moest helpen overwinnen, of ſterven: ſchoon men ook den Aartshertog de eere moet geeven, dat hij alles verrichtte wat geſchieden konde. De volkomene overwinning bleef, echter, aan der Staaten zijde. (Een omſtandig verhaal daar van, vind men onder 't Art. VELDSLAG BIJ NIEUWPOORT.) ALBERTUS, dus hevig geſlagen, verrigtte, in dat Jaar, niets verder van eenig belang. Maar, in 't Jaar 1603, door eenige *Spanjaards* en *Italiaanen* verſterkt zijnde, ondernam hij, na lang beraad, het beleg voor *Ooſtende*, 't welk drie Jaaren duurde, eer hij 'er meester van werd. De groote ſchatten en de menigte Volk, hier mede verſpild, verzwakten hem zodanig, dat hij daarna niets van gewicht meer konde onderneemen; (zie OOSTENDE) maar een *Twaalfjaarig* beſtand nodig had, om eenigzins adem te haalen. (Zie verder op 't Art. BESTAND.) Wij moeten hier nog aanmerken, dat hij tot zo verre vernederd was, dat hij, benevens de *Spanjaarden*, de *Vereenigde Nederlanden* voor een *vrijen Staat* moest erkennen. Van toen af aan bragt de Aartshertog zijn leven in vrede door: want hoewel 'er, over verſcheiden *Artikelen van het Be-*

Beſtand, nog eenige twijffelingen ontſtonden, werden, echter, dezelve volkomen onderhouden. Nadat het zelve geëindigd was, en toen de Staaten, hoe gaarne de Aartshertog zulks begeerde, in den vreede niet konden bewilligen, rustte hij zich wel ſterk ten Oorlog toe, maar ſtierf, zonder Erfgenamen na te laten, te *Bruſſel*, op den twaalfden Julij van het Jaar 1621. Doorgaans heeft hij den lof gehad van Verſtandig, Waakzaam en Godvruchtig. Wat aangaat zijn ſtaan naar de Keizerlijke waardigheid, daar van is niets met zekerheid te zeggen, ſchoon zijn ongenoemde *Franſche Levensbeſchrijver* daar van veel ophef maakt. Deeze Levensbeſchrijving, of Historie van den Aartshertog ALBERTUS, draagt in 't *Fransch* den tijtel: *Histoire de l'Archiduc* ALBERT, *Gouverneur General & puis Prince Souverain de la Belgique*; gedrukt te *Keulen*, in 't Jaar 1693. Het Werk is verdeeld in vijf Boeken, beſlaande, buiten de Opdracht en Voorreden, 381 bladzijden. Mijns wetens is het nooit in het Nederduitsch overgebracht; daar men niets bij verlooren heeft, dewijl het geheele Boek niet een éénige bijzondere omſtandigheid vermeld, die men, buiten hetzelve, niet weet. Buiten andere afbeeldzels van hem, heeft men ook die van HOUBRAKEN.

Zie VAN MEETEREN; BOR; DE GROOT; VAN LOON, *Ned. Penningk. Nasſauſ. Oorlogen*; *Nasſauſ. Lauwerkrans*, enz.

ALBERT DE EERSTE, van dien naam, uit het Huis van *Oostenrijk*, en oudſte Zoon van Keizer RUDOLPH DEN EERSTEN, beklom, na eene menigte moeilijkheden, en bijzonder met Keizer ADOLPH VAN NASSAU, na deszelfs ombrenging, den *Roomſchen* Rijkszetel. Naauwlijks zat hij op den Throon van zijnen Vader, of 'er ontſtonden, meest door zijn toedoen, veele onlusten in *Duitschland*; zo dat de Keurvorſten in bedenking namen, om hem weder aftezetten. Het was bij deeze gelegenheid, dat Graaf JAN VAN HOLLAND, in *Zeeland*, in 't Jaar 1299, ſtierf, in de kragt zijns Levens, niet zonder vermoeden van vergeven te zijn. Dewijl hij geene Erfgenamen naliet, moesten zijne Landen, naar rechten, aan zijnen Oom, Graaf JAN VAN HENEGOUWEN, vervallen, uit kracht zijner geboorte, dewijl hij de Zoon was van Gravin ADELHEIDE. Doch toen nu JAN het bezit van de

beide Graaffchappen wilde aanvaarden, matigde de Keizer zig het zelve aan, en gebood aan gemelden Graave, het te ontruimen, en aan hem over te geeven. Men ſtond verbaasd over het gedrag van den Keizer; te meer, als hij ſcheen, met geweld zig te willen meester maaken, en, ten dien einde, met een Leger te *Keulen* kwam. Maar de gezamenlijke Keurvorsten verſchaften hem zo veel werks, dat hij van zijne eiſchen moest afzien.

Om alle de duiſterheden hier van op te helderen, zullen wij het verhaal, zo als het, door den Heer WAGENAAR, in 't III Deel zijner *Vaderlandſche Historie*, word opgegeeven, hier nederſtellen, en het met dat van andere geloofwaardige Schrivers vergelijken. Men leest aldaar, bl. 40. „ Dat de eerſte zorg van „ Graaf JAN DEN TWEEDEN, liep over het verzoenen of bedwin„ gen van alle, die deel aan den dood van Graave FLORIS ge„ had, of Heere WOLFERDS zijde gehouden hadden. *Zeeland* „ was nog vol van deeze ſoort van misnoegden, enz. Niet lang „ hier na, vervoegde JAN VAN RENESSE, die ſedert dat hij, door „ toedoen van Heere WOLFERD, gebannen geweest was, buiten „ 's Lands gezworven had, dog na WOLFERDS dood te rug ge„ keerd was, zig bij Graave JAN DEN TWEEDEN, aanbieden„ de, wegens den aanſlag tegen Graaf FLORIS, waar mede hij, „ door GERARD VAN VELZEN, betigt was, volkomen te willen „ zuiveren, en borg voor zijn goed gedrag te willen ſtellen; 't „ zij dit hem ernst was of niet, de Graaf gaf bevel om een „ ſchriftelijken borgtogt op te ſtellen; doch toen dit geſchied „ was, kon RENESSE geene borgen vinden: waar op de onder„ handeling werd afgebrooken. RENESSE begaf zig naar *Zeeland*, „ en aldaar met VAN BORSELEN zamenſpannende, verwekte hij „ eenen gevaarlijken opſtand, welke binnen korten tijd grooten „ aanhang kreeg.

„ De Graaf had, op de eerſte tijding hier van, wel eenig „ volk op de been gebragt, met het welk hij naar *Zierikzee* „ overgeſtoken was, dog de magt van RENESSE overtrof de zij„ ne verre; zo dat hij niets onderneemen durfde. Uitgenomen „ van *Zierikzee*, maakte RENESSE zig eerlang meester van gantsch „ *Schouwen*, alwaar zijne goederen gelegen waren. De Graaf „ ontbood hier op een Vloot uit *Holland*, die, onder 't geleide „ van den Heere van REIMERSWAALE en van GUY VAN HENEGOU„ WEN,

„ WEN, in *Walcheren* landen moest; doch een ſchielijke don-
„ derbuij verſtrooide de Vloot, die den misnoegde *Zeeuwen* ge-
„ deeltelijk in handen viel. GUY zelf werd, bij deeze gelegen-
„ heid, gevangen genomen, doch kort daarna uitgewisſeld tegen
„ de Zoonen van Heere WOLFERD, die Graaf JAN, van wegen
„ den Koning van *Frankrijk*, eenigen tijd in hegtenis gehouden
„ had.

„ KAREL VAN VALOIS, Broeder van FILIPS DEN SCHOONEN,
„ voerde, omtrent deezen tijd, een voorſpoedigen Krijg in
„ *Vlaanderen*, en belette de *Vlamingen*, hunne vrienden in
„ *Zeeland* te onderſteunen. Dit gaf Graave JAN, die anders,
„ door 't verlies zijner Vlooten, zeer in 't naauw gebragt zoude
„ geweest zijn, voor eenigen tijd, wat ruimte, terwijl RENES-
„ SE's aanhang voor 't keeren van den kans des oorlogs bedugt
„ was. Beide partijen namen derhalven gereedelijk de bemidde-
„ ling aan, die hun, door VALOIS, uit zijns Broeders naam, aan-
„ geboden was. Eerlang werd het geſchil, tuſſchen Graaf JAN
„ en RENESSE, aan de uitſpraak van Koning FILIPS verbleven.
„ Tegen *St. Jans Miſſe*, zijnde den vierentwintigſten van Junij,
„ moesten partijen te *Biervliet* Borgen of Gijzelaars leveren,
„ voor de onderhouding van 't Beſtand, welk, tot dien tijd toe,
„ geſlooten was. De Graaf deed dit: doch RENESSE bleef in
„ gebreke. 't Beſtand tot op de helft van Augustus verlengd zijn-
„ de, handelde men middelerwijl over den vrede. RENESSE,
„ vermoedende of bemerkende, dat de Koning te zeer naar
„ 's Graaven zijde helde, brak de overeenkomst af, en keerde
„ wederom herwaards. —

„ Terwijl de onderhandeling nog duurde, deed de Graaf zijn
„ best, om het getal zijner Partijen te verminderen. Omtrent
„ het midden van Julij, ſloot hij een verbond van vriendſchap
„ en onderlinge beſcherming met JAN DEN II, Hertog van
„ *Lotharingen* en *Braband:* die deel aan den aanſlag tegen
„ Graaf FLORIS gehad hebbende, ten zelven tijde beloofde,
„ voor de rust van de ziele des vermoorden eenige bedevaarten,
„ en andere ſoorten van boete, te zullen doen. Ook bewerkte
„ Hertog JAN een onderling verdrag, tuſſchen Graave JAN ter
„ eener, en JAN, Heere van *Kuik*, en JAN, Heere van *Heus-*

„ *den*, ter andere zijde: bij het welk de Partijen zig verbon-
„ den, elkanderen geene ſchade te zullen toebrengen.

„ RENESSE, intuſſchen naar alle kanten uitziende, om zijnen
„ aanhang te ſterken, haalde ieder over, die eenig deel had aan
„ den aanſlag tegen Graaf FLORIS. FLORIS VAN BORSSELEN, die
„ den Graave reeds hulde had gedaan en zijne Klederen droeg,
„ was nu een der eerſten, die RENESSE toe en hem afvielen.
„ RENESSE had voor, Graaf JAN van 't Graaflijk bewind over
„ *Holland* en *Zeeland* te ontzetten; en vervoegde zig, om dit
„ uit te voeren, bij den Keizer ten Hove; voorgeevende, dat
„ het *Graaffchap als een Leen des Rijks met het afſterven van*
„ *Graaf Jan den Iſten aan 't Rijk vervallen was, en door*
„ *Jan den IIden onwettelijk beheerd werd.* Hier bijvoegende
„ hoe de Keizer, (toen ALBERT of ALBRECHT *van Oostenrijk*,)
„ zig, met een magtig Leger, gemakkelijk konde verzekeren
„ van het Graaffchap, aangezien de Edelen en Steden gereed
„ ſtonden om hem toe te vallen, zo dra hij zig hier te lande
„ vertoonde. Kortom, hij wist zijnen voorſlag den Keizer zo
„ ſmaakelijk te maaken, dat deeze een beſluit nam, om zig in 't
„ bezit van *Holland* en *Zeeland* te ſtellen." Wij vinden, bij
den Hiſtorieſchrijver WAGENAAR, deeze volgende aanmerking:
„ RENESSE's voorgeeven, dat het Graaffchap aan het Rijk ver-
„ vallen was, *zou grond gehad hebben*, indien men het als een
„ *kwaad leen*, dat alleen op de mannelijke nakomelingen van
„ den bezitter verſterven kon, moest aanmerken." (een gezeg-
de, waar door hij bewijst, de Leenroerigheid aan het rijk te er-
kennen.) „ Doch wanneer men het voor een goed rijksleen
„ hield, welk op den naasten erfgenaam, 't zij vrouw of man,
„ verſtierf, gelijk het doorgaans aangemerkt is, moest zijn voor-
„ geven, als ongegrond verworpen, en JAN DE II voor wettigen
„ Bezitter van 't Graaffchap gehouden worden. Ondertuſſchen
„ kon RENESSE met eenigen ſchijn worden geweerd, alzo men
„ nog geen voorbeeld had van 't verſterven van 't Graaflijk be-
„ wind op iemand, die uit eenen zijtak, langs eene vrouwe,
„ geſproten was. —

„ Keizer ALBRECHT, die zig reeds vleide met de hoop, van
„ *Holland* en *Zeeland* wel haast voor zijne overmacht te zien

„ bui-

„ buigen, vond zig, echter, in deeze verwachting bedrogen. „ Terwijl hij te *Keulen* een Leger verzamelde, had hij heimelij„ ke brieven aan de *Hollandſche* en *Zeeuwſche* Steden afgevaar„ digd, in welke hij van dien toeleg kennis gaf. Eenige deezer „ Brieven werden Graave JAN in handen geſteld, die terſtond „ daar op, door gantsch *Holland*, een Heirvaart deed beſchrij„ ven, en een aanzienlijk Leger van Edelen en Poorters op de „ been bragt. De Keizer kwam met zijne magt, in Augustus, „ te *Nieuwmegen;* alwaar hij den Graaf dagvaarde, onder be„ loſte van vrijgeleide. Doch deeze, onderricht dat 's Keizers „ Leger zo talrijk niet was als het zijne, ſchroomde niet, te „ *Gorichem*, alwaar hij de zamelplaats had gehouden, ſcheep te „ gaan, en den Waalſtroom op naar *Nieuwmegen* te ſtevenen. „ Naar maate dat hij naderde, week de Keizer, die dus tot aan „ *Kraanenburg* afzakte. De Graaf ontſcheepte zijn volk bij „ *Nieuwmegen*, en zoude voortgetrokken hebben, indien WIG„ BALD, Aartsbisſchop van *Keulen*, tusſchen beiden tredende, „ geen verdrag had bewerkt: waar bij Keizer ALBRECHT beloof„ de, te rug te zullen keeren, en Graaf JAN in 't gerust bezit zij„ ner landen laaten: mids hij dezelve van den Keizer ter Leen „ ontving; gelijk geſchiedde." Dit Verbond werd geſlooten op den vijſtienden Augustus.

Zie hier het gantſche verhaal in zijn geheel, meest overeenkomende met het geen men bij MELIS STOKE, van vſ. 238—368 leest: uitgenomen het geene WAGENAAR zegt, uit het *zevende* Boek van deezen Schrijver te melden, doch aldaar door ons niet gevonden wordt; namelijk, van dat *verbond*, dat, *tusſchen hen gemaakt was, en waar bij Graaf Jan, in de bezitting 'er van zoude blijven, mids die van dezelve te Leen ontvangende.* Dat dit, echter, een zeer groote misſlag is, blijkt ten klaarſten; voor eerst, dewijl dit niet te vinden is, of men moet het willen haalen uit de Aantekeningen van ALKEMADE op MELIS, die door zijn Ed. niet aangehaald zijn. Dewijl wij, op 't Art. van de Leenen en Leenroerigheid, over derzelver beſtaanbaarheid of onbeſtaanbaarheid, en in hoe verre het eerſte plaats heeft gehad in dit geval, moeten handelen, zullen wij hier alleen zeggen, dat wij geen het geringſte bewijs vinden, dat DIRK DE EERSTE, als *Graaf van Holland*, zijne goederen van de *Frankiſche* Ko-

ningen te Leen gekregen heeft; uitgenomen eenige, daar hij [illegible] leen het beſtier over had. Even weinig zeker dunkt het ons, [illegible] ontbloot van allen grond, dat Graaf JAN ooit met de Rijksleene[n] bekleed is geworden. Want al het geene VAN LOON in deez[e] zaak bijbrengt, beſtaat, volgens zijne eigen woorden, bl. 85 [illegible] alleen in bedenking, Onderzoeken wij nu dat *Verbond*, of *Ver[drag]*, het geen de Heer WAGENAAR opzettelijk zegt, geſloten te [zijn] op den vijfſtienden Augustus, zo moeten wij ons erinneren, dat WAGENAAR zelfs uit MELIS heeft gezegd, dat, hoe meer Graaf JAN *Nieuwmegen* naderde, hoe de Keizer meer agterwaarts trok, en dat de Graaf zijn Volk zoude ontſcheept hebben, indien niet WIGBALD, Aartsbisſchop van *Keulen*, tusſchen beiden tredende, een Verdrag bewerkt had. WIGBALD is, derhalven, de rechte man, die weten moest en weten kon, waar in het Verbond beſtond; en deeze is onze eenige getuige niet: de Biſchop van *Bazel* was neffens hem aan de zijde van ALBERT; en JAN, Hertog van *Braband*, nevens GODEVAART, Heer van *Aarſchot* en *Virſon*, aan de zijde van JAN *van Henegouwen*. Zie hier nu derzelver uitdrukkelijke bevestiging, welke een onwankelbaaren grond van zekerheid oplevert:

„ Allen, die deezen Brief zullen zien en hooren; wij *Jan*, „ *bij de genade Gods, Hertog van Lotryk, van Braband en* „ *van Limburg*, en wij *Godevaard van Braband, Heer van* „ *Aarſchot en van Virſon*, doen kond; hoe de hooge en *Ede-* „ *le man*, *Jan*, *Graaf van Henegouwe*, van Holland en van „ Zeeland, en Heer van Friesland, zig onderworpen heeft aan „ 't zeggen van de Eerwaardige Vaders in onzen Heere, mijn „ Heer *W. by Gods genade Aartsbisſchop van Keulen*, en *P.* „ *Biſchop van Bazel*, en van ons, wegens de oneenigheden, „ die daar ontſtaan waren, tusſchen den uitmuntenden Vorst „ *Aelbrecht*, door Gods genade verkooren Koning der Romei- „ nen. Overzulks *verklaaren* wij niets te weeten noch te zeg- „ gen, dan van een Huwelijk tusſchen *Jan*, zijnen oudſten „ Zoon, en de Dochter van onzen Heer Koning voornoemd: „ Item van eenig uitgelegd *Geleide Geld*, zo bij den eenen als „ bij den anderen uitgelegd en verſchooten, gelijk nader daar „ van blijken bij 't *Compronis*, hier op gedaan. In Oirkonde „ heeft ijder van ons dit met zijn Zegel bevestigd. Gegee-

„ ven

ven des Zaterdaags voor half August, in 't jaar der genade MCCC."

Dus luid een handſchrift, gemaakt en gegeeven van wederſidſche Gevolmagtigden. De twee Bisſchoppen, bezorgd voor : Eere des Keizers, hadden zig vrijwillig naar *'t Hollandſche* eger begeeven. Graaf JAN, hunne aankomst vernomen hebben-e, verzocht den gemelden Hertog en Heere GODEVAARD, om iet hun te ſpreken, en vervolgens eenige overeenkomst te treffen, (doch geenzins ſmekende of verzoekender wijze, om het een te mogen behouden), maar op zulke voorwaarden, als hij nn ſchriftelijk overleverde. Dus hadden zij, gelijk in alle Compromisſen, een bepaalden, maar de Bisſchoppen, in tegendeel, een onbepaalden last, om te handelen zo als zij best konden. Dat de vreeze van den Keizer groot was, kan men ook opmaken uit zijne verhaasting; want den 10den Aug. kwam Graaf JAN in 't gezigt van *Nymeegen*; den 13den gaf hij zijn *Compromis*, en ontving daar tegen de gemelde verklaaring, en, volgens STOKE, was, op den 15den, alles reeds bevredigd.

Wie ziet dus niet ten allerklaarſten, dat hier van geen *Leen*, maar van een *Huwelyk* en *uitgeſchoten geld* gewag gemaakt word; hoewel het ons onbekend is, wat hier over geſproken mag zijn; dan, het zij ons genoeg te weeten, welke zaak bij het Compromis bepaald was. Met reden moest men verwagten, dat een man als de Heer WAGENAAR, in 't *Charterboek*, II. Deel, pag. 12, zoude hebben gezien, dat, in het daar uit bijgebragte getuigſchrift, de *Brabanders* Graaf JAN, niet alleen noemden *Graaf van Henegouwen*, maar ook van *Holland* en *Zeeland*, en Heer van *Friesland*. Dit nu leezende, behoorde hem zo wel als ons te zijn gebleeken, op de allerovertuigendſte wijze, dat 'er, op den 13den Aug. geen verſchil meer was over het Graafſchap van *Holland*, dewijl dat op den 10den reeds afgedaan was, in 't zelfde oogenblik dat ALBERT, op 't eerſte gezigt van Graave JAN, de vlugt nam.

Wij achten de waarheid deezer geſchiedenisſe te klaar, dan dat wij, volgens veeler gewoonte, blindelings de misſlagen van WAGENAAR zouden volgen. Zie verder SCHRIVERIUS, in de *Teetsſteen op de Goudſche Chronijk*, bl. 267. en zijn *Chronijk der Graven van Holland*, in 4to. VOSSIUS, *Nederlandſche Jaarboe-*

boeken, bl. 260. die mede opzettelijk ontkent, dat de oude M
LIS, die in dien tijd leefde en ſchreef, daar iets van wist; v
HEMERT, *Graven van Holland*, bl. 205. en boven allen de o
ſchatbaare aantekeningen van den Heere B. HUIDEKOOPER, op d
gemelden MELIS STOKE, die hier alles beſlisſen, in 't III. Deel
bl. 22, 23 en 24, en verder bl. 527 en 528 enz. Tot ſlot voe
gen wij hier bij, de woorden, Graave JAN DEN TWEEDEN, doo
LANGENDIJK, in den mond geleid.

„ Ik heb, beroemde Vorst, geen vrijgeleij begeerd,
„ En 't vroomſte volk vergaard, op dat gij werd geëerd,
„ Indien gij u als vriend en Bondgenoot wilt draagen;
„ Doch zo ge uw achting door een vijandſchap wilt wagen,
„ Koome ik u vroeg genoeg, en toone u met mijn magt,
„ Hoe weinig Holland hier het *Duitſche Leenrecht* acht.
LANGENDYK, *Graven van Holland*, bl. 150.

ALBERT *Byling*, een man, die zig, zo in zijn leven, als met zijnen dood, ten tijde van Vrouwe JACOBA VAN BEIJEREN, beroemd gemaakt, en den naam van den *Hollandſchen Regulus* verkregen heeft. Als de zaaken deezer Vorſtinne reeds zo verre waren te rug gelopen, dat Hertog JAN VAN BRABAND tot Graaf van *Holland* en *Zeeland* gehuldigd was, poogde zij ſommige Steden en Kasteelen weder magtig te worden. FLORIS VAN KYFHOEK, of KIEFHOEK, werd, ten dien einde, met eenig volk, naar *Schoonhoven* gezonden, om dat te bemagtigen; het geen ook, door verſtandhouding met eenige *Schoonhovenſche* Burgers, wel haast verricht werd. Maar het Slot, waar in zig bevonden de Hoofdmannen WILLEM COSTER, (of mogelijk beter, WILLEM VAN DEN COULSTER) en ALBERT BYLING, bood, zes weeken lang, dapperen tegenſtand; tot dat zij, door hongersnood gedwongen, met de bezetting, uit 50 man beſtaande, onder beding van levensbehoud, deezen ALBERT alleen uitgezonderd, zig overgaven; hij moest, ter goedkeuring van Vrouwe JACOBA, gevangen blijven. ALBERT verzocht ontſlag voor een Maand, ten einde zijne vrienden te bezoeken; KIJFHOEK vergunde het hem, onder voorwaarde van, na verloop van dien tijd, te zullen terug komen; tot ieders verwondering, hield die dappere man zijn woord. Hij

ſtel-

lde zig in 's vijands handen, ſchoon hij te vooren wist, het et den dood te moeten bekoopen, zo als ook gebeurde. KIJF-EK liet hem, dien zelfden nagt, levendig, op de Molenwerf, i de aarde begraaven. Omdat ALBERT, wegens zijn gedrag, an ieder een bemind werd, durfde men het vonnis niet in 't penbaar en bij dag volvoeren. M. VOSSIUS, in zijne *Jaarboe-en*, bl. 644. zegt hier van: „ Had KIJHOEK de geheugenis van lit ſnode ſtuk ten zelven dage met een konnen begraven, dan zoude zijn deugd bij de nakomelingen niet bezwalkt zijn; maar nu hij zijne getrouwheid aan JACOBA betoond en zijne overwinningen, met die vuile daad beſmet heeft, zal BEYLING eeuwig met eere leven, en hij daarentegen in vervloekinge bij de nakomelingen zijn." Deeze ſchandelijke daad gebeurde in 1424.

Zie HALMA; GOUDHOEVEN, fol. 449. en VOSSIUS.

ALBERT *Janszoon*, of *Janſonius Albert*, een Karmeliter Monnik, geboortig van *Haarlem*, naar de gelegenheid van dien tijd tamelijk geleerd, ſchreef *Commentarien* over *Petrus Lombardus*, gezegd *Magister Sententiarum*, en eenige andere *Tractaten:* dog daar is weinig van gedrukt; hij overleed te *Leuven*, in 't Jaar 1496.

Zie HALMA; BOXHORN, *Toneel van Holland.*

ALBERTUS VAN AREMBERGH; zie *Arembergh (Alb.)*

ALBERTUS HOTTENUS; zie *Hottenus (Alb.)*

ALBERTUS JOACHIMI; zie *Joachimi (Alb.)*

ALBERTUS SONK; zie *Sonk (Alb.)*

ALBERTINA AGNES, Dogter van Prinſe FREDRIK HENDRIK *van Oranje* en van AMELIA VAN SOLMS, gebooren den 26 April 1634. Zij was, uit dit Huwelijk, de derde Dogter, en het vijfde Kind, even als alle de andere, van haare vroegſte Jeugd af aan, in alle Christelijke Deugden opgevoed, en droeg, in rijpere Jaaren, den roem weg van eene verſtandige Prinſesſe te zijn. Deeze Vorſtin, bij alle haare aanminnige hoedanigheden, een bevallig

DE TWEEDE, in 1303. Dit *Albrechtsberg* in *Kennemerland*, hoewel meermaal herbouwd, is, echter, door den tyd vergaan.

Zie HALMA, *en zijne aangehaalde Schrijvers.*

SMIT, in zijn *Schatkamer der Nederlandſche Oudheden*, geeft 'er de Afbeelding van, zo als het zig vertoonde, Ao. 1706, uitmakende een oud en nieuw zamenſtel. Want in den middelſten muur bevond hij den Ingang gemaakt tot het Woonhuis, en in den ſlinker vleugel van eenen gemeenen dikken muur, de deur om in den Bogaard te gaan; en aan de regter zijde 't Kapelletje van *S. Petronell.* Doch ROCHMAN, zegt hij, *tekende de ruïne van dit Huis, uit de Bogaart op zij, beter als ik, die het van vooren op de plaats affchetſte.* Dat dit Huis der Graaven Hof en Schatkamer geweest is, (zegt hij verder) hebben de bewoonders van 't vertimmerde gebouw naderhand willen aantoonen uit de woorden, die zij, in den Bogaard, op hardſteen geſteld hebben.

HIC QUONDAM
HOLLANDIÆ
CURIA:

d. i. *Hier was eertyds het Hof van Holland.*

De Schrijver van 't vervolg op gemelde *Schatkamer*, voegt 'er, uit BOXHORN, *Toneel van Holland*, bij: Tusſchen *Haarlem* en *Alkmaar*, is een berg of hooge plaats, tot eere van den H. *Adelbertus* gewijd, gemenelijk gezegd *Alberts-berg*, daar de Graaf, als Heer van *Kennemerland*, begroet werd, met een ſtaatelijke vergadering des Volks en des Adels. Tot ſlot zegt hij, uit de aantekeningen van PARS, in zijne *Katwykſche Oudheden*, dat dit Huis geſtaan heeft, digt bij een tak des Rhijns, welke daar voor bij liep.

Van dit huis *Albertsberg*, was de Heer ALBERTUS LIPPERT, in den jaare 1750, bezitter. Het heeft thans weinig aanzien; dog, wegens deszelfs voorigen luister, draagt de onderhoorige landſtreek als nog den naam van *Albrechtsberg*, en ook *Bloemendaal.*

daal. Het is het Noordelijkſte van drie zamengevoegde Ambachten, in de Baljuagie van *Brederode*, tuſſchen *Tetrode* en *Velzen*; ten Oosten heeft het *Zuid-Akendam*, *Hoogerwoord*, *Schooten* en *Zaanen*. Dit *Albertsberg* of *Bloemendaal*, zo als het, in de gemeene benaaming, beter bekend is, heeft een Kerkje, onder welk ook die van *Tetrode* en *Overveen* behooren, 't welk in 't jaar 1633 volbouwd, en 't eerſte is, waar van men aldaar gemeld vindt; ſchoon 't denkelijk zij, dat, in voorige tijden, de zogenaamde Kapelle van *Petronella*, ter oeffeninge van den Godsdienst, zal gebruikt zijn, waar in, nog voor weinige Jaaren, éénsjaars dienst plagt gedaan te worden, maar thans niet meer. Men mag van dit Kerkje van *Bloemendaal* zeggen, dat deszelfs Bouworde bevallig en deftig is; uit het midden des Daks rijst een achtkant Torentje, met een dergelijk ſpits gedekt; het Kerkhof daar rondom is met geboomte beplant, en ſtrekt tot ſieraad van deezen aangenaamen oord, waarin men veele aanzienlijke Lustplaatzen, en ſchoone Lijnwaat- en Gaarn-Bleekerijen vindt.

In 't Jaar 1722 is *Tetrode* of *Overveen*, *Albrechtsberg* of *Bloemendaal* en *Vogelenzang*, aan de Stad *Haarlem* verkocht, voor 3100 Guldens; uit welk recht van aankoop en eigendom, Burgemeesteren dier Stad aldaar een Sterf- en Ambachtsheer aanſtellen. De Regeering van het zelve beſtaat uit een Schout en Secretaris, met vijf Schepenen. Dit Ambagt is ook zeer bekend, van vroeger tijden af, in de Kerklijke Historie van *Nederland*, door het prediken van P. GABRIEL en JAN ARENDS, in den Jaare 1566, voor eene ſchaare van niet minder dan 5000 Menſchen. Zie verder OVERVEEN.

Zie VAN DER HOUVE; SMIT; PARS; *Handvesten*; *Staat der Nederlanden*, VIII. Deel, pag. 215 en 286. BRANDT, *Reformatie.*

ALBINUS, (*Bernard*) een der beroemdſte Mannen van deeze Eeuw, in de Geneeskunde, en de vermaardſte onder de Hoogleeraaren van de *Leidſche* Academie, was een Neeef van den Grooten ALBINUS. BERNARD werd den zevenden Januarij in het Jaar 1653, te *Desſau*, gebooren, in welke Stad zijn Vader, CHRISTOPHORUS ALBINUS, het Burgemeesterſchap bekleedde. Zo

zwak als in zijne eerſte Jeugd zijn lichaamsgeſtalte was, zo groot waren zijne Zielsvermogens. Zijn Vader beſloot, om die reden hem in zijn Huis, door bekwaame Mannen, te doen onderwijzen, en, tot meerder krachten gekomen, naar de Schoole te *Deſſau* te zenden. Van daar volgde hij zijnen Leermeester HENDRIK ALLERS naar *Bremen*, alwaar hij zig in de Wijsbegeerte en Natuurkunde oeffende. Van *Bremen* vertrok hij naar *Leiden*, en genoot aldaar het Geneeskundig onderwijs van K. DRELINCOURT, KRAANEN en SCHAGT, wien hij vervolgens in grootheid evenaarde. In 1676 keerde hij te rug naar *Deſſau*, en deed vervolgens eene reize door de *Nederlanden*, *Braband* en *Frankrijk*, alwaar hij een grooten ſchat van geleerdheid verzamelde, en, over *Lotharingen*, in *Duitſchland* te rug kwam. In 1680 werd hij, te *Frankfort aan den Oder*, tot Hoogleeraar in de Geneeskunde beroepen, in het volgende Jaar aldaar tot Stads Doctor aangeſteld, en vervolgens Lijfarts en Geheim-Raad van den *Keurvorst van Brandenburg*. Dit Ampt, tot in 1688, wanneer die Vorst ſtierf, bekleed hebbende, aanvaardde hij het wederom te *Frankfort*. In 1694 werd hem, door de Curatooren der Academie van *Groningen*, de waardigheid van *Provintiaal Doctor* en *Hoogleeraar* in de *Geneeskonst* aangeboden, op eene Jaarwedde van 1200 Guldens; doch, op aanhoudend verzoek des toenmaaligen Keurvorsts van *Brandenburg*, floeg hij dit aanbod af, en werd daar voor, van dien Keurvorst, (naderhand Koning van *Pruiſſen*,) rijkelijk begiftigd. Naderhand, echter, behaagde het dien Vorst, op het ernſtig verzoek van den Heere Graave van WASSENAAR, als beſtierder van *Leidens* Hooge-School, ALBINUS vrijheid te geeven om met zijn Huisgezin naar *Holland* te vertrekken, beſchenkende hem, bij die gelegenheid, met een Gouden Penning, verſierd met 's Konings Beeltenis. In het Jaar 1702 aanvaardde hij, te *Leiden*, met eene openbaare Redevoering, zijnen post, welken hij aldaar, geduurende den tijd van 19 Jaaren, met allen lof bekleed heeft. Hij ſtierf op den 7 September 1721, oud zijnde 68 Jaaren en 8 Maanden. In 1696 had ALBINUS zig in den Echt begeeven, met SUSANNA CATHARINA, Dogter van THOMAS SIGFRIED RINGS, Hoogleeraar in de Rechten te *Frankfort aan den Oder*. Uit dit Huwelijk zijn voortgekomen elf Kinderen, vier Zoonen en zeven Dochters. Een zijner Zoo-

Zoonen was BERNARD SIGFRIED ALBINUS, mede Gewoon Hoogleeraar in de Geneeskonst te *Leiden*; en een andere Zoon Buitengewoon Hoogleeraar in dezelfde Wetenſchap te *Utrecht*. Onder 's Mans Schriften munten uit, *de Corpusculis in ſanguine contentis*; *de Tarantulæ mira*: *de ſacro Freiſenwaldenſium fonte*.

Zie H. BOERHAVI *Oratio Acad. de Vita & Obitu B. Albini.*

ALBLAS, een Graft of Grift, welke, door de Sluis van *Alblasſerdam*, aan de *Merwe* gehegt is. Zij ſchijnt haaren naam ontleend te hebben van het Hoofd-Dorp *Alblas*, zo als alle, in den Polder liggende Landen, tuſſchen de *Lek* en de *Merwe*, den naam van *Alblasſerwaard* dragen.

ALBLAS, een Dorp van dien naam, in de gemelde *Waard*, in *Zuid-Holland*, onder *Dordrecht* geleegen. Veelen zijn van gedachten, of dit, veelligt, is, het *Tablas*, voorkomende in de vermaarde Tafelen van PEUTINGERUS, vermids hij deeze Landſtreek onder de laagſte plaatzen van *Batavia* geſteld heeft; en de *Alblasſerwaard* aan overſtroomingen, door inbreuk der Dijken, zeer onderworpen is. Reeds in 't Jaar 1064, vindt men van dit Dorp gewag gemaakt, in een open Brief van Keizer HENDRIK DEN VIERDEN, en ook verſcheidene maalen bij MELIS STOKE. In later tijd heeft het zijne bijzondere Heeren gehad, die ook den naam van ALBLAS gevoerd hebben. Volgens de aantekeningen van JACOB VAN DER EIJK, is KORNELIS VAN DER MIJLE, in 1645, Heer van *Alblas* geweest; en, volgens OUDENHOVEN, was, in 1654, Ridder ADRIAAN VAN DER MIJLE, Heer van *Alblas*, *Bleskensgrave* en andere Dorpen. Doch in latere tijden, en wel in 1749, behoorde het aan den Hoog Edelen Heere FREDRIK, Baron *van der Does*, Erf-Water-Graaf van 't nieuwe Waterſchap van de *Neder-Alblasſerwaard*. Dit Dorp, het welk een fraai Kerkje heeft, met een ſpits Torentje voorzien, bevat in zig, volgens de Lijst der Quohieren, 1221 Morgens en 550 Roeden Lands, met 114 Huizen en één Koorn-Molen.

ALBLASSERDAM, is mede een Dorp en Heerlijkheid, in de gemelde *Waard*, ten Oosten *Alblas*, ten Zuiden de *Merwe*, ten

Noorden *Nieuw-Lekkerland*, en ten Westen *Sprinten*, ſpringe de, over de *Merwe*, tot in het *Oude Verlande Diep* van *R denkerk*. Het Dorp is een der aanzienlijkſten in de geheele *Waar* niet alleen door de grootheid, als beſtaande in 246 Huizen é één Koorn-Molen, maar ook in fraaiheid der Gebouwen. H bezit het voorregt van eene ſchoone Haven en Sluis, waarbij h gemeene Landshuis van Dijk-Graaf en Hoog-Heemraden van *Graaf* en *Alblas* in *Nederwaard* ſtaat. De Kerk van dit Do en Ambacht plagt te ſtaan in *Blokweer*, het geen nu in de *Mer we* verdronken is; doch de tegenwoordige ſtaat binnensdijks voorzien van een Toren met een achtkanten ſpits. Jaarlijks word hier, op den 25 Julij, een vrije Paardemarkt gehouden. Voorheen ſtond ook in dit Ambacht een oud aanzienlijk Gebouw, waar van de grondſlagen nog heden uit het water oprijzen. Men heeft hier, onder andere Heeren-Huizen, thans nog het Huis te *Souburg*, aldus genaamd naar deszelfsStichter, NICOLAAS SOUBURG, Heer van *Alblas;* het is een aanzienlijk gebouw.

ALBLASSERWAARD, *(de)* is eene Bedijking en Hoog-Heemraadſchap, groot 21340 morgens Lands, in *Zuid-Holland*, tuſſchen de Rivieren de *Lek* en de *Merwe* geleegen. Deeze *Waard* wordt aldus genaamd, naar het water de *Alblas*, het welk, even als de *Gieſen*, weleer daar in bedijkt is. Men weet met geen zekerheid, wanneer de eerſte bedijking geſchied is; want in de vroegſte Handveſten, die daar van gevonden worden, (welke zijn, die van Graaf FLORIS DEN V, in 1277) wordt geene melding gemaakt van de eerſte bedijking, noch van het aanleggen der Dijken, maar wel van het ſchouwen van dezelve. Hier uit blijkt, echter, dat deeze Waard, bij de eerſte bedijking, niet zo groot geweest is, als na dat de gemelde Landen daar in getrokken waren; en ook, dat dezelve, in dien tijd, bij dezen naam nog niet bekend waren. Want zij worden, in gemelde Handveſt, *de Landen tuſſchen de Lek en den Donk* genaamd; wederom in een andere, van ALBRECHT VAN BEIJEREN, van 't Jaar 1360, *de Landen tuſſchen de Lek en de Merwe;* en in eene van nog later tijd, dragen zij den zelfden naam. Dus blijft de naamsoorſprong zeker, zo als wij zeiden, van het water de *Alblas*, 't welk daar

me-

ede in bedijkt is. De bedijking word geſteld geſchied te zijn
1365. In een Handvest van ALBERT VAN BEIJEREN, word
, op 't Jaar 1442, uitdrukkelijk *Alblasſerwaard* genaamd;
hoon in de Handvesten van de *Alblasſerwaard*, 1213 ſtaat. —
at de geſteltenis des Lands in deeze *Waard* aanbelangt, de
ndige BEVERWIJK zegt, dat de grond van de Rivier *de Merwe*,
p veele plaatzen, hoger is, dan de *Waard* zelve: veele Lan-
erijen (zegt hij) zijn 'er, die naauwlijks één voet hooger dan
et Polderwater beſchouwd worden; zo dat de Polders geduu-
ig met kracht van Watermolens, die op de Waterſchappen uit-
maalen, moeten droog gehouden, en 't water, door de Sluï-
zen, welke in den Dijk leggen, worden weggevoerd. — Wil
men deze geſteltenis nader kennen, men hoore wat de bewoo-
ners, als de beste getuigen, daar van zeggen, in hun Smeek-
ſchrift van 1726, aan de Staten van *Holland* en *West-Friesland*,
ter gelegenheid van den zwaaren Watervloed, bij hun geleden.
Zij betuigen, dat deeze Landen van zeer ſlegten aart en geringe
waardij zijn, en uit veele ſchraale Hooijlanden beſtaan; dat zij
met Hermoes en ander kwaad bezet, en in 't bijzonder, door
den watervloed van het jaar 1709, merkelijk vermagerd zijn.
Niet tegenſtaande deezen ſchraalen grond, en gevaarlijken toe-
ſtand, wegens geſtadige inbreuken, is de geheele *Waard* zeer
Volkrijk, en word greetig bewoond, indien dezelve maar een
geruimen tijd van Overſtrooming bevrijd blijve. Mend vind 'er
weinige of geene Zaaijlanden, maar veele Weij- en Henniplan-
den, of Wilge-Boomen, waar van Hoepelen gemaakt worden.

Dus vereisſchen deeze laage Landen zeer zwaare Dijken, om
dezelve te beſchermen tegen de Overſtroomingen, welke meest
door de *Lek* en *Merwe* voortkomen. De *Waard* legt, daarom,
in eenen gemeenen dijkring met de vijf Heeren-Landen, zijnde
Arkel, *Vianen*, *Hageſtein*, *Everdingen* en *Leerdam*: hoewel
dezelve veeltijds, door bijzondere benamingen, als bijzondere
Dijken, worden aangemerkt; gelijk, bij voorbeeld, de *Hogen-
dijk*; de *Souwendijk* en de *Dieſdijk*. Volgens de beſchrijving
in de Handvesten, p. 13. word de eerſte daar gemeld als een Bui-
tendijk, welke de *Waard* voor 't buitenwater bewaart. Om die
reden is deze Dijk zeer hoog en zwaar, beginnende van den *Schel-
luinderſloot*, en liggende door *Hardinxveld*, *Giesſendam*, *Sly-*

drecht, *Papendrecht*, *Alblasserdam*, *Nieuwlekkerland*, *Streefkerk*, *Gelkenes*, *Graveland*, *Langerak*, *Tienhoven* en *Amelden*, tot aan den tweeden Dijk, die aanvangt, alwaar de Eerste eindigt. Dezelve loopt door het Land tot aan de Schotdeuren, bij het Land van *Arkel*; een gedeelte van deezen heeft ook den naam van *Bazendijk*, namelijk van *Meerkerk*, voorbij de Schotdeuren, tot aan den *Arkelschendam*. De Derde, of *Diefdijk*, is hoger op boven *Leerdam* gelegd; *Leerdam*, *Vianen*, met hunne Landen, *Arkel* boven den *Souwendijk*, *Haagesteín*, *Everstein* en *Zijderveld*, ten getale van 11407 Morgens, zijn hier door in Dijk gebracht. Deeze Dijk, die de *Alblasserwaard* als in eenen ring bevat, sluit daar buiten de Graafschappen *Kuilemburg* en *Buuren*, met alle de bovenlanden, tot aan 't *Panderſche Gat*.

Een Dijk van die buitengewoone hoogte en breedte, zo als 'er geene, in de binnenlanden van de Nederlandſche Provintien, gevonden wordt, is, door die van de *Alblasserwaard*, en de gemelde vijf Heeren-Landen, gelegd tot een *Slaper*, om het Opperwater van de *Over-* en *Neder-Betuwe* daar door te keeren; en in deezen opzichte is dezelve, als een hooge voormuur voor de *Waard*, van ongemeenen dienst; doch, ten aanzien van 't Land van *Kuilenburg*, zeer nadeelig. Van het nadeel, welk dezelve daar aan toebrengt, zegt men, is de naam van *Diefdijk* oorſpronkelijk. Dewijl de Graaf van *Kuilemburg*, volgens accoord met die van de *Alblasserwaard* gemaakt, eenig voordeel bekomen had, tegen den zin der Ingezetenen van zijn Graafſchap, zeiden zij, dat de Graaf hun voordeel had geſchonden, dewijl hunne Landen, eindigende tegen den *Diefdijk*, zeer in prijs verminderden, om reden dat dezelve, door overlast van water, geſtadig door molens zig moeſten ontlasten. (Zie de gemelde Handv. p. 177 en 211.) De Dijk beſloeg, volgens eene meeting, in den Jaare 1677, in de lengte, 2426 Roeden. De nette tijd, wanneer dezelve gelegd is, kan niet wel bepaald worden; doch 'er zijn redenen, welke doen denken, dat het tusſchen de Jaaren 1284 en 1304 geſchied zal zijn. Tot behoud van de Landen, is hij van zo groot aanbelang, dat de Staten van *Holland*, in den jaare 1587, op de klagten van Dijkgraaf en Heemraden van deze *Waard*, en van 't Land van *Arkel*, wegens hun-

nne onmagt, 20000 guldens inwilligden, om dien te verzwaren. Te liever beſloot men hier toe, om dat gerekend werd, dat *Holland*, bij een onvoorzienen Inbraak, wel 70,000 guldens jaarlijks, zo aan verpondigen, als andere middelen, misſen ſoude.

Betreffende het beſtier dezer Dijken, hoewel zij, in veele opzigten, onder een gemeenen Dijkſchouw en Keuringe ſtaan, dient men, echter, hier bij in aanmerking te neemen, dat zij, in andere opzigten, onder het beſtier van verſcheidene *Dijkgraaf-* en *Hoogheemraadſchappen* ſtaan. Het blijkt, uit de reeds gemelde Handvesten van Graave FLORIS DEN VIJFDEN, van 't Jaar 1277, dat zij toen reeds zijn aangeſteld, en dus vóór den tijd, dat de *Waard*, in haare volle uitgeſtrektheid, bedijkt was. Die het Ampt van Dijkgraaf waarneemt, draagt daarin den naam van *Beſchouwer* of *Bezorger der Dijken*, met het recht van aanſtelling van dertien *Heemraaden*. Doch in eene latere Handvest, van Hertog ALBERT VAN BEIJEREN, van 1375, vindt men den naam van *Dijkgraaf*. In 1483 werd, door MAXIMILIAAN en PHILIPS, het getal van *Heemraaden* tot op acht verminderd; drie van dezelve moeſten woonen binnen *Dordrecht*, en vijf binnen de *Waard*. Maar in den Jaare 1661, herſtelden de Staaten van *Holland* en *West-Friesland*, bij eene nieuwe ſchikking, welke nog ſtand houd, het voorige getal van 13 Heemraaden; voegende, bij hun en den Dijkgraaf, een *Penningmeester*, onder voorwaarde, dat ieder dezer Heemraaden niet minder dan 12 Morgen Lands in de *Waard* moest bezitten. Onder dezelfde bepaaling ſtaat ook de Penningmeester, of Secretaris. De Dijkgraaf moet 20 Morgen Lands hebben, en een Poorter van *Dordrecht* zijn. Bij het openvallen van deeze waardigheid, leveren Burgemeeſteren van *Dordrecht* een drietal aan Hunne Edele Groot Mogende, die hier uit het recht van verkiezen en aanſtellen hebben.

Dijkgraaf en Hoogheemraaden van de *Alblasſerwaard* hebben 't beſtier en gezag over dezelve, en over de Dijken, onder derzelver diſtrikt geleegen. De gewoone Schouwing geſchied drie maalen in 't Jaar: de *eerſte* in de maand Meij; de *tweede* in Junij; de *derde* in October. De gewoone Rekening word gedaan te *Dordrecht*, Woensdags na belooken Paasch. Met de Collegien van Dijkgraaf en Hoog-Heemraaden van de vijf Heeren Lan-

den, hebben zij, daarenboven, een gemeen beſtier over den *Dieſdijk*, alwaar die van de *Alblasſerwaard* een Gemeen Landshuis hebben, onder den naam van 't *Dordrechtſche Huis*, 't welk, in tijd van nood; een bekwaam verblijf is.

Ten aanzien van de Sluizen, en het beſtier der Uitwateringen, is de *Waard* verdeeld in de *Over-* en *Nederwaard*, met derzelver Waterſchappen, onderſcheiden in de Oude en Nieuwe Waterſchappen. In de *Overwaard* is niet meer dan één Collegie, 't welk het beſtier over dezelve heeft. Hertog ALBERT VAN BEIJEREN verleende aan hetzelve, in 't Jaar 1365, de eerſte Handvesten. Zijn Bewaarder of Regter voerde, in lateren tijd, den naam van *Watergraaf*. Deze post plagt erfelijk te zijn in het Huis van BREDERODE; (zie WATERGRAAF.)

In de *Nederwaard* zijn twee Waterſchappen, dat van de *Graaf* en *Alblas*, en het nieuwe *Waterſchap*. Ieder heeft zijn Collegie, als ook de beſtiering over de Uitwateringen, de Kaden, Molens en andere Werken, die in dit District moeten onderhouden, en uit den gemeenen omſlag betaald worden. Aan de gemagtigden van de Dorpen *Gieſſen*, *Slijdrecht*, *Alblasſerdam*, *Alblas*, *Bleskensgraaf*, *Hofwegen*, *Molenaarsgraaf*, *Blokland* en *Wijngaarden* met *Ruigbroek*, wordt Jaarlijks daar van, binnen *Dordrecht*, Rekening gedaan. Het Waterſchap van de *Graaf* en *Alblas*, ook wel het oude Waterſchap genaamd, loopt, volgens Handvest van Graave WILLEM VAN HENEGOUWEN, in 1322, van den *Vuilendam* tot *Alblasſerdam*, en van daar tot de diepte van de *Merwe* toe. Het nieuwe Waterſchap, volgens Handvest van ALBERT VAN BEIJEREN, opgericht in 1391, ſtrekte zig uit, van den *Alblas*, door den *Blokweer* en *Nieuw Lekkerland*, tot de diepte van de *Lek*, beneden dat van *Overwaard*. Niettegenſtaande alle deze wijze maatregelen van de vroegſte tijden af, zijn 'er, echter, weinige Landſtreken in *Holland*, die de elende van geduchte en vernielende Overſtroomingen zo meenigmaal en hevig ondergaan hebben, als deeze *Alblasſerwaard*. Aan veelderhande oorzaaken wordt dit toegeſchreven, doch wel voornamelijk aan de geſtadige doorbraaken in de *Opper-* en *Neder-Betuwe*, waardoor het water den *Dieſdijk* overweldigt, dien doet doorbreken of overſtroomt. Menigmaal deed de zwaare Regen, of menigvuldig ſneeuwende Sneeuw, het afkoomend Opperwater

tot

ten over de Dijken loopen, en dezelve, in geen vasten grond leggende, opligten en wegdrijven. Niet minder ſchadelijk is ook het opkroppen van het Ys in dezelve, het welk veelmaals, in korten tijd, een geheelen Ysdam maakt, en het afkoomende Water noodzaakt, eenen nieuwen loop te zoeken: vooral wanneer de gezette Ysdammen niet ſpoedig los raken, of, voor een enkele keer, de hooge Zeevloeden den afloop van boven beletten. Zie hier eene korte aanrekening der tijden, wanneer deze rampen de *Alblasſerwaard* hebben getroffen.

Ao. 1458.	30 December.	Ao. 1573.	Januarij.
1470.	1 November.	1595.	— Maart.
1530.	5 November.	1598.	of 1599.
1532.	1 November.	1658.	20 December.
1552.	14 en 15 November.	1663.	26 Januarij.
1565.	22 Maart.	1709.	19 Maart.
1570.	1 November.	1726.	— Januarij.
1571.	11 Februarij.	1740.	—

Zo verderflijk was, inzonderheid, de laatſte, dat Hunne Edele Groot Mogende zig genoopt vonden, van tijd tot tijd, in het begin des Jaars 1741, aan de noodlijdenden in de *Alblasſerwaard*, in het Land van *Arkel*, binnen de Stad en het Land van *Heusden*, aan die van *Woudrichem*, en het Land van *Altena*, als mede aan die van *Heukelum*, voor de meest drukkende noodwendigheden, toeteſtaan een Somme van 18860 Guldens.

Tot ſlot van dit Art. voegen wij hier bij, eene Lijst der Ambachten, Heerlijkheden, enz. gelegen in deze *Waard*, welke wij, ieder op hunne behoorlijke plaats, nader zullen beſchrijven: *Slijdrecht*, en daar onder *Naaldwijk*, *Lokhorst* en *Niemandsvriend*; *Alblas*; *Alblasſerdam*; *Nieuw-Lekkerland*; *Streefkerk*, of *Streefland*; *Molenaarsgraaf*; *Brandwijk* en *Gijbenland*; *Bleskens Graaf*; *Gieſſen Oudekerk* en *Gieſſendam*; *Nieuwpoort*; *Liesveld*; *Gelkenes*; *Ammers*; *Graveland*; *Achterland* en *Peulwijk*; *Otteland*; *Peurſum*; *Papendrecht* en *Matena*, *Wijngaarden* en *Ruigbroek*; *Gieſſen-Nieuwkerk*; *Hofwegen*; *Slingeland*; *Nederblokland*; *Goudriaan*; *Noordeloos*; *Hardinxveld*.

Zie verder DE HANDVESTEN, PRIVILEGIEN, KEUREN, enz. *aangaande de Dijkregten van de* ALBLASSERWAARD, tweede Druk van Ao. 1720. THIELT, *Schouwburg der Gerichten, enz.* Mr. JACOB VAN VECHOVEN, *de Noodlijdende Alblasserwaard*, bl. 131. J. VAN OUDENHOVEN, *Ingebrooken Alblasserwaard*, tweede Druk, 1741, bl. 283. J. VAN OUDENHOVEN, *Zuidholland*, bl. 281, 282 en 352. KEMP, *Beschrijving van Gornichem*, bl. 58, 347 en 352. HOOFT, *Nederlandsche Historien*, bl. 1178. GABBEMA, *Watervloeden; Oudheden van Zuidholland*, bl. 170 en 186.

ALBLAS (*Kornelis Willemsz. van*) werd, in 1533, Deken van het Kapittel te *Dordrecht*, en overleed Ao. 1540.

ALBOUT, een voornaam geslacht in *West-Friesland*, waar van de laatste mannelijke afstammelingen zijn gestorven, in of omtrent het Jaar 1540. Volgens de geloofwaardigste berichten, waren zij afkomstig uit een van de vijf Edele Geslachten, die *West-Friesland* wel eer bezeten hadden, voor dat de Graaven van *Holland* daar mede begiftigd werden. Doch D. VELIUS was van gedachte, dat de ALBOUTEN afkomstig waren van een der Broeders van den *Utreehtschen* Bisschop ADELBOLD. Zeker is het, dat dit geslacht van zeer ouden stamme was, en zig altoos als Mannen van een Adelijke afkomste gedragen hebben. Van Ridder JOOST ALBOUT en zijnen Broeder GERRIT, vindt men aangetekend, dat zij even als anderen van dien naam, de aanzienlijkste waardigheden binnen *Hoorn* met roem bekleed hebben, en tevens, door hun vermogen, in groot aanzien geweest zijn. GERRIT, die in zijn leeven, meermaalen, Burgemeester, Schout en Kastelein van de *Zecburg* was, staat nog afgeschilderd aan de Noordzijde van de Kerk, in het laatste Glas, ten Oosten, (door hem zelfs gegeeven) knielende in vollen Harnas, met den Helm voor hem leggende, en daar nevens zijn naam en Wapen, en daar onder die van zijne Huisvrouw. Deze Heer GERRIT, die overleed 1517, liet na eenen Zoon, ALBERT, dien men, voor de derde en laatste maal, op de naamlijst der *Hoornsche* Burgemeesteren van het Jaar 1534 gesteld vindt. Hij overleed in dit Jaar, nalaatende eene Dogter, die, hoewel van onechte Geboorte, bij gebrek aan andere Erfgenamen,

nen, door hem wettig gemaakt, geadopteerd, en naderhand ten Huwelijk gegeeven werd aan ADRIAAN WIN, een Man, even zo berugt door zijnen overgrooten rijkdom, als daar op volgende armoede; waar van wij dit volgende hier bijvoegen. Van hem word naar waarheid verhaald, dat hij, behalven Huizen en Renten, enz. voorheen in eigendom bezat honderd vijf en twintig Morgens van het beste Land, dat in *Noord-Holland* te vinden was, als een der grootſte Vorſten leefde, en ongemeen hoogmoedig was; waar van ten bewijze ſtrekte een Glas in een zijner Speelhuisjes, (dat 'er, zo als VELIUS zegt, ten zijnen tijde nog te zien was,) waar op ſtond een Man op een moedig Paard, met een Valk op de Hand, en daar onder dit tweeregelig Versje:

Ik mag rijden, ik mag vliegen, ik mag gaan:
Ik behoef niemant ten dienst te ſtaan;

willende daar mede te kennen geeven, dat, volgens het ſpreekwoord van dien tijd, geen Zee hem te hoog konde gaan. Dan, dit leerde hem en zijnen tijdgenooten de onbeſtendigheid der aardſche rijkdommen: want zijne onachtzaamheid, verkeerde mildheid, en kwaad beſtier van zaaken, bracht hem tot die Armoede, dat hij van niemant een Brood te borge konde krijgen, en eindelijk in den allergrootſten kommer ſtierf, in een Schuur van zekeren Huisman, die voorheen zijn Pachter geweest was.

Zie VELIUS, *Kronijk van Hoorn.*

ALBRANTSWAARD, en KIJVELANDEN, een hooge Heerlijkheid, in het Land van *Putten*, tuſſchen *Rhoon* en *Portugal*, aan de *Oude Maaze*. Volgens de oude Quohieren bevattede zij 368 gemeten en 135 roeden; waar bij naderhand nog 66 gemeten en 150 roeden gevoegd zijn: dus derzelver uitgeſtrektheid nu gerekend wordt op 434 gemeten en 285 roeden Lands. Volgens de laatſte opneeming was het getal der Huizen 26. In het Ambacht van *Albrantswaard* geene Kerk zijnde, behoort deeze Gemeente onder *Portugal*. JOZINA MARIA DE BIJE, Douariere DE SCHAK, Vrouwe van *Stoutenburg*, had, voor eenige Jaaren, deze Heerlijkheid ook onder haare bezittingen.

Zie VAN DER HOUVE, *Handv. Chronijk*, I. Deel, fol. 106.

ALBRECHT *van Saxen, van Beijeren, van Oostenrijk.* Zie ALBERT.

ALBRUG, (*K. van*) vind men gemeld op de Lijst der ondertekenaars van 't Verbond der Edelen, zonder dat men iet anders met zekerheid van hem melden kan. Even onzeker is het, of hij dezelfde geweest zy, die elders KRISPIJN van ZELTBRUGGE of ZALTBRUGGE genoemd word.

Zie BOR, VI. Boek, bl. 166. WAGENAAR, XI. Deel. bl. 67.

ALCKEMADE; zie ALKEMADE.

ALDEGILDUS; zie ADGILLUS.

ALDEGONDE, (*Sint*) eene Maagd in *Henegouwen*, welke leefde in de zevende Eeuw, zijnde eene Dogter van WALDERT, Prins van het Bloed der *Frankiſche* Koningen, en van BARTILDA. Zij werd in *Henegouwen* geboren, in het Jaar 630. Altoos afkeerig van het Huwelijk zijnde, nam zij, in 661, het Geestelijk gewaad aan, uit handen van AMAND, Bisſchop van *Maastricht*, en van AUBERT, Bisſchop van *Kamerijk*. Naderhand reisde zij naar *Maubeuge*, ſtichtte aldaar een Klooster, waar in zij veele Nonnen verzamelde, en ſtierf, den 30 Januarij 684, welke dag, tot haare nagedachtenis, nog gevierd wordt.

Zie *haar Leven, beſchreven door* HEUGEBAUD, *Monnik van Amand.*

ALDEGONDE, (ST.) een zeer oud en magtig geſlacht van de Graaven van dien naam, te *St. Omer* in *Artois*, welk Graaffchap een gedeelte van die Stad, met de Burggraaffchappen van *Wisque* en *Aquin*, daar bij gelegen, nevens de Burggraafſchappen en Baronnijen van *Noirkarmes*, *Trindasque* en andere Dorpen, in zig bevat. De Heeren uit dit geſlacht hebben de aanzienlijkſte Ampten in Nederland bekleed, en zig vermaagſchapt aan de aanzienlijkſte Familien, zo als uit de volgende Lijst blijken zal.

PIETER VAN ST. ALDEGONDE, Ridder, trouwde ISABELLA VAN BLONDEL, Vrouwe van *Genetz*, enz. uit den Huize van NOIJERS, Graave van *Soigny*; welk Huis, reeds in het jaar 1160, in *Frankrijk* voor een der voornaamſte werd gehouden. Uit dit Huwelijk werd verwekt:

NICOLAAS VAN ST. ALDEGONDE, Ridder; deeze huwde HONORINE VAN MOMMERENCIJ, (uit den Huize der Prinſen en Hertogen van dien naam) Dogter van JOHAN VAN MOMMERENCIJ, en van GONDELLA DE GAND, gezegd VILAIN, uit den Huize van BEGHEIM, die twee Dogters nalieten.

JOHAN VAN ST. ALDEGONDE, Ridder, werd, van Raad van Staate en Groot-Kamerheer van Keizer KAREL DEN VIJFDEN, Gouverneur en Hoog-Baljuw van de Stad en Kanſelerij van *Kaſal*. Hij trouwde MARIA VAN RUDEMPRÉ, uit den Huize van dien naam, en van *Everbergen*. Voorheen was zij de Weduwe van den Graave VAN ROGGENDORFF, Groot-Marſchalk van *Oostenrijk*. De oudſte Dogter, MARGRETA VAN ST. ALDEGONDE, trouwde met JOHANNES VAN PRAAD, Ridder, Heer van *Blaasveld*, Gouverneur der Stad *Arien*, in *Artois*. De tweede trad in huwelijk met HALEWIJN, Ridder, Heere der Stad *Comines* in *Vlaanderen*; uit welk Huwelijk is voortgekomen JAN VAN HALEWIJN, die een Dogter heeft nagelaaten, welke getrouwd is met den Hertog van CRUIJ en van AARSCHOT, Prinſe van *Chimay* en *Portian*, Ridder van 't *Gulden Vlies*, van wien ook ſlechts éene Dogter is nagebleven, die alle de Heerlijkheden, aan haaren Man, KAREL VAN LIGNE, Grave van *Aremberg*, overgebragt heeft, en van wien alle de volgende Graven van *Aremberg* en *Oirſchot* oorſpronklijk zijn. Deeze JOHAN heeft nagelaten één Zoon en twee Dogters.

FILIPS VAN ST. ALDEGONDE, Heere van *Noirkarmes*, Burgemeester van *Wisque* en *Aquin*, werd Edelman van Keizer KAREL DEN VIJFDEN; Commandeur van de Ridder-Orde van *Alcantara*; Generaal van de Legers; Gouverneur, Kapitein-Generaal van de Provintie van *Henegouwen*, en der Steden en Kasteelen van *Kamerijk*, *St. Omer*, *Doornik* en *Valencyn*; welke twee laatſte Plaatzen hij bemagtigd had, gelijk hij naderhand dezelve onder de heerſchappij van FILIPS bracht, met *Maaſtricht*, *'s Hertogenbosch*, *Vianen*, *Amſteldam*, *Haarlem*, *Leiden*, *Delft*, en genoegzaam geheel *Holland*, *Zeeland* en *Vriesland*. Vervolgens werd NOIRKARMES Kapitein van de Edele Lijfwacht, Raad van Staate, Opperſte Finantie-Raad, Plenipotentiaris tot het veranderen der Regeeringe van *Vlaanderen*. Hij overleed te *Utrecht*, in 1574, aan de wonden, die hij in 't beleg aldaar bekoomen had. Hij had ter Vrouwe gehad BONA VAN LANOY, eene zeer

zeer rijke Erfgenaame van den Baron van MAINGOVAL, Seneſchal van het Land van *Oostervand*. Haar Vaders broeder was de groote KAREL VAN LANOY, Prins van *Sulome*, Ridder van 't *Gulden Vlies*, Generaal van 's Konings Legers, dezelfde, aan wien FRANÇOIS DE EERSTE, Koning van *Frankrijk*, zig gevangen gaf, in den vermaarden ſlag by *Pavie*. De oudſte Dogter van JOHAN, en Zuster van FILIPS, ANNA genaamd, was de Gemalin van EUSTACHIUS DE FIENNES, Marquis van *Longueval*, Graave van *Bucquoy*, Opperſten Generaal der Keizerlijke Legers, enz. Uit welken Egt zijn voortgekomen de Graaf VAN LUMBRES, de Graaf VAN FIENNES, Marquis van *Mastaing*, en andere. De tweede Dogter, MARIA, trouwde met JOHAN VAN HOORN, Graave van *Boucignies*, van wien de Graaf VAN HOORNE afſtamde.

Deze FILIPS VAN ST. ALDEGONDE, Heer van *Noirkarmes*, onder welken naam hij, in de Nederlandſche Geſchiedenisſen, meest bekend is, liet na twee Zoonen en éene Dogter.

MAXIMILIAAN, de oudſte Zoon, was Graaf van *St. Aldegonde* en *Genets*; Seneſchal van *Oostervand*; Burggraaf van *Wisque* en *Aquin*; Baron van *Noirkarmes* en *Maingoval*; Heer van de Stad *Gosſelies*; Ridder van 't *Gulden Vlies*; Gouverneur, Kapitein Generaal van de Provintie van *Namen*, *Artois*, de Steden *Doornik* en *St. Omer*; Opperhofmeester van den Aartshertog ALBERTUS en de Infante ISABELLA; Raad van Staate; Kapitein van de Lijfwacht des Konings. Hij had ter Vrouwe ALEXANDRINA VAN NOYELLES, Vrouwe van *Cerbuge* en *Tubiſe*, Dogter van den Graave van dien Naam, Gouverneur van *Limburg*, en Opperſten Finantie Raad der *Nederlanden*. De tweede,

L'ARMORALDUS, werd Colonel van een Regiment *Waalen*, in dienst van het Huis van *Oostenrijk*; met welk Regiment hij zig, neffens den Prins VAN PARMA, bij het ontzet van *Parijs*, in 1590, bevond.

De Dogter, JOHANNA, was de Gemalin van JOHAN VAN SOOS, Baron van *Haisne*, en heeft nagelaaten den Baron van dien naam, neffens Graaf van *Vostin*, Generaal, Gouverneur van *Oudenaarden*.

L'ARMORALDUS DE TWEEDE, Graaf van *St. Aldegonde*, werd gehouden voor een van de magtigſte en rijkſte Heeren van gantsch *Nederland*; hij bezat zeer veele uitgeſtrekte goederen. Zijne Ge-

ma-

malin was AGNES VAN DAVEREN, geſprooten uit het Souveraine Huis der Graaven van *Dammarten*, *Ponthieu* en *Boulogne*; welk Huis de eere gehad heeft, Koninginnen voort te brengen. Gemelde Graaf liet na vijf Dogters, die van hem alle de groote goederen geërfd hebben. De oudſte, ISABELLA CLARA, huwde aan den Zoon van den Graave VAN GENNETSZ, en werd naderhand de derde Gravin van *St. Aldegonde*. Van hun bleef na één Zoon, en ééne Dogter, die vervolgens de vierde en vijfde Graaf en Gravin werden. Beide zijn zonder Kinderen overleeden. De tweede Dogter,

ANNA VAN ST. ALDEGONDE, werd Kanonikeſſe te *Nivelle*, Vrouwe van *Spij*, *Boisſeigneur*, *Iſaak Ophain*, *Beaugrenier* in *Henegouwen*. Zij begaf zig in 't Huwelijk met JOSEPHUS VAN MALLIJ MAMEZ, Baron van *Ableghem*, Heere van *Cahem*, *Lampernesſe*, *Rie*, *Wisque*, *Nelle*, *Morkan*, *Wignacour*, enz. enz. Deze hebben, onder andere Kinderen, nagelaten, MARIA VAN MALLIJ MAMEZ, van Moeders zijde de zesde Gravin van *St. Aldegonde*; zij was de Egtgenoote van JOHANNES FRANÇISCUS, Graave van *la Tour*, Ridder, Heere van *Seger Cappelle* en van *Torie*, die de Zoon was van CORNELIUS en van ADRIANA VAN ASPEREN en VEUREN; de laatſte was afkomſtig uit den Souverainen Huize van de magtige en doorluchtige Heeren VAN ARKEL, van welke de laatſte heeft nagelaten MARIA VAN ARKEL, Erfgenaame van de Hertogdommen *Gelderland*, *Gulik* en het Graaffchap *Zutphen*, die zij aan haaren Zoon Hertog ARNOUT VAN GELDER gebracht heeft. Deeze Gravin liet na twee Zoonen en ééne Dogter.

ALEXANDER, Graaf van *la Tour*, (de zevende van *St. Aldegonde*) Baron van *Noirkarmes*; Burggraaf van *Wisque* en *Aquien*; Heer van *Seger Cappelle*; Colonel te Paerd, in dienst van zijne Keizerlijke Majeſteit, in den jaare 1723. Hij had in Huwelijk BEATRIX HAATOPP, van een Adelijk geſlacht in *Engeland*.

FERDINAND DE LA TOUR, Ridder, Colonel van een Regiment *Waalen*, in dienst des Konings van *Spanje*, is, in 't jaar 1714, binnen *Pompelona*, de Hoofdſtad van *Navarre*, overleden.

MARIA DE LA TOUR, eerſte Hofdame van de Keurvorſtinne van de *Paltz*, begiftigd met de Order van de Keizerinne, is aan dat Hof, Ao. 1708, overleeden.

De

De derde Dogter van Graave L'ARMORALDUS en ST. ALDEGONDE, was MARIA, en had in Huwelijk den Marquis van BOURNONVILLE, Gouverneur van *Oudenaarden*; uit welk Huwelijk geſproten zijn de Marquis VAN BOURNONVILLE en andere.

De vierde trouwde met den Graaf VAN ANNAPES, Gouverneur van *Dendermonde*; deeze ſtierf zonder Kinderen, even als de vijfde Dogter.

De Graaf VAN GENNETZ, jonſte Broeder, was Gouverneur van de Stad *Bines*, en trouwde met de Gravinne VAN OGINES; bij haar verwekte hij vier Zoonen en éene Dogter.

I. Den Graaf VAN GENNETZ, die nagelaten heeft een Zoon, die hem opvolgde.

II. Den Baron VAN ROSIMBOIS, die verwekt heeft den Heer VAN ST. ALDEGONDE, te *Doornik*.

III. Den Graaf VAN NOIRKARMES, Generaal in dienst van den Keizer, geſneuveld in den ſlag tegen de *Turken*.

IV. Den Baron VAN FIULET, die naliet den Ridder van ST. ALDEGONDE, welke in 1710 ſneuvelde.

V. *N. N.* VAN ST. ALDEGONDE, getrouwd met een Ridder, naderhand Marquis VAN BEUCHIN, (geleegen bij *Ryſſel*,) heeft nagelaten vier Zoonen en vier Dogters, die meest allen, in dienst van den Keizer en van den Koning van *Spanje*, aanzienlijke Ampten bekleed hebben, of aan Mannen van naam, door den Echt, verbonden zijn geweest.

ALDEGONDE, (*Philips van Marnix, Heer van St.*) een Man van het grootſte belang, geduurende den tijd der *Nederlandſche* beroerten, geboren uit een Edel en Doorlugtig *Savooisch* Geſlacht, woonende, in 1538, te *Bruſſel*. Zijne Geleerdheid toont ons duidelijk, dat hij, van der Jeugd af aan, zig ernſtig op de beoefening der Taalen en Wetenſchappen moet hebben toegelegd, voornamelijk op de Rechtsgeleerdheid. En wat aangaat de kennis der Godgeleerdheid, met aankleeving van den Hervormden Godsdienst, daar toe was bij hem al vroeg de grond gelegd; zijnde hij zelfs te *Geneve*, door den grooten CALVIJN, daarin onderwezen. Den loop zijner letteroeffeningen, aan die en andere Hoogeſchoolen, voleindigd hebbende, keerde hij terug in Nederland. De hevige vervolging tegen de belijders van een zuiver

GESLACHT-L

HENDRIK VAN AVELE EN HEMMERICOURT, Heer van *Willenchij*, uit *Hoog-Bourgondie.*

en

ELIZABETH VAN SPANGEN, Dogter van Heere PHILIP VAN SPANGEN, Heer van *Spangen*, *Vlijmen*, *'s Gravenmoer* en *Nachtegaal*, en ANNA VAN BERGEN, die geboren was uit PHILIP, *Baron van Grimbergen*, en JOHANNA VAN HALMALE.

1. GERR
da
2. MARC
THOM
be
3. MARI
JACOB
ge
JAN
ge
va
Se
da
ec

(a)

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX
TILDEN FOUNDATION

s Godsdienst, (waar van hij een ſterk ijveraar en voorſtan-
as) door de *Spaanſche* Inquiſitie-Beulen, bracht hem, om
met veelen, door onmatigen ijver, in de handen dier Moor-
rs te vallen, in de noodzaaklijkheid om een veiliger ver-
e zoeken, met het wijs vooruitzigt, om, bij meerder kalm-
ijn Vaderland van grooter dienst te kunnen zijn. Dit ver-
vond hij in den *Paltz*, alwaar zijne bekwaamheid hem den
nlijken Tijtel van Kerkelijken Geheimraad verwierf. Daar
er die vast ſtellen, dat MARNIX de eerſte proeve van zijne
aamheid, bij zijne terugkomst in Nederland, heeft aan den
geleg.d, met het opſtellen van 't vermaarde verzoekſchrift,
d onder den naam van 't *Compromis*, of verbond der Ede-
in den Jaare 1566, aan de Hertoginne VAN PARMA, door de
en overgegeven. Dit ſchijnt ook met de waarheid over een
omen, en meer dan ééne reden doet gelooven, dat de be-
de DIRK VOLKERTZ KOORNHERT hem hier toe de hand gebo-
heeft. Ten minſten achte ik in ſtaat te zijn te kunnen be-
en, dat deeze verſcheidene affchriften daar van vervaardigd
. Doch hier van zullen wij uitvoeriger handelen, als wij
het Verbond zelve zullen gekomen zijn. Ons is niet onbe-
, dat zijne terugkomst uit den *Paltz*, door zommigen, ge-
word in het jaar 1572; doch dit wordt tegengeſproken, niet
n door zijne ondertekening van het gemelde Verbond, maar
meer door het zeggen van STRADA, „ dat MARNIX, in het
ar 1566, door BREDERODE werd aangeſteld tot Ontvanger Ge-
eraal van die Penningen, welke de *Antwerpſche* en andere
ooplieden bij een zouden brengen voor de Edelen, om zig
egen den Koning te wapenen;" en verder door het belang,
Prins WILLEM DE EERSTE, reeds in het Jaar 1572, in zijne
ſten ſtelde, waar door hij dan ook zeer hoog in de gunst van
Vorst ſtond. Hij verſcheen, als gevolmagtigde van gemel-
Vorst, op de eerſte vergadering der Edelen te *Dordrecht*,
ar hij, op den 18 Julij, zijnen Lastbrief aan de vergaderde
ten overgaf; doende tevens eene mannelijke aanſpraak aan
lve, waarbij hij hun beſluit, over 't verlaten van de zijde
ALBA, en het verkiezen van die van ORANJE, ten hoogſten
es. Hij toonde aan, hoe ORANJE al het zijne, tot voorſtand
's Lands Vrijheden, had opgezet; hij verhaalde, hoe die Vorst

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX
TILDEN FOUNDATION

a Godsdienst, (waar van hij een ſterk ijveraar en voorſtan-
ras) door de *Spaanſche* Inquiſitie-Beulen, bracht hem, om
met veelen, door onmatigen ijver, in de handen dier Moor-
rs te vallen, in de noodzaaklijkheid om een veiliger ver-
te zoeken, met het wijs vooruitzigt, om, bij meerder kalm-
tijn Vaderland van grooter dienst te kunnen zijn. Dit ver-
vond hij in den *Paltz*, alwaar zijne bekwaamheid hem den
lenlijken Tijtel van Kerkelijken Geheimraad verwierf. Daar
'er die vast ſtellen, dat MARNIX de eerſte proeve van zijne
waamheid, bij zijne terugkomst in Nederland, heeft aan den
geleg.l, met het opſtellen van 't vermaarde verzoekſchrift,
end onder den naam van 't *Compromis*, of verbond der Ede-
, in den Jaare 1566, aan de Hertoginne VAN PARMA, door de
den overgegeven. Dit ſchijnt ook met de waarheid over een
koomen, en meer dan ééne reden doet gelooven, dat de be-
mde DIRK VOLKERTZ KOORNHERT hem hier toe de hand gebo-
a heeft. Ten minſten achte ik in ſtaat te zijn te kunnen be-
zen, dat deeze verſcheidene affchriften daar van vervaardigd
eft. Doch hier van zullen wij uitvoeriger handelen, als wij
t het Verbond zelve zullen gekomen zijn. Ons is niet onbe-
nd, dat zijne terugkomst uit den *Paltz*, door zommigen, ge-
ld word in het jaar 1572; doch dit wordt tegengeſproken, niet
leen door zijne ondertekening van het gemelde Verbond, maar
g meer door het zeggen van STRADA, „ dat MARNIX, in het
Jaar 1566, door BREDERODE werd aangeſteld tot Ontvanger Ge-
neraal van die Penningen, welke de *Antwerpſche* en andere
Kooplieden bij een zouden brengen voor de Edelen, om zig
tegen den Koning te wapenen;" en verder door het belang,
at Prins WILLEM DE EERSTE, reeds in het Jaar 1572, in zijne
lenſten ſtelde, waar door hij dan ook zeer hoog in de gunst van
den Vorst ſtond. Hij verſcheen, als gevolmagtigde van gemel-
den Vorst, op de eerſte vergadering der Edelen te *Dordrecht*,
alwaar hij, op den 18 Julij, zijnen Lastbrief aan de vergaderde
Staaten overgaf; doende tevens eene mannelijke aanſpraak aan
dezelve, waarbij hij hun beſluit, over 't verlaten van de zijde
van ALBA, en het verkiezen van die van ORANJE, ten hoogſten
prees. Hij toonde aan, hoe ORANJE al het zijne, tot voorſtand
van 's Lands Vrijheden, had opgezet; hij verhaalde, hoe die Vorst

wederom een Leger bij een gebragt, aan de Krijgsknegt
Maand Soldij op hand gegeeven, en verzekering voor no
volgende had toegezegd, eer zij zouden behoeven te
gaan; hij ging voort met te verzoeken, dat de Steden,
vergaderd, de betaaling der eerſte Maand, ter ſomme v
derd duizend Kroonen, op zig mogten neemen, en de
te verzekering voor de twee volgende doen: in welk
terſtond bewilligd werd. In dat zelfde Jaar, als de Regeer
Haarlem, aan den Prins, van den toeſtand haarer Stad,
had gegeven, kwam ALDEGONDE, op den 8 December, d
nen, met laſt van zijne Doorlugtigheid, om de Heeren
Wet te veranderen. Daags daar aan verſcheen MARNIX
Doele, alwaar de gantſche Burgerij vergaderd was. Dee
de hij voor, met welk eene liefde voor het Vaderland de
bezield was; wat het oogmerk zijner Commisſie was, n
(zo als wij gezegd hebben) om de Heeren van de Wet
deren: niet, zo als kwaadwilligen voorgaven, om de Pri
te verminderen, of de Burgers te benadeelen, maar all
de Stad te verzekeren; vermaanende daarom ernſtig de
den van de Schutterij, dat ieder de ſtemmen van zijn o
rig Volk getrouwelijk zoude opneemen, om te verkiezen
Burgemeesteren, veertien Scheepenen, en twintig Raaden,
het volgende Jaar; dat zij de naamen derzelve op Biljetten
den ſtellen, en die leveren aan het Huis van den Heere
KIES, alwaar MARNIX zijnen intrek had genomen. Op den
der gezogde Maand, geſchiedde de voorgenoomene verander
tot nieuwe Heeren van de Wet werden aangeſteld, als Burg
meesters, KLAAS VAN DER LAAN, Jonker JAN VAN VLIET,
STUIVER en PIETER KIES; tot Schepenen, WILLEM ADRIAANSZ,
COB VAN REUSDEN, CORNELIS RIJKEN, PIETER BAAL, KLAAS
THEUSZ, KLAAS IJSBRANDSZ en MATTHEUS AUGUSTIJNSZ.

Naderhand werd hij, door ORANJE, tot Bevelhebber over
Rotterdam en *Schiedam* aangeſteld. In deezen Post geb
hem een toeval, waarin het gantſche Land belang had, en 't wel
den Prins, wiens lieveling hij was, zeer ter harte ging. Tot
het beleg van *Alkmaar* opgebroken hebbende, ſloeg den
in naar *Leiden*; derwaarts trekkende, maakte hij zig meester v
de ſterke Schans te *Maaslandſluis*. In de verdediging daar
viel

GEVANGENEEMING VAN F. VAN MARNIX, HEER VAN ST ALDEGONDE.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX
FOUNDATIONS

tiel ALDEGONDE in handen der *Spanjaarden*, die hem als hun-nen gevangene naar *Utrecht*, op het Kasteel *Vreedenburg*, voer-den. ORANJE gaf ſpoedig blijken van het belang, dat hij in zijn perſoon ſtelde; ſchrijvende aan SONOI, dat hij even eens met den gevangenen Graave VAN BOSSU moest handelen, als de Vijand met den Heere van ST. ALDEGONDE deed. Hij zat een geruimen tijd te *Utrecht*, tot dat, in het Jaar 1574, de overgave van *Mid-delburg*, en het edelmoedig gedrag van den braven MONDRAGON, hem tot het middel van zijn ontſlag diende. Geduurende den tijd dat ALDEGONDE zig in zijne gevangenis bevond, waren 'er eenige voorſlagen van Vrede gedaan, waar over hij zijne gedach-ten aan ORANJE, door Brieven, had medegedeeld; ook werd hij onder Borgtocht ontſlagen, om mondeling met den Vorst daar over te raadplegen; waar mede CHAMPAGNIE weinig dank behaal-de, terwijl de Vredehandel zonder eenig gevolg ten einde liep. In dit zelfde Jaar verkreeg hij zijn volkomen ontſlag, doordien MONDRAGON op de vervulling van het te *Middelburg* gemaakte Accoord aanhield. Kort daar na deed hij eene reize naar *Heidel-berg*, en elders in *Duitschland*, en bracht van daar met zig de eerſte Hoogleeraars der *Leidſche* Academie.

De afgebrokene Vredehandel werd, in het volgende Jaar 1575, te *Breda* hervat; onder de gemagtigden, wegens 's Lands Ede-len, bevond zig de Heer van ST. ALDEGONDE. Doch deeze on-derneeming was even vrugteloos: zo dat de Staaten, in die be-naauwde tijden, alom hulp moeſten zoeken. Tot dat einde zond de Prins, JUNIUS en ALDEGONDE naar *Frankrijk*, om te beproe-ven, of men daar eenigen onderſtand zoude konnen bekoomen. Schoon dit oogmerk niet bereikt werd, was de reize, echter, van die uitwerking, dat Koningin ELISABETH daar door tot andere ge-dachten werd gebragt, en de handeling in haar Rijk op nieuw leed aanvangen. De Staaten benoemden den Advocaat BUIS, en Doctor FRANÇOIS MAALZON, tot Afgezanten, en voegden, als hoofd van het Gezantſchap, daar bij den Heer van ST. ALDEGON-DE, die aan Haare Majesteit, mids eenen krachtdadigen onder-ſtand verleenende, onder voorwaarden nader te beraamen, de Oppeerheerſchappij aanbooden. Maar dit werd hier van de hand ge-wezen, en dus wendden de Staaten het oog andermaal naar *Frank-rijk*. ALDEGONDE, in 1576, in *Holland* te rug gekeerd, bevond

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX
TILDEN FOUNDATION

orden; gelijk ook zijn gedrag met gemelden Hertog, te *Antwerpen*, in het Jaar 1583; als mede de angst der Staaten, wegens het veranderlijk gevoelen van *Vlaanderen*. Hier alleen bechten wij, dat ALDEGONDE, die door ORANJE Burgemeester was gemaakt, in 't Jaar 1584, bij verrasſing zig van *Antwerpen* meester ad zoeken te maken, hoewel zijn toeleg, door een *Waalſch*' Hopman, met wien hij verſtand hield, ontdekt was geworden, en ns te niet liep; wordende hij zelfs, met merkelijk verlies, te ng gedreven. Wat zijn gedrag, geduurende het daarop volgende beleg van *Antwerpen*, betreft, wij achten best, in het verolg, deswegen zijne eigen verdeediging voorteſtellen. Dus konen wij overgaan tot het Jaar 1590, waarin hij wederom de waardigheid van Gezant der Algemeene Staaten aan 't *Franſche* Hof bekleedde. Bij zijne terug komst, werden hem 800 ponden toegelegd, voor het geene hij, wegens de agterſtallen van zijne Wedde, tot den Jaare 1582, te vorderen had. In 1594 werd hij, door de Algemeene Staaten, op eene Wedde van vier en twintig honderd Guldens, en drie honderd Guldens voor Huishuur, aangeſteld, om den Bijbel uit het Hebreeuwsch op nieuw te vertaalen; doch met zijnen dood, die voorviel op het einde van 1598, is deze arbeid blijven ſteeken.

ALDEGONDE was, buiten tegenſpraak, een van de grootſte Mannen in de zestiende Eeuw, die zeer veele Vrienden, doch geen minder aantal Vijanden had. Doch eer wij zijne Karakterſchets volooijen, zal het voegzaam zijn, hem, door zijne eigen verdeeding, te laaten ſpreeken; te meer, om dat dit ſtuk zeer zeldzaam voorkomt, en dus bij weinigen bekend is. Het voert tot Tijtel: *Ontſchuldinghe, geſteld antwoordiſcher wijze, door* PHILIPS VAN MARNIX, *Heere van* St. Aldegonde, *op eene ſchimpſchrift, uitgegeeven in zijn afweſen, zonder name des* Autheurs *ende* Drukkers, *door een ſeker Vrijgeest, ſig geevende den naam van* EEN DUITSCH EDELMAN, *en noemende zijn voorſeyd Boexken* Preſervatief *oft* Tegengift, enz. *in 't welke de eere der Dienaeren, ende des ampt des Goddeliken woorts, ſchendelijk wordt geſmadet; toegeſchreven aan de Heeren Staaten Generaal, enz. enz.* uit het Fransch overgezet, door *R. C. B.*, gedrukt te *Leiden* bij *Jan Paedts*, Ao. 1597. in 8vo, groot 139 bladz.

ALDEGONDE zegt, dat geduurende zijn laatſte Gezantſchap naar *Frankrijk*, en wel terwijl hij handelde voor Prins MAURITS, om hem het Prinsdom van *Oranje* te doen geworden, (dus in het Jaar 1590,) hem, door eenigen zijner Vrienden, was toegezonden, het gemelde Boek of Schotſchrift. De redenen van beſchuldiging zijn genomen en bij een geraapt uit een geſchrift, door ALDEGONDE, in zijne Jeugd, opgeſteld, en naderhand, op aanhouden zijner Vrienden, in het licht gegeven, ter aantooning van de ſchadelijkheid der Secten, bekend onder den naam van *David Joriſten*, *Nicolaïſten*, en andere bekende Geeſtdrijvers. (Omtrent de Jaare 1597 of 1598, moet hij dit Boek hebben in 't licht gegeeven.) Al het kwaad van deeze ſpoorlooze Menſchen, word, door deezen gewaanden Edelman, in die manier op MARNIX toegepast, als of hij zelve de Leermeester van DAVID JORIS geweest was; haatelijkheden, die door MARNIX, bij wijze van Retorſie, dien Schrijver wederom worden toegezonden.

Op het gezegde, dat MARNIX zoude zijn een Uitheemſche Bourgijon, antwoord hij: dat het om het even zoude zijn, in wat Landſtreek hij geboortig was, indien hij een Vreemdeling ware; dat hij, wel is waar, eenige Maagſchap in *Bourgondien* had, doch dat hij die ook had in *Duitſchland*, *Italie*, en mooglijk wel in *Poolen*; dan wat hem aangaat, hem onbewust was, dat iemant zijner Voorouderen in die Landen (waarom hij, echter, niet te minder zoude zijn) geboóren was, maar dat hij is voortgekomen en opgebracht, even als zijn Vader, in deeze Landen; dat, buiten zijn Grootvader en deszelfs Voorzaten, die uit *Savoyen* afkomſtig waren, alle zijne Voorouders geboorene *Nederlanders* waren. Zo als hij de ongegrondheid die beſchuldiging doet vervallen, zo wederlegt hij ook die van Eergierigheid, Wreedheid en Wraakzugtigheid, enz. zeggende bl. 15. „ *wat aangaat den* „ *naam van Eergierigheid*: Ik mag met ruimte zeggen, dat al„ hoewel ik veele eerlijke Officien en Ampten bekleed heb, dezel„ ve mij nooit zijn aangekomen door Requesten of verzoeken „ van opgemaakte Vrienden; in tegendeel, zijn mij dezelve alcoos „ opgedrongen, en veele andere door mij van de hand gewee„ zen, en wel laatstmaal, als men mij de zaaken van *Vlaande„ ren* en *Antwerpen* wilde doen onderwinden: wanneer de *Raad*

„ van

„ *van Staate* met de Broeders des Konings geſcheiden was, ver-
„ gramde zig zijne Princelijke *Excellentie* op mij, zeggende,
„ dat hadde ik het bevel over *Brugge* aangenoomen, ik veele
„ ongevallen had konnen voorkoomen; en toen ik weigerende
„ was het bevel over *Antwerpen*, herhaalde de Vorst verſchei-
„ dene maalen, dat hij als dan de Stad voor verlooren hield."

Verder beroept hij zig op het getuigenis van veelen nog in leven, aan wien hij Brieven had geſchreeven, om ontſlag van den dienst des Lands, zijnde dus lang, op bevel van ORANJE, in dezelve gebleeven, onder anderen op den Predikant JOHAN TAFFIN.

Op bl. 17. verdeedigt zig ALDEGONDE tegen het bezwaar, welk men hem te laste had geleid, als of, om zijne misdaaden, de *Staaten* hem hun gebied ontzegt hadden! waar op hij antwoordt, dat die beſchuldiging hem tot eere ſtrekt, aangezien, niettegenſtaande dit verbod, niet alleen hem vergund was, binnen deeze Landen te koomen; maar dat hij zelfs nader tot hun geroepen was, den tijd van twaalf jaaren met hun verkeerd had, en alle geheimen aan hem waren medegedeeld; dat hij tot eerlijke bedieningen gebruikt was, en genoegzaam onderhoud ontvangen had, ten bewijze van hun gunste. Op bl. 18. zegt hij, dat de Brieven van de *Staaten van Zeeland* geene andere bezwaaren inhielden, dan loopende geruchten, door zijne Vijanden uitgeſtrooid: waar voor niemand opkwam, zo ras hij zig ter verantwoording ſtelde; verder, dat de *Heeren Staaten* alleen tot oogmerk hadden, dat hij, om deeze loopende gerugten, in die verwarde tijden, voor eene wijl zig zou abſenteeren, aangezien aan die zelve *Staaten* ten vollen gebleeken was, hoe valſchelijk hem was nagegeeven, dat hij belet had het leezen der Brieven van de Koninginne van *Engeland*, binnen *Antwerpen*; welk valsch uitſtrooiſel van dat gevolg was geweest, dat ſommige Soldaaten zo zeer op hem verbitterd waren, dat zij hem den dood zwooren; hoewel hij was in ſtaat geweest, de *Heeren Staaten*, de *Koningin* en het *Volk* van de valschheid van dien te overtuigen; voegende tot ſlot van deeze reden daar bij, dat het de gemelde *Staaten* aan geene middelen zoude hebben ontbrooken, en veel min aan de magt, om hem te doen ſtraffen, zo hij ſchuldig was geweest, en dat hij als dan ook de ſtoutheid niet zoude gehad hebben, zig in hunne handen te geeven.

Op bl. 20. wederlegt hij de beſchuldiging van wanhoop, welke bij hem zoude zijn ontſtaan, eerst over den dood van Prinſe WILLEM DEN EERSTEN, en naderhand over het voorval of verlies van den *Couweſteinſchen Dijk*. ALDEGONDE erkent zijne ſmarte, nevens veele duizenden, over het verlies van gemelden Prinſe; maar niet dat hij of andere daar door tot wanhoop zouden gebracht zijn; betoogende, ten dien einde, dat zo de wanhoop plaats gegreepen had, hij met die van *Antwerpen*, het uiteinde van den *Couwenſteinſchen Dijk*, geen tijdverloop van twaalf Maanden met geduld zou hebben afgewacht; dat zij niet, terſtond op het berigt van den begaanen Moord aan zijne *Excellentie*, het beleg van *Lillo* zouden te rug gedreven, noch de ſtaketzels des Vijands verbrooken, zijne Schepen beſtormd, of hem eenige zijner ſterkten afgenomen hebben. „ Veel „ min zouden wij (zegt hij) zo ſloutelijk, veele van de voor„ naamſten der Stad, om hunnen Vrede met den Vijand te maken, „ gevangen genomen en op boeten gezet hebben. Nog bij den „ Hertog van *Parma*, bij het maken van 't accoord zo ſterk „ gedreven hebben, om de Kerk te behouden, en de voorrech„ ten der Burgeren te bewaren; om te zwijgen van den bijſtand, „ dien wij te *Bruſſel*, *Mechelen*, *Gendt*, *Aalst* en elders zon„ den;" beroepende zig verder op het getuigenis van die van *Antwerpen*, of hij ooit eenige blijken van wankelmoedigheid, veel min van wanhoope gegeeven had.

Op den zelfden voet wederlegt hij zijnen beſchuldiger, bl. 22, 23, 24 en 25, ten aanzien van de ongerustheid zijner conſcientie.

Op bl. 26. zijne verdeediging, ten aanzien van de overgave van *Antwerpen*, aanvangende, zegt hij: „ wie die de Politie en „ Regeeringswijze dier Stad kundig is, ziet niet hoe zeer het te„ gen de waarheid aanloopt, dat het aan mij zoude geſlaan heb„ ben, die overtegeeven of te behouden, of met den Vijand na „ mijne wil, over Vrede te handelen. Dan om de onkundige „ daar mede van te onderrichten, zo dient, dat *Antwerpen* een „ Stad is vol gewapende Burgers, waarin bijna een twaalfſtal Col„ legien zijn, zonder welker goeddunken niets van belang wordt „ verhandeld, dat aldaar geen gewapende Overheid is, die de „ Burgerij in toom kan houden, en nimmer gewoon één Mensch

„ al-

„ alleen toetelaten tot eenige handeling van aanbelang, veel min-
„ der wegens de overgaaf van de Stad aan den Vijand, of het
„ maaken van Vrede met denzelven. Schoon het aan een ieder
„ daar woonende, bekend is, dat ik meer met geweld dan
„ magt, mij geſteld heb tegen al die geene, die lang te vooren
„ den Cancelier van *Braband* hadden met Requesten aangeloo-
„ pen, om te handelen met den Vijand, zeggende dat 'er gantsch
„ geen ontzet voor handen was: dat ik het geweest ben, die de
„ Overheid raadde hun gevangen te zetten, groote boeten afte-
„ vorderen, die men tot Stads nooddruft beſteden zoude; niet-
„ tegenſtaande zij, die dit onderwonden, de voornaamſte en rijk-
„ ſte der Stad waren.

„ En wanneer, na het mislukken van den aanſlag op den *Cou-*
„ *wenſteinſchen Dijk*, eenige zelfs van de Regeerders der Stad,
„ ziende den ellendigen toeſtand, naar verdrag begonden te nei-
„ gen, zo ſtelde ik mij daar weder tegen, met hulpe van eeni-
„ ge onverzaagde lieden, geduurende omtrent den tijd van zes
„ Weeken, niet tegenſtaande alle overtuiging, tegenwerping, en
„ vermaaningen van mijnen Eed, die zij mij voorbielden: Ten
„ laatſten dan ziende dat het met ons gedaan was, en dat de
„ Contributien geheel ontbraken, dat de kwaadwillige onder de
„ gemeente begonden vergadering te maken, tot oproer ſtrek-
„ kende, roepende op de volle Markt om Vrede, verſmadende
„ de magt der Overheid, verlosſende de Gevangenen, de Colo-
„ nellen te dreigen, ja oproer te verwekken, wapenende zig in
„ den nacht. In het eerſte ſtelde ik mij tegen deze moetwil-
„ heid, met zulk een moed en ſtandvastigheid, dat mij de Ove-
„ righeid openlijk bedankte, als hebbende door mijn bijweezen
„ zonder eenige magt van Wapenen, de beginzelen van zeer
„ gevaarlijke beroertens geſtild; maar eindelijk, wetende dat de
„ Buik geen Ooren heeft, en dat deeze remedien bij langheid
„ des tijds, door den nood des Volks, dat geene toom heeft dan
„ haar eigen wil, kragteloos worden, nam ik raad met drie of
„ vier van de onvertzaagſte, gekoozen uit de Collegien, zo van
„ de Overigheid als Colonellen, hen voorhoudende dat het ui-
„ terſte remedie om langer tegen te houden, was, dat men de
„ Stad van eene groote hoop onnutte monden voor den krijg
„ zoude ontlasten; maar dat het, om geen oproer onder

Op bl. 20. wederlegt hij de beſchuldiging van wanhoop, welke bij hem zoude zijn ontſtaan, eerst over den dood van Prinſe WILLEM DEN EERSTEN, en naderhand over het voorval of verlies van den *Couweſteinſchen Dijk*. ALDEGONDE erkent zijne ſmarte, nevens veele duizenden, over het verlies van gemelden Prinſe; maar niet dat hij of andere daar door tot wanhoop zouden gebracht zijn; betoogende, ten dien einde, dat zo de wanhoop plaats gegreepen had, hij met die van *Antwerpen*, het uiteinde van den *Couwenſteinſchen Dijk*, geen tijdverloop van twaalf Maanden met geduld zou hebben afgewacht; dat zij niet, terſtond op het berigt van den begaanen Moord aan zijne *Excellentie*, het beleg van *Lillo* zouden te rug gedreven, noch de ſtaketzels des Vijands verbrooken, zijne Schepen beſtormd, of hem eenige zijner ſterkten afgenomen hebben. „ Veel „ min zouden wij (zegt hij) zo ſtoutelijk, veele van de voor„ naamſten der Stad, om hunnen Vrede met den Vijand te maken, „ gevangen genomen en op boeten gezet hebben. Nog bij den „ Hertog van *Parma*, bij het maken van 't accoord zo ſterk „ gedreven hebben, om de Kerk te behouden, en de voorrech„ ten der Burgeren te bewaren; om te zwijgen van den bijſtand, „ dien wij te *Bruſſel*, *Mechelen*, *Gendt*, *Aalst* en elders zon„ den;" beroepende zig verder op het getuigenis van die van *Antwerpen*, of hij ooit eenige blijken van wankelmoedigheid, veel min van wanhoope gegeeven had.

Op den zelfden voet wederlegt hij zijnen beſchuldiger, bl. 22, 23, 24 en 25, ten aanzien van de ongerustheid zijner conſcientie.

Op bl. 26. zijne verdeediging, ten aanzien van de overgave van *Antwerpen*, aanvangende, zegt hij: „ wie die de Politie en „ Regeeringswijze dier Stad kundig is, ziet niet hoe zeer het te„ gen de waarheid aanloopt, dat het aan mij zoude geſlaan heb„ ben, die overtegeeven of te behouden, of met den Vijand na „ mijne wil, over Vrede te handelen. Dan om de onkundige „ daar mede van te onderrichten, zo dient, dat *Antwerpen* een „ Stad is vol gewapende Burgers, waarin bijna een twaalfſtal Col„ legien zijn, zonder welker goeddunken niets van belang wordt „ verhandeld, dat aldaar geen gewapende Overheid is, die de „ Burgerij in toom kan houden, en nimmer gewoon één Mensch

„ al-

„ alleen toetelaten tot eenige handeling van aanbelang, veel min-
„ der wegens de overgaaf van de Stad aan den Vijand, of het
„ maaken van Vrede met denzelven. Schoon het aan een ieder
„ daar woonende, bekend is, dat ik meer met geweld dan
„ magt, mij geſteld heb tegen al die geene, die lang te vooren
„ den Cancelier van *Braband* hadden met Requesten aangeloo-
„ pen, om te handelen met den Vijand, zeggende dat 'er gantsch
„ geen ontzet voor handen was: dat ik het geweest ben, die de
„ Overheid raadde hun gevangen te zetten, groote boeten afte-
„ vorderen, die men tot Stads nooddruft beſteden zoude; niet-
„ tegenſtaande zij, die dit onderwonden, de voornaamſte en rijk-
„ ſte der Stad waren.

„ En wanneer, na het mislukken van den aanſlag op den *Cou-*
„ *wenſteinſchen Dijk*, eenige zelfs van de Regeerders der Stad,
„ ziende den ellendigen toeſtand, naar verdrag begonden te nei-
„ gen, zo ſtelde ik mij daar weder tegen, met hulpe van eeni-
„ ge onverzaagde lieden, geduurende omtrent den tijd van zes
„ Weeken, niet tegenſtaande alle overtuiging, tegenwerping, en
„ vermaaningen van mijnen Eed, die zij mij voorhielden: Ten
„ laatſten dan ziende dat het met ons gedaan was, en dat de
„ Contributien geheel ontbraken, dat de kwaadwillige onder de
„ gemeente begonden vergadering te maken, tot oproer ſtrek-
„ kende, roepende op de volle Markt om Vrede, verſmadende
„ de magt der Overheid, verlosſende de Gevangenen, de Colo-
„ nellen te dreigen, ja oproer te verwekken, wapenende zig in
„ den nacht. In het eerſte ſtelde ik mij tegen deze moetwil-lig-
„ heid, met zulk een moed en ſtandvastigheid, dat mij de Ove-
„ righeid openlijk bedankte, als hebbende door mijn bijweezen
„ zonder eenige magt van Wapenen, de beginzelen van zeer
„ gevaarlijke beroertens geſtild; maar eindelijk, wetende dat de
„ Buik geen Ooren heeft, en dat deeze remedien bij langheid
„ des tijds, door den nood des Volks, dat geene toom heeft dan
„ haar eigen wil, kragteloos worden, nam ik raad met drie of
„ vier van de onvertzaagſte, gekoozen uit de Collegien, zo van
„ de Overigheid als Colonellen, hen voorhoudende dat het ui-
„ terſte remedie om langer tegen te houden, was, dat men de
„ Stad van eene groote hoop onnutte monden voor den krijg
„ zoude ontlasten; maar dat het, om geen oproer onder

Op bl. 20. wederlegt hij de beſchuldiging van wanhoop, welke bij hem zoude zijn ontſtaan, eerst over den dood van Prinſe WILLEM DEN EERSTEN, en naderhand over het voorval of verlies van den *Couweſteinſchen Dijk*. ALDEGONDE erkent zijne ſmarte, nevens veele duizenden, over het verlies van gemelden Prinſe; maar niet dat hij of andere daar door tot wanhoop zouden gebracht zijn; betoogende, ten dien einde, dat zo de wanhoop plaats gegreepen had, hij met die van *Antwerpen*, het uiteinde van den *Couwenſteinſchen Dijk*, geen tijdverloop van twaalf Maanden met geduld zou hebben afgewacht; dat zij niet, terſtond op het berigt van den begaanen Moord aan zijne *Excellentie*, het beleg van *Lillo* zouden te rug gedreven, noch de ſlaketzels des Vijands verbrooken, zijne Schepen beſtormd, of hem eenige zijner ſterkten afgenomen hebben. „ Veel „ min zouden wij (zegt hij) zo ſloutelijk, veele van de voor„ naamſten der Stad, om hunnen Vrede met den Vijand te maken, „ gevangen genomen en op boeten gezet hebben. Nog bij den „ Hertog van *Parma*, bij het maken van 't accoord zo ſterk „ gedreven hebben, om de Kerk te behouden, en de voorrech„ ten der Burgeren te bewaren; om te zwijgen van den bijſtand, „ dien wij te *Bruſſel*, *Mechelen*, *Gendt*, *Aalst* en elders zon„ den;" beroepende zig verder op het getuigenis van die van *Antwerpen*, of hij ooit eenige blijken van wankelmoedigheid, veel min van wanhoope gegeeven had.

Op den zelfden voet wederlegt hij zijnen beſchuldiger, bl. 22, 23, 24 en 25, ten aanzien van de ongerustheid zijner conſcientie.

Op bl. 26. zijne verdeediging, ten aanzien van de overgave van *Antwerpen*, aanvangende, zegt hij: „ wie die de Politie en „ Regeeringswijze dier Stad kundig is, ziet niet hoe zeer het te„ gen de waarheid aanloopt, dat het aan mij zoude geſlaan heb„ ben, die overtegeeven of te behouden, of met den Vijand na „ mijne wil, over Vrede te handelen. Dan om de onkundige „ daar mede van te onderrichten, zo dient, dat *Antwerpen* een „ Stad is vol gewapende Burgers, waarin bijna een twaalfſtal Col„ legien zijn, zonder welker goeddunken niets van belang wordt „ verhandeld, dat aldaar geen gewapende Overheid is, die de „ Burgerij in toom kan houden, en nimmer gewoon één Mensch

„ al-

„ alleen toetelaten tot eenige handeling van aanbelang, veel min-
„ der wegens de overgaaf van de Stad aan den Vijand, of het
„ maaken van Vrede met denzelven. Schoon het aan een ieder
„ daar woonende, bekend is, dat ik meer met geweld dan
„ magt, mij geſteld heb tegen al die geene, die lang te vooren
„ den Cancelier van *Braband* hadden met Requesten aangeloo-
„ pen, om te handelen met den Vijand, zeggende dat 'er gantsch
„ geen ontzet voor handen was: dat ik het geweest ben, die de
„ Overheid raadde hun gevangen te zetten, groote boeten afte-
„ vorderen, die men tot Stads nooddruft beſteden zoude; niet-
„ tegenſtaande zij, die dit onderwonden, de voornaamſte en rijk-
„ ſte der Stad waren.

„ En wanneer, na het mislukken van den aanſlag op den *Cou-*
„ *wenſteinſchen Dijk*, eenige zelfs van de Regeerders der Stad,
„ ziende den ellendigen toeſtand, naar verdrag begonden te nei-
„ gen, zo ſtelde ik mij daar weder tegen, met hulpe van eeni-
„ ge onverzaagde lieden, geduurende omtrent den tijd van zes
„ Weeken, niet tegenſtaande alle overtuiging, tegenwerping, en
„ vermaaningen van mijnen Eed, die zij mij voorhielden: Ten
„ laatſten dan ziende dat het met ons gedaan was, en dat de
„ Contributien geheel ontbraken, dat de kwaadwillige onder de
„ gemeente begonden vergadering te maken, tot oproer ſtrek-
„ kende, roepende op de volle Markt om Vrede, verſmadende
„ de magt der Overheid, verlosſende de Gevangenen, de Colo-
„ nellen te dreigen, ja oproer te verwekken, wapenende zig in
„ den nacht. In het eerſte ſtelde ik mij tegen deze moetwilig-
„ heid, met zulk een moed en ſtandvastigheid, dat mij de Ove-
„ righeid openlijk bedankte, als hebbende door mijn bijweezen
„ zonder eenige magt van Wapenen, de beginzelen van zeer
„ gevaarlijke beroertens geſtild; maar eindelijk, wetende dat de
„ Buik geen Ooren heeft, en dat deeze remedien bij langheid
„ des tijds, door den nood des Volks, dat geene toom heeft dan
„ haar eigen wil, kragteloos worden, nam ik raad met drie of
„ vier van de onvertzaagſte, gekoozen uit de Collegien, zo van
„ de Overigheid als Colonellen, hen voorhoudende dat het ui-
„ terſte remedie om langer tegen te houden, was, dat men de
„ Stad van eene groote hoop onnutte monden voor den krijg
„ zoude ontlasten; maar dat het, om geen oproer onder

„ zonder te veranderen, daar bij gebleeven, tot zo lange, dat „ ik het accoord met Engeland verſtaan heb; gelijk ik doe aan „ *Richardot* zeide, nu niet te konnen raaden, dan om den oor- „ log voorttezetten, tot zo lange het God zoude behaagen, ons „ uit de Tirannij der Spanjaarden te verloſen."

Bij deeze beſchuldiging werd gevoegd, dat ALDEGONDE *tot die algemeene vrede niet geraden had, dan om des te beter aan zijn eigen goed te koomen, en zulks voor het bederf en verlies te dekken.* Waar op hij, bl. 36 enz. antwoordt: „ Dat het „ een ieder kennelijk is, hoe hij niet om zijn eigen belang, „ maar om de nood van de ſtad heeft moeten bukken, en dat „ uit de voorverhaalde gelegenheid van de ſtad, genoeg gebleken is, hoe weinig hij als gemeen edelman, zonder andere „ rang en tijtel, dan die van eerſte Burgemeester, zonder eenig „ ander gezag, dan dat die van de ſtad hem uit haaren goede „ wille hadden opgedraagen, zonder een ſoldij-trekkende Zoldaat „ in de ſtad te hebben, zonder eenig middel van Geld of Am- „ monitie, dan dat de Burgeren zelfs wilden uitreiken, daar op „ eigen magt kon verrigten. Als men daar bijvoegt, dat de „ ſtad, zo te water als te land, van drie legers bezet zijnde, „ geleid door een magtig, wijs en overwinnend opperhoofd, „ Stedehouder van een magtig Koning, van alle kanten van „ vijanden omringd, en van vijandelijke ſteden, en met alle te- „ genſpoed benaauwd, en dat in zo een groote nood, dat daags „ naa het overgeeven van 't accoord, een groot deel van de „ aanzienlijkſte Burgers genoodzaakt waren den vijand te voet „ te vallen, en hem te ſmeken, dat hij de Mechelſe Schepen, „ die daar omtrent lagen, in de ſtad wilde laaten komen, om „ eenige ververſching van brood in haare nood te krijgen: 't „ welk de voorſchreven Hertog van Parma ziende, dat het leeven van eene groote menigte anders gevaar liep, gaarne toeſtond, niet tegenſtaande onze Guarniſoenen, die in de ſterktens rondsom lagen, nog niet vertrokken waren; te vrede „ zijnde, dat zij van de Contributie-Penningen, den burgeren „ bij wijze van rantzoen opgelegd, betaald werden, op dat zij „ mochten vertrekken, waar op dan naderhand het accoord, „ zo als het aan de waereld bekend is, voltrokken werd."

Aangaande het kwaad béleid, dat ALDEGONDE *in zijn beſtier*

ſtier zoude gevoerd hebben: „ Ik zoude hem de Stads Ordon-
„ nantie (zegt hij bl. 39) hier op konnen voorſtellen, waar uit
„ te zien is, dat aldaar een Collegie geſteld was om toezicht
„ over des ſtads Proviand te hebben, als van 's gelijken een an-
„ der voor de Ammonitie van Oorlog, zonder dat het aan mij
„ ſtond in het eene of andere zonder haar goeddunken, of wil-
„ le iets te ordonneeren. Echter was door mij, op een verga-
„ dering van 't eerst gemelde Collegie, wel hoogelijk aanbevoo-
„ len, meerder koorn, tegen den aanſtaanden nood op te koo-
„ pen, de rijke opleggende een meenigte te koopen, een ijder
„ na zijn vermogen, al na dat zij bij de Overigheid zouden ge-
„ ſchat worden, op voorwaarden dat de Overigheid het van hun
„ zoude afneemen, met een eerlijke en beſtaanbaare winste.
„ Doch welke voorſlag bij den Hoogen Raad echter geen ingang
„ vond. Men zond dan, in plaatze van dit, twee Commisſa-
„ risſen naar Holland, om daar het benodigde te koopen; hoe
„ klaar ziet men hier uit, dat ik, in 't belegerde Antwerpen,
„ geene magt hadde beſchikkingen te maaken, over 't geene
„ deezen in Holland en Zeeland moeſten verrigten: En echter
„ had ik, volgens zijn zeggen, *aldaar volkomen macht, en*
„ *konde doen wat ik wilde:* dan (bl. 40.) hij hadde mij eerst
„ moeten leeren, door wat magt, list of konſtſtreeken ik zo
„ een willekeurig gezag, zou hebben konnen verkrijgen, in een
„ ſtad, ten uiterſten jaloers op haare vrijheid, voorzien met
„ ſchoone wetten en vrijheden, Collegien en Gildens, die alle
„ voor haare vrijdom waakten.

„ Is 't niet gebleken in verſcheidene voorſlagen, hoe de
„ Raad mij te keer ging, in de middelen om de ſtad te voorzien,
„ en boven al in de groote zwarigheden die ik had, om te ver-
„ krijgen, dat men toeliet, dat de ſleutelen der Poorten in een
„ Koffer geſloten werden, waar van een ſleutel in de handen
„ der Gilden, en een ander in mijne bewaaringe bleef, het welk
„ mij tot driemaal door den hoogen Raad geweigerd werd; dit,
„ dunkt mij, bewijst klaar, dat ik geen volkomene magt had,
„ maar in alle gewichtige zaaken, 't goeddunken van den Raad
„ moest volgen."

Bladz. 42. wordt eene beſchuldiging van een anderen aart wederlegd, hier in beſtaande, *dat hij, ziende met het haaken naar*

vre-

vrede niet te vorderen, nu de vervolging in 't werk ſtelde, om in den dienst van Spanje te volharden, en zig op een ondankbaar volk te wreeken. Welke beſchuldiging is getrokken uit het Boek hier vooren gemeld, en waarbij, 14 jaaren na de overgave van *Antwerpen*, aangetoond was de ſchadelijkheid der Vrijgeesten, en inzonderheid der zulken, die dreven, dat de H. Schrift, in zig vervattende de Boeken des O. en N. Testaments, Gods woord niet was, noch ook de Toetſteen of Richtſnoer der leeringen, maar dat men tot eens ieders geest en ingeevinge zijn toevlugt neemen moet, dat zij noemen *Inwendig Woord*, enz. even als of de uitgaave van dit geſchrift iets gemeen hadde met de overgave van Antwerpen, en of de dienst van den Koning van Spanje daar in beſtond, en het verderf des Lands 'er aan hing, dat men onder ons geen Vrijgeesten of beſpotters van Gods Woord gedoogde, of toeliet, daar ieder Nederlander altoos geoordeeld heeft, dat het welvaaren en de voorſpoed des Lands, en dus in tegenoverſtelling het nadeel van den vijand, geleegen was en beſtond in de vereeniging en zuiverheid van den Godsdienst, en dat alle de Inwoonders zig gezamentlijk bevlijtigden, om de eere Gods voor te ſtaan en te bevorderen, en dus geene Vrijgeesten, geene openbaare Godloozen, noch verachters van zijn woord, onder ons te dulden, enz. —

Hier op volgt *de zwaare en onverdraaglijke beſchuldiging van Aldegonde, dat hij uit den gemeenen dienst gezet is, enz.*

„ Wat gelijkenisſe heeft dit zeggen, dat men mij uit de ge„meene Lands dienſte heeft geſlooten? zegt de Verdediger „ (bl. 43.) daar al de Waereld genoegzaam weet, dat ik als „ gebooren *Brabander*, nooit in *Holland* ofte in *Zeeland* „ ben in dienst geweest, dan alleen in zo verre, als wijlen „ mijnen Heere de Prince van *Oranje*, mij, bij wijze van „ Leeninge, hadde verkregen van wijlen mijnen Meester Zij„ ne Keurvorſtelijke genade, *Paltsgraave*, *Hertog van Bei„ jeren*, *enz.* in wiens dienst ik mij, ſtraks naa mijn vertrek „ uit de *Nederlanden*, begeven had; dus ben ik dan wel „ zijn Excellentie gevolgd, doch niet als Lidmaat der *Staa„ ten* deezer Landen van *Holland* en *Zeeland*, of om mij ee„ nige handelingen der gemeene zaaken aantetrekken, maar

„ als

„ als zijn eigen Dienaar en Uitvoerder van zijne bevelen: Eerst
„ om den Keurvorst te believen, en ten tweeden om dat ik zag
„ dat de Prins zig aan 't behoud en welvaaren der Kerke ver-
„ bonden had. Indien ik dan in gemeene zaaken, het zij on-
„ der bevel, of op den naam van mijne Heeren de *Staaten*, of
„ anders, gebruikt ben geweest, is het geweest met zijn ver-
„ zoek en om aan het bevel van mijnen Meester, (die mij be-
„ volen had hem te gehoorzamen,) te voldoen. En wanneer
„ ik na het Overlijden zijner *Keurvorstelijke Genade*, en ook
„ na het vertrek van des *Konings Broeder*, geduurig mijn af-
„ scheid verzochte, begeerende stil voor mij zelven te leeven,
„ behaagde het zijne Excellentie, mij dat te vergunnen, maar
„ op voorwaarden, dat, zo menigmaal hij mij zoude ontbieden,
„ en in alles wat hij mij zoude opleggen, ik mij geredelijk
„ zoude laten gebruiken, dat ik beloofde te doen. En op dee-
„ ze voorwaarde was het dat hij mij eerst na *Brugge* wilde
„ afveerdigen, mij het gebied over de Stad en dat daar toe be-
„ hoorde geevende, ('t welke door mijne ziekte, en door hun,
„ die met den Hertog van *Aarschot* raad hielden, belet werd,)
„ en daar na zond hij mij naar *Antwerpen*, dat hij, in dien
„ tijd als verlooren achtte, en wel voornamenlijk om de ver-
„ scheidenheid van Gezintens die zig daar binnen bevonden, en
„ alwaar men zig niet had ontzien, moetwil tegen zijn Persoon
„ te pleegen, onder voorwendzel dat hij de *Franschen* was toe-
„ gedaan: Aldaar stelde hij mij in den Raad van *Braband*, en
„ kort daarna tot Overste van de Stad, onder den naam van eer-
„ ste Burgermeester, wijl ik duidelijk betoond had den staat van
„ Markgraaf niet te willen aanneemen. Neemt men mijne zen-
„ ding naar *Frankrijk*, om aan den overleedenen Koning om
„ bijstand te smeeken, voor verwijdering van zijn Persoon, dat
„ omtrent een Maand of zes Weeken voor zijnen dood geschied-
„ de, ik zal hem dit gewonnen geeven, maar beroepen mij
„ daarentegen op den ijver van zijne Excellentie, betoond, om
„ mij van *Antwerpen* te *Delft* te doen koomen, onder voor-
„ wendzel van den Doop zijns Zoons bij te woonen. En al-
„ waar den Vorst mij zijn Herte en Geheimen geheel openbaar-
„ de in gemeenzaame gesprekken, en ook wat hij van deeze af-
„ zending verwachte. Op welke tijd mij meerder eere en gun-

de, en voornaamenlijk de Juſtitie betreffende, waar van zij onder anderen een Exempel bijbragten, dat een Redenaar zoude bij gebrek van getuigen hebben uitgeroepen: *Wie zal ooit ſchuldig zijn o Keizer, indien het ontkennen genoeg is.* Waarop *Juliaan* zoude hebben geantwoord, *Wie zal ooit onſchuldig zijn, indien het beſchuldigen genoeg is.* Voorwaar een treffelijke ſpreuk, en hoewel zij met Gulde Letteren mooglijk niet geſchreven is in de Kamer van de Eerwaardige Vergadering, de waare woonplaats der Gerechtigheid, nochtans hebt gijlieden genoeg doen blijken dat dezelve zo in uwe herten gedrukt is, dat uwe Vijanden daar door genoodzaakt zijn, U geloof te geven. Hierom, mijne Heeren! is 't, dat ik met te meerder vertrouwen mijn toevlugt neemen durf tot UE. H. om haar voortedragen de Defenſie die ik rechts en eers halve gedwonge ben te doen, tegens de Propoosten, die het, wijlen mijnen Heere van *St. Aldegonde* goedgedacht heeft te publiceeren, niet alleen bij geſchrifte, maar ook bij monde, tot oneere zo van mijne Voorzaten, als van mij, onder den tijtel van zeker Boekske, onlangs uitgegeeven onder den naam van *Onſchuldiging, enz.* Maar ziet hier, alrede zal ik bejegend worden met tweederhande oordeelen, bij de geene die dit lezen zullen; den eene zal zig verwonderen tot belachens wordens toe, om dat ik een Man van andere Profesſie mij bemoeije de Penne te handelen, voornamenlijk tegens zulk een Perzonadie; en ten tweeden, dat het niet en voegdt dat ik mij kante tegen een die overleden is, en die zig niet meer kan verantwoorden: En ik bekenne dat (op 't eerſte aanzien) geen van beiden in hunne oordeelen mis zijn, want mijn onbekwaamheid is mij genoeg bekend, dewijl ik nooit hier in ben onderwezen, en ook is mij bekend, dat de Kristelijke zedigheid vorderd, met vrede te laaten, die in de Aarde rusten. Maar als men mijn zaak van de andere zijde zal willen beſchouwen, en inzien de rechtvaardige oorzaken die mij dringen, dan zal men mij verſchoonen en prijzen, dat ik na mijn klein vermogen, mij verſtout heb, om te doen iet dat iemant met eeré niet vermag nateláten: Dan dit ſmert mij, dat het God behaagd heeft, hem uit de Waereld te roepen, eer ik hier mede konde vaerdig zijn. En egter was ik zeker, dat het geene waar mede hij

hij mij gelasterd heeft, met hem niet begraven was, en dus zoude ik mij en de mijne ongelijk gedaan hebben, als ik om die reden gezweegen had; behalven dit alles, ben ik niet voornemens iets te zeggen uit bitterheid, nog ten nadeele van den naam en achting van den overledene, te minder, om dat ik altoos gedacht hadde van *Aldegonde*, dat hij mijn Vriend was! En hoe zoude ik dit konnen doen, daar zo veele met achting van hem gesprooken hebben? Mijn verantwoording berust dan alleen in de verdeediging van de Eere van mij en mijne Voorzaaten, die het hem gelust heeft te bekladden, dat ik voornamenlijk toeschrijve meer aan misleiding, dan aan kwaade wil, waarom ik ook den overledenen deeze misslag gaarne vergeeve. Daarom ik het ook niet nodig achte van stuk tot stuk te repeteeren nog te wederleggen, de redenen, door hem in zijne ontschuldiging voortgebragt, hoewel dat hij onze naam daar bij verzwegen heeft, zo is het echter door mondelinge redeneeringen te veel bekend, dat hij mij gehouden heeft voor den Autheur van het gemelde *Tegengift*, en ik dus ben de *Duitsche Edelman*, in zijn geschrift aangevallen. Hier van zoude ik hem met goede redenen van het tegendeel hebben konnen overtuigen, indien hij voor de publiekmaking van zijn Boekje had konnen goedvinden mij te berigten, zo als hij van oude Vriendschapswegen, door Brieven of anders had konnen en behooren te doen, enz."

„ Wat apparentie is 'er dat ik Boeken zoude maken? Bijaldien dat men 't misschien geladen heeft op mijnen Brief, die mij geheugd voor eenige Jaaren geschreeven te hebben aan een mijner Vrienden, om onder ons in het familaire, (gelijk wel meer geschied) te bedisputeeren, de kwestie, of men de Ketters met den dood behoorde te straffen; waar van ik bekenne dat ik bij beslote Brieven heb staande gehouden, op gronden steunende, dat mij bekend is, dat zelfs de voornaamste Leeraars der Kerke in dispuut staan, en de zaake hier over op dit stuk gantsch niet eens zijn; ja ik kan zeggen, dat ik de eere gehad hebbe van tegenwoordig te wezen, daar over een volle tafel, wijlen mijnen Heere den Prince Hoogl. Ghed. dezelve Opinie bedisputeerd heeft tegens mijn Heere van *St. Aldegonde*, die niet onbewust konde zijn, hoe deeze wijze van fors rigeur, die hij voorgeeft dat niet ontvangen zoude worden bij U H. H., die tot nog toe genoeg

hebben doen blijken door uwe wijze moderatie, hoe zeer dat uwe herten vervreemd zijn van alle rigeur in deeze deelen.

„ Nu, latende dit point vaaren, wilde ik wel weten wat hij wil zeggen, met deeze woorden, *dat mijne voorzaten gevlucht zijn geweest in eenigen hoek van Duitschland, ofte van Zwitzerland, om aldaar hun Libertijnſchap te drijven.* Voorwaar gelijk hij altoos geacht is geweest voor een Edelman, niet min wijs dan geleerd, hadde ik regt om hier in, met reden meerder beſcheidenheid van hem te vorderen, want aan hem heeft niet onbewust kunnen zijn, dat aan de gantſche Waereld bekend was; namenlijk dat mijne voorzaten geweest zijn Edellieden, niet van de minſte van Braband, en die zedert eenige honderd jaaren herwaards, de Eere gehad hebben, van zodanig geacht te worden, dat het niet vereischt, daar van veel te zeggen, dewijl ik nooit veel hebbe geacht den Adel, als zij van de Deugd ontaart was, en dus zal ik niets zeggen van hunne kwaliteiten, en honorable alliantien, zo in *Braband*, *Vlaanderen* en het Land van *Luik*, nog van de groote Ampten, waar toe zij onder de voornaamſten geëmploijeerd zijn geweest. Zo dat ik wel ſtijf en ſterk durf zeggen, dat hunnen Adel is vergezeld geweest (zo goed als eenige andere,) met deugd en Godvrucht, waar van de publieke monumenten, magnifique ſepultuuren en liberaale pieuſe geſtichten, na den tijd waar in zij leefden, en voornamelijk van het *Jacobiner Klooſter* te *Antwerpen*, genoegzame getuigeniſſe geeven. Ja dat zij geenzints zijn geſprooten van die geene, die voor Bedelaars en Rabauwen gemeriteert hebben, gerekend te worden, nog onder die geene, die men zeit dat verjaagd en gebannen zijn. Want wie weet niet dat de Stad van *Antwerpen*, ten tijde dat zij in haar voornaamſte fleur was, onderſteund is geweest als met drie pilaaren, bij drie van mijne Voorzaten, te weten mijnen Grootvader ende zijne twee Broeders, waar van de een was *Markgraaf*, den andere *Amptman*, en den derde *eerſte Burgermeeſter*, en dat alle op één tijd! Dit immers waren geen Ampten die aan Boeven gegeeven worden. En even zo min kan daar mede betigt worden mijnen Oom, eenige Broeder van mijnen Vader, die hij wel zal gekend hebben, en die zig bij Keizer *Karel den Vijfden* zo gedragen heeft, dat hij de eere had van te zijn een van deszelfs ordinaire Raden van Oorlog,

Ka-

Kapitein van een Compagnie, en Luitenant van 't Gouvernement van *Luxemburg*, hebbende ter Vrouwe de Gravinne van *Manderſcheit*, Weduwe van den Grave *van Iſenburg*. Indien dan de Heer *van Aldegonde*, ſchrijvende misſchien geleerder dan ik, begrijpen kan, met het woord *Voorzaten* te kennen te willen geven mijne Voorouders, en dat zij den geenen zijn op wien hij 't geladen heeft, dan voele ik mij daar van heftig geraakt met een misnoegen; niet zonder verwondering, hoe dat hem in den zin gekomen is, daar van zo een vilain verhaal te doen, en vermaak te vinden van te ſpotten met het onverdiend fortuin van wijlen mijnen goeden Vader, daar hem de Christen pligt leerde hem te beklaagen; verre zij 't van daar, dat ik loochenen zoude, dat het God behaagd heeft, van hem te kiezen onder die geene die om de vervolging in 1546. het Land moeſten ruimen, dat hij gewillig deed om de ſtrafheid der Plakaaten te ontwijken, in afſtand te doen van Vaderland, Vrienden, Rang, Haave en Goederen, die zo als kenbaar is, niet gering waren, nemende den weg naar *Straatsburg:* dat, dan niemand mij zegge, wie deeze *Libertijn* is, die om dezelve te drijven, (d. i. te zeggen, gelijk ik geloove, die in zijn Conſcientie niet en vraagd, na God noch Mensch) zig in die Extremiteit zoude hebben begeeven. Maar de Heer van *St. Aldegonde*, indien hij nog leefde, zoude gedwongen zijn te belijden, 't geene hij had konnen weten en verſtaan bij lieden binnen *Straatsburg*, hebbende aldaar de wijze Magiſtraat, mijnen Vader met alle Eere en Vriendſchap ontvangen in 't recht van Borgerſchap, en of hij aldaar andere blijken gegeven heeft dan van Deugd en Eere, waar door hem aldaar zijn opgedragen posten, die men niet weet, dat voor of na aan Vreemdelingen gegeeven zijn; ook dit, dat hij wierd beroepen tot Meeſter van den Raad, of in hunne taal *Mayſter des Raaths*, als meede hoe hij daar in achting geleeft heeft, den tijd van twintig Jaaren, en zijn Huis gehouden heeft als een open Hof voor alle eerlijke Vluchtelingen, tot zo lange hij aldaar overleden is; hebbende altoos geleeft in een waarachtig Christelijk geloof, met welke roem hij ten graave gebragt is. En zo 'er zijn mogten, die hier aan wilden twijffelen, vragen en onderzoeken het daar ter plaatſe, dat de naaſte weg is, en dan durve ik alles ten pande zetten, als men niet zal bevinden dat hij

aldaar geleeft heeft, in zo groote achting, als de Heer van *St. Aldegonde* in zijn eigen Vaderland. Dit dan waar zijnde, hoe kan 'er dan gezegd worden *dat hij is gevlugt in een hoek van Duitschland, om daar Vrijgeesterij te drijven.* Eene uitvoerige Acte van Attestatie van de Magistraat der gemelde Stad, onder ons berustende, kan dit al vernietigen, en den mond van alle Lasteraars stoppen. Het is dan geen reden, dat eene zo rechtvaardige zaak, (om welke ten deele Uw E. zo kloekmoedig gevoerd hebben, deze zo langduurigen als zwaaren Oorlog, te weten de afschaffing der Rigoreuze Plakaaten) een Edelman zo veele Jaaren na zijn dood, tot verwijt zoude strekken: Van zo eenen Vader, beken ik (God lof) eenen Zoon te zijn, die zig bevlijtigd heeft mij op te voeden in de vreeze Gods, en zo veel hem mooglijk was mij ingeplant de betrachting der Deugd, en daar van hebbe ik zo veel vrugt gehad, dat ik (zonder roem te spreeken) kan zeggen, dat mijn gedrag aangenaam is geweest bij alle Menschen van aanzien, en zonderling bij wijlen den Heere Prince, hoogloffelijker gedagtenis, die mij de gunste bewees, van onder het getal zijner Domestique Edellieden te doen behooren, en mij eenige Jaaren daar na te bevorderen tot den staat van Escuijer; en hoewel dat ik de Jongste was, nochtans zo kan ik zeggen, dat hij mij dikwils waardig geacht heeft om mij te emploijeeren in commissien en reizen, zeer honorabel voor mij en voor alle andere die zelfs ouder waren, of langer in zijnen dienst geweest hadden, tot dat het hem behaagde tot noch meerder bewijs van achting mij te vereeren met het Gouvernement van de Eilanden en Fortresse van de *Clundert* en *Willemstad.* Wien is onbekend de voorzichtigheid en 't wijs oordeel van zijne Excellentie, en hoe scherpziende hij was, in 't kiezen van hun die hij tot zijnen dienst gebruikte: Bijaldien ik dan waare afkomstig geweest van die geene die van dat alloi waren als de Heer van *St. Aldegonde* beschrijft, of dat ik zelve van die zoort geweest was, zoude dan zulk een hoogwijze Vorst mij tot die Ampten verwaardigd hebben? Hier te zeggen hoe ik mij zedert vijftien jaaren gedraagen heb in mijn Ampt als Gouverneur, hebbe ik liever dat andere als ik zelve getuigen; dan hier van ben ik zeker, dat Uwe H. M. nooit zijn ter ooren gekoomen eenige klag-

klagten van die geene, die onder mij geſtaan hebben, of dat ik in de post, mij aanbetrouwd, ben nalatig geweest. Ook ben ik niet van meening hier veel te zeggen van mijne ſtandvastigheid in verſcheidene inwendige beroerten, waar mede deeze Staat op andere tijden is gekweld, dewijl ik niet meer gedaan heb, dan mijne ſchuldige plicht, dan hier voor hebbe ik mij bevlijtigd, te behouden den naam van een eerlijk Man. Dus kan ik mij niet erinneren, wat fondament of occaſie mijn Heer van *St. Aldegonde* gehad mag hebben om mij te taxeeren, met ik weet niet wat dingen, als hij zegt, *de Mantel omkeeren als 'er kwestie is van uitteſtaan het minſte prijkel, dat zou mogen voorvallen.* Maar wat is dat te zeggen, *de Mantel te keeren?* ontrouw en een verrader te zijn! Voorwaar hier op rijzen mij de haairen te bergen. Is 'er wel iemand in de Waereld zo ſtout die zoude durven zeggen, dat, door mij of de mijne ooit eenig vermoeden tot diergelijke denkbeelden gegeeven was! Ik bid U, mijne Heeren, zoude 't mooglijk zijn, dat Gijlieden daar van de minſte gedachten had! Ik ben verzekerd van *Neen:* en dus zijn alle deeze beſchuldigingen uitgeſpoogen uit overmaat van drift: Maar ik danke God, die mij altoos zo beſtierd heeft; dog indien het hem behaagd had, dat ik daar toe zo veel ſtoffe gegeeven had, als het ſchijnt dat *Aldegonde* gedaan heeft bij zijne discourſen op 't beleid van *Antwerpen*, en zijne Brieven, geſchreeven aan zijne Vrienden, (niet dat ik hem beſchuldige of ontſchuldige, dewijl mij de onderſcheide oordeelen daar van niet onbekend zijn) ik geloove dat hij niet zoude hebben nagelaten eene verklaring te geven, van het Mantel omkeeren; ja zij, die zijne redenen en ſchriften, die hij, geduurende zijne ballingſchap openbaar gemaakt heeft, zullen willen vergelijken met zijne ſterke opinien, nopens de vervolgingen, onlangs verklaard, zullen ook met goed recht konnen vragen, of dat niet genoemd word een witte Mantel, zonder vlakke en ſmette, in eene roode, met Menſchenbloed bezoeteld, te veranderen, indien niet in effect, ten minſte in verbeelding: Dan mijn zaak niet zijnde te disputeeren, en deeze kwestie zo zwaar als ſchadelijk zijnde, wil ik mij in dezelve ook niet inlaten, om daar mede aftekeeren, de ſtreeken die *Aldegonde* mij en de mijnen heeft toegebracht, ſchoon hij mij als een groot *Ecces* en *Crime* voorwerpt, zekere Alliantie

heimelijk in ons huis gemaakt. Voorwaar is dat niet wel een groot Schelmſtuk? Dan het was 'er een, wat ſchuld heb ik aan het geen voor dertig Jaaren geſchied is, wanneer ik dertien of veertien Jaaren oud was, en men mij in geene zaak raad vroeg? Is mijn geſlacht het eerſte, waar in een onegaale alliantie geſchied is? En wie kan zig verzekerd houden, dat niet t'avond of morgen zulks in het zijne geſchieden zal. Ja maar de Geallieerde was van eene andere Religie dan *Aldegonde* goedkeurdt, en of dit alzo waare, moet of kan ik voor gedaane zaken verantwoorden, even als of men de Alliantien, of vermaagſchapping tusſchen lieden van onderſcheidene Religien, verbonden waare te haaten, ten faveure van zijne andere vermaagſchapping; indien dit doorgaat, waarom zoude men dan ook niet mogen beſluiten, dat de Heer van *St. Aldegonde* van den Roomſchen Godsdienst geweest was, daar het bekend is, dat zijn Moeder, Broeder en Zuster, zeer ijverig voor dien Godsdienst waaren. Wie is 'er, die in deeze Eeuwe, alzo verward met denkbeelden, en vruchtbaar in Sektens, als onvruchtbaar in Godzaligheid en Liefde, niet en heeft Vader of Moeder, of andere Maagſchap, van andere Godsdienſtige begrippen? zonder dat men daarom eene uitſluiting moet maken, uit de natuurlijke Wet, en christelijke Liefde. Weet men niet dat het geloove een gaave Gods is, en dat het niet en ſtaat aan iemands wil, te loopen, maar aan de barmhertigheid Gods: Wat mij aangaat, ik ben daar in onverſchillend, en danke God met een ootmoedig herte, voor de genade aan mij beweezen, door mij den weg der waarheid te hebben leeren kennen, zeer wel wetende, dat 'er geene weg van Zaligheid en is, dan door zijne barmhertigheid, en de eenige verdienſten van onzen Heiland, die, voor onze Zonden, aan het kruis den dood geſmaakt heeft; belijdende voorts van ſtuk tot ſtuk, uit een oprecht hart, zonder eenige veinzing ofte dubbelzinnigheid, ofte bewimpeling, (om zijne woorden te gebruiken) al het geene vervat is, in de XII. Artikelen des Geloofs; volgende de Catholijke Belijdenisſe, die de Kerke Gods, van alle oudheid her, daar van gedaan heeft, en noch hedendaagsch doet. Dat het dan UE. E. en al de Waereld behaage te oordeelen, van mijn zaak en van die van mijne Ouders en Voorouders, waar van ik de waarheid hier boven verhaald heb, en of ik niet genoodzaakt

was

was zulks te doen. Zeker is het dat ik wel gewenscht hadde, dat de Heer van *Aldegonde*, in ruste gelaaten had die geenen, die zig in hun leven wel zouden gewroken hebben, van die geene, die zig onderſtaan hadden, hunnen naam of achting te verkorten. En om niet te vervallen in zijne fouten, of UE. E. langer op te houden met het leezen van deeze mijne ongeleerde redenen, bidde ik UE. E., dat indien UE. E. door een voor-oordeel gefondeerd op de Schriften en mondelinge Propoosten van Wijlen den Heer van *St. Aldegonde*, tegen mij opgevat hadden andere opinien, dan die vereist worden in een Edelman van Eere: UE. E. die gelieve uit te wisſchen uit uwe gedachtenisſe, en mij liever te beoordeelen uit de vaerdige wille die ik hebbe van te volharden, U lieden ootmoedige en getrouwe dienſten te doen; biddende Godt UE. E. meer en meer te zegenen, en zijnen gratie te vermeerderen, om zijn werk te bevorderen, ende mij, in 't weinige dat ik ben, van Ulieden al mijn leven daar in te dienen."

Wij vinden geene de minſte reden van twijffeling aan de echtheid van deeze verdediging van *Jonker Emmerij*. En dus achten wij daar mede te toonen, dat wij, als onpartijdigen, de Eer van den eenen zo wel vermelden als die van den anderen; en dat deeze geſchiedenis ons leert, hoe een al te groote drift, om zig te verdedigen, ſomtijds zelfs groote Mannen deerlijk kan doen mistasten. Wij twijffelen geenzins, (en dit zijn wij aan 't karakter van ALDEGONDE verſchuldigd) dat ware deeze verdediging bij zijn leven ten voorſchijn gekoomen, of hij zoude de zijne, ten opzigte van den Perzoon, wederroepen hebben, zo ras hem de deugdelijkheid van zijne mistasting gebleeken was: overeenkomſtig het gedrag van waarlijk groote Mannen, die zig nooit ſchaamden, hunne misſlagen te erkennen. Dat waarlijk de Heer van ST. ALD GONDE een van de grootſte Mannen der zestiende Eeuwe was, zo als hier vooren gezegd is, zal niemand tegenſpreeken. Zijne diensten aan het Vaderland bewezen, (hoe ook verduiſterd) zijn daar van de bondigſte bewijzen. Hij was een geoeffend Staatsman; een bedreeven en ſchrander Rechtsgeleerde; een ervaren Theologant; een groot Taalkundige, en in dien tijd geen ongelukkig Dichter, en ſomtijds zeer geeſtig. Om geen verhaal te doen van zijne Godgeleerde Schriften, waarin eene ver-

verhevene en gezonde Zedekunde doorſtraalt, dient hier gezegd te worden, dat zijne berijming van *Davids Pſalmen*, uit het Hebreeuwsch in 't Nederduitsch, ten proeve kan ſtrekken, van het geen wij van zijne Dichtkunde zeiden. Zijn *Roomſche Bijenkorf* wijst zijne bekwaamheid aan in de konst van ſchertzen. Ten ſlot voegen wij hier bij, dat men vindt aangetekend, dat hij veel vermaak vond in het danzen, en deeze uitſpanning, als niet onbeſlaanbaar met de Godsdienſtigheid eens Chriſtens, heeft getragt te verdedigen.

Menigvuldig zijn de afbeeldingen van deezen beroemden Man: men vindt die door *Vailjant*, *H. Hondius*, *H. de Barij*, *de Gein*, *Houbraken* en anderen.

De Tafel van het Geſlacht van PHILIPS VAN MARNIX hier tegen over, is, met de verbeteringen, overgenomen, uit 's MANS LEVEN uitgegeeven door het Leidſche Konstgenootſchap, KUNST WORDT DOOR ARBEID VERKREEGEN.

Zie DE GROOT, *Jaarboeken*, fol. 99. VAN MEETEREN, *Ned. Historie*, fol. 86 93 en 240. HOOFT, *Ned. Historie*, fol. 340. BOR, XXXVI. Boek, fol. 60-63, enz.

ALDEGONDE, (*'t Slot van*) anders bekend bij den naam van *Weſterſouburg*, is gelegen op 't Eiland *Walcheren*, in *Zeeland*, tuſſchen *Middelburg* en *Vliſſingen*. Het was, van vroege tijden af, een zeer vast gebouw, van zwaare ſteenen, uit het water opgehaald, voorzien met twee Torens. ALDEGONDE, van wien wij zo even geſproken hebben, hield zijn verblijf een geruimen tijd op het zelve, na de overgaaf van *Antwerpen* aan PARMA; deed het naar zijnen naam noemen, en vervaardigde op het zelve zijne *Pſalmberijming*. Na zijnen dood verkogt zijne Weduwe het aan de Stad *Middelburg*; hier door veranderde de naam van *Aldegonde* in dien van *Weſterſouburg*. Zie SMALLEGANGE, *Chr. van Zeeland*; GARGON, *Walcherſche Arkadia*.

ALDEKERK, geleegen onder het Kwartier van *Roermond*. Wanneer, in het Jaar 1574, het geheele Hertogdom *Gelder* en 't Graafſchap *Zutphen* eene ſchatting van 75000 Guldens moesten opbrengen, werd het Kwartier van *Roermond*, met een der vier gedeelten van het Graafſchap daarbij, geſteld op 19075 Guldens; bij

bij welken omſlag over de zes verdeelingen van dit Kwartier, het Drostampt *Gelder* (bevattende *Aldekerk*, *Nijekerk* met derzelver Buurten, *Wetter*, *Kevelaar*, *Capellen* en *Viert*, en de Heerlijkheid *Pont*,) kwam te ſtaan op 3156 Guldens, 16 Stuiv. en 2 Penn. *Aldekerk*, met deszelfs Buurſchappen, moest daar in draagen 2104 Guldens, 12 Stuiv. en 8 Penn. In den Jaare 1672, deelde *Aldekerk* rijkelijk in den balddaadigen moedwil der *Franſche* Soldaaten.

ALDENGAARDE, of *Oldegaarde*, eene Havezate, behoorende aan den Baron VAN DONGEN, in 't landſchap *Drenthe*, nabij het Dorp *Entinge* geleegen.

ALDERHEILIGE VLOED. Zie WATERVLOEDEN.

ALDERSMA, of *Allerſma*, een adelijk huis, in de Provintie *Groningen*, nabij het Dorp *Ezinge*.

ALDRINGA, een Adelijk Huis bij *Niekerk*, in de Provintie *Groningen*, behoorende aan het geſlachte van dien naam.
Zie BACHIENE, *Geogr. der Nederlanden*, bl. 238.

ALDRINGA, een ander geſticht van den zelfden naam, in deeze Provintie.

ALEM, of *Aalhem*, onder welke benaming 'er reeds iets van gezegd is, is gelegen aan de *Maaze*, drie uuren benoorden *'s Hertogenbosch*; het is een kleine Heerlijkheid, behoorende aan de Abtdije van *St. Geertruid*, in het Land van *Luik*. Dit Dorp heeft zijn bijzonderen Dingbank, beſtaande uit een Schout en zeven Schepenen, die door den Abt van *St. Geertruid* worden aangeſteld. De geduurige overſtroomingen der *Maaze* hebben dit Dorp veel doen lijden, alzo daar door, binnen weinige Jaaren, een tamelijke groote Kerk en de beste Huizen weggeſpoeld zijn. Veele Inwooners, wier Huizen groot gevaar liepen van het zelfde noodlot te ondergaan, werden hier door genoodzaakt, dezelve af te breken, en dieper Landwaarts in te bouwen. In 1718, of 1719, is 'er, voor de *Ge-*

re-

reformeerden, een nieuw Kerkje gebouwd, welk, aan het einde des Dorps, digt aan den Dijk ſtaat. Bij het opgraven van de grondſlagen der oude Kerk, aan den oever van de *Maaze*, ontdekte men een Kist van gehouwen blaauwen Steen, die men niet konde openen. Door de Arbeidslieden, die reeds in verbeelding eenen grooten ſchat gevonden hadden, werd zij aan ſtukken geſlagen; doch zij vonden 'er niets in, dan het overſchot van een verteerd Lichaam. Het gantſche Dorp beſtaat uit 52 Huizen, bedragende in de Bede *f* 153:17:12; in de Verpondinge *f* 602:1:6; in de gemeene Middelen *f* 369:8:6. Den 21 Augustus 1768 trof dit Dorp, met eenige andere nabij gelegene, een zwaar Onweder, onder het verrigten van den nademiddag Godsdienst. De Blixem ſloeg, onder anderen, in de Kerk, die, in een oogenblik, vervuld werd met vuurſtraalen, welke heen en weder vloogen, en ſpaanders van de Balken en Planken deeden nedervallen; doende wijders de zeldzaamſte uitwerkingen, waar van men immer gehoord had; zonder, echter, den Leeraar, of zijne Toehoorders, (uitgezonderd twee, die ligt gekwetst werden) te beſchadigen. De Heer J. F. MARTINET achtte dit verſchijnzel zo veel opmerkinge waardig, dat hij, volgens de opgaave van den Heere S. KEUCHENIUS, Predikant dezes Dorps, aan de Hollandſche Maatſchappij te *Haarlem* daar van wel een verhaal heeft willen mededeelen. Men kan dit bericht vinden in de Verhandelingen der Maatſchappije, Deel XIV. Zie ook BACHIENE, *Geogr. der Nederlanden*, bl. 77 en 676.

ALEID. Zie ADELHEID en ADELHEIDE, en verſcheiden van dien naam.

ALEN, (*Jan van*) een zeer beroemd Schilder; zie van hem HOUBRAKEN, *Leven der Nederl. Konst-Schilders*, III. Deel.

ALENÇON, (*François de Valois, Hertog van*) ook Hertog van ANJOU, en Broeder van HENDRIK DEN DERDEN, Koning van *Frankrijk*. In den gevaarlijken toeſtand der *Nederlanden*, weeten wij dat eenigen, die ORANJE min gunſtig waren, zonder voorkennis der overige Provintien, den Aartshertog MATTHIAS VAN OOSTENRIJK, tot Gouverneur Generaal, hebben ingeroepen, na

dat

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX
TILDEN FOUNDATION

F. DE VALOIS,
Hertog van Alençon.

dat deeze Vorst, zonder eenige magt van Volk, in 't Land [illegible] was, en dus ook weinig kon verrichten. In dezen [illegible]lood ALENÇON, haakende naar het Opperbevel, zijne [illegible]ten. Hij kwam inderdaad, met een goed aantal [illegible] de Grenzen, en bracht den *Spaanſchen* eenig na[illegible]. Hij bewerkte hier door zo veel, dat de *Staaten* [illegible]n tijtel van *Beſchermer der Nederlandſche Vrijheid* [illegible]egen: onder de beloſte, of toezegging, dat zo zij zig [illegible] geperſt vonden, om van Heer te veranderen, zij hem, voor [illegible] boven alle anderen, hier toe waardig keuren en verkiezen [illegible]uden. Deeze beloften werden hem gedaan in 1578. Terſtond [illegible]erop verwoekt hij eenige Steden, tot verzekering voor zijn [illegible]erſoon, en veilige plaatſen voor de zieken en gekwetſten. De Staaten hadden hem gaarne *Quesnoij*, *Landrechij* en *Beaumois* overgegeven; maar de Ingezetenen begeerden geene moedwillige *Franſchen* in te neemen, alzo zij, ten platten Lande, met plonderen en andere ſpoorloosheden, reeds vrij wat kwaads bedreeven hadden. Deeze weigering verdroot hem niet alleen, maar hij nam dezelve zeer euvel. Verder verzocht hij dat de Staaten twee Perſoonen in zijnen Raad wilden zenden, en daar kregen twee van hem in den hunnen ontfangen; het welk hij beleefdelijk van de hand wees. *Nederland* werd, in dien tijd, van twee zijden even ſterk gezocht; ieder deed zijn best om de een den anderen den voet te ligten. Toen dit mislukte, poogden zij ieder een ſtuk van haaren rok te rooven. Koningin ELISABETH, weinig behaagen hebbende in dezen handel met ALENÇON, waarſchuwde de Staaten ernſtig, hem geene Steden of Fortreſſen in te ruimen; daar bij voegende, dat hij, onder ſchijn van hulpe, zig zou zoeken Meeſter te maken. De uitkomst heeft ook geleerd, dat de argwaan van deeze Staatkundige Vorſtin niet ongegrond was. ALENÇON dus ziende dat de Staaten niet voornemens waren hem vaste Steden in te ruimen, en dat veele hem ongeneegen bleeven, om dat hij een Deelgenoot van den *Parijſchen Bruiloft* was, en ook om dat hij de misnoegde Staaten geſtijft had, nam zijn affcheid, en keerde weder naar *Frankrijk*, doch niet zonder door zijnen Gezant ESPRUNAUX, beleefde dreigementen te laten doen. Toen, echter, ſcheen de gemelde Koningin voor ALENÇON te zijn;

al-

althans verweet zij den Staaten hunne ondankbaarheid tegen hem; waar op deze hem eenig genoegen tragtten te geeven, biedende hem de Stad *Aalst* en eenige andere voordeelen aan. Dan, zijne fierheid was geraakt, en hij vertrok met zijn Volk. In het Jaar 1579, hield hij op nieuw aan, om een verdrag te fluiten; men vleide hem met eenige glimplge redenen, waar door hij wel uitgefteld, doch zijne hoop tevens gevoed werd. Intusfchen handelden eenige Steden, tegen den wil der Staaten en den raad van den Prins van ORANJE, afzonderlijk met ALENÇON, en namen ook *Fransch* Volk in. Hierop volgde de beroemde handeling der Staaten, waar van de uitwerking bekend is, onder den naam van de *Unie van Utrecht*. Sommige Provintien waren wel ALENÇON toegedaan, hopende op den bijftand van zijnen Broeder, Koning HENDRIK DEN DERDEN; maar zij, die meer doorzicht hadden, waren tegen hem. Doch de nood brak de wet der reden. *Vlaanderen* befloot allereerst hem tot Heer aanteneemen: *Braband*, *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* volgden; wordende de laatfte Provintie, door den afval van *Groningen*, hier toe genoodzaakt. *Gelderland* en *Utrecht* hielden lang tegen, en volhardden in hunnen afkeer; maar de nood dwong ook deze; *Overijsfel*, echter, ftemde nooit. De Soldaten, geen Geld krijgende, weigerden te vechten. De Steden wilden geene bezetting inneemen. De Staaten hadden geen ontzag; het Krijgsvolk was zonder tucht; alom krielde het van heimelijke *Spaansch-gezinden*, die het Land weder aan den Koning wilden brengen. Veele Grooten waren van die zelfde gedachten; en daar en boven ontbrak het aan een goed Veldheer. Want ORANJE, hoe groot ook, kon niet raaden in den Raad, en gebieden in 't Veld. In het Jaar 1580, vertrokken de Gezanten van *Braband*, *Vlaanderen*, *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* naar *Frankrijk*, daar zij, van den Hertog van ALENÇON, met blijdfchap werden ontfangen; hij beloofde alles wat hij bezat, bij den vereenigden Staat te willen opzetten, de Provinciën bij haare Privilegien te befchermen, en met alle goedertierenheid te zullen regeeren. De Onderhandelingen met hem gefchiedden in het Kasteel *Plesfis la Tour*. Men bragt eenige dagen toe met het beraamen der Artikelen, die op den 19 September 1580 gefloten, en bekragtigd werden, na dat de Afzweering des Konings

van

van *Spanje* geſchied was. Het verdrag zelve beſtond in deeze navolgende Poînten.

I. De Staaten kiezen en beroepen den Hertog van ALENÇON, of ANJOU, (wij zullen in het vervolg reden geven, waarom wij den naam van ALENÇON, en niet die van ANJOU gekoozen hebben) tot Vorst der *Nederlanden*, op zulk een Tijtel, en met zulke Hoogheden, als de voorige Landsheeren gehad hadden, mids de gemaakte verbindtenisſen met den Keizer, *Frankrijk*, *Engeland*, *Deenemarke* en anderen, zo verre zij niet nadeelig zyn aan dit verdrag, in hun geheel blijven.

II. 's Hertogs wettige Mannelijke Erfgenamen zullen hem opvolgen, mids de *Staaten* de keuze van eenen derzelven aan zig behouden.

III. In geval van minderjaarigheid des Nazaats, houden de *Staaten* de Regeering aan zig, ook de Voogdijſchap over den Minderjaarigen, tot zijne volle twintig Jaaren toe; ten ware de Hertog, of zijne Erven, daar in anders voorzien hadden, bij goeddunken der Staaten, die ook, bij gebrek aan den Hertog en zijne Erven, eenen anderen Heer zullen mogen kiezen.

IV. Zijne Hoogheid wordt in het bezit geſteld van 's Lands Domeinen, die men bevrijden zal van Perſonelijke ſchulden, mids hij die doet bedienen door inboorlingen; en ingevalle zij niet mogten toereiken tot zijne Hofhouding, zullen de Staaten hem daar en boven allen redelijk genoegen geven.

V. De Hertog zal alle vrijheden en voorrechten handhaven, ook de *Utrechtſche Vereeniging*, zo verre zij dit verdrag niet benadeelen.

VI. En alles wat door den Aartshertog *Matthias*, en door de Algemeene en Bijzondere *Staaten*, geſlooten en gebeurd is.

VII. Eens Jaars ten minſten, zal hij de Algemeene *Staaten* bijeenroepen, om order te ſtellen op 's Lands welvaart, zullende de *Staaten* daar en boven, zo dikwijls als zij zullen goedvinden, mogen zamen komen, volgens de oude voorrechten.

VIII. Zijne Hoogheid zal zijne woonſteede houden in de *Nederlanden*, en bij nood vertrekkende, eenen Landzaat in zijne plaats ſtellen, op bewilliging der *Staaten*.

IX. De Raadslieden van Staate, door den Hertog te gebruiken,

ken, zullen inboorlingen des Lands moeten zijn, uitgezonderd een of twee Franſchen, den Staaten aangenaam.

X. De Hertog in de *Nederlanden* zijnde, zal de voornaamſte Ampten van zijn Huis aan inboorlingen geeven, en tot zijne Edelſte lieden meest Nederlanders kiezen.

XI. Tot Stadhouders en andere voornaame Amptenaars in de Landſchappen, zullen de Landſchappen drie Perſoonen benoemen, uit welke de Hertog de verkiezing doen zal.

XII. Hij zal de Geloofsvreede en den Godsdienst onderhouden, in den tegenwoordigen ſtaat.

XIII. *Holland* en *Zeeland* zullen, in 't ſtuk van den Godsdienst en anderzints, blijven gelijk zij tegenwoordig zijn; doch in 't ſtuk der Munte, Oorlogen, Schatting, Voorregten tuſſchen Landen en Steden, zullen zij zig onderwerpen aan *Zijne Hoogheid* en de *Algemeene Staaten*, naar 't luiden der Verdragen, gemaakt of nog te maken bij gemeen goeddunken der *Algemeene Staaten*, volgens de oude gewoonten en voorregten.

XIV. De Hertog zal niet gehengen, dat iemand, in of buiten zijn Huis, om den Godsdienst onderzogt of gemoeid worde.

XV. Ook zal hij bevorderen, dat de Koning van *Frankrijk* den *Staaten* bijſtand verleene, tegen den Koning van *Spanje*, en andere hunner Vijanden.

XVI. En na dat hij in 't bezit der Landen geſteld zal zijn, zal hij te wege brengen, dat *Frankrijk* en hij, met gemeen beraad, oorloogen tegen de aanvallen van dat Rijk of van deeze Landen, welke nochtans der Kroone van *Frankrijk* nimmer zullen worden ingelijfd.

XVII. Men zal Engeland, Deenemarken, Portugal, Zweden, Schotland, Navarre, de Duitſche Vorſten, de Hanzé Steden en andere verzoeken, tot een nieuw of naauwer Verbond met de Nederlanden.

XVIII. De Hertog zal den krijg voeren met zijne eigen, of zijns Broeders middelen, waarbij de Staaten Jaarlijks 24 Tonnen ſchats zullen voegen, uit welke ſomme de nodige bezettingen, en 't Krijgsvolk van het Land, in de eerſte plaats, zullen moeten worden betaald.

XIX. Zijne Hoogheid zal een Legerhoofd aanſtellen, met goed-

dvinden der Staaten, en eenen Overſte over de Franſche Troe-
, naar hun genoegen.

XX. Hij zal geene Plaatzen met Franſchen bezetten, buiten ver-
van de *Staaten des Lands;* de inboorlingen zal hij inlege-
g bezorgen, met goedvinden van den *Raad van Staaten.*

XXI. De bijzondere *Staaten* zullen bekwaame Plaatzen ſchik-
, tot ververſching en winterlegering voor het Volk van
log.

XXII. De uitheemſche Krijgslieden, Franſchen zo wel als an-
e, zullen het Land ruimen, zo dra de *Algemeene Staaten* zulks
zijne Hoogheid begeeren.

XXIII. De Hertog zal geen verdrag met den Koning van *Span-*
aangaan, dan bij bewilliging der Landen, die hem hebben
genomen; ook met geene andere Mogendheden, ten nadeele
n de Landen, of van dit verdrag.

XXIV. Tot welke men, echter, de afgeweekene Landen zal ont-
gen.

XXV. Zullende de Hertog, met zulke Plaatzen, die in of
ten de *Nederlanden* met geweld veroverd mogten worden,
ndelen moeten, volgens goedvinden der Staaten.

XXVI. De Hertog en zijne Nazaten, zullen den Eed op dit
rdrag moeten doen aan de *Algemeene Staaten*, en aan die van
der Landſchap: en zo hij, of de zijnen, het zelve zullen te bui-
n gaan, zullen de *Staaten* met 'er daad ontſlagen zijn van alle
boorzaamheid, eed en getrouwigheid, eenen anderen Vorst
gen aanneemen, of zulks in hunne zaaken voorzien, als zij
dan zullen geraden vinden.

XXVII. Eindelijk zullen de Hertog en de Landen een middel
amen, om den Aartshertog *Matthias*, die, herwaards geroe-
zijnde, zig getrouwlijk van zijne beloften gekweeten heeft,
egen te geeven.

nder deeze punten was geſteld, dat zij waren ingewilligd,
beding, dat de Hertog ſchrift zoude verwerven van zijnen
der; waar bij verklaard werd, dat het XV en XVI Art. van
Verdrag van zijnen kant ſtond te worden nagekomen, wan-
men het Verdrag, zonder verandering, opmaken en verlij-
zoude. Ook behield zijn Hoogheid het regt aan zig, om in
bon, ter vergadering der *Staaten*, het II, III, IX en XVIII

Art. van het Verdrag in nader beraad te neemen; mids het a de *Staaten* ſtond, daarop zulke ordre te ſtellen, als zij go dachten. Nog verklaarde hij, dat men het VI Art. had laa doorgaan, op de verzekering der Gezanten, dat 'er niets w belang verordend, of verleend ware, en dat men op het X A nadere aanwijzinge zoude doen, wie voor de voornaamſte A tenaars te houden waren. Eindelijk, dat de *Staaten*, op het XXV Art. niet begreepen, 't geene het regt des Oorlogs a ging, als 't welk zij aan den Hertog en zijnen Krijgsraad geh overlieten.

J. DE AUXERRE, in *Hendrik den Derden*, zegt, dat dit ee al te naauwe bepaaling was, om van een *Franschman* naau keurig gehouden te worden; en volgens BIZOT, in zijne *Medal liſche Historie*, gaven de voorwaarden van 't Verdrag aan d Hertog pragtige Tijtels, maar ſtelden de *Staaten* tot Souverain zij behielden, bij gevolg, al 't gezag aan den Prinſe van ORAN het *primum mobile* der Bondgenoten. Dus werd de Her van ALENÇON Heer der Nederlanden; dat is, over de Provinti die in zijne aanneeming bewilligd hadden, en boven geno zijn. Naderhand ontdekte men, dat de *Hollanders* en *Zeeu* niet rond genoeg gehandeld hadden: want of wel hunne Gede teerden, nevens die van de andere Provintien, den Eed afleid zij hadden, echter, van den Hertog, heimelijk, een *reve* ontvangen, dat zij hem in zekere ſtukken of pointen erken zouden, en voorts van onder de Regeering van ORANJE zou blijven, ſchoon zij, kort te vooren, het Oppergebied over d ze beide Provintien, geduurende zijn leven, hem hadden aan booden, waar van, echter, de Opdracht is achtergebleven; (WILLEM D'N EERSTEN) eene handelwijze, die naderhand v mistrouwen en kwade gevolgen tuſschen de Provintien heeft v oorzaakt. Zie hier over onzen *Vaderlandſchen Historieſch ver.* Wij hebben gezegd dat *Holland* en *Zeeland*, nevens anderen, wel geſtemd hadden tot de verkiezing; maar zij w gerden, nevens *Utrecht*, hem te huldigen, verklaarende da van hunne Meesters niet gelast te zijn.

Aan ORANJE was reeds, door die van *Holland* en *Zeeland*, 't Jaar 1576, de Hooge Overheid, geduurende den Oorlog, o hunne Provintien opgedragen. De voornaamſte reden, wa

hij den Tijtel 'er nog niet van gevoerd had, was, om dat de Koning van *Spanje* nog als Heer gekend werd, en voornaame Steden nog zijne zijde hielden; als mede, dat na het sluiten der *Unie van Utrecht*, tusschen den Prins en de Staaten, eenige onlust gereezen was. Men besloot dan, op een grooten dagvaart, ten dien einde in den *Haag* beschreven, dat men den Prinse de Regeering behoorde aantebieden, onder zulk een naam, als hem best behagen zoude, en hem den handel met ANJOU te vertrouwen, mids hij den raad van die van de nadere vereeniginge innam. De meeste Leden schikten zig, de een na den anderen, tot dit besluit; en men vond goed het zelve geheim te houden; waar toe de Leden der vergaderinge, onder welke ook vier van *Zeeland* waren, zig bij handtekening verpligtten.

De Prins zelf, hoe zeer hij den handel met ALENÇON voortzette, was geenzins voorneemens, hem de oppermagt over *Holland*, *Zeeland* en *Utrecht* op te dragen; en 't blijkt niet duister, dat eenige Edelen en de Gemagtigden van weinige Steden van dit oogmerk van den Prinse zijn onderregt geweest. [Een *Uittrekzel* uit een Almanak van CASPER VAN VOSBERGEN, geschreven met de hand van den Historieschrijver HOOFT, leert mij (zegt de Heer WAGENAAR) *dat de Heeren van* ASPEREN, BUIS, KANT *en* VAN DER MIJLEN, *de eenigste waren, die dit geheim in Holland wisten.*] Hierom deeden zij, ter Staatsvergaderinge, besluiten, dat men den Prinse den handel met ALENÇON behoorde te betrouwen. Dewijl men, ten dezen tijde, in *Holland* begreep, dat de Landen uitheemsche hulpe noodig hadden, en men vreesde, of FILIPS, na het eindigen van den krijg in *Portugal*, alle zijne magt tegen de *Nederlanden* wenden zoude, stemde men hier ligtelijk in den handel met ALENÇON, waar mede de andere Provintien, buiten *Holland* en *Zeeland*, niet zouden hebben konnen voortgaan. Zij, die de geheime oogmerken zijner Doorluchtigheid kenden, wisten wel, dat hij de vereischte zorge draagen zoude, om de Gewesten, over welke hem reeds de hooge Overigheid was opgedragen, niet aan 't gebied van ALENÇON te onderwerpen. Uit het voorgemelde Verdrag bleek ook, zo dra het ter Staatsvergaderinge gelezen werd, dat men voor *Holland* en *Zeeland* iets bijzonders bedongen had.

Volgens 't XIII Art. moesten *Holland* en *Zeeland*, ZO TEN OPZIGTE VAN DEN GODSDIENST, ALS ANDERZINS, *blijven gelijk zij waren:* 't welk te wege bragt, dat het ligtelijk ter Staatsvergaderinge werd goedgekeurd. Zelfs bewilligde men in het geene in 't zelfde lid werd verklaard, dat de twee gewesten, in 't ſtuk der Munte, Oorlog, Belasting en Voorregten van Landen en Steden, zig onderwerpen zouden aan den Hertog en aan de Algemeene Staaten, op de verzekering, dat zijne Doorluchtigheid zorge gedragen had, dat *Holland* en *Zeeland*, bij dit voorbeding, niet zouden benadeeld worden. Voorts ſtemden die van *Holland*, zedert, uitdrukkelijk in 't beëedigen van 't verdrag van *Bourdeaux*, in hunnen naam.

De onbepaalde uitdrukkingen, zo even gemeld, *zo ten opzigte van den Godsdienst*, *als anderzins*, bevatteden duister, het geen zijne Doorluchtigheid duidelijker, in eene geheime onderhandeling, tuſſchen den Heer VAN ALDEGONDE en den Hertog VAN ALENÇON, had weeten te bedingen. Dit ANDERZINS ſloeg voornamelijk op de Hooge Overigheid van *Holland* en *Zeeland*, die den Prinſe reeds was opgedragen, en welke hij den Hertog niet begeerde afteſtaan; ook op het regt, om den Prinſe nog grooter gezag te geeven, welk deeze twee Gewesten, zo als men zeide, bedongen hadden bij de *Gendſche* bevrediging. ALENÇON, bewogen door ALDEGONDE, die hier toe mondeling gelast was van ORANJE, had den Prinſe, bij twee bijzondere *Reuverſaalen*, gelijk men ze noemde, beloofd, deeze verklaaring te laten gelden; doch de gantſche handeling bleef geheim, zelfs voor veele gemagtigden ter Staatsvergaderinge. Het openbaaren van dezelve zou te groot een wantrouwen verwekt hebben in de andere Gewesten, en hen in 't vermoeden gebracht, dat *Holland* en *Zeeland* de vereeniging met de overige Bondgenoten verlaten wilden.

Dus ſtonden de zaaken tuſſchen den Prins en de drie Landſchappen, toen ALENÇON in de *Nederlanden* kwam. De *Reuverſalen*, door hem den Prinſe ter hand geſteld, voldeeden, opzichtelijk tot *Holland* en *Zeeland*, zo ſommigen melden, zijne Doorluchtigheid niet. 't Was dan geen wonder, dat de gemagtigden dezer Landſchappen geenen last ontvingen om hem te zweeren. Het heimelijk berichtſchrift van die van *Holland* hield al-

leen

leen in, dat zij hem beleefdheidshalven moesten gaan begroeten, en wel met zulk een klein getal als doenlijk was; voorts ter Algemeene Staatsvergaderinge niets anders verrigten, dan hooren en zien. Zij kweeten zig ook getrouwelijk van deezen last, en weigerden, nevens die van *Zeeland* en *Utrecht*, heuſchelijk, den Eed van inhuldiginge aan den Hertog te doen, zo als reeds gezegd is. — Eer wij een verhaal geeven van de verrichtingen van ALENÇON, zullen wij de verdere hier bij voorgevallene zaaken melden, en dan een kleinen terugſlap doen.

De Vrienden van ORANJE hadden, intuſſchen, alle hunne vermogens te werk geſteld, om het ſtuk der Opdragt aan zijne Doorluchtigheid zijn volle beſlag te doen bekoomen. Doch telkens deeden 'er zig zwarigheden op, die het werk vertraagden; de aanſlag van JAN JAUREGIE (1582) te *Antwerpen*, op 't leven van den Prins, veroorzaakte merkelijke verandering. Want zo ras de Prins gewond was, en men voor zijnen dood vreesde, werden de Gemagtigden van *Holland*, en waarſchijnlijk ook die van *Zeeland* en *Utrecht*, ſterk aangezet om ALENÇON te huldigen. Doch zij wisten dit zeer behendig af te kaatzen, voorwendende dat zij vooraf hier van verſlag zouden moeten doen, en dat de Staaten vervolgens op deeze zaak zouden moeten beſchreeven worden. ALENÇON had, van tijd tot tijd, geäarzeld, het geëischte *Renverſaal* den Prinſe te behandigen, en ſcheen 'er nu nog minder toe geneegen. Maar na dat zijne Doorluchtigheid herſteld was, veranderde hij van gedagten; en dat hij ORANJE genoegen gegeven heeft, is op te maken uit een Brief van den Prins aan de Staaten van *Holland*, van den 26 Maij, waarin hij meldt „ Dat de Hertog niet van voorneemen was zig het be„ wind dier Landen aantetrékken, welke tot hier toe onder het „ bewind des Prinſen geſtaan hadden, maar dezelve aan het ge„ bied van hem te laaten; dat hij hierom voorhad, de hooge „ Overigheid, hem opgedragen, te gebruiken, en 's Lands Do„ meinen, die den Hertog hem ook overliet, te aanvaarden." Het *Renverſaal*, door ALENÇON gegeeven, behelsde, *dat hij de Staaten van Holland, Zeeland en Utrecht, indien hunne Gemagtigden, nevens de andere, hem zweeren wilden, niet verſtond verder te verpligten, dan tot eendragt in den krijg, in 't opbrengen van hun aandeel tot de kosten van dien, in 't ſtuk der*

Munte, en in het onderling handhaven van de rechten en vrijheden en gewoonten der Landſchappen. Op deezen voet drong de Prins de Staaten der drie Gewesten, om den Hertog den Eed te doen: waar toe die van *Holland* en *Zeeland* beſloten; doch *Utrecht* bleef bij de weigering.

De Hertog VAN ALENÇON zig nu tot de Regeering beginnende te ſchikken, had van den Prinſe van ORANJE, ESPINOI en andere Leden van den Raad van Staate, opening verzogt van den ſtaat des Lands; waarop hem deeze Heeren bij geſchrift vertoonden, „ hoe het hier haperde aan goede order in het Burgerlijke be„ ſtier, in de Rechtspleeging, en in de Krijgtugt, die niet te „ vinden was, zo men geen behoorlijken voorraad had van ge„ reede penningen, om welke te bekoomen, zij verſcheidene „ middelen aan de hand gaven. Voorts was hun raad, dat men „ 's Lands Troepen verzamelde, en om hier toe in ſtaat te zijn, „ de Landſchappen noodzaakte, hunne aandeelen in de jongſt „ ingewilligde lasten te doen opbrengen; ook oordeelden zij, dat „ men de Krijgslieden, die nog veele agterſtallen te vorderen „ hadden, bij verdrag moest zien te paaijen. De Leden van den „ Raad van Staate, die van den geheimen Raad, en van de Geld„ middelen, behoorde men, om misbruik voor te koomen, „ jaarlijks hunne wedden te voldoen, uit de inkomſten der Geeſ„ telijke Goederen, of van elders, tot het minſte nadeel der „ Gemeente; ten ware de Staaten beſluiten wilden tot vermeer„ dering der Vorſtelijke inkomſten, op dat men uit dezelve de „ Amptenaaren voldeed. Tot betere vordering der Rechtsplee„ ging moest men de grootheid van *Mechelen* weder oprechten, „ of het getal der Leden van den Geheimen Raad vermeerde„ ren." Zo ras de Hertog dit geſchrift ontvangen had, werd, met goedvinden der Staaten, eenige verandering in de Regeering gemaakt, en in *Holland*, op dit tijdſtip, de *Hooge Raad* ingeſteld, op naam van den Prinſe VAN ORANJE. (Zie HOLLAND.) HALMA verhaalt verder, dat ALENÇON, in de Maand *Augustus*, in de *Nederlanden* gekoomen was; *Camerijk* en 't Slot *Cambreſis*, welke door de *Spanjaarden* belegerd waren, ontzette, en daar mede zijne Krijgsverrichtingen van het Jaar 1581 beſlooten werden; waarna hij weder naar *Frankrijk* trok, aangezien zijn Leger, dat meest uit vrijwillige *Franſche* Edelen beſtond,

den

den hertred begeerde, en hij andere inzichten had. Uit *Frankrijk* ſtak hij over naar *Engeland*, om de Koningin van dat Rijk ten Huwelijk te verzoeken; die hem wel een goed gelaat toonde, maar, even als andere, om den tuin leidde. Hem wordt nagegeven, dat hij, van zijnen kant, meer tot oogmerk had, dat Rijk te veroveren, dan het hart der Koninginne te winnen. De Aartshertog MATTHIAS was intuſſchen te rug getrokken, zijnde hier toe ſterk gedrongen, door zijnen Broeder den Keizer RUDOLPH.

Bij de terugkomst van ALENÇON, in het volgende Jaar, was zijne beloſte aan de Staaten grooter dan men verwacht had; maar deeze beloſte werd gevolgd van eenen eisch van meer Geld: zo dat de Staaten, in plaats van de bij 't verdrag bepaalde vier en twintig tonnen Gouds Jaarlijks, hem eene verhooging tot veertig tonnen binnen 't Jaar moesten toeſtaan; onder beding dat hij de Soldaaten betaalen, de onkosten van het Geſchut, den Voorraad, en al wat tot het voeren van den Oorlog behoorde, voldoen, en de beſoldiging der Krijgsoverſten en andere hooge Amptenaaren, uit zijne middelen verſchaffen zou. Kort daar na werd de eisch van Geld vernieuwd; en vermids het Jaar reeds te verre verloopen was, zoude hij, in 't Voorjaar, zulk een magtig Leger te Veld brengen, dat hij een Veldſlag wagen konde; tot welke onderneeming hem de Staaten der Provintien, in de volgende Maanden Maart, April, Maij en Junij, boven de 400000 Guldens, nog meer geld moesten toeſtaan. Men zoude hem dan nog 600,000, en 1600 Guldens daar boven, tot onderhoud van zijn Tafel, ieder Jaar verſchaffen, mids hij daar uit den Raad van Staate en de geheime Raaden betaalen zoude. Intuſſchen kwam uit *Frankrijk* in 't geheel geen Geld, noch uit 's Hertogs middelen, noch uit 's Konings Schatkist. In deezen toeſtand van zaken was het, dat ORANJE, te *Antwerpen*, gekwetst werd. Deeze daad verbaasde den Hertog niet weinig, dewijl hij niet zonder grond vreesde, dat men hem en de zijnen zoude verdacht houden; veelen waren 'er, inderdaad, die een kwaad vermoeden hadden, om dat ORANJE, bij het ontvangen van den ſchoot, door *Franſche* Edellieden vergezeld was, en zij den Moorder voort om 't leven bragten. Doch Prins of Graaf MAURITS, den daader doen-

de onderzoeken, had *Spaanſche* munt en geſchrift bij hem gevonden, waaruit genoeg bleek, van wien hij beſteld was.

Behalven dit, werd de Staat met nog zwaarder onheil gedreigd, door den nieuwen Heer. De *Artikelen*, tusſchen hem en den Staat beraamd, kwamen ter kennisſe van de *Franſche* Edelen; deeze waren ten hoogſten misnoegd, door dien zij daarbij buiten alle ampten van den Staat geſloten waren, daar zij zig verbeeld hadden rijklijk van voorzien te zullen worden. Dus ſtookten zij den jongen Hertog op, die van natuure Staatzuchtig was, en jaloersch over de eere, die ORANJE meer dan hij genoot. Zij verweeten hem dat ORANJE en de Staaten al het gezag hadden, en men hem niets achte. Hij klaagde, in de vergadering der Staaten Generaal, over de geringheid van zijn gezag, en gaf te kennen, indien men voor had, op dien voet met hem voortegaan, het hem onmooglijk was het Land te beſchermen. Dog ziende dat de Staaten niet voorneemens waren iets in het verdrag te veranderen, voer hij voort met de uitvoering van zijnen beſlooten toeleg, om zig volſtrekt Meeſter en Souverein te maken. Op den 4 en 5 Januarij 1583, oude ſtijl, kwamen 3000 *Zwitzers*, op des Hertogs beſtellinge, over *Frankrijk*, herwaarts en voor *Antwerpen*, over de *Schelde*, aan de *Brabandſche* zijde; kort te vooren was 't geheele *Franſche* Leger, uit *Vlaanderen*, naar *Braband* gevoerd, onder ſchijn van iet groots tegen de *Spanjaarden* te zullen onderneemen. Op goed vertrouwen ging dit Volk, naar hunnen zin, in en uit *Antwerpen:* zo dat 'er zig, ter zelver tijd, tusſchen de 4 en 5000 *Zwitzers* binnen de genoemde Stad bevonden. In 't geheel werd deswegen geen erg opgevat, voor dat een *Franschman*, vermomd, in het Burgerwagthuis trad, en hun waarſchuwde, wel op hunne hoede te zijn, vermids 'er iet kwaads tegen hun gesmeed was. PETRUS VILLARS, een verdreeven *Fransch* Predikant, toen Raad van den Prins VAN ORANJE, een wijs en bij uitſtek doorzichtig Man, bekend als de Schrijver van 's Vorſten *Apologie*, had ook iets ontdekt, en 'er den Magiſtraat van onderrigt. Daarop werden de wachten verdubbeld, en Lantaarnen voor alle Huizen gehangen: teffens gaf men aan ALENÇON te kennen, zig niet te moeten belgen, dat men dus voor de Stad *Antwerpen* zorgde, in zulk een beroer-

roerden tijd. Geveinsdelijk prees hij hunne zorge, met vermaning daar mede voort te gaan. Nogthans begeerde hij 's nagts eene der Poorten geopend te hebben; 't geen hem heuschlijk geweigerd werd: hier door voorkwam men, dat de Stad in dien nacht overvallen werd. Daags daar aan voer hij, met hevige woorden, uit tegen den Burgemeester ALOSTANUS, en verweet hem, dat men zijne Edellieden onbeleefd in hunne Kamer overvallen had; (dit zag, ongetwijfeld, daarop, dat de Magiſtraat bevel gegeeven had alle de Herbergen te doorzoeken) dat men aanſlagen tegen hem bedacht, en de Burgers ophitſte om de zijnen te overvallen. De Burgemeeſter hierop geantwoord hebbende, dat 'er niets dan goede wacht gehouden was, ten dienſte van hem en ter verzekering van de Stad, veinsde hij zig te vrede, en verzocht dien Heer, alle zaken te willen afdoen daar misverſtand uit mogt verſtaan. Onder ſchijn van eene algemeene monſtering, deed hij uitroepen, dat alle de Krijgsknegten zig buiten de Stad in 't Leger vervoegen zouden: ook week hij zelf uit *Antwerpen;* ſchoon het eigenlijk oogmerk was, met de gantſche magt weder binnen te komen. Alle zijne Edelen hadden zich te Paard binnen de Stad begeeven, om zijne Hoogheid naar buiten te vergezellen. Bij de *Kipdorperpoort* ſtonden eenige Paarden der *Franſchen*, om hem naar 't Leger te geleiden. Tuſſchen twaalf en één uur, wanneer de wacht op 't zwakſte was, naderde hij de gemelde Poort, door welke eerst de lijfwacht *Zwitzers* binnen trok, ſtellende zig op beide zijden der *Steenbrugge:* hen volgde de Hertog VAN ALENÇON, met een grooten train van Edelen en Officieren. De Graaf VAN ROCHEPOT, een der voorſten, hield ſtil op den Brug, klaagende dat hij aan zijn been gekwetst was. De Kolonel der Burgerij, VIERENDEEL genaamd, bood, door een Serjeant, hem beleefdelijk aan, in het Wachthuis te toeven, tot dat 'er een Wondheeler was gehaald; maar hij werd aanſtonds door ROCHEPOT doorſtoken. (HOOFT en VAN METEREN zeggen, dat dit ongeluk den Serjeant KEIZER, die hem het aanbod gedaan had, trof, en dat VIERENDEEL daar na doorſtoken werd) De zijnen vielen ijlings op de wacht aan, die zij ombrachten of verjaagden: zo dat ALENÇON meeſter van de Poort werd, en met zeventien Vaandels *Franſchen*, behalven nog eenige Speerruiters, bin-

binnen trok. Thans hoorde men den Hertog roepen: *Marchez, marchez, mes enfans, & ne piliez point: Rukt aan, rukt aan. mijne kinderen, en plondert niet!* Terſtond verſpreidden zig de binnen getrokkenen langs den Wal naar de *Roode* en *Keizers Poorten*, maakten zig meeſter van 't geſchut, en keerden het naar binnen. Een ander deel begaf zig binnen de Stad op den *Wijngaardbrug*, en wederom een ander voorbij de *Beurs*. De roep was: *Ville eſt gaignée, vive la Meſſe, tuez, tuez;* „ De Stad is gewonnen, leve de Misſe; ſlaat dood, ſlaat dood!" Schoon MEZERAIJ hier over in zijn verhaal zeer kort is, zegt hij, echter, het voornaamſte, en meldt ook dezen uitroep. Om des te meer ſchrik te verwekken, ſtaken zij, omtrent de Poort, twee Huizen, (HOOFT ſchrijft één Huis) in brand. Bij den nieuwen Brug vonden zij den eerſten tegenſtand van eenige weinigen der Burgeren, die hen zo lang ophielden, tot dat 'er meer in de Wapenen kwamen; deeze, hier bijeen geſchaard, deeden de *Franſchen* keeren, en de vlugt naar de Poort neemen, daar zij elkanderen dood drongen, om buiten te raaken. De vlugtenden moesten over de dooden klimmen, maar werden meest allen van de Burgers doorſchoten. Men verhaalt, dat de Poort zo vol lijken van Menſchen en doode Paarden lag, dat men dezelve niet konde ſluiten, voor dat zij weggeruimd waren: de overige werden bijna allen verſlagen. ROCHEPOT, dien wij voor den aanvanger van dit Treurſpel moeten houden, bleef, in den aanvang, op den Brug ſtaan, om het Volk te driftiger te doen binnen trekken; maar ziende dat zij ſneller te rug keerden dan zij waren ingedrongen, werd hij zo woedende, dat hij wel tien of twaalf met eigen hand doorſtak, om de overigen te doen ſtand houden; doch vrugteloos. De twee volgende dagen had men werks genoeg met de dooden te begraven, welker getal begroot werd op 1538, waar onder bijna 100 Burgers waren, en 250 voorname *Franſche* Edelen. MEZERAIJ zegt, dat de Hertog 1500 der zijnen, daar onder 300 Edelen, dood op de plaats, en 2000 in de Stad gevangen of opgeſloten liet.

De voorzichtigheid van den Magiſtraat was oorzaak van 't behoud der Stad: want zij hadden, op zwaare ſtraffen, de Burgers verboden naar buiten te gaan, om de voorgewende monſtering te zien; 't welk anders zekerlijk door een verbaazend aantal zou ge-

geſchied zijn. ALENÇON even buiten de Stad het getier van binnen hoorende, zeide tot eenigen zijner bijhebbende Heeren: „ 4000 „ van de mijnen zijn binnen *Antwerpen;* de Stad is mijne:" waar aan, echter, eenigen twijffelden. Hij kort daar na eenigen van de Borstweering ziende vallen, herhaalde: „ Daar hebt gij „ nu de zekerheid; het geſpuis (bedoelende de Burgers) werpt „ zig van de muuren af." Zijne Vleijers vervrolijkten hem; maar andere, ſcherper ziende, zeiden: „ De *Antwerpenaars* „ draagen zulke groote Lobben niet als deeze Springers." Ook werd hij het wel haast door 't Geſchut gewaar, dat weder naar buiten gekeerd, hem de leuze gaf om den moed te laten vallen, en noodzaakte, zig buiten het bereik te begeeven. Op den zelfden tijd had hij een dergelijken aanſlag op andere der voornaamſte Steden van *Vlaanderen* te werk geſteld. Te *Brugge* mislukte het hem, dewijl het verraad, even voor den aanſlag, ruchtbaar werd. Te *Dendermonde* en *Dijxmuiden* was 't *Franſche* Garnizoen ſterker dan de Burgerij. In de laatstgenoemde Plaats werden 250 Burgers, door de *Franſchen*, in koelen bloede vermoord: eerst 50, zonder eenigen tegenweer, en twee dagen daar na nog 200, zonder de minſte reden gegeeven te hebben. Te *Duinkerken* werden de *Franſchen* meester; maar te *Ooſtende* en *Nieuwpoort* dreven hun de Burgers uit. ALENÇON zijnen aanſlag dus verijdeld ziende, ſchreef Brieven aan de *Staaten Generaal*, aan den Prinſe VAN ORANJE, en aan den Magiſtraat van *Antwerpen*, bijna alle van denzelfden inhoud, dien men geheel bij HOOFT lezen kan. MEZERAIJ heeft zig met dit kort begrip vergenoegt. „ Hij (ALENÇON) brengt hen in geheugen, „ (zegt hij) alle zijne dienſten, voorts den ſmaad, en de harde „ handelingen hem aangedaan; vergrootende dezelve boven ma„ ten; verder dat de onwaardigheden, aan hem dien dag be„ weezen, 't geduld der zijnen te zeer getergd, en deze op„ ſchuddinge veroorzaakt hadden, waar over hij een ongemeen on„ genoegen gevoelde; dat hij zijnen goeden wil, door zo veele „ daden betoond, nog niet veranderd had; dat hij hen daar van „ had willen verwittigen, hen biddende, hun laatſte beſluit aan „ hem te willen bekend maken, ten einde hij het zijne naar hun„ ne antwoorden konde richten." Zijne klagten beſtonden voornamelijk hierin, dat hij het Oppergezag geheel in handen van

an-

Intusschen zond hij Gezanten uit *Frankrijk*, met aanbod van groote hulp, en verzoek om Gezanten naar *Parijs* te zenden, om 't verdrag te hervatten. Ook werd 'er, in het Jaar 1584, op nieuws eene onderhandeling begonnen; maar zijn dood brak alles af, na eene korte en ongelukkige regeering. — Schoon wij dit Art. hier mede zouden kunnen eindigen, oordeelen wij, echter, gewag te moeten maken van eenige bedenkingen over zijn doen, en of hij niet voornemens geweest zij, de *Nederlanden* aan *Spanje* te brengen. Zij, die van deeze gedachten zijn, vinden veel grond in een Brief, door zijne Moeder aan hem geschreeven, en die onder zijne papieren gevonden is, en wel in deeze woorden, die daar in voorkomen: *Replantez la Religion Catholique dans Anvers, & je me fais forte que vous vous marierez avec l'Infante d'Espagne;* „ *Herplant den Catholijken* „ *Godsdienst binnen Antwerpen, en ik maak mij sterk dat gij* „ *met de Infante van Spanje trouwen zult.*" Hooft voegt hier bij, uit de schriften van den Heere DU PLESSIS VAN MARLJ, dat de Koning van *Spanje* den Hertog VAN ALENÇON (of ANJOU), in 't Jaar 1582, toen hij Heer van de *Nederlanden* was, door een *Italiaan*, deed aanbieden het Opperhoofdmanschap tegen de Oroomschen, en dat voor hem zoude zijn al wat hij zou veroveren, te beginnen met een Koninkrijk, (vermoedelijk *Engeland*) dat hem meer waardig zijn en minder kosten zoude dan de *Nederlanden*. De zelfde DU PLESSIS verhaalt, dat ALENÇON dispensatie van den Paus had, om zig te mogen schikken naar den zin der *Nederlanden*, om dus, bij kanskeering, den *Roomschen* Godsdienst aldaar te herstellen. Ook is 't kenbaar, dat, terwijl hij, om de *Nederlanders* te bedriegen, naar *Engeland* trok, en in schijn de Koningin ELISABETH ten huwelijk verzocht, met ernst naar de Infante van *Spanje*, IZABELLA KLARA, trachtte. Zo van het een als van het ander gaf hij blijken, toen hij, na de mislukking zijner onderneming, uit *Duinkerken* naar *Frankrijk* trekkende, die Stad voor het *Spaansche* Volk deed inruimen. Op de Aardbeeving, die gevoeld werd, toen men hem als Heer aannam, merkten sommigen aan, dat deeze nieuwe Heer het gantsche Land zoude doen daveren. Ook is 'er aangemerkt, dat toen hij, op den dag der *Fransche furie*, uit *Antwerpen* wilde rijden, en op zijn Lijfpaard klimmen, het zelve zodanig

FRANCOIS VAN VALOYS,
Hertog van Anjou, Alencon,
Brabant etc. Grave van
Vlaenderen etc.
GESTORVEN DEN 10 JUNY
M D LXXXIV.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX
TILDEN FOUNDATION

danig achter uitſloeg, dat hij, met alle hulp van zijne Edelen en Lijfknechts, het geen meeſter kon worden, en genoodzaakt was een ander te laten komen, 't welk ook zo zwaar ſtruikelde, zo als hij uit *St. Michiels Klooster* reed, dat hij bijna ter neder ſtortte, en zijn Mantel hem ontviel. Weinige dagen voor het werkſtellig maken van den aanſlag, ging hij met ROCHEPOT en zijne grootſte Gunſtelingen, in alle Huizen der Juweliers, in ſchijn om eenige Juweelen te koopen, doende zig alle de kostbaarheden vertoonen, met oogmerk om te weeten, waar de grootſte buit te haalen was. Toen hij, naa de mislukking van zijnen toeleg, zig uit *Antwerpen* wegmaakte, en zijn Leger aan alles gebrek leed, moest hij over de Rivier de *Dijle* trekken, en, bij gebrek van Schepen, te voet daar door waden, om dat hij, (zo volgde hem de tegenſpoed) zijn Paard niet betrouwde, en, zeer nabij hem, de Hertog VAN MONTPENSIER van het zijne geworpen werd. Ook vindt men aangetekend, dat hij, zedert dien tijd, bijna nooit gezond is geweest. Zijn dood was vreeslijk; dezelve viel voor den 10 Junij 1584, in het een en dertigſte jaar zijns ouderdoms. Uit alle de openingen zijns Lichaams, geene uitgezonderd, vloeide bloed, even als of alle zijne aderen geborsten waren; het zelfde was ook zijnen Broeder, Koning KAREL, wedervaaren. Sommigen hielden dit voor eene zonderlinge ſtraffe Gods over deeze twee Vorſten, aanleggers van den verfoeilijken *Parijſchen* Moord; anderen ſchrijven het toe aan vergift, dat hem, niet zonder voorkennisſe zijner Moeder, zoude ingegeeven zijn. Ook vind men van hem gemeld, dat hij, op 't laatst van zijn leven, tot zig zelven kwam, berouw van zijne zonden had, geen vertrouwen dan in het bloed van CHRISTUS ſtelde, en Prieſter noch Monnik bij zig gedoogde. De meergemelde MEZERAIJ zegt, dat de Longzugt hem geheel overwonnen had; dat hij, op den 20 Junij 1584, den geest gaf. „ *Veele*, zegt hij, „ *verbeeldden zig dat zijn dood niet natuurlijk was. Zijn* „ *einde, dat Godvrugtig en Christelijk was, wischte uit, den* „ *laster van ongeſtadigheid, en die van geenen Godsdienst te* „ *hebben, daar meede hij onregtvaardig gelasterd was. Hij* „ *voerde met zig in 't Graf de tranen der ongelukkigen, die* „ *hem in den Oorlog der Nederlanden hadden bijgeſtaan:* „ *want hij ſtorf, ſchuldig drie honderd duizent Rijksdaalers,*

„ *en de Koning wilde'er liever tweemaal honderd duizend aan*
„ *zijnen Uitvaart verkwisten, dan één voor zijne ſchulden be-*
„ *taalen.*" Wat zijne geſtalte betreft, hij was kort, doch gezet; bruin van hair en oogen; een aanzicht, dat bol, opgezwollen en bijna mismaakt was, zo door de veelheid van diepe pokputten, als door de wanſtallige grootte van zijnen neus. Hij was veranderlijk van aart, nu te ſtreng, dan te medelijdend; grootmoedig en teffens lafhartig; zeer ſchaamachtig als zijne misdaaden ontdekt werden, die hij, zonder overleg en met groote drift, aanvong; welſpreekend; ſtaatzuchtig en onrustig; zeer ſterk uitwaazemende aan zijn aangezicht, zo dat hij het geſtadig moest afwisſchen. Toen hij, in ſchijn, de Koningin ELISABETH ten Huwelijk verzogt, en men meende dat het ernst was, werd die Vorſtin, door eene van haare Hofdames, gevraagd, hoe zij behaagen konde ſcheppen in zulk een lelijk Mensch? Die vindingrijke Koningin antwoordde hierop: „ Ik laat mij „ met zijne ſchoonheid vergenoegen, zo als hij zig doet met „ mijnen ouderdom van agt en veertig Jaaren." MEZERAIJ verhaalt, in zijn tweede Deel, bl. 522 en 530, dat de zaak van het Huwelijk zo verre gekoomen was, dat ELISABETH aan hem eenen Ring op Trouw gegeeven had; maar dat haare Hofdames zo veel uitwerkten, dat zij dien te rug vorderde. Doch elders bekent hij, dat ELISABETH geveinsd handelde, om reden van ſtaat en belang, om hem Heer van de *Nederlanden* te doen worden; niet ter liefde van hem, maar uit vreeze voor den Koning van *Spanje:* ſchoon haar, in den aanvang, de onderhandeling der *Staaten* met ALENÇON zeer tegenſtond.

Men heeft verſcheidene afbeeldingen van ALENÇON, of ANJOU.

Zie HALMA, op het Art. FRANÇOIS DE VALOIS, *Hertog van Alençon en Anjou*; REID, *Nederl. Oorlogen*, fol. 32, 40, 45, 46, 47, 56, enz. VAN MEETEREN, fol. 151, 152, 187, 200, enz. HOOFT, fol. 570, 575, 745, 774, 776, 793, 814, enz. TH. GALEZIN, *Hiſt. de Europ.* Lib. I. BOR, XIII. Boek, fol. 131. XVI. Boek, XVII. Boek, enz. GROTIUS; BIZOT, *Ned. Hiſt.*, p. 39. MEZERAIJ; WAGENAAR, *Vaderl. Hiſtorie*, VI. en VII. Deel.

ALEN-

ALENDORP, weleer een Riddermatig goed, in 't *Sticht van Utrecht*, onder het gerecht van *Vleuten*, nabij de *Meern*. Tegenwoordig is het niet meer dan eene Landhoeve, groot 40 of 50 Morgen.

Het geſlacht, waar aan dit goed weleer behoorde, of deszelfs naam van ontleend had, ſchreef zig ALENDORP, ALLENDORP en ALLENDORP. De eerſte, dien men als Heer hier van vermeld vind, was HENDRIK VAN ALENDORP, in 't Jaar 1321. Deeze droeg, met zijne Vrouw ELISABETH, in 1327, aan den Proost van *Oudmunſter* te *Utrecht* op, de helft der Koorn-Tienden van dit goed, doch niet de ſmalle Tienden.

Hij liet na een Zoon, JACOB genaamd, uit wiens Huwelijk, ſchoon onbekend met wie, mede nableef een Zoon, JAN VAN ALENDORP, Heer van *Blijenburg*, die als Ridderknaap, Ao. 1374, vermeld word, en in 1375 als Schepen te *Utrecht*. Zijne Vrouw ALEIDEN ſtierf 1390, en hij 1393, nalatende drie Kinderen: JAN, die overleeden is in 't Jaar 1402; LIJSBET, gehuuwd aan JACOB LIJEBOORD; en WILLEM VAN ALENDORP, Heer van *Blijenburg*. Zedert het Jaar 1391 tot 1431, vindt men deezen op de Regeeringslijsten van *Utrecht*, als Schepen, Burgemeester en Raad dier Stad. (Zie Eerſte Deel der *Utrechtſche Jaarboeken*, van BURMAN.) In het Jaar 1407, gaf hij, bij Renverſaal, aan den Deken en het Kapittel van *Utrecht*, eene Huizing, welke zijne Voorzaaten, bij aanwijzing daar van, 150 Jaaren en langer bezeten hadden. Hij ſtierf Ao. 1433, nalatende, bij zijne Vrouw MACHTELD, één Dogter; en bij de tweede LUBBERT BOLLEN MET DE ROOZEN, viif Kinderen, als: I. MACHTELD, II. LUBBERT, III. EGBERT, IV. MARIA en V. HEYLWICH.

LUBBERT VAN ALENDORP, Heer van *Blijenburg* en *Abelſchoten*, in het Jaar 1434, vermeld als Calenderbroeder, 1441 als Schepen, 1455 als Raad van *Utrecht*, en in het laatſte Jaar als medepligtige aan een Opſtand, in die Stad ontſtaan, om dat de gemeene Stads Gilden, de Weiden, (in 1433 verkogt) wedet tot zig wilden neemen: nevens eene menigte anderen, werd hij hierom van zijn Burgerſchap ontzet; en twee Jaaren later, zijne tweede Vrouw, GEERTRUID GRAWERT, voor den tijd van een half Jaar, nevens andere, de Stad ontzegd, zonder dat, bij uitſpraake van het vonnis, hun eenige misdaad werd te laste ge-

legd, alleen meldende dat zulks geſchiedde om *besten wil.* Uit zijn eerſte Huwelijk, met ELISABETH FREIS VAN DOLRE, liet hij, bij zijn overlijden, in het Jaar 1468, na, drie Zoonen en eene Dochter: I. WILLEM; II. MACHTELD; III. MARTINUS, Vicaris te *Utrecht*, en IV. HENDRIK.

WILLEM, die Heer van *Bleyenburg* en *Abelſchoten*, en tevens Kastelein te *Duurſtede* was, trouwde met HILLEGOND VAN BAARN, ſtierf 1460, en liet een Zoon na, LUBBERT genaamd. MACHTELD trouwde met JAN VAN ZEVENDER, uit den huize VAN ARKEL. HENDRIK was gehuwd aan KUNIGUND VAN KRONENBURG, en ſtierf 1499, nalatende eenen Zoon, VINCENT geheeten.

LUBBERT VAN ALENDORP, WILLEMS oudſte Zoon, Heer van voornoemde plaatzen, beſchreven onder de Ridderſchap en Edelen van *Utrecht*, en meermaalen Schepen, Burgemeester en Raad, had, in zijn eerſte Huwelijk, tot Vrouwe, JOHANNA DE GRUITER, en daarna HADEWICH VAN HUCHTENBROEK, bij welke hij eene Dogter naliet, HILLEGONDA, die naderhand in huwelijk trad met JOHAN VAN ABCOUDE VAN WIJK.

HENDRIK, WILLEMS vierde kind, Drosſaart van *Buuren*, had, zo als gezegd is, éénen Zoon, VINCENT VAN ALENDORP, nagelaten; deeze had tot Echtgenoote WALBURG, Gravin VAN NIEUWENAAR, bij welke hij vier Kinderen verwekte, als 1. JOHAN, 2. GODARD, jong geſtorven, 3. HERMAN, mede vroeg overleeden, en 4 MAGDALENA, die getrouwd is geweest met CHRISTOFFEL VAN EGMOND VAN IJSSELSTEIN, Gouverneur van *Heusden*, *Venlo* en *Geertruydenborg*; hij ſtierf, als Overſte, in dienst van Koning HENDRIK DEN IV van *Frankrijk*, in 1583, veele Kinderen nalatende.

JOHAN VAN ALENDORP was Drosſaard van *Buuren*, Raad en Hofmeester van WILLEM DEN I, Prinſe van *Oranje*, met wien hij, Ao. 1567, naar *Duitschland* trok. Hij trouwde MARGRETA, Gravinne VAN HAININ VAN WOMBREGIES, en liet haar, 1569, Weduwe met vier Kinderen: als 1. ADOLF; 2. WALBURG, die getrouwd is geweest aan MATTHIEU DE SAUGE, Kolonel in dienst deezer Landen; 3. WILLEM, Proost van *St. Pieters Kerke*, te *Utrecht*; en 4. LOUISA, die de Echtgenoote werd van PHILIP DE GONNES, Majoor in dienst van den Staat.

ADOLF VAN ALENDORP, in 1595 Proost van *St. Pieters Kerke*, te

te *Utrecht*, daarna Overſte Luitenant in dienst van den Staat en Gouverneur van *Schenkenſchans*, had tot Vrouwe ELIZABETH PITHAN; bij haar verwekte hij 5 Kinderen, en ſtierf 1628. Zijn oudſte Zoon en Dogter, WILLEM en MAGDALENA, zijn beide jong geſtorven. Zijn tweede Zoon, JOHAN FREDRIK, die Kapitein van de Infanterij was, trouwde, 1640, met CORNELIA DE REGTEREN VAN HEMERT, en won bij haar 3 Kinderen. Het vierde Kind was MARIA, die gehuwd is geweest aan ROELOF KETEL VAN HAKFORT, en heeft mede Kinderen nagelaaten. Het vijfde was ADOLF, die insgelijks Kapitein van de Infanterij was, en ten huwelijk had zijne volle Nicht, THOMULINA PITHAN, bij welke hij vier kinderen verwekte.

De Kinderen van JOHAN FREDRIK, waren: 1. MAGDALENA ELISABETH, die zig in den Echt begaf met LAURENS DU BOIS; 2. MARIA MARGRETA, gehuwd aan YSBRAND VAN DER DOES, die verwekt hebben twee Dogters; en 3. JOHAN ADOLF VAN ALENDORP, Heer van 't *Gein* en *Oude Gein*, gebooren 1657; hij was Kanunnik in 't Kapittel van *St. Maria*, te *Utrecht*; hij trouwde aldaar, in 1690, met MARIA MECHTELD CROOCK; deeze, geene Kinderen hebbende, namen tot zig zijn Zusters Zoon, JOHAN ADOLF DU BOIS DE CHAILLOU, onder voorwaarde, dat hij en zijne nakomelingen zouden aanneemen, den naam en het wapen van ALENDORP. JOHAN ADOLFS Kinderen waren: 1. ADOLF, Kapitein, die trouwde N. N.; 2. THOMAS FREDRIK, mede Kapitein; 3. WALBURG MARGRETA, gehuwd, Ao. 1706, aan JOHAN VAN WEEDE, Heere van *Weede*, enz; en 4. MAGDALENA LOUISA, die, 1746, ongehuwd overleeden is.

Het wapen van *Alendorp*, is een ſchild met een zilveren grond, en daar op zwarte Leeuwen koppen, met roode tongen, en roode met goud gemengde Hertoglijke kroonen.

ALEMANNEN. CLUVERIUS, in zijn *Germ. Ant. Lib. III. cap.* 4. p. 515, zegt, dat zij in 't eerst woonden tusſchen den *Rhijn* en den *Donauw*, doch naderhand zich verder hebben uitgeſtrekt. Een ander oud Schrijver meldt, dat zij uit allerlei volkeren zijn zamengevloeid, het welk hunnen naam zou te kennen geeven. Omtrent het jaar 214, na de geboorte van CHRISTUS, vindt men gemeld, dat zij door ANTONINUS, den zoon van SEVERUS, aan

den *Mainſtroom* beoorloogd zijnde, hem dwongen, den vrede van hun voor geld te koopen. Dan, Ao. 337, werden zij door JULIAAN geſlagen, als zij bij *Argentoratum* gelegerd waren; echter niet zonder groote ſlachting onder de *Romeinen* te hebben aangericht, die hun ook geen meester zouden geworden zijn, zo niet de *Batavieren* hen kragtdadig onderſteund hadden. Zij en andere *Germaniſche* Volkeren vereenigden zig met de *Friezen* en *Saxers*, tot het doen van een inval in 't Rijk van KLOVIS, welke verbintenis bevestigd werd, in 't jaar 466. De inval geſchiedde met 'er daad; doch zij werden, volgens de aantekening van Schrijvers van dien tijd, zo wel ontvangen en verſlaagen, dat dit moedig volk zig aan hem moest onderwerpen, zonder dat daar bij gemeld word, hoe het met de *Friezen* en *Saxers* afliep.

WAGEN. *Vad. Hiſt.* I Deel, bl. 197, 257, en 307.

ALEN; *(Jan van)* van deezen Kunſtenaar vindt men eene beſchrijving, bij HOUBRAKEN, in zijnen *Schouburg der Nederl. Konstſchilders*, in 't III. Deel.

ALENSON, *(Hans)* was Leeraar onder de *Mennoniten*, eerst te *Delft*, en daar na te *Haarlem*: zonder dat men vind aangeweezen. den tijd, wanneer hij gebooren of geſtorven is. Eenige van zijne ſchriften, die meest in twistredenen beſtonden, zijn gedrukt tusſchen de jaaren 1626 en 1630.

SCHIJN, *Hiſt. der Menn.* III. Deel, bl. 129.

ALEUSEN, of *Aloiſen*, was weleer een Ambacht in de Groote Zuid-Hollandſche Waard, groot 1074 morgen; paalende, ten Oosten aan *Almsvoet*, ten Zuiden ten halve *Maſe*, ten Westen aan *Kruiskerken*, en ten Noorden aan *de Graaf*. Ter plaatze daar de Molenſteen gezonken is, word, in den zomer, de ſcheiding nog gezien van de ſteekvisſcherij van CORNELIS JANSZ VAN NOORDEN en die van *Aleuſen*, welke met de hoofden daar tot elkander koomen. De Visſcherij van *Aleuſen* word door de *Staaten van Holland* verpacht.

Zie VAN DER EIJK, *Handv. van Zuid-Holl.* bl. 35.

ALEUD.

ALEIJD. Van verſcheiden Vrouwen, die deezen naam voerden, hebben wij reeds, op het Art. ADELHEID, gehandeld. Hier verdient nog gemeld te worden. hoe eene Vrouw van dien naam, doch van ſlegten ſtaat en bedrijven, het ſchandelijk voorneemen had, om, in den jaare 1588, te *Enkhuizen*, 's Lands Schepen in brand te ſteeken: dit heeft haaren naam, tot haare ſchande, doen vereeuwigen. De voornaamſte aanvoerders tot dit boos opzet worden gezegd geweest te zijn: KOENRAAD REINIERSZ van *Gotha*, en ALEID LUCAS, dus genaamd naar haaren man, die nevens haar gevangen werd. De Schout, ter dier tijd LUITGE SIEUWERTSZ, bragt tegen haar in, dat zij van dit voorneemen niet alleen was kundig geweest, maar ook haaren man LUCAS daar toe had aangeraden. Na gedane bekentenis, werd zij verwezen, om door ſtads diemaars, met een ſchip op de borst, de ſtad te worden rond geleid, en voor den tijd van twaalf jaaren gebannen. Dit vonnis werd aan haar ten uitvoer gebragt, op den 6 Julij van het gemelde Jaar 1588. BRANDT, die dit verhaalt, uit het *Crimineele Sententie-boek* der ſtad *Enkhuizen*, maakt geene melding van de vonnisſen van andere, die hier aan deel hadden.

BRANDT en CENTEN, *Hiſt. van Enkhuizen*, I. Deel, bl. 250.

ALEIJD LEIJSTINGH, dus geheeten naar den toenaam van haaren man, die, in 't Jaar 1534, een welgezeten burger in *Amſteldam* was, had eerst den naam van Godsdienſtig te zijn; doch, meer door dwaasheid vervoerd, dan door waare kennis geleid, verliet zij haaren man op een listige wijze, en begaf zig naar *Munſter*, alwaar zij, door de betoverende Geestvervoering, welke in die ſtad heerschte, man, vrienden, vaderland en godsdienst vergat. Na zig, eenigen tijd, van 't Huwelijk onthouden te hebben, uit voorwendzel dat zij onvruchtbaar was, trad zij, met eenen *Fries*, in een zogenaamd tweede Huwelijk, laatende haaren eerſten man haare dwaasheid betreuren.

BRANDT, *Hiſt. der Reform.* I. Deel, bl. 114.

ALFEN, of ALPHEN, een zeer vermaaklijk Dorp in *Holland*, geleegen onder *Rhijnland*, het welk zijne Rechtspleeging houd

te *Leyden*. Dit Dorp is van een zeer hoogen ouderdom, en ſtaat, in de vermaarde *Tafelen* van PEUTINGERUS, bekend bij den naam van *Castra Albiniana*, zo veel zeggende, als *de Albiniaanſche Schans*, of *Legering*. Anderen noemen het *Alpheni Castra*, of *de Legerſtee van Alphenus*, waar van dit *Alfen* den naam zoude hebben behouden; zelfs bij de naauwkeurigſte naſpoorders heeft dit gevoelen veel ſchijn. Uit den beroemden *Romeinſchen* Historieſchrijver TACITUS (die kort na 's HEILANDS *Hemelvaart* leefde) is het bekend, dat ALPHENUS VARUS Overſte van der *Batavieren* Legioen geweest is, en daar na Overſte van de Lijfſchutbenden. Ook is het ten vollen zeker, uit de oude Historieſchrijvers, dat de *Romeinen*, zo hier als elders, aan den *Rhijn*, veele *Castra* of *Legerplaatzen*, en daar bij veele *Burgten* of *Vestingen*, gehad hebben. Dat eene der laatſten bij dit *Alfen* geweest is, blijkt uit den ouden Steen, bij onzer Vaderen tijd aldaar in het graven gevonden. De meeste letters, die weleêr op denzelven geleezen werden, waren door den tijd vergaan. Echter kon men duidelijk genoeg zien, LEG. IN. klaar aanwijzende, dat aldaar *het eerſte Legioen gelegen had*. Vermids nu ALPHENUS VARUS Overſte van der *Batavieren* Legioen was, is 't zeer waarſchijnlijk, dat hij aldaar zijne inlegering gehad, en deeze plaats naar hem den naam van *Alphen (Castra Albiniana*, of *Alpheni Legerplaats)* bekoomen en behouden heeft; ook vloeit de naam en naamsoorſprong veel beter en natuurlijker van ALPHENUS, dan van ALBINUS, van wien ſommigen dien willen afleiden.

ALTING ſpreekt 'er dus van: „ *Albiniana* is een plaats op 't Eiland der *Batavieren*, (tuſſchen *Rhijn* en *Waal*) 10,000 ſchreden boven *Leiden*, daar die naam ook nog verminkt, beklijft in *Alfen*, dat nu een Dorp is, aleer zeer gering, en geen woonſtede van eene Bataviſche benaaminge, maar alleen eene Legerplaats van de eene of de andere Keurbende, of van eenige vleugels of troepen, die nog naar *Zanten* getrokken, nog in de Steden, nog in de Dorpen, nog in de Schanſen, tot bezettinge gelegt waren, gelijk TACITUS met een voorbeeld toont, dat bij de oude *Romeinen* in gebruik was; doch dat van dezelve alleen in de Reistafelen, hoewel niet met zo veel woorden, gewaagd wordt. In 't bijſchrift van ANTONINUS Reistafel ſtaat,

Als

Albimanis of *Albinianis*; in de Kaart van PEUTINGER, is *Albimanis* of *Albamanis*: want in *Albimanis* of *Albamanis* ſtaat kwalijk in 't eerſte *ni* voor een *m*. Of nu *Albinianis* of *Albanianis* recht is, valt zo ligt niet te bepaalen, vermids de naam van den Man onbekend is. Echter valt 'er geen twijffel over, dat 'er *Castra* (eene *Legerplaats*) onder verſtaan wordt, en geenzins *Aqua* (*Water*) het zij zuurbron, warme, of zoute baden, zo als 'er in deeze gewesten niet zijn.

„ *Albiniana*, of *Albaniana*, is dieshalven in 't meervouwd, in den eerſten naamval, anders dan VALESIUS wilde: *Albinianæ*, of *Albanianæ*, is door den ſlegten druk van ANTONINUS Reistafel misleid, in zijn uitmuntend werk *Notitia Galliæ* genoemd. Ook zijn zij kwalijk te verdragen, die beweeren om *Alpheniana* te ſchrijven, als was 't van ALPHEUS VARUS, wel een Overſte van Legerplaatzen, daar ook de benden der *Batavieren* bij waren; maar onder de *Lingonen* (*Langres Z. O. in Champagne*) verre, naar 't verhaal van TACITUS, van den *Rhijn* af: te weeten, die Menſchen hebben de twee voortreffelijke gedenkſtukken, de Reistafel van ANTONINUS, en die van AUGUSTUS, liever willen verminkt verklaaren, dan het oude *Romeinſche* woord erkennen, dat door den *Bataviſchen* mond verbasterd is; daar het echter gemeen is, ook zelf in klaar Duitsch, de *B* te veranderen in *F:* als Albis *elb*, *elf*; *kalb*, *kalf*; enz."

Van CLODIUS ALBINUS vermeld CAPITOLINUS, dat hij, door COMMODUS gezonden, *Walschland* (*Gallia*) inhebbende, de *Friezen*, over den *Rhijn* gekomen, verdreven heeft; zo dat hij eene Legerplaats aan deeze Rivier konde gehad hebben, die zekerlijk *Albiniana* moest heeten; dog dit lust mij niet (zegt HALMA) om te beweeren of te beſtrijden.

Dat het oude *Albiniana* het tegenwoordig *Alfen* is, vindt men in den *Blaffert* van de goederen der *Utrechtſche* Kerke, alwaar het *Alfna* genoemd word; welke benaming zeer oud, althans niet nieuwer dan de Elfde Eeuw is. In dit *Alfen* is WILHELMUS HEDA geboortig. *Alfen* heeft Kerk en Predikant, ſtaande onder de Klasſis van *Woerden* en *Over-Rhijnland*.

Zie daar alles, wat de Heer HALMA dienſtig heeft geoordeeld, van dit dorp te melden; doch dit voldoet geenzins aan ons Ontwerp, dewijl het alleen loopt over den naamsoorſprong, waar-

in alleen de Oudheidkundigen zullen genoegen vinden. Van elders moeten wij, derhalven, dit Artikel aanvullen. Dan alvoorens hier toe over te gaan, volgen wij, het geen HALMA goedgevonden heeft, uit PLEMPER aantetekenen, om het bijzondere van die beſchrijving te doen kennen, en daar mede te voldoen aan het Letterkundige gedeelte van ons Plan.

„ Hoedanig, en waar van daan de Heer PETRUS PLEMPER, (zegt HALMA) in zijne Beſchrijving van de Heerlijkheid en het Dorp *Alfen*, in 't Jaar 1714. in 8vo uitgegeven, deezes naams oorſpronk afleidt, en hoe verre hij hieromtrent van onze boven aangewezene Schrijvers afwijkt, zullen wij hier, met zijne eigen woorden, voordragen, zo als zij op bl. 52, 53, 54, 55, 62, 63, 64 en 65 gevonden worden, overſlaande ten deele de ingelaste redenen des Schrijvers, tuſſchen de 55 en 62 bl., als te ver van de Landſtreken van *Alfen* afdwaalende; echter konnen wij den grondſteun niet voorbijgaan, daar hij zijn gevoelen omtrent deezen naam (bij hem doorgaans *Alphen*, naar de Latijnſche woordvoeging, geſpeld) op vestigt. Onze Volkplantingen (zegt hij, p. 55.) zijn opgeſchoten uit Aſie, het broeinest aller Menſchen, en aldaar wonderlijk vermenigvuldigd, naar andere deelen des Aardkloots afgezakt, en veelligt ook in deeze Noordſche gewesten zig wijdt en zijdt verſpreidende. „ Al wat (vervolgt hij, p. 59.) beneden *Nimwegen* lag, werd van ouds *Neder-Saxen* genaamd. *Holland* en *Vriesland* niet alleen, maar al dat aan de Zee paalde, van *Oostland* af tot aan de *Schelde* toe, die in het Franſche Graaffchap *Vermandois*, omtrend de Abtdij van *St. Martijn* zijn begin neemende, bij *Zeeland* met twee monden den Oceaan kiest. Zij noemden de Bewoonders van over den *Donau*, tot de Noordzee toe, in het algemeen *Rhijnlanders*. Deeze luiden, *Japhets* afkomelingen, gelijk elk bekend is, hebben hier gehuisvest onder verſcheidene benamingen. Op hunne heirvaard wederſtond hun eene ſchakeling van ontoegangklijke Bergen, in een Land, weerzijds door de Zee, namelijk de *Adriatiſche* en *Tijreniſche*, beſpoeld, en met een vijftal van geweldige Rivieren verzelt. Dat Landſchap nu noemden zij, wegens zijne gedaante en uitgebreidheid, *Vitalia*, nu *Italien*, en de Gebergten, daar zij met malkanderen op, in, en omtrent bleven woonen, waanende dat zij den tocht nooit verder kon-

konden doorzetten, *Alphen*, in hunne taal, en volgens de eerſte Hebreeuwſche Letter *Aleph*, de hoogſte. Echter door den nood der menigte gedrongen, en zig elders moetende begeven, zogten en vonden zij de Heirbaan, zetten het over en herwaards aan." Hierop telt de Schrijver (p. 60 en 61.) van de *Scijthen*, of *Kelten*, als die eerst den voet over de *Alphiſche Gebergten* gezet hebben, hunne verſcheidene benamingen op, en daalt van daar op de *Katten*, die de Zeegaten en Rivieren bewoonden, *Al dat Heidensch mengelmoesch* (vervolgt hij) *dat willens en onwillens, en uit menigerlei oorzaaken, zig hierom heene bergden, ingekomen, uitgedreven, en malkanderen godsjammerlijk geplaagt en verjaagd hebbende, is onder den naam van Batavieren in de Waereld bekend geworden*". Doch laat ons weer te rug keeren tot bl. 52, om te zien, wat de Schrijver op deeze onderſtellinge van den naamsoorſprong van *Alphen* ons oplevert.

„ Voor Liefhebbers (zegt hij) van Oudheden, en inzonder„ heid, volgens ons voorneemen, is het onderzoekens waardig, „ daar Steden en Dorpen, op aller gronden hunnen naamsoor„ ſpronk zo duidelijk zoeken te berekenen, hoe dog deeze Heer„ lijkheid aan die van *Alphen* gekomen is." Hierop zegt hij verder, naar zijn eigen ſtijl en taal, voornamelijk de ſtelling van onzen eerſten Schrijver, reeds van den Heere *Altïng* gewraakt, op de volgende wijze dwarsboomende: „ De Reis„ kaart der Veldheeren van ANTONINUS, door KOENRAAD PEUTIN„ GER geſchetst, noemt *Alphen*, *Albinianus*. Elders *Albinia„ na Castra*, en met meer waarſchijnlijkheid, *Alpheni Castra*, „ bij ons, om evenwigt van redenen, den *Burg*, het *Oorlogs* „ *Magazijn*, de *Heir*, *Legerſteede* der Romeinen hier te *Al„ phen*, dat eeuwen te vooren dien naam al had gedragen. Maar „ hier van daan uit eenen *Albinus* of *Alphenus*, als Roomſche „ Krijgshoofden, op deezen bodem met hunne Legioenen, de „ benaming *Alphen* af te leiden, dat is ons oordeels bedwelmt, „ en verlegen in de donkerheid van die tijden, volſlagen misge„ tast. Doch niet onaardig misgetast en wel bedacht, want de „ klank kitteld onze ooren met een ſoort van gelijkluidendheid, „ maar voldingt de zaak niet. En zeker nooit had een Roomsch „ Overſte de eére, die ergens voor een poos in bezetting lag,

„ om

„ om aan de plaats zijnen naam te geven. Alzo min als eenig
„ Slotvoogd, den Burg die hij met Krijgsvolk bewaarde, maar
„ hij kreeg 'er de zijnen van. Men ſlaat het oog op *Leiden*,
„ *Altena*, *Gorkum*, *Gouda*, *Heusden*, *Medenblik*, *Schoonho-*
„ *ven*, *Woerden*. Want behalven dat hier taal nog teken, ſteen
„ nog penning van te vinden is, zo plagten de Romeinſche Kas-
„ teelen, hier te Lande den naam te haalen van hunne gelegen-
„ heid, als *Rijnsburg* en *Voorburg* op 't Marktveld van HADRIA-
„ NUS; van Stichters, als die trotſe timmeragie *Roomburg*, 't
„ Veldpaleis van AGRIPPINA; van Herbouwers, als 't Slot te *Nim-*
„ *meegen*, 't Zeekasteel *Brittenburg*, en veele anderen; ook
„ zien we op een ſteen te *Roomburg* gedolven, dat LUC. SEPTM.
„ SEVERUS, en MAR. AUREL. ANTONIN, onder VAL. PUDENS, 's Kei-
„ zers Stadhouder, en 't beleid van CECELIUS BATO, Hopman,
„ dat vervallen Wapenhuis, van de vijftiende Keurbende heb-
„ ben doen herbouwen. Een te *Rhijnburg*, met *Leg. Inf.*
„ *Germ.* de Legioenen van Nederduitschland. Een te *Voorburg*,
„ die L. LUCRETIUS FAUSTMANUS, uit de Palatijnſche Wijk te
„ *Rome*, en Hoofdman over Hondert, van 't eerſte Legioen,
„ Anno 180 ter gedachtenis daar leiden. Een te *Alphen*, met
„ LEG IN, van 't eerſte Legioen 't Minerviſche. Maar hier,
„ noch nergens word gerept van eenigen Overſte, die naamgever
„ was. Wij kennen ALBINUS, den tijdgenoot van ALPHEUS, die
„ een harde plaag der *Jooden*, en na PORCIUS FESTUS, Land-
„ voogd in *Judea* was; als geen andere dan de befaamde Koning
„ AGRIPPA zijnde. ALBINUS, Bewindhebber van *Mauritanien*,
„ dien de Mooren, door CLUVIUS RUFUS opgeruit, hebben om-
„ gebragt. ALBINUS, Ao. 195. onder Keizer MARC. DID. SEVE-
„ RUS JULIANUS, in 't Havenrijk *Brittanje* muitende, door LU-
„ CIUS PERTINAX, vijf Jaaren daar na, en omtrent vier eer hij
„ den Throon beklom, werd overwonnen, gedood, en met Wijf
„ en Kinderen in de *Rhone* geſmeten. Ons komen noch ande-
„ ren van dien naam voor, maar niemand in de Nederlanden. Wij
„ kennen ALPHENUS, gelijk uitvoerig betoogd zal worden, en
„ zodanig, dat men heen en wederloopende, om het werk eeni-
„ ge ſchijnbaarheid, of in een vorm, daar van te gieten, en geen
„ ander ſpoor, als dat van ALBINUS of ALPHENUS vinden kan, den
„ regten weg mis is."

Wel-

Welke bijzondére Oudheden en wetenswaardige zaaken, in en omtrent de Heerlijkheid *Alfen*, in deeze naauwkeurige afſchetzing, voor komen, als van Sloten en Kasteelen in haare nabijheid gebouwd, zullen wij onder ieders eigen naam aantekenen. Op de 97 bladzijde, zegt de Schrijver; *hoe, en wanneer en door wien het Dorp Alfen een vast gegroeid lichaam is geworden, dat 's onzeker;* welke onzekerheid hij, niet zonder reden, wijt aan het luttel en ſlegt gebruik der penne, in de onwetende onbeſchaafde Eeuwen, vóór het vinden der Drukkonst; daar hij dan ook eene tamelijke lange tusſchenrede, wegens 't verlies van de onwaardeerlijke Oudheids-ſchatten veeler Gedenkſchriften, inlascht. *Tegenwoordig* (zegt hij, op de 99ſte bl.) *begrijpt de ommekreits dezer Heerlijkheid, op de nieuwe meeting, 2287 morgen landts, die mild van Gras en Klaver, op allerhande wijzen, beweid en bezaaid worden.* Ten Zuiden (vervolgt hij, op de 102, 107, en 108 bl. daar wij alle de tusſchenredenen overſlaan) *loopt Alphen tot binnen de brug van Zwammerdam toe, verliest daar, met zijne Beemden, Hazardswoude en grenst zo verre op de westzijde aan Boskoop. Beoosten bezcomd het den kronkelenden Rhijnſtroom. De Landzijde is afgedeeld in zes verſcheidene polders, als de Riedveldſe, Saner, Grootwesterſe, Nesſe, Rijnveldſe en Steektſe. Het leit* (vinden wij bl. 131.) *tusſchen zijne Grenspaalen, twee uuren gaans in de lengte uitgeſtrekt, langs voortreffelijke wandelpaden en rijdwegen.* Dit dacht HALMA genoeg, hier van aangetoond te hebben. Wij voegen 'er bij, dat indien de Lezer belust zij, de verdere ſchilderachtige beſchrijving te weten, hij dezelve kan vinden in het werkje van den Heere PLEMPER, waar in 't oog zig teffens verlustigen kan, door vier fraaije afbeeldingen, vervaardigd door den kundigen F. BLEISWIJK, verbeeldende: I. *Een gezicht van Alphen;* II. *Het Hof;* III. *De Oude* en IV. *De Nieuwe Kerk.* Men vindt hier van een geestig Uittrekzel, in een der Boekzaalen van P. RABUS.

OUDAAN, in zijne *Roomſche Mogenheid*, ſchijnt van oordeel, dat *Alfen* een Bergplaats der Romeinen en Batavieren is geweest, om reden dat aldaar, in 't omſpitten van den grond van een ouden Burg, veele *Romeinſche* Gedenkpenningen, ook harde verzengde en half verbrande Turf, gevonden is: zie bl. 18. Om de gelegenheid van *Alfen* beter te kennen, dan hier boven is aange-

ge-

gewezen, dient men aan te merken, dat deeze Ambachtsheerlijkheid, ten Noorden en Oosten, paalt aan den *Rhijn*, die met een bogt langs derzelver grondgebied loopt, en verder belend aan de Hooge Heerlijkheden van *Hazardswoude*, *Bosluis* en *Zwammerdam*, in welke laatste het Rechtsgebied van *Alfen* zig uitstrekt, tot binnen den Brug van het Dorp van dien naam, schoon het eigenlijke Dorp alleen legt ten Zuiden van den *Rhijn*: want al wat men doorgaans daar onder verstaat, behoort onder de Ambachtsheerlijkheden van *Aarlanderveen*, of *Oudshoorn*. Onder *Alfen* behoort mede *Rietveld*, zijnde een streek Land van 234 morgen, strekkende, van bij den hoogen *Rhijndijk* af, agter een Polder, die den naam voert van *Alferhoorn*, tot aan *Hazardswoude*. Deeze streek bestond voorheen uit een holle moerasigen grond, dien men gewoon was een *sodse* te noemen, geene vrugten voortbrengende, en die zo week was, dat men 'er een stok van 12 voeten kon laten inglijen, zonder nog den vasten grond te ontdekken. Door het geduurig aanhogen van den grond, is dezelve doorgaans zo vast geworden, dat 'er goed gras groeit.

Dit Land, zegt men, is afkomstig van JACOB KOPPIER, die Heer van *Kalslagen* en *'t Rietveld* in *Alfen* geweest is; voor *Alfen* en *Rietveld*, vindt men, volgens de opneeming van 1632, 2644 morgen en 41 Roeden Lands, en 136 Huizen; het geheel, met het schoutsampt, pondgeld, enz. was eerst getaxeert op 7505 Guldens, 12 stuivers en 10 penningen. Doch in de opneeming van 1732, vindt men een getal van 315 huizen, en 10 zo Kalkovens als Pannebakkerijen, met twee Molens; waar uit blijkt, dat *Alfen*, in die 100 Jaaren, merkelijk is toegenomen: deels aan de bekoorlijke legging der Landstreeke kan dit worden toegeschreeven; en verder aan de uitbreiding van de neering en Handwerken. Want, behalven de nabijgelegene Kalkovens, Steen- en Pannebakkerijen, levert daarenboven het Dorp overvloed van Boter en Kaas. Ook worden hier allerhande zoorten van Tabakspijpen gemaakt. De welvaart van *Alfen* word ook zeer bevorderd, door den doortocht, die hier daaglijks is, zo van groote als kleine vaartuigen, van *Haarlem*, *Leiden*, *Amsteldam*, en elders, langs den Rhijn, naar *Gouda* en *Utrecht* afzakkende, behalven de menigte van reizigers, die hier doorvaren,

ren, met de gewoone trekſchuiten. Na de verdieping van den Rhijn, in den jaare 1670 geſchied, is dit nog merklijk vermeerderd, dewijl, te vooren, geheele vlooten van vaartuigen voor den brug moeſten blijven leggen. De gelegenheid deezer plaatze doet hier zeer veele posten, met brieven, van veele ſteden, zamen komen: ten welken einde een algemeen Postcomptoir, aan deeze plaats, is opgericht, het welke eertijds onder *Oudshoorn* was. Wat de Historie van dit Dorp aangaat: op 't Jaar 1426 vind men aangetekend, volgens WAGEN. *Vad. Hist.* III. Deel, dat op den *Alfenſchen Dijk*, Gravin JACOBA, in een gevecht tegen haaren Neef, Hertog FILIPS VAN BOURGONDIEN, de overwinning behaalde; anderen verhaalen, hoe de *Spanjaarden* zig aldaar, in 1580, gedraagen hebben. Nog meer is het berucht geworden, door de bedrijven der *Franſchen*, in den winter van 't jaar 1672. De verzameling van 't Staatſche Leger geſchiedde aldaar in 't volgende jaar. Zijne Hoogheid, de Prins van *Oranje*, den laatſten dag des gemelden Jaars 1672, daar komende, vond dit en andere daar omſtreeks leggende Dorpen, van bewoonders en roerende goederen, genoegzaam ontledigd; waarop, bij Plakaat van den 1 Jan. 1673, werd afgekondigd, dat de goede Ingezetenen van de Dorpen *Alfen*, *Oudshoorn*, enz. aan deeze zijde van de Oude en Nieuwe Vaart, als mede de Schouten, Schepenen, Secretariſen, enz. zig wederom zouden hebben te begeeven, binnen de voorzeide Dorpen, om aldaar hunne Functien, Neeringen en Ambachten waar te neemen als vooren; neemende zijne Hoogheid de Ingezetenen en hunne goederen, in zijne bijzondere Protectie. Hierop keerden alle de ingezeetenen te rug. Buiten deeze rampen van den Oorlog, heeft *Alfen* nog andere, als van Brand en diergelijke, moeten ondergaan. In 't jaar 1619 geraakte bijna het gantſche Dorp, en daar onder de Oude Kerk, die weleer aan BONIFACIUS gewijd was, in de asſche; deeze hevige brand nam zijnen aanvang in een Oliemoolen, en ſloeg van daar over op de rietdaken. In 1716, op den 15den Sept. ontſtond 'er weder een felle brand in een Grutterij, die, benevens nog 25 nabuurige huizen, geheel verteerde. Soortgelijke rampen, als mede zwaare overſtroomingen, heeft het vervolgens eens en andermaal ondergaan.

Ou-

Onder de Gebouwen van *Alfen* is eerst aanmerkelijk de *Nieuwe Kerk*, welke met een klein, doch ſierlijk ſpits toorentje, een uur- en ſlagwerk voorzien is. Deeze Kerk is een fraai en groot gebouw, pronkende met koperen kroonen, en andere daar toe vereischte ſieraden. Ook is aldaar eene *Roomſche* Kerk. De plaats, daar de rechtsoeffening gehouden word, is de Herberg, daar *St. Joris*, en ook 't *Hof van Holland* uithangt. De Waag ſtaat aan den Rhijnbrug, op den grond van *Aarlanderveen*, doch behoort, volgens een uitſpraak van 1660, aan de Heeren van *Alfen*, die dezelve aldaar konnen laaten ſtaan, of verplaatzen, naar welgevallen. Onder het Rechtsgebied van *Alfen* behooren 't *Huis te Leeuwen*; de *Burgt* of *hooge Burgt*; het Hof te *Alfen*, van ouds *Oud-Kalfslagen*, en 't huis te *Langerode*. Ook legt in deeze Heerlijkheid de *Goudſche Sluis*, waar van, op dat bijzonder Art. melding zal gemaakt worden. In 1745, werd deeze Ambachtsheerlijkheid, door den Heer JACOB VAN DER MEER, wiens Vader, Grootvader, en Overgrootvader dezelve bezeten hadden, verkocht aan KATARINA DE WILDE, Weduwe van ABRAM JOSUA BRAKONIER, Predikant te *Utrecht*, voor de ſomme van *acht en vyftig duizend Guldens*. Naderhand is zij weder door verkoop overgegaan, aan den Heer THEOD. DE SMETH, Oud-Schepen der Stad *Amſterdam*. Van de oude Heeren van *Alfen* vinden wij niets anders aangetekend, dan dat de Heer HUGE VAN KRALINGEN, die, in 't jaar 1230, Baljuw van *Holland* was, de Stamheer van dit Huis geweest is; dat verſcheidene van hun de Graven gedient hebben, tot in het jaar 1484; en dat dit Huis, op of omtrent dien tijd, is uitgeſtorven, voerende het wapen, nu nog aan 't dorp eigen, namelijk een zwarte ſtar met agt ſtraalpunten op een zilveren veld.

Lijst der Taxatien, MSS. *Handvesten van Rhijnland*. *Staat der Nederlanden*, VI. Deel; BUCHIENE *Nieuwe Geographie*. II. Deel, 2de ſtuk, pag. 564.

ALFEN; een ander dorp van dien naam, gelegen aan de *Maaze*, omtrent een vierendeel uur gaans beneden *Maas-Bommel*. De Gereformeerde Gemeente aldaar wordt door de Predikanten van *Maas-Bommel* bedient. Voorts zijn ons, wegens dit Dorp, geene bijzonderheden gebleeken, dan dat het, meer dan eens,

last

last geleden heeft door Overſtroomingen, en nog laatst in de maand Februarij des jaars 1757, wanneer 'er verſcheiden gaten in den dijk ſcheurden; waar door het Ampt tusſchen *Maas* en *Waal*, en bijna 't geheel rijk van *Nijmegen*, werd onder Water gezet.

Staat der Nederlanden, III. Deel, bladz. 277. *N. N. Jaarb.* bladz. 287.

ALFEN, of ALPHEN, (*Willem van*) Secretaris in de Hoven van *Holland*, zeer bekend door het ſchrijven van zijn *Formulierboek*, behelzende de meeste ſchriftuuren, die dagelijks in de Practijk van gebruik zijn, en gebezigd worden, onder den Tijtel van PAPEGAAIJ; het is verſcheiden maalen in 4to herdrukt, eerst in één, en naderhand in twee deelen. Deeze beroemde Schrijver was gebooren te *Leiden*, in het Jaar 1608, uit een oud aanzienlijk Burgemeeſterlijk geſlacht, en werd, den 20 Sept. 1631, tot het gemelde Ampt aangeſteld, in de plaats van Mr. PIETER HOFLAND; hij bediende het geduurende den tijd van 53 Jaaren, met achting en lof, en deed daar van afſtand, in 1684, ten behoeve van zijnen Schoonzoon, den Heere en Mr. PIETER VAN HURK.

Zie VAN LEEUWEN, *Bat. Illust.*

ALFEN, (*H. van*) zie ALPHEN (*H.*).

ALFEN, (*Kors Jansz van*) was, in het Jaar 1622, een der zamengezworenen tegen het leven van Prinſe MAURITS. De Heer WAGENAAR zegt, dat hij een Haringkoper te *Rotterdam* was. Wij zullen elders gelegenheid hebben, hier van omſtandiger te ſpreeken.

Zie *Vaderlandſche Historie*, X. Deel, bl. 451.

ALFHEIM, het welk, in het Testament van WILLEBRORD, *Alphein* genaamd word, en hedendaags bekend is, onder den naam van *Alfen*, is gelegen in de Baronij van *Breda*, en een gedeelte van het Hertogdom van *Braband*, zijnde een zeer oud en middelmatig Dorp, nabij den *Dongerſtroom*, tusſchen de Dorpen *Baarle*, *Haarn*, *Gilſe* en *Goirle*. Den 20 Juny 712, ſchonk ENGELBERT, een *Frankisch* Edelman, dit *Alfen* of *Alfheim* aan den genoemden WILLEBRORD, Abt van *Epternach*, volgens den

Giftbrief, gegeven te *Silburg*, veele Jaaren in de gemelde Abdij bewaard, en door den geleerden Baron LE ROIJ in 't licht gegeven. In 't Jaar 726, maakte WILLEBRORD dit goed aan de gemelde Abtdij, 't welk vervolgens door de Abten, in 1157, voor een Jaarlijkſche Schatting, aan 't Klooſter *Tongerloo* werd opgedragen. In 't Jaar 1100, heeft Heer HENDRIK VAN BREDA de *Tempelheeren* hier mede, en ook met *Brake*, beſchonken. In 1280 ſchonken ARNOLD VAN LEUVEN en ELISABETH, Heer en Vrouw van *Breda*, zestig bunderen, zo Bosch, Heij als Zaaijland, alhier gelegen, aan de Tempelheeren. FILIPS VAN LIEDERKERKE, Heer van *Ulpenhout* en *Alfen*, heeft, vervolgens, in 1308, ten overſtaan van BASO DEN TWEEDEN, Heere van *Breda*, en Heere SEGER VAN LIEDERKERKE, zijne ouder Broeders, die van *Tongerloo* kwijtgeſcholden eenige lasten op hunne Hoeven, gelegen in *Nieuwland*, onder andere voorwaarden, ook op deeze, dat zij, zo als zij voorheen verpligt waren, zo dikmaals de Heeren van dit *Alfen* eenen heirtocht deeden, een opgehoopten Wagen met Brood zouden zenden. Daarenboven, beſchonk hij de Abtdij met het Bosch van *Stocht*, bij *Alfen* gelegen. Dan, in de laatere tijden, zijn alle deeze Goederen aan de Barronnij van *Breda* gehegt. Dit Dorp heeft meer dan eens gedeeld in de rampen des Oorlogs, en bijzonder in 1542, wanneer het, door de Krijgsbende van den woeſten MAARTEN VAN ROSSUM, werd afgebrand. BACHIENE, in zijne *Geographie der Nederlanden*, V. Deel, bl. 775 en 77. bepaalt de ligging op drie en een half uur van *Breda*, en ſtelt het getal der Ingezetenen, in Ao. 1742, in 't geheel op 104.

Zie *'t Testament van* WILLEBRORD, *in 't* BATAVIA SACRA, I. Deel, bl. 93. J. LE ROIJ *Notit. Bredaasch Cronijkje.*

ALFRICUS, Biſchop van *Utrecht*; zie ADELBRICUS.

ALFVOET, bij anderen *Alsvoet*, doch te onregt, alzo het moet zijn *Almsvoet*, voorheen een Dorp in de groote Zuid-Hollandſche Waard; zie ALMSVOET.

ALIDA of ALEID; zie ADELHEID.

ALGID, ook ADGILD; zie ADGILLUS.

Al-

LGEMEENE STAATEN, is eene *vergadering van gevolmagtig-Afgevaardigden, uit zeven Oppermagtige en naauw ver-dene Landſchappen, tot het waarneemen en handhaven van gemeene belang der Bondgenooten.* Wij zeggen *zeven* Op-*magtige*, om dat men de VEREENIGDE NEDERLANDEN niet moet merken als verſcheidene Landſchappen, ſtaande onder *één* ermacht, zo als verſcheiden Uit- en Inlandſchen zig t' on-at verbeelden; onderſtellende voorts, dat de *Oppermacht der* emeene *Staaten* in dit aanzienlijk Lichaam zoude geplaatst ; daar, in tegendeel, de *Oppermacht* of *Souvereiniteit* van er Landſchap op zig zelve beſtaat. Ook zijn de *Algemeene aten* niet het eerſte en voornaamſte Lid van Staat, zo als n, in 't zogenaamde, *Publiek Gebed*, en andere Schriften van n tijd, verkeerd geſteld vind. WAGENAAR, in zijne *Vader-dſche Historie*, VIII. Deel, bl. 335. tekent de geſchillen aan, 'er ontſtaan zijn over het aanmaatigen van dit gezag door de emeene *Staaten*, bij den dood van WILLEM DEN EERSTEN. ſs Mannen van naam hebben gefeild, in het beſchrijven van 't ag deezer *Afgevaardigden*, zo als, op 't Art. AMBASSADEURS, getoond worden.

De vergadering der *Algemeene Staaten*, kwam, in de eerſte komst van *deezen Vereenigden Staat*, niet bij een, dan wan-r zij daar toe in het bijzonder beſchreven werd; het welk, ler de laatſte Graaflijke Regeering, zeer zeldzaam geſchied-, dewijl PHILIPS DE TWEEDE, om zijne onbepaalde heerschzucht voldoen, dit genoegzaam geheel verbood. Ten tijde van LEI-CER's Landvoogdijſchap, ſtond het bijeen roepen van die Ver-ginge aan den *Raad van Staate*, die toen, om het roer Regeeringe naar eigen zinnelijkheid te wenden, de *Algemee-aaten*, meestijds, onbeſchreven liet; welk gedrag van dee-Dwingeland den Staat ten hoogſten mishaagde. Zij vertrok-op den 15 Maij 1588, om die rede, van *Delft* naar den , om hun misnoegen te kennen te geeven; begeeren-even als ze te vooren (1585), te *Middelburg*, daar na *recht*, en ſedert te *Delft* waren vergaderd geweest, we-bijeen te koomen. Nogthans was 'er, verſcheiden Jaaren , nog geene vaste Vergadering der *Algemeene Staaten* d, zo als men in het gemelde *Publiek Gebed* aangehaald

vindt. Zekerder is het, dat de Afgevaardigden hunne Vergade ringen of Bijeenkomſten, van tijd tot tijd, hebben afgebroken, en wel tot in het Jaar 1593. Zedert dien tijd, of in het gemel de Jaar, heeft die Vergadering, allengskens, de gedaante va eene altooszittende Raadsvergadering aangenoomen, onder de naam van de *Algemeene Staaten der Vereenigde Nederlanden*, welke zij vertoonen; zijnde, door de *Staaten van Holland*, i den *Haage*, aan hen het recht van Grondgebruik verleend. E offchoon, aan de *Afgevaardigden der Algemeene Staaten*, bi alle openbaare gelegenheden, de voorrang gegeeven word, moe men, echter, niet denken, dat die van *Holland* iets het minſt van 't Oppergezag, of de eere daar aan verknocht, afſtaan, di hun alleen in hunne Provintie toekomt. Het getal deezer Afge vaardigden is niet bepaald; elke Provintie mag, naar goedvinden het getal vermeerderen of verminderen, mids zij de onkosten daar op loopende, draage. Maar hoe groot het getal ook zij zij hebben te zamen niet meer dan ééne ſtem; en dus zijn 'er, i het geheel, zo veele ſtemmen als Provintien, namelijk *zeven* hoewel het getal der Afgevaardigden in deeze Vergadering meest al tusſchen de *veertig* en *vijftig* beloopt.

De plaats, alwaar deeze luisterrijke vergadering haare bijeen komſten houd, is, op het oude Hof der *Hollandſche* Graaven in eene lange Kamer, voorzien met drie Deuren, en verſierd me de beeltenisſen der vijf Stadhouderen; het vertrek heeft gemeen ſchap met de zogenaamde Treves-Kamer. In deeze vergaderza ſtaat eene lange Tafel, met een groen Kleed overdekt, en om ringd met Stoelen zonder armen, mede met groen Laken ove trokken, uitgezonderd die des Stadhouders, die met groen Fl weel bekleed, en met konſtig geſneedene armen verſierd is. D rang der zittinge is die der Provintien, hebbende aan het hoof den Stadhouder.

De tijd der bijeenkomſten is onafgebrooken, dat is, gedu rende het gantſche Jaar, zonder Vacantien te houden; koome de zelfs de leden des Zondags buitengewoon bijeen, doorgaa des morgens om elf uuren, of zo als de Preſident goedvind v vergadering te beleggen. Ieder Provintie is op haare beurt, vo eene week, de voorzittende; wordende de Preſidentsplaats b kleed door den eerſten in den rang haarer Afgevaardigden: h

al

aanvaard dien post des Zondag 's nachts om twaalf uuren, tot agt dagen daarna op 't zelfde uur. Die deze waardigheid bekleed, ontvangt de Brieven van de buitenlandſche Staatsdienaaren, (Miniſters) de Memorien der vreemde Afgezanten, de Verzoekſchriften van bijzondere Perſoonen of Collegien, en meer andere ſchriftelijke Vertoogen, die hij aan de Leden der vergaderinge, door den Griffier, doet voorleezen. De Provintien, of liever de Leden der vergaderinge, worden hier op verzogt, zig gereed te maaken tot het geeven van hunne ſtemmen: dit, met de grootſte vrijheid van gevoelen, verricht zijnde, beſluit de Voorzitter met de meerderheid, uitgenomen in zaaken, die éénpaarigheid van ſtemmen eiſchen, als van Oorlog en Vrede, Belastingen, en andere zaaken; en ingevalle door de meerderheid, in dergelijke gevallen, word doorgedrongen, handelt men tegen de grondwetten van den Lande; en behouden dan ook de overſtemden het recht van Proteſteering, en recht van Eisch, om hun gedaan Protest te doen aantekenen. Indien, evenwel, het gevoelen, bij de meerderheid van ſtemmen uitgebragt, met dat der voorzittende Provintie ſtrijdt, of de Preſident, om deeze of geene redenen, zwaarigheid maakt om te beſluiten, heeft hij vrijheid, zijne plaats te verlaaten, en dezelve afteſtaan aan den Preſident van de volgende week, of nog vroeger, aan den geenen, die geene zwaarigheid maakt, het beſluit op te maaken; welke dan ook het beſlootene uitſpreekt, en in de Registers van Staat doet aantekenen.

Indien 'er zaaken voorhanden zijn, waaromtrent men, bij meerderheid, door den Preſident, in de week zijner voorzittinge, niet kan tot een beſluit komen, kan hij zijne plaats aan eenen zijner mede Afgevaardigden afſtaan; en zo deze weigerig is, het beſluit ten uitvoer te brengen, of liever, de zaak te doen beſluiten, gaat de rang van voorzitting tot eene andere Provintie over; 't welk eene ſpoedigere afdoening van zaaken geeft, dan wel anders. Langzamer gaan de Algemeene Staaten te werk, in zaaken van meerder belang, en waar toe de algemeene toeſtemming vereischt wordt: welke langduurigheid van beſluit ook doorgaans van de grootſte en beste zekerheid, tot welzijn van Land en Volk, vergezeld gaat, en aan de Ingezeetenen meestal de grootſte ſtoffe van goedkeuring geeft. Deeze langzaame raadsbeſluiten moeten toegeſchreeven worden aan de bepaalingen der Af-

gevaardigden, die, eer zij tot gewigtige zaaken konnen ſtemmen, het goedvinden hunner Zenders moeten afwachten, 't welk aan hen niet wordt bekend gemaakt, voor en aleer de Staaten hunner Provintie beſchreeven, vergaderd en algemeen tot een beſluit gekoomen zijn: het welk, zo als men ligt begrijpt, veel tijd vereischt. Dit in 't oog houdende, ziet men hoe onbezonnen veeltijds de drift is van veele Landzaaten, als hun belang, 't zij wettig of onwettig, een ſpoedig beſluit begeert; nog onbezonnener is dusdanig eene begeerte, als men, daar en boven, in aanmerking neemt, dat 'er in de Provintien zijn zes en vijftig Steden, welker toeſtemming, benevens die der Ridderſchap en verdere Leden van Staat, vereischt word. Behalven de vertraaging der beſluiten van den *Staat*, hier uit noodzaaklijk ontſtaande, ziet men, nog boven dit alles, niet zelden, dat de uitheemſche Staatsdienaars zig deeze vertraaging weeten ten nutte te maaken, met bij deeze of geene Leden te bewerken, dat men nog langer draale, of tot genoegen van hunne Meesters beſluite; het geen veelmaals 's Lands Vaderen kragtig belet om tot beſluit te kunnen koomen.

De waare bepaaling van de magt der *Algemeene Staaten*, kan gevoeglijk onder de volgende hoofden gebragt worden:

I. Zij konnen Vrede maaken, noch Oorlog aanvangen, zonder de algemeene toeſtemming der bijzondere Provintien.

II. Zonder die zelfde algemeene toeſtemming, konnen zij geen Krijgsvolk werven, of ſchatting heffen.

III. Met de verbintenisſen tusſchen den Staat en Uitheemſche Mogendheden, en zaaken van dergelijk aanbelang, is het eveneens geleegen.

IV. De Algemeene Staaten mogen Wetten maaken, die tot nut der Vereenigde Landen ſtrekken; doch dezelve zijn van geene kracht, dan in die Provintien, die dezelve hebben aangenomen. Ten voorbeelde kan ſtrekken, het vermaarde Dordſche Sijnode, dat in *Friesland* niet is aangenomen.

V. De Wetten en Vaſtſtellingen, die met algemeene goedkeuring der bijzondere Provintien gemaakt zijn, konnen door de Algemeene Staaten niet wederom verbroken worden.

VI. De Staaten der bijzondere Provintien hebben ſommige voorrechten uitdrukkelijk aan zig behouden.

On-

Onaangezien deeze bepaalingen van hun gezag, is dit luisterrijk Lichaam, in veele opzigten, uitſteekend. Want, I. word op hunnen naam over Vrede en Oorlog gehandeld. II. De Kapitein-Generaal, en mindere Krijgsbevelhebbers, doen den Eed aan de Algemeene Staaten. III. In tijden van Oorlog zenden zij, uit hunne Vergadering, of uit den Raad van Staate, eenige Afgevaardigden te Velde, die, nevens de Legerhoofden, raadpleegen, en de Oppermagt der zeven Landen in het Leger verbeelden, zonder welker toeſtemming de Stadhouder, als Kapitein-Generaal, geen ſlag leveren, geene plaats belegeren, noch eenige onderneeming van belang doen kan. Deeze Afgevaardigden te Velde genieten, ieder, zeventig Guldens daags; voor hunne verblijfplaats ſtaat een Lijfwacht te voet en te paard, en uitgaande, worden zij met Piek en Vaandel begroet. IV. Op naam der Algemeene Staaten, word een algemeen Veldheer of Kapitein-Generaal aangeſteld; zelfs beweerden (volgens AITZEMA) de Staaten van *Holland*, dat men, tot de aanſtelling van eenen Veld-Marſchalk, niet koomen kon, dan met toeſtemming van alle de bijzondere Provintien. V. In tijden van Oorlog bezorgen zij de Brieven van vrijwaaringe. VI. Worden door hun geregeld, de rechten op de uitgaande en inkoomende Goederen. VII. Zonden de Algemeene Staaten voorheen hunne Afgevaardigden in de Vergaderingen der Oost- en Westindiſche Maatſchappijen, ter opneeming van de Jaarlijkſche Rekeningen; doch dewijl dit veele kosten aan die Maatſchappijen veroorzaakte, verzochten en verkreegen dezelve, in het Jaar 1728, vrijheid om jaarlijks hunne Afgevaardigden naar den *Haag* te zenden, om hunne Rekeningen, met Gecommitteerden van hunne Hoogmoogenden, te ſluiten. Ook bezorgen zij, ten VIII. verſcheiden zaaken, de Munt betreffende; als het verkiezen van den Generaalen Muntmeester, en het regelen van de waarde van het Geld. IX. Word het aandeel der algemeene Lasten, van ieder Provintie, door de Ontvangers van de Generaliteit ingevorderd. Ook worden, ten X. de geſchillen, die ſomtijds onder de Provintien ontſtaan, meestijds door de Algemeene Staaten, bij weege van bemiddelinge, en in der minne, afgedaan; doch niet, dan na alvoorens door partijen 'er toe verzogt te zijn, en zonder daar in eenig gezag te gebruiken, of te mogen gebruiken. Een bewijs van onmin,

daar door ontſtaan, vindt men aangetekend onder 't Art. ERNST SICCO VAN AILVA. XI. In de aangewonnen Landen, buiten de zeven Provintien, hebben de Algemeene Staaten de opperſte Magt, en uit hoofde van die, ſtellen zij 'er de Overheden der Steden en Bevelhebbers der ſterke Plaatzen aan; ook begeeven zij 'er veele aanzienlijke Ampten. Ook berust bij hun, ten XII. de magt tot het benoemen van verſcheiden bijzondere kommisſiën, uit de Leden hunner vergadering: ſommigen wegens Buitenlandſche zaaken; anderen over de Geldmiddelen; anderen om over Zeezaken te handelen; en wederom anderen, om de voorſlagen van Vreemde Mogendheden te hooren en te overweegen. Deze kommisſiën beſtaan uit negen Perſoonen: één uit ieder Provintie, benevens den Landpenſionaris van *Holland*, en den Griffier der Algemeene Staaten, die beide alle de kommisſiën bijwoonen, en daarin een beſlisſende ſtem hebben. De Afgevaardigde wegens *Gelderland* zit in deeze kommisſiën altijd voor. En eindelijk, ten XIII, zijn de Algemeene Staaten uitvoerders van de meeste Plakaaten, die zij, ten nutte van 't gemeen, gemaakt hebben; iets, 't welk aan deeze Vergadering geen kleinen luister bijzet. De Plakaaten, als wetten, gedrukt op bevel der Algemeene Staaten, worden door dezelven aan de bijzondere Provintien gezonden, met verzoek, die te doen afkondigen; waar na zij, voor de Ingezeetenen, eene verbindende kracht bezitten.

Allerluisterrijkst vertoont zig het aanzien en gezag van H. H. M., in het aanſtellen en ontvangen van Gezanten, en andere openbaare Staatsdienaaren. Schoon de *Algemeene Staaten* de Afgezanten benoemen en afzenden, behoort men, echter, in aanmerking te neemen, dat zulks niet willekeurig, maar op voorſtel van bijzondere Provintien geſchiedt; hebbende die van *Holland*, door den tijd, het voorrecht gehad om den Algemeenen Staaten een Ambasſadeur aan het *Franſche* Hof, en die van *Zeeland*, gewoonlijk, een naar *Engeland*, voor te ſtellen: ſchoon men ook voorbeelden vind, dat andere Provintien *Holland* dit voorrecht misgund hebben; (zie AITZEMA. in het XXXV. Boek.) Dus worden ook, door de *Algemeene Staaten*, ter bevordering van den Koophandel, Agenten en Conſuls in de Buitenlandſche Koopſteden aangeſteld. Zij regelen de wedden van alle deeze Staatsbedienden, en beſtieren al wat buiten 's Lands, tot eere

van

van den *Staat* ſtrekt. (Zie verder AMBASSADEURS en AGENTEN.)

Gewoonlijk heeft deeze Republiek een Ambasſadeur aan 't Hof van *Frankrijk*; een extraordinaris Envoyé en Plenipotentiaris aan dat van *Spanje*, en een Agent van den Koophandel te *Madrid*; een Ambasſadeur te *Conſtantinopole*; een extraordinaris Envoijé aan 't Hof van *Weenen*; een extraordinaris Envoijé en Plenipotentiaris aan dat van *Groot-Brittannie*, en een Agent van den Staat te *Londen*; een Minister aan 't Hof van *Portugal*; een extraordinaris Envoijé aan dat van *Zweeden*; een extraordinaris Envoijé en Plenipotentiaris aan 't Hof van *Berlijn*; een Minister Plenipotentiaris aan 't Hof van *Warſchouw*; een Minister aan 't Hof van *Saxen*; een extraordinaris Envoijé bij de drie Geeſtelijke Keurvorſten, mitsgaders bij de *Opper-* en *Nederrijnſche* en *Weſtphaalſche* Kreitzen; een Minister te *Keulen*; een extraordinaris Envoijé aan 't Hof van *Petersburg*; een Minister op de Rijksvergadering te *Regensburg*; een extraordinaris Envoijé aan 't Hof van *Denemarken*; een Legations Secretaris te *Frankfort aan den Main*; een Gedeputeerde van den Staat te *Bruſſel*; een Minister bij den *Neder-Saxiſchen* Kreits te *Hamburg*; een Commisſaris te *Elſeneur*; een Commisſaris te *Dantzig*; een in het Graaffchap *Cornwal*, op de Kust van *Monsbaij* en *Devon*, in *Engeland*; een Konſul te *Lisbon*; een te *Cadix*, *Port St. Marta*, *Port Roial*; een te *Gibraltar*; een te *Sevilie*; een in de *Corunha*, waarneemende het Conſulaat in 't Rijk van *Gallicie*; een te *Port Mahon*; een te *Cagliari*; een te *Mallaga*, en de Havens op de Kust van *Granada*; een te *Murcia*, *Alicanten* en *Grenada*; een in *Gallicie* en *Asturie*; een te *Barcelona*; een te *Trieste*; een te *Genua*; een te *Livorno*; een Conſul-Generaal in het Rijk van *Napels*; een Conſul op *Maltha*; een te *Salonica*; een te *Venetie*; een te *Smirna*; een Conſul-Generaal in den Kerklijken Staat te *Rome*; een in de Provintien langs de Zee, behoorende tot het Keizerrijk van *Marokko*, te *Tetuan*; een te *Aleppo*, op de *Sijriſche* Kust, en over 't Eiland *Cijprus*; een Conſul te *Algiers*; een te *Tunis*; een te *Tripoli*; een te *Salee*; een te *Bergen* in *Noorweegen*; een op de Eilanden van *Xanten*; een op de *Canariſche* Eilanden; een te *Meſſina*, en een te *Palermo* in *Sicilie*; een in *Egijpte*,

te *Alexandrie* of *Groot Kairo*; een Directeur-Generaal over de *Curaſouſche Eilanden*; een Directeur-Generaal over de Noord en Zuidkust van *Afrika*; een Gouverneur van de Colonie van *Berbice*; een Ambasſadeur in *Noord-Amerika*.

Daarentegen reſideeren gewoonlijk, bij H. H. Moogende, een Minister Plenipotentiaris van 't Hof van *Rusland*; een van 't Hof van *Spanje*; een Ambasſadeur van *Frankrijk*; een extraordinaris Ambasſadeur Plenipotentiaris van 't Hof van *Engeland*; een extraordinaris Envoijé van den Keizer; een van 't Hof van *Zweeden*; een van *Denemarken* en *Noorweegen*; een Minister van *Portugal*; een Envoijé van den Koning van *Pruiſſen*; een Minister Plenipotentiaris van den Koning van beide *Sicilien*; een Envoijé van den Keurvorst van *Hanover*; een van den Markgraaf van *Brandenburg Bareuth*; een Raad en Reſident van den Biſchop en Prins van *Luik*; een Geheime Legations-Raad en Reſident van de Hoven van *Wurtemberg*, *Heſſen-Darmſtad* en *Baden-Durlach*; een Reſident van den Koning van *Groot-Brittannie*, als Keurvorst van *Brunswijk Lunenburg*; een Reſident van de Keurvorſten van *Beijeren*, *de Palts* en *Keulen*; een Minister der Vereenigde *Hanſée Steden*, *Lubek*, *Bremen*, *Hamburg* en *Dantzig*; een Legations Raad van den Hertog van *Saxen Hilburghauſen*, als mede van 't Hof van *Coburg Saalfeld*; een Conſul Generaal van de *Portugeeſche* Natie, in de zeven Provintien, reſideerende te *Amſteldam*; een Hofraad en actueel Commisſaris van zijne *Poolſche*, en een Hofraad van zijne *Pruiſſiſche* Majesteit; een Agent van den Koning van *Sardinie*; van den Palts-Graave aan den *Rhijn*; van den Hertog van *Sultzbach*; van den Hertog van *Saxen Gotha*; van den Landgraave van *Heſſen Kaſſel*; van den Hertog van *Holſtein Gottorp*; van *Oost-Friesland* en de Stad *Emden*; van den Biſchop van *Luik*; van de Rijksſtad *Aaken*; van den Keurvorst van *den Palts*; van den Prins van *Naſſau Weilburg*; van den Prins *de la Tour en Taxis*; van den Vorst van *Waldek*; van den Markgraave van *Brandenburg Anſpach*; een Agent en Raad van den Keurvorst van *Trier*; een Agent van den Hertog van *Saxen Gotha* en *Altenburg*; van den Vorst en Biſchop van *Bamberg* en *Wurtzburg*; een Raad en Agent van den Hertog van *Wurtemburg*; van den Hertog van *Saxen*

Saxen-Weimar en Eijſenach; van de Hertogen van *Saxen-Coburg en Meinungen*; een Ambasſadeur *van Noord-Amerika*.

De tijtel, die aan de *Algemeene Staaten*, volgens een beſluit van den 7 Februarij 1653, in de Opſchriften der Brieven, moet gegeeven worden, is, HOOG MOOGENDE HEEREN, MIJNE HEEREN, DE STAATEN GENERAAL DER VEREENIGDE NEDERLANDEN. In de aanſpraaken genieten zij den naam van UWE HOOG MOOGENDEN. Ook word hun, van alle de Europiſche Vorſten, deeze Tijtel gegeeven, uitgenomen van den Koning van *Spanje*, die hen MIJNE HEEREN DE STAATEN GENERAAL noemt. LODEWIJK DE VIJFTIENDE was de eerſte der Koningen van *Frankrijk*, die, na het ſluiten van het drievoudig verbond, in den Jaare 1717, den *Algemeene Staaten*, door zijnen Afgezant, den Abt DU BOIS, den Tijtel van HOOG MOOGENDE HEEREN gaf.

Het Wapen der Algemeene Staaten, is, *een Gouden ſteigerende Leeuw, op een rood Veld, houdende een Zwaard in den eenen, en een bondel van zeven Pijlen in den anderen Klaauw*. Vóór den vermaarden Munſterſchen Vrede, had de Leeuw eenen Hoed, het Zinnebeeld der *Vrijheid*, op het Hoofd; die naderhand in een gouden Kroon, een teeken van *Oppermagt*, veranderd is. Onder het Wapenſchild, dat met eene Koninglijke Kroon gedekt is, ſtaat deeze Zinſpreuk: *Concordia Res Parvæ Crescunt*, d. i. *Eendragt maakt Magt*.

De Bedienden van de *Algemeene Staaten*, in den *Haage*, enz. zijn, de Griffier der Vergadering; een Kommies; een Agent van Hunne Hoog Mog.; de Hofmeester van den Staat; twee Kamerbewaarders; twee Kommieſſen ter Griffie; zestien Klerken ter Griffie; een Kommisſaris van H. H. Mog. uitheemſche Depeches; een Postmeeſter der Generaliteit; een Secretaris der Cijffers van H. H. Mog.; een Patentmeeſter; drie Translateurs; vier Advocaten en acht Prokureurs; een Controlleur van de Boden en Posten; elf Booden, en verder de Provintiaale Kommieſſen op bijzondere plaatzen.

Bij ſommige gewigtige gelegenheden, wordt 'er eene buitengewoone Vergadering, van de Leden der Regeering uit de zeven Provintien, beſchreeven, die, om dat dezelve zeer talrijk is, de *Groote Vergadering* genoemd wordt. Zulk eene beſchrijving

ver-

vereischt de algemeene toeſtemming, en de punten, waar over gehandeld zal worden, moeten in orde gebragt, en in de Brieven van beſchrijving gemeld worden. Zo lang zodanige Vergadering duurt, is dezelve in magt boven die der *Algemeene Staaten*, hoewel de daar op Afgevaardigden niets kunnen beſluiten, zonder de toeſtemming hunner Provintien. Maar al wat op dezelve beſlooten wordt, houdt men voor eene Grondwet van den Staat. In 't geeven der ſtemmen, en in de wijze van Voorzitting, word dezelfde orde waargenomen, als in de gewoone Vergaderingen der Staaten. Gelijk door de gewoone Vergadering der Staaten, de oppermagt van de Staaten der zeven Vereenigde Landſchappen luisterrijk vertoond wordt, dus zag men een nog veel aanzienlijker vertooning van die zelfde oppermagt, in de *Groote Vergadering* van het Jaar 1651.

ALIZO, volgens DIO CASSIUS, en anderen, eene vermaarde Rivier, die door ſommigen voor den *Iſſel* genomen wordt. In vroegere dagen was 'er mede een Kasteel van deezen naam, 't welk aan den Oever van den Vloed *Alizo* ſtond; hoewel eenigen ontkennen, dat 'er een Kasteel *Alizo* geweest is. Maar deeze tegenſpraak van XIJLANDER, in zijne aantekeningen op DIO, vervalt, als men het verhaal van VELLEJUS PATERCULUS aanneemt, die, met duidelijke woorden, verhaalt, dat te ALIZO, of op *Alizo*, de *Romeinen*, door een ontelbaar getal *Germaanen*, belegerd werden, en zig zelven, door hunnen moed, eenen weg midden door de Vijanden baanden. Men houdt het voor zeker, dat 'er een Kasteel geweest is, het welk deezen naam voerde; doch men blijft onkundig, waar deszelfs eigenlijke ſtandplaats was. TACITUS ſpreekt van een Kasteel *Alizo*, dat, volgens zijne aanwijzing, aan den Rhijnſtroom ſtond; en dit is het, waar van wij PATERCULUS hebben hooren gewag maaken. JUNIUS is van gedachten, dat het te *Wezel*, aan den mond van de *Lippe*, was. Nader aan de waarheid komt het zeggen van VERTUTIUS, die het plaatst te *Isſenburg*. Laat mij hier nog bijvoegen, dat men, in de geleerde aantekeningen van SCHECKIUS op VELLEJUS, leest, hoe B. RHENANUS, *Alsheim* voor *Alizo* houdt. Volgens DIO (in de woorden van ORTELIUS) is *Alizo* een Vloed, door VERTUTIUS, de *Oude Iſſel* genaamd. PTOLEMEUS zegt: *Aluſium* was een

Stad

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX
TILDEN FOUNDATIONS

II. GES

HEERE

FLORIS VAN ALKEMADE, Ridder, was Stadhou[der] Ao. 1421, door de *Frieſen* verſlagen. Hij was, door[gehuwd] aan ELISABETH, Dochter van Heere WILLEM

1. FLORIS, zijn Leenvolger.	2. WILLEM VAN ALKEMADE, Ridder, Rechtsgel. en Raad in *'s Hage*, ſtierf in hoogen ouderdom, zonder Kinderen, Ao. 1473.	3. JACOB, ſtierf mede zonder Kinderen.	MA P, 98, AT id- Ao. in-

FLORIS VAN ALKEMADE, Heer van *Engelen* en hij vier Kinderen verwekte:

1. FLORIS, die volgt.	2. HENRIA, Nonne *St. Urſel Kloost[er] Leiden.*

FLORIS VAN ALKEMADE, ſtierf zonder Kinderen VAN SWIETEN, Heer van *Opmeer.*

Vrouwe MACHTELD VAN ALKEMADE, overleed[e] ULSTER, Schildknaap, Theſaurier van *Dordrecht;* [van] de naam nog heden in weezen is.

Het Wapen van *Alkemade* is, een klimmende z[wa]

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX
TILDEN FOUNDATION

GES

HE

HENDRIK VAN ALKEMADE, verk
welk naderhand te Leen gehouden
I. FLORIS en II. IJSBRAND, die
WAT.RLAND, en won daar bij
I. WILLEM, gehuuwd aan LIJ
Vrouw van FLORIS VAN ALKE
ſtierf in het Jaar 1487.

FLORIS, Zoon van HENDRIK, liet na:
HENDRIK, Ridder, van wien twee Z

DIRK, HENDRIKS tweeden Zoon, d
I. FLORIS en II. HENDRIK; de
MOND, en daar by eene Doch

FLORIS, had tot Vrouwe de Dochter
I. JAN, die volgt. II. SIMON, di
land kwám. Hij zeer oud zi
en liet een Zoon na, HENDRI

JAN, had ter Vrouwe IDA, Dochter v
I. IJSBRAND, die volgt. II. JAN
Alkemade, was gehuwd aan
en bij haar vier Zoonen.

I. SIMON, die een eigen Huis geſticht heeft, *St. Barbera Kloos-ter*, te *Leiden*.

2. HUGO VAN WAART, naamd, d en teelde en HUGO, BEATRIX aan Heer en liet Ki van den

IJSBRAND, was eerst gehuwd aan
Velſen; zij leefden te ſamen in
I. HENDRIK, Land-Commandeu
II. JAN VAN ALKEMADE, Pric
III. FLORIS VAN ALKEMADE,
IV. STEVENTJE, had ten Man N.
V. WILLEM VAN ALKEMADE.

L

Alkemade genaamd,

hter van den Heere v

3. DIRK. | 4. ARE

gevolgd *door*

ter Vrouwe N. VAN E

kheid, alzo die aan *Hol-*
nader zal gezien worden.

houdende *het Wapen va*
had Heer JAN VAN DOR,

, Wed. | 4. FLORIS, zon-
er, die | der Kinderen
en een | geſtorven
JSBETH
n twee
II. KOR-
er Kin-
en Heer
n Hout-
e Goe-

RIETWIJK, Erfdochter van

OOD:

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX
TILDEN FOUNDATION

THEODOOR ROEST, *van Alkemade*, geboore
Maart, in het Jaar 1751, trouwde in het Jaar
in het Jaar 1676, uit het huwelijk van *Jan*
quois, ſtierf op de Hofſtede *Duinvlied*, bij
tende *Denis Adriaan*, *Jacob Theodoor*, en *Ger*

I. *Denis Adriaan Roest*, *van Alkemade*,
trouwde op de Hofſtede het Klooſter, te
Maria Bleſen, gebooren den 3 Octobe
Lannoy. Zij lieten na:

1. *Geertruid Roest*, *van Alkemade*,
trouwd den 8 Februarij, in het Ja
Vrijheer der Stede *Grevenmachein*
Niederdoven: uit dit huwelijk zijn
2. *Arnoud Roest*, *van Alkemade*, ge
trouwde den 15 Februarij, in het
ren den 30 Maij, in het Jaar 17
Agnes Michel, uit welk huwelijk

Theodoor Roest, *van Alkem*

3. *Catharina Anna Maria Jacoba Ro*
ber, in het Jaar 1758, ſtierf onge
Jaar 1781.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX
TILDEN FOUNDATION

I. T A

Het Geſlacht van ROEST, thans ROEST *van* alwaar het, onder de oude en Adelijke G weest. Men vindt bij verſcheidene Hiſtorieſch BEKA, in Godfried, pag. 54, bij M. STOKE *Hiſt.* II. Deel, pag. 262, gemeld dat onde tegen de *Friezen*, onder Graaf FLORIS den der dat de goederen van dit Geſlachte, ten tijde dienst, dien zij aankleefden, geconfisqueert zijn

MARTINUS ROEST, *van Alkemade*, Schild GERARD ROEST, die te *Alkmaar* in het Jaar in het Familiegraf, waarop de wapenen van RO GERARD had in huwelijk, *Hildegonda van*

I. ROELOF ROEST, *van Alkema*
II. ADRIAAN ROEST, *van Alkem*
was *Alida Meynarts Benninc*

1. ALIDA ROEST, *van A*
2. JAN ROEST, *van Alk*
van Diemen,

a. *Adriaan Jan*
Torenburg, bij

Rhijn. De aangeweezene benaaming van den *Ou-*
t gelegenheid gegeeven tot het denkbeeld, dat,
t Kasteel *Alizo*, de zelfde plaats geweest is, met
Geburg. Na deeze gedachten, die allen even on-
, zeggen wij dat het Kasteel *Alizo* aan den *Rhijn*
aan hebben, om reden dat de geloofwaardige TACI-
t, dat GERMANICUS, in den Oorlog tegen de *Ger-*
et gantsche Land, tusschen den *Rhijn* en het Kasteel
nieuwe Dijken en Grensscheidingen had doen verster-
lijk waren de *Rhijn* en de *Alizo* van elkander gelee-
zo min konnen *Wcezel*, *IJssenlburg* noch *Alsheim*
Kasteel genomen worden, dewijl de Vloeden *Alizo* en
die plaatzen, niet in elkander loopen; daar VELLEJUS
zegt, dat het gemelde Kasteel, bij de zaamenvloeijing
Rivieren, stond; om deeze redenen, kan men 'er ook
niet voor houden. — Dus meenen wij, uit het bijge-
angetoond te hebben, dat de *IJssel* en de *Alizo* twee
dene Rivieren zijn; waar uit verder volgt, dat het
Alisum, daar PTOLEMEUS van meld, 't welk, volgens
den *Rhijn* gelegen heeft, een ander is geweest, dan
van wij hier spreeken. De Leezer kan verder, bij CLU-
en in de *Monumenta Paderbornensia* zien, dat het Dorp
bij den zamenloop aan de Rivieren de *Lip* en de *Alme*
, de rechte plaats is, daar dit Kasteel *Alizo* eertijds plagt
, zo als men daar ook beweezen vind, dat de Vloed
, welke aldaar in de *Lip* loopt, geen andere is dan de
ALIZO.

EMADE, een oud Adelijk Ridderlijk geslacht in *Holland*,
Oudheid wij uit de nevensgaande Geslacht-Tafels aan-
.

KEMADE. Het rechte en aloude Stamhuis der Ridderen van
naam, zo vermaard in 's Lands Geschiedenissen, legt in
osteinde van het Dorp *Warmont*, in *Rhijnland*, niet ver-
van dat van *Abspoel*. Ter onderscheidinge van het ander
emade of *Oud Poelgeest*, word dit doorgaans *Oud-Alkema-*
genaamd. De tijd van deszelfs stichting is onzeker. Doch
uit

uit de *Eerſte* nevenſtaande Tafel blijkt, dat HENDRIK 't zelve reeds van zijnen Broeder FLORIS verkreeg in het Jaar 1320. Dit oude Gebouw, waar van dit Geſlacht zijnen naam ontleent, reeds voor lang vergaan zijnde, is 'er een ander op deszelfs plaats geſticht, liggende rondom in 't Water, met een fraaien Valbrug, een ruim Voorhof, en twee zeskante Toorentjes op de hoeken; de Huizing beſtaat uit twee ouderwetſche Gevels, zijnde, in laatere Jaaren, daarop een aartig achtkantig Koepeltje geſteld. Lang is dit Huis bezeten door de Afſtammelingen van dit Geſlacht; in 1725, behoorde het nog aan Heere FLORIS VAN ALKEMADE, *Floris Zoon*, Heere van *Manegem* en *Oud-Alkemade*.

Zie VAN LEEUWEN, *Batavia Ill.* G. GORIS, *Delices de la Campagne*, bij wien men de afbeelding vindt, zo als 't beſchreven is in de Inleiding tot de Keuren van *Rhijnland*, bl. 35. in 4to, door J. LAMSVELT in 't Koper gebracht.

ALKEMADE, of OUD POELGEEST, gelegen in de Ambachts-Heerlijkheid van *Oestgeest*, waar van het Ridderlijk Geſlacht der POELGEESTEN den naam gevoerd heeft. Reeds in het Jaar 800, vindt men dit Huis op de Lijst der Kerklijke goederen van *Utrecht* vermeld, als behoorende aan de Kerk van *St. Maarten*. FLORIS VAN ALKEMADE, *Floris Zoon*, Ridder, dien wij als den tienden op de Geſlacht-Tafel gemeld hebben, zonder Kinderen, in 1511, overleeden zijnde, zijn, volgens daar op gedaane aanwijzing, deeze Adelijke Goederen, door middel van 't Huwelijk van Vrouwe MACHTELD VAN ALKEMADE met Heer IJSBRAND VAN DEN COULSTER, onder voorwaarde van den naam en het Wapen van *Alkemade* te moeten voeren, in zijn geſlacht overgegaan. Heer WILLEM VAN COULSTER, of KOULSTER, van ALKEMADE, zonder mannelijke nazaaten overleden zijnde, zijn zij, door 't Huwelijk van deszelfs kleindochter, MARGRETA VAN KUILENBORCH met FILIPS VAN HAMALE en MONCHAUX, in 't land van *Luik*, eerst in 't Geſlacht van HAMALE gekoomen, en daar na in bezitting geraakt van CONSTANTIJN DE SOHIER DE VERMANDOIS, Ridder, Baron des H. R. Rijks, Vrijheer van *Warmenhuizen*, *Krabbendam*, Heer van *Oud-Poelgeest*. Nog laater is daar van eigenaar geworden de zo zeer vermaarde Heer HERMAN BOERHAVE,

ve, die den Tuin met allerhande uit- en inlandſche gewaſſen deed voorzien. Na 's mans overlijden wierd daar mede verlijd de Heer Graaf FREDRIK THOMS, in huwelijk hebbende des Hoogleeraars eenige Dogter MARIA BOERHAVE.

Ibid. VAN LEEUWEN, bl. 35. en JUNIUS, Cap. 8.

ALKEMADE. De Heerlijkheid van dien naam, mede aan dat geſlacht behoorende, is gelegen in *Rhijnland*, ten N. de *Leidſche* Meer; ten O. de *Kagermeer*, zig ten Z. ſtrekkende langs de Heerlijkheden *Eijsſelijkerwoude* en *Hoogmade*, en ten W. aan die van *Warmont*, en de *Vrije Boukhorst*. Zij wordt begroot op 2609 Morgen, 133 Roeden Lands; waar van, echter, door de Meer, zo veel afgeſpoeld is, dat 's Lands Staaten, in 1729, en nog laater, eenen evenredigen afſlag in de verponding moesten toeſtaan. In dezelve vindt men eenige Veenen, die, echter, wederom moeten worden drooggemaakt. Ook behooren onder deeze Heerlijkheid verſcheidene Dorpen en Gehugten, als *de Kaag*, *de Aa*, *de Rijpwetering* en *Oudewetering*, zijnde allen de eigendom van Heere JACOB BARON VAN WASSENAAR, Heer van *Vrijenhoek*, Hoofdingelande van *Rhijnland*, enz.

VAN LEEUWEN, ibid. BACHIENE *Geographie*, A. 611.

ALKEMADE. (*Hendrik van*) Van deezen vinden wij eene Afbeelding, op blads grootte, in 't koper gebracht door *J. de Viſcher*. Uit het omſchrift blijkt, dat hij geweest is een Roomsch Priester, den 7 Novemb. 1680, binnen *Amſteldam*, overleeden, in den ouderdom van 67 jaaren. Het wapen, dat onder het afbeeldzel ſtaat, doet ons denken, dat hij uit het geſlacht der ALKEMADEN afkomstig was.

ALKEMADE, (*Walterus van*) een gebooren *Amſteldammer*, was, in 1656, Priester van de Jezuiten order, te *Naarden*.

Hiſtorie van 't Bisdom Utrecht, II Deel, bl. 372.

ALKEMADE, (*Kornelis van*) mede geteld onder de tekenaars van 't vermaarde verbond der Edelen, in 1565; doch verkeerdelijk; en WAGENAAR is naderhand overtuigd geworden, dat hier bij hem moet geleezen worden ASSENDELFT. Zodat men door deezen

zen K. VAN ALKEMADE moet verſtaan, eenen, die 1562, Penſionaris van *Dordrecht*, en twee jaaren laater van *Haarlem* was. Dus kan hij, ſchoon niet op de Geſlachtlijst vermeld, echter tot de verbonden Edelen behoord hebben.

Zie WAGENAAR, VI deel, bl. 125.

ALKEMADE, (*Cornelis van*) een der ijverigſte kenners en naſpoorders der Nederlandſche Oudheden, wiens lettervruchten, bij de Nakomelingen, altoos 's mans nagedachtenis zullen doen eerbiedigen. Onder het waarneemen van een ampt van groote bezigheid, beſteedde hij den overſchietenden tijd tot het zamenſtellen der navolgende Boeken en Geſchriften. Terwijl hij *Eerſte Kommies ten Komtoire der Convooijen en Licenten te Rotterdam* was, welk ampt hij, meer om eer dan om voordeel, bediende, bragt hij, in 1699, in het licht, *Behandeling van 't Kamprecht*; behelzende de Aaloude en opperſte Regtsvergadering voor den Hove van Holland, onder de eerſte Graaven; mitsgaders den oorſprong, voortgang, en 't einde van 't kampen en duëlleeren; zijnde dit laatſte, als een noodzaaklijk bijvoegzel tot het eerſte, door deszelfs Schoonzoon, den Heer en Mr. P. VAN DER SCHELLING, bij de derde uitgaave, 1740, bijgevoegd, in 8vo. Onder het ART. KAMPRECHT zullen wij den inhoud en de nuttigheid van dit Werk nader doen zien; hier zij het genoeg, aangemerkt te hebben, dat deeze derde Uitgaave, naa 's mans overlijden geſchied, meer dan een derde verbeterd is. Buiten den *Tijtelprent*, welke ons *een algemeene Kampplaats, met alle haare Ceremonien* vertoont, is de eerſte Prent, in 't werk voorkomende, eene afbeelding *van de loting der Kampvechters*; de tweede, *de wijze hoe het Kampveld met krijt werd afgeperkt*; de derde, *de Eed en bezweering der Kampers*; de vierde, *de aanvang des Gevechts*; de vijfde, *de ſtraffe van den overwonnenen*; de zesde, *de manier van Uitdaging, op den Kroningsdach der Koningen van Engeland in dat Rijk voorheen in gebruik*; de zevende, *een Afbeelding van een Kampgevecht, in bijzijn van Keizer Karel den Vden*, 31 *Dec.* 1522. *te Vallad lit:* beſlaande deeze derde uitgave, buiten het voorwerk en regiſter, 490 bladzijden.

Hierna volgt de Rijm-Chronijk van den alouden MELIS STOKE, in

in klein folio, onder den Tijtel: HOLLANDSCHE JAARBOEKEN, OF RIJM-KRONIJK VAN MELIS STOKE; *Behelzende de Geſchiedenisſen des Lands onder de Prinſen van 't eerſte Huis, tot den jaare* 1337. *Met de Afbeeldingen van alle de Hollandſche Graaven, geſchetst naar de Aloude Schilderijen, der Karmeliten te Haarlem, nevens verſcheide Egte Bijlagen, betreffende den waaren toeſtand der geſchillen, tuſſchen Graaf Floris den Vden en de Hollandſe Edelen. Mitsgaders de Beeldenisſe van den Heer Gerard van Velſen. En andere oude Fraaijigheden, nooit te vooren in 't ligt gebragt. Alles met noodige uitleggingen opgehelderd, door* CORNELIS VAN ALKEMADE, *te Leijden*, 1699, groot 263 Bladzijden. Op 't Art. van STOKE (M.) zullen wij verpligt zijn, nader verſlag te geeven, zo van zijn Perſoon, als van den inhoud van de afbeeldzels der Graaven, die in geene andere uitgaave voorkomen, en verder van de egte Bijlaagen. Wat aangaat de afbeeldzels, hier toe bedienen wij ons liefst van 's mans eigen woorden, te vinden in zijn VOORBERICHT, bl. 6. alwaar hij zegt:

„ Het voornaamſte en noodigſte deel van ons berigt, betrof „ de afbeeldingen onzer Hollandſche Graven, die tot een zon„ derling ſieraad in dit Werk ten Schouwtooneele worden op„ gevoerd, daar de voorgaande drukken van ontbloot waren; „ een Werk van zo veel noodzaaklijkheid, dat wij daar mede „ ſtil ſtaan, nog ons zelven voldoen konden, dan met de vol„ voeringe van dien.

„ Het is zeer opmerklijk, dat alle voorige eeuwen ſchuldig „ zijn aan het verwaarloozen van de afbeeldingen, of ſchilde„ rijen der Princen, en der verwonderinge waardig, dat, nog „ de *Egmonder Monniken*, die anders alles toebragten wat ter „ onſterfelijkheid en luiſter dezer Princen, (hare zonderlinge „ Weldoenders, en daar haar Schoorſteen bij uitnemenheid af „ rookte) konde bedagt werden; nog eenige der Edelen of Ste„ den van *Holland*, zorge gedragen hebben, voor de bewaarin„ ge en vereeuwiging dezer zoo noodzaaklijke fraaijigheden. „ En ten waare de *Karmeliter Monnikken*, of *Lieve Vrouwe Broe„ ders* binnen *Haarlem*, wier Klooster in den Jaare 1249 gebouwd „ is van Heer SIMON VAN HAARLEM, Ridder, geſprooten uit de „ aloude en magtige Edelen van die naam, die 'er uit Gods-

„ dienſtige inzigten zijn eigen Huis en Hof, ſtaande in de groo-
„ te Houtſtraat, toe ten besten gaf, zulks bezorgd hadde, de
„ Nakomeling waaren altoos ontbloot gebleven van de waare en
„ echte ſchetſen der lofli'ke gedaante onzer Graven."

„ Men mag ter dezer gelegenheid niet voorbijgaan, te ge-
„ denken aan de weldaad, niet alleen, die dit Klooster verdien-
„ de in haare zorg en naarſtigheid, en te gelyk ook in de kos-
„ ten, die zij boven andere aangewend en gedragen hebben,
„ omtrent de afbeeldingen deezer zeldzaamheden, maar ook aan
„ de wakkere Mannen, die dit Klooster wel eer uitleeverden,
„ die hun werk maakten van 's Lands geſchiedenisſen te beſchrij-
„ ven; onder welke uitblonk *Jan Gerbrandſe van Leiden*, Prior
„ van dit *Haarlems* Klooster, enz."

„ Het zijn deeze Monnikken, die alle de *Graven van Hol-*
„ *land*, van DIRK DEN EERSTEN af, tot Vrouw MARIA toe, op
„ de Muur van haar Klooster-Kerk getrouwelijk hebben doen
„ ſchilderen met Waterverwe, (alzo de Olijverf ten dien tijde
„ onbekend, en niet eerder dan in den Jaare 1410, van eenen
„ JAN VAN RIJK uitgevonden is) maar deeze met den tijd door
„ vogtigheid, en afbrijzeling van de Muur, en onduurzaamheid
„ der Waterverwe verdonkerd, zijn de Monnikken genoodzaakt
„ geworden deeze Muur te doen beſchieten met Wagenſchot,
„ en om te beeter te duuren, dé afbeeldzels der Princen op het
„ Hout, en met Olijverwe, die nu bekend en in gebruik geko-
„ men was, te doen herſchilderen. En deeze zijn 't, die na
„ dat de eerſte vergaan waren, alleen als echte ſtukken overig
„ zijn gebleeven, tot in 't laarst van de vijftiende Eeuw, wan-
„ neer de onbeſuisde woede der Beeldeſtormers, nevens alle
„ Klooster en Kerk-Sieraaden, ook deeze Heiligdommen ten
„ eenemaal zouden hebben vermorzeld en verplet, indien niet de
„ omzichtige voorzorg der Heeren Burgemeesteren in die droe-
„ vige tijden zulks hadde voorgekomen, met dezelve uit dat
„ Klooster te doen verplaatzen op 't Stadhuis, en alzo de Ra-
„ zernij en Schendzugt van 't woedende Grauw ontweldigt, enz.

„ Deeze tweede of tweederleij ſchildering, veroorzaakte eene
„ kleine bedenklijkheid, bij den Schilder en Glasſchrijver WIL-
„ LEM THIBAUT, die wij in 't voorbijgaan kortelijk genoodzaakt
„ zijn weg te nemen. De zaak (zegt ALKEMADE verder) ver-
„ haalde

„ haaldt ons *Michael Vosmerus*, welkes vertaalde woorden al-
„ dus luiden:

" De onagtzame en ruwe Eeuw had de netgelijkende afbeel-
" dingen der meeſte Princen van Batavie (van een bekwame
" grootte door verſcheidene van de vermaardſte Schilders eertijds
" te *Haarlem*, in de Gallerije van het *Karmeliter Klooster*,
" aan de buitenſte muur van de Kerk, die na het zuiden ſtrekt,
" afgemaald, en zeer naauwkeurig geſchilderd,) tot een groo-
" ter ſieraad van de herboude Gallerij (zoo 't haar toen toe-
" ſcheen) met planken overtrokken, en de muuren met wage-
" ſchot bekleed, waarop naderhand (de eerſte verſmaad zijnde)
" alle de Graven, als met eene ſtreek naar des Schilders goed-
" dunken, geſchilderd wierden. Deeze eindelijk, ten tijde van
" de belegering, door de bezettelingen afgerukt, en de planken
" afgebroken zijnde, vertoonden de ontbloote muuren, aan de
" Nakomelingen, een ſchat van eerwaardige Oudheid, te wee-
" ten, de waare gedaanten en gewaden van haare Vorſten, ten
" deele geſchonden, op aanwijzingen van *Willem Thibaut*, Burger
" van *Haarlem*, die dezelve, wel en getrouwelijk afgeteikend,
" de eeuwigheid heeft wedergegeeven, op dat zij ('t welk door
" de brand in de Stad bijna geſchied was) de rampen der tijden,
" in 't toekomende niet onderworpen zouden zijn."

„ Deeze dingen (zegt *Alkemade*) ſchrijft VOSMEER, op het
„ bloot bevestigen van *Willem Thibaut*; doch of hij hier in
„ volkomen geloof verdient, zulks zoude met groote redenen
„ mogen werden in twijffel getrokken. Want, behalven dat hij
„ in dit verhaal alleen is, en van niemand (ons weetens) ge-
„ volgd werd, zoo zijn 'er verſcheidene omſtandigheden, die
„ 't verhaal van dezen enkelen getuige zeer verdagt maken.
„ Indien men lette dat de eerſte Schilderijen, op de Kerkmuur
„ met waterverwe zijn gedaan, volgens zijn eigene bekentenis-
„ ſe, ('t geen voor zo verre de waarheid is) en dat deeze,
„ gelijk alle gepleiſterde muuren, uit haaren aart vochtig en
„ brokkelig zijn, zo volgt onvermijdelijk, dat zij onbekwaam
„ zijn, omme de Beeltenisſen, vooral die van waterverwe,
„ onbeſtaanbaar tegen alle vogten, zo lange te bewaren, dat
„ zij een eenige Eeuw de zigtbaare en volkoomen onderken-
„ nelijke li fsgeſtalte, van de hoofden tot de voeten toe, on-

„ geſchonden bewaren konnen; ja al waare het, dat tegens
„ den aard aller muuren en waterverwen zulks eenigzins moog-
„ lijk was, of geweest ware, zo is, uit dit zijn verhaal zelfs
„ af te nemen, dat zij in vroeger tijden zoodaanig verdonkerd
„ en geſchonden waren geworden, dat de Monnikken, om de
„ afbeeldingen der Graven niet te verliezen, zig veeleer ge-
„ noodzaakt vonden, de geheele muur met planken te doen
„ bekleeden, en alzo te doen herſchilderen, om door dat mid-
„ del het vogt, de verbrijzeling der muur, en de vergangliik-
„ heid der verwe voortekomen, en alzoo de nieuwe Schilde-
„ rijen te doen vereeuwen."

Dit achten wij genoeg, ter overtuiginge van die geenen, die de echtheid der afbeeldingen van de *Hollandſche* Graven en Gravinnen in twijffel trekken, en om andere, die geheel onkundig zijn, hoe dezelve ten voorſchijn zijn gekoomen, daar van eenig denkbeeld te geeven. Ik bediene mij te geruster, van dit verhaal van ALKEMADE, om reden dat het de proef van het ſchrander oordeel van den vermaarden Dichter P. LANGENDYK heeft konnen doorſtaan, die 's Mans verhaal, in de *Voorreden* van zijne *Jaardichten van de Graven van Holland*, heeft ingelast. — ALKEMADE vervolgt aldus: „Wij in tegen-
„ deel, (de afkeuring van *Thibaut* in het oog houdende) doen
„ hervoordkomen, de afbeeldingen onzer Princen (liever ge-
„ bruikte ik hier het woord Graaven) zo als tot deezen dag
„ toe, dezelve op de Klooster Paneelen, gevonden en op 't
„ Stadhuis te Haarlem gezien worden; ſtukken, bij gebreke
„ van oudere of zelfs van hare tijden, enkel en alleen in de
„ waereld, en bij alle liefhebbers in zulk een hooge achting,
„ dat zij die ſtad niet doorreizen, ten zij deze Eerwaarde
„ Oudheden begroet, en met veel genoegen beſchouwd, te
„ hebben.

„ Deeze zijn 't die wij, niet zonder zorg en arbeid, in 't
„ koper hebben doen brengen; een lot, dat zij voor de eerſte
„ reize genieten, hoewel ze 't vroeger waardig waren, en die
„ wij de reikhalzende Liefhebbers naar diergelijke Oudheden
„ niet opdringen, op 't bloot bevestigen dat zij in deze geſtalte
„ gevonden zijn, maar welke wij de waereld aanwijzen, op dat
„ zij ooggetuigen van onze goede trouwe zijn, en te gelijk het
„ ver-

„ vermaak genieten in de beſpiegelinge van die Beelden en „ Lichamen, zelfs.

„ Wij zeggen voor de eerſte reize: want alle de Afdruk- „ zelfs onzer Graven, die op eenige Glazen en in eenige tijd- „ boeken en beſchrijvingen dezer Landen gevonden worden, „ zijn alle getroffen na de Aftekeningen van gemelden *Willem* „ *Thibaut*, die dezelve voor zijn eerſte konst en proefſtuk op „ glas ſchilderde, waar mede tot op dezen dag, 't groot ver- „ trek van de voorſte Doele binnen *Leiden* pronkt. Daarna zijn „ dezelve door *H. Goltzius* verkleind in 't koper gebragt, en „ door *Ch. Plantijn* te Antwerpen 1578, in 't werk van *Vos-* „ *meer* over de Hollandſche Graven, en 1584 binnen Leiden, „ in 't werk van *Barlandus*, in druk uitgegeeven. Als mede „ door *P. Gallæus* te Antwerpen in 't jaar 1588. En in laater „ tijden heeft de Heer *P. Schriverius*, met ongemeene kosten „ en onnavolglijke konst, de Bortsbeelden der Graven op zeer „ groote bladen door VISSCHER in 't koper doen brengen." (Van deeze bezit ik een ſtel, ſchoon kleinder, echter niet minder fraaij, door J. MEIJSENS te *Antwerpen*, 1662, in 't koper gebracht, vermeerderd met ALBERTUS en IZABELLA KLARA EUGENIA). Na eene tekening van minder waarde, die ALKEMADE van deeze Borstbeelden maakt, gaat hij voort, en zegt:

„ Dus beſchouwt men (van de zijne ſpreekende) in 't alge- „ meen, dat alle Graven, die in den oorlog geſneuveld, en op „ 't bedde van eer geſtorven zijn, vertoond worden, met haa- „ re uitgetogene en opgehevene ſlag-zwaarden, en in 't Har- „ nas als ſtrijdende; integendeel die op haar Bedde een natuur- „ lijke dood ondergingen, ziet men, let men op haare Zwaar- „ den, die nevens haar uitgetogen ſtaan." Men ziet verder bij hem, of bij gemelden LANGENDYK, op ieder Graaf in 't bijzon- der, wat de *Karmeliten* met de verſchillende afbeeldingen be- doeld hebben. Wat verder de afbeeldingen van die Graaven aangaat, die na de tijden van MELIS STOOKE geleefd hebben. en ook die van GERARD VAN VELSEN; ALKEMADE verzekert, dat zij echt zijn. Daar wij het tegendeel niet konnen aantoonen, vin- den wij ons verpligt, hem te gelooven. In de afbeelding van de Kist, waar in het Ingewand van Graave FLORIS DEN VIJDEN begraven is, vind men eenig onderſcheid tusſchen deeze afbeel-

ding en die van EIKELENBERG, *Alkmaar en zijne geſchiedenisſen*, bl. 96. in 4to, daar wij geen gewag van zouden maaken, ware 'er niet een wezenlijk verſchil in de dagtelling; bij ALKEMADE ziet men 12den IVNY, en bij den anderen ANo. 1296 de XXVII YUNY; zekerder is die van EIKELENBERG, om reden dat 27 Junij de dag is, waar op Graaf FLORIS werd omgebracht.

Wat aangaat de echte ſtukken, betrekkelijk tot den moord van gemelden Graave FLORIS; dezelve zijn: 1. *Het verhaal van Wilhelmus Procurator van Egmond.* 2. Van *Mattheus van Weſtmunſter*, gezegd *Florilegus.* 3. *Jan Gerbrandsz van Leiden.* 4. *Jan van der Beeke.* 5. *Wernerus van Roelvink.* 6. *Jacobus Meijerus.* 7. *Hadrianus Barlandus.* 8. *Reinier Snojus.* 9. *P. Schriverius*, in zijn *Oud-Batavia.* 10. *'t Oude Goudſche Chronijkje.* 11 *M. Voſſius.* 12. *Verbond van Graven Jan van Avennes* en *Jan van Holland, met de voornaamſte Steden van Holland en Zeeland.* 13. *Historij Lied van Graaf Floris en Gerard van Velſen.* 14. *Een ander Lied van Graaf Floris en Gerard van Velſen.*

De bijvoegzelen en verklaaring der Onduitſche woorden, waar aan de Heer VAN ALKEMADE zo veel vlijt beſteed heeft, vonden doorgaans goedkeuring; doch in later tijd zijn in dezelve, indien de Heer B. HUIDEKOPER, met zijne vernieuwde uitgaave van MELIS STOKE, altoos het regt aan zijne zijde heeft, groote misſlagen aangetoond; waar over wij niet zullen oordeelen.

Ten derden, gaf hij in het licht den MUNTSPIEGEL der *Graaven van Holland, enz.* in klein folio, gedrukt te *Delft*, in 't Jaar 1700. Na de Opdragt van dit Werk aan den Heer en Mr. JAN DE WIT, toen ter tijd *Geheimſchrijver der Stad Dordrecht, enz. enz.* volgt een *Voorberigt*, waar in de Heer ALKEMADE, onder andere, zegt: *De eerſte die deeze Hollandſche Munten naauwkeurig en met groote naarſtigheid vergaaderd, in 't licht gaf, was* ERASMUS VAN HOUWELINGEN, *lofwaardig Burger der Stad* Dordrecht, *in zeeker klein Boekje, bij hem genoemd* de Wegwijzer der Chronijken, *eerst gedrukt te* Leiden *in* 1509, *en daar na te* Rotterdam *in* 1627; *waarin hij de oude Hollandſche Graaflijke Munten vertoond, en te gelijk in de laatstgemelde druk, de Leevens der Graaven kortelijk meede beſchrijft, begin-*

beginnende met Graaf Dirk den Zeevenden, *Zoon van Graaf* Floris den Derden, *die tot nog toe gehouden is, als de eerſte, die eenige Hollandſche Munten zoude geſlaagen hebben, en eindigende met het Huis van* Bourgondien, *dus gebrekkig in het vertoonen van zoo veele heerlijke weetens- noodige en beſchouwenswaardige Goude en Zilvere Penningen der volgende Graaven, enz. enz.*

„ Dit bewoog ons (zegt hij verder) zijn loffelijk ſpoor te volgen, en zijne Penningen in een volmaakter ſtand, voornamelijk omtrent de Letteren en Omſchriften (die hij alle met hedendaagſche Letterteekenen heeft doen afmaalen, waar mede wij oordeelen dat de getrouwheid en de grijze oudheid verkort is, te vertoonen, in derzelver waare gedaante, en dezelve met en nevens onze bijgevoegde Penningen, als naar het Leeven afteſchetzen; inzonderheid ook met het mangel en 't gebrek aan de Graaflijke Muntpenningen van het groote en heerschzugtige Huis van *Bourgondien*, (daar *van Houwelingen* zijn werk geſtaakt heeft) ten vollen en verder te vervolgen, tot het einde der regeering; zo dat dit werk wel de helft vermeerderd en de rang der Graaven in hunne Munten voluit gevolgd is. En zo men daar bij in acht neemt, dat dit werk mede in zig bevat eene *korte beſchrijving der Prinſelijke Leevensbedrijven*, van den eerſten tot den laatſten Graaf toe, kan men dit te recht den naam geeven van eene *Historie der Hollandſche Graaven.*" Ook maakt de Schrijver, in 't gemelde voorbericht, gewag van het recht en de voorrechten, door de *Hollandſche* Graaven, ten aanzien van de Munten, verkreegen; echter met die voorwaarde, dat de bepaaling van 't gehalt en den loopenden prijs, verbleef aan het gezag en de goedkeuring van de *Staaten*, bij wien dit als een deel van de opperſte magt berustte, en door dezelve, zelfs onder de Heerschzugtigſte Vorſten, altoos is vastgehouden.

Volgens het hier vooren gezegde, is dan de eerſte Graaflijke Munt, die van FLORIS DEN DERDEN, en de laatſte, die van FILIPS DEN TWEEDEN, waar van wij, op het Art. MUNTEN DER GRAAVEN EN B'SSCHOPPEN, nader berigt zullen doen. Gemelde Werk beſlaat, behalven het Voorberigt en Register, 192 bladzijden, en daarenboven eene zeer fraaije Tijtelprent, welke, buiten gedach-

te ſieraaden, 't gantſche Muntweezen vertoont, met vier en veertig plaaten, waar op de Graaflijke Munten afgebeeld zijn.

Hierop volgt een boek van minder vertooning, doch van geen geringer nuttigheid, voerende ten Tijtel: *Inleiding tot het Ceremonieel der Begraafnisſen, en der Wapenkunde, uit deszelfs oorſpronklijkheid aangeweezen en opgeheldert*, in 8vo, te *Delft*, Ao. 1713, groot 266 bladziiden. „ Deeze Verhandeling (zegt de Schrijver, in zijn Voorberigt) ſtrekke alleen tot eene Inleiding, of ſchets, voor hun die meerder tijd en lust hebben, om uit het overſchot der Vaderlandſche Oudheden, den Landgenoot meerder ligts wegens de plegtigheden en gebruiken te verſchaffen. En zij (zegt hij verder) die de kennis van gebruiken en plegtigheeden der Voorouderen van klein gewigt achten, misſen grootelijk, en toonen van hun eigen Vaderland te ontaarten." Dit werk is verdeeld in XX. Hoofddeelen, als: 1. *Het veragten van den dood, en de zugt om op 't bedde van eer te ſterven.* 2. *Aart en oorſprong der Voorrang.* 3. *Lijkbehandeling voor de Begraavenis.* 4. *Oorſprong der Begraavenisſen.* 5. *Lijkpligten der Romeinen en Batavieren.* 6. *Oorſprong van den rang op dezelve.* 7. *Rang der Maagſchap.* 8. *Voorrang van den Echtgenoot.* 9. *Die der Mannen voor de Vrouwen.* In welk negende Hoofdeel men, op bl. 99. enz. eene beſchrijving vind van den rang en order, gehouden bij de Lijkſtaatie van Vrouw *Maria van Bourgonje*, te *Brugge*, op den tweeden April in het Jaar 1482. 10. *Voorbeelden van eenige Begraavenisſen, en den rang van dien, als die van Hertog* Filips van Bourgondien, *Ao.* 1467, *van Prins* Fredrik Hendrik, *te Delft den* 10 *Maij* 1647, *die van den Admiraal* de Ruiter, *binnen Amſteldam, en andere.* 11. *Voorrang in den Godsdienſt.* 12. *Beſchrijving van 't Rouwgewaad.* 13. *'t Paard van den Overleedenen op de Begraavenisſen.* 14. *Doodmaalen, Armegiften op de Uitvaard en Zielgebeeden.* 15. *Wapenſchilden van den overleedenen.* 16. *Tomben en verſcheidenheid van dien.* 17. *Graffchriften, en derzelver verſcheidenheid.* 18. *Het recht om Beelden te hebben.* 19. *Begraafplaatzen der oude Hollanders.* 20. *De Graffchenders en hunne ſtraf.* Wat aangaat de Prentverbeeldingen, men vindt daar in, buiten de Tijtelprent, een

Zegel

Zegel van MAXIMILIAAN en MARIA; afbeelding van een Praalgraf voor den Heere HUGO DE GROOT, zo als men 't zelve, in 's Mans leevensbeſchrijving in 't groot, vindt afgebeeld; en eindelijk *eene ſchets van de Graffteeden der oude Hollanders.*

Hierop volgen *de Nederlandſche Displegtigheden, enz.* in 3 deelen, met platen. Dit werk, waar aan ALKEMADE niets meer verrigt heeft, dan 'er het ontwerp van te maaken, om het te doen dienen tot een vervolg of tweede deel van 't zo even gemelde, is ter uitvoer gebracht door deszelfs Schoonzoon, den meergemelden Heer en Mr. P. VAN DER SCHELLING, wien daar van dus de eer toekomt. Wij ſpaaren, derhalven, ook ons berigt daar van, tot dat wij zijn Perſoon, in de rangſchikking van dit werk, ontmoeten.

Ondertusſchen kunnen wij niet nalaaten, melding te maaken van ALKEMADES *Jonker Franſen Oorlog*, of *Rotterdamſe Heldendaden, onder de Stadvoogdij van den Jongen Heer Frans van Brederode*, met egte, meest ongedrukte bewijzen bekragtigd. In dit werk, 't welk in 8vo, buiten de bijlagen, 288 bladzijden beſlaat, vond onze kundige Schrijver goed, een verhaal mede te deelen, van het geen, geduurende de Jaaren 1488 en 1489, in den befaamden twist der *Hoekſchen en Kabeljaauwſchen*, in en omtrent *Rotterdam*, is voorgevallen. In deeze, voor den Lande zo langduurige als ſchadelijke verdeeldheid, vond hij, in 't gemelde tijdſtip, ruime ſtoffe, zijne Leezers met wetenswaardige zaaken bezig te houden, voorgevallen in de ten dien tijde onſterke Stad. Dit verhaal zegt hij, zamengeſteld te hebben, uit de aantekeningen en handſchriften, van een toenmaals leevenden naauwkeurigen aanteekenaar.

De oprechte Schrijver (zegt hij) was van dit alles ten volle bewust, als die om niemants wille ſchreef, dan om der waarheid alleen; en ook een kort bericht van zig zelven, dat is, van zijn leeven en kerkelijke bediening geeft. Hij getuigt dat hij een *Rotterdammer* was. Hij wil niet dat de glans van zijn Prieſterſchap, welk hem, als Leeraar in de Hoofdkerk van *Rotterdam*, behoorde, eenig geloof zal verdienen, of doen vinden. Zijn verhaal is ſlegts eene daaglijkſche aantekening, van 't geen hij gehoord en gezien heeft, en waar mede hij zig alleen heeft bezig gehouden.

Deeze Schrijver was, Heer WILLEM VAN DER SLUIS, Prieſter van *St. Laurens Kerk*, volgens zijn eigen zeggen, gebooren binnen *Rotterdam*, in 't Jaar 1453; zijn Vader was JACOB VAN DER SLUIS, die, als een Man van moed, de Wapenen beminnende, zijnen tijd in de *Vlaamſche* Oorlogen heeft doorgebracht, en in het Jaar 1468 is overleden. Mr. SIMON VAN DER SLUIS was zijns Vaders Broeder, een Man van groot verſtand en vermaardheid; die, na het waarneemen van verſcheidene bedieningen van mindere waardigheid, met hoogere Ampten bekleed, en, door Hertog FILIPS VAN BOURGONDIEN, tot deszelfs geheimen Raad, en teffens tot Lijf-Artz werd aangeſteld. In 1474 werd hij, door KAREL, Hertog van *Bourgondien*, in plaats van GIJSBERT VAN BREDERODE, tot Domproost van *Utrecht* benoemd. Aangaande deezen Heer WILLEM VAN DER SLUIS, die, na zijns Vaders overlijden, dien vermaarden man tot zijnen Voogd had, op den ouderdom van dertien Jaaren was hij gezonden in 't Klooster der *Regulieren*, buiten de Stad *Gouda*; welk Klooster mede tot het Leerſchool van den vermaarden ERASMUS geſtrekt heeft. Aldaar verſleet hij den tijd van agt Jaaren; den ouderdom van 29 Jaaren bereikt hebbende, (in 1482) werd hij tot Prieſter in zijn Vaderlijke Stad aangenoomen, in de *St. Sebastiaans Kapel*, (ſtaande toen ter tijd in de *Lombartſtraat*, op den hoek van de *Meent*) en bleef aldaar tot den ouderdom van 47 Jaaren. In 't Jaar 1500 zag men hem tot den gezegden hoogſten Kerkelijken ſtaat gevorderd.

's Mans aanteekeningen zijn dus de bronnen, waar uit wij dit verhaal ontleenen; waar door wij hem kennen, zo als hij hier is voorgeſteld; dit vermeerdert de geloofwaardigheid van het verhaal, 't welk, door de bewijsſtukken, die ALKEMADE 'er heeft bijgevoegd, en door zijnen ijver in 't naſpooren van 's Lands geſchiedenisſen, nog nader word bevestigd. Met recht beklaagt hij zig, dat de brand van *Bateſtein* en *Vianen*, ons van het afbeeldzel van den Held van dit onderwerp beroofd heeft. Niet min aanmerkenswaardig is, het hier agter gevoegde Toneelſpel, van het *Beroerde Schiedam*, waar in de bedrijven van den moedigen Held mede worden afgeſchetst (zie van deezen FRANS VAN BREDERODE, op 't Art. van de Heeren van BREDERODE.) De Bijlagen en Bewijzen, hier toe dienende, zijn: *A. Handvest van*

de

de Magiſtraat beſtellingen van Rotterdam. B. *Confiscatie van alle de Goederen der Rotterdammers te* Gouda, *ten voordeele van den Heer* JACOB CATS. C. *Parate Executie tegen de Stad* Haarlem. D. *Sauvegarde van* Frans van Brederode. E. *De MSS. Beſchrijving der Stad* Schoonhoven, *en de Reſolutie van de Vroedſchap, tot het houden van een ommegang en dankdag.* F. *Extract uit de Stads Rekening van* Gouda. G. *Getuigenis van de Ommegang tot* Schiedam, *over haar verloſſinge van den aanſlag op die Stad door* FRANS VAN BREDERODE. H. *Zoone tuſſchen den Heer* VAN BREDERODE, *en den Heer* VAN MONTFOORD. I. *Accoord wegens 't overgeeven der Stad* Woerden. K *Sententie van de Hoven van Holland, waarbij aan den Heer* VAN SPANGEN *vergoedinge wordt toegewezen, over de ſchaden, zijn Slot aangedaan, in Jonker Fransſen's Oorlogstijd.* L. *Uitſpraak tusſchen de Steden* Delft *en* Rotterdam, *ten grooten deele betreffende Jonker Fransſen Oorlog.* M. *Affſchriften van twee oude Tafelen, hangende in den Trans van de Hoofdkerk.* N. *Brief tot bewijs van de Blokhuizen te* Delft, *in deezen Oorlogstijd opgeſlagen.* Dit werk eindigt met het gemelde Toneelſpel. Buiten de Tijtelplaat, is het voorzien met een platten grond van *Rotterdam*, zo als het was 1488.

In zijnen klimmenden ouderdom ondernam ALKEMADE een nog uitgebreider werk, namelijk: de BESCHRIJVING VAN DE STAD BRIELLE EN DEN LANDE VAN VOORN, behelzende: I. *De Beſchrijving zelf van de Stad Brielle en de Lande van Voorn.* II. *De Historie, Genealogie en Sucſesſie van de Heeren en Vrouwen van Voorn, Burggraven en Burggravinnen van Zeeland.* III. *De politike Regeering, nevens de Regten, Herkomen, Costumen, mitsgaders de Rechtspleeging en manier van Procedeeren, in 't Civiele en Crimineele, lang voor en omtrent 't Jaar* MCCCC. *in de Stad Brielle en 't Land van Voorn, in gebruik geweest zijn*, volgens 't MSS. van JAN MATHIJZE. IV. *De Privilegien, Octrooijen, Ordonnantien, Reglementen, Keuren, Sententien van de Hoven van Juſtitie, Contracten, Bedijkingen, en andere voornaame Chartres en ſtukken betreffende de Stad Brielle en de Landen van Voorn; mitsgaders de Privilegien, Keuren, enz. der Steden en Vrije Heerlijkheid van Heenvliet; met eenige hoofddeelen, bijvoegzelen en aanteekeningen*

keningen vermeerderd, door Mr. P. VAN DER SCHELLING, in folio, te *Rotterdam* 1729, in twee deelen, buiten 't Voorwerk en de Registers, 682 bladzijden.

In de inleidinge zegt hij: „ De Stads voortreffelijke Regeering (aan welke hij 't ook, als de naaste daar toe zijnde, heeft opgedragen) heeft wel eer op verscheide tijden het vooruitzigt gehad en toeleg gemaakt, om de bijna verfleetene, verloorene en zoekgeraakte dierbaare bewijzen en beschreiden, haarer Stadsgerechtigheden, Privilegien, Regten, Domeinen, Vrijdommen, Contracten en andere Charters en Archiven, voor verderen ondergang te hoeden, en derzelver behoudenis te ondersteunen, en tot dien einde de tezoek geraakte Brieven, enz., te doen opspooren uit de hoolen van vergetelheid, en in 't ligt te zetten, op dat zij de Regeerderen, de Stedelingen en Ingezetenen, tot dat nut, waar voor zij gegeeven zijn, zouden mogen dienen: En hoewel deeze onderneemingen niet zonder tijd en arbeid, nog voor zo veel het vermogen bereiken kon, zonder vrugt waren in het werk gesteld, zo heeft na verloop van tijden, dezelve Regeering, op dat deszelfs pogingen en uitvoeringen niet wederom verduisterd en te niet gebragt werden, bij eenpaarig Raadsbesluit konnen goedvinden, om de overblijfzels van voorige Verzamelingen, en waar het mooglijk de Historien van haar Stad en Land te zaamen te stellen, en door den druk openbaar te maken," enz.

„ Dus hebben dan de Heeren Burgemeesteren, en Vroedschappen der Stad *Brielle*, na verscheidene overweegingen, van tijd tot tijd op het tapijt gebragt, eindelijk met eenpaarigheid van stemmen goedgevonden, en beslooten om alle de Privilegien enz. te doen verzamelen, onderzoeken en in staat te brengen, om gedrukt te worden. En (zegt ALKEMADE verder) hebben voorts Haar Ed. Gr. Agtb. ingevolge haare voorsz. Resolutien, mij het verzoek laten doen, om daar toe de hand te bieden, ten einde dezelve haar goed oogmerk in dezen mogten bereiken."

„ En hoe wel 't mij niet onbewust was, dat onder mijne verzamelingen van verscheide Jaaren, veele stukken waren, die aan het heilzaam oogmerk zouden konnen dienstig zijn. En overtuigd van de redelijkheid van 't voorsz verzoek, en zelfs

zelfs genegen, om, zo verre het mijn tijd en vermogen mogte toelaaten, te voldoen: Zoo meende ik egter reden te hebben, om te vreezen, dat mijne hooge jaaren, en de bezigheden van mijne bedieningen oorzaak mogten zijn, dat mijne magt en tijd zig zoo verre niet zoude uitſtrekken, als mijne goede en dienstveerdige wil. Om egter, 't geen in mijn vermogen was te doen, heb ik Haar Ed. Groot Agtb. doen verſoonen, dat ik voornemens was om eenigzints te voldoen aan Haar Ed. voorſz. oogmerk, het geen ik ſedert veele Jaaren des aangaande verzameld, en reeds opgeſteld had, hun aantebieden, meenende dat dit gevoegd bij dié ſtukken, onder Haar Ed. berustende, eenigzints tot Haar Ed. oogmerk zoude konnen ſtrekken, met verzoek dat Haar Ed. Gr. Agtb. zig daar mede geliefden te vergenoegen, aangezien mijn ouderdom geen werk van meer omſlag en tijd ſcheen ten einde te zullen brengen."

„ Waarop bij Haar Ed. Groot Agtb., na de deliberatien, met eenpaarigheid van alle de preſente Leden, den 9 November 1727 gereſolveerd zijnde, om bij Haare Reſolutie van den 14 October deszelven Jaars te perſiſteeren, en op 't voorſz. verzoek aan te houden, ten einde het werk hoe eer hoe liever mogt gedrukt worden; en mij daar van, door daar toe gemagtigden kennis gegeven zijnde, met bijgevoegde betuiginge, dat Haar Ed. Groot Agtb. hoopten en wenschten, dat mijne Jaaren, niet tegenſtaande dezelve hoog mogten zijn, dit werk mogten toelaten te volbrengen, en zo niet, *onverhoopt en indien het den Hemel mogte behagen, terwijl het bewuste werk onder handen mogt zijn, mijn leven te eindigen, dat* Haar Ed. Groot Agtb. *dat vertrouwen in mijn Schoonzoon Mr.* P. van der Schelling *hadden, dat die dan nog in ſtaat zoude zijn het te ſuppleren en te volvoeren.* Zoo heb ik mij eindelijk laten bewegen, om de Reſolutie van Haar Ed. Groot Agtb. zoo verre mij vorder mooglijk was, ten ſpoedigſten in 't werk te ſtellen, en te doen nakomen."

Dus ziet men hier de bron, waar uit dit werk ten voorſchijn gekomen is; 't welk ter Eere van de Regeeringe van de Stad *Brielle* en den Lande van *Voorn* zal ſtrekken, zo lang waare Vaderlandſche Historieliefde en achting voor nuttige weetenſchappen,

pen, in Nederland zullen bloeien. De inhoud is genoegzaam te zien uit den opgegevenen tijtel. De Plaat van den *Briel*, en de Kaart van den Lande van Oost-Zuid en West-*Voorn*, zijn in 't zelve meer tot nut, dan voor ſieraad geplaatst. Wat de Aantekeningen van den Geleerden Heer en Mr. P. VAN DER SCHELLING betreft, bij de Beſchrijving van den *Brielle* en de Landen van *Voorn*, daar van zullen wij, bij gelegenheid, nader ſpreeken.

Wat verder deeze onze ijverige Schrijver heeft toegebracht tot de tweede en derde veel verbeterde uitgaven van A. PARS, *Katwijkſche Oudheden*, is te zien in de Voorreden van dat werk, en doorgaans in 't werk zelve, als mede uit aangehaalde Brieven, tuſſchen PARS en ALKEMADE, daar over gewisſeld. Zie hier wat PARS zelve 'er van getuigt. „ De Hr. KORNELIS VAN ALKEMADE (zegt hij) *voornaam Verzamelaar van alles wat tot de liefhebberij* (verſtaa de Nederlandſche Oudheeden) *behoort, gemeenzaam eertijds met den Hr.* JOACHIM OUDAAN, *naarſtig onderzoeker in 't bijzonder van de oude Lands Handvesten, Brieven der Graven, Opzoeker, uitlegger, en konstig Aftekenaar met de pen van de Hollandſche Graavelijke Munten, die mij uit de* Boekzaal (Naamrol van Bataviſche Schrijvers) *eerst hebbende leeren kennen, zederd op de ernſtigſte manier met onvermoeide Brieven te wisſelen en Boeken toe te zenden, heeft gelieven voort te drijven.* Doch onder dezen arbeid, werd hij, op den 12 Maij 1737, door den dood van zijnen werkzaamen post afgelost, in den ouderdom van 83 Jaaren en éénen dag. Met voordacht hebben wij hier geene melding gemaakt van zijnen twist met den Heer G. VAN LOON, wegens de ontdekking van de nu bekende onegte *Rijm Kronijk* van KLAAS KOLYN. Van deezen twist, door meergemelden Hr. VAN DER SCHELLING ruchtbaar gemaakt, zal, bij een andere gelegenheid, geſproken worden. Of 's Mans afbeelding in prent uitgaa, kan ik met geene zekerheid zeggen; maar wel dat 'er eene tekening van in wezen zijn moet; ten bewijze daar van ſtrekken deeze volgende Dichtregelen van CL. BRUIN, te vinden voor den derden Druk van het *Kampregt*, op het vertoonen van eene andere afbeelding van den zelven; welk Bijſchrift dus luidt:

Zie

Zie ALKEMADES ſchets en wezen op Papier,
Batavia draagd' roem op deezen *Batavier*,
Die altoos onvermoeid in d' Oudheên na te ſpeuren,
Tragt door zijn kunst, en pen de waarheid op te beuren,
En 's Lands Kronijken te verbet'ren door zijn vlijt,
Zijn geest en naam zij dus aan d'Eeuwigheid gewijd!

1718.

ALKMAAR. Zonder gewag te maaken van alle de beuzeltaal der oudheid, over den naamsoorſprong van deeze Stad, konnen wij, met geloofwaardige Schrijvers, zeggen, dat dezelve ontleend is van de meenigte der omgeleegene Meiren, van welke men, volgens den ouden ſtaat des Lands, meer dan dertig zoude konnen optellen; de Stad was van rondsomme daar mede omringd: en van daar werd afgeleid de naam *Almeer*, als of men had willen zeggen, 't is *Al-meir*, of, *alles* wat men ziet is *Meir*. In deeze gedachten worden wij nog meer bevestigd, als men nagaat hoe deeze laagé landen met Water bedekt waren. Hier om dan werd het, van ouds *Alc-meer*, of ook *Allekmeer*, dat is *Lekmeer*, genaamd, zijnde, voortijds, in de oude Landtaal *A.* een lidwoord, voor de zelfdſtandige naamwoorden gebruiklijk, waar voor, in vervolg van tijd, het woordeke *een* is ingevoerd. Dus plagt men in vroegere tijden te zeggen *a man*, *a paard*, in de plaats van *een man*, *een paard*, en zo ook *a Lekmeer* voor *een Lekmeer*. Ook leest men, in eenige oude Brieven, *Alecmoer*, mede veranderd in *Alkmaar*, ſchoon eigentlijk *maar*, van *mare* of *meir* afkomſtig is.

Onzekerder is de oudheid deezer Stad. Weinig dienst zouden wij den Leezer doen, met al het fabelachtige van ADGILLES, of van nog vroeger tijd, van nieuws weder op te disſchen. Liever willen wij, met de vlijtigſte naſpoorders, ronduit bekennen, van deszelfs allereerſte aanbegin niets te kunnen bepaalen. In de *Blaffert van de Kerkelijke beſtiering van Utrecht*, vindt men dat *Alkmaar*, al voor 't Jaar 866, aan de *St. Maartens Kerk* te *Utrecht* zou behoord hebben; doch onder de Regeering van Graaf FLORIS, bijgenaamd DE ZWARTE, in het Jaar 1130, was *Alkmaar* nog een open vlek, van weinig inwoonders voorzien. En wanneer, in 't Jaar 1255, 't Slot *Toorenburg* gebouwd werd,

was

was deeze Stad nog zonder eenige de minſte Vestingwerken; doch echter, door Meeren en zwaar Houtgewas, als met een vasten Wal omheind en beveiligd.

Wat aangaat deszelfs gelegenheid, veel geſchil is hier over onder de Schrijvers; plaatzende den eenen het op den *West-Frieſchen*, den anderen op *Kennemerlandſchen* Bodem. Het laatſte vindt meest geloof, om reden dat men, in de geſchiedenisſen, niet zal vinden, dat de *Kennemers* ooit, maar de *West Friezen* altoos, *Alkmaar* beſchadigd hebben. Ook blijkt het niet, dat de Stad, voor 't Jaar 1300, van de *Kennemers* kwalijk behandeld is, of dat die Stedelingen zig met de *West Friezen*, ten nadeele, of tot oproer, tegen de Graaven van *Holland* verbonden hebben: maar in tegendeel is het altoos een Burgt voor hun geweest: 't welk ook de reden was, dat het gemelde Slot *Toorenburg* gebouwd werd. Dan hier uit ſpruit een vraag, die wij verpligt zijn te onderzoeken, namelijk hoe het bijkoome, indien *Alkmaar* aan *Kennemerlandſchen* bodem behoord hebbe, dat het naderhand daar van afgeſcheiden, en aan *West-Friesland* toegeſchreven is. In 't verhaal der *Alkmaarſche Geſchiedenisſen* zullen wij zien, wat moeite de Graaven WILLEM en FLORIS gehad hebben, om de *West-Friezen* te beteugelen. Het bouwen van 't reeds gemelde Slot *Toorenburg*, en naderhand *Nieuwenburg* en *Middelburg*, diende hier toe. Doch waar het hier op aankomt, was, het maken van eenen Nieuwen Weg, de *Monnikke Weg* genaamd, van *Toorenburg* bij *Alkmaar* af, tot aan *Oudorp*, waar door men *Kennemerland* aan *West-Friesland* hegte, en dus den *Alkmaarder bodem* aan den *Oudorper Geest*. Om, egter, meer bepaald te ſpreeken, zou men konnen zeggen, dat *Alkmaar*, op de Grens- of Landſcheiding, tusſchen *Kennemerland* en *West-Friesland* legt, en tot 't Jaar 1288 tot *Kennemerland*, maar zedert tot *West-Friesland* behoort heeft. In deeze Landſtreek ontmoet men verſcheiden Zandbulten of hoogten, bekend bij den naam van *Geest*. Op zo een hoogen *Geest* legt *Alkmaar*, ten deele naar 't Westen, en ten Oosten in eene laagte, op eenige kleine Eilandjes, in eene lankwerpig vierkante gedaante, in de uiterſte netheid.

Wat de grootte dezer Stad betreft, het is zeker dat zij, even als meest alle andere, van geringe beginzelen is opgekoomen

men. De duisterheid van den oorspronk der meeste Steden, mag men toeschrijven aan de waarschijnlijkheid, dat de eerste Bewoonders der Vlekken, door den tijd tot Dorpen, en van Dorpen tot Steden aangewassen, het geringste soort van Menschen waren, die naauwelijks een vast verblijf hadden. Wij hebben reeds gezegd, dat *Alkmaar*, in het Jaar 1130, nog maar een open vlek, en van weinige Bewoonderen voorzien was. Volgens de gedachten van EIKELENBERG, werden 'er, in 1166, niet meer dan 80 weerbaare Mannen gevonden; en in 't Jaar 1412, bestond de Schutterij uit niet meer dan zestig Persoonen. Doch met het einde van die Eeuw, telde men reeds bij de vijftien honderd Poorters, en vier honderd tachtig schatbaare Huizen. In 1515 en 1517 waren 'er zeventien honderd en vierentachtig Haardsteeden: hoewel anderen, en ORLERS, dezelve stellen op agt honderd negenentachtig. Volgens eene onder mij berustende geschreevene Lijst der Quohieren, had *Alkmaar*, in 1632, omtrent twee duizend agt honderd en tweeëntagtig Huizen, en betaalde, met het Schouts-Ampt daar onder, *f* 14267: 10: 14. In 't Jaar 1708, werd 'er, van twee duizend zes honderd vierëntwintig Huizen, verponding betaald. Dan in het begin dezer Eeuwe bevond men, dat de voorspoed der Stad weder was afgenomen, dewijl 'er, in 1739, voor verponding betaald werd *f* 11437: 10: 12, en dus *f* 2830: 0: 2. minder dan in het Jaar 1632. Naar gelange van de eerste vermeerdering van Huizen, is ook de Stad, van tijd tot tijd, vergroot. Onzeker is, echter, de tijd, wanneer het voor de eerste en tweede maal geschied is; schoon de tweede, volgens R. DE HOOGE, in zijn *Spiegel van Staat*, zou geschied zijn in 1522. De derde vindt men gemeld 1572, en drie Jaaren daar na voor de vierde maal. De geheele uitgestrektheid der Stad beslaat 383 vierkante *Rhijnlandsche* Roeden, en langs de Stads vesten een duizend en een en twintig Roeden, bevattende een aantal van ruim 15000 Inwoonders.

De sterkte van *Alkmaar* bestond, in vroegere tijden, in de menigte van omleggende Meiren. De Stad naderhand in aanzien toegenomen, en deze verdeediging, door het droogmaaken van veele laage Landen, weggenomen zijnde, is zij met fraaije aarden Wallen en Muuren omgeeven; van welke laatste, echter, nog maar een klein stuk overig is. De Stad heeft zeven Poorten, als:

I. *De Nieuwlander Poort*, gemaakt 1572. II. *De Boom Poort*, 1581. III. *De Geester Poort*, 1589. IV. *'t Waterpoortje*, 1595. V. *De Frieſche Poort*, 1617. VI. *De Kennemer Poort*, en VII. *De Schermer Poort*, beide gebouwd in 1632.

Onder de Geeſtelijke Gebouwen binnen deze Stad munt uit, de *Groote* of *St. Laurens Kerk*, die, als men de verdichtzelen der Oudheid gelooven mag, op de grondſlagen van eene Heidenſche Kapel geſticht is. Zekerder gaat het, dat dezelve, volgens een opſchrift, welk nog in de Kerk hangt, gebouwd werd in 't Jaar 800. De tegenwoordige Kerk, die met eenen fraaijen Toren pronkt, is in 't Jaar 1470 begonnen, en vijf Jaaren daar na voltooid, op het grondwerk van twee Kerken, *St. Laurens* en *St. Matthias*; de verzwakking van deze twee maakte den herbouw noodzaaklijk: te meer, daar de twee gemelde, in 1468, door 't inſtorten van den Toren van die van *St. Laurens*, op den 29 October, (welke van die hoogte was, dat hij tot een Baak in Zee verſtrekte) veel geleeden hadden. De grootte van 't Gebouw, 't welk nu maar tot één Kerk was aangelegd, deed de gantſche voltooijing lang aanhouden; zij werd eerst eenige Jaaren daar na ingewijd, en, in 't Jaar 1511, met een fraai Orgel verſierd, dat, in 't Jaar 1645, merkelijk verbeterd is. Van de Tombe van Graave FLORIS DEN VIJFDEN hebben wij reeds geſprooken, op 't Art. ALKEMADE, en daar bij aangetoond den misſlag op de Prentverbeelding, in zijne *Jaarboeken* of *Rijm Kronijk* van M. STOKE. De daar geplaatſte aanteekening kan ook dienen ter verbetering van het gezegde in den *Tegenwoordigen Staat der Nederlanden*, V. Deel, bl. 388, alwaar men leest *den* 12 *Junij*, het welk zijn moet *den* 27 *Junij*.

De tweede Kerk draagt den naam van de *Kapel*, waarſchijnlijk geſticht in 1443, en aan de *H. Maagd* en *St. Jan* toegewijd; omtrent het Jaar 1536, werd dezelve merklijk verbeterd. Het Koor dezer Kerk ſchijnt, in 1540, volbouwd geweest te zijn, ſchoon reeds voorheen, in het Jaar 1507, een groot gedeelte dezer Kapel afgebroken en vernieuwd was. Van het onheil, in 1760, door een onvoorzienen Brand ontſtaan, zullen wij in het vervolg nader ſpreeken.

Zedert het Jaar 1645, hebben de *Lutherſchen* hier mede eene fraaije Kerk geſtigt; welke vrijheid zij met veele moeite ver-

verkregen. Die der *Remonſtranten* was eerst een houten Gebouw; doch is, in 't Jaar 1658, fraai van ſteen hermaakt. De *Doopsgezinden* hebben hier twee Kerken. De *Roomschgezinden* oeffenen hunnen Godsdienst, in vier zeer bekwaame en daar toe geſchikte Vergaderplaatzen.

De andere Gebouwen, uit Godsdienſtige oogmerken, ter onderſteuning der Noodlijdenden, geſchikt, zijn: I. *Het Mannen en Vrouwen Gasthuis*, waar nevens het *Pesthuis* gebouwd is, ſtaande achter het *Stadhuis*, in de *Gasthuisſtraat*. Ao. 1589, werd het *Mannen Gasthuis* met dat der *Vrouwen* vereenigd, draagende van ouds den naam van het *St. Eliſabeth Gasthuis*. In de zestiende Eeuw werd het mede tot een *Weeshuis* gebruikt; en zedert 1614, is het met eenige Vertrekken vergroot, die door Kostkoopers bewoond worden. Het gemelde *Pesthuis* is, in het Jaar 1607, merklijk vergroot, en heeft een zeer fraai aanzien.

Het *Huis-Armenhuis*, dienende tevens voor een *Tugthuis*, heeft verſcheidene veranderingen ondergaan. De arme Kinderen werden, 1684, toen men beſloot het te vernietigen, in het *Weeshuis* overgebragt; echter is het naderhand wederom tot een *Tugthuis* bekwaam gemaakt.

Het Gebouw, dat wel eer voor een *Bagijne-Hof* diende, is, in het Jaar 1576, tot een *Weeshuis* bekwaam gemaakt, doch in onderſcheiding van het *Aalmoesſeniershuis*. Buiten deze zijn 'er verſcheiden *Hofjes*: I. dat van MARGRETA SPLINTERS; Weduwe JUTTAAS. II. Van HELENA VAN OOSTVOORN. III. Van PIETER KLAASZOON PALING en JOSUA FORREST. IV. Van JOHAN VAN NORDING. V. Het *Huis van Zeſen*. VI. Van MARRIJTJE JACOBS VAN HOORN. VII. Van Juffrouw VAN BIJL'VELD. En VIII. Van LAURENS VAN OOSTHOORN. Het merkwaardigſte van dezelve, is dat, het welk geſtigt is uit de Nalatenſchap van den Heer GERRIT WILDEMAN, en volbouwd in het Jaar 1715, geſchikt tot vier en twintig Wooningen voor Vrouwen, uit alle Gezinten, *Gereformeerden*, *Remonſtranten*, *Vlaamſche*, *Waterlandſche* en *Frieſche Doopsgezinden*, *Lutherſchen* en *Roomſchen*.

Vóór de Hervorming, waren binnen deze Stad mede eenige Kloosters; het *Oude Bagijne Hof* hebben wij reeds gezegd tot een *Wees-* en *Tugthuis* veranderd te zijn. Het *Midden Bagijne-Hof*

is in 't *Vrouwen Gasthuis*, en het *Jonge Bagijne-Hof* in 't *Weeshuis* en de *Latijnſche School* veranderd. Deze drie Kloosters behoorden tot den derden regel van *St. Franciscus.* Ter plaatze daar men nu de *Geeſter Poort* ziet, was een *Klariſſen Kloosster*; en weleer ſtond, op de *Nieuwe Markt*, het *Witte Bagijne Hof*, en op het *Monniken Erf* een Klooſter van *Minnebroeders.*

De WAERELDLIJKE GEBOUWEN zijn: I. *'t Stadhuis*, zijnde een heerlijk Gebouw, pronkende met een fraaijen Toren, geſticht in den Jaare 1509, op dezelfde plaats daar het *Oude Raadhuis* geſtaan had, dat is, op de *Langeſtraat.* Het werd, in 1520, volbouwd, ſchoon, van tijd tot tijd, merklijk verbeterd.

II. *De Waag*, die, in het Jaar 1563, na 't vergrooten van de Markt, werd begonnen, was in 1582 voltrokken, en werd, in 1597, met een Toren verſierd.

III. Het *Prinſen-Hof*, ook wel het *Hooge-Huis* genaamd, is, volgens het algemeene gezegde, in 1595, door het Geſlacht van TEILINGEN, gebouwd.

IV. Het *Ammonitie* of *Waapenhuis*, werd, in 't Jaar 1606, van eene Kerk der voorgemelde *Minnebroederen*, hier toe bekwaam gemaakt.

V. *De Oude* en *Nieuwe Doelen*; de *Oude* was, met het *Stadhuis*, in 1509, te gelijk aangevangen, ſchoon hier ter plaatze lang voorheen al eene *Doele* geweest was.

VI. Aan de *Nieuwe Doelen*, werd, door Koning FILIPS D'N TWEEDEN, in het Jaar 1561, de eerſte Steen gelegd, zo als VAN DER WOUDEN verhaalt. Dan hij moest geweeten hebben, dat FILIPS toen in *Spanje*, en niet in *Alkmaar* was.

VII. Het *Hof van Sonoij*, voorheen dat der *Witte Zusteren*, door armoede vervallen zijnde, werd het, met verlof van den Biſchop van *Haarlem*, aan de Stad verkocht, vervolgens aan Jonker DIDERIK VAN SONOIJ; door dezen aan Mr. WILLEM BARDESIUS, wiens Zoon het eindelijk weder verkocht aan Jonker ENGELBERT RAMP. Toen werd de Boomgaard aan bijzondere Perſoonen overgedragen, en met Burgerhuizen bezet. Een gedeelte des Hofs, na verloop van tijd, door koop wederom aan de Stad gekoomen zijnde, werd aangelegd tot de *Nieuwe Markt*, en

en de ingang tot eene gemeene Straat, de *Heere Straat* genaamd. De laatſte verkoop van het overige gedeelte des Hofs geſchiedde voor 900 Guldens.

VIII. Het *Stads Accijnshuis*, een net Gebouw, met een ſierlijk Torentje pronkende.

IX. De *Bank van Leening*, en

X. De *Vleeschhal*, zijn mede aanzienlijke Gebouwen. Wijders is deeze Stad met ruime Marktplaatzen en eene ſchoone Haven voorzien.

De regering van *Alkmaar* beſtaat uit *vierëntwintig Vroedſchappen*, *één Schout*, *vier Burgemeeſteren* en *zeven Scheepenen*, *twee Secretariſen* en *één Theſaurier*.

Voor dat men den naam van *Vroedſchappen* of *Raaden* gemeld vind, wordt in de Stads Archiven gewag gemaakt van *zestien Hoofdmannen* en *negen Deekens*, die, volgens Handvest van Vrouw Jacoba, van den 11 April 1426, de Jaarlijkſche verkiezing van Burgemeeſteren en Scheepenen moesten doen, en ook gekend worden, in het veranderen of verbeeteren van de oude Keuren. De eerſte maal, dat men, met zekerheid, den naam van Vroedſchappen gemeld vind, is in een Handvest van Filips, Hertog van *Bourgondien*, van den 16 Maart 1450, waarin geſproken wordt van 't verſchil, dat ontſtaan was, *tuſſchen de gemeene Rijkdom en die van de Vroedſchap der Stad*, en daar bij vastgeſteld, dat *Alkmaar* voortaan zou geregeerd worden door *eenëndertig Perſoonen*. Doch deeze werden nu eens vermeerderd, en dan weder verminderd. Filips de schoone bragt het getal der *Raaden* op *veertig*, die de Jaarlijkſche benoeming van *Burgemeeſters*, *Scheepenen* en *Theſauriers* hadden, doch de verkiezing, die hun, bij voorige Handvesten, mede toegeſtaan was, aan den *Schout* moesten overlaaten. Karel de vijfde verminderde, in het Jaar 1528, het getal tot op *zestien* Perſoonen, en bragt het, in 1530, weder op *vierëntwintig*; verminderende de Stads Voorregten daar door geweldig, dewijl hij de eerſte, door zijne Kommisſariſen, deed aanſtellen, en gebood, dat het, in vervolg van tijd, door hem zelven, of door den Stadhouder van *Holland*, Jaarlijks, uit een dubbel getal, zou moeten geſchieden. Van dit voorregt, van eigene verkie-

zing tot *Vroedſchap* door de *Vroedſchap*, bleef *Alkmaar* verſtooken tot den 15 Maart 1650, wanneer haar dit Octrooi, door de *Staaten van Holland* en *West-Friesland*, weder gegeeven, en het getal der Raaden bepaald werd op vierëntwintig.

Men vindt 'er die gelooven, dat het Rechter- of Schoutsampt, voorheen, door gifte, aan de Abtdij van *Egmond* zoude behoord hebben; dan dit is niet waarſchijnelijk, om reden dat men geene bewijzen vindt, dat de Abten van die Abtdij zig van dat voorregt bediend hebben; het welk zij, indien zulks waar was, voor zeker niet verontagtzaamd zouden hebben. Ook vindt men geen bewijs van tegenſpraak van hen, toen het Schoutsampt, in de Jaaren 1407, 1483 en 1520, van wegen de Graaflijkheid, verpacht werd; welke verpachting, op 't eerstgemelde Jaar, opbragt zestien Ponden, dertien Schellingen en vier Grooten. In het Jaar 1493, verloor *Alkmaar*, volgens het wreede vonnis van Hertog ALBERT VAN SAXEN, alle zijne Voorregten, en ook dit, het Schoutsampt betreffende, zo als eenigen meenen; doch het vervolg van Stads geſchiedenisſen zal ons doen zien, dat dit wreede vonnis niet ten uitvoer gebragt is, en ook dat *Alkmaar* zijn Stederecht niet verlooren heeft. In het Jaar 1504, werd het Schoutsampt verpagt voor 187 Guldens, gelijk ook in het Jaar 1507. In vervolg van tijd is het bekleed, uit naam en last der Staaten van *Holland*, door verkiezing uit eene benoeming van drie Perſoonen.

Onder de Schrijvers is mede eenig geſchil, over den tijd, wanneer Burgemeesteren in *Alkmaar* zijn aangeſteld. Men vindt 'er die beweeren, dat deeze Stad, in het Jaar 1405, daar van nog onvoorzien was, om reden dat in een verbandbrief, tuſschen Hertog JAN VAN BEIJEREN en de Stad, alleen gewag gemaakt wordt van *Schout*, *Scheepenen* en *Raaden*. Dan ter wederlegging hier van dient, dat 'er nog een Handvest voorhanden is, van Hertog ALBERT, van den 4 October 1389, door welke die van Koning WILLEM, van 1254, vernieuwd werd, waar in de naam van *Burgemeeſter*, ſchoon in 't enkel getal, gemeld wordt. Uit eene Handvest van Gravin JACOBA, van den 11 April 1426, is kenneliik, dat hun getal toen uit drie beſtond; welk getal ſtand heeft gehouden tot na het Jaar 1581, wanneer dezelve gevolmachtigd

tigd werden, door de Vroedſchap, tot het verzoeken van Octroij, om hun getal met een vierden te vermeerderen; dat, echter, eerst in 1588 werd toegeſtaan.

Schepenen zijn zeker van ouder aanſtelling dan *Burgemeeſteren*, en wel zo oud als 'er eenige Regeering heeft plaats gehad. Denklijk is hun getal, in vroegere tijden, minder dan zeven geweest, ſchoon ons, tot nog toe, daar van geen volkomen bewijs is, voorgekoomen.

Van twee *Theſauriers* vindt men, zedert de vroegſte tijden, gewag gemaakt, en aangeteekend, dat hunne wedde, in 't Jaar 1508, voor ieder beliep een ſomma van zes pond, van veertig grooten het pond, en in 1533, voor ieder twaalf Guldens. In 1537 vindt men het op agttien Gl. geſteld; en toen, in 1588, het getal van Burgemeeſteren tot vier gebracht werd, is dit Ampt tot één Perſoon bepaald.

Het eerſte GRAAFLIJKE VOORRECHT, aan *Alkmaar* verleend, dat ons te vooren komt, is het geen Koning WILLEM, den 4 Julij 1254, te *Leiden* gaf; de *Vrijheid van Tollen*, als van 't *Dordſche Stapelrecht*, van den Tol van *Woudrichem* en *Heusden*, en van 't *Zijper Sluisgeld*, munt onder dezelve uit. Het tweede, is dat van 't Jaar 1328, waar bij *Alkmaar* gemaakt of geſteld werd tot de Hoofdſtad van NOORD-HOLLAND en WEST-FRIESLAND. De bovenſtaande Handvesten van Graaf WILLEM, werden, geduurende deszelfs krankzinnigheid, door Hertog ALBERT VAN BEIJEREN, in 1357, bevestigd, waar onder ook die van 1339, behelzende de Vrijheid van drie vrije Jaarmarkten, zo als men zien kan uit de bevestiging van den 11 Maij 1355, en de nadere bekragtiging van die allen, in 1361 en 1379. Zij werden, in 1396, ontheven van Dijkslasten op den *Schaderdam*, maar, den 2 November 1399, daarentegen gelast, de Graaven met vijf Riemen ten dienst te zijn; waarin, echter, eenig voorrecht was opgeſlooten, aangezien voorheen tien Riemen tot hunnen last waren geweest. In het Jaar 1414, verkreeg de Stad de Vrijheid, waar bij Burgemeeſteren gemagtigd werden, tot het bezegelen van Brieven en Verbanden; men zie die van den 19 Februarij van dat Jaar, onder handtekening van Graaf WILLEM DEN ZESDEN. In 1420 ſlooten de Steden *Alkmaar*, *Oudewater* en *Delft* eene Conventie, waarbij aan derzelver Burgers, als eigene Ingeboo-

renen, over en weder het Burgerrecht vergund werd; welke Conventie nog heden ſtand houdt. Op den 11 April 1426, werd hun, door Vrouw JACOBA, vrijheid verleend, tot het verkiezen van drie Burgemeeſteren en zeven Scheepenen, uit de zodanigen, die drie Jaaren Poorters geweest waren.

Van FILIPS, Hertog van *Bourgondien*, verkreeg *Alkmaar*, in 't Jaar 1435, een *Gunstbrief*, tot vrijſpreeking van achterſtallige Schulden, die de ſtad, volgens vonnis van 1426, ſchuldig was. Onder deeze heerschzuchtige Regeering, heeft de ſtad verſcheiden Voorregten verlooren, doch dezelve naderhand te rug ontvangen, bij *Reſtitutie Privilegie*, getekend den 23 Januarij 1455, en naderhand, door den Aartshertog MAXIMILIAAN VAN OOSTENRIJK, in 1478, bevestigd: gelijk reeds, in de Jaaren 1376 en 1415, geſchied was, wanneer *Alkmaar* door hem onder de *ſtemmende Steden* erkend werd. Zelfs geeft BOOMKAMP verſcheidene echte bewijzen op, bl. 12 en 39, dat *Alkmaar* zijn Stederecht, zelfs onder Hertog ALBRECHT VAN SAXEN, in 't Jaar 1402, behouden heeft. De Stad werd, in 1523, uitneemend bevoorrecht, door Keizer KAREL, als mede in 1528, om haar weder op haar verhaal te doen koomen van het nadeel, door de *Gelderſchen* toegebracht.

In 1563 werd *Alkmaar*, buiten andere Voorrechten, met dat van 't houden van eene Jaarlijkſche *Paardemarkt* beſchonken; en in 1575 verkreeg de Stad, van FILIPS DEN TWEEDEN, in eeuwige Erfpagt, de *Viſcherij* te *Rustenburg*, in de Banne van *Urſum*, als ook het *Lubbert ſluiske*, in dezelfde Banne gelegen. In 1573 verleende Prins WILLEM DE EERSTE de vrijheid, om alle Timmeringen en Neeringen, tot op zes honderd Roeden buiten de Stads Gragten, te weeren; nog verſcheidene Artikelen werden in dat zelfde Jaar, op een den Vorst toegezonden Smeekſchrift, toegeſtaan. Ook verkreegen de *Alkmaarders* van gemelden Prinſe, op naam van FILIPS DEN TWEEDEN, de vrijheid tot het houden van twee Jaarlijkſche Leermarkten. Wanneer zij, in 't Jaar 1581, voor eenige Jaaren, kwijtſchelding van de pagt der Waage verzocht hadden, werden zij, volgens Handvest van den Prinſe en de Staaten van *Holland*, op den 13 Julij van dat Jaar, in vergelding van hunne getrouwe dienſten, den Vaderlande beweezen, met de gantſche inkomst der Waage begunſtigd.

Op

Op 't Jaar 1588 hebben wij gezien, dat zij Vrijheid bekwamen, om het getal hunner Burgemeesteren tot op vier te vermeerderen. Desgelijks werden zij, in 1592, op den 9 Maij, bij de Ridderschap, Edelen en Steden van *Holland* en *West-Friesland*, begiftigd met een Handvest, zeer ten voordeele van de goederen der Weezen. Alle deze Voorrechten, Handvesten en Privilegien, hebben niet weinig toegebracht, tot luister en aanwas van deze aanzienlijke Stad, en haaren Koophandel.

Beschouwen wij nu nog, met weinige woorden, *Alkmaars* GILDEN EN SCHUTTERIJ.

Wat de *Gilden* betreft, deze moeten, te *Alkmaar*, niet alleen zeer oud, maar de Hoofden, of Bestierders, in vroegere dagen, aldaar in groot aanzien geweest zijn: want in het reeds gemelde Handvest van Vrouw JACOBA, van den 11 April 1426, werd aan de zestien Hoofdmannen, nevens de Dekens der negen Gilden, de verkiezing van drie Burgemeesteren en zeven Schepenen overgelaaten; het geen, in laatere tijden, aan de Vroedschappen belast en toegestaan is. Men kan, echter, met geene zekerheid bepaalen, wie deze negen geweest zijn, dewijl wij niet meer dan zeven genoemd vinden. Wanneer, in 't Jaar 1500, te *Alkmaar* het Stadhuis zou verbeterd worden, booden de Kerkmeesters van de *Parochie Kerk*, in naam derzelve Kerke, aan, tot verkrijging van de daar toe benoodigde Penningen, zekere Renten te verkoopen, mids men, bij de Reparatien, in 't gezegde Stadhuis, maakte een *Halle*, of Verkoopplaats van zekere Goederen, waarop ieder Gild in de Stad zijn Jaarlijkschen Feest- en Hoogtijd zou mogen houden; het geen nader zal blijken, wezenlijk geschied te zijn. Op den 26 Junij 1506, werd, ten voordeele van het *St. Nicolaas* of *Kruideniers Gild*, strengelijk, aan allen, die buiten dat Gild waren, verboden, geene van die Waaren langs de Straaten, of bij kleine Maat, te verkopen. Dit Gild, zegt BOOMKAMP, was, in 't Jaar 1613, nog in stand, doch is nu geheel vervallen. Zeer veele van de Stads oude Archiven zijn verduisterd, door de rampen van den Oorlog. Ja, gemelde BOOMKAMP tekent aan, dat de *Gelderschen*, in 't Jaar 1517, aldaar zo slegt hadden huis gehouden, dat bij hun vertrek de kamer van Burgemeesteren, ter hoogte van een knie, met gescheurde Papieren gevuld lag; en dat onder die onschul-

dige brieven, mede was geweest de Gildebrief van het *St. Pieters* of *Visschers Gilde;* waar voor de Gildebroeders, op den 5 September 1519, een nieuwen brief verzochten en verkreegen. Volgens Consent van Keizer KAREL DEN VIJFDEN en *Regeerders der Stad*, werd aldaar, in 1532, een *Chirurgijns Gild* opgericht, en aan dat Collegie, in de *Lombartstraat*, een aanzienlijk gebouw toegestaan. Op dien tijd, een weinig vroeger of laater, werd, bij de Regeering der Stad, de Gildebrief van het *Scheepmaakers Gild* bezegeld. BOOMKAMP stelt dit geschied te zijn in 1521; doch, volgens eenige geschreevene berichten, zou men dit omtrent het Jaar 1552 moeten stellen; gelijk dat der *Kleeremaakers* in 't Jaar 1553 opgericht was; 't welk ons doet zien, dat hier meer Gilden waren als wij boven hebben gemeld. In het Jaar 1555 vond de Vroedschap goed, dat de Gilden hunne Maaltijden, even als voorheen, op 't Stadhuis zouden houden; doch onder die bepaaling, dat, indien hunne Feestdagen invielen op Heilige dagen, zij wagten zouden, tot de hooge Mis gedaan was. In 't Jaar 1561 maakte, echter, de Vroedschap een Nieuwe Keur, waar bij dit hun verbooden werd, en ten dien einde, eene plaats in het School aangeweezen. Maar ook dit schijnt zig niet geschikt te hebben: want in 't vervolg werd beslooten, zeker Huis, op de Nieuwe Sloot, ten gebruik der Gilden te bouwen.

In dat benaauwde tijdstip voor Nederland, dat is, in den Jare 1566, waren Burgemeesteren van *Alkmaar*, niet zonder reden, beducht voor den gehaaten Beeldenstorm. Om alle onheil, zo veel mooglijk, voor te koomen, en bijzonder in de *Parochie Kerk*, vonden Hun Ed. Agtb. geraden, met goedkeuring van den Bisschop van *Haarlem*, alle de Hoofden der Gilden bij zig te ontbieden, en hen te beveelen, alle de Altaaren en Beelden voorzichtig en zonder letzel afteneemen en zorgvuldig te bewaaren. Doch deze voorzorge, hoe wijs ook, was niet in staat, de woede van 't Gemeen te beteugelen; de Kerksieraaden werden vernield. In de *Parochie Kerk* stond het Hoofd-Altaar van de *H. Maagd*, van het *H. Kruis*, van de *zeeven Weeën*, van *St. Cosmus*, van *St. Anna*, van *St. Joseph*, van *St. Huibert* en van de *Nood-Gods*. Na dat deze onzinnige woede geëindigd was, werden, zo hier als elders, volgens Plakaat van

van de Vrouwe Gouvernante, op den 24 Maij 1567, de Gilden gelast, de Altaaren in de Kerken te herſtellen, en over te geeven eene nette lijst van alle derzelver verſierſelen.

Naa de groote Staatsverandering in 1572, en ter ondersteuning van ORANJE, na dat die Vorst aangenomen, en ALBA voor Vijand was verklaard, werden ook de inkomſten der Gilden gebruikt. Als ijverige medewerkers ten nutte der gemeene zaak, verdienden zij ook allen lof. In het bijzonder maakte zig in deze Stad beroemd dat van 't *St. Eloij*, of het *Smits Gild*. Met de *Bierdraagers*, haalden zij, geduurende het beleg, uit de Abtdij van *Egmond*, een Brouwketel, Horologie, met de Klokken, en zekere bakken, tot Stads behoef; nevens hunne Vrouwen genieten zij hierom het voorregt, bij derzelver begraafenisſen, vrij beluid te worden. Behalven deze, moet hier geweest zijn zeker *Papen Gild*, wiens goederen en Inkoomſten, in het Jaar 1573, werden toegeſtaan tot gebruik en onderhoud der Schoolen, zonder die echter, te mogen verkoopen of belasten.

De SCHUTTERIJ dezer Stad beſtond, in 't Jaar 1413, uit zestig Mannen, aan welke, ten dien tijde, het recht van de Wijntap, het Quakelbord en Klosbaan onnoomen, en aan de Waag gebracht werd, mids ieder Schutter daar voor Jaarlijks één Gulden genoot. In het Jaar 1558, beſtonden die van de *Kruisboge* en *Handbus* ieder uit honderd en twaalf Man: volgens de Ordonnantie voor dezelve, van het Jaar 1650, ſtonden zij onder twee Kapiteinen, Luitenants en Vaandragers. Zij waren verdeeld in Rotten, elk Rot van tien, twaalf, dertien, of meer of minder Perſoonen, ieder onder zijnen Rotmeeſter. In 't Jaar 1572 werd hen bevolen, met zijdgeweer zig over dag te wapenen; welk bevel men vindt in de Handveſten van *Alkmaar*, van bl. 509-550. Tegenwoordig heeft men 'er vier Kompagniën, ieder van 200 Man, waar van de regeerende Burgemeeſters altoos Kolonellen zijn. Zij bevinden zig in eenen ſtaat, dat zij voor geene der welgewapende *Nederlandſche* Schutterijen behoeven te wijken.

De eerſte bewooners van *Alkmaar* waren Visſchers; 't welk te waarſchijnlijker is, als men in aanmerking neemt, de veelheid van wateren, waar mede het Vlek, bij den eerſten opbouw, omgeeven was. Men zou, zegt EIKELENBERG, (doelende op de belasting van de Tienden der Vischnetten, die zij, aande *St. Maar-*

tens

tens Kerk te *Utrecht*, moesten opbrengen) de Visscherijen niet in aanmerking genomen hebben, zo die niet van Opgezeetenen waren geoeffend geweest. Dan na dat de *Alkmaarder-Geest* tot eenen vruchtbaaren grond gemaakt was, hebben zij zig ook op den Land- en Akkerbouw toegelegd. Onder de Voorrechten hebben wij gezien, hoe deze Stad, door WILLEM DEN VIERDEN, om de andere Voorrechtsbrieven niet te herhaalen, beschonken werd met de Vrijheid van drie Jaarmarkten; waarbij den *Vlamingers*, *Brabanders* en anderen werd toegestaan, derwaards vrij ter Markt te gaan, en van daar te rug te keeren. Al vroeg was dus de toeleg, om *Alkmaar* tot een Handelplaats te maaken; waar toe deszelfs gelegenheid zeer geschikt was, zijnde het Voormeir een gereede Haaven, gemeen met de Zee, en bevaarbaar voor Koopmans schepen, welke men, in dien tijd, gebruikte om allerleije Waaren van en naar de Dorpen te voeren.

De gemelde Handvesten van Vrouw JACOBA, waren, echter, de eerste niet, tot bevordering van den Koophandel. Het graaven van een nieuwen Vaart, van *Egmond* naar de Stad, diende hier toe reeds in 't Jaar 1370, schoon Heer ARENT VAN EGMOND daar mede, mooglijk, meer het voordeel van *Egmond*, dan dat van *Alkmaar* bedoelde. In 1377 was deze Stad reeds met het recht eener Jaarmarkt beschonken. Van meer aanbelang waren de voorrechten, haar verleend en bevestigd door KAREL DEN VIJFDEN, Ao. 1527. Ook vindt men, onder de Vroedschaps-Resolutien, eene van den 27 Maij 1550; waar bij beslooten was, om aan eenen T. JS ZIJBERTS VAN WARMENHUIZEN, drie honderd Keizers Guldens te geeven, om daar mede een begin te maaken met de neering der Draperij, mits hij, binnen drie Jaaren, leverde drie honderd Lakens; waar uit blijkt, dat deze Fabrijk, door Stads kasse, in bloei gebracht is, met zodanig een gevolg, dat reeds in 't volgende Jaar bijzondere Fabrijkmeesters werden aangesteld. Om dien handel nog meer voort te zetten, had men gemaakt vier onderscheidene Looden of Stempels, welke aan de Lakenen gehangen werden. Op de eerste, las men, rondom den *Alkmaarschen Burgt*, de letteren ALKMAER, en daar onder 1553; op de tweede, zo groot als de eerste, dat is, als een Ducaton, waren, rond om een *Burgt*, op een Schild geplaatst, deze woorden, SIGILLUM: PANORV DE ALCMAER I HOGL. willende, bij verkor-

korting, in het Latijn uitdrukken, dezen Nederduitſchen zin, *Stempel der Lakenen van Alkmaar in Alkmaar.* De derde, er grootte van een Gulden, ſchijnt ouder, om de bijzondere letter; in het midden daar van ziet men alleen den naam Alkmar / en rondom deze woorden: Segel Opamorum; de Alcma; 't welk het zelfde te kennen geeft. De vierde had de grootte van een Schelling, hebbende, in 't midden, een eenvoudig *Burgje*, met de zelfde letters als de laatſte.

De *Raamen*, of die Gragt, welke heden nog den naam draagt, toont duidelijk den voorigen bloeij en ſtaat van den *Alkmaarſchen* Lakenhandel. Thans is 'er niet meer van overig, als eene vergadering, welke de Lakenwinkeliers nog ſomtijds, met die van andere Steden van Zuid- en Noord-Holland, houden, en de Jaarlijkſche aanſtelling van twee Waradijns, door de Regeering. Onder de Voorrechten hebben wij reeds melding gemaakt, hoe zij, van FILIPS DEN TWEEDEN, de Viſcherij te *Rustenburg*, in het Jaar 1571, in eeuwige pacht verkreegen; dat zij hier om hadden aangehouden, geſchiedde om dat het voordeelig voor hunnen handel was.

In het Jaar 1595, werd, binnen deze Stad, door eenen PASQUIR LAMMERTIJN, de konst uitgevonden, om door trekwerk allerlei Beelden, Historien, Veldſlagen, enz. in het Linnen te weeven, waarop hem, van de Staaten Generaal, voor eenige Jaaren, een uitſluitend Octroij verleend is. De KOOPHANDEL in 't algemeen beſchouwd, beſtaat hoofdzaaklijk in Granen en Kaas; van welke laatſte, een bijna ongelooflijk getal van ponden, op ieder Marktdag, te koop gebracht wordt; ſomtijds meer dan drie maal honderd duizend ponden op éénen dag: zo dat het, in dit opzicht, niet zeer vreemd was, dat ALBA de Hollanders in hunne Boter en Melk dreigde te verdrinken. Niet minder voorzien de *Alkmaarders* de omleggende Plaatzen, uit hunne Voorraadſchuuren, van veele nooddruftigheden, als Bier, Gort, Vlas, Linnen, Gaarn en andere goederen.

Van het ZEGEL en WAPEN der Stad, ſpreekt EIKLENBERG dus: „ De nette afbeelding van het oudſte Zegel, dat mij is ter hand „ gekomen, is, zo als het gedrukt is geweest op een Brief, „ door Burgemeeſteren, Schepenen en Raaden der Stad *Alk-*

„ *maar*,

dubbeld beſoldigden *twaalf* zodanige ſtukken hadden ontvangen, de Hoofdmannen naar evenredigheid gerekend. Dus zouden 'er zeven duizend ſtukken geſlagen zijn; en de agt honderd Soldaaten ieder *zes* genietende, bedroeg zulks één duizend agt honderd ſtukken; zo dat 'er nog twee duizend twee honderd, voor de dubbeld beſoldigden en Opper Officieren, overſchooten.

Behalven deeze Daalders, noemt P. J. VISSER nog kwarten of vierendeelen, die, tot voldoeninge van Stormſoldij, aan de Soldaaten gegeeven zijn. Ook zegt VAN DER WOUDE, dat 'er, voor tien duizend Guldens, Tinnen Penningen, van dertien Stuivers, geſlagen zijn; en VAN LOON maakt melding van Penningen van dertig, dertien, en zes Stuivers.

Veel is 'er, over deezen ſtempel der *Noodmunten*, geſchreven, doch met weinig naauwkeurigheid: zo dat men met geen zekerheid kan oordeelen, wat *Noodmunten* waren, en welke daar onder niet behoorden. Zie hier eene beſchrijving van die geene, welke men acht echt te zijn.

De *eerſte*, die van een beter ſoort van Tin is, dan de *tweede*, draagt het Wapen van de Stad; en uit het omſchrift blijkt, dat het Stads Zegel daar toe gebruikt is; dus men, met den Heer VAN LOON, zoude mogen oordeelen, dat men, uit gebrek aan ſtempel, het Stads Zegel tot de Munte gebruikt heeft; 't welk te meer grond vindt, als men aanmerkt, dat daags na het beſluit, hier toe genomen, reeds de uitdeeling aan de Krijgsknechten geſchiedde. In het midden van den ſtempel ziet men een *Burgt*, en daar om, ten deele met oude Letters, *Sigillum de Alcmar.* Uit de oudheid dier Letteren is ook ligt te beſluiten, dat dit Zegel al voor lang geſneden was; en om de grootte en fijnheid der ſtoffe, houd men deze voor echt, die aan de agterzijde gantsch blind zijn. Deze uitdeeling verwekte, onder de Soldaaten, zo veel ongenoegen, dat het naauwlijks was te ſtillen.

De *tweede* heeft een enkelen *Burgt*, ſtaande, aan de eene zijde, het getal 7, en aan de andere zijde 3, te zamen 73 uitdrukkende; deze zou voor de waarde van dertien ſtuivers uitgegeeven zijn, en is, van achteren, ook blind.

De *derde*, die men bij BOOMKAMP vind afgebeeld, en, volgens zijne gedaane aanwijzing, daar voor verkocht is, kan, volgens zijn onderzoek, daar niet voor erkend, maar moet voor een gang-

gangbaare zilveren Muntſpecie van zes ſtuivers gehouden worden.

De *vierde*, die ons daarop vertoond wordt, heeft, aan de eene zijde, een *Burgt*, en boven de letter *A*; ſtaande ter wederzijden den Burgt, 1573, en aan de andere zijde het zelfde jaartal, onder de letter *A*, en daar boven, *VI*: ten bewijze dat dit een *zesſtuiver ſtuk* geweest is: ALKEMADE en VAN LOON vertoonen deeze munt, als of dezelve van papier was geweest, ſchoon de laatſte zegt, dat zij van Tin geſlagen was. (Zie II. Deel, pag. 167.)

De *vijfde*, die ons, ter gemelde plaatze, vertoond word, was, door den gemelden ALKEMADE, aan zijnen Vriend EIKELENBERG gezonden, en mede onder de *Noodmunten* van *Alkmaar* gerekend. Op dezelve ziet men een enkelen *Burgt*, met de letters *AL*. Deeze zijn het, die de grootſte naſpoorders der *Nederlandſche Nood-* en *Stedemunten* voor de echte houden. ALKEMADE en VAN LOON hebben, met zekerheid, niet meer kunnen aanwijzen, zo als wij ook bekennen geen meer te weeten.

In den jaare 1575, op den 22 Januarij, leed *Alkmaar* wederom een geweldigen ſchok: want, na dat de ſtormen des Oorlogs van haare muuren ſcheenen gewecken te zijn, werd zij, door een woedenden ſtorm uit het Zuiden en Zuid-Oosten, beloopen, zo dat de *Huigensdijk* en *Galgendijk*, bij *Oudorp*, doorbraken, bij *Geeſtmerambacht* onderliepen, verſcheiden Huizen, ja alle Molens, op één na, om verre waaiden. Ook brak het *Hondsbosch* door, waar door de *Frieſche Dijk*, bij *St. Maarten*, mede groote ſchade leed. Niet minder trof haar de felle ſtorm uit den Noord-Westen, op den 15 Augustus 1597, waar door de nieuwe bedijking van de *Zijpe* doorbrak. Te zwaarder was in dien tijd deeze ſchade, om dat de Landerijen, in *Noord-Holland*, zeer ſchaars werden, door de menigte der Binnemeeren; en verſcheiden Huislieden genoodzaakt waren, zig naar *Groningerland* en elders te begeeven. Om deeze onheilen verder, door menſchelijke poogingen, voortekoomen, verzocht de *Alkmaarſche* Burger, ADRIAAN MAARTENSZOON COETENBURG, van de Hooge Overigheid, vrijheid ter bedijkinge van zekere gronden, gelegen buiten den *West-Frieſchen Zeedijk*, Benoord-Oosten den *Slijker-*

Dijk, de *Wieringer-Waard* genaamd; zijnde, egter, deeze bedijking eerst begonnen in het jaar 1608.

Op den 6 Julij 1653, ontſtonden geweldige beroerten onder deeze anders vreedzaame Burgerij; zij werden aangevangen door een hoop Jongens en Wijven, die de gantſche Stad ſcheenen het onderſte boven te willen keeren, hoewel het meest gemunt was op het Huis van den Burgemeeſter ZEEMAN, dien men, ten onregte, verdagt hield, als of hij den vijand Touw, Hennip en andere Oorlogs- en Scheepsbehoeften had toegezonden; en, voorwaar, deeze beroerte konde niet zonder moeite geſtild worden.

Den 20 Augustus in het Jaar 1760, even na den middag, ontdekte men een geweldigen rook en vlamme, die het Dak van de Kapél of kleine Kerk uitſloeg. De hoogte der plaatze, daar de brand was, en de ſterke Weste Wind, maakten de hulpmiddelen, die men ſpoedig aanwendde, in zo verre vrugteloos, dat men, na een uur tijds, de geheele Kerk, van boven, in vuur en vlam zag. Het bovenwerk dus onhoudbaar zijnde, zorgde men voor de naast belendende Huizen; waarin men gelukkig ook ſlaagde, terwijl tevens de wind bedaarde, en de brandende Toren ter nederſtortte, die ten deele in de Gragt, en ten deele in de Kerk viel. Kort daar na geraakte al wat in de Kerk was, in volle vlam; zo dat van dezelve niets overig bleef, dan een klein gedeelte van het dak en der muuren. Door dit ongeval verloor *Alkmaar* een van haare ſierlijkſte Gebouwen. De oorzaak daar van, zo als doorgaans, is onbekend gebleeven. Burgemeeſteren vernieuwden daarna wel de voorige Brandkeuren; doch dit, hoe nodig, herſtelde noch ontdekte het ongeval.

De KERKLIJKE GESCHIEDENISSEN van *Alkmaar* zijn zeer aanmerkelijk, als zijnde deeze de eerſte Stad, alwaar de Leere der *Hervormden* heeft plaats gekreegen. Wij houden, met anderen, het verhaal van VAN DER WOUDE, wegens de ſtichting van eenen Afgods Tempel, voor een fabel, om reden dat de geloofwaardigſte Schrijvers der Oudheid, als M. STOKE, VELDENAAR, BEKA noch HEDA, 'er iets van gewagen; wij gelooven, echter, dat daar ter plaatze, vóór de komst van WILLEBRORD, of eenen zijner medgezellen, de Afgodendienst, zo wel als op andere plaatzen, zal

in

in gebruik geweest zijn: ten minſten als men voor waarheid blijft gelooven, dat het eerſte Kerkje, onder den naam van *St. Laurens*, aldaar reeds in 't Jaar 860 voltrokken was.

Van dien tijd af aan is het dan ook, dat men den aanvang van den Christen Godsdienst ſtellen kan. Onder de beſchrijving der Gebouwen is reeds gezegd, hoe deeze vergroot, en andere tot Godsdienſtige oogmerken daar bij gevoegd zijn. De eerſte Paſtoor, welken de Geleerde Schrijver der Kerklijke Oudheden noemt, is NICOLAAS VAN HOOGWOUDE; hij plaatst hem op 't Jaar 1477; waar uit ik beſluit, dat, door de rampen, die wij reeds vermeld hebben, dit gedeelte van der Stads geſchiedenisſen mede zeer verduisterd is. Het vervolg, egter, zal ons doen zien, dat men, hier ter plaatze, mede zeer ijverig geweest is, om den Roomſchen Godsdienst, ware 't mooglijk, in ſtand te houden. En de tegenwoordige Kerkſtaat dier Gezinte doet ons zien, dat men, met het invoeren der Hervorming, door een zagter en liefderijker Geest gedreeven werd, dan de *Roomſche* Kerk: want men vindt aldaar nog *vier Statien*, welke, door twee Waereldlijke en twee geordende *Prieſters*, één *Predikheer*, en één *Minderbroeder*, aan welke laatſte nog een *Kappelaan* is toegevoegd, bediend worden.

Dat het licht der Hervorminge hier, al vroeg, zijne ſtraalen moet geſchooten hebben, blijkt, dewijl men, al in 't Jaar 1529, vind, dat 'er, om de Bloedplakaten van Keizer KAREL DEN VIJFDEN te handhaven, een vonnis werd uitgeſproken, over eenen LAMBERT DIRKSZ, die bekende, onweetend, *Herdoopers* geherbergd te hebben, zonder 'er den Officier kennis van te geeven. Zijn vonnis was, om den eerſten Zondag in Februarij eene Proceſſie te doen, blootshoofds en barrevoets, met een brandende Kaars in de hand, en vervolgens, alle Zondagen, tuſschen dien tijd en Paasch, devotelijk de Miſſe te hooren, op ſtraffe van anders voor een Jaar gebannen te worden. Ook werden aldaar, 1537, op den 6 Februarij en 24 Junij, op bekentenis van herdoopt te zijn, verdronken, GEURT, JAN MIKKERS Dogter, en onthalsd CLAAS CORNELISZ, uit de *Beverwijk*. In 1539, op den 17 Junij, werd MAARTEN LUIJKERS VAN BEVEREN, uit *Vlaanderen* geboortig, als zijnde een Herdooper, onthoofd, het Lichaam op een Rad gezet, en zijne Goederen verbeurd verklaard. Ten zelfden dage werden ELSGEN

VAN WEZEL en MARIJTJE DAVIDS Dogter, van *Leiden*, en TRIJN JANSZ VAN DULMEN, uit *Munſter*, verdronken, en haare Goederen verbeurd verklaard, dewijl zij beleden hadden, herdoopt te zijn, en niet te houden of te gelooven aan de Sakramenten des H. Altaars, of de inzettingen van de H. Kerke. Dus ſprak men, in dien tijd, van allen, die de ſtellingen der *Roomſche* Kerke, in 't ſtuk van het H. Nagtmaal en de Kerkplegtigheden, verlieten. Nog zonderlinger was het vonnis van den 13 Februarij des volgenden Jaars, waarbij CATRIJN JAKOBS VAN MUNSTER, wier bekentenis inhield, dat zij, in haare Jeugd herdoopt was, en dat haar Man of Voogd herdoopten had geherbergd, zonder dat zij zulks had aangegeeven, door Schepenen gevonnisd werd, zes Jaaren binnen de vrijheid van *Alkmaar* gebannen te blijven; op verbeurte van Lijf en Goed, en van ſtonden aan te gaan in de Parochie-Kerk, voor 't Sacrament, met een brandende Wasch Kaars, van een half pond, in haare hand, en die aldaar te laaten, God te bidden om vergiffenis, van het geen zij, tegen Hem en den Keizer, misdaan had, en verder, op den eerſten dag daarna, of bij de eerſte vergadering, te komen voor Schout, Burgemeeſteren en Schepenen, eenpaarig op 't Stadhuis vergaderd zijnde, om ook aldaar de Justitie om vergiffenis te bidden; eindelijk alle Vrijdagen, een Jaar lang, op haare knieën, in de Parochie-Kerk, de Miſſe te hooren, en dat onder bewijs van twee getuigen; op ſtraffe van gegeesfeld te worden, zoo meenigmaal zij geen Miſſe gehoord had.

Zwaarder waren de ſtraffen, in dit zelfde Jaar en 't volgende (1541), te werk geſteld, aan GERBRAND CAASZ VAN DER SCHELLENG, en aan STIJNTJE JAN MEKKENS, Weduwe, en GRIET JACOBS VAN LANGENDIJK, waar van de eerſte, om dat hij herdoopt was, op den 16 April, onthoofd, en de andere, om dat zij, willens en weetens, herdoopten geherbergd hadden, verdronken en haare Goederen verbeurd verklaard werden; zo als mede geſchiedde, den 7 Februarij in 't gemelde Jaar 1541, aan GRIETJE FRANSZ Dogter, van *Alkmaar*, die mede herdoopt was.

Den 23 Januarij 1744, werd Mr. HENRIK RUS VARKEN, op bekentenis van herdoopt te zijn, onthoofd, en zijne Goederen verbeurd verklaard; doch om dat hij beleed, dat hem zulks leed was, zijn Lighaam de Aarde gegund.

Den

Den eerſten April volgden zes vonnisſen van minder aanbelang, als het hooren van de Misſe, enz. uitgeſproken, om reden dat zij van de *Roomſche* Kerk waren afgeweeken.

Men bediende zig doorgaans van den gehaatten naam van *Herdoopers* of *Wederdoopers*, ten aanzien van meest allen, die van de Leer der *Roomſche* Kerke afweeken, dewijl het gedrag der oproerige Wederdoopers een afkeer bij Onderzaaten en Overheden verwekte, en de laatſte dus de ſtraffe, met minder gevaar van oproer, konden doen uitvoeren.

De geleerde Kerklijke Historieſchrijver BRANDT, maakt reeds, doch te vroeg, gewag van CORNELIS KOOLTUIN, als of deeze toen al de Hervorming gepredikt had. Schoon de aanvang daar van onbekend is, behoort men, echter, in het Jaar 1558 eerst melding van hem te maaken. Even ongegrond is het zeggen van SCHOOKIUS, ten aanzien van P. NANNIUS, als of deeze daar aan mede de hand zoude geleend hebben, en van LAURENSZAS, die, als Pastoor van *Alkmaar*, wel de Leermeester van KOOLTUIN was, maar nooit, als een Kerkhervormer, voor de waarheid is uitgekoomen.

Hier zoude het de plaats zijn, om van C. KOOLTUIN omſtandig melding te maken; doch daar wij, op een bijzonder Art. onder zijnen naam, van hem zullen moeten gewagen, zullen wij hier alleen eenige proeven, uit zijnen Brief aan *Timotheus*, op den 10 Januarij 1559 geſchreeven, bijbrengen. In den zelven zegt hij, hoe hij, in het eerſte jaar van zijn Prieſterſchap, in zijn geboorteſtad *Alkmaar*, (zonder, echter, het Jaar te noemen; dat evenwel niet lang vóór dien tijd moet geweest zijn: want de *Schrijver van de Nederlandſche Kerklijke Oudheden* zegt, dat hij te *Alkmaar*, omtrent het Jaar 1558, tot Prieſter is aangeſteld,) reeds, door Brief op Brief, van M. DUNCAN was vermaand, met zijne nieuwe Leer op te houden; hoe hij, naar *Enkhuizen* verplaatst zijnde, ſpoedig bij R. TAPPER werd aangeklaagd, verdagvaard en den Kerker niet zoude ontkoomen zijn, zo niet de *Enkhuizers* ernſtig om zijne loslating gebeeden hadden; dat hij, voortgaande de waarheid te prediken, op nieuw, niet zonder valschheid beſchuldigd is geworden; dat hij, op raad van TAPPER, afliet van prediken, doch niet nalatende in 't geheim zijnen post waarteneemen, op nieuw

beſchuldigd en gedagvaard werd; dat hij weder naar *Alkmaar* trok, onderwijzende daar de Kinderen, en nu en dan een Leerrede doende; hoe hij 'er, in plaatſe van LAURENS ZAS, Paſtoor geworden, en naauwlijks twee Leerredenen gedaan hebbende, zig genoodzaakt vond, naar *Embden* te vlugten; hoe verder, op den 7 Februarij des gemelden Jaars 1559, aldaar, van 's Konings wegen, zijne Goederen verbeurd en aangeſlagen waren, en ook, om zijne Lutherij, (zoo als men 't noemde) van zijne eigen Moeder ontërfd werd. (Zie verder C. KOOLTUIN.) Hier merken wij alleen nog van hem aan, dat G. VAN SPAAN, als hij, in zijne Beſchrijving van *Rotterdam* zegt, dat deeze C. KOOLTUIN de eerſte *Gereformeerde* Predikatie in *Rotterdam* deed, den 14 November 1572, deezen Man niet kan bedoeld hebben, dewijl hij reeds in 1567 overleeden was.

KOOLTUIN dus het land hebbende moeten ruimen, was daarom de zugt voor de gezuiverde Leere niet geheel verbannen; de invoering van de beſluiten van 't *Concilie van Trenten*, noch het aanſtellen der nieuwe Biſſchoppen, was daar toe bekwaam. De duidelijkſte bewijzen daar van zag men, in het Jaar 1566, wanneer JAN ARENDSZ, van *Alkmaar*, de eerſte openbaare Preek buiten *Hoorn* deed, hoe ſterk ook EGBERT HUIK, een *Amſteldammer*, welke de *Alkmaarſche* Paſtorij, voor 500 Guldens Jaarlijks, gehuurd had, ter voorkoming van zijne ſchade, zig daar tegen verzette. (Zie verder JAN ARENDSZ.) Men vind insgelijks gewag gemaakt van eene ſamenſpraak over den Godsdienst, gehouden in de Herberg *'t Gulde Vlies*, tuſſchen deezen JAN ARENDSZ, REINIER KANT, en nog een derden, met Heer JAN HOOG EN LAAG, Priester, KLAAS PIETERS en JAN LAP, Proost van *Haarlem*; welk geſprek, om den grooten toeloop van Volk, door de Regeerders moest geſtuit worden. Echter verhinderde dit niet de openbaare Preek van gemelden ARENDSZ, op den 21 Julij, buiten de Stad, zo min als die van daags daar aan volgende door PIETER GABRIEL; welke Predikatien, in 't laatst der gezegde Maand, eerst in de Lijnbaan buiten de Stad, en daar na in een Schuur, gehouden werden. Gemelde EGBERT HUIK werd door drift hier tegen zodanig bevangen, dat hij krankzinnig werd en te *Amſteldam* in 't Dolhuis zijn leven eindigde. Dit preeken geſchiedde vervolgens door ALBERT GERRITSZOON en

PIE-

PIETER CORNELISZOON, welken laatſten men, op 't Register der *Alkmaarſche* Predikanten, als den eerſten gemeld vind; hij word aldaar gezegd, in 1564 beroepen, en in 1608 Emeritus geworden te zijn; doch, vóór 't Jaar 1666, vinde ik van zijnen naam, veel min van zijne bediening, niets gemeld, als dat hij een Leerling van KOOLTUIN zoude geweest zijn. Allerwaarſchijnlijkst is het, dat hij, nevens JAN ARENDSZ, eerst in 1572 wettig beroepen is, wijl 'er, in dat Jaar, eerst Octrooi toe verleend werd, en aan hun, in het volgende Jaar, betaald de ſomme van 30 Guldens Ampt-Geld.

Op den eerſten September kwam, ſchoon tegen 't verbod der Gouvernante, de Heer VAN BREDERODE, met zijne Huisvrouw en twee Zusters, in 't gevolg van zijne Excellentie den Heere Prinſe VAN ORANJE, met eenige Paarden binnen *Alkmaar*. Daags daar aan werd, aan den Heer VAN BREDERODE, door zekere Perſoonen een Request overgegeeven, behelzende het verzoek om de Kerk der *Minderbroeders* tot gebruik te mogen hebben, voor de *Gereformeerden*; doch het antwoord was, dat zulks niet in zijne magt was, alzo 't *Regalia* waren. Het gemelde aanzeinlijk gezelſchap vertrok des nademiddags ter Stad uit, wanneer de gehaate Beeldeſtorm aanving. In de *Sententien* en *Indagingen* des Hertogs VAN ALBA, door den Heer J. MARCUS bijeengezameld, vinden wij, op bl. 335—340, onder anderen gemeld, dat DIRK VAN MAERTENESSEN, *van Schagen*, inwoonder van *Alkmaar*, een der aanvoerders was van dat woest bedrijf: weshalven hij, zo om dit, als om 't werven van Volk, op den 13 November 1568, bij vonnis van den Hove, in *'s Hage* gevierendeeld werd. Ook zijn, in 't opgemelde Jaar 1568, uit naam van ALBA, te *Alkmaar* ingedaagd, PIETER CORNELISZ, GROOTE PHILIP en andere, tot veertig in getal. (Zie gemelde Sententien, bl. 21, 70 tot 72, 118. enz.)

De Regeering der Stad, alle vermogens inſpannende, om den Roomſchen Godsdienst in ſtand te houden, verzocht, in 't volgende Jaar, aan den Biſſchop van *Haarlem*, zeer ernſtig, om een goed en bekwaam Paſtoor, aan wien zij, boven het gewoone inkoomen, beloofde een ſomme van 200 Guldens Jaarlijks; het geen toegeſtaan werd. En zo ik mij niet bedriege, was het HILARD DIRKS, van *Waterland*, een Man van Ouden Adel, en

toen Pastoor te *Velzen*, die thans werd aangeſteld, en naderhand, den 11 December 1573, als een groot voorſtander van zijnen Godsdienst, nevens DAVID LEENDERTS, is omgebracht. Van deezen EILARD DIRKS vindt men eenige bijzonderheden, in 't *Batavia Sacra*, II. Deel, bl. 417. ALBA, om den ſtrik van het geweeten te ſterker te doen knellen, deed alomme afkondigen, dat, als het Misbrood, of de H. Olij, ter berichting van de Zieken, over ſtraat gedragen werd, op ieders gelaat gelet, en de oneerbiedigheid geſtraft moest worden. Dan, met dit en veele andere Tiranniſche bedrijven, maakte hij den Roomſchen Kerkdienst meer en meer gehaat.

Zeer ſtreng handelde, in het Jaar 1570, *Mr.* AUGUSTIJN VAN TEILINGEN, Schout der Stad *Alkmaar*, met hun, die, wegens verandering in den Godsdienst, bij hem verdacht waren; men zou een voorbeeld konnen aanwijzen, in 't geval van WILLEM WOUTERSZ VAN BUUREN, die van herdooperij beſchuldigd was.

Schoon deeze Stad, in den aanvang van 't Jaar van 1572, nog onder den ijzeren duim van ALBA gekneld was, nam, echter, de Hervorming zo zeer toe, dat de handelingen van een Sijnode, eerst te *Embden* en naderhand te *Edam* gehouden, aldaar nader bevestigd werden. Op den 28 Junij, nadat *Alkmaar* aan de zijde van *Oranje* was overgegaan, ſtelde de Prins aldaar tot zijnen Luitenant Gouverneur Jonkheer DIRK VAN SONOIJ. In de Inſtructie, hem ter hand geſteld, was hem vooral belast, te zorgen dat het Woord Gods aldaar verkondigd werd, zonder, nogthans, te gedoogen dat die van den Roomſchen Godsdienst eenige overlast geſchiedde, of daar in belet werden. Doch, hoe heilzaam 's Vorſten bevelen waren, de uitvoering beantwoordde niet aan dezelve: vooral moesten het de Geeſtelijken ontgelden. Men denke niet dat P. OPMEER, in zijn *Catholijk Martelaars Boek*, II. Deel, bl. 1931, alwaar hij van *Alkmaarder* Geeſtelijken ſchrijft, de zaaken vergroot heeft: neen; te deerlijk handelde het Krijgsvolk van SONOIJ, onder bevel van den door hem aangeſtelden Gouverneur WILLEM MOSTERT; het zig, als 't ware, tot eene eere rekenende, de *Spaanſchen* in wreedheid te evenaaren, ſleepte hij DANIEL ARENDONK, JAN VAN NAARDEN, CORNELIS VAN DIEST, LODEWIJK VOETS, ADRIAAN VAN DER GOUDE en ENGELBERT TERBORGT, naar *Enkhuizen*, daar zij werden opgehangen. En

hoe

hoe gelukkig zou men zig mogen noemen, indien dit het eenigſte misdrijf van die tijden ware, en men, van der Hervormden zijde, zig kon beroemen, geen wraak met wraak vergolden te hebben! Nogthans moet men, in dit geval, niet alleen de Lands en Stads Regeering, maar ook SONOIJ het recht doen, dat deeze handelwijze der verbitterde Soldaten tegen hunnen wil geſchiedde. De geloofwaardige BRANDT verhaalt, berichten gezien te hebben, dat deeze *Alkmaarſche* Monniken, uit weerwraak van eenen gehangenen Trompetter van SONOIJ, die gezonden was om eenigen zijner Gevangenen te losſen, waren opgehangen. Hoe het zij, op de Art. SONOIJ en van LUMEIJ, GRAAVE VAN DER MARK, zal men zien, met welken afkeer de Staaten hunne misdrijven beſchouwd hebben. Laaten wij hier nog bijvoegen, dat deeze mishandeling der Monniken gepaard ging met de verdelging van hunne verblijfplaatzen, die bijna tot den grond toe geſloopt werden.

Geduurende den tijd des belegs, en wel op Vrijdag den 28 Augustus 1573, overleed zeer Godvrugtig, de tweede der *Alkmaarſche* Predikanten, JAN ARENDS, van wien wij nader, op 't bijzonder Art. zullen moeten ſpreeken.

Wij hebben reeds gewag gemaakt van eenen EILARD DIRKS VAN WATERLAND, als van een Priester van ouden Adel, en wel eer Pastoor te *Velzen*. Deeze had zig, geduurende den tijd des Belegs, ſchuil gehouden, en was, volgens zijn eigen zeggen, geduurende 37 weeken, niet onder den blooten Hemel geweest. Op den 5 September, werd hij ontdekt, in 't huis van eenen, genaamd de *Kransbakker*, in de *Langeſtraat*, die ook, nevens zijne Vrouw en dogter, in hegtenis genomen werd; als ook Priester DAVID LEERTS; den Lof van den eerſten vindt men bij OPMEER, II. Deel, bl. 172. zeer breed uitgemeeten. Van den tweeden verhaalt hij, bl. 199 en 200. dat de Gouverneur CABELJAUW, die zig daáglijks deed vinden bij de gravers, die de ſterkten opmaakten, gebood, dat men gemelden DAVID LEERTS, bij geval daar wandelende, zoude aangrijpen en gevangen zetten, omdat zijn buurman aan hem bekend gemaakt had, dat hij een Priester was, die zeer ijverig tegen de *Calvinisten* had uitgevaaren. Zij zaten tot den 11 December, ſchoon OPMEER hunnen dood bepaalt op den derden van die maand. Vol-

gens zijn verhaal, zouden de Gereformeerde Predikanten, meermaalen, met den eerst genoemden EILARD hebben geredentwist, en hem, bij CABELJAUW en ZONNENBERGH, aangeklaagd en beſchuldigd, als een die van kant moest; 't geen hun werd toegeſtaan; doch dat men EILARD, om aan zijne goederen te komen, die men zeide dat veele waren, overbracht ten huize van den Provoost, en zijne vrijheid beloofde, zo hij nog 300 Guldens voor rantzoen wilde opſchieten, boven de 200, die hij reeds gegeeven had, 't welk hij aannam, en daar op des avonds een ruimer maaltijd nam, dan hij gewoon was; Dat des nachts om twee uuren, de Provoost aan hem en LEENERTS, die in dezelfde kamer ſliep, na hun opgewekt te hebben, aanzeide, dat zij zig ter dood moesten bereiden, dewijl dit hun laatſte nagt was; Dat LEENERTS daar op groot misbaar maakte, maar van EILARD getroost werd, die wel gemoed, zijnen gouden Ring van den vinger trok, en aan de dienstmaagd van 't huis, voor haare oppaſſing zedert eenige dagen, tot een geſchenk gaf; Dat, na vergeefſche aanſpraak der Predikanten, de Gerechtsdienaars kwamen, en de gevangenen naar den Steenbrug leidden, van welken men, langs de *Langeſtraat*, op de Groote Kerk ziet; aldaar zoude EILARD de burgers te vergeefsch tot hulp geroepen hebben, dewijl 'er niemand kwam, dan een oud wijf, die al ſcheldende haar ſpinnewiel verliet; 's morgens om zes uuren, werd eerst EILARD (na dat hij den 30ſten Pſalm had opgezegd) en daar na LEENERTS opgehangen. Tegen den avond werden de Lijken, op een wagen, naar het Kerkhof gevoerd, en na van hunne kleederen ontbloot te zijn, in een graazige weide begraven. Schoon men niet in ſtaat is van hun misdrijf verſlag te geeven, is het, echter, te vermoeden, dat zij zig aan 't een of ander zullen hebben ſchuldig gemaakt, behalven den ijver voor den *Roomſchen* Godsdienst, waar van wij gezegd hebben, dat in 't tweede Deel van 't Latijnſche *Batavia Sacra*, fol. 417, gewag gemaakt word: hoewel ook, aan den anderen kant, de uitvoering van het vonnis, eer het nog dag was, ons reden geeft te denken, dat zij beide, en bijzonder EILARTS, zeer van de hunnen moeten bemind geweest zijn.

Op den 11 April 1575, werd, binnen deeze Stad, een Sij-

no-

node door Gereformeerde Predikanten van 't Noorderkwartier gehouden, waarop over de Leere, Orde en Welſtand der Kerke gehandeld, en eenige geſchillen tusſchen de Predikanten beſlist werden. Volgens het verhaal van BOR, zou SONOIJ als Voorzitter daarbij tegenwoordig geweest zijn, om door zijn gezag de handelingen te beſtieren; dan hij genoodzaakt zijnde, zig naar 't *Barndegat* te begeeven, werd zijn plaats vervangen door FILIP CORNELISZOON, Burgemeeſter der Stad.

Op het Jaar 1578 tekent BRANDT aan, dat DIRK VOLKERTSE COORNHERT zijne klachten, over de *Hoornſche* en *Alkmaarſche* Predikanten, voor de Staaten bracht, als wordende van hen op den Predikſtoel uitgemaakt, voor *een Ketter*, *Libertijn* of *Vrijgeest*; waar op hij ten antwoord kreeg, *dat, als hij zig in alle ſtilheid en getrouwheid als andere onderzaten wilde gedragen, en, zonder goedkeuring der Staaten, aangaande de Religie niets uitgeeven, als dan het recht der Gendſche Vrede zoude genieten, en volgens dien bevrijd zijn van alle gevaarlijkheden, verongelijkingen en overlast*; zie verder 't Art. D. V. COORNHERT. Op 't Art. TACO SIJBRANDS zal men zien, wat deel de Klasſis van *Alkmaar* gehad hebbe, in 't beroep van hem te *Medemblik*, waar toe zij hem ernſtig hadden aangepreezen.

Van de *Alkmaarſche* Predikanten, vindt men EVERHARDUS GERSTERANUS onder die geene, die, nevens den Hoogleeraar SARAVIA, in den Jaare 1587, in 's *Hage* ontboden waren, om, met anderen, over eenige punten, raakende den welſtand van Land en Kerk, te raadpleegen. Schoon hun, door de Gemachtigden der Staaten, gezegd was, dat de oeffening der andere Gezinten, als die der Papisten, Doopers, enz. niet kon geweerd worden, brachten, echter, die van de Klasſis van *Alkmaar*, op een *Sijnode* tot hunnent gehouden, de volgende Vragen op het tapijt: *Eerst*, of men een Kind, waar van de Vader tegenwoordig was, en weigerde de hem voorgeſtelde vraagpunten te beantwoorden, zoude doopen? Waarop het antwoord was ja, dat men zulks doen zoude, uit kragt van 't verbond Gods. *Ten tweeden*, of het niet noodig ware, eenige groote zamenkomſten van jonge lieden, die met den Gebede begonnen, en met Dankzeggingen eindigden, te beletten? Waarop 't antwoord was, dat, daar dezelve nog niet waren, zoude men die niet toelaten, en daar zij

wa-

waren, zoude de Kerkenraad, door zachte middelen, dezelve zoeken te vernietigen. Hoe ijverig men zig, hier ter Stede, tegen de Leere der Wederdoopers verzette, bleek in 't Jaar 1592, in eene Zamenſpraak tuſſchen de Predikanten, en eenen PIETER CORNELISZ. een Leeraar der *Mennoniten*, welke zamenſpraaken de Magiſtraat geraden vond te doen eindigen.

In het volgende Jaar verzocht de Hoogleeraar BONAVENTURA VULCANUS de Magiſtraat, om haare goedkeuringe, wegens de uitgaave der Werken van PETRUS NANNIUS; doch de Wethouders, overwegende, dat NANNIUS niet kon worden aangemerkt als een Man, die den Proteſtantſchen Godsdienst was toegedaan geweest, en daar en tegen zijnen ijver en waakzaamheid openlijk had doen blijken, vorderden zij alvoorens eene Naamlijst van 's Mans ſchriften; welke eisch als de reden kan worden aangemerkt, dat zij als nog verſtrooid zijn. Niet minder ijverig betoonden zig, in dat zelfde Jaar, de Kerklijken, wordende, op de Sijnode aldaar, de *Hoornſche* Predikant CORNELIS WIGGERS, om zijne gevoelens over de Eeuwige Voorſchikking, Erfzonde, enz. in zijn Ampt geſchorst. Zie CORNELIS WIGGERS.

Op eene volgende Sijnode, in 1598, werd TACO SIJBRANDS, wiens naam wij hier vooren gemeld hebben, te *Alkmaar*, alwaar hij bekende, overeen te ſtemmen in gevoelen met MELANCHTON en DUIFHUIS, of die van de *St. Jacobs* Kerke te *Utrecht*, bij dat gevoelen gelaten, en in zijnen dienst in vrede bevestigd.

De twisten, die, in de Nederlandſche Kerk, een aanvang hadden genomen, over de onderteekening van *de 37 Artikelen der Nederlandſche Geloofsbelijdenisſe en Catechismus*, en waar tegen gemelde TACO SIJBRANDS en CORNELIS WIGGERS zig mede aangekant hadden, van tijd tot tijd heviger wordende, begeerden de Kerklijken eene Nationaale Sijnode. De Staaten bewilligden hier in, mids beide geſchriften daar bij zouden worden herzien: eene bepaaling, in welke het grootſte deel der Gereformeerde Predikanten weigerde te berusten. In den jaare 1608, nam men, in de Klasſis van *Alkmaar*. ook deeze zaak bij de hand, en verzette 'er zig tegen het beſluit der Staaten. De eerſte ſtrubbeling, hier openbaar veroorzaakt, geſchiedde door de weigering van WILHELMUS LOMANNUS, om die beide geſchriften te onderteekenen, en door de Klasſis, die, buiten dat, hem als Predikant te *Ha-*

ring-

ringhuizen weigerde te erkennen. LOMANNUS bragt zijn bezwaar in aan den Heer *van Schagen*, als Heer van gemelde Dorp. De Kerkelijken, of de Klasſis, vermaand zijnde, hem, als Predikant van *Haringhuizen*, zijnen dienst te laaten waarneemen, weigerden zulks, om dat LOMANNUS, (zo als zij zeiden) het recht der Kerke nu benadeeld had, nog meer dan te vooren. De weigering van LOMANNUS, aan 't nieuw opgeſtelde formulier van toeſtemming, en verbintenisſe aan de Belijdenis en Catechismus, werd gevolgd door nog drie andere: ADRIAAN VAN RAAPHORST, JAN EVERTSZ VAN VELZEN en ANDREAS VOLKERS. Deeze, door de Klasſis gewaarſchuwd, dat men hun in den dienst ſchorzen zoude, brachten hunne klachten voor de *Heeren Staaten van* Holland en West-Friesland; op welke klachten de Staaten aan de Klasſis van *Alkmaar* gebooden, LOMANNUS in zijnen dienst te ſtellen, en de drie andere ongemoeid te laaten; hun verder beveelende, van alle verging van onderteekening van 't nader gemaakte formulier zig te onthouden, en het aan de Staaten overtezenden. De Klasſis (zegt het *Hiſtorisch Verhaal van Alkmaar*) weigerde den Brief der Staaten, hun door de drie gemelde Predikanten ter hand geſteld, niet alleen te leezen, maar wilde ook VENATOR, Predikant te *Alkmaar*, noodzaaken, het Formulier te teekenen; maar de weigering van deezen had ten gevolge, dat de Misſive der Staaten door de Klasſis geleezen werd. VENATOR, de onderteekening weigerende, werd mede in zijnen dienst geſchorst; het geen, na eenig beraad, door de Vroedſchap afgekeurd werd, die begeerde dat hij, bij voorraad, in zijnen dienst zoude volharden. De Predikanten PETRUS CORNELIUS en CORNELIUS HILLENIUS, nevens eenige Ouderlingen, beſlooten hierop, tegen de Burgemeesteren, Scheepenen en Vroedſchappen een Protest te laaten aantekenen; 't geen door een ander lid der Klasſis gevolgd werd, op den 10 December des Jaars 1608. Het volledig verhaal van deeze zaaken zal men vinden op 't Art. ADOLPH VENATOR.

Het geſchil bleef te *Alkmaar* niet onder de Kerkelijken. Sommigen van de Wethouderſchap, hun toegedaan, zochten de zaak ſleepende te houden, op hoope van, bij de gewoone Jaarlijkſche verandering, iets tot hun voordeel te zullen bewerken; doch de twisten veranderden in merklijke beroerten. Met de verande-

ring

ring der Regeering kwamen 'er eenigen op 't Kusſen, waar over het grootſte deel der Burgerij groot misnoegen betoonde. Men had, zeiden zij, tegen Stads voorrechten; Vader en Zoon, en Zwagers in de Vroedſchap gedrongen; andere ſtookten hier onder, dat men de Stad met Soldaten zoude voorzien, om deeze Nieuwelingen kracht bij te zetten. De Burgers, aan deeze losſe geruchten geloof geevende, liepen te Wapen, en bezetteden de Posten. De Vroedſchappen waren mede onderling verdeeld; ieder keerde zig, om zijne partij den kans af te zien, op 't ſpoedigſte tot de Staaten. Deeze, de ontſtelde gemoederen niet konnende bevredigen, zonden Gemachtigden derwaarts, met bevel, om de Burgers het geweer te doen afleggen, alle de Magiſtraaten en Vroedſchappen te ontſlaan van Eed en Dienst; andere goede vreedzame Perſoonen tot Vroedſchappen in hunne plaatzen te kiezen; aan deeze te belasten de benoeming van een dubbeld getal, tot Burgemeesteren en Scheepenen, uit welke de gemagtigden een enkel getal zouden kiezen. Deeze verandering geſchiedde op den 22 Februarij 1610. Hoe het met VENATOR en HILLENIUS afliep, zal op het Art. van den eerstgenoemden gezegd worden.

Andermaal gebeurde hier, uit oorzaake van Kerkelijke beroerten, verandering in de Regeering. Op den 8 October 1618, was reeds de Lijfwacht van Prins MAURITS binnen *Alkmaar* gekoomen; volgende Zijn Hoogheid den tienden derzelfde Maand, verzeld van omtrent honderd Wagens, van welke eenigen der voorſten omtrent honderd Musketiers voerden. De Schutterij was in de Wapenen, doch het Stadhuis door 's Prinſen Lijfwacht bezet. Ook ſtond een Vaandel *Schotten*, dat aldaar in bezetting lag, in 't geweer. De Prins, den elfden in de Vroedſchap verſcheenen zijnde, die toen uit zeven en twintig Leden beſtond, ontſloeg hen allen van Eed en Dienst, en ſtelde eene nieuwe Vroedſchap van vier en twintig Perſoonen aan, onder welke ſlegts agt van de ouden waren; en verder nieuwe Burgemeeſteren en Schepenen. Zekerlijk was deeze verandering geſprooten uit het advis, door de afgedankte Regeering, op het houden van de Nationale Sijnode, gegeeven, waar bij zij verklaard had, *te zullen te vrede zijn, te komen tot de Nationaale Sijnode, zo die kon gehouden worden met behoudenisſe van de Vrijheden en Ge-*

rech-

rechtigheden des Lands, en aangeleid tot vereeniging, zonder eenigen dwang, overeenkomſtig 't geſchrift van de Heeren Edelen. Zij toonden dus, meer den Remonſtranten, dan den Contra-Remonſtranten toegedaan te zijn.

Maar de Hekken nu verhangen zijnde, geraakten aldaar de Remonſtranten in 't onderſpit. Deeze, of liever 't Graauw (om mij van de woorden van den Heer WAGENAAR te bedienen) 't welk hun toegedaan was, en met mocite verdroeg, dat de Predikanten van hun gevoelen alomme geſchorst werden, of buiten bediening geraakten, veroorzaakten aldaar, terwijl de Sijnode gehouden werd, merkelijke beweeging. In de Maand Maart des Jaars 1619, overweldigden zij de Kerk, braken de Klasſis kist open, en ſcheurden het Klasſis boek aan ſtukken. Zeker Contra-Remonſtrant werd door hen geweldig aangetast, op een Schuifkar gezet, en ſpottelijk herom gevoerd. Aan alle welke bedrijven, de Remonſtrantſche Predikant JOHAN EVERTSZOON GEESTERANUS, volgens BRANDT, onſchuldig werd bevonden.

Die heillooze twisten, zedert geëindigd zijnde, geraakte ook de Kerk van *Alkmaar* in vrede; wordende de Hervormde Gemeente aldaar bediend door vier Predikanten, tien Ouderlingen en twaalf Diaconen. 't Leed, echter, niet lang, of 'er ontſtonden wederom onlusten, van welke wij, als behoorende tot de Kerkelijke zaaken, tot ſlot van ons berigt van dezelve, nog een kort verſlag moeten doen.

Het blijkt niet, dat de *Lutherſchen*, vóór het Jaar 1638, te *Alkmaar*, geregelde Godsdienstöeffening gehad hebben; tot dien tijd toe, kwamen zij in ſtilte bij een, en hoorden, bij voorkomende gelegenheid, eenen hunner Leeraaren. De Wethouders zogten deeze bijeenkomſten te beletten, en verbooden dezelve meer dan eens, dog vrugteloos; weshalven de Regeering de vergaderplaats, in 't Jaar 1641, genoegzaam geheel deed ſlegten. Een hoop Soldaaten, die, met ſtillen trom, intusſchen, de wacht gehouden hadden, brandden, toen het werk verricht was, gelijkerhand los, even als of zij eene groote overwinning bevochten hadden, en trokken naar 't Stadhuis, alwaar verſcheiden tonnen Bier, tot belooning van deezen Heldenmoed, ten beste lagen. Verre van daar, dat dit onedelmoedig bedrijf, en het dreigen van Ballingſchap, de *Lutherſchen*

ſchen, van 't oeffenen van hunnen Godsdienst zoude hebben afgeſchrikt, waren zij van oordeel, daar in te moeten volharden, ter eere van God en tot behoud der zielen, zonder dat men hun van eenige ſtoutheid kon beſchuldigen. Op den 14 Augustus van 't gemelde Jaar, kwam de Schout hunne *Vergadering* ſtooren. Hoe veel reden zouden zij niet gehad hebben, hem de tijden en oogmerken van Prins WILLEM te erinneren? Zij vingen, zeer bezadigd, aan eene nieuwe Kerk te bouwen; en men vindt niet, dat zij, na de voltrekking van dezelve, in het Jaar 1645, meer gemoeid zijn. Deeze Kerk is thans een deftig gebouw, en nog in dien zelfden ſtaat, waar in dezelve, in 1692, gebouwd werd. Die Gemeente word door één Predikant bediend.

Talrijker zijn aldaar de *Remonſtranten*, die 'er meede één aanzienlijke Kerk hebben, benevens twee Predikanten: en zo ook de *Doopsgezinden*, aan wien twee Kerken zijn toegeſtaan.

Wat nu voorts aangaat de *Waereldlijke Geſchiedenisſen*; men vindt aangeteekend dat in 't Jaar 924, deeze Stad, door de *Friezen*, welke Graaf DIRK DE TWEEDE, in 't voorige jaar, meende bedwongen te hebben, overrompeld en verbrand werd. In 1073 had zig Hertog GODEFRIED, of GOVERT MET DEN BULT, binnen *Alkmaar* begeven; hij werd daar in, door de *West-Friezen*, geduurende den tijd van negen weeken, zo geſtreng belegerd, dat het met hem tot het uiterſte zoude gekoomen zijn, ware hij niet, door Biſchop WILLEM, op zijn verzoek, ontzet.

In den Jaare 1132, werd de Stad, andermaal, door de *West-Friezen*, geplonderd; dan nog feller door de *Friezen* aangevallen, in 't Jaar 1166, wanneer zij uit weerwraak, door de *West-Friezen*, na een kort beleg, overmeesterd, geplonderd en verbrand is; drie Jaaren daarna, onderging zij, van nieuws, het zelfde lot.

Rampzaliger gevolg voor deeze Stad, had haare eenzijdigheid voor Vrouwe JACOBA VAN BEIJEREN, die zig met ernst had toegeleid, om *Alkmaar* en de *Kennemers* op haare zijde te brengen, en door die hulp *Haarlem* te bemachtigen. Naauwlijks vertoonde zig de Gravin aldaar in Perſoon, in het Jaar 1426, of eenige *Kennemers*, *Waterlanders* en *Westfriezen* trok-

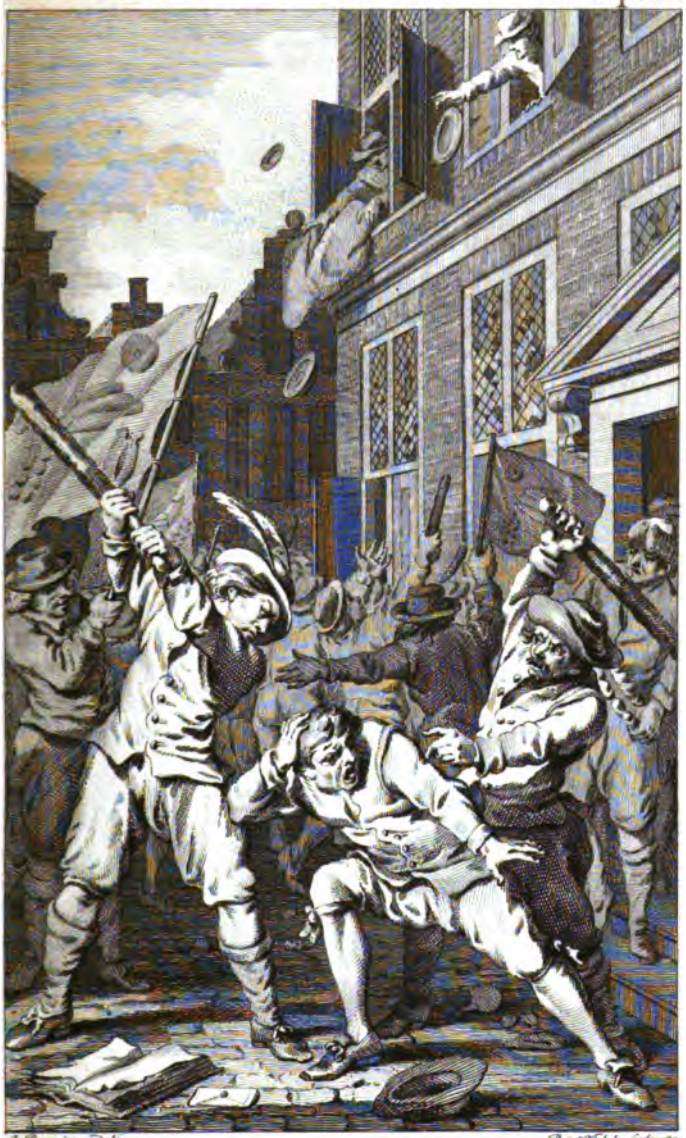

WOEDE VAN HET KAAS EN BROODS VOLK TE ALKMAAR.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX
TILDEN FOUNDATIONS

trokken, met een aanzienlijk getal, op, om *Haarlem* te belegeren. Doch deeze onderneeming, zo als meest alle andere van JACOBA, liep ongelukkig ten einde; dus moesten de *Kennemers*, en te gelijk met deeze ook *Alkmaar*, de wraak van Hertog FILIPS VAN BOURGONDIEN, op 't ſtrengst bezuuren; tot ſtraffe werd hun opgeleid, Poorten, Muuren en Vestingen te ſloopen, zonder voortaan Stads recht te mogen gebruiken; de verwoeste Sloten *Nieuwburg* en *Middelburg* wederom in den voorigen ſtaat te herſtellen, en daarenboven de boete van *agt duizend Kroonen* te dragen, te betaalen binnen zes Maanden. Onder de Voorrechten deezer Stad hebben wij reeds aangetekend, hoe dezelve, eenige Jaaren hier na, door gemelden Hertog FILIPS, van het achterſtallige deezer boete, enz werd vrijgeſprooken.

Niet minder gevaarlijk ſtond het met de *Alkmaarders* in het Jaar 1591, wanneer het *Kaas* en *Broods Volk* daar binnen trok; die van *Schagen* en andere *Kennemers*, vielen eerst aan op het Huis van KLAAS KORF, den Rentmeeſter, die door zijne ſchraapzucht zeer in den haat des Volks was; de eerſte woede trof zijnen Dienaar, dien zij doodſloegen: en was KORF, tot zijn geluk, niet van huis geweest, hem zoude geen beter lot getroffen hebben; zij zig derhalven aan den Meeſter niet konnende wreeken, zo moesten zijne Goederen het ontgelden, die alle vernield werden. Zelfs groeide deeze oproerige hoop, door het toeſchieten van eenige *Alkmaarders*. *Haarlem* zond eenige gemagtigden, om de oproerigen tot bedaaren te brengen; de redenen, door hen aangevoerd, herſtelden wel eenigzints den vrede, doch het muitend volk bleef der Burgerije op den hals hangen. De Stadhouder, JAN VAN EGMOND, maakte zig in 't volgende jaar gereed, om het van daar te doen vertrekken; doch, zijne magt te gering zijnde, moest hij zien, dat zij zelfs *Haarlem* innamen; het welk de Hertog van *Saxen* hun gevoelig betaald zette, zo als wij reeds onder 't Art. ALBERT VAN SAXEN hebben gemeld.

CHRISTIAAN DE TWEEDE, Koning van *Denemarken*, zig, in het jaar 1529, vleiende, van nieuws in zijn rijk herſteld te zullen worden, na dat hij hier lang zijn verblijf gehouden had, deed eenige Schepen in *Zeeland* gereed maaken, welker uitloopen, op verzoek der *Hollandſche* ſteden, door de Gouvernante, in 't Jaar 1531, belet werd. Men vreesde ook zeer kwaade gevol-

gen, uit de vermeedering van het volk, welk hij, in *Oostvrieſland*, in zijnen dienst zogt te krijgen. De Keizer zelf, die zig ten dien tijde in de Nederlanden bevond, ontzeide hem zijn verzoek van Schepen te mogen huuren, om de bijeengezamelde magt over te voeren. CHRISTIAAN, dus voor 't hoofd geſlooten, ondernam een inval in *Holland*, toen van krijgsvolk geheel ontbloot. Zonder van dien ſtroopenden tocht hier een volkomen verſlag te doen, bepaalen wij ons tot *Alkmaar*, en zeggen, dat de Koning, aan het hoofd van 3000 man, naar het toen onbemuurde *Alkmaar* trok, terwijl de overigen zijner plonderaars zig in den *Haag* en om *Delft* bezig hielden. De Koning en de zijnen vertoefden, binnen deez onbemuurde ſtad, den tijd van vijf dagen, en verrichtten aldaar zo veel kwaads, dat de Regeering de ſchade op *agt of negen duizend guldens* begrootte: voorwaar, een aanmerkelijke ſomme in dien tijd. Breder vind men de rampen der ſtad, hier door veroorzaakt, in een Request der *Alkmaarders*, aan Keizer KAREL DEN V. Zie BOOMKAMP, bl. 74.

Hoe weinig bericht men ook vinde, bij de *Nederlandſche* Hiſtorieſchrijvers, dat *Alkmaar* aan 't begin der *Nederlandſche* beroerten zijn aandeel heeft gehad, loopen 'er, echter, zaaken te zamen, waar uit men veilig beſluiten mag, dat 'er, onder de bewooners van *Alkmaar*, al vroeg, zig mannen bevonden hebben, die naar de gulden vrijheid haakten. De uitvoering der Bloedplakaaten had, zo wel daar als elders, een afkeer voor *Romes* kerkleer verwekt; gelijk ook de Sententie van *Alba*, uitgeſprooken over eenige *Alkmaarders*, in 't jaar 1566, welke, met andere *Noord-Hollanders*, zig verbonden hadden, om aan den Prinſe VAN ORANJE, als hij in *Holland* komen zoude, *Alkmaar* en *Hoorn* te doen overgeeven. Doch 's Lands Geſchiedenisſen leeren ons, dat, door de magt van BOSSU, de aanſlag te niet liep, en *Alkmaar* nog aan de *Spaanſche* zijde bleef, tot in het jaar der vrijheid 1572, wanneer het, na den heugelijken ommekeer, nevens andere *Noord-Hollandſche* Steden, zig onder het Stadhouderſchap van ORANJE begaf.

Nimmer, echter, was men in *Alkmaar*, en in gantsch *Holland*, voor deeze ſtad meer beducht, dan naa het overgaan van *Haarlem*, in 't jaar 1573. ORANJE was de eerſte, die voor het aanſtaande beleg zijne vreeze toonde. Jonkheer JACOB KABBEL-

JAUW

JAUW was, door den Prins, met eenig volk derwaarts gezonden; doch men weigerde hem binnen te laaten. Hij onthield zig te *Heilo* en te *Egmond*; doch, op de aannadering des vijands, begaf hij zig onder de ſtad. De reden, waarom men hem weigerde binnen te komen, was een geſchil tusſchen de Regeering en de Burgerij. Eindelijk werden KABBELJAUW en RUIKHAVER binnen gelaaten, en op het Raadhuis gebracht. Zonder de mannelijke taal des laatstgemelden, zoude het, naar alle waarſchijnlijkheid, tot geen ſpoedig beſluit gekomen zijn; doch op 's mans aandrang, viel hem de Burgemeester FLORIS VAN TEILINGEN toe, zeggende, gezind te zijn, met den Prins en de Burgers te leeven en te ſterven. Dus ſnellijk van het Stadhuis gaande, ſtreeft hij, als alleen alles op zig neemende, met een deel Burgers, naar de *Frieſche* Poort, die hij deed open ſlaan, en 's Prinſen volk intrekken; en van daar de *Kennemerpoort* weder uit, om de *Spanjaarden*, die toen nog maar 2000 knegten en 300 paarden ſterk waren, en de voorſtad reeds hadden ingenomen, van daar te verdrijven. Zo dra dit gelukt was, werd dezelve terſtond in brand geſtoken. Op den 12den van Augustus was reeds de ſtad belegerd, waar van de Heeren FORREST en VISSER naauwkeurige verhaalen gegeeven hebben, welke door den meergemelden BOOMKAMP gevolgd zijn. Ook moest hij gantsch onkundig in onze Geſchiedenisſen zijn, dien het onbekend is, hoe mannelijk de *Alkmaarders*, ter hunner onſterfelijke eere, zig gedragen hebben, en, alle menſchelijke hulp van ontzet ontbreekende, Gods Almacht zig daar in krachtdadig betoonde, om de trotſche magt der *Spanjaarden* te fnuiken; waar van, op den 8ſten October, den dag, waar op *Don* FREDERIK DE TOLEDO genoodzaakt was, het beleg op te breeken, nog jaarlijks een plegtige Dankdag gehouden wordt.

In 't Jaar 1574 werden de *Alkmaarders*, op nieuws, door de onderneemingen van *Don* LOUIS DE REQUESENS, ontrust; doch de gevolgen daar van waren van weinig aanbelang. Eenige Jaaren laater zag men de *Alkmaarders* in beweeging, ſchoon in een gerusten ſtaat leevende, namelijk, in 't jaar 1588, ter plegtige Inhaaling van den Graave VAN LEICESTER, waar bij de Huislieden van 't Noorderkwartier, als onkundig van zijne geaartheid en verderſlijke oogmerken, op het ijverigſte als om ſtrijd uitmunten.

Het gebeurde in *Alkmaar*, in den jaare 1610, en de gevolgen daar van, zijn reeds door ons, onder de *Kerkelijke Geſchiedenisſen* van deeze ſtad, vermeld.

Dus gaan wij over tot het jaar 1650. In den loop der algemeene Geſchiedenisſen van *Holland* zullen wij verſlag moeten geeven, van de geſchillen, tuſſchen zijne Hoogheid Prins WILLEM DEN II en eenige *Hollandſche* Steden, over de afdanking van 't Krijgsvolk; en op het Art. AARTSBERGEN kan de Leezer reeds een verhaal vinden, van de bezending, ten dien einde aan de ſteden gedaan: welke bezending, gemelden Prins aan het hoofd hebbende, met luister ontvangen werd, doch ſlechts een algemeen antwoord bekwam.

De bekommering, die, in 't Jaar 1653, in eenige ſteden ontſtond, eensdeels door de ongelukkige Zeeſlagen van dien tijd, en anderdeels, om dat men in de meeste dacht, dat 'er iets, ten nadeele van 't Huis van *Oranje*, gebrouwen werd, bracht het gemeen hier, zo wel als elders, op de been. Eerst ſmeet het graauw de glazen in aan 't Huis van zekeren Touwſlager, ZEEMAN genaamd, dien men, ſchoon ten onrechte, nagaf, touwerk aan den vijand geleverd te hebben; de verdere baldaadigheid, echter, werd door de Ruiterij belet. Doch, op den 9den van Julij, trok een hoop wijven, onder het geleide van eene GRIET PIETSCHEER, die zeide Kapitein te zijn, en van ALIJD DE TURFVOLSTER, die een Vaandel droeg, naar den Lijnbaan van gemelden ZEEMAN, en vernielde daar alles, wat zij vonden. De Schutterij hier op in de wapenen gekomen, bracht dezen woesten hoop ſpoedig tot bedaaren. Door de uitbanning van eenigen, werd de ſtad weder in rust gebragt. In 't volgende jaar, beſlooten die van *Alkmaar*, met *Haarlem* en andere ſteden, *dat men, ten opzichte van de* ACTE VAN SECLUSIE, *aan de andere gewesten behoorde opening te doen, en dat zij zich aan den Eed van geheimhouding niet langer verbonden hielden; dat ook de gevorderde Acte niet kon worden verleend, dan met kwetzing van de vrijheid en eere van den Staat, die door de Voorouders van den tegenwoordigen Prinſe van Oranje gegrondvest was: waarom zij 'er geenzints in konden bewilligen;* ſtellende zij zig dus tegen het zogenaamd *Eeuwig Edikt.*

Niets is ons verder van aanbelang voorgekomen, in de Géſchie-

ſchiedenis van *Alkmaar*, in de voorgaande Eeuw, noch in 't begin van de tegenwoordige. De groote Staatsverandering, die wij beleefd hebben, en ginds en elders zo veele beweegingen veroorzaakt had, verwekte binnen deeze ſtad weinig moeite; wordende aldaar, op den 1ſten van Maij 1747, de Heer Prins WILLEM DE IV, met eenpaarige ſtemmen, tot Stadhouder verklaard. In 't volgende Jaar 1748, verwekte die geest van onrust, die alomme de ſteden beroerde, alhier geenen moedwil. 's Prinſen Gemagtigden verſcheenen 'er echter; waarop de Wethouderſchap, terſtond de ingezetenen, bij openbaare afkondiging, deed nodigen, om 't geen zij te zeggen mogten hebben, Hunne Edele Mogenden, op eene betamelijke wijze, voor te dragen. Doch de Gemagtigden bleeven 'er verſcheiden dagen toeven, zonder dat eenige Burgers klagten tegen hunne Overheden inbrachten; alleen verſcheenen 'er eenigen, die eenige nieuwe Gildekeuren verzogten. De Gemagtigden keerden hier op naar 's *Hage*, en 't liep aan tot den 21ſten der maand Maij, eer zij te *Alkmaar* te rug keerden, om 'er de Regeering te veranderen. *Agt* leden van de Vroedſchap bleeven van hunne Ampten ontſtoken; hoewel, eerlang, *één* derzelve, door Zijne Doorl. Hoogheid, wederom tot *Burgemeester* gekozen werd. Men moet, bij dit verhaal, de Wethouderſchap de eere geeven, van te melden, dat Zijne Hoogheid, bij de afkondiging van deeze buitengewoone verandering, verklaarde: *dat niet het misnoegen der Burgerij een oorzaak dier verandering was; maar wel 's Prinſen toeleg om de ſteden te brengen in zulk eene orde en Regeering, dat daar door derzelver rust en voorſpoed mocht bevestigd worden.*

De menigvuldige bezigheden van wijlen Zijne Doorluchtige Hoogheid, hadden hem verhinderd, deeze Stad met zijne tegenwoordigheid te vereeren; doch, den 16 Junij van 't Jaar 1754, verſcheen aldaar wijlen Haare Koninglijke Hoogheid, met derzelver Vorſtelijke Kinderen, welke aldaar, met allen luister, ontvangen werden, onder 't losſen van het Geſchut, en andere Vreugdetekenen: de gantſche Burgerij was in de Wapenen, en geleidde het Hoog aanzienlijk Gezelſchap, door opgeregte Eerepoorten, tot aan de groote Kerk, alwaar het, door de *Wet-*

houders, werd verwelkomd, en binnen geleid. In de Kerk vertoefden dezelve bijna drie kwartier uurs; en na het gebruiken van eenige ververſchingen, trok de Vrouwe Gouvernante met de Vorſtelijke Kinderen, langzaam door de Stad, door gemelde Eerepoorten, en werd, van de gewapende Schutterij en paradeerende Wacht, de *Schermer-Poort* uitgeleid. Had dus *Alkmaar* de eere niet kunnen genieten, van den overleedenen Stadhouder binnen zijne muuren te zien, het verlustigde zig nu in 't aanſchouwen van deszelfs Vorſtelijke Weduwe en Kinderen.

Men vindt van deeze Stad, in de *Steede-Boeken van* BLAAUW, *eene Beſchrijving van* SIERIK SIERSMA. Verder een *Kronijk der Stad Alkmaar*, in 8vo, waar achter gevoegd zijn *Stads Handvesten en Privilegien. Kronijk, door* C. VAN DER WOUDE, in 4to, met fraaije Prentverbeeldingen van RADEMAKER. SCHAGEN, *Alkmaars Lof.* FORREEST en VISSER, *Beſchrijvingen van 't Beleg.* EIKELENBERG, *Alkmaar en zijne Geſchiedenisſen, vervolgt door* BOOMKAMP, beiden in 4to, met pl. (waar van wij, onder 't Letterkundig gedeelte, op de bijzondere Art. verſlag zullen geeven.) *Hiſtoriesch Verhaal van Alkmaar, op naam en last van de Regeering, 1610 in druk gegeven.* BOOMKAMP, *Alkmaarsch Steederecht*, in 4to.

ALLAMONT, (*Eugenius Albertus d'*) Heer van *Melandrij, Sart, Blaignij*, enz. de vijfde Biſchop van *Roermond*, en daar na, door Paus ALEXANDER DEN ZEVENTIEN, aangeſteld tot Apoſtoliſchen Vicaris van 't Bisdom van *'s Hertogenbosch*; welk Ampt hij, van het Jaar 1662 tot 1666, met grooten lof, wegens zijne uitmuntende bekwaamheden, bekleedde. Door de *Staaten van Holland* werd hem, zelfs in zijn plechtgewaad, alle eere en achting beweezen. In het laatst gemelde Jaar tot Biſchop van *Gend* aangeſteld zijnde, ſtelde hij zijn Vicariaat in handen van den Paus. Onze EUGENIUS ALBERTUS was de tweede Zoon van JAN, Baron *d'Allamont*, een edelmoedig' en dapper' Krijgsman; van moeders zijde was hij afkomſtig van de beroemde Graavin van *Merode* en *Waroux*, die bij de Prinſen van den Lande in zulk

zulk een achting was, dat zij deezen EUGENIUS ALBERTUS, als den Zoon van AGNES, uit hunnen naam ten Doop hebben laaten houden, en na hunnen naam noemen.

Na dat EUGENIUS ALBERTUS zijne Studien in de Filoſophie en Rechten, te *Leuven*, voleindigd had, verkreeg hij, in het Jaar 1653, eene Prebende in de Cathedrale Kerk van *St. Lambert* te *Luik*, en werd het Jaar daar aan Priester.

Voorts tot Biſchop van *Roermonde* verkoozen zijnde, werd hij, te *Mechelen*, in de *Groote Kerk*, met veel pracht, op den 24 Augustus 1659, ingewijd, door ANDRIES CREUSEN, Aartsbiſchop van *Mechelen*, ten overſtaan van JAN VAN WACHTENDONK, Biſchop van *Namen*, en ZACHARIAS DE METZ, Biſchop van *Tralles*, en Apoſtoliſchen Vicaris der *Nederlanden*.

In 't Jaar 1666 vertrok hij naar *Gend*, als de negende Biſchop. Ter verrigting van eenige zaaken, naar *Spanje* gereisd zijnde, overleed hij aldaar, op den 28 Augustus 1673; zijn lighaam en ingewand werden te *Madrid* begraaven, maar zijn hart overgevoerd naar zijne Cathedrale Kerk, waar in hij reeds een marmeren Tombe voor zig had laaten oprichten. Bij dezelve vind men tweederleie Graffchriften ter zijner eere: het eene op de Tombe zelve, en het andere boven den Grafzerk. Wij zullen alleen de Nederduitſche vertaaling van het eerstgemelde opgeeven, luidende aldus:

TER EERE GODS.

EUGENIUS ALBERTUS D'ALLAMONT,
Graaf van Brandeville, Heer van Melanderij, enz.
Uit eenen Edelen ſtand, Kanunnik der Cathedrale
Kerke van Luik, verkoozen tot vijfden Biſchop
van Roermonde, daar naa, bij 't openſtaan
van den Biſchoppelijken Stoel, Gene-
raal Vicaris van 't Bisdom van
's Hertogenbosch.
Eindelijk de IX. Biſchop van Gend.
Heeft, als die den dood ſteeds voor oogen hieldt, zig
in zijn leeven, dit Graf toebereid.
De konst en waarde heeft hij 'er bijgevoegd, op dat
het zoude verſtrekken tot een Sieraad, niet voor
zig, maar voor zijne Kerke.

Leer Wandelaar,
Dat gij, om niet van den Dood verrast te worden,
denzelven ſteeds voor oogen houdt.

Op den Grafzerk, ziet men de Wapens van zijn Vaderlijk en Moederlijk Geſlacht, zijnde de *eerſte* deeze: ALLAMONT, PAVANT, GUSTINE, FIQUEMONT, LENONCOURT, HURUNCON, CHOSEUIL, ROYE; de andere, MERODE, WARFUSÉ, THINANT, GHISTELLIS, HANCHES, WISSOCQ, LIEDENKERKE en VAN DER GRACHT. Vader ANTONIE D'AUBREMONT, Doctor in de Theologie te *Leuven*, deed op hem (wiens ſpreuk was: *Zijt geduldig*) den 14 Januarij 1674, eene deftige Lijkrede.

ALLART, (*Hendrik*) Schepen te *Leeuwaarden*, was, nevens veele anderen, genoodzaakt uit de Stad te wijken, om zwaarder onheil te ontgaan. Hij voegde zig toen, misſchien, bij zijne Stadgenooten, die de wijk naar *Groningen* namen, met den toeleg om zig van die Stad te verzekeren. Zijn Stamgenoot, UBIUS ALLART, gaf mede doorſlaande blijken van zijne liefde voor het Vaderland, ſchoon deeze alleen als Tekenaar van 't Verbond bekend is.

ALLER, een oud Adelijk goed, een weinig Zuid-Oostwaards van het hier onder gemelde *Ouden Aller*; zijnde dit een oud Heeren Huis, ſtaande in een drooge Graft.

ALLER, of den OUDEN ALLER, een Riddermatig Huis op de *Veluwe*, in *Gelderland*, één mijl van *Putten* en van de *Zuider Zee*. Het tegenwoordige is een modern deftig Gebouw, leggende rondsom in een graft, over welke men, met een Steenen Brug, toegang heeft, die in 't Jaar 1723 aangelegd is. Ook heeft dit Huis nog eene breede buitengraft, welke, langs den kant, met ſierlijke Boomen beplant is. Het is begerechtigd met een Leenkamer, waar van eenige Leenen afhangen; een bewijs, dat het voorheen aan een Adelijk geſlacht heeft behoord. Duidelijk kan men zien, dat dit Huis op de Grondvesten van een oud Kasteel gebouwd is.

AL-

ALLERHUIZEN. Dus was, volgens een Handvest van Bisschop HENDRIK, in 't Jaar 1265, de naam van een Huis omtrent *Amersfoort*, het welk de oudheid des tijds, te gelijk met den naam, vernietigd heeft.

Zie ALTING, *Not. Germ. Inf.* p. 11.

ALLERSMA; zie ALDERSMA.

ALLERTSZ, (*Andries*) een der beroemdste *Leijdenaaren*, geduurende het strenge beleg dier Stad, welke den gewigtigen post van Kolonel en Kapitein over de Burgers en Soldaten aanvaard had, en die, in een uitval, met vijf en twintig of dertig Man, dapper strijdende, met drie of vier Soldaten, het leeven liet.

Zie BOR, VII. Boek, fol. 22.

ALLEUZEN; zie ALEUSEN of *Aloeysen*.

ALLINGAWIER, een der zeven en twintig Dorpen van de *Friesche* Grietenij *Wonseradeel*, in 't Kwartier van *Westergo*, behoorende in het Kerkelijk bestier onder de Klasis van *Bolswaard* en *Workum*, en word bediend door den Predikant van *Exmorra*, dat met dit Dorp gecombineerd is; het heeft 22, en *Exmorra* 24 stemmen. Voor een landdorp, heeft de Kerk van *Allingawier* een bij uitsteekendheid zwaaren toren, hoedanig men, ten platten lande, zelden aantreft; zie WINSEMIUS.

ALM, een Riviertje, weleer stroomende in de groote Zuid-Hollandsche Waart, daar *Alm*, *op Alm*, *ut Alm*, *Almkerk*, *Almstein*, *Almvoet*, hunne naamen van ontleenden; even als *Eemkerk*, *Eemstein*, van de Rivier de *Eems*; zie HALMA.

ALMARI, *Almere*, *Alchmere*, een naam, verkeerdelijk aan *Alkmaar* gegeeven. Zekerder verstaat men hier door de *Haarlemmer Meer*, waarin een Eilandje, de *Vennep* genaamd, nog den naam van een oude Stroom, *Vennepa*, welke bij *Almere* geplaatst wordt, bewaart. Het is bekend, hoe, in de oude schriften, van een Stroom of Water *Almere* gewaagd wordt. De geleerde MENSO ALTING zegt daar van: ALMERE is ook een Kerk,

die van Keizer OTTO DEN GROOTEN, in het Jaar 948, hier het Koninklijke recht van Visscherij, met de opkomsten, *Coggeschuldt* genoemd, bekoomen heeft; zijnde een soort van Tol, geleid op de Scheepen, die de groote Zee bevaaren: welke Scheepen, ten tijde van MELIS STOKE, *Coggen* genoemd wierden. Naderhand maakt gemelde Keizer hier melding van, in een Handvest van 't Jaar 953. De *Blaffert* der Kerkelijke Goederen van *Utrecht*, doet daar bij, de tienden der Zegens of Netten, en wijst de plaats aan, nevens de Watering de *Vennip*, dat zig in 't *Haarlemmer Meer* stort. En dit is de grond der bedenking, waar door deeze Meer, bij de Ouden, *Almeere* genoemd is; ten minste een groot deel daar van. Andere verhaalen, dat ROLLO *de Noorman* bij het water *Almere* stond, als hij *Radboud*, die aan de *Walcherschen* hulp wilde toebrengen, verdreven had; en aldaar de moedige *Friezen*, na dat die weder op hem aanvielen, deerlijk havende.

Zie ALTING, p. 11. HEDA, *in* BALDRIK *en* OCHHALD. *Oudheid van Amstelland*, bl. 316.

ALMELO, eertijds eene aanzienlijke Stad, in de Provintie van *Overijssel*, in het Landschap *Twenth*, welke, in den Oorlog met *Spanje*, zo veel geleden heeft, dat zij van eene Stad in een Vlek veranderd is; waarom het, in 't Jaar 1672, door de *Munsterschen* en *Franschen* zeer gemakkelijk bemagtigd werd. Dit thans openleggend Steedje, gelegen langs een Beek, komende van *Oldenzeel*, en die twee mijlen van daar in de *Vijdre* valt, is zeer wel bewoond en bebouwd. De oudheid van *Almelo* blijkt uit een Handvest van HENDRIK, Bisschop van *Utrecht*, van 1260, waarin van deeze plaats reeds gewag gemaakt word.

Tegenwoordig is het nog eene Hooge en Vrije Heerlijkheid, en de eenigste van dien aart, die in deeze Provintie gevonden wordt, behoorende aan 't geslacht der Graaven van RECHTEREN. De geleerde BACHIENE geeft ons een bericht van eenig verschil, in onze dagen, over 't bezit dezer Heerlijkheid ontstaan; hier in geleegen:

„ Graave *Adolf Filip Zeger van Rechteren*, tot *Almelo*, had bij zijne Gemalinne, eene geboorene Gravinne van *Isenburg* en *Martenborn*, verwekt twee Kinderen.

L

I. Eenen Zoon, *Fredrik Reinhard Burchard Rudolf* genaamd, welke in zijne Jeugd, in *'s Hage* aan de Kinderziekte overleed.

En II. eene Dogter, *Sophia Carolina Florentina* genaamd, die eerst ten Gemaal had Heer *Johan Everhard Adolf*, Graave van *Rechteren*, *Limpurg* tot *Rechteren*; uit welk Huwelijk voortkwamen drie Zoonen: 1. *Joachim Adolf*, Kapitein in 't Regiment Voetvolk van den Heere Prinse van *Nassau Weilburg*. 2. *Fredrik Lodewijk Christiaan*, Kapitein in 't Regiment-Dragonders van Prins *Fredrik van Hessen Kassel*. En 3. *Fredrik Reinhard Burchard Rudolf*, Vaandrig in het Regiment Hollandsche Gardes te Voet.

Gemelde Graave van *Limpurg* tot *Rechteren*, in het Jaar 1754 overleeden zijnde, is zijne Weduwe in het Jaar 1758 hertrouwd met Graaf *Johan Reinhard Burchard Rudolf*, oudsten Zoon van den Graaf *Fredrik Willem van Rechteren* tot *Noord Deuringen*, die de tweede Broeder was van Graaf *Adolf Filip Zeger van Rechteren* tot *Almelo*; deeze den 4den November 1771 overleeden zijnde, zo stelde zig deszelfs eenige overgebleevene Dogter, Gravinne *Sophia*, terstond in 't bezit der Heerlijkheden *Almelo* en *Vriesveen*. Dan hier tegen verzetten zig met alle magt de Graaf *Reinhard Burchard Rutger van Rechteren* tot *Gramsbergen* en *August Hendrik Christiaan van Rechteren* tot *Rhaan*, vermeenende dat gemelde Gravinne daar toe niet gerechtigt was, uit krachte van zeeker eeuwigduurend *Fidei Commis*, door haaren Grootvader, Grave *Adolf Hendrik van Rechteren* tot *Almelo*, voorheen staande 't Huwelijk van zijnen Zoon vastgesteld; waarbij de Vrouwelijke afstammelingen, van de opvolging uitgesloten wierden, zo lang als 'er Mannelijke afstammelingen zouden overig zijn. De Gravinne van *Rechteren*, daar en tegen grondde haar recht op de *Huwelijksche Voorwaarden*, (die na de Overijsselsche Wetten, alle andere verbintenissen te niet doen) namelijk die van haar eigen Ouders; in welke Graaf *Adolf Henrik van Rechteren* tot *Almelo*, (dezelve die daarna 't gemelde *Fidei Commis* gemaakt heeft,) de opvolging plegtiglijk belooft aan de Kinderen, (zonder bepaaling van Mannelijke of Vrouwelijke) van zijnen Zoon Graaf *Adolf Filip Zeger*, te verwekken bij deszelfs Gemalinne, de voornoemde Gravinne van *Izenburg*

Ma-

Marienhorn; zijnde dit den grond des verſchils, waar over de Proceduuren zo mij bericht is nog hangen."

Zuidwaards van het Vlek legt een fraai Kasteel, het *Huis te Almelo* genaamd, waarop de Graaflijke Familie haar verblijf houdt. De Inwooners hebben, voor een groot gedeelte, hun beſtaan van het Linnenweeven en bleeken; veele van hun zijn gewoon, niet alleen in de andere Provintien, maar in verre Landen te reizen. Roomschgezinden vind men aldaar in het geheel niet; maar te talrijker is de Hervormde Gemeente, die door twee Predikanten bediend wordt; ook zijn aldaar veele Doopsgezinden, die 'er hunne Kerk en Leeraar hebben. De Regeering van deeze Plaats beſtaat uit vier Burgemeeſteren, benevens één Secretaris en twaalf Gemeenslieden.

Ten Noorden van *Almelo* lag eertijds een Klooster, dat aan de *H. Catharina* gewijd was, en bewoond werd door Geeſtelijke Dogters, die naar den derden regel van de Orde van ST. FRANCISCUS leefden, en onder het zogenaamde Kapittel van *Utrecht* ſtonden. Dit Klooster had zijn begin genomen, op het einde der dertiende Eeuw. Op de plaats, daar het naderhand ſtond, is het eerst gebragt in het Jaar 1407, wanneer JOHAN HILBING, toen Pastoor van *Almelo*, vrijheid kreeg van BEATRIX VAN ALMELO, en haaren Zoon EGBERT, den grond in Erfpacht te geeven aan Broeder JOHAN VAN UMMEN, Overſte van *St. Jans Kamp*, welke dien naderhand aan de gemelde Nonnen overgaf, welke, in 1409, onder het beſtier van ALEIDIS HELBING ſtonden. Deeze overgifte wierd, in 1414, door Biſchop FREDRIK van *Utrecht*, goedgekeurd.

Ten tijde van de Abtdiſſe PAULA KNOOPS, in 1665, werd de grond, met de Gebouwen, aan den Heer van *Almelo* gegeeven, die, van de ſteenen, zijn nabuurig Heeren-Huis en Paardenſtal deed metzelen. Aan de Nonnen, die het, ten getale van agt en twintig, nog bewoonden, werd, door den Ridderſtand, een ſomme van 12000 Guldens toegezegd. De verdreevene Nonnen plaatſten zich, in 't gemelde Jaar 1665, op 't *Glaan*, dicht aan *Twenth*, en noemden zulks *Mariaas vlugt naar Egijpte*.

Zie *Oudheden van 't Bisdom Deventer*, II. Deel, bladz. 310—313, enz.

ALMA,

ALMA, (*Eilard van*) geboortig in *Friesland*, werd, door eigen oeffening, een zeer ervaaren Man in de *Griekſche* en *Latijnſche* Taalen; en had ook den roem van een bekwaam Dichter te zijn; waar van men zijn *Latijnsch* Dichtwerk, *den Reuzenſtrijd*, tot bewijs biibrengt; welk Dichtſtuk, een Jaar na zijn overlijden, in 4to gedrukt werd, onder den Tijtel *Bellum Gigantum*, enz. in 1587. Hij werd met een Lijkdicht vereerd, door LUDOLF VAN DEVENTER, voerende tot opſchrift: *Memoriæ & Honori Præſtantiſſimi Poëtæ* EILARDI *ab* ALMA.

Zie *Suffridi Petri Deſcript. Friſiæ.*

ALMAREZ, (*Judocus van*) van geboorte een *Brabander*, uit het Dorp *Londerzeel*, was zo ijverig voor den Godsdienst, dat hij daar voor alles verliet, den Monnikskap aannam, en in 't Klooster der *Franciscaners* ging. Daar na werd hij Priester, en bediende de Kerk te *Zepteren*, en eindelijk Biechtvader van 't Nonnenklooster te *Steijnaart*. Zijnen overigen tijd beſteedde hij aan Godgeleerde Studien, en 't ſchrijven van Boeken, die men bij SWERTIUS, in zijn *Athenæ Belgicæ* vindt opgenoemd.

ALMELOVEEN, (*Theodorus Janſonius van*) werd gebooren, den 24 Julij 1657, ten tijde dat zijn Vader, JOHANNES VAN ALMELOVEEN, Predikant te *Zegveld* en *Mijdrecht* was. Zijne Moeder was MARIA JANSONIUS; deeze liet geene Mannelijke Erfgenaamen naa: waarom zijn naam door zijne Neeven werd aangenomen. Na dat THEODORUS, in de laage Schoolen, door bekwaame Meesters, onderweezen was, vertrok hij, 1676, naar *Utrecht*, alwaar hij het onderwijs genoot van den vermaarden GRÆVIUS, DE VRIES, LEUSDEN, VALLAN en MUNNIKS. In 1680 werd hij Doctor in de *Geneeskonst*, waarna hij zig te *Amſteldam*, ter oeffening van die Wetenſchap, nederzette. In 1687 begaf hij zig in den Echt, met ALETTA CATHARINA IMMERZEEL, wier Vader de Burgemeesterlijke waardigheid te *Gouda* bekleedde, werwaards hij zig ter woon begaf, maakende aldaar een grooten naam, door het uitgeeven van verſcheiden Boeken. In 't Jaar 1697, werd hij te *Harderwijk* tot Hoogleeraar, in de *Griekſche* Taal en Hiſtorien, beroepen, en in 1702 in de Geneeskonst, met welke waardigheid bekleed, hij, in het Jaar 1712, te *Amſteldam* overleed,

leed, nalaatende een menigte Schriften. Alle de Uitgaaven van QUINTILIANUS had hij aan de Academie te *Utrecht*, en zijne andere Boeken, die zeer veelen waren, aan Heer HENDRIK VAN SLYPESTEIN, bij uitterſten wille, vermaakt.

Zie L. VAN BENTHEM, *in zijne Nederl. Schoolen Kerkſtaat*, die eene optelling doet van 's Mans Schriften, welke hij te *Gouda* in 't licht gebracht had, II. Deel, IV. Hoofdſt. bl. 444 en 445.

ALMELOVEEN. (*Johannes ab*) Van deezen bezit ik een zeldzaam afbeeldzel, in zwarte Konst, door J. ALMELOVEEN; doch heb van hem niets anders konnen vinden.

ALMEN, een Gerechtsbank, onder 't Schoutsampt van *Zutphen*. Toen, in het Jaar 1574, op gantsch *Gelderland* en *Zutphen*, een belasting geleid werd van 75000 Guldens, werd het kwartier van *Zutphen* (een der vier kwartieren van 't Vorſtendom,) op 14476 Guldens geſchat. Tot deeze ſomme moest het Schoutsampt van *Zutphen*, eene der zeven verdeelingen van het gemelde Kwartier, opbrengen 1773 Guldens, 12 ſtuivers en $2\frac{1}{2}$ penningen; waar in *Almen* en *Gorzelen* te zamen werden belast met 664 Gl. 19 ſt. $2\frac{1}{2}$ penn. Dus verre HALMA. Wij voegen hier bij, dat *Almen* geleegen is aan den *Berkel*, een groot half uur boven *Zutphen*; het is een zeer klein Dorp, alwaar een Gereformeerde Kerk en Predikant is. In deszelfs omtrek vindt men een Adelijk Huis, *Eeze* genaamd, van welke beide twee fraaije gezichten, naar DE BEIJER, door SPILMAN, in 't Koper gebracht zijn.

Zie RAIJ, *Woordenboek der Aardr.* VAN DER HOUVE, *Handv. Kronijk; Staat der Nederl.*, III. Deel, bl. 290.

ALMENUM. HALMA en veele oude Schrijvers verhaalen, van dit *Frieſche* Dorp, waar aan *Harlingen* zijnen oorſpronk zou verſchuldigd zijn, veel beuzeltaal, welke wij met ſtilzwijgen voorbijgaan; alleen aanmerkende, dat uit hoofde van het afſpoelen der ſtad *Harlingen*, aan den Zeekant, dezelve tot zo verre oostwaard naar *Almenum* is uitgezet, dat de Parochie Kerk van dit dorp binnen de ſtads wallen getrokken is, en nu de ſtads Hoofdkerk is, dragende nog den naam van de Dom van *Almenum*.

num. Men wil dat deeze Kerk nog aan dit dorp behoort; dit is zeker, dat de Eigenërfden, als zij iets bij ſtemmen moeten beſliſſen, in dezelve vergaderen, bedraagende deszelfs ſtemmen 14 in getal; zie verder HARLINGEN.

ALMERS, een Adelijk huis in de Provintie *Groningen*, in de nabuurſchap van 't Dorp *Uithuizen*.

ALMKERK, een dorp in 't Drostämpt *Altena*, onder het Steedje *Woudrichem* of *Workum*, hebbende op zig zelfs een Kerk, die voorheen een groot gebouw was, en Predikant, ſtaande onder de Klasſis van *Gornichem*. Men zegt dat dit Dorp, het welk zeer volkrijk is, zijnen naam van de Rivier den *Alm* heeft. Nabij *Almkerk* legt de *Altenaaſche Heuvel*, welke, in de overſtrooming van 1740, een bekwaame wijkplaats voor menſchen en beesten was. De Ambachtsheer van dit Dorp was, in 1774, de Heer en Mr. ALBERT FABRICIUS, Raad en Schepen der ſtad *Haarlem*.

ALMKERK, voorheen een Dorp in de groote *Zuid-Hollandſche Waard*, doch benevens veele andere, door den meergenoemden Watervloed van 1421, verſlonden, waar van eenige naderhand het hoofd weder boven water hebben geſtoken. Volgens oude verhaalen, zou Biſchop SWIBERTUS, een nazaat van WILLEBRORDUS, hier allereerst de Heidenen gedoopt, en tot het Christen geloof gebragt hebben. Ook was aldaar, in laater tijd, door eenen REINOUT MINNEBODEN, een Klooster van Reguliere Kanunniken geſticht, het welk, om gemelde overſtrooming, naar *Zwijndrecht* zoude verplaatst zijn.

Zie VAN DER HOUVE, *Handv. Kronijk; Oude Holl. Chronijk;* BALEN, *Beſchrijving van Dordrecht*, bl. 693. *Oudh. van Zuid Holland*, bl. 222.

ALMONDE, mede weleer eene Ambachtsheerlijkheid, in gemelde *Zuid-Hollandſche Waard*, die ook het zelfde noodlot, als *Almkerk* en andere, heeft ondergaan. Zij lag ten Oosten van *Hoekeneſſe*, ten Zuiden van *Drimmelen*, ten Westen van *Dubbelmonde*, en ten Noorden ter *Halve Maaze*, tegen den mond der Ri-

Rivier den *Alm*, en had de grootte van 1291 Morgen. Deese Heerlijkheid, naderhand het hoofd weder opgeſtoken hebbende, heeft de eer gehad, dat Prins FREDRIK HENDRIK daar mede is verlijd geweest.

Zie HALMA, volgens KEMP, p. 217; GOUDHOEVEN, fol. 152; VAN LEEUWEN, fol. 183; VAN DER EIJK *Handv. van Zuid Holland*, bl. 44.

ALMONDE. Van dit aloud geſlacht ziet men, bij GOUDHOEVEN en VAN LEEUWEN, de Lijsten; doch beiden zeer gebrekkig: want elders vind ik melding gemaakt van twee bijzondere Heeren van ALMONDE, die den voornaam van HENDRIK droegen; de eene had eene Dogter BETALDA, die gehuwd was aan Heer PIETER VAN LEIDEN, welke leefde in 't Jaar 1368; de andere, eene Dogter ADRIANA, die ten Man hadde GERRIT VAN DER LAAN, Zoon van den *Haarlemſchen* Burgemeeſter NICOLAAS VAN DER LAAN, in 1578. Ook nog van eenen anderen, vereenigd met het aanzienlijk geſlacht der MEERMANNEN. Van welke beide, bij opgemelde Schrijvers, geen gewag gemaakt word. Veiligst oordeelden wij het hierom, de *Geſlachttafels* uit te ſtellen, tot dat ons iet volledigers ter hand geſteld worde.

ALMONDE, (*Jacob van*) Hoog-Heemraad van *Delft en Schieland*, Stadhouder der Leenen van *Lek en Polaanen*, was eigenaar van de Hofſtede *Wena*, in *Maasland*, en van *Altena*, buiten *Delft*. Hij had ter Vrouwe CATHARINA EVERSDIJK. Hij was Raad in den Hove van *Holland*, zedert het jaar 1478 tot in 1505, wanneer hij overleed.

ALMONDE, (*Abraham van*) geſprooten uit het aloud geſlacht van dien naam, werd, op zijn vaderlijk ſlot, *Altona*, bij *Delft*, geboren. Zijn Vader was JOHANNES ALMONDE, gehuwd aan PETRONELLA VAN DER WERVEN, afkomstig uit het Edel geſlacht van dien naam. De Vader van JOHANNES ALMONDE was de Zoon van JACOBUS ALMONDE, die, in zijn leeven, *Preſident van 't Hof van Holland* was. Deez ABRAHAM VAN ALMONDE, zijne letteroffeningen voleindigd hebbende, werd geroepen tot verſcheiden aanzienlijke Ampten. Dikmaals vindt men zijnen naam op de lijst

der

der Burgemeesteren van *Delft*, als mede op die der Hoog-Heemraden van *Delfland*; ook bekleedde hij den rang van lid in 't Kollegie der Staaten van *Holland*, als Raad ter Admiraliteit te *Rotterdam*, en met geen minder roem, in 1592, den aanzienlijken titel van Curatór der *Leidſche* Academie, welke waardigheid ook onder 's mans afbeelding ſtaat. Om zijne *Hollandſche* zedigheid en oprechtheid werd hij van elk bemind, en daalde met dien roem ten grave, in 't jaar 1594.

ALMA *Academiæ Leidenſis*; waar in ook 's mans afbeelding ſtaat, naderhand bij van der Aa in fol. uitgegeven. VAN LEEUWEN, *Bat. Ill.* bl. 845.

ALMONDE, (*Philips van*) L. Admiraal van *Holland en Weſtfriesland*, werd, in den *Briel*, in 't jaar 1646, uit een aanzienlijk en bekend geſlacht geboren. De Vice-Admiraal WITTE WITTEZOON, in 't jaar 1658 in den *Zond* geſneuveld, was zijn Oom. In 't jaar 1665 werd hij, na alvoorens vier jaaren de Zee bebouwd, en verſcheiden proeven van dapperheid en bekwaamheid gegeeven te hebben, Luitenant op het ſchip van Kapitein KLEIDIJK, die mede zijn Oom was, en een man, wiens nagedachtenis lof verdient, om reden dat hij, daar anderen hunnen plicht ſchandelijk verwaarloosden, zig als een man van Eer en Moed betoonde, wiens voorbeeld door ALMONDE gevolgd werd. Want geduurende de Ziekte van zijnen Oom, was hem het ſcheepsbeſtier aanbevolen, en gedroeg hij zig zodanig, dat het hem tot hooger bevordering ſtrekte, en hij vervolgens Kapitein werd op 't ſchip *Dordrecht*, voorheen door gemelden KLEIBERG gekommandeerd. Kort daarna werd hij, met dit en nog 10 andere ſchepen, tot herſtelling van geleedene rampen, en geneezing der zieken, naar de Havens van den Staat opgezonden.

In 't volgende jaar 1668, in den beroemden Zeeſlag van den 11, 12, 13 en 14 Junij, voerde hij het zelfde ſchip, en was daar mede onder het eerſte Esquader van den Luitenant Admiraal DE RUITER. Tot zijnen Lof behoeft niets anders gezegd te worden, dan dat zijn gedrag zijne jaaren te boven ſtreefde. Onder 't Artikel ZEESLAGEN zullen wij nader aanwijzen, welk een gevoelige neep den *Engelſchen* daar bij werd toegebracht, die

nog ſterker zou geweest zijn, zo niet een zwaare mist de *Hollanders* belet had, hunne vijanden te vervolgen. ALMONDE deelde in den lof, daar bij behaald. In de verdere Zeeſlagen, in dat Jaar voorgevallen, was hij zig zelven altoos gelijk, in beleid en dapperheid, ten behoude van 't Vaderland, ſchoon alle de onderneemingen niet even gelukkig ſlaagden; welke, echter, dubbel vergoed werden, in 't volgende jaar, met dien gloririjken togt en landing op *Chattam*, waar door *Engeland*, als verbaasd, den vrede te *Breda* kwam ſluiten.

In 't noodlottig jaar 1672, vond ALMONDE, nevens andere dappere Mannen, dubbele ſtoffe om te toonen, hoedanig een geest hem bezielde. Hij voerde het ſchip *Waſſenaar*, met zestig ſtukken geſchut, en bemand met 290 zo Matroozen als Soldaaten; met deeze verrigtte hij eene daad, die den naam van dapper verdiende. In den vermaarden Zeeſlag van den 7den Junij, waar aan de vrijheid van Nederland grootendeels hing, waren, in 't hevigſte van 't gevecht, vijf *Engelſche* ſchepen van de blaauwe Vlag te loefwaart boven den Admiraal DE RUITER geraakt, die, met twee Branders, de vertooning maakten, op hem te willen afkoomen: ALMONDE alleen, met nog één Snaauw, hield zig zeer nabij agter hem, terwijl de andere Schepen verder afgeſcheiden waren. De Branders zetteden het op DE RUITER aan; doch onze Held plaatſte zig tuſſchen dien Zeeheld, en de Branders. DE RUITER zou dezelve op zijn geſchut hebben moeten ontvangen, naardien beide zijne ſloepen in den grond, of aan ſtukken geſchooten waren: ALMONDE zocht hun aftekeeren; doch wat moeite hij, met zijn geſchut en ſloep, ook deed, kon hij, evenwel, niet beletten, dat de eene Brander in zijn Bezaans want vast raakte, zo dat hij voor verlooren gerekend werd: zijn moed en arbeidzaamheid, echter, die hem zijn want deeden kappen, verlosten hem van den Brander, die toen achterom drijvende, vrugteloos door eigen vuur verteerde. De tweede Brander, dit ziende, liep agter DE RUITER om; waar door hij van het dreigende gevaar verlost werd.

In de maand September des jaars 1673, werd ALMONDE Kommandeur van eene vloot, voor *Goeree* leggende, en in de maand October Schout bij Nacht, voor 't Collegie ter Admiraliteit van *Rotterdam*. Na dat, in 't jaar 1676, de Admiraal DE RUITER, om-

omtrent *Palermo*, geſneuveld, en de tijding daar van, door den Predikant WESTHOVIUS, in 't Vaderland gebracht was, ontving onze Schout bij Nacht ALMONDE last van den Staat, om terſtond, over Land, naar *Napels* te reizen, werwaards de Vloot, met het Lijk van den Admiraal, gekeerd was, aldaar het bevel over de Vloot te aanvaarden, en twee Schepen, met het gemelde Lijk, op te zenden; welke order, echter, naderhand, veranderd werd.

ALMONDE kwam, op den vierden September, te *Napels*, en gaf aan de Kapiteinen bevel, zig van alles ten ſpoedigſten te voorzien, om zee te konnen kiezen, en de Vloot, die derwaarts kwam, te gemoet te zeilen. Doch, op den vierden October, onder zeil gegaan, en, den 3den der volgende maand, in de Baaij van *Cadix* gekoomen zijnde, ontving hij order, met de vloot, naar 't Vaderland te keeren. Den agttienden daar aan volgende ſtak hij, diensvolgens, in Zee, en kwam, met het Lijk van DE RUITER, den tienden December, voor 't Vaderland. Weer en wind beletteden het binnenloopen, en noodzaakten hem, na de Havens van *Engeland* over te ſteeken, alwaar hij moest bijven leggen, tot in de maand Januarij van het volgende jaar: niet vóór den 30ſten dier maand kwam hij op de Ree van *Hellevoetſluis* voor anker. In het zelfde jaar, bracht ALMONDE niet weinig toe tot de zege, door C. TROMP, op de *Zweedſche* magt behaald, waar door zij *Denemarke* buiten gevaar ſtelden. Beroemd maakte zig onze Zeevoogd door den tocht naar *Engeland*, met den Prins *van Oranje*, in 't jaar 1688. Grooter roem, nogthans, behaalde hij, in den ſlag tegen en ten nadeele van den *Franſchen* Vlootvoogd TOURVILLE, op de hoogte van Kaap *La Hogue*, in 't jaar 1692, waar van de gelukkige uitkomst aan ALMONDES oordeel en goed beleid wordt toegeſchreeven. Want, in den Krijgsraad der *Engelſche* en *Nederlandſche* Vlooten, goedgevonden zijnde, dat de Admiraal RUSSEL eene Expreſſe zou afzenden, ten einde de laatſte bevelen der Koninginne te vraagen, ſtelde ALMONDE voor, midlerwijl naar de *Franſche* kust over te ſteeken. RUSSEL bewilligde in dien voorſlag, en deed de Vloot nog dien eigen nademiddag onder zeil gaan. Daags daar aan hadden zij 't geluk, den gemelden Admiraal TOURVILLE zodanig te ſlaan, dat *Frankrijks* zeemagt, door 't verbranden van 12 haarer

kloekſte ſchepen, vernield, de overige uit zee gejaagd werden, en onze vlooten de Heerſchappij op zee behielden. Van zo veel gewicht was deeze ſlag, dat men reekent, zedert den zeeſlag, door DON JAN, bij *Lepante*, in 't jaar 1571, aan de *Turken* geleverd, geen groter overwinning, op éénen dag, bevochten te zijn. Uit de gevangenen verſtond men, dat de Koning, door drie onderſcheidene vaartuigen, aan TOURVILLE order gezonden had, om met de vloot naar *Brest* te zeilen, en zig in geen gevecht met den vijand in te laaten. De gelukkige uitſlag van dien zeetogt zou gemist hebben, ware niet de raad van ALMONDE opgevolgd.

Niet minder lof en eer heeft deeze Zeeheld behaald, in de zo befaamde togten, naar de *Franſche* en *Spaanſche* Kusten, inzonderheid in de verovering en vernieling van de *Spaanſche West-Indiſche* Vloot, in *Vigos*; als ook van de *Franſche* Eſquaders aldaar, onder den Heer DE CHATEAURENAUD, van welken men in de Vloot met zekerheid onderricht was, dat hij te *Vigos* was ingelopen. Schoon de *Engelſche* Admiraal ROOKE, nevens de meeste *Engelſche* en *Nederlandſche* Vlag-Officieren, om dat het ſaiſoen te verre verlopen was, aandrongen op het gevaar, om op die gevreesde Kust, in de Maand October, de *Spaanſche* en *Franſche* Vloten aantetasten, bragt, echter, de Admiraal ALMONDE in 't midden, dat hij, nu vier en twintig Jaaren geleden, aldaar geweest was, en men 'er niet meer, dan elders, te vreezen hadde; ook bewees hij de mogelijkheid der onderneeminge. Zijn voorſtel vond ingang; en de gelukkige uitkomst diende hem tot geen kleine eere. Zedert is zijn naam door gantsch *Europa* beroemd geworden.

Men vindt aangetekend, dat hij, door het donderen van het Geſchut, in zeker gevecht, de ſcherpheid van het gehoor zo verre verlooren had, dat men hem onder de hardhoorenden reekenen moest. Voorts wordt hij beſchreeven, als beleefd en minzaam van aart, eerlijk en manhaftig, doch teffens bezadigd van gemoed: en dat hij nog grooter blijken van zijne dapperheid zoude gegeeven hebben, ten minſten terwijl hij Luitenant Admiraal was, hadde men hem vergund, met magtiger Vlooten in Zee te gaan. Maar de Staatkunde van dien tijd ſcheen het veiliger te agten, met kleine ſmaldeelen elkanderen afbreuk te doen, dan met groo-

tere

tere Vlooten de gantſche macht op de bruiſchende Wateren te waagen. Zijn leeven, dat altoos als roemruchtig zal herdacht worden, heeft hij, die zo veelmaal den dood als in den mond gelopen had, in zijn Vaderland, met een vreedzaam ſterven, geëindigd, den 6 Januarij 1711, op zijne Hofſtede *Haaswijk*, bij *Oestgeest*, in den ouderdom van 66 Jaaren en 10 dagen.

In de *Katharina Kerk* van den *Briel*, is naderhand, door de Wel Edele Heeren, PIETER en WILLEM, Zoonen van den Wel Ed. Heere JACOB VAN ALMONDE, ter eere van hun Vaders Broeder, onzen PHILIPS VAN ALMONDE, eene heerlijke Graftombe opgerigt, afgeſcheiden met een IJzeren Hek. Deeze Tombe verbeeldt een zeer ſierlijken en konſtig gehouwen Grafnaald, van fraai geäderd en verſcheidenlijk gekleurd Marmer, boven op den top van welken vertoond word het Wapen, Schild en Bord des Admiraals, met zwart Fluweel van binnen bekleed, gelijk het Wapen van deezen Held ook gezien wordt in wit Marmer, in een cirkel, uitſtekende even boven den zwarten Steen van het opſchrift; zijnde van boven overdekt met een zeer groote Zeeſchulp, met haare randen naar boven uitſteekende, omringd met eenige Vaandels, Kanon, enz. boven welke verſierſels, met de tanden naar om hoog zig verheffende, uitkomt een *Neptunus Drietand*, van wit Marmer gemaakt.

In gemelden zwarten Steen leest men, met gouden Letteren:

MEMORIÆ ÆTERNÆ
Nobiliſſimi & Fortiſſimi viri,
PHILIPPI VAN ALMONDE,
Holl. & Westvr. Archithalaſſi;

Qui Prudentia rei navalis & militaris, conſilio, & virtute, præclariſſimorum Imperatorum Gloriam æquavit, & post graviſſimos, terra mariq. labores exhauſtos, & multa, pro Libertate & ſplendore Patriæ, fortiſſime & feliciſſime pugnata prælia, Fatalem diem, vi morbi oppreſſus, obiit in ſeceſſu Haesvicano, A. D. VI. *idus Januarii anni* 1711. *cum vixiſſet annos* 66. *dies* 10.

PETR. ET GULIELM. VAN ALMONDE, JAC. F. F.

Patruo, optime merito, pietatis cauſa, in Patria civitate, II. M. F. C.

Zie BRANDT, *Leven van de Ruiter*, op verſcheiden plaatzen; ALKEMADE, *Beſchrijving van den Briel*, bl. 54 en 55.

ALMSTEIN; deezen naam voerde, vóór den meergemelden Watervloed van 1421, in de *Groote Zuidhollandſche Waard*, een aanzienlijk Slot en Dorp, het welk, nevens meer andere, den naam ontleende naar de Rivier *den Alm*; het Dorp bevatte een omtrek van 1814 Morgen.

Zie GOUDHOEVEN *en* VAN LEEUWEN.

ALMSVOET, ook wel *Alsvoet* of *Alfvoet* genaamd, was mede een Dorp in bovengemelde *Zuidhollandſche Waard*, en, even als andere, vergaan in 1421. Het had in 't Oosten 't Ambacht; in 't Zuid-Oosten de Rivier *den Alm*; ten Zuiden de *Oude Maas*; ten Westen *Aleuſen*; en ten Noorden de *Graaf*. Deszelfs grootte was 1142 Morgens; en ſchoon het geheel verzand legt, worden de ſcheidingen daar van nog gekend, door de ſtreek Visſcherijen van *Almsvoet*, dewelke met den kop komt ter halver *Maaſe*, omtrent de ſtreek van *Hoekenes*, daar een Molenſteen gezonken is, ten einde van 't Z. O. Ten Z. van dit Ambacht placht de *Alm*, komende uit het Land van dien naam, te loopen in de *Oude Maaſe*, omtrent 290 roeden Westwaards *Leendert Vaſen*-ſtreek, alwaar die Rivier eindigt en haaren naam verliest; van hier heeft dit Ambacht den naam van *Almsvoet* gekreegen.

Zie VAN DER EIJK, *Handv. van Zuid-Holland*, bl. 85.

ALOUD, Baljuw van Zuid-Holland; zie ALAND.

ALPHEN, een zeer aanzienlijk Dorp in *Rhijnland*; zie ALFEN.

ALPHEN. Dat het Geſlacht van VAN ALPHEN, in oude tijden, zo in Bra-

Brabant en Gelderland als wel inzonderheid in Holland, is bekend geweest, bewijzen, niet alleen de oude Geſchiedboeken en Chronijken; maar ook de Origineele Charters en Brieven, door de Hertogen en Graven dier Landen uitgegeven, en in derzelver Staatsregisters geregistreerd, in dewelken men verſcheide Heeren van dit Geſlacht ontmoet. —— Het is zeker, dat dit Geſlacht van ALPHEN, even als de nagenoemde oude Hollandſche Geſlachten; naamlijk, van WATERINGEN; van MOERDRECHT; van STARRENBURG; en van WITTELNOORT; aan het zeer aanzienlijk Geſlacht van CRALINGEN, het welk reeds bij de eerſte Hollandſche Graven, die voor de Graven uit het Huis van Henegouwen in deze Landen geheerscht hebben, in grote achting was, zijnen oorſprong verſchuldigd is; als zijnde ook dit Geſlacht van ALPHEN, gelijk de voorgemelde vier andere Geſlachten uit een jonger Zoon van dat Huis van CRALINGEN geſprooten. Waarom dan ook, gelijk het Wapen van het Huis van CRALINGEN is een *Roode Sterre met acht hoeken op een Veld van Goud*; en het zelve door de jonger Zoonen uit dat Huis, die van tijd tot tijd de Hoofden van hunnen Stam of Geſlacht zijn geworden, telkens in de kleuren is veranderd; alzo door den genen, die het Hoofd van dezen Stam of Geſlacht van ALPHEN werd, is aangenomen tot zijn Wapen een *Zwarte Sterre met acht hoeken op een Veld van Zilver*; zo als dit dan mede vervolgens altijd het Wapen van 't Geſlacht van ALPHEN zonder enige verandering is gebleven tot op den huidigen dag. —— Uit dit Huis van CRALINGEN nu ontmoet men Heer DIRK VAN CRALINGEN, Ridder, die ten wijve had Agnes van Naaltwijk Heeren Huigen dochter; en zich bevond onder het geleide van den Hollandſchen Graaf Floris den III, nevens des Graven jongſten Zoon, Heer Willem van Holland, en enige andere Edelen en Ridders, wanneer deze Graaf, in het begin van den jare 1189, den Keizer Frederik den Eerſten, bijgenaamd Barbaroſſa, op zijnen Kruistocht na het Heilige Land verzelde; doch van daar, na het afſterven van dien Graaf, in het jaar 1191, te gelijk met Heer Willem van Holland en enige anderen, wederom in Holland te rug kwam: En had deze Heer DIRK VAN CRALINGEN, reeds voor zijn gezegd vertrek uit Holland, geteeld twee Zoonen, HUGO en DIRK, welker oudſte Heer HUGO VAN CRALINGEN, Ridder, meermaals in 's Lands Geſchiedboeken

vermeld, in den jare 1220. door Graaf Floris den IV. tot Baillu van Holland werd aangeſteld; en Vader was van Heer HUGO VAN CRALINGEN, Ridder, in de jare 1280. voorkomende; en Grootvader van Heer DIRK VAN CRALINGEN, die in het beleg voor Kamerijk, het welk Graaf Willem de IV., de laatſte Graaf van Holland uit het Huis van Henegouwen, in het jaar 1339. ondernam en genoodzaakt werd vruchteloos optebreeken, ongelukkiglijk ineuvelde; na bij zijne Vrouwe Lijsbeth van Hodenſpijl Heeren Aernds dochter verwekt te hebben twee Zoonen WILLEM en OETZIER, van dewelken OETZIER VAN CRALINGEN, zonder mannelijk oir natelaten, is overleden; terwijl men Heer WILLEM VAN CRALINGEN op 't jaar 1374. in de Historien ontmoet; als mede in 't jaar 1390. bij de Hoog-Heemraden van Rhijnland; en 'er ook als nog voor handen is een Pergamentenbrief, houdende verdeeling en ſcheiding tuſſchen de welgemelde Heeren Broeders, WILLEM en OETZIER VAN CRALINGEN, zo wel van de *Vaderlijke* goederen, als van de *Moederlijke* goederen; en nog van de goederen, hen aangekomen van Heer ARENT VAN HODENPIJL, hunnen Grootvader; alle welke goederen zij Heeren Broeders tot op dien tijd hadden in 't gemeen bezeeten; zijnde deze Brief van den laatſten dag van Maij des jaars 1364. en bezegeld met een Groenen Wasſchen Zegel (houdende het Wapenſchild van den Huize van CRALINGEN met dit omſchrift: S. WILLEMS. VAN. CRALINGHEN. RIDDER.) aan een dubbelen franchijnen ſtaarte uithangende; en heeft deze Heer WILLEM VAN CRALINGEN door zijnen oudſten zoon GILLIS VAN CRALINGEN dezen Stam voortgeplant tot op DOMINICUS VAN CRALINGEN, die het laatſte Mans oir van dezen Stam was, en in den jare 1540, zonder kinderen natelaten, is overleden.

De andere of jongſte Zoon van Heer DIRK VAN CRALINGEN en Agnes van Naaltwijk, even als zijnen Vader DIRK genaamd, die, den naam van CRALINGEN latende, den naam van ALPHEN, naar de Hem te beurt gevallen goederen, op die zelfde wijze als zulks te voren door andere jonger Zoonen uit dat zelfde Huis was geſchied, heeft aangenoomen, en is dus geworden het Hoofd van den Stam, en 't Geſlacht van ALPHEN. Deze Heer DIRK VAN ALPHEN nu was al vroeg en nog jong zijnde, wegens zijn zeer groot verſtand en dapperheid, geraakt in gunst van den Graaf Otto van

Gel-

Gelderland, in die dagen zeer naauw verbonden met den Hollandſchen Graaf Dirk den VII.; gelijk men Hem dan ook vindt genoemd onder de Edelen, die, als Getuigen, tegenwoordig waren bij het ſluiten van het Tractaat van Vrede en Vriendſchap tusſchen Hendrik Hertog van Lotharingen en Brabant, en Otto Graaf van Gelderland, geſloten bij Leuven in de maand November van den jare 1203.

Verſcheide afkomelingen van dezen Heer DIRK VAN ALPHEN nu vindt men, zo bij de Hiſtorieſchrijvers als in de oude Charters en Lands Registers van tijd tot tijd vermeld, uit het welk men van het vorig aanzien van dit oud Geſlacht mag oordeelen.

Dus ontmoet men al vroeg in de Veertiende Eeuw onder de Hollandſche Edelen Heer FLORIS VAN ALPHEN, die, Graaf Willem van Henegouwen, den vierden Hollandſchen Graaf van dien naam, en ook den laatſten uit dat Huis, dienende, in de maand September des jaars 1345, wanneer het Leger van dien Hollandſchen Graaf, waarmede Hij omtrent Staveren in Friesland was geland, door de Friezen bijna geheel werd verſlagen, te gelijk met een groot getal andere Edelen, en den hooggemelden Graaf zelven, het leven verloor. Ook wordt deszelfs Zoon, insgelijks (als zijn geſneuvelden Vader) genaamd Heer FLORIS VAN ALPHEN, in den jare 1363. gevonden als Hoog-Heemraad van Rhijnland, en tevens Hertog Albrecht van Beijeren, die, vermits de krankzinnigheid van zijnen Heer Broeder, den Hollandſchen Graaf Willem den V., tot Ruwaard en Voogd over dit zijn Graafſchap was aangeſteld; dienende met twee paarden: Gelijk nog die zelfde Heer, bij enen door Hem op den 17 October des jaars 1376. gegeven en met zijnen aan enen franchijnen ſtaarte uithangende Zegel van Groenen Wasſche bekrachtigden Brief, zich verbindt aan de Hertoginne van Brabant, dat Hij aan Haar zal doen goede rekening en bewijs van alle hare goederen, die aan Hem, van Haarentwegen, door Heer Diderik van Hodenpijl zijn overgeleverd en ter zijner beheering toevertrouwd, en zulks ten allen tijde en plaatſe, waar die Vrouwe Hertoginne zulks zoude verlangen: En deze Heer FLORIS VAN ALPHEN heeft, in of nabij de Stad Leijden, zijn woon-

plaats gehad, naardien de Burgers dier Stad, wanneer in den jare 1381. tuſchen enige Hollandſche Edelen en dezelve Burgers een hevig geſchil was ontſtaan, onder hunne banier zijnde opgetrokken, het Huis van dezen Heer FLORIS VAN ALPHEN hebben beſtormd, om in het zelve enige Edelen, en onder dezen ook Heer DIRK VAN ALPHEN, dezen Heeren FLORIS Neeve, dewelken zij meenden zich aldaar te hebben verborgen, op te zoeken en uit het Huis te haalen, ten einde alle dezelven aan hunne woede opteofferen.

Ook vindt men, dat Hertog Albrecht van Beijeren, als Graaf van Holland, de Erven van Heer DIRK VAN ALPHEN CLAESZOON VAN OUDENBURCH ontheft van alle boeten en breuken, door den voornoemden Heer DIRK VAN ALPHEN CLAESZOON, ter zake van het verzuim der Leenverheffing van alle zodanige goederen, als zijn Heer Vader CLAES VAN ALPHEN VAN OUDENBURCH van de Graaflijkheid van Holland had te leen gehouden; en welke goederen Hij Heer DIRK CLAESZOON VAN ALPHEN had blijven bezitten, zonder daar van het Verlij te verzoeken; zo als Hij te doen ſchuldig was; tegen den Hertog, als Graaf van Holland, begaan: en ook, dat hooggemelde Hertog wijders allen den Erven van den voornoemden Heer DIRK VAN ALPHEN CLAESZOON met deszelfs nagelaten goederen vrijelijk laat geworden en handelen naar hun believen, vermits alle dezelve Erven den Hertog wegens alle die goederen hebben voldaan; uitwijzens daar van zijnde 's Hertogen Opene Brieven van den 25 Maij des jaars 1392. —— Gelijk dan nog, dat die Hertog, ten zelfden dage, aan Heer DIRK VAN ALPHEN HUIGENZOON, enen der Erven en Naastbeſtaanden van 's Vaders zijde van den voorgemelden Heer DIRK VAN ALPHEN CLAESZOON, overgeeft en opdraagt, als een Vrij eigen goed, zodanige Landen, Huizen, en alles wat tot dezelven behoort, gelegen in den Ambachte van Monſter in de nabijheid der aldaar zijnde Capelle, zo als al het zelve te voren door den Heer CLAES VAN ALPHEN VAN OUDENBURCH en zijn Zoon Heer DIRK VAN ALPHEN CLAESZOON, beiden hier voren gemeld, was bezeten en van de Graafjijkheid van Holland te Leen gehouden geweest; terwijl insgelijks deze Heer DIRK VAN ALPHEN HUIGENZOON, voor deze overgifte en opdragt in vollen vrijen eigendom, den Hertog ook ten vollen,

len heeft betaald en genoeg gedaan: 't welk die hooggemelde Hertog zelfs erkent bij zijne Opene Brieven, gegeven in den Hage op den gezegden 25. dag van Maij des jaars 1392.

Als mede, dat die zelfde Hertog Albrecht van Beijeren aan den Heer DIRK VAN ALPHEN DANIELSZOON, in vrijen eigendom geeft enige Veengronden, gelegen in den Wildenveen van 's Hertogen Wildernisfen van den Haarlemerhout, om daar mede te doen en handelen naar zijn vrijen wil en welgevallen; in gevolge van den deswegens verleenden Brief van den 22 April 1396. ——— Gelijk nog, dat die hooggemelde Hertog dien zelfden Heer DIRK VAN ALPHENDANIELSZOON verlijdt met alle zodanige goederen, gelegen in den Ambachte van Lisfe, dewelken door doode van Heer Jan Nagel aan den Hertog waren vervallen, om dezelven van Hem tot enen rechten Erfleen te houden; uitwijzens den daar van uitgegeven Leenbrief van den 20 Augustj des jaars 1399. ——— Van deze nu hier voorgemelde Heeren FLORIS VAN ALPHEN; DIRK VAN ALPHEN FLORIS NEEVE; DIRK VAN ALPHEN CLAESZOON; DIRK VAN ALPHEN HUIGENZOON; en DIRK VAN ALPHEN DANIELSZOON; zijn geene Mannelijke Nazaaten bekend: gelijk ook niet van Heer ARNALD VAN ALPHEN, dewelke in den jare 1410, onder de regeering van Reijnald den IV., Hertog van Gulik en Gelre en Graaf van Zutphen, was Maarfchalk van Gelderland, blijkens dezen 's Hertogen Brief van den 24 Februarij 1410.

Nog ontmoet men Heer PIETER VAN ALPHEN, wiens ZOON WILLEM VAN ALPHEN de Vader was van JAN en DIRK VAN ALPHEN, welker eerstgemelde, hebbende zijne wettige Landsvrouwe, Vrouwe Jacoba van Beijeren, als Gravinne van Holland, gediend tegen haren Oom, Hertog Jan van Beijeren, en als zodanig het Huis te Poelgeest, nabij Leijden gelegen, verdeedigd; echter naderhand van dien zelfden Hertog, op den 1 April 1421, Brieven van Kwijtfchelding heeft verkregen: terwijl de laatstgemelde ook van dien Hertog, bij zijne Opene Brieven van den 21 Junij 1422, andere merkwaardige gunstbewijzen heeft ontvangen. ——— Verdere Afkomelingen van dezen Heer PIETER VAN ALPHEN zijn 'er niet gevonden; doch wel drie Broeders, als: DIRK; DANIEL; en JAN VAN ALPHEN. ——— Van deze drie Broeders nu had de eerstgemelde Heer DIRK VAN ALPHEN een Zoon, insgelijks genaamd DIRK, die Vader was van JAN VAN ALPHEN, welke beiden, Vader en

en Zoon, voorkomen in de Brieven van Verlij van zekere Leengoederen, gelegen in de Ambachten van Monſter en Loosduinen, door Hertog Willem van Beijeren, den VI. van dien naam als Graaf van Holland, aan Claas van Ruven tot enen rechten Leen overgedragen, uitwijzens die Brieven op den 8 Maart des jaars 1414. S. C. uitgegeven. —— Ook van dezen Heer DIRK VAN ALPHEN zijn geene meerdere Afkomelingen overgebleven. —— Zo was ook de andere Broeder, te weten Heer DANIEL VAN ALPHEN, Vader van Heer DIDERIK VAN ALPHEN, ter wiens gunſte de hooggemelde Hertog Willem van Beijeren zekere Woninge, Landen en toebehoren, welken Hij van de Graaflijkheid van Holland ter Leen hield, van deze Leenroerigheid onthefte en tot vrije eigen goederen verklaarde, bij zijne Opene Brieven van den 13 Maij 1416.; terwijl verders, na zijn dood, Vrouwe Margriete van Bourgondien, Douariere van Willem den VI, Hertog van Beijeren, Graaf van Holland, zijnen Zoon JAN VAN ALPHEN, verlijdt met alle zodanige goederen, als Hem van zijnen Vader Heer DIDERIK VAN ALPHEN waren opgekomen en van de Graven van Holland te leen gehouden geweest; naar luid der Origineele Leenbrieven, gegeven op den Huize van Teijlingen, op den 15 Junij des jaars 1430. —— En is deze Heer JAN VAN ALPHEN, zonder mannelijk oir natelaaten, overleden.

Betreffende nu den derden Broeder van den voorgemelden Heer PIETER VAN ALPHEN, naamlijk; Heer JAN VAN ALPHEN; van Dezen vindt men, dat Hij, in den jare 1405. en vervolgens, Hertog Willem van Beijeren, den VI. Hollandſchen Graaf van dien naam, aan wien Hij altijd, ook reeds bij 't leven van Hertog Albrecht, naauw was verbonden geweest, in den Oorlog tegen Heer Jan van Arkel en zijne Helperen, heeft gediend; en dat ook die zelfde Hertog bij zijne Opene Brieven, gegeven te Haarlem op den 25 Januarij des gemelden jaars 1405. S. C. heeft geconfirmeerd en bevestigd zekere Douarie en Lijſtocht, door Hem reeds te voren aan zijne Echtgenoote, Vrouwe Lijsbeth van Teijlingen, gegeven en beſprooken, om dezelve te genieten haar leven lang geduurende: gelijk dan ook nog verder deze Heer JAN VAN ALPHEN voorkomt als een afgevaardigde Bode van des gemelden Hertogs eenigſte nagelatene Dochter en Erfgenaame Vrouwe Jacoba van Beijeren, Gravinne van Holland, in een Vonnisbrief, ge-

gegeven bij Vredemaakers van Vroon ten behoeve van hooggemelde Vrouwe Gravinne, en bezegeld door den Schout en van wegen die zelfde Vredemakers van Vroon op den 23 Februarij van den jare 1418. En welke hooggemelde Vrouwe insgelijks, nevens haren Heer Gemaal, Hertog Johan van Brabant, bij derzelver Brieven van den 22 December deszelfden jaars 1418., aan dezen Heer JAN VAN ALPHEN verpanden zekere Landen, geheeten de Polleweijde en gelegen binnen den banne van Vroon en der vrijheid van Alkmaar, (in den voorgenoemden Vonnisbrief gedeeltelijk vermeld) en zulks tot verzekering van eene somme van CXX. goude Hollandsche Schilden, welken deze hooggemelde Persoonen bekenden aan Hem, Heer JAN VAN ALPHEN, schuldig te zijn, en beloofden Hem en zijne Erven, of recht verkrijgende, met die zelfde Landen te zullen laten handelen naar zijn welgevallen, tot dat Zij die opgemelde schuld geheel en al zouden hebben voldaan en gekweeten: en is insgelijks die zelfde Heer JAN VAN ALPHEN, nevens eenige andere Heeren Edelen uit Holland, &c. tegenwoordig geweest bij den op den 13 Februarij 1419. gemaakten Zoen tusschen hooggemelden Heer Hertog en zijne Gemaalinne, ter eenre; en Hertog Jan van Beijeren, Oom van hooggemelde Vrouwe Jacoba, ter andere zijde; ten dien dage, door tusschenkomst van den Hertog van Bourgondien, te Woudrichem gesloten. ——— Deze Heer JAN VAN ALPHEN had zes Zoonen; naamlijk: 1. DANIEL; 2. DAMAS; 3. ELBERT; 4. DIRK; 5. ROELOF; en 6. JAN VAN ALPHEN.

1. De Heer DANIEL VAN ALPHEN werd door Vrouwe Margriete van Bourgondien, Douariere van Holland, verlijdt met alle de Leengoederen, welken wijlen zijn Heer Vader ten zijnen behoeve had nagelaten, uitwijzens de daar van nog voor handen zijnde Pergamente Leenbrief, gegeven te Kaijnoit op den 26 Maij 1435. en welke Leenbrief vervolgens op den 14 Februarij 1442. S. C. door Heer Willem van Lalaing Heer van Binguicourt, als Stadhouder van Holland, uit den naam en van wegen Hertog Philips van Bourgondien, als Graaf van Holland, werd goedgekeurd, bevestigd en op nieuw verleeden: terwijl deze Heer DANIEL VAN ALPHEN, om den nood en elende, waar in het Land zich toen bevond, zo door de hevig woedende binnenlandsche onlusten, als door de zwaare beden, door den Hertog van den Lande ge-

vor-

vorderd, tot welker opbrenging de Ingezetenen volſtrektelijk buiten ſtaat waren; te gemoet te komen, op den 25 Januarij van den jare 1446. S. C., enigen zijner goederen, waar mede Hij voor omtrent vier jaren was verlijdt geworden, wederom ter Graaflijkheids Leenkamer overbragt en ten behoeve van den Hertog afſtond; zo als het bewijs daar van nog voor handen is. Vervolgens heeft hooggemelde Hertog bekrachtigd zekere Douarie en Lijftocht, welke Vrouwe Juliane van Wairde aan haren Gemaal, dezen Heere DANIEL VAN ALPHEN, reeds te voren had gegeven en gemaakt; blijkende de daar van zijnde Perkamente-Brieven van den 5 Maij des jaars 1449., in welk jaar die zelfde Heer DANIEL VAN ALPHEN, het Schoutsampt van Liſe heeft bediend en waargenoomen, uitwijzens een daar van als nog voor handen zijnde Perkamente Brief, gegeven op den 18 Maij 1449., hebbende onder uithangen aan enen door de plieke geſtoken franchijhen ſtaarte in Groenen Wasſche met zijn Wapen en Naam gedrukt Zegel. —— Deze Heer DANIEL VAN ALPHEN JANSZOON is, zonder mannelijk oir natelaten, overleden.

2. De Heer DAMAS VAN ALPHEN, die volgt.

3. Heer ELBERT VAN ALPHEN is geweest Vrijheer van Hoenpell; en Geheime Raad van Arnold van Egmond, Hertog van Gelre en van Gulik, Graaf van Zutphen; blijkens dezen 's Hertogen Brief van den 3 Maart 1443. —— Ook deze Heer is zonder mannelijk oir overleden.

4. DIRK VAN ALPHEN was in den jare 1423. onder de Welgeboren Mannen van Liſe, volgens de daar van nog voor handen zijnde Beſcheiden van den 15 Maij des gezegden jaars. —— En is deze Heer ongehuwd overleden.

5. Van ROELOF VAN ALPHEN vinden wij niets bijzonders; dan alléén, dat Hij een Zoon, genaamd DANIEL VAN ALPHEN heeft gewonnen, welke door Hertog Maximiliaan van Oostenrijk en Vrouwe Maria van Bourgondien, zijne Gemaalinne, als Graaf van Holland, is verlijdt met enige Landerijen, gelegen onder den Ambachte van Liſe, genaamd: De Spekken; ingevolge van den daar van zijnde Leenbrief van den 7 Augustj des jaars 1479. —— Deze Heer DANIEL VAN ALPHEN ROELOFSZOON is insgelijks ongehuwd geſtorven.

6. Dus is ook van JAN VAN ALPHEN weinig meer bekend, dan dat

dat Hij heeft gehad een Zoon, genaamd: DIRK VAN ALPHEN, die, eerst te Leijden hebbende gewoond, vervolgens zijn woonplaats heeft overgebragt na Gouda, en aldaar, oud en ziekelijk zijnde, voor Schepenen dier Stad op den 10 Augustj 1479. heeft verleeden zekere Volmagt op drie zijner goede Vrienden en Bekenden, te Leijden woonachtig, ten einde dezelve zijne Vrienden, voor hem en in zijnen naam, alle zijne zaaken wilden verëffenen, redden en zijne vaste goederen verkoopen; als ook verders dezelven, verkoft zijnde, in zijnen naame aan de Kopers transporteeren en overdraagen: gelijk zulks alles dan ook, in gevolge der als nog voor handen zijnde bewijzen, is geſchied. —— Ook van dezen DIRK JANSZOON VAN ALPHEN zijn geene Kinderen overgebleeven. —— Doch geheel anders is het gelegen met Heer DAMAS VAN ALPHEN, den tweeden, hier boven vermelden, Zoon van Heer JAN VAN ALPHEN en Vrouwe Lijsbeth van Teijlingen, van wien wij nu nader zullen ſpreeken, en wiens Afkomelingen nog tot op dezen dag worden gevonden.

Heer DAMAS VAN ALPHEN nu, die ten wijve had Jacquelina van Montfoort Heeren Corſtiaan's dochter, wordt gevonden in 's Lands Chronijken voor en in den jare 1420., als tot de Hoeksgezinden behorende; en is ook in dat zelfde jaar, bij 't begin der tegen de Kabbeljauwsgezinden ondernomene vijandlijkheden, in de kracht zijns levens, en terwijl zijn Heer Vader nog in leven was, ongelukkiglijk geſneuveld; nalaatende twee Zoonen; CORSTIAAN en DIRK VAN ALPHEN.

1. CORSTIAAN VAN ALPHEN, die volgt.

2. DIRK VAN ALPHEN heeft te Leijden gewoond; en is aldaar getrouwd met Anna Paidſe Pieters dochter; bij dewelke Hij heeft gewonnen en nagelaten een Zoon, insgelijks DIRK genaamd; en welke DIRK DIRKSZOON VAN ALPHEN is geweest Veertig-Raad der Stad Leijden van den jare 1481. tot in den jare 1501.; gelijk Hij ook aldaar te meermaalen het ampt van Schepen heeft bedient; en is te Leijden in den jare 1501. kinderloos overleden.

CORSTIAAN VAN ALPHEN nu, de oudſte Zoon van Heer DAMAS VAN ALPHEN en Vrouwe Jacquelina van Montfoort, wordt in 's Lands Historien reeds vermeld op den jare 1430. Hij is getrouwd geweest met Lutgard van Sweten: en heeft nagelaten een Zoon, genaamd: DA-

DANIEL VAN ALPHEN, die ten wijve had Adelheide van Swieten Heeren Simon Frederiks zoon's dochter. Deze Heer DANIEL VAN ALPHEN was één der zes-en-vijftig Hollandſche Edelen, welken, op den 21 Julij van den jare 1468., den Hertog Karel van Bourgondien, als Graaf van Holland; nevens de Gedeputeerden der Hollandſche en Westfrieſche Steden, in 's Gravenhage ontvangen en gehuldigd hebben: Men vindt Hem ook vermeld als Meesterknaap der Houtvesterij van Holland in de jaren 1468 en 1489. Hij heeft, bij zijn overlijden, nagelaten drie Zoonen: 1. WILLEM; 2. DIRK; en 3. JAN VAN ALPHEN.

1. Heer WILLEM VAN ALPHEN, Ridder, van wien in eene oude, nog ongedrukte, Hollandſche Chronijk op den jare 1473. met roem wordt geſprooken, is getrouwd geweest met Sijbilla van Vliet Heeren Gerrits dochter. Hij ſtierf in 't jaar 1494, zonder mannelijk oir na te laten.

2. DIRK VAN ALPHEN, die volgt.

3. JAN VAN ALPHEN, die, in 't jaar 1481. den Hertog Maximiliaan van Oostenrijk, als Vader en Voogd van zijnen minderjarigen Zoon Philips den II. Graaf van Holland, als Kapitein op de Vaart tegen die van Utrecht, diende; en getrouwd was met Joſijna van Nijvelt Bartholomees dochter; is, in den jare 1485, in 's Gravenhage gevangen gehouden wordende, insgelijks zonder mannelijk oir natelaten, geſtorven.

DIRK VAN ALPHEN nu, de tweede Zoon van Heer DANIEL VAN ALPHEN en Adelheide van Swieten, is geweest een oprecht en getrouw Boezemvriend van Heer Reinoud van Brederode, die in den jare 1473. ſtierf; en heeft ten wijve gehad Jolende van Nortich. Ook deze Heer werd vervolgens, bij de Inlandſche en Burgerlijke troublen en oorlogen, in den jare 1477 te Vianen met enige andere Edelen gevangen genomen en tot op zijn dood, welke enige jaren daar naa voorviel, gehouden. — Door deze en andere akelige gebeurtenisſen dier verwarde tijden zijn verſcheide aanzienlijke Hollandſche Familien, en onder dezen ook die van ALPHEN, geruineerd, verſtrooid, en tot een minderen ſtand gebragt geworden. Deze DIRK VAN ALPHEN HEERE DANIELSZOON liet, bij zijn overlijden, na éénen Zoon, genaamd:

DANIEL VAN ALPHEN, die getrouwd is geweest met Margare-

tha

tha Simons-dochter van Zijl; en zich vervolgens, zo ter zake van het gevangen neemen en houden van zijn Heer Vader, als om verdere bittere vervolgingen, waar aan als toen ſommige Familien waren blootgeſteld, te ontgaan; uit Holland, na het overlijden van zijn Heer Vader; en na dat Hij mede alvorens door den dood van zijne Echtgenoote was beroofd geworden; heeft geretireerd en naderhand te Keulen gewoond. Hij heeft insgelijks maar éénen Zoon nagelaten, wiens naam was

SIMON VAN ALPHEN, die te Keulen enigen koophandel heeft gevoerd, en aldaar is getrouwd geweest met Catharina Metſchaerdt Pieters-dochter, die Hem éénen Zoon, genaamd: PIETER VAN ALPHEN, heeft gebaard en tevens het leven afgelegd.

Deze PIETER SIMONSZOON VAN ALPHEN heeft, na dat zijn Vader was aflijvig geworden, het beſluit genomen, om de matige vermogens, Hem van zijne Ouders opgekomen, tot het voeren van enen meerder uitgebreiden handel aan te leggen, waar toe Hij, door wijlen zijnen Vader, die (zo als gezegd is) zich te Keulen insgelijks reeds met het voeren van enige negotie had bezig gehouden, ook was opgevoed; en, vermits Hij zeer wel begreep, dat, tot het bereiken van zijn oogmerk, veel beter gelegenheid was te Antwerpen, welke Stad in die dagen was de voornaamſte Koopſtad der Nederlanden, alwaar allerleij handel in veel groter bloei, dan wel te Keulen, was; zo heeft Hij zich met ter woon begeven na Antwerpen, in welke aanzienlijke Stad ook geen onvoordeelige handel, geduurende verſcheide jaren, door Hem werd gedreeven; tot dat Hij in de maand November des jaars 1576, wanneer het muitende Spaanſche Krijgsvolk die Stad had bemagtigd en aldaar onmenſchelijke verwoeſtingen, zo met verſchriklijke brandſtichtingen, als met moorden en rooven, aangerecht; zich ook door de roofzieke klaauwen der woedende Soldaten van alle zijne bezittingen zag ontzet, zo dat Hem genoegzaam niets was overgebleeven, dan alléén zijn eerlijk en deugdzaam hart, 't welk hier uit met vollen luiſter doorſtraalde, dat Hij, voorziende, uit het geen de nabuurige plaatſen was overgekomen, het kwaad, dat zeer waarſchijnlijk ook deze ſchoone Koopſtad dreigde; een zeer aanzienlijke ſchat van Juweelen, welken aan Hem, toen reeds enen zeer uitgebreiden handel in allerhande koopmanſchappen doende; misſchien niet lang, voor dit dezer toen bloei-

ende Koopſtad overgekomen ongeval, door enigen zijner Buitenlandſche Correſpondenten, om (des mogelijk) daar mede voor hun een zeer voordeeligen handel te doen; waren toevertrouwd; en welke kostbaare panden, als zijner getrouwe zorg aanbevoolen, Hij oordeelde boven alles te moeten bewaaren; heeft te ſaamen gepakt en met alle zorgvuldigheid bij den anderen gebonden; dezelven alzoo in een put geworpen, en op die wijze aan des baldaadigen Soldaats roofzugt ontrokken. Dit toch verrichtte Hij alles in 't verborgen en op de allergeheimſte wijze; ook zelfs buiten weeten van zijne Kinderen, terwijl Hij zijne Echtgenoote alléén ene medegetuigen van dit geheim had gemaakt, op dat deze, indien Hij ongelukkiglijk mogte omkoomen, zulks naderhand konde openbaaren, daar en zo als het noodig was. Wanneer Hij nu dit verſchriklijk onweder geheel en al, niet alléén uit Antwerpen maar ook uit gansch Brabant, zag geweeken, zo dat verder deswegens geene de minſte vreeze meerder was overgebleven, zo heeft deze brave PIETER SIMONS VAN ALPHEN, daar Hij (gelijk ook veele anderen zijner Medeburgeren) van alle zijne goederen geheel en al was beroofd; echter geöordeeld verpligt te zijn, om den opgemelden kostbaaren ſchat, zijnen Buitenlandſche Vrienden toebehoorende en zijner bewaaring alléénlijk toevertrouwd, wederom uit den verborgen ſchuilplaats voor den dag te brengen; waarom Hij dan, op dat zulks toch ook in het geheim mogte geſchieden, zich des nachts in dien opgemelden put heeft begeeven en alzo, met het uiterſte gevaar zijns levens, deze koſtelijke koopwaaren, door zijne getrouwe zorg alléén in veiligheid bewaard gebleeven, daar uit gehaald, en dezelven allen vervolgens aan hunne vorige rechte Eigenaars wederom ter hand geſteld. Hij ondervond ook wederom deze zijne trouw aan gene ondankbaren te hebben betoond, naar dien deze zijne Correſpondenten, dus op het onverwachtst hunne kostbaarheden, door de zo zeldzaame trouw van dezen deugdzaamen Man te rug bekomende, door deze zonderlinge edelmoedigheid als in verwondering werden weggerukt en opgetogen; van zuivere liefde tot weezenlijke weldadigheid blaakten; en poogden op alle mogelijke wijzen 's mans wonderbaare eerlijkheid met ſpreekende en allezins doorſtraalende preuven van ene oprechte erkentenis te beantwoorden, en op de milddadigſte wijze te vergelden: waarom Zij Hem, uit ei-

eige beweeging, door hunne vermogens zodanige middelen verſchaften, die Hem overvloediglijk in ſtaat ſtelden, om op nieuw koophandel te drijven, waar door Hij, met Gods genadeurlijken bijſtand, in zodanigen gelukkigen toeſtand is geraakt, dat Hij niet alleen voor zich en zijn Huisgezin op ene eerlijke wijze een behoorlijk en onbekrompen beſtaan heeft konnen gewinnen; maar zelfs, door zijne onvermoeide naarſtigheid en noeſte vlijt, allengskens tot die vermogens, welken Hij te voren had bezeeten; ja zelfs tot meerder bezittingen; geraaken. Van deze merkwaardige gebeurtenis berust als nog het oude Getuigſchrift onder de Nazaten van dezen Man; terwijl daar aan ook met den verdienden lof is gedacht door wijlen den Hooggeleerden Heere Arnoldus Drakenborch in Oratione Funebri, publice dicta a. d. 25 Februarii 1743. in obitum Celeberrimi ac plurimum Venerandi HIERONYMI SIMONS VAN ALPHEN, SS. Th. Doct. & in Academia Traiectina Profeſſoris Ordinarii; van welken beroemden Man ſtraks nader zal worden geſprooken. Deze hier voren gemelde PIETER SIMONSZOON VAN ALPHEN heeft, geduurende zijnen meesten leeftijd, volgende de in die dagen al meest gebruikelijke eenvoudige gewoonte, zijn Geſlachtnaam VAN ALPHEN achtergelaaten en zich zelven dus doorgaans genaamd PIETER SIMONS, waar door het gebeurd is, dat ook zijn jongſte Zoon, genaamd: CORNELIS (van wien ſtraks nader) zich ſteeds deed noemen CORNELIS SIMONS; terwijl echter dezes Afkomelingen, op dat zij niet geheel mogten vervreemden van het oud aanzienlijk Geſlacht, waar aan zij hunnen oorſprong verſchuldigd waren; wel den naam van SIMONS, bij den welken zij reeds bekend waren, hebben behouden; doch ook tevens hunnen Geſlachtnaam VAN ALPHEN daar bij gevoegd; en zich dus SIMONS VAN ALPHEN doen noemen; tot dat eindelijk door de latere Afkomelingen, ſedert ruim LXX jaren, de naam van SIMONS is geheel achter gelaten; zo als zulks ſtraks nader zal worden aangetoond. Onze PIETER SIMONSZOON VAN ALPHEN nu, zijnde Koopman te Antwerpen, is aldaar getrouwd met Anna Cornelisdochter Hauwaert, die Hem aldaar twee Zoonen heeft gebaard, met welke Vrouw Hij ook, naderhand zijn woonplaats veranderd en dezelve na Holland overgebragt hebbende, te Leijden heeft gewoond, alwaar vervolgens deze zijne Vrouw is geſtorven en begraven; gelijk ook Hij, ſchoon te Rotterdam in een zeer hogen

ouderdom geſtorven zijnde, mede aldaar bij zijne Vrouw, doch enige jaren later, is begraven geworden. — De twee Zoonen, aan onzen PIETER SIMONSZOON VAN ALPHEN uit Anna Cornelisdochter Hauwaert geboren, waren genaamd: SIMON VAN ALPHEN, en CORNELIS SIMONS VAN ALPHEN, welke beiden in 't vervolg ook twee eige Zusters uit het in Brabant niet onbekend geweest zijnde Geſlacht van Manaart tot hunne Vrouwen hebben gehad; en ook beiden zijn geworden de Stamvaders van twee Takken van het oude Geſlacht van ALPHEN, het welk door hen is voortgeplant, zo dat uit deze beide Takken thans nog enige weinige wettige Mannelijke Descendenten in leven zijn, die allen ſtraks zullen worden gemeld: terwijl alle andere Perſoonen, welken, zo in Holland, of Brabant, of Gelderland, als elders, worden gevonden, die denzelfden naam van ALPHEN voeren, (hoedaanigen er ſommigen zijn) en alhier niet worden vermeld; tot dit oude aanzienlijke Geſlacht, waar van wij hier den echten Geſlachtboom opgeven, niet behooren; immers niet door wettige geboorten daar uit zijn voortgeſprooten. — Wij zullen nu eerst ſpreeken van SIMON, als den eerſten of oudſten Zoon van onzen voornoemden PIETER SIMONSZOON VAN ALPHEN, en van zijne Mannelijke Descendenten (want, de Vrouwelijke Afkomelingen zal men hier ook vervolgens, even als hier boven in deze zelfde Geſlachtlijst, ſtilzwijgende paſſeeren; naardien de Dochters door hare Huwelijken in andere Geſlachten overgaan; en dus, volgens 't bekende zeggen van Ulpianus, *Mulier familiæ ſuæ, & caput, & finis eſt*) tot op dezen tegenwoordigen tijd: en vervolgens, dezen Tak afgehandeld hebbende, tot dien van CORNELIS SIMONS, als den tweeden of jongſten Zoon van den gemelden PIETER SIMONSZOON VAN ALPHEN, overgaan.

I. SIMON VAN ALPHEN is getrouwd geweest met Eliſabeth Manaart, tweede Dochter van Hieronijmus Manaart, een zeer geacht Koopman te Antwerpen. Hij heeft gewoond en koophandel gedreeven te Leijden, en is ook aldaar op den 10 Junij 1592 overleden; nalatende twee Zoonen; te weeten: 1. JAN en 2. DANIEL VAN ALPHEN.

1. JAN VAN ALPHEN, die getrouwd is geweest met Geertruid Paulus-dochter Buis, heeft insgelijks te Leijden gewoond, en is aldaar overleden in den jare 1678 in den zeer hogen ouderdom van

om-

omtrent honderd jaren; hebbende geteeld vijf Zoonen: a. WILLEM; b. SIMON; c. JAN; d. BARTHOLOMEUS, en e. PAULUS VAN ALPHEN.

a. WILLEM VAN ALPHEN is geweest Secretaris van den Hove van Holland, Zeeland en Friesland, in 's Gravenhage, ſedert den 20 September 1631. tot den 27 September 1684., wanneer Hij daar van affland deed ten behoeve van zijn Schoonzoon Mr. Pieter van Hurck, die met eene zijner Dochteren, genaamd: ANGELA VAN ALPHEN; was getrouwd. Hij heeft het bij allen, die de Rechtsgeleerde Practijk voor de reſpective Hoven van Justitie in Holland oefenen, zeer bekende en nog ten deezen tijde niet ongeachte Formulierboek, zo van allerhande Requesten, Mandamenten, Concluſien; als van andere Memorien, Advertisſementen van Rechten, en ſoortgelijke Schrifturen, genaamd: PAPEGAY: te ſaamen geſteld en uitgegeven, het welk verſcheide maalen is herdrukt, en nog hedendaags in ieders handen wordt gevonden. Deze waardige Man, van wien onder anderen ook geſproken wordt in het Groot Algemeen Woordenboek van D. van Hoogſtraten & J. L. Schuer, heeft twee Vrouwen gehad en bij dezelve verſcheide Kinderen, waar onder drie Zoonen, gewonnen; te weeten; bij zijne eerſte Vrouwe Catharina Doublet, éénen Zoon, JAN VAN ALPHEN, van wien de Moeder in het Kraambedde is overleden; en die zelfs ook ſlechts enige weinige maanden geleefd heeft: en bij zijne tweede Judith van Clevestein, twee Zoonen; welker oudſte, genaamd: JAN ARNOLDUS VAN ALPHEN, op den 13 Junij 1665. in een Zeeſlag tegen onze trouwlooze Nabuuren, de Engelſchen, zijn leven ten dienſte van het Vaderland, in den ouderdom van omtrent XXII. jaren, en ongehuwd, verloor; terwijl dezes Broeder SEBASTIAAN VAN ALPHEN alleenlijk den ouderdom van twee maanden heeft bereikt. Dus is deze brave Man, zonder Mannelijk oir natelaaten, in de maand Junij van den jare 1691, in den ouderdom van bijna LXXXIII jaren overleden.

b. SIMON VAN ALPHEN is geweest Raad en Fiscaal van Nederlands Indien te Batavia, en had ten wijve Johanna Hendrikſen Weduwe van den Capitein van Aelst; bij dewelke Hij een Zoon, genaamd: ANTONIJ VAN ALPHEN; heeft geteeld, dewelke ongehuwd is overleden; en dus is ook uit dezen geen Mannelijk oir nagebleeven.

c. JAN VAN ALPHEN is geweest Opperkoopman in dienst der Nederlandſche Oost-Indiſche Compagnie op Amboina, en getrouwd met Eva Greveraets, en heeft, bij zijn overlijden, nagelaten éénen Zoon, mede als zijn Vader en Grootvader, genaamd: JAN VAN ALPHEN, die geweest is Solliciteur-Militair in 's Gravenhage, en getrouwd met Elizabeth ten Ham; en, bij zijn overlijden, voorgevallen in October 1684, heeft nagelaten éénen Zoon, al mede genaamd: A. JAN VAN ALPHEN; en ook ene zwangere Weduwe, uit dewelke, vijf maanden na zijn's Vaders dood, werd geboren een tweede Zoon: genaamd: B. WILLEM JAN VAN ALPHEN. — A. JAN VAN ALPHEN is, even als zijn Vader, geweest Solliciteur-Militair in 's Gravenhage, en heeft bij zijn eerſte Vrouw, Adriana Petronella Bollandt, geteeld drie Zoonen: WILLEM; OTTO FREDERIK; en JAN ENGELBERT VAN ALPHEN; welke laatſte in zijn eerſte jeugd is geſtorven; en bij zijne tweede Vrouw, genaamd; Maria van der Haar, éénen Zoon, genaamd: BONIFACIUS VAN ALPHEN; dewelke maar weinige maanden heeft geleefd. Wijders is deze JAN VAN ALPHEN op den 14 April 1759. in den ouderdom van LXXXIII. jaren overleden te Leijden, werwaards Hij, ſedert weinige jaren voor zijn dood, zijne woonplaats had overgebragt. Hij liet na deze twee ſtraks gemelde Zoonen: WILLEM; en OTTO FREDERIK VAN ALPHEN: van welken de oudſte, WILLEM VAN ALPHEN, insgelijks Solliciteur-Militair in 's Gravenhage en getrouwd met Anna Maria Scheurleer, aldaar, zonder Kinderen nateláten, is overleden; en de jongſte, OTTO FREDERIK VAN ALPHEN, zich begeeven hebbende na Parimaribo in de Colonie Suriname, is aldaar getrouwd met Johanna Catharina van Leeuwaarden, en mede kinderloos, geſtorven. — B. WILLEM JAN VAN ALPHEN is geweest Notaris en Procureur in 's Gravenhage, wiens eerſte Vrouw was Maria van Kern; welke overleden zijnde, hertrouwde Hij met Cornelia van den Berg; en ſtierf aldaar in den jare 1746, zonder Mannelijk oir natelaten.

d. BARTHOLOMEUS VAN ALPHEN is te Leijden, ongehuwd, overleden.

e. Doch PAULUS VAN ALPHEN, die ook te Leijden heeft gewoond, is aldaar getrouwd met Maria Conſtant, welken, te ſaamen geene kinderen geteeld hebbende, mede aldaar zijn overleden. —

Zo

Zo dat er van dezen hier voorgemelden JAN VAN ALPHEN EN GERTRUID RUIS thans geen Mannelijk oir in Leven is.

2. DANIEL VAN ALPHEN is geweest Raad in de Vroedſchap; vervolgens Schepen; en daar na Burgemeeſter der Stad Leijden; mitsgaders Ontfanger van des Gemeene Lands Middelen over Leijden en Rhijnland; Hij had ten wijve Maria Dirk Gerritszoon's dochter van Hoogeveen, bij dewelke Hij heeft geteeld en ook, bij zijn overlijden; voorgevallen op den 11. October 1692., nagelaten vijf Zoonen; met naamen: *α.* SIMON; *β.* GERRIT; *γ.* JOHANNES; *δ.* DANIEL; *ε.* en PIETER VAN ALPHEN. Van welken, ieder bijzonder, wij de Mannelijke Descendenten zullen melden.

α. SIMON VAN ALPHEN is geweest Veertig in Rade der Stad Leijden; mitsgaders Ontfanger van des Gemeene Lands Middelen over Leijden en Rhijnland; en geſtorven op den 23 October 1669. Hij was tweemaal getrouwd geweest; de eerſtemaal met Suſanna Elias-dochter van Ceulen, dewelke Hem éénen Zoon, genaamd: A. DANIEL VAN ALPHEN: gebaard hebbende, in het kraambedde ſtierf; en de tweedemaal met Magdalena de Hertogh van Orsmael, uit dewelke Hij nog vier Zoons heeft gezien; te weeten: B. JAN; SIMON, die maar twee maanden heeft geleefd; C. SIMON; en D. DIRK VAN ALPHEN. —— A. DANIEL VAN ALPHEN is getrouwd geweest met Geertruid Triglandius; Hij was Raad in de Vroedſchap, vervolgens Schepen; en daar na Burgemeester der Stad Leijden; alwaar Hij ook tweemaal de driejaarige commisſie van Hoofd-Officier heeft waargenomen; en eindelijk, in den ouderdom van LXXIII jaren, op den 28 Junij 1711., zonder Mannelijk oir na te laten, is overleden. —— B. JAN VAN ALPHEN is getrouwd geweest met Anna Swanevelt Weduwe van Mr. Cornelis van der Meer. Hij was Hoofdman, of Capitein, van de Schutterij der Stad Leijden, alwaar Hij in den jare 1680., kinderloos, is overleden. —— C. SIMON VAN ALPHEN is op den 15 April 1730. te Delft in den ouderdom van LXXX. jaren, ongehuwd, overleden; doch te Leijden begraven —— D. DIRK VAN ALPHEN is, geduurende XX jaren, geweest Hoofdman, of Capitein, van de Schutterij der Stad Leijden; mitsgaders Schout van den Banne van Stompwijk, Wilsveen, Tedingerbroek, en den Leijdſchendam; en op den 12 November 1701., insgelijks ongehuwd, overleden.

β. GERRIT VAN ALPHEN was eerst Onder-Secretetaris (dien men thans noemt Secretaris van de Rekenkamer) en vervolgens Griffier der Stad Leijden; en getrouwd met Maria Cornelisdochter van Dorp, bij dewelke Hij gewonnen heeft drie Zoonen, waar van 'er twee, beiden genaamd, CORNELIS VAN ALPHEN; in hunne eerſte jeugd zijn overleden, en de overgebleven en door Hem bij zijn overlijden, voorgevallen op den 25 December 1662., nagelaten Zoon was genaamd: DANIEL VAN ALPHEN, die geweest is Raad in de Vroedſchap; vervolgens Schepen; en daar na Burgemeeſter der Stad Leijden, alwaar Hij op den 12 November 1725., in den ouderdom van LXXIII jaren, ongehuwd, is overleden.

γ. JOHANNES VAN ALPHEN was Commis bij zijn Broeder SIMON, den Ontfanger van des Gemeene Lands Middelen over Leijden en Rhijnland (zo ſtraks ſub Litt. *a.* gemeld) en getrouwd met Catharina Abrahamsdochter Commelin; en is te Leijden, in het jaar 1655., zeer onverwacht aan een heete peſtkoorts overleden; nalatende éénen Zoon, genaamd: ABRAHAM VAN ALPHEN, die te Leijden is geweest Raad in de Vroedſchap; vervolgens Schepen; daar na Burgemeester; als ook Hoofd-Officier dier Stad; en getrouwd met zijne volle Nichte, MARIA GERRITSDOCHTER VAN ALPHEN. Hij ſtierf aldaar den 27 October 1721. zonder kinderen natelaten.

δ. DANIEL VAN ALPHEN, die volgt.

ε. PIETER VAN ALPHEN is te Batavia in Nederlands Oost-Indien getrouwd geweest met Helena de Sterke, en aldaar, zonder kinderen geteeld te hebben, overleden.

DANIEL VAN ALPHEN (zo ſtraks ſub Litt. *δ.* vermeld) is eerst geweest Secretaris van den Banne van Stompwijk, Wilsveen, Tedingerbroek en den Leijdſchendam; daar na Secretaris van de Weeskamer der Stad Leijden; en vervolgens, zijn oudſten Broeder SIMON VAN ALPHEN (van wien ſtraks ſub Litt. *a.* is gemeld) overleden zijnde, geworden Raad in de Vroedſchap; daar na Schepen; wijders Burgemeester dier Stad. Hij is tweemaal getrouwd geweest. Zijne eerſte Vrouw was Cornelia Foljtsdochter van Sijp, bij dewelke Hij éénen Zoon verwekte, genaamd: DANIEL VAN ALPHEN, die maar weinige dagen leefde. Wijders is Hij, deze zijne eerſte Vrouw Hem door den dood ontrukt zijnde, hertrouwd met Tanneke Johannes dochter-Derramout, uit de-

dewelke Hem, onder meer kinderen, werden geboren vier Zoonen, welker één ſlechts drie à vier uuren heeft geleefd, terwijl Hij de drie andere Zoonen, met naamen: A. DANIEL; B. JAN; en C. SIMON VAN ALPHEN, bij zijn overlijden, voorgevallen op den 31. Julij 1673., heeft achtergelaaten. En dezer Mannelijke Descendenten zullen hier vervolgens, ieder in 't bijzonder, worden opgenoemd.

A. DANIEL VAN ALPHEN is geweest Raad in de Vroedſchap; vervolgens Schepen; en daar na Burgemeester der Stad Leijden. Hij trouwde zijne Nichte, Geertruid van der Maarſche, wier Vader Pieter van der Maarſche, Griffier der Stad Leijden, ten Vrouwe had Geertruid Cornelis-dochter van Dorp, Zuster der Vrouwe van zijns Vaders Broeder Gerrit van Alphen, (ſtraks ſub Litt. *β.* vermeld) welker Vaderlijke Grootmoeder was Clara, vierde dochter van Hieronijmus Manaart, en Zuster van Eliſabeth Manaart, Vrouw van zijnen Overgrootvader SIMON VAN ALPHEN; (zo als wij ſtraks ſub No. I. hebben gezien) als ook Zuster van Johanna Manaart, Vrouw van CORNELIS SIMONS VAN ALPHEN; Broeder van dezen zijnen Overgrootvader, gelijk men hier onder ſub No. II. zal zien. Bij deze zijne Vrouw gewan Hij vijf Zoonen, van dewelken één, genaamd: DANIEL, en twee, beiden genaamd: PIETER, ſlechts weinige dagen hebben geleefd: terwijl de twee anderen, met naamen, *a.* DANIEL en *b.* PIETER VAN ALPHEN, beiden zijn getrouwd geweest en kinderen hebben nagelaten, zo als wij ſtraks ſub Litt. *a.* en *b.* zien zullen. Deze wakkere Man was zeer ervaaren in de Latijnſche en Griekſche Taalen; als ook in de Oudheden en Historien, zo van die, als van andere Volkeren; daar bij een groot Rechtsgeleerde, zo der Romeinſche als der Vaderlandſche Rechten; en voegde bij zijne ongemeene kunde in de oudere en latere Geſchiedenisſen dezer Landen, en in de wettige Voorrechten en Gerechtigheden des Vrijen Volks en der Steden, ook ene uitmuntende Vrijheids- en Vaderlandsliefde, gepaard met een doorſchrander oordeel; minzaame nederigheid; en vriendelijke deftigheid; zo dat Hij onder de niet weinige ſieraaden der Magiſtraatsperſoonen, op welken de Stad Leijden ſteeds heeft mogen roemen, te recht mag worden geteld. Niet zelden heeft Hij ook de rechten des Volks, des geheelen Vaderlands, en ook bijzonder der Stad Leijden, geduurende den tijd van LII. jaren, in de welken Hij is geweest Lid der Vroed-

ſchap van die Stad, manmoedig en met klem van redenen, tegen allen onwettigen aanval, zo bij monde als bij geſchrifte, verdedigd; waarom ook de loflijke Regeering dier Stad Hem in den jare 1706., toen Hij met de waardigheid van Eerſten en Preſideerenden Schepen was bekleed, ten blijke harer erkentenis voor zijne der Stad beweezene uitneemende dienſten, heeft vereerd met een bijzonder geſchenk, zijnde een zilver vergulde Bokaal met zijn dekſel, fraai gewerkt en pronkende met het gekroonde Wapenſchild der Stad, ten wederzijden gehouden wordende door twee ſtaande Leeuwen; nevens ene gelijke zilver-vergulde Soucoupe, waar op geplaatst is deze volgende inscriptie:

Do: D: V: Alphen, D: F:

Qui populi leges, et jura tuere Senatus,
Dum fluit ingenua pagina Scripta manu,
Munera tu Batava, judex licet, accipe dextra,
Quæ dedit hæc, debet plus tua Leijda, tibi.

Welk dichtſtukje, op last der ten dien tijde regeerende Burgemeeſteren dier Stad, door hunnen Secretaris, den zoetvloeijenden Dichter, Mr. Johan van Groenendijk, is vervaardigd: en wordt dit Geſchenk nog ten huidigen dage, als een waardig en dierbaar *Monumentum Familiæ*, onder dezes braven Mans Nakomelingen getrouwelijk bewaard. Deze waardige Man ſtierf te Leijden op den 10 Julij des jaars 1733. in het LXXXIIIe jaar zijns ouderdoms.

a. DANIEL VAN ALPHEN is geweest Secretaris der Vierſchaar van 's Lands Univerſiteit te Leijden, en tevens Ontfanger van den Reëlen Honderdſten Penning of der Heele Extraordinaire Verponding aldaar; vervolgens Onder-Secretaris (thans genaamd Secretaris van de Rekenkamer) en daar na Griffier dier Stad: Hij trouwde met Sara Nicolaasdochter van Banchem; die Hem vier Zoonen heeft gebaard, van dewelken één, genaamd: NICOLAAS, ſlechts eenige maanden; en de andere, genaamd: ABRAHAM, alleenlijk weinige minuten, geleefd hebben: Hij heeft bij zijn overlijden, voorgevallen op den 25 April 1727., nog twee

Zoo-

Zoonen, met naamen: 1. DANIEL; en 2. NICOLAAS VAN ALPHEN, achtergelaten.

1. DANIEL VAN ALPHEN is geboren den 7 November 1713. en getrouwd den 19 November 1742. met Eleonora Bonenfant, geboren den 24 Maart 1721. Zij is een dochter van Pieter Anthonij Bonenfant, Zoone Jans ex Judith Lobel; en van Johanna Ghijs dochter Adriaans ex Eleonora van Roijen. Hij werd in 't jaar 1734. aangeſteld tot Commisſaris van de Huwelijkſche Zaken der Stad Leijden; vervolgens in 't jaar 1742. verkooren tot Veertig in Raade; in 't jaar 1747. tot Weesmeester; en in 't jaar 1748. tot Schepen van dezelve Stad; en verders in 't jaar 1749., afſtand doende van zijn Raads- en Schepens-plaats, tot Griffier dier Stad: van welken dienst Hij, na zijn voorafgaand verzoek, bij Reſolutie der Groote Vroedſchap van den 9 November 1778; met behoud van den eertitel, is ontſlagen. Hij en gemelde zijne Huisvrouwe hebben geene kinderen geteeld; doch genieten als nog op heden, den 14 Junij 1785., door Gods zonderlinge goedheid, een gezeegenden ouderdom onder het genot van allen wenſchelijken welſtand. Hij, die Lid is van verſcheide Geleerde Genootſchappen, is de Schrijver van zeker Tractaatje nopens der Overheden Recht in het Kerkelijke, het welke, gevoegd bij enen herdruk van ene andere Verhandeling, voerende den titel: *Het Predikampt en 't Recht der Kerke, bepaald naar de Regelen van Gods Woord, en de gronden van onze Reformatie*: voor meerder, dan een eeuw, te weten, in den jare 1660., door den zeer beroemden Heere Lambert van Velthuijſen voor 't eerst in 't licht gegeven; door Hem (doch, zonder melding van zijn naam) in den jare 1755. onder den titel van *het Recht der Overheden over Kerkelijke Perſoonen en Zaaken in twee Verhandelingen voorgeſteld en verdedigd*; te Leijden is gedaan drukken en uitgegeven; en is vervolgens dit gezegde Tractaatje andermaal, (de vorige uitgave reeds geheel uitverkocht zijnde) door den Schrijver merkelijk vermeerderd; in een geſchikter orde gebragt, en met een Voorrede, waar in Hij de Historie en het Oogwit van dit zijn Geſchrift der Waereld mededeelt; voorzien, in het volgende jaar 1756. (doch wederom zonder naamsmelding) te Leijden in 't licht gekomen, onder dezen titel: *Het Recht der Over-*

ter Bort heeft deze Heer Mr. JOHAN VAN ALPHEN te ſaamen in één Deel in Folio uitgegeven in den jare 1681., en daar voor geplaatst ene breedvoerige, zeer geleerde, en alléén waare en zuivere Vrijheids- en Vaderlands-liefde ademende Voorrede, in dewelke Hij de aloudè Oppermagt en Souverainiteit der Heeren Staaten van Holland en West Friesland ten klaarſten betoogd en tegen alle aanvallen verdedigd heeft. Hij overleed den 6 Maart 1709., nalaatende twee Zoonen; met naamen: *a.* DANIEL; en *b.* GERRIT VAN ALPHEN.

a. DANIEL VAN ALPHEN is geweest Commis ter Secretarij van Holland in 's Gravenhage, en aldaar getrouwd met Maria Magtilda Selhoff, die Hem drie Zoonen heeft gebaard, welker jongſte, genaamd: PIETER DAVID VAN ALPHEN, alleenlijk den ouderdom van tien jaaren bereikte, toen Hij aflijvig werd: terwijl Hij de twee oudſten, met naamen: 1. JAN DANIEL; en 2. WILLEM BAREND VAN ALPHEN; bij zijn overlijden, voorgevallen op den 18 Maart van den jare 1760, heeft achtergelaten.

1. JAN DANIEL VAN ALPHEN is geweest Clerk ter Finantie van Holland, en op den 28 Juny 1775, in 's Gravenhage, ongehuwd, overleden.

2. WILLEM BAREND VAN ALPHEN is getrouwd geweest met Petronella Montauban, dochter van Mr. Nicolaas Montauban, Raad en Penſionaris der Stad Rotterdam; bij dewelke Hij geene kinderen heeft verwekt. Hij is geweest Colonel van de Infanterie in dienst van deze Republiek; mitsgaders Raad in den Hogen Krijgsraad der Verëenigde Nederlanden, ten dien tijde in 's Gravenhage reſideerende; en overleed aldaar den 26 Junij 1782.

b. GERRIT VAN ALPHEN is geweest Schout van Zoeterwoude; en op den 24 November 1769, ongehuwd, te Leijden overleden.

C. SIMON VAN ALPHEN is eerst geweest Secretaris van Zoeterwoude; en daar na aangeſteld tot Secretaris van de Weeskamer der Stad Leijden, van welk ampt Hij, ter zake van zijnen hogen ouderdom, in den jare 1733. afſtand deed. Hij is getrouwd geweest met Anna de Moor, bij dewelke Hij éénen Zoon; genaamd: DANIEL VAN ALPHEN, heeft verwekt, en, bij zijn overlijden, voorgevallen op den 12 November 1736, in het LXXXIIIe jaar zijns ouderdoms nagelaten. —— En deze Zoon DANIEL VAN ALPHEN

PHEN is geweest Boelhuismeester; mitsgaders Hoofdman, of Capitein, der Schutterij van de Stad Leijden. Dezes eerſte Vrouw is geweest Sara Broedelet, bij dewelke Hij een Zoon, genaamd: DANIEL VAN ALPHEN, gewan: en, deze zijne Vrouw Hem door den dood ontrukt zijnde, is Hij daar na hertrouwd met Anna Magdalena Carelsdochter de Moor; dewelke Hem geen Mannelijk Oir heeft gebaard. Hij heeft dan, bij zijn overlijden, voorgevallen op den 26 Februarij 1751, nagelaten zijn opgemelden Zoon, DANIEL VAN ALPHEN, die, Onderkoopman in dienst der Nederlandſche Oost-Indiſche Compagnie zijnde, te Batavia, in den jare 1755, ongehuwd, is overleden. ——— Hier mede nu den eenen der twee Takken, waar in dit oude Geſlacht door de twee Broeders, SIMON en CORNELIS, beide Zoonen van PIETER SIMONSZOON VAN ALPHEN, (hier voren breeder omſchreeven) in hunner beide zijdſche Mannelijke Afkomelingen is voortgeplant en dus, ſedert enige eeuwen, tot op dezen tegenwoordigen tijd nog overgebleeven; in het beſchrijven der Mannelijke Afkomelingen van SIMON hebbende afgehandeld; zal ik nu overgaan tot den anderen Tak, en ook de Mannelijke Afkomelingen van CORNELIS, op die zelfde wijze, alhier opgeven.

II. CORNELIS VAN ALPHEN, die (zo als men hier voren, daar wij van zijnen Vader ſpraken, reeds heeft aangetekend) doorgaans zich CORNELIS SIMONS, met achterlating van zijnen Geſlachtnaam VAN ALPHEN, door zijne Descendenten vervolgens wederom aangenómen; deed noemen, is getrouwd geweest met Johanna Manaart, vijfde en jongſte Dochter van den Antwerpſche Koopman Hieronijmus Manaart en Zuster van zijn Broeders, SIMON VAN ALPHEN, Vrouwe, zo als men hier voren, daar wij ſub N. I. van den zelven hebben geſproken, mag zien. Deze, (ſchoon zijn Vader en Broeder hunne woonplaats na Holland hadden overgebragt) eenigen tijd te Bremen; vervolgens te Keulen, (alwaar Hij zijne Vrouw, die, vermits zij, den Gereformeerden Godsdienst omhelsd hebbende, zich ook daarom te Antwerpen niet zeker achtede, zich mede na Keulen had begeven, trouwde) als ook naderhand te Frankfort aan den Maijn, gewoond en eenigen koophandel gedreven hebbende; heeft eindelijk, en wel in het laatst van de Zestiende Eeuw, zijn vaste woonplaats genomen in de Nieuwe-Stad-Hanau, dewelke als toen eerst werd geſticht door verſcheiden van de aanzienlijkſte

Ne-

Nederlandſche Kooplieden, dewelken in den jare 1597. met den Graaf Philips Lodewijk van Hanau, die getrouwd was met Catharina Belgica, Dochter van Prins Willem den Eerſten van Oranje; zekere Capitulatie aangingen; niet alleen in opzigt van het bouwen van die Stad; maar ook in opzigt van het beſtier aldaar voor het toekomende, met betrekking zo van het Kerkelijke als van het Burgerlijke, in welke beide punten zeer grote en aanzienlijke Voorrechten voor de Ingezeetenen dezer Nieuwe Stad, en zulks wel voor eeuwig, werden bedongen. Hij is in deze Nieuwe-Stad-Hanau in den jare 1632, in het LXXIVe jaar zijns ouderdoms, overleden, nalatende zijne mede hoogbejaarde Weduwe, dewelke Hem vijf Zoonen had gebaard, van welken de jongſte, genaamd: MELCHIOR, met zijnen Broeder, die weinig uuren na de geboorte, ongedoopt, overleed, te gelijk geboren, maar acht maanden heeft geleefd; en de derde, genaamd CORNELIS SIMONS VAN ALPHEN, in het XXIIe jaar zijns levens, ongehuwd, en bij het leven van zijn Vader, is aflijvig geworden. Dus zijn, bij zijn overlijden, alleen overgebleeven zijne twee oudſte Zoonen; met naamen: 1. SIMON; en 2. HIERONIJMUS SIMONS VAN ALPHEN.

1. SIMON SIMONS VAN ALPHEN, geboren te Keulen in den jare 1593, is getrouwd geweest met Suſanna Abrahams-dochter Baek; en, deze Vrouwe Hem door den dood ontrukt zijnde, is Hij hertrouwd met Eliſabeth Noſemans; na welker overlijden, Hij tot ene derde Vrouwe nam Eliſabeth Rhodin, dewelke Hem nog enige jaren heeft overleefd. Bij zijne eerſte Vrouw gewan Hij drie Zoonen; met naamen: CORNELIS; ABRAHAM; en SIMON SIMONS VAN ALPHEN, van welken de twee jongſten in hunne eerſte jeugd zijn overleden. Uit zijne tweede Vrouw heeft Hij geen Mannelijk oir gewonnen; en bij zijne derde Vrouw heeft Hij geene kinderen geteeld. Hij is geweest, geduurende XXXIL jaren, Raad der Nieuwe-Stad-Hanau; en overleed aldaar in het LXXXe. jaar zijns levens op den 27 Januarij des jaars 1669., nalatende alleenlijk zijn eerstgeboren Zoon CORNELIS SIMONS VAN ALPHEN, die geweest is Raad en Burgemeeſter der Nieuwe-Stad-Hanau, getrouwd met Maria Graauw; en wijders aldaar in den jare 1690., in den ouderdom van LXX. jaren, kinderloos, overleden.

2. HIE-

2. HIERONIJMUS SIMONS VAN ALPHEN werd te Keulen, even als zijn Broeder SIMON, terwijl zijn Vader aldaar nog woonde; doch die, weinig tijds daar na, zijn woonplaats na Frankfort aan den Maijn overbragt, (zo als men ſtraks aantekende) in den jare 1595. geboren. Hij is vervolgens in de Nieuwe-Stad-Hanau geweest een braaf en zeer geacht Koopman. Hij trouwde met Ida Gerards dochter Courhaſe, geboortig van Worms, bij dewelke Hij verwekte twee Zoonen; te weeten: HIERONIJMUS, en GERRIT SIMONS VAN ALPHEN, welken ook door Hem, bij zijn overlijden, voorgevallen in de Nieuwe-Stad-Hanau op den 26 November van 't jaar 1641., terwijl zij beiden nog zeer jong waren, werden achtergelaten. ——— Van deze twee Zoonen is de jongſte, genaamd: GERRIT SIMONS VAN ALPHEN, geboren den 23 December 1633.; op den 5 Maart 1674. te Batavia in Nederlands Oost-Indien, ongehuwd, overleden. ——— Doch, de oudſte Zoon, genaamd: HIERONIJMUS SIMONS VAN ALPHEN, geboren den 17 Junij 1632., heeft zich vervolgens in de Nieuwe-Stad-Hanau, onder het opzigt zijner wakkere Moeder, dewelke haren Echtgenoot omtrent XXII. jaren overleefde; en van zijnen braven Oom SIMON SIMONS VAN ALPHEN, die zijnen jonger Broeder XXVIII. jaren overleefd heeft, tot den Koophandel, met een allerprijslijkſten iever en lust, bekwaam gemaakt, en den zelven ook aldaar met veel roem en geen gering voordeel geöeffend. Hij trouwde aldaar, op den 4 Maart 1658., met Catharina van der Cruijce, geſprooten uit een, in Vlaanderen en Brabant eertijds genoeg bekend, aanzienlijk geſlacht; doch, welker ſommigen, mede ter zake in die Landen als toen tegens de Gereformeerden hevig woedende vervolgingen, genoodzaakt werden hun Vaderland te verlaten en hunne woonplaats elders, alwaar zij met hunne Geloofsgenooten hunnen Godsdienst gerustelijk en vrijelijk mogten oefenen, te vestigen: Onder dezen was dan ook dezer Catharina's Grootvader Henrik van der Cruijce, die zich toen in de nieuwlijks geſticht wordende Stad Hanau metter woon nederzette, en aldaar, op zijn overlijden, achterliet één Zoon, even als zijn Vader genaamd: Henrik van der Cruijce, die, geduurende XLVIII. jaren, is geweest Raad en Burgemeester van de gemelde zijne Geboorte-Stad, en de Vader was van de gemelde Catharina van der Cruijce: dewelke haren Man, onzen HIERONIJMUS SIMONS VAN ALPHEN,

die insgelijks Raad der gezegde Nieuwe-Stad-Hanau is geweest, en aldaar op den 15 September 1692. is overleeden; heeft gebaard éénen dooden Zoon; en dan nog drie Zoonen; te weeten: HIERONIJMUS; HENDRIK; en DANIEL SIMONS VAN ALPHEN, dewelken ook hunne deftige en godvruchtige Ouders hebben overleefd. — Van deze drie Broeders is de jongſte, genaamd: DANIEL SIMONS VAN ALPHEN, op den 16 April 1708. in het XXXIII. jaars zijns levens, ongehuwd, te Nieuw-Hanau geſtorven. —— Doch, van de twee andere Broeders; naamlijk: ℵ. HIERONIJMUS; en ℶ. HENDRIK SIMONS VAN ALPHEN, en hunner beiden Manneliike Descendenten, zullen wij vervolgens nu afzonderlijk ſpreeken: naa dat men alhier met een enkel woord zal hebben vermeld, dat deze twee Gebroeders zijn geweest de laatſten, dewelken den naam van SIMONS; door hunnen Overgrootvader, zo als hier voren reeds is aangetekend, aangenoomen en gevoerd; en door hunnen Grootvader en Vader behouden met bijvoeging van den Geſlachtnaam VAN ALPHEN; ook hebben gebruikt, zo dat dezelve naam SIMONS door dezer beider Gebroeders Afkomelingen geheel is, en als nog wordt, achtergelaten.

ℵ. HIERONIJMUS SIMONS VAN ALPHEN werd geboren op den 23 Maij 1665. Hij is geweest een zeer waardig Euangeliedienaar eerſt in het, nabij de Stad Leijden gelegen, vermakelijk Dorp Warmond; vervolgens te Zutphen; daar na te Amſterdam; en laatſtelijk Hoogleeraar in de H. Godgeleerdheid aan Utrechts Hoogeſchool, aan dewelke Hij, zo door zijne grote geleerdheid, als door zijne voortreflijke gaaven en uitmuntende deugden; in al het welk men Hem, als zijnde geweest in deze dagen een Eerſte Fionkerſtar aan den Euangelieſchen Kerkhemel, ſteeds heeft aantemerken; geen geringen luiſter heeft bijgezet en zeer veel nuts, ten dienſte en opbouw der Euangeliekerk, toegebragt: zo dat Utrecht zich in volgende tijden ſteeds op dezen groten Man zal mogen verheffen. Ook zal dit alles der latere Nakomelingſchap uit zijne nagelatene wel doorwrochte Schriften, welken Hij der Chriſtelijke Kerk heeft medegedeeld, beſtendig blijken. Men heeft van dezen groten Godgeleerden (behalven enige kleine Verhandelingen; als: *de Uſu Accentuum;* en anderen; en ook enige gedrukte Latijnſche en Nederduitſche Redevoeringen) de volgende Werken: *Oeconomia Cateheſis Palatinæ. Specimina Analytica in Epiſtolas Pauli quinque, ratione ordinis temporis, quo ſcriptæ ſunt, priores;*

18

in duos tomos diviſa. Specimen Analiſticum in Epiſtolam Pauli ad Epheſios. bij welken men mag voegen *Faſciculi quatuor Tabularum Analiſticarum:* met zijne bewilliging, en bij zijn leven, door zijns Broeders Zoon HERMAN VAN ALPHEN, van wien wij ſtraks zullen ſpreeken, uitgegeven. Nog: *De in* XVI. *Leerredenen vervatte Verklaring van den* CXI. *Pſalm. De Verklaring van Daniels* IX. *Hoofdſtuk; met de daar achtergevoegde Geſchiedkundige Bijlaagen. Verklaring van Paulus twee den Brief aan de Corinthers. Verklaring van Paulus eerſten Brief aan de Gemeente te Theſſalonica. Verklaring van den eerſten Algemeenen Zendbrief van den Apoſtel Petrus:* en wijders *Prophetiſche Bijlaagen tot den gemelden eerſten Brief van Petrus.* Waar bij nog komen: *Verklaring van Paulus eerſten Brief aan de Corinthers*; en *Verklaringen en Aanmerkingen over enige Pſalmen; en over het Lied van Moſes:* welke twee laatstgemelde ſtukken uit 's Mans nagelatene Schriften, na zijnen dood, zijn in 't licht gegeven. In alle welke Werken niet alleen 's Mans grote geleerdheid in allerhande Wetenſchappen, welker kennis tot het behoorlijk en verſtandig verklaaren der Godgewijde Schriften hoogstnodig, ja volſtrekt onontbeerlijk, is, ten klaarſten doorſtraalt; maar ook tevens zijn allerſchranderst oordeel en zonderlinge begaafdheid in het ontleden van het Heilig Bijbel-Woord; waarom ook de zeer geleerde en oordeelkundige Henricus Stochius aan dezen voortreflijken Man dit getuigenis geeft; dat *Hij waarlijk in het Werk der Bijbelſche Ontleedkunde uitmunt, en voor niemand te wijken heeft.* —— Deze brave Man is driemaal getrouwd geweest, en heeft zijne drie Vrouwen overleefd. Zijne eerſte Vrouw was Judith Pietersdochter van der Maarſche, zijne Nichte en Zuster der Vrouwe van zijnen Neef DANIEL VAN ALPHEN, Zoone Daniels ex Tanneke Derramout, van wiens Vrouwe, en haar bloedverwantſchap met dit Geſlacht, wij hier voren ſub N°. I. Litt. A. geſproken hebben. Deze zijne eerſte Vrouwe Hem door den dood, na dat Zij, weinige dagen te voren, van haren eenigſten Zoon, HIERONIJMUS genaamd, die maar weinige uuren geleefd heeft, was verlost, op den 19 Maij 1696. in het kraambedde ontrukt zijnde; is Hij op den 18 Maart 1698. hertrouwd met Martina Jansdochter Biler, dewelke Hem vier Zoonen; met naamen: HIERONIJMUS: JOAN; HENDRIK; en JOHAN VAN ALPHEN; heeft gebaard, van welken de

tweede en derde in hunne kindsheid zijn overleden, terwijl de oudſte en jongſte hunnen Vader hebben overleefd. Ook deze tweede Vrouw verloor Hij op het alleronverwachtst, wanneer Hij met dezelve een aangenaam reistogtje, geduurende de Academiſche Zomervacantie, na zijne Vaderſtad Nieuw-Hanau, om aldaar zijn eenigſten Broeder en nog levende Zusters, en alle derzelver Huisgezinnen, te bezoeken; en verders door de Keur-Paltziſche Landen, om naar den verdrukten ſtaat der in die Landen zich bevindende Hervormde Christelijke Kerken van naabij te verneemen en de voornaamſten derzelven, naardien deze alles Hem zeer ter harte gingen, in oogenſchijn te neemen; gedaan hebbende; zich, op zijne t'huiswaards reize na Utrecht, reeds te Keulen bevond; alwaar Zij, door een zeer hevig toeval aangetast zijnde, ook door een ſchielijken dood, op den 10 September 1719., werd weggerukt; en is haar Lijk mede aldaar begraaven. Vervolgens is Hij andermaal, in den jare 1721., bertrouwd met Vrouwe Cornelia Jacobsdochter van der Toght, Weduwe van den Heer Caspar van Roijen, in zijn leven Raad in de Vroedſchap en Burgemeeſter der Stad Utrecht, welke Hem, na ene negenjarige echtverbintenis, insgelijks op den 9 Augustij 1730. door den dood ontrukt werd. Deze brave Man, van wien en zijne waare godvrucht; treflijke hoedanigheden; ſchrander oordeel; grote geleerdheid; en alle Christelijke deugden; men zien kan kortelijk de Kerkelijke Redevoering van den Heer Profeſſor Albertus Voget, ter gelegenheid van dezes Mans afſterven te Utrecht gedaan; en breedvoeriger de hier voren reeds aangehaalde Oratio Funebris in obitum Hieronijmi Simons van Alphen, door den Heer Profeſſor Arnoldus Drakenborch in de Latijnſche taal uitgeſproken; is eindelijk te Utrecht, op den 7 November van den jare 1742., in het LXXVIII. jaar zijns ouderdoms, overleden; en dus, ſchoon hoog bejaard, echter nog veel te vroeg voor onze Hervormde Kerk, welker bloei en heil Hij, op alle wijzen en in alle oorden der Waereld, met alle zijne vermoogens ſteeds heeft bevorderd; en ook voor de Utrechtſche Hoogeſchool, aan dewelke Hij ſteeds tot een eerſte ſieraad verſtrekte. Zijne twee nagelaten Zoonen, Hem (als ſtraks gemeld) uit zijn tweede Huwelijk geboren, waren α. HIERONIJMUS; en β. JOHAN VAN ALPHEN.

β. Hie-

α. HIERONIJMVS VAN ALPHEN werd geboren den 9 Maij des ars 1700. Hij is geweest een getrouw en veel geacht Euan-eliedienaar eerst te Nieuw-Loosdrecht; vervolgens te Leeu-aarden; en laatst te Amsterdam. Geduurende zijnen Euange-edienst te Leeuwaarden, trouwde Hij met Judith Anna Hu-er, die een Dochter was van Herman Huber, Lid der Ge-eputeerde Staaten van Friesland; en Kleindochter van den wijd-eroemden Rechtsgeleerden Ulricus Huber; doch heeft bij deze ijne Vrouwe geene Kinderen geteeld. Hij heeft ons, behalven ne Latijnsche Verhandeling *de Terra Chadrach & Damasco*, agelaten zijne uitgebreide en weldoorwrochte *Verklaringen van et* XXIV. *&* XXV. *Hoofdstukken des Euangeliums van Mat-heus*; in dewelken 's Mans oordeelkundige geleerdheid allezins oorstraalt. Waarschijnlijk zoude de geleerde Waereld nog meer-ler goede vruchten van zijnen vlijt ten nutte der Christelijke Kerk hebben gezien, indien Hij niet, geduurende enige jaren voor zijnen dood, ware bezocht geworden met zware ziekten en ongemakken, en daar uit gevolgde lammigheid en veeler-aande het lighaam en den geest verteerende kwaalen, waar aan Hij een geruimen tijd heeft gekwijnd, tot dat eindelijk de dood van dit zijn elendig aardsche leven op den 20 April 1758. een einde maakte.

β. JOHAN VAN ALPHEN werd geboren den 24 Maart 1710. Hij is geweest Raad in de Vroedschap en Schepen der Stad Gouda; en was op den 19 October 1745. getrouwd met zijne Nichte Wilhelmina Lucia van Alphen, Dochter van DANIEL JANS-ZOON VAN ALPHEN ex Maria Magtilda Selhoff, van wien hier voren sub N°. I. Litt. B. *a*. is gesprooken. Hij heeft bij de-ze zijne Vrouwe geteeld drie Zoonen; met naamen: HIERONIJ-MUS; DANIEL; en MATTHEUS CORNELIS VAN ALPHEN; welker jong-ste slechts omtrent ééne maand heeft geleefd; en de tweede ook jong, in het vijfde jaar zijns levens, is overleden: terwijl de oudste, naamlijk: HIERONIJMUS VAN ALPHEN, geboren den 8 Augustj 1746., zijnen Vader, die op den 17 Januarij 1750. is afgestorven geworden; tot op dezen dag, den 14 Junij 1785., over-leeft en enen gewenschten welstand geniet. Hij is thans Pro-cureur Generaal van den Edelen Hove Provinciaal van Utrecht. Hij trouwde te Utrecht met Johanna Maria van Goens, die

Hem drie Zoonen; met naamen: JOHAN; DANIEL; en HIERONYMUS VAN ALPHEN, heeft gebaard, en ook, bij haar overlijden, naagelaten; en welke drie Zoonen, tot op heden, in het gaat van ene goede gezondheid, tot vreugde van hunnen Vader, in het leven zijn en in de vreeze des Heeren opwasſen. Deze zijne Echtgenoote Hem door den dood ontrukt zijnde, heeft Hij zich op den 8 Maij 1781. andermaal in den Echt begeven met Catharina Geertruid van Valkenburg, dochter van Matthens Willem van Valkenburg, Raad in de Vroedſchap en Burgemeester der Stad Haerlem, en Hoog-Heemraad van Rhijnland; enz. uit wier vruchtbaren ſchoot, welke Hem reeds twee Kinderen, één Zoon en één Dochter, doch beiden dood geboren, heeft geſeveh; Hij van Gods goede hand nog meerder waarde Huwelijkspanden wenscht te ontvangen. Aan de noeste vlijt van dezen wakkeren Man, die Lid is van verſcheide geleerde Genootſchappen, is men, behalven verſcheide zeer fraaije en godvruchtige Dichtſtukken, verſchuldigd ene *Verhandeling over den Eed der Uitrechtſche Biſſchoppen, genaamd den Eed met zeven Stolen:* dewelke gevonden wordt in het Tweede Deel der Werken van de Maatſchappij der Nederlandſche Letterkunde te Leijden. Ook: *Eenige Leerſtukken van den Proteſtantſchen Godsdienst verdeedigd;* welk ſtuk door Hem in den jare 1775. is uitgegeven en voornaamlijk ingericht tegen J. A. Eberhard's nieuwe Apologie voor Socrates, in het Hoogduitsch geſchreven en in het Nederduitsch overgebragt en aldus in het jaar 1773. uitgegeven. Nog: *Theorie derſchoone Kunſten en Wetenſchappen;* door Hem grotendeels overgenomen uit het Hoogduitsch van F. J. Riedel; en met veele Bijvoegſels, Aantekeningen, enz. vermeerderd; in twee Deelen. Als meede: *Dichtkundige Verhandelingen.* Men heeft ook nog meerder nuttige vruchten van dezes waardigen Mans arbeidzaamen Geest, ter bevordering van alle aangenaame en den Geest beſchavende, en dus tot welzijn van het Menschdom ſtrekkende, Wetenſchappen, te verwachten, indien het den goeden God behaage, om zijne dagen, daar Hij thans in de kracht van zijn leven is, tot in enen gezegenden onderdom uitterekken, en Hem met alle de daar toe nodige vermogens naar Ziel en Lighaam te begenadigen, en allerleije rampen en onheilen van Hem en zijn Huis gunſtiglijk afteweeren. Dit,

en

en al wat Hem nodig is voor tijd en eeuwigheid, geve Hem de alleen goede God in Zijne gunſte!

3. HENDRIK SIMONS VAN ALPHEN, werd geboren den 27 December 1671. Hij is geweest een voornaam Koopman in zijne Vaderſtad Nieuw-Hanau; ook Raad en Burgemeeſter dier Stad; mitsgaders Colonel van de Burgerij, het welk aldaar een zeer aanzienlijk Ampt is, zo dat Hij, die het zelve bekleedt, altijd tevens is een Lid van den Stads Raad en een zeer groten invloed op den Krijgsraad der Burgerij heeft, en dus ook op de gemoederen der geheele Burgerij, die ſteeds op Hem ziet, als op den voornaamſten Voorſtander en Bewaarder van alle de Voorrechten en Privilegien der Stad en Burgerije, uit krachte van hare met den Graaf aangegane Capitulatie, zo in het Kerkelijke als in het Burgerlijke, toekomende. Hij is ook te gelijk geweest Commercie-Raad van den Heer Graaf van Hanau; en, geduurende zijn ganſche leven, wegens zijne kunde, oprechtheid, trouw, en andere voortreflijke hoedanigheden, zeer gezien niet alléén, maar zelfs bemind, zo bij den Grave Johan Reinhard, den laatſten Mannelijken Afkomeling van het zeer oude en aanzienlijke Graaflijke Huis van Hanau, met wiens dood, voorgevallen in den jare 1736., dit Huis is uitgeſtorven; als bij den Prince Wilhelm, Landgrave te Heſſen, den eerſten Grave van Hanau uit het Doorluchtige Huis van Heſſen-Caſſel, aan welk Vorſtelijk Huis dit ſchoone Graafſchap Hanau, uit krachte van een tuſſchen die twee aanzienlijke Huizen, voor omtrent een Eeuw, geſloten Verdrag van onderlinge opvolging, wanneer in één dier beide Huizen het Mannelijk Oir mogte ontbreeken; als toen is te beurt gevallen. ——— Onze brave HENDRIK SIMONS VAN ALPHEN is tweemaal getrouwd geweest; eerst met Suſanna van Asten, welke Hem vijf Zoonen heeft gebaard, welker jongſte is dood geboren, wanneer ook de Moeder in het kraambedde is overleden: terwijl ook de vier andere Zoonen, met naamen: HIERONIJMUS; HENDRIK; HENDRIK; en JACOB; allen ſlechts enige weinige maanden hebben geleefd. Van deze zijne Echtgenote dus beroofd zijnde, is Hij op den 30 Junij 1707. hertrouwd met Sara Jacoba van de Wall, die een dochter was van Henrik van de Wall, Raad en Burgemeeſter der Nieuwe-Stad Hanau, bij dewelke Hij zeven Zoonen heeft geteeld,

welker jongſte, genaamd: JAN JACOB, in het vierde jaar zijns levens is geſtorven: terwijl Hij, bij zijn overlijden, voorgevallen op den 12 Februarij 1740., zijne zes andere Zoonen; met naamen: α. HENDRIK; β. HERMAN; γ. HIERONIJMUS; δ. ISAAC; ε. FRANS; en ζ. JOHAN VAN ALPHEN, heeft achtergelaten.

α. HENDRIK VAN ALPHEN werd geboren den 21 April 1708. Hij is geweest een Koopman te Amſterdam; en aldaar getrouwd met Margareta Cornelia van Peterſom, uit dewelke Hem drie Zoonen zijn geboren, van dewelken twee in hunne eerſte jeugd zijn geſtorven. Hij ſtierf op den 18 Maij 1764. nalatende dien éénen, Hem overgebleeven Zoon, genaamd: JOHAN VAN ALPHEN, die thans insgelijks is een deftig Koopman en Solliciteur-Militair te Amſterdam. Hij is getrouwd met N. van Nooten; bij dewelke Hij heeft verwekt eenen, nog in leven zijnde, Zoon, genaamd naar zijnen Grootvader: HENDRIK VAN ALPHEN.

β. HERMAN VAN ALPHEN werd geboren den 22 Julij 1712. Hij is geweest een getrouw Euangeliedienaar, eerst te Ottoland en Nederblokland; daarna te Asperen; vervolgens te Montfoort; en laatſtelijk Hoogleeraar in de H. Godgeleerdheid; als ook in de Kerkelijke Historien; en tevens in de Hebreeuwſche en Griekſche Taalen en Oudheden; aan de Illuſtre Schoole van het Graafſchap Hanau; mitsgaders Conſiſtoriaal-Raad van de Hoog-Achtbare en Hoog-Eerwaarde Gereformeerde Conſiſtorie des zelven Graafſchaps. Hij is op den 28 October 1748. getrouwd met Maria van Muſſchenbroek, dochter van den alom beroemden Leijdſchen Profeſſor Pieter van Muſſchenbroek; bij de welke Hij éénen Zoon, genaamd: HENDRIK; heeft verwekt, doch die maar weinige dagen geleefd heeft. Men heeft van Hem, behalven zijne Inaugurale Oratie *de Hæreditate Mundi Terræque Piis Novi Testamenti promiſſa, quamque ii ex parte jam adierunt et adhuc adituri ſunt*: ook ene *Ontleedende Verklaaring van het achtſte Hoofdſtuk der Spreuken Salomons.* Hij is op den 25 Januarij 1767. te Nieuw-Hanau, zonder Mannelijk Oir na te laten, overleden.

γ. HIERONIJMUS VAN ALPHEN werd geboren den 8 Julij 1714. Hij is geweest een Koopman in de Nieuwe-Stad-Hanau; en trouwde den 20 November 1738. met Sufanna Abrahams dochter van der Lähr, die Hem drie Zoonen heeft gebaard, welker twee in hun-

hunne eerſte jeugd, en de derde, insgelijks HIERONIJMUS VAN ALPHEN genaamd, niet lang voor zijn Vader, ongehuwd; zijn aflijvig geworden. Hij is, dus zonder Mannelijk Oir natelaten, in den jare 1777. te Nieuw-Hanau overleden.

δ. ISAAC VAN ALPHEN werd geboren den 5 Maij 1716. Hij is nog op den huidigen dag een geächt Koopman te Rotterdam; mitsgaders Raad in de Vroedſchap en thans regeerend Burgemeester dier Stad; alwaar Hij ook het Schepensampt met lof heeft waargenomen: Ook is Hij bekleed geweest met de waardigheid van Hoofd-Officier van die Stad; als mede met die van Baillu en Dijkgraaf van Schieland. Hij trouwde, de eerſtemaal op den 30 Augustj 1741., met Eliſabeth Coſart, die Hem éénen Zoon, met naame: HENDRIK, baarde; doch dezelve heeft maar drie maanden geleefd. Deze zijne Echtgenote Hem door den dood ontrukt zijnde, hertrouwde Hij op den 17 Januarij 1747. met Joanna Martens, bij dewelke Hij geen Mannelijk Oir heeft geteeld. Vervolgens is Hij, ook deze zijne tweede Echtgenoote aflijvig geworden zijnde, in den jare 1767. ten derdenmaale getrouwd met zijne volle Nichte, Catharina Maria de Ruever Weduwe van Mr. Jan Jacob Ram, Raad in de Vroedſchap en Burgemeeſter der Stad Utrecht. Zij is ene dochter van Mr. Arent Albert de Ruever, Raad en Burgemeeſter der Stad Utrecht en van Suſanna Maria van de Wall, die een volle Zuster was van Sara Jacoba van de Wall, tweede Vrouw van zijnen Vader, uit dewelke Hij is geboren. Hij heeft bij deze zijne derde Vrouw geteeld éénen Zoon, genaamd: ISAAC JACOB VAN ALPHEN, die nog heden, onder het genot van enen goeden welſtand, tot vreugde zijner Ouderen in leven is en in alle Christelijke deugden opwast.

ε. FRANS VAN ALPHEN werd geboren den 9 Maart 1718. Hij is geweest een voornaam Koopman te Frankfort aan den Maijn, alwaar Hij in de maand Januarij 1746. trouwde met Catharina Sophia Gontard, bij dewelke Hij geene Kinderen heeft geteeld; en is, dus kinderloos, aldaar in den jare 1770. overleden.

ζ. JOHAN VAN ALPHEN werd geboren den 24 Maart 1720. Hij is thans nog op heden een niet ongeächt Doctor in de Medicijnen, niet zonder roem te Amſterdam practizeerend; zijnde tevens Stads Doctor; als ook Regent van het Aalmoesſeniers-Weeshuis

aldaar. Hij trouwde aldaar met Maria Pietersdochter van Tarelinck, uit dewelke Hem twee Zoonen werden geboren; met naamen: HENDRIK PIETER; en JOHAN; welker jongste slechts eenige maanden heeft geleefd; terwijl de oudste Zoon, HENDRIK PIETER VAN ALPHEN, geboren in de maand Julij 1755., in de maand Januarij 1776. werd aangesteld tot Secretaris der Stad Amsterdam; welk aanzienlijk Ampt Hij niet lang heeft mogen bekleeden, naardien Hij, weinige maanden na die aanstelling, naamlijk op den 20 September van dat zelfde jaar, en dus in het XXIIe jaar zijns levens, na ene korte, doch zeer hevige, ziekte, tot grote droefheid van zijne beide Ouders, ongehuwd, door den dood werd weggerukt. Vervolgens is ook dezes Mans Echtgenoote, op den 1 November 1783., zonder Kinderen natelaten, overleden: En is Hij in de maand December van het volgende jaar 1784. hertrouwd met zijne volle Nichte, Johanna Wijnanda de Ruever, eenigste Zuster der tegenwoordige Huisvrouwe van zijnen, zo straks sub Litt. *b.* genoemden, Broeder ISAAC VAN ALPHEN. En met deze zijne Vrouwe, bij dewelke Hij niet heeft geteeld, leeft Hij nog op heden in een stillen en vergenoegden Echt.

Uit MS. GENEALOGISCHE *Aantekeningen.*

Uit deze vorenstaande echte Geslachtlijst mag men zien, en ook voor zeker stellen, dat 'er althans, heden den 14 Junij 1785., van alle de Mannelijke Afkomelingen, welken uit dit zeer oude Geslacht van ALPHEN, nu reeds sedert meer dan vijf eeuwen, bij wettigen geboorte, gesproten zijn, nog maar in levenden lijve zijn deze volgende Twaalf Personen van de Mannelijke Sexe: als:

Te *Leijden*:

Mr. DANIEL VAN ALPHEN DANIELSZOON, Oud-Raad, Schepen en Griffier.

Mr. DANIEL VAN ALPHEN PIETERSZOON, Advocaat.

Mr. ABRAHAM VAN ALPHEN, Raad en Oud Schepen.

Te *Utrecht*:

Mr. HIERONIJMUS VAN ALPHEN, Procureur-Generaal voor den Edelen Hove Provinciaal 's Lands van Utrecht.

be-

benevens nijne nog drie jonge Zoons: JOHAN, DANIEL en HIERONIJMUS } VAN ALPHEN.

Te *Rotterdam:*

ISAAC VAN ALPHEN, Raad en Regeerend Burgemeeſter.
benevens zijn nog jonge Zoon: ISAAC JACOB VAN ALPHEN.

En te *Amſterdam:*

Dr. JOHAN VAN-ALPHEN, Stads-Medicinæ-Doctor en Regent van het Aalmoesſeniers-Weeshuis.

JOHAN HENDRIKSZOON VAN ALPHEN, Koopman en Solliciteur-Militair: benevens zijn nog jonge Zoon: HENDRIK VAN ALPHEN.

En dat dus alle anderen, welken den naam VAN ALPHEN voeren, niet tot dit oude Geſlacht behooren.

De onbetwistbare echtheid dezer vorenſtaande Aantekeningen toont ten duidelijkſten aan den misſlag van den Heer PIETER PLEMPER, wanneer Hij, in zijne *Beſchrijving van de Heerlijkheid en het Dorp Alphen aan den Rijn*, op pag. 145. zegt, dat de *Geſlachtboom van Alphen, bij het ontbreeken van mannelijke takken, door de bijl des tijds uitgerocid is.* en, (ſchoon hij gelegenheid genoeg gehad heeft, om, zulks gezocht hebbende, beter onderrichting te erlangen) in deze abuſive opgave, zal gevolgd hebben 't geen door Mr. SIMON VAN LEEUWEN in zijne *Batavia Illustrata* op pag. 924. & 925. wegens het Geſlacht van CRALINGEN en verſcheide andere Geſlachten, van jonger Broeders uit dat Huis van CRALINGEN geſproten, en onder de welken zich ook dit Geſlacht van ALPHEN bevindt, te voren reeds was aangetekend; zo als het zelve, genoegzaam woordelijk, door Hem was overgenomen uit de *Bijvoegzels van* WILLEM VAN GOUTHOEVEN op de *Oude Chronijk en Historien van Holland;* pag. 161. —— Dus ſchrijft dikmaals de eene Geſchiedſchrijver den anderen uit, zonder enig onderzoek naar de waarheid der verhaalde gebeurtenis te doen; en op die wijze worden de misſlagen, door den eerſten begaan, van hand tot hand voortgezet; alom voor ene ontegenſpreeklijke waarheid gehouden, en genoegzaam verëeuwigd. — Op die zelfde wijze is ook de Schrijver van den *Tegenwoordigen Staat der Verëenigde Nederlanden;* D. VI. pag. 260.

in

in dien zelfden voorgemelden misſlag gevallen; waar omtrent Hij echter nog minder te verontſchuldigen was, dan de vorigen, aangezien Hij uit de Lijkoratie van den Heer Profeſſor Arnoldus Drakenborch, in den jare 1743. (en dus drie jaren voor de uitgave van dat gemelde Deel) ter gelegenheid van het afſterven van den Hoog-Eerwaardigen Heere Profeſſor Hieronijmus Simons van Alphen, te Utrecht gedaan en in openbaaren druk uitgegeven, genoeg had konnen zien, dat nog geenzins de Mannelijke Descendenten aan dit Geſlacht ontbraken: Ook heeft deze Schrijver in het volgende Deel pag. 575. zijnen misſlag erkend en zijn vorig gezegde openlijk herroepen. ——— Maar, nog veel onvergeeflijker is geweest de misſlag van den Heer TAKO SIBELIUS, Predikant te Alphen, (doch in later tijd te Gouda) wanneer Hij, in zijne *Kerkelijke Leerrede over Jeſaia* XXIII. 8. *Bij gelegenheid der plegtige Inhuldiging van den Wel-Edelen Geſtrengen Heere Theodorus de Smeth, als Ambagtsheer van Alphen. Uitgeſprooken op den* 22 *October* 1766. en in dat zelfde jaar door Hem in openbaren druk uitgegeven; bij ene verregaande onoplettendheid het zelfde, 't geen bij de hier voren gemelde Schrijvers nopens het Geſlacht der Heeren VAN ALPHEN, als reeds uitgeſtorven, was gezegd, wederom op pag. 30. van die Leerrede herhaalt, en zulks met genoegzaam de eige woorden, welken door den voornoemden Schrijver van den *Tegenwoordigen Staat der Verëenigde Nederlanden* in het gezegde Zesde Deel pag. 260. waren gebruikt en door den Heer *Sibelius* daar uit (zo als 't blijkt) zijn overgenomen, niet alléén zonder enig nader onderzoek; maar zelfs zonder (door ene zeer grote onachtzaamheid) te letten op het geen in het Zevende Deel van dat Werk was gezegd, en door dien Schrijver als ene *Nadere Verbetering* van het voorgaande Deel opgegeven. Gelijk dan ook de Schrijvers der *Nieuwe Vaderlandſche Letter-Oefeningen;* D. I. Stuk I., bij hunne Recenſie der opgemelde *Kerkelijke Leerreden*, op pag. 19. den voornoemden Heer SIBELIUS over deze zijne onnaaukeurigheid in 't vriendelijke berispen: en de Heer SIBELIUS zelve naderhand in de *Boekzaal der Geleerde Waereld* voor de maand Julij 1767. op pag. 100 en 101. deze zijne vergisſing niet alléén heeft erkend; maar ook tevens, bij de bekendmaaking van dezelve, dit zijn vorig ten dezen opzigte abuſivelijk gezegde openlijk herroepen, met verzoek, dat men zij-

zijne daar bij opgegevene verbetering voor *ingelascht* in zijne voornoemde Leerrede geliefde te houden.

Volgens medegedeelde Berichten.

ALSTEN. Dus noemt VAN DER HOUVEN, in zijn *Handvest Kronijk*, verkeerdelijk, een Dorp in de *Meijerij van den Bosch*, wiens eigenlijke naam *Alten* is.

ALSTEDIUS, (*Johan Hendrik*) Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en Wijsbegeerte aan de Hooge School te *Herborn*, heeft zig, door verſcheiden Schriften, beroemd gemaakt. Hij werd, in het Jaar 1618, benevens JOHAN BIJSTERVELD, Hofprediker te *Siegen*, en in naam der *Wetteraufche* en *Naſſauſche* Godgeleerden, op de *Dordrechtſche Kerkvergadering* gezonden, alwaar hij, nevens zijnen Amptgenoot, op den 17 Januarij 1619, in de vier en dertigſte zitting ontvangen, en tuſſchen die van *Geneve* en *Zwitzerland* geplaatst werd.

JOH. HALES, in zijnen dertigſten Brief aan DUDLIJ CARLETON, op den 29 Januarij N. S. zegt: „ in de avond-Sesſie wierd het „ point van de *Verwerping*, *ſcholaſtijk* en geleerdelijk verhan„ deld door ALSTEDIUS, een van de Profesſooren uit de *Palts*; „ zijne reden was de bekwaamſte van alle die geene, die ik nog „ gehoord heb." Uit andere Schriften van dien tijd is hij bekend voor een hevig Voorſtander van de *onweerſtaanbaare Genade*. In de vijf en tagtigſte Sesſie van gemelde Sijnode, deed hij zig, op den zelfden dag, op welken de Remonſtranten hunne verklaaring van het derde, vierde en vijfde Artikel overgaven, door een breedvoerig vertoog, uitmunten, beſteedende al zijnen vlijt, om de gronden der *Contra-Remonſtranten*, in de tien bewijsredenen op de *Haagſche Conferentie* ingebracht, vast te maken, tegen alle de tegenwerpingen der Remonſtranten, welke hij voor *Pelagiaanen* en Godslasteraars hield; zeggende, onder andere, dat het woord *wederſtaanbaar* was uitgevonden door Menſchen, die een naam begeerden te maaken.

Aanmerkenswaardig is het antwoord, 't welk, uit een Dagregister van POPPIUS, bij G. BRANDT, op 's Mans Rekening geſteld word. BRANDT verhaalt dit als iets, 't welk bijzonder naar zijn ſmaak was; hierin beſtaande: „ dat ALSTEDIUS, op den 26 April „ 1619, weinige dagen na dat men het Formulier van de Ver„ werping en de harde manier van ſpreeken in de Sijnode had af-

„ ge-

„ gedaan, door POPPIUS en J. NÆRANUS, beide Remonſtranten, „ op ſtraat ontmoet werd, en dat zij aan hem gevraagd hebben- „ de, hoe verre de *Sijnode* de zaak al gebracht hadde, en hoe „ de Sijnodaale Mannen zig gedraagen hadden in 't ſtellen van de „ Canons, nopens die grove pointen, daar zig al de Waereld „ aan ſtiet?" ALSTEDE zoude hebben geantwoord: *dat men in dezelve het gevoelen van Piscator en andere wel zoude veroordeeld hebben, zo men niet gevreesd hadde, dat daar door de Vorſten en Republieken tegen malkander zouden worden opgehitst.* Anderen ſtellen dit en meer andere zaaken, in 't verhaal van POPPIUS, bezijden de waarheid; want, zeggen zij: het zou den grooten naam van ALSTEDE, in de geleerde Waereld, weinig eer hebben aangedaan, indien hij zig zelven, bij zijne partijen, als een Huurling der Staatkunde had bekend gemaakt. Zijne *Latijnſche* Werken zijn menigvuldig. Hij ſtierf te *Alba Juliæ*, in 't Jaar 1638, oud vijftig jaaren.

BAILLE, *Dictionaire*; BRANDT, *Hiſt. der Reform.* III. Deel. *Brieven van* HALES, bl. 117 en 231.

ALSTEIN, (*Johan Gozewijn Eberhard*) wiens Vader mede een Leeraar der Hervormden is geweest, was eerst Predikant in *Brandenburg*; in 't Jaar 1719 werd hij te *Amſteldam* beroepen, in de plaats van C. STRESO, en bekleedde dien post tot 1740, wanneer hij, op den 25 Maij, overleed, nalatende zijne Weduwe HENRIETTA CHARLOTTA PHEIFFERIN, (welke op den 4 December 1757 ſtierf) en eene Dogter Hij heeft des bekenden HEANDERS *Liederen* met eene *Voorreden* en eenige *Gezangen* verrijkt. Ook vindt men van hem een aanprijzend Voorberigt, voor P. JANSEN's Werk, *de Rijkdom van Gods goedertierenheid* genaamd. 's Mans afbeelding is, door P. ENDLICH, in 't Koper gebracht.

Zie CROESE, *Kerkl. Register.*

ALTENA, weleer een Adelijke Hofſtede, in het Baljuwſchap van *Delfsland*, digt onder de Stads Veſten, buiten de *School Poort* geleegen. Dit huis werd, in der tijd, bezeten bij het Edel geſlacht van ALMONDE; als den eerſten Bezitter daar van vindt men gemeld Heer JACOB VAN ALMONDE, waar van wij reeds geſproken hebben. Deeze zonder mannelijk oir ſtervende,

werd

werd zijne eerſte Dogter, MARIA VAN ALMONDE, Vrouwe van *Altena*, en bracht het, door haar Huwelijk met den Heer GEORGE DE BIJE, Theſaurier-Generaal der Verëenigde Nederlanden, en eerſten Rekenmeeſter in *'s Hage*, in 't Geſlacht van *de Bije* over.

Opdat dit Huis niet tot een verblijf voor de *Spanjaarden* zou dienen, werd het, in de *Nederlandſche* beroerten, afgebrooken en verbrand; doch in beter en latere tijden, is het, door den gemelden Theſaurier DE BIJE, weder opgebouwd, en lang in een aanzienlijken ſtaat onderhouden. In vervolg van tijd heeft het de vernedering ondergaan, dat het tot een *Herberg* verhuurd is, waar toe het nog dient.

Zie BLEISWIJK, *Beſchrijving van Delft*, I. Deel; GOUDHOEVEN; VAN LEEUWEN; JUNII *Batavia*.

ALTENA, (*'t Land van*) wordt, ten Noorden, geſcheiden van het Land van *Arkel*, door de Rivier de *Merwe*. Ten Noord-Westen heeft het de *Maas*, die hier tusſchen de Landen van *Altena* en de *Bommelerwaard* heen ſtroomt, bevattende omtrent 7700 Morgens Land. Veel verſchil is 'er onder de Schrijvers, over den naamsoorſprong. Men vindt 'er, die het, volgens de oude benaming, *Haltna*, *Haltena* of *Holtena*, willen afleiden van de Houtrijkheid, welke, in vroeger tijd, alhier plaats had. Andere leiden den naam af van het Kasteel *Al-te-na*, waar van, in het volgende Art. zal gemeld worden; het laatſte zouden wij het liefſt aanneemen. In den Jaare 1672, als de *Franſchen Bommel* en de *Bommelerwaard* in hunne magt hadden, en *Woudrichem* en *Gorichem* opeischten, werd, om hun af te keeren, het Land van *Altena* gedeeltelijk onder Water gezet, en voor eenigen tijd daar onder gehouden. Deeze ramp werd ſpoedig herſteld, dewijl het Land zo geleegen is, dat het eerder hoog dan laag mag genoemd worden, en zodanig geſteld, dat de Polders, bij overſtroominge, zonder behulp van Watermolens, weder droog loopen.

Hoe groot dit voordeel ook zijn moge, was het hier, nogtans, bij het einde van het Jaar 1740, deerlijk geſteld. Door harde ſtormwinden en zwaare plasregenen, waren de *Lek*, de *Maas* en *Merwe* boven gewoonte gezwollen; dit veroorzaakte zo eene ſterke perſing van Water tegen de Dijken, dat veele daar voor be-

bezweeken; de doorbraak van den *Maasdijk*, bij *Heddikhuizen*, veranderde 't Land van *Altena* in eene bijna openbaare Zee, waar door zwaare ſchade aan Huizen, Beesten, enz. veroorzaakt werd: in het barſte ſaiſoen des Jaars, was de *Altenaaſche* Heuvel de eenigſte bergplaats voor Vee en Goederen. Het maken van hulpgaten, om het Water elders te ontlasten, was van veel nut in die bekommering, terwijl het digtmaaken van 't gat bij *Heddikhuizen*, door gebrek aan materialen, veel tegenſpoed had, en niet kon worden aangevangen, vóór het midden van Februarij in het volgende Jaar. Na dat men, in Maart, dit gat geſtopt had, kwam 'er, in April, eene nieuwe ramp bij, dewijl het gat bij *Werkendam*, op den 29 dier Maand, weder inbrak. Ter verligting van de Noodlijdenden, bewilligde het Kollegie van Gecommitteerde Raaden in een onderſtand van 20000 Guldens, en nog naderhand 31000 Guldens, tot herſtel der Dijken.

De Regeering van 't Land of de Landen van *Altena*, heeft, ten aanzien van het Hooge of Crimineele Rechtsgebied, veel gemeenſchap met die van *Woudrichem*; ten aanzien van het middelbaare, heeft ieder Rechtbank, in de Ambachten, zijnen bijzonderen Schout, Scheepenen en Secretaris. Het beſtier der Dijken en Sluizen ſtaat aan Dijkgraven en Hoog-Heemraaden.

Het Land van *Altena* bevat, buiten de Stad *Woudrichem*, de volgende Ambachts-Heerlijkheid, met derzelver Dorpen en gehuchten; *Sleeswijk*, *Almkerk*, *Emminkhoven* met *Waardhuizen*, *Uitwijk*, *Op en Neder Andel*, *Gieſen* en *Rijswijk*, 't Slot *Loeveſtein* en *de Hil*.

Zie BOXHORN, *Toneel der Steden*; GOUDHOEVEN, *Kronijk*; KEMP, *Beſchrijving van Gorinchem*.

ALTENA, een Slot van dien naam, ook wel OUTENA, was gebouwd op den Heuvel, van welken wij, in het voorige Artikel, hebben melding gemaakt, en waarop, in het Jaar 1740, de eenigſte bergplaats was. In 's Lands Geſchiedenisſen is het vermaard geworden, om dat het tot eene ſchuilplaats ſtrekte, voor de Edelen, die mede ſchuldig waren aan den moord van ALIJD VAN POELGEEST: waarom het, in 't Jaar 1393, door Hertog ALBERT VAN BEIJEREN, ſtreng belegerd, en, na een hardnekkigen tegenſtand,

aan

aan hem overgegeeven en verwoest werd; hebbende de verſlinding des tijds het nog overgebleevene vernield.

ALTENA; de Heerlijkheid van dien naam, bevat in zig het Land, hier boven beſchreven, en was eertijds een Leen van de Graaven van *Kleef*, tot dat zij, in het Jaar 1332, door Graaf WILLEM DEN GOEDEN, van Graave DIRK VAN KLEEF, gekogt werd. De eigenlijke Heerlijkheid heeft, (volgens GOUDHOEVEN en VAN LEEUWEN) al zedert het Jaar 1185, aan de Heeren VAN HOORN (naderhand Graaven) behoord; waar uit men beſluit, dat de Heeren of Graaven VAN HOORN Leenmannen waren, of altijd geweest zijn, van de *Hollandſche* Graaven, ſedert dat Heer WILLEM VAN HOORN de Erfdochter des Heeren VAN ALTENA trouwde. Bij de opgemelde Schrijvers, en bij VAN BALEN, in zijne *Beſchrijving van Dort*, leest men: „ In het Jaar 1290, heeft *Dirk*, „ Grave van *Kleef*, in *'s Haage*, aan zijnen Neef, Grave *Floris* „ *van Holland*, overgegeeven de Heerlijkheid van *Heusden* en „ *Altena*, met het Slot en de Stede *Woudrichem*." De Heerlijkheid van *Heusden* was dus een heerlijk Leen van *Holland*, en JAN DE ZEVENTIENDE een Leenman van Graave FLORIS.

Heer WILLEM VAN HOORN trouwde, omtrent het Jaar 1310, Vrouwe ODA, Erfdochter van Heere KLAAS VAN PUTTEN en STRIJEN, in *Holland*. Drie Dogters won hij bij dezelve; de eerſte was genoemd JOHANNA VAN HOORN, van Moeders zijde Vrouwe van *Putten* en *Strijen*, en van Vaders zijde Vrouwe van *Gaasbeek*; haar Man was Heer JACOB VAN ABCOUDE en WIJK. De tweede huwde aan JAN VAN HEUKELOM; de derde, Vrouw ODA, werd de Gemalin van Heere JAN VAN POLANEN VAN DER L'E. Heer WILLEM VAN HOORN hertrouwde, na den dood van ODA, aan de Dogter van den Graave van *Kleef*, en won daar bij twee Zoonen, GERARD VAN HOORN en ALTENA, die zonder Kinderen, in den ſlag voor *Stavoren*, ſneuvelden. (Zie verder de Geſlachtlijst van de Graaven VAN HOORN, tot op FILIP VAN MONTMORENCIJ, Graaf VAN HOORN en Heer VAN ALTENA, ter plaatze daar van hem en zijnen dood, in 1568, geſprooken zal worden.)

De gemelde FILIP VAN MONTMORENCIJ, had, bij Testament, zijne goederen gemaakt aan zijne Gemalinne, Vrouwe WALBURG VAN

NIEUWENAAR. ALBA, weet men, verklaarde dezelve voor verbeurd; doch door de Gendſche bevrediging kwamen zij weder aan Vrouwe WALBURG. Vóór haar overlijden, in 't jaar 1600, had zij het ſteedje *Woudrichem*, en de Heerlijkheid *Altena*, aan de Staaten van *Holland* verkocht, voor 90,000 guldens. Aldus is het land van *Altena*, eertijds een Leen, een Domein van *Holland* geworden.

Men zie GOUDHOEVEN; VAN LEEUWEN; VAN BALEN; VAN MEETEREN; BOR en anderen; als ook VOSSIUS.

ALTENA, een kasteel, op den oever van de Zuiderzee, en dus genaamd, omdat het lag op de grenzen, en als op den neus, tot een breidel voor de *Hollanders* en *Stichtſchen*. Het was gebouwd door Hertog KAREL VAN GELDER; wel eer voerde het ook den naam van *Hulkeſtein*. In 't jaar 1517, werd het, door FELIX, Baſtaard van *Oostenrijk*, ingenomen, die de torens en wallen deed ſpringen. Zedert werd het wel weder herſteld, doch daarna geheel afgebroken, en, van deszelfs bouwſtoffen, het huis *Pannekoek* of der *Pannekoeken*, binnen de Vest *Neij-Kerk*, opgemaakt.

Gemelde Hertog KAREL had voorgenomen, van dit *Altena* of *Hulkeſtein*, door de *Arcker-meinte* en de *Holcker meinte* Erven, eene graft te doen graven, die in den Rhijn, omtrent *Wageningen*, uitkoomen, en den naam van den *Ouden Rhijn* zou voeren. Door veele voorkomende verhinderingen, is hij in dit voorneemen geſtuit. Zie ARKER-GEMEENTE.

Zie BRUGMAN, *Beſchr. voor de Chronijk van* SCHIVERIUS; SLICHTENHORST, *Gelderſche Geſchiedenisſen*, bl. 107 en 108.

ALTENA, een oud adelijk Huis, hebbende twee gemeene naast elkander ſtaande geevels, met een van ter zijden; en een groot voorhof, rondom van een ruimen vijver omſingeld, en een torenswijze voorburg, met een fraaijen ophaalbrug, gelegen in *Braband*, in 't Dorp *Kotnich*, in een gedeelte van de Meijerij van *Rije*, in 't kwartier van *Antwerpen*. Voorheen behoorde het aan den Baron van ST. LAURENT TEN HOVE. Van

wel-

wegen het Edel Geſlacht van DESPEMEREAULX, werd het aangemerkt als een Leen van de Heerlijkheid *Bauterſem*.

Zie LE ROIJ, *Verheerlijkt Braband*, *fol.* 79. alwaar men ook de afbeelding van 't zelve vind.

ALTEFORST, ook wel *Oud-Voorst*, een klein Dorpje, in 't Ampt, tusſchen *Maas* en *Waal*, omtrent een uur gaans van *Appelthern*, midden in een ſchoon weiland gelegen. De Predikant van dit dorp bedient ook de Gemeente van *Horſſen*.

ALTRUM, *Aldrum*, een Dekenſchap in *Friesland*; zie ARUM.

ALTERAS, (*Laurens Jacobsz*) bekleedde, voor de Provintie *Zeeland*, den rang van Vice-Admiraal, op de vloot, die, in 't jaar 1607, onder bevel van den Hollandſchen Admiraal JACOB VAN HEEMSKERK, in den vermaarden ſlag voor *Gibralter*, tegen de *Spanjaarden*, de overwinning behaalde. ALTERAS voerde het ſchip *de Roode Leeuw*, en was van den Admiraal gelast, om den Vice-Admiraal der *Spaanſchen* aan te tasten. De wind hem belettende, deezen aan boord te komen, oeffende hij zijne magt tegen een ander gedeelte der Vijandelijke Vloot, ſchoot twee Gallioenen geheel reddeloos, en ontramponeerde verſcheiden andere. Na den roemruchtigen dood van den Admiraal HEEMSKERK, ſtelden die van de Staatſche Vloot ALTERAS in deszelfs plaats, en, op het Schip van den geſneuvelden Admiraal, deszelfs geweezen Kapitein, PIETER WILLEMSZ VERHOEF, tot Vice-Admiraal. Vervolgens maakten zij de behoorlijke ſchikking, om den Vijand alle mooglijke afbreuk te doen; het minder gedeelte der Vloot zeilde, onder VERHOEF, naar de *Vlaamſche Eilanden*, onthoudende zig ALTERAS omtrent de Kusten van *Portugal*, daar hij, niet zonder voordeel, kruiste, tot op den tijd van 't opöntbod.

's Mans lof, bij de bovengemelde gebeurtenis, vind men herdagt, in zekere aanmerkenswaardige Deductie van de *Heeren Staaten van Zeeland*, nopens den rang der Vlag-Officieren, in het Jaar 1666, aan die van *Holland* toegezonden. Om de waarde der *Zeeuwſche* Zeehelden te betoogen, merkten de Staaten

aan, hoe ALTERAS, als de tweede in de Vloot, hier boven gemeld, in 't Opperbevel was opgevolgd, de aangevangen ondernemming op *Gibralter*, nevens den Zeeſlag, loffelijk volvoerd, en de Vloot, zegepraalende, in het Vaderland gebragt had.

Schoon aan ALTERAS, door de Vlootelingen, het Opperbevel als Admiraal was opgedragen, ſchijnt hij, nogthans, geenen hooger rang van den Staat verkreegen te hebben, om reden dat men hem naderhand nog, als Vice-Admiraal, onder den *Hollandſchen* Admiraal JOACHIM HENDRIK SWARTENHOND, tegen de *Spaanſchen* in de Middellandſche Zee heeft gezonden: bij welke gelegenheid hij, midden in het gevecht, agter op de Campanje ſtaande; kloekmoedig ſtrijdende, omtrend *Kaap Molle*, op den 16 October 1622, uit het Schip van den *Spaanſchen* Schout bij Nacht, met twee Kogels, zodanig getroffen werd, dat hij dood ter neder viel.

Zie E. VAN METEREN, *Nederl. Historie*, fol. 564; WAGENAAR, IV. Deel. *Notulen van Zeeland*, 1666. *Leven der Zeehelden*; LE RUE, *Heldhaftig Zeeland*, bl. 119 en 120.

ALTING, een van ouds vermaard Geſlacht, 't welk veele beroemde Mannen heeft voortgebracht, en oorſpronkelijk is uit het Vlek *Annen*, in *Drenthe*, reeds bekend zedert het Jaar 1309.

Zie hier een Lijst dier vermaarde Mannen.

MENSO ALTING, gebooren 1325, overleeden in hoogen ouderdom, op zijn Hoeve in *Drenthe*, was Geheim-Raad van REINOLD DEN DERDEN VAN NASSAU, Hertog van *Gelder*, en liet een Zoon na.

Een andere, van deezen naam, ſtierf in 1454, en had mede een Zoon, EGBERTUS genaamd, die ook weder een Zoon naliet, MENZO ALTING; deeze werd gebooren 1476, en was zeer beroemd onder de zijnen. In het Jaar 1520, werd hij, door de *Drentenaars*, tot Gijzelaar gegeeven aan KAREL, Hertog van *Gelder*, en overleed den 6 Maij 1526, nalatende twee Zoonen:

I. EGBERTUS, die Secretaris te *Groningen* was, en Afgezant aan 't Hof van *Bruſſel*. Deeze had een Zoon, JOACHIMUS, die bekend was voor een zeer geleerd Man. Hij was Burgemeeſter, toen de *Spanjaarden* van voor *Groningen* weggejaagd werden, en

en overleed Kinderloos, in 1625. Zijn lof is breedvoerig vermeld, door den Hoogleeraar MARDOWELL, in eene Lijkrede op hem.

II. RUDOLPH, Broeder van EGBERTUS, gebooren 1513, werd Schout te *Eelde*, in *Drenthe*, en naderhand gezwoorene in *Groningen*; hij overleed den 16 Junij 1589, hebbende twee Zoonen:

1. EVERHARD, een beroemd Rechtsgeleerde en Agent wegens *Oostfriesland*.

2. MENSO, die gebooren werd te *Eelde*, den 9 November 1541, en overleed 1612. Hij was die beroemde Leeraar, waar van, in een volgend Art. zal gesproken worden, en liet na zeven Zoonen, als: 1. BASILIUS, 2. DANIEL, 3. HENDRIK, 4. JOHANNES, 5. RUDOLF, 6. PAULUS en 7. MENSO.

De 1ste, BASILIUS, werd Raadsheer te *Emden*, en Afgezant bij de Staaten; hij had eenen Zoon, GERARDUS, Hoofdrichter in *Oostfriesland*, en liet na BASILIUS, Agent in Nederland, en Amptman van de Emder Heerlijkheid, *Groot* en *Klein Borsum*, die in 1622 overleed.

2. DANIEL, die eerst Secretaris, daarna Burgemeester te *Emden*, Agent bij de Staaten, en Onderteekenaar van het *Oosthuizer Verdrag*, in 1611, was; hij overleed 1618.

3. HENDRIK; deeze liet twee Zoonen na, en eene Dogter, zijnde vier zijner Kinderen vóór hem gestorven: I. JACOB, Hoogleeraar te *Groningen*, van wien meer hier na; deeze had verscheiden Kinderen, en daar onder GERARDUS, van wien gebooren is MENSO ALTING. II. MENSO, Broeder van JACOB, werd Raadsheer te *Groningen*, en stierf 1678. Van hem zijn twee Zoonen nagebleeven:

a. JACOB, Secretaris van 't Gerecht te *Selwert*, en gezwoorene te *Groningen*, die overleed in 1621, en naliet een Zoon MENSO.

b. THOMAS, Broeder van JACOB, was Advocaat-Fiscaal te *Groningen*, en had mede een Zoon MENSO.

4. JOHANNES, werd Raad en Rentmeester van den Keurvorst van de *Paltz*.

5. RUDOLPH, Raadsheer te *Emden*.

6. PAULUS, Predikant in de *Paltz*.

7. MENSO, eerst Major, en daarna Kapitein te *Emden*, die na-

liet een Zoon, MENSO, geboóren in 1636; hij was Burgemeeſter te *Groningen*; van hem zal in het vervolg nader geſprooken worden. Wijders had hij eene Dochter, JULIANA BARBERA, welke trouwde met GERARD ISINK, Preſident in de Hooge Vergadering van *Kleef* en *Mark*, en overleed 1723, nalatende ADAM MENSO ISINK, Hóogleeraar in de Historien, te *Groningen*.

De voórgemelde MENSO ALTING, zo als gezegd is, geboóren te *Eelde*, in 't Landſchap *Drenthe*, in het Jaar 1541, op de Schoolen te *Groningen*, in de eerſte gronden der Wetenſchappen onderweezen, ſtudeerde daarna drie jaaren te *Keulen*; van daar trok hij, 1565, naar *Heidelberg*, onder de Regeering van den Keurvorst FREDRIK DEN DERDEN. ALTING gaf aldaar blijken zijner Geleerdheid, en werd, reeds in 't jaar 1566, bekwaam gekeurd, om het Euangelium te verkondigen, en, in 1567, te *Leiſkheimheim*, in de *Paltz*, beroepen. In het Jaar 1570, werd hij Predikant in het Ampt *Drimſtein*. Hier werd hem aangeraden, zig in den Echt te begeeven met MARIA EPISCOPIA, eene Dochter van aanzienlijke Ouderen, die den Hervormden Godsdienst waren toegedaan. Aanmerklijk is het, dat toen ALTING naar deeze Juffrouw vrijde, hij 'er bijvoegde, haar niet te begeeren, zo zij niet genegen was, met hem, om CHRISTUS wille, ballingſchap en andere ongemakken te ondergaan. Dit voorſtel deed den Vader aarzelen; maar de Moeder zeide zeer kloekmoedig: *o waarde Man! zulk een Schoonzoon moesten wij zelfs zoeken.* Men bewilligde dan in ALTINGS aanzoek, en verbond hun op den 13 Junij 1571. Hierna werd hij, door die van *Amberg*, aangezogt, doch, op aandrang van URSINUS, TOSSANUS en andere, in de plaats van GEBINGERUS, tot Hoogleeraar te *Heidelberg* beroepen. Na verloop van twee Jaaren beving hem de lust, zijn Vaderland te bezoeken: hij nam zijnen weg op *Emden*, om die ſchuilplaats van zo veele Vluchtelingen, en Moeder van zo veele Kerken, te bezigtigen. Tweemaal hier gepredikt hebbende, maakte hij, door zijne geleerdheid en gaven, alle gemoederen zo begeerig naar zijn onderwijs, dat zij niet rustten, voor en aleer hij, een eerlijk ontſlag van den Keurvorst bekoomen hebbende, in plaats van den overleedenen ALB. HARDENBERG, in October 1575, zig aldaar liet bevestigen. Naauwlijks had hij vier weeken zijnen dienst waargenomen, of de beste der Vrouwen, ANNA VAN OL-

DEN-

DE NBURG, Weduwe van Grave ENNO, overleed te *Embden*. Op haar deed ALTING, in tegenwoordigheid van Graave JOHAN, en zijne Zuster HELWIG, en andere voornaame Perſoonen, met alle bekwaamheid en Godsvrucht, die men van eenen Redenaar wachten kan, eene Lijkrede, uit Psalm XC. Zo loffelijk kweet hij zig van zijnen dienst te *Embden*, geduurende den tijd van 37 Jaaren, dat hij van ieder op het hoogst bemind was.

Men zou bijna een boek moeten ſchrijven, indien men alle zijne bijzondere verrichtingen, tot opbouw der Kerke, wilde verhaalen, en melding maaken, hoe hij de Gemeente van POSSEMBROCHIUS verloste; hoe ijverig hij was, om den twist, tuſſche de Gemeente en haaren Leeraar *Polijander*, bij te leggen; hoe mannelijk hij zig gedroeg tegen de Wederdoopers: van al wat daar voorviel, zo als uit het *Emder Protokol* te zien is, droeg ALTING het gewigt der zaaken. Nieuwen arbeid verſchafte hem JOHANNES LIGARIUS, die, nadat hij te *Norden* was afgezet, Veld-Prediker in 't Leger van den Prinſe *van Oranje* werd, eerst te *Woerden*, daar men hem als *Lutersch* beſchouwde, en door de Regeering, welke dier Leere was toegedaan, eerst ingang kreeg, maar zijne zaaken zo aanleide, dat hij in *'s Hage* gevangen, doch naderhand op zijn woord ontſlagen werd. Van *'s Hage* begaf hij zig naar *Oost-Friesland*, alwaar Graaf EDZARD DE DERDE, die aan CATHARINA, Dochter van GUSTAVUS, Koning van *Zweeden*, getrouwt was, hem aan deeze Gravin, Luthersch zijnde, in het Jaar 1577, tot Hof-Prediker gaf. Hier door had LIGARIUS niet alleen gelegenheid om de Leere van LUTHER aldaar in te voeren, zo als hij ook deed; maar ook gelukte het hem, nevens eenen HESHUSIUS, de Stad *Norden*, die voorheen altoos Gereformeerd was geweest, nu *Lutersch* te doen worden: als mede, dat de Rector UBBO EMMIUS aldaar zijnen dienst moest verlaaten. Hier mede niet vergenoegd zijnde, viel hij aan op *Emden*, alwaar de *Cœtus* hem een balk in 't oog was; ook arbeidde hij onvermoeit om dien te doen vernietigen. Doch hier in werd hij voornaamlijk geſtuit door ALTING, die hem dapperen tegenſtand bood, en waar door aan hem de eer word toegeſchreven, van de bewaaring der Hervormde Leere aldaar. Dus verdeedigde hij ook dezelve, in het Jaar 1590, tegen eenen NICOLAAS SELNECCERUS, mede een ijverigen *Lutheraan*. In het Jaar 1591 deed

ALTING eene Lijkrede op Graaf JOHAN. Nadat Prins MAURITS en Graaf WILLEM, in den jaare 1594, *Groningen* bemagtigd hadden, werd ALTING verzogt, den Godsdienst der Hervormden aldaar te helpen bevorderen; hij deed 'er, den 17 Julij, de eerſte Predikatie, SIBRANDUS LUBBERTUS en MARTINUS LIJDIUS de twee volgende. Hoe groot een dienst ALTING hier mede verrichtte, hij behaalde 'er, echter, grooten ondank mede. Graaf EDZARD DE DERDE, die de Lutherſchen ſterk was toegedaan, wilde ALTING van zijnen dienst ontzetten, om dat hij, buiten zijne toeſtemming, naar *Groningen* was gegaan; doch die van *Emden* weigerden hier aan te gehoorzaamen. Hij bleef dan aldaar. Graaf ENNO, in het Jaar 1599, overleeden zijnde, deed ALTING eene Inhuldigingsrede voor Graaf ENNO DEN DERDEN. Onder de Regeering van deezen Graave, werd onzen ALTING veel moeite verſchaft, bijzonder door den Cancelier TOMAS FRANZIUS, tegen wien hij, echter, de leere der Hervormden handhaafde, tot aan zijn dood, welke voorviel op den 7 October 1612, wanneer hij bijna den Ouderdom van 71 Jaaren bereikt had. Als iets aanmerklijks mogen wij hier aanteekenen, dat hij, elf dagen vóór zijn dood, op de Kerklijke vergadering affcheid nam van alle de Broederen van den *Cætus*, en betuigde dat hij zijn einde voelde naderen: drie daagen voor zijn overlijden deed hij zijne laatſte Leerreden. Op zijnen ſterfdag waren twee zijner Zoonen in gevaar, van op de Haarlemmer Meer om te komen. Zijn Graf, in de Groote Kerk te *Emden*, pronkt met een fraai *Latijnsch* Graffchrift, waar van wij de Nederduitſche vertaaling hier doen volgen.

Aan den allerbesten zeer Godvruchtigen en beroemdſten Man,
MENSO ALTING,
Waarlijk uitmuntenden Godgeleerde,
die Christus, met de Kerke te weiden
te Drimſtein, Heidelberg en Embden,
XLV. *jaaren getrouwlijk gedient heeft,*
voornaamlijk in deeze Emder Kerke,
Over welke hij XXXVII *jaaren is geweest:*
Bij de naburen hier te Lande,
En bij anderen van veel verdienſte,
Voortreffelijk in alle gemoedsgaven,

En

En daarom bij alle goeden bemind en geëerd.
Hebben deezen ſteen, onder welken zijne overblijfzelen,
de opſtanding verwachtende, rusten,
Aan den allerliefſten Man de Huisvrouw
MARIA EPISCOPIA,
En aan den allerbemindſten vader de
kinderen treurende
toegewijd.
Op aarde heeft hij geleeft LXX *jaaren*
X *maanden* XXVI *dagen;*
In 't Huwelijk met dezelfde Huisvrouwe
Maria, XLI *jaaren* XI *dagen.*
Hij is ten Hemel gegaan, in 't jaar der
Christen tijdrekening MDCXII, *den*
VII *October.*
Voor wien als zijnen allergetrouwſten vriend,
dit Graffchrift treurende geſchreeven heeft,
Zijn vriend UBBO EMMIUS.

ALTING, (*Hendrik*) de derde Zoon van den gemelden beroemden MENSO ALTING, gebooren te *Emden*, den 17 Februarij des jaars 1583. Van jongs af werd hij tot den Predikdienst gewijd, en dus vroeg ter ſchoole gezonden, eerst te *Groningen*, daarna in *Duitschland*. In de jaaren 1602 en 1603 onthield hij zig te *Herborn*, alwaar hij zo veel opgang maakte, onder den beroemden PISCATOR, en andere, dat hij vrijheid kreeg om onderwijs te geeven in de Wijsbegeerte en Godgeleerdheid. Eerlang maakte hij zig vaardig om naar *Zwitzerland* en *Frankrijk* te reizen; doch hij werd aangeſteld als Leermeester van drie jonge Graaven, die, met den Keurprins van *de Palts*, te *Sedan* ſtudeerden; hij vong dit ampt aan in 't jaar 1605. Eenige omſtandigheden tuſschen den Hertog VAN BOUILLON en Koning HENDRIK DEN IV, waren oorzaak, dat de gemelde Graaven, van *Sedan*, zig naar *Heildelberg* begaven, werwaarts ALTING hen verzelde, en alwaar hem de vrijheid werd gegeeven, behalven het opgedraagen onderwijs, eenige Leſen in de Historien en Geographie te geeven aan den Keurprins, wiens Leermeester hij, in 't jaar 1608, werd. Met deezen vertrok hij weder naar *Sedan*, en bleef aldaar tot in 1610;

ook verzelde hij hem, in 1612, naar *Engeland*, alwaar onze ALTING zig bij de geleerden bekend maakte, en zelfs de eere had, met Koning JACOBUS te ſpreeken. Na de Huwelijks voltrekking van den Keurvorst, met de dochter des Konings, vertrok ALTING, in 1613, met zijnen ouden leerling, naar *Heidelberg*; in dat zelfde jaar werd hij aldaar Doctor en Hoogleeraar in de Godgeleerdheid. In 't jaar 1618, zo berucht voor Nederland, werd hij, nevens twee andere mannen, wegens de *Paltz*, op de *Dordſche Kerkvergadering* gezonden; alwaar hij zig zodanig gedroeg, dat zelfs de grootſte tegenſtanders van die vergadering niets ten zijnen nadeele konden inbrengen. Het *Doctoraat in de Godgeleerdheid*, dat men, in die twistzieke tijden, te *Leiden* had laaten uitſterven, werd daar weder herſteld; ALTING maakte Profeſſor POLIJANDER, plechtiglijk, *Licentiaat*, en SCHULTETUS promoveerde hem tot Doctor. ALTING ontving zeker veel hoop op bevordering, bij zijne terugkomſte te *Heidelberg*. De *Boheemſche* onluſten bragten de Kroon aan den Keurvorst; maar dit goede begin werd van deerlijke rampen gevolgd, en *Heidelberg*, door TILLIJ, in de maand September van het jaar 1622, ſtormenderhand ingenomen. Hij pleegde aldaar de gruwelijkſte wreedheden, die men bedenken kan: al wat een verkeerde drift van Godsdienst den onbandigen Soldaat kan ingeeven, werd aldaar bedreeven. ALTING ontkwam, als door een wonderwerk, hunne woede, waar van de omſtandigheden deeze zijn. Hij bevond zig op zijn Boekvertrek; als hij vernam, dat de ſtad ingenomen en geplonderd werd, grendelde hij ſtraks zijn deur, en begaf zig tot het gebed. Een van zijn vrienden, vergezeld van twee Soldaaten, kwam hem berigten, dat hij zig, door de achterdeur, bij den Kanſelier begeven zoude, wiens huis onder de beſcherming van een goede wagt was, om reden dat TILLY de daar zijnde Papieren wilde doen bewaaren; de Luitenant Kolonel van 't Regiment van *Hohenzollern* bewaakte dit huis: *Met dit geweer* (zeide hij,) *heb ik heden tien mannen gedood, en Doctor* ALTING *zoude haast de elfde zijn, wist ik waar hij zig verborgen had. Wie zijt gij?* vroeg hij aan den man zelfs: ALTING was niet zo zeer ontzet op deeze vraag, of wist dat hij terſtond moest antwoorden: *Ik ben Regent geweest* (zeide hij) *in 't Kollegie der wijsheid*; (in 't jaar 1616 was hem het beſtier daar van opgedragen.) Waarop de Luitenant be-

beloofde, hem te zullen beſchermen. Daags daar aan namen de *Jeſuiten* dit Huis in bezit, en deeden den Luitenant zo ſpoedig vertrekken, dat hij geen tijd had, om aan den Regent, noch aan het Kollegie der Wijsheid te denken. Dus bevond hij zig in de magt der *Jeſuiten*; doch was hun, op een Vliering, ontvlugt. Tot zijn geluk, werd een Kok van 't Keurvorstelijke Hof (door den Graaf VAN TILLIJ gebruikt in deszelfs Keuken,) in dit huis van den Kanſelier geplaatst. Deeze man voedde hem heimelijk op die Vliering, en gaf hem zelf gelegenheid om te zien, hoe het tot zijnent geſteld was, onder geleide van drie *Beijerſche* Soldaaten. ALTING vond zijn huis in groote wanorde, en zijn Boekvertrek in de magt van een Kapitein, die hem ſpotswijze vrijheid gaf, zulk een Boek te neemen als hem goeddacht. Hij weigerde deeze aanbieding en zeide, dat zo hem die dingen toekwamen, hij wenschte dat God hem langer in het bezit van dezelve zoude laaten, dan deszelfs eerſte meester geweest was. Duizenden gevaaren ſtond hij door in zijn wederkeeren; na drie dagen, gaf TILLY hem verlof om te vertrekken. Hij begaf zig naar *Schondorf* bij zijn Huisgezin, dat hij, reeds zedert eenigen tijd, naar *Heilbron* gezonden had, en had aldaar een kommerlijk verblijf, geduurende eenige maanden, dewijl de *Lutherſche* Kerkdienaars opzettelijk het gehaatte Leerſtuk der *Onverdraagzaamheid* oeffenden. In 't Jaar 1623, week hij naar *Emden*, en ging van daar, in *'s Hage*, den ongelukkigen Koning van *Boheemen* begroeten. Deeze Vorst hield hem bij zig ter onderwijzing van zijnen oudſten zoon, willende niet dat hij zig aan *Emden*, als Predikant, noch aan *Franeker* als Hoogleeraar verbond; en het was niet zonder moeite, dat hij hem, in 't jaar 1626, toeſtond, het Hoogleeraarampt te *Groningen* aanteneemen, waar van hij bezit nam, op den 16 Junij 1627, en 't welk hij bekleedde tot aan zijnen dood. De Staaten des Gewests, aan wier uitſpraak hij de zaak had gelaaten, wilden niet bewilligen in zijn vertrek naar *Leiden*, waarheen hij, in den Jaare 1633, beroepen was. Ook was hij, in 't jaar 1634, wel geneegen, om de Hooge School van *Heidelberg*, en de Kerken van den *Paltz* te herſtellen, en, ten dien einde, onder duizenden gevaaren, tot *Frankfort* gekomen; maar de Veldſlag bij *Nordelingen*, door de Keizerſchen gewonnen, deed die onderneeming mislukken; door verſcheidene omwegen moest hij,

hij, naar *Groningen*, te rug keeren. Naauwlijks was hij hier in rust herſteld, of hij werd gefolterd door zwaare ziekten, en bijzonder door eene onoverwinnelijke droefgeestigheid, hem bijgebleeven zedert den dood van zijne dochter, die in 1639 overleed. De derden-daagſche koorts veranderde, met het jaar 1641, in een *Slaapzugt*; deeze was naauwliiks te bovengekomen, of hij verloor, in 1643, zijne Huisvrouwe; welke ſlag hem wel haast, op den 5 Augustus des jaars 1644, mede ten grave rukte.

ALTING heeft den naam van een man van verdiensten nagelaten. Zijne nageblevene Boeken zijn getuigen van zijn verſtand en naarſtigheid. Jaarlijks bezocht hij den Koning van *Boheemen*, en onderzocht de Letteroeffeningen zijner Kinderen. IJverig was hij, in 't verzamelen van penningen voor de verdrukte Kerken in *Duitschland*, en bijzonder voor die van *den Paltz*. Hij was een medebeſtierder der Genootſchappen in *Engeland*, en had het eerſte opzicht over de Almoesſen van LODEWIJK DE GEER. Wij zouden te verre uitweiden, indien wij gewag maakten van het deel, dat hij had, aan de overziening van den Bijbel, die te *Leiden* geſchiedde, en van zijne verrichtingen te *Steinfort*, tegen de *Socinianen*; tot het *eerſte* had hij medegewrocht: van 't *tweede* lag de last alleen op zijne Schouderen. Van zijne nageblevene Zoonen, was de oudſte Hoogleeraar in de Rechten te *Deventer*, en van den tweeden zal in 't volgende Art. geſproken worden. Zijne Boeken vindt men aangeweezen, bij BAILE, en in het *Leven der Groninger Profeſſoren, in 't jaar* 1654 *in fol.* gedrukt, waar in men ook zijne Afbeelding, door LAMSWEERDE in 't koper gebracht, vindt.

ALTING, (*Jacob*) zoon van den bovengemelden, werd geboo-ren, in 't jaar 1618, te *Heidelberg*, terwijl zijn Vader te *Dordrecht* op de Sijnode was. Uit het voorgaande Levensverhaal, is ligt op te maaken, dat zijne eerſte jeugd met groote zorg en moeite verzeld was, en tot geene rust kwam, voor dat zijn Vader het Hoogleeraarſchap te *Groningen* had aangevangen; wanneer hij den ouderdom van negen Jaaren bereikte. Met vrucht vorderde hij in zijne Letteroeffeningen aldaar. In 't jaar 1638 vertrok hij naar *Emden*, ter voldoening van zijne zucht voor de *Oosterſche taalen*,

len, en voornamelijk om het onderwijs te genieten van den toen vermaarden *Rabbi* GUMPERT BEN ABRAHAM.

In 't Jaar 1640 reisde hij naar *Engeland*, en maakte zig aldaar als een der grootſte mannen bekend; hij predikte, en werd 'er, als Priester in de *Anglikaanſche Kerk*, door den vermaarden PRIDEAUX, aangenoomen. In zijn beſluit, om aldaar zijn leeven te eindigen, kwam verandering, door de beroeping tot Hoogleeraar in de *Hebreeuwſche* taal, te *Groningen*, waarin hij bevestigd werd, den 13 Januarij 1643, en dus nog geduurende het leeven van zijnen Vader; te gelijk met SAMUEL DESMARETS, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, mede ter plaatsvulling van GOMARUS, die deeze beide Posten bekleed had. De tijtels en bedieningen van ALTING vermeerderden door den tijd. In 1645 werd hij Doctor in de Filoſophie; in 1647, Academie-Prediker; in 1667, Doctor en Profeſſor in de Theologie. De Keurvorst van *den Paltz* bewees hem, in de jaaren 1651 en 1661, groote eer, hem verſcheidene maalen aanzoekende om aldaar de plaats van *Hoogleeraar in de Godgeleerdheid* te aanvaarden.

Hij geraakte met S. DESMARETS, zijnen Amptgenoot te *Groningen*, in verſchil; bij Mannen, die zo veel van elkander verſchilden, was dit niet te verwonderen: want niet alleen hadden zij een onderſcheidene leerwijze, maar ook verſchillende grondregelen. ALTING hield zig, volgens zijns Vaders leertrant, aan de Schrifttuur, zonder eenig inmengzel van ſchoolſche Godgeleerdheid; hij begaf zig in de loopbaan van eere, en haaſte zig om daar in voorttegaan; ontbreekende hem verſtand, noch geleerdheid, om het geene hij ſtelde, ſtaande te houden. De eerſte leſſen, die hij over den Catechismus gaf, hadden zo veel toeloop, dat hij, zijne Kamer daar toe te klein zijnde, zig van de Academiſche gehoorplaats moest bedienen. De meeste vreemde Studenten had hij aan zijn zijde. Zijn Amptgenoot was gewoon, zig van onderſcheidingen en van de Leerwijze der Schoolgeleerden te bedienen: hij was vol vuur; zijn naam had reeds veel gerucht gemaakt; hij gaf veele Boeken uit; de Proponenten omhelsden zijnen leertrant, om daar door te eerder tot bevordering te geraaken. Dus waren 'er middelen genoeg om twist te verwekken, offchoon hunne onderſcheiden gemoedsgeſteldheid daar toe niet medewerkte. ALTING had

had magtige tegenſtreevers te beſtrijden: de meerderheid van ſtemmen, en het gezag des Ouderdoms waren aan de zijde van zijn partij, die, buiten dat, middelen had om al de Waereld tegen hem op te hitzen, en met een onverwinnelijk vooroordeel te wapenen; zeggende dat hij een uitvinder van nieuwigheden was; een Man, die de gewijde paalen te buiten ging; kortom, hij ontwierp de beſchuldiging van XXXI. dwaalſtellingen, welke hij ALTING ten laste leide.

De Opzienders der Academie zonden, buiten weeten van partijen, het geſchrift van den beſchuldiger, met het antwoord des beſchuldigden, aan de Godgeleerden te *Leiden*, met verzoek van derzelver uitſpraak ter beſlisſing. Deeze gaven een merkmaardig oordeel. Zij ſpraaken ALTING vrij van Ketterij, doch laakten zijne onvoorzichtigheid, in het ſmeeden van nieuwe onderſtellingen; aan de andere zijde oordeelden zij, dat DESMARETS zeer gebrekkig was geweest in het oeffenen van zedigheid en broederliefde. Verre was het van daar, dat de laatſte met deeze uitſpraak te vreden was; de aanbieding van ſtilzwijgenheid wees hij van de hand, en vorderde dat het geſchil door Kerkenraaden, Klaſſen en Sijnoden zoude worden onderzocht. Doch de Overigheid voorkwam dit met alle magt, verbiedende, voor of tegen het Oordeel der Faculteit van *Leiden*, te ſchrijven; waar door dan ook het ſchrijven van DESMARETS achter bleef. Van meerder gevolg zoude dit geſchil geweest zijn, hadde de dood hem niet belet, zijne beroeping naar *Leiden* te aanvaarden. Op zijn ſterfbedde werd een ſoort van verzoening gemaakt. ALTING was genoodzaakt, zig te beklagen, dat men hem misleid had, en had geene rust, ſchoon zijn tegenſtreever tot zwijgen was gebragt. De Kerkelijken morden geduurig tegen hem, over het geen zij nieuwigheden noemden; maar de Waereldlijke magt hield den duim op de Conſistoriale en Sijnodale ſtemmen, dreigende de tegenſtrevers van hunne bevelen met eene opſchorſing van hunnen dienst. Onder dit alles was ALTING, geduurende de drie laatſte Jaaren van zijn leeven, met geduurige ziekten bezet, en werd, den 20 Augustus 1679, uit het leeven gerukt. Vóór zijn Godvruchtig overlijden, verzocht hij aan zijnen Neeve, MENSO ALTING, die Burgemeeſter te *Groningen* was, de uitgave van alle zijne Werken te willen bezorgen. Doch dit geſchied-

ſchiedde eerst eenige Jaaren na zijnen dood, onder het opzicht van Doctor BALTHAZAR BEKKER, te *Amſteldam*, 1687, in vijf ſtukken in folio.

Op den ouderdom van dertig Jaaren, had hij zig in den Echt begeeven, waar in hij acht Kinderen verwekte; doch van deeze waren, bij zijn overlijden, maar drie overig, waar van de een Geneesmeeſter, de ander Advocaat was, en de derde zig tot den Krijgsdienst had begeeven. De eerſte en de laatſte ſtierven kort na hunnen Vader. Het Leven is hem te kort geweest, om zijn oogmerk te bereiken, namentlijk om te ſchrijven eene verantwoording van zijne Leere, en een bericht van zijn leven, zedert zijn Hoogleeraarſchap. Hij was de Leerſtellingen van COCCEJUS ijverig toegedaan en daarom in haat bij hen, die anders dachten, die zelfs niet ſchroomden, hem een *halven Jood* te noemen.

Hij werd begraaven in de *Groninger* Academie Kerk, in het Graf van zijnen Vader, welke hem, met ſtervende lippen, dit volgende Graffchrift gedicteerd had, en het geen hij op een ſteen had doen houwen.

HENRICI ALTING,
S. Theol. Profeſſ.
Sepulchrum Familiare,
in quo
Sub ſpe beatæ in Christo
Reſurrectionis
Depoſuit
Uxorem Chariſſimam.
SUSANNAM BELLIER.
An MDCXLIII. *d.* XIX. *Octob.*
Filiamq. Primogenitam
MARIAM ALTING
An MDCXXXIX. *d.* VII. *Octob.*
Et corporis ſui exuvias
Deponi voluit.
Factum An MDCXLIV.
d. XXX. *Auguſti.*

Zij-

Zijne Schriften zijn gemeld in 't Leeven der *Groninger* Profeſſoren, en door VAN BENTHEM: bij de eerstgenoemde vindt men zijne afbeelding.

Zie *Neerlands School en Kerkſtaat*, II. Deel, bl. 227.

ALTING, (*Menſo*) Zoon van MENSO, en Neef van den bovenſtaanden JACOB ALTING, aan wien deeze de bezorging van de Uitgave zijner ſchriften verzocht had. Hij was Burgemeeſter te *Groningen*, en een Man van groote bekwaamheid; hij overleed aldaar den 2 Augustus van 't Jaar 1713, in den Ouderdom van 76 Jaaren. Van hem heeft men eene gewijde Chronologie, en eenen Wegwijzer, bekend onder den naam van de *Tafel* of *Reiskaart van Peutinger*, en ook eene uitneemende beſchrijving van de *Nederlanden*, reeds dikmaals door ons aangehaald, onder den naam van *Notitia Germaniæ Inferioris*, vertoond in vijf kaarten en aanteekeningen over alle de plaatzen in dezelve, zo wel in *Griekſche* als *Latijnſche* ſchriften vermeld. Een arbeid, waarlijk, die door niemant kon worden ondernomen, dan door een Man als deezen, die in de kennis der Aardrijksbeſchrijvinge, en de Geſchiedenisſen der *Grieken* en *Romeinen*, doorleerd was.

De vijf Kaarten, die door den Heer ALTING hier toe bereid waren, vertoonen: de *eerſte* een ontwerp of beſchrijving van het oude *Germanie*, of *Nederduitschland*, met aanwijzing van kwalijk vertoonde Plaatzen. De *tweede*, die van 't Land der *Batavieren* en *Friezen*, aan deeze en geene zijde van den *Rhijn*, zo als het thans onder de Republijk behoort. De *derde* verbeeld het Land, zo der *Batavieren* als van anderen, zo als het hedendaags geſteld is, doch alleen aan deeze zijde van den *Rhijn*. De *vierde*, het Eiland en vaste Land der *Batavieren*; en de *vijfde*, het oude Land der *Friezen*.

De aanteekeningen, daar op gemaakt, dienende tot verklaaringe van de Ouden, zijn door den Heer ALTING, gemakshalve, volgens order van 't *A. B. C.* geſchikt, en van dien aart, als wij 'er reeds eenige hebben medegedeeld. Dit werk is voorheen te *Amſteldam*, bij de WETSTEINS, in 't Jaar 1697, in fol. in vijftig bladen, buiten de Tijtelplaat, gedrukt.

Zie *Memoires de Trevoux*, *Fevrier*, 1714.

AL-

ALTING. Van hun, die deezen naam voerden, vind men nog bekend eenen BERNHARD, die Proponent werd te *Eelde*, in *Drenthe*, 1731; en ALBERT, die Predikant werd te *Schipluide*, 1734, en 1742 te *Slijdrecht*.

ALTIUS. Verſcheiden mannen van deezen naam hebben het Leeraarampt, in de Hervormde Kerk in Nederland, van tijd tot tijd, waargenoomen en met lof bediend. In het Dorp *Breukeleen* leeft nog een Emeritus-Predikant van dien naam, voormaals Leeraar aldaar onder de Hervormden.

ALVA, (*Pieter van*) die, in de *Spaanſche* bezittingen in *Amerika*, zig zeer berugt heeft gemaakt, door vervolgingen, uit verkeerde grondbeginzelen van den Godsdienst, keerde weder in Europa, en onthield zig langen tijd in de Nederlanden, alwaar hij, ten dienſte der Roomſche Kerk, verſcheiden Boeken vervaardigde, en in 1667 overleed. Zie N. ANTON, *Bibl. Hisp.*

ALVERINGEN, (*Joſua van*) Ridder, Heer van *Hofwegen*, Zoon van ZEGER, Heere van HOFWEGEN, en Rekenmeeſter in *'s Hage*, wordt geſteld onder de *Hollandſche* Edelen, die, van 1540 tot 1549, beſchreven werden, volgens GOUDHOEVEN; ſchoon VAN LEEUWEN zegt dat hij in 1544 geſtorven is, en gewag maakt van eene Dochter van hem, die gehuwd was met DIRK VAN DER DOES, Ridder, geſneuveld in 't beleg voor *Haarlem*, 1573.

JOSUA, die, volgens VAN LEEUWEN, bl. 686, niet geregtigd was, om ter dagvaart beſchreeven te worden, was daarom geen minder voorſtander der Vrijheid; waar van hij blijken gaf, zo door 't aanvaarden en tekenen van 't *Verbond*, als door de middelen, die hij, ter voortzetting van het zelve, te *St. Truijen*, hielp bekragtigen; en verder door de ondertekening van 't *Smeekſchrift* aan den Koning, met beloſte van 500 Kroonen, waartoe hij teffens ook anderen in *'s Hage* en elders aanmoedigde. Hier door werd het Banvonnis van ALBA, op den 17 Maij 1568, tegen hem verleend, met verbeurdverklaaring van alle zijne Goederen. Dit benam hem wel die goederen, en, wat meer is, zijne Vrijheid, doch niet zijnen ijver voor de goede zaak. Dit wierd hem

beloond, door de aanſtelling tot Bevelhebber van *Hoorn*; 't welk hem te meer gehaat maakte bij de vervolgers. In 't Jaar 1574 onthield zig deeze edele Banneling, in 't geheim, te *Antwerpen*, in 't Huis van den Griffier MARTINI, met oogmerk om den aanſlag op die Stad, voor ORANJE, te begunſtigen. Op dit pas werd 'er, op bevel van den Landvoogd, eene huiszoeking gedaan; de Griffier ſpoede zig naar Huis, toen de order gegeeven werd, en gaf 'er kennis van aan zijne Echtgenoote. Deeze Vrouw, gehard in tegenſpoeden, verbergt den Heer VAN HOFWEGEN in een Tafelkas, waarop eenigen van de zoekers, die hem nergens konden ontdekken, eenige oogenblikken daarna, een ſchrift ontwierpen, waar in zij honderd Guldens op zijn lijf ſtelden. Ligt vermoed men, dat hij, na hun vertrek, zig aldaar niet lang ophield, maar zig weder naar *Hoorn* begaf, alwaar hij, 1576, overleed, zonder Kinderen natelaten. Indien de verbeurdverklaaring zijner Goederen geen plaats gehad hadde, zouden zij gekomen zijn op zijnen Broeder SAMUEL.

ALVERINGEN. (*Samuel van*) Deeze was Schout van *Mechelen*, en had ter Vrouwe MARIA VAN DER AA; Kinderen, uit dat Huwelijk voortgekomen, vindt men niet gemeld.

Zie VAN LEEUWEN, bl. 1074; BOR, XIII. Boek; TE WATER, II. Deel, bl. 152.

ALWA, (*Sievert*) een Friesch Edelman, wien ongelukkig omkoomen WORP VAN TABOR verhaalt, met deeze woorden: „ In 't „ Jaar voorſz. (1509) op ten XXVI Septembris, isſer ſoe groeten „ tempeest ende wint gewest, dat die Seedijcken om Frijsland „ ſint ingebroecken, ende dat water is met ſulcken cracht ende „ gewelt oever alle Seedijcken gevallen, men ſorgden dat geheel „ Frijsland ſolden hebben verdronken. Want daer veel menſchen „ en beesten verdroncken en veel huizen dreven wech, daer veel „ menſchen catten en honden opſaten. Kisten, trijſoren en bedden en andere roerlijcke goederen, dreven zonder getal wech, „ nae die wolden toe, alſoe dat die ſcade niet en was toe ver„ dijeren, die toen in Frijsland geſchiede in menſchen, huijſen „ en beesten. In deeſe ſtorm hadde *Sijvert Alwa* ſijn dienaars „ uit-

„ uitgefonden, om ſijn beesten in toe haelen, ende nae is ſelven
„ haer oock toe hulpe gekoomen, ende als ſij arbeiden, om die
„ beesten in toe brengen, ſoe is dat water haer ſoe geweldich
„ toegecomen, dat die voorſz. *Stjvert Alwa*, met vier Menſchen
„ verdronken is."

Zie *zijn geſchrevene Chronijk.*

JUL 27 1928

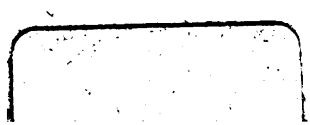
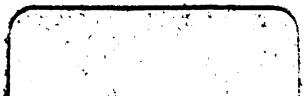
JUL 27 1928